

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 — ΧΑΝΙΑ —
 Αρ. αρθ. 39000
 Χρονολ. Είσοδ. 16-6-71
 Επισκόπης
 Αρ. 400.509.1ΑΝ

ΑΙ ΛΕΙΑΙ ΤΗΣ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 ΛΕΩΝΙΔΑ Γ. ΜΑΝΟΛΙΚΑΚΗ
 ΧΑΝΙΑ 1969

ΥΠΟ
 ΜΙΧΑΗΛ Ν. ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ
 ΙΑΤΡΟΥ

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΜΑΝΟΛΙΚΑΚΗΣ
 10. ΣΕΠ. 1954

ΤΥΠΟΙΣ Κ. ΜΑΡΙΔΑΚΗ
 ΧΑΝΙΑ 1954

940.300

ANA

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΛΕΩΝΙΔΑ Γ. ΜΑΝΟΛΙΚΑΚΗ
ΧΑΝΙΑ 1969

Ἐπαρχία τῆς Κρήτης ἔχουσαι μεγάλην ἱστορικὴν δρᾶσιν κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἀναδείξασαι δὲ πλείστους ὄσους φιλοπάτριδας, ἐξαιρέτους ἄνδρας εἰς τε τὰ γράμματα, τὴν πολεμικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν τέχνην, ἔχουσαι ὅμως τὴν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν τῆς μετριοφροσύνης ἵνα μὴ κατακρίνωνται διὰ καυχησιολογίαν, παραμένουν ἱστορικῶς εἰς τὸ περιθώριον, ἐνῶ ἄλλαι Ἐπαρχίαι ἔξ' ὑπερβολῆς, ἐμφανίζονται ὡς μοναδικοὶ συντελεσταὶ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ ὡς πρωτοπόροι εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνας.

Τὴν ἱστορικὴν ταύτην πλάνην ἀνέλαβε νὰ καταρρίψῃ διὰ τὴν Ἐπαρχίαν Κισσάμου ὁ γηραιὸς ἀλλ' ἀκαταπόνητος φίλος Ἰατρὸς Μιχαὴλ Ν. Ἀναστασάκης, ἐκ τῆς μεγάλης καὶ ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Ἀναστασάκηδων τῆς Σπηλιᾶς Κισσάμου. Ἡ μακροχρόνιος καὶ ἀφιλοκερδῆς ὑπ' αὐτοῦ ἄσκησις τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Κισσάμου, ἡ ἐνεργὸς ἀνάμιξις του εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Νήσου, ὡς καὶ ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ του ὡς Ὀπλαρχηγοῦ εἰς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας εἴτε εἰς τὴν ὑπὸ δουλείαν σγενάζουσαν Κρήτην, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν μας κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1922 πανελληνιον ἐποποιίαν, τῷ παρέσχον εὐκαιρίας νὰ γνωρίσῃ πρόσωπα καὶ πράγματα καὶ νὰ συλλέξῃ στοιχεῖα αὐθεντικὰ πολύτιμα διὰ τὴν ἐπιχειρουμένην προσπάθειαν δι' ἣν εἶναι ἄξιος θερμοτάτων συγχαρητηρίων καὶ δι' ἣν τῷ εὐχόμεθα ὅπως φέρῃ ταύτην εἰς αἴσιον πέρας, κατακτῶν οὕτω δικαίως τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν συνεπαρχιωτῶν του.

Ἐπὶ πλέον διὰ τὸ παρὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τὰς ἀξίας, δράσεις καὶ ἐθνικοθρησκευτικὰς ὑπηρεσίας πρὸς τὴν Πατρίδα τῆς Κισσάμου, ἐπαναλαμβάνω τὰ συγχαρητήρια καὶ εὐχὰς μου.

Ν. ΠΙΜΠΛΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Περιγράφω εἰς διάφορα κεφάλαια καὶ θέματα κατ' ἀρχὴν, ἐνδιαφέροντα τὸ Κοινόν, καὶ μάλιστα τοὺς νεωτέρους τῆς Ἐπαρχίας μου Κισσάμου, ἔχοντα ἀντικείμενον οἰκονομικόν, ἐκπαιδευτικόν, γεωργικόν, ἱστορικόν, Ἀρχαιολογικόν, θρησκευτικόν, συγκοινωνιακόν. ἐπιστημονικόν, ἐν γένει, ὡς καὶ παραγωγικόν ὑπὸ τύπον στατιστικῶν πληροφοριῶν, παραθέτω κατόπιν καὶ πληροφορίας περὶ τῶν διαφόρων Κοινοτήτων τῆς Ἐπαρχίας, ὀνομασίας αὐτῶν, πληθυσμὸν μετὰ τῶν συνδιοικουμένων μικρῶν χωρίων καὶ συνοικισμῶν των, τὴν παραγωγὴν των, εἰς προϊόντα γεωργικά, τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως, συγκοινωνίας των, τὰ ἐκτελεσθέντα κοινοτικά ἔργα μέχρι τοῦδε ὑπὸ Κρατικῆς βοήθειας ἢ μόνης τῆς Κοινότητος, τὰ ὑπὸ μελέτην ἐκτελεσθησόμενα, ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς πληροφορίας ὡς καὶ τὴν πρόοδον τὴν παροῦσαν ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐπιστήμασι.

Πρὸς δὲ εἰς τὰς ἐκ τῶν Κοινοτήτων πληροφορίας ὁ ἀναγνώστης θὰ εὑρῇ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς ἐκάστου χωρίου, τῶν μαθητῶν, τὸν ἀριθμὸν τῶν φοιτῶντων εἰς Γυμνάσια, Πανεπιστήμιον ὡς καὶ ἐπιστήμονας ἢ ἄλλας ἀνωτέρας Σχολὰς, τὸ ποσὸν τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐκάστης Κοινότητος τὸν ἀριθμὸν καὶ ὀνόματα τῶν ἐπιστημόνων τῆς ὅσα ἐξηκρίβωσα, Τὰς καταστροφὰς ἃς ἐπέφερον οἱ Γερμανοὶ, τὸν ἀριθμὸν ὄλων τῶν τουφεκισθέντων, κατὰ χωρίον ἰδιαιτέρως. Περιγραφὴν τῶν μαχῶν πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ἐν Κισσάμῳ. Τὰ σπουδαιότερα μέρη, τοῦ ἡμερολογίου μου ἐπὶ Κατοχῆς, (λίαν ἐκτεταμένου) ὑπὸ τῶν Γερμανῶν 1941—1945. Βιογραφίας τῶν σπουδαιωτέρων θανόντων Κισσαμιτῶν ἀπὸ 150ετίας. Μονογραφίας, καὶ περὶ ἀρχαίων τινῶν πόλεων κλπ.

Ἐάν αἱ περιγραφαί μου δὲν εἶναι τελείως, 100 ο)ο ἀληθεῖς ἃς ἔλθουν κατόπιν ἕτεροι νὰ συμπληρώσουν τὸ ἔργον μου, ἐγὼ ζητῶ μόνον ἐπιεικῆ κρίσιν τῶν ἀναγνωστῶν μου.

ΕΥΔΟΚΙΜΟΣ ΣΥΓΓΕΛΑΚΗΣ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΙΣΣΑΜΟΥ ΚΑΙ ΣΕΛΙΝΟΥ

Ἐξορισθεὶς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὁ Κισσάμου καὶ Σελίνου, ἀφοῦ πρὸ διετίας τὸν ἐκράτησαν ἐπὶ πολὺ ἐν ταῖς φυλακαῖς Ἀγιάς, εἰς Ἀθήνας, παραμένει ἐκεῖ καὶ συνεχίζει τὸ ὑψηλὸν ἀνθρωπιστικὸν καὶ ἀλτροῦστικὸν καθῆκον του. Δὲν κάθεται ἥσυχος, οὔτε σχεδὸν κοιμᾶται, οὔτε ὡς Ἐπίσκοπος ἔχει τὰς ἀναπαύσεις του καὶ καλοπέρασιν ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἀλλὰ διαρκῶς κινεῖται, ζητᾷ ἀπαιτεῖ ὑπὲρ τῶν ἀπόρων καὶ πασχόντων τοῦ ποιμνίου του ἐν Κρήτῃ, καθὼς καὶ πασχόντων καὶ δυστυχούντων καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀπὸ πλουσίους καὶ εὐποροῦντας, ἀπὸ συλλόγους, ἀπὸ τὴν Κυβερνησιν ἢ Ἐρυθρὸν Σταυρὸν συλλέγει ροῦχα, κουβαρίστρες, βαμβάκι, κεφαλοκαλύμματα γυναικεῖα

κ.λ.π. παντός είδους περιβολής και δι' έπιτροπών ειδικών διανέμονται εις τό ποιμνιόν του.

Πλείστοι, μά πάρα πολλοί είναι εκείνοι τής Κισσάμου και Σελί-νου οπου έλαβον κάτι όλίγον ή πολύ αναλόγως τών αναγκών του εκ τών συλλεγομένων έν 'Αθήναις παρά του έξοριστου 'Επισκόπου των.

Εύγε εις τόν άληθην αυτόν 'Ιεράρχην και χριστιανόν όστις εις τās ήμέρας αυτές τής κοσμοχαλασίας, πείνης δυστυχίας και έλλείψεων τών πάντων, αυτός εργάζεται και έκτελεί τās παραγγελίας του 'Ε-σταυρωμένου.

Και πρό τής Κατοχής οι κάτοικοι Σελίμου και Κισσάμου είχαν δείγματα άφθονα, τής ικανότητας, δραστηριότητας και ύπερβολικού ζήλου του ύπεράχου αυτού 'Ιεράρχου, άλλ' έτι περισσότερον ύπερέβη έαυτόν εις έκτέλεσιν τών ύψηλών χριστιανικών και πατριωτικών και Ιεραρχικών καθηκόντων του!

Δέν άμφιβάλλω ποσώς ότι οι 'Αρμόδιοι θ' άμοίψουν διά τής προσηκούσης ήθικής ικανοποίησεως, τόν φυλακισθέντα και έξορισθέντα ύπό τών άπηνών και αίμοβόρων έχθρών μας.

'Αλλά μήπως έν Κρήτη έμεινε κανείς 'Ιεράρχης έν καθυστερήσει άμελεία και άδιαφορία έν τή έκτελέσει τών θρησκευτικών καθηκόντων των; Πρωτοστατοϋντος του Χανίων, πάντες ειργάσθησαν, ως άληθείς 'Ιεραπόστολοι και 'Ελληνες, έν διωγμοίς και φυλακαίς».

ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Τὸ παρὸν βιβλίον θεωρῶ ὅλως πρωτότυπον καὶ ἴσως σχολιασθῆ δι' αὐτό, ἀλλὰ ἐγὼ ἀποβλέπω καὶ εἰς τοὺς σημερινοὺς ἀναγνώστας του, καθὼς καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἢ πολλῶν δεκαετηρίδων θὰ τὸ ἀναγνώσωσιν. Ὅλοι μας μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος ζητοῦμεν νὰ μάθωμεν ἢ πληροφορηθῶμεν κάτι τι ἐκ τοῦ βίου τῶν προγόνων μας, καὶ τῶν πρὸ ὀλίγου σχετικῶς ἀποδημησάντων, καθὼς καὶ τῶν πρὸ δεκαετηρίδων καὶ ἑκατονταετηρίδων θανόντων.

Δὲν ἔχω τὴν ιδέαν ὅτι ἔγραψα κάτι κάτι τὸ τέλειον, δὲν ἔχω αὐτὸν τὸν ἐγώϊσμόν, ἀλλὰ φρονῶ πεποιθότως ὅτι κάποιαν χρησιμότητα θὰ ἔχη τὸ παρὸν, καὶ ἄς ἔλθωσι καὶ ἀναλάβωσιν ἕτεροι, καλύτεροι, χειρισταὶ τῆς γραφίδος καὶ γνώσεως τῆς φιλολογίας, ὡς καὶ τῶν προσόντων τῆς ἐξακριβώσεως, περιγραφῆς καὶ διατυπώσεως θεμάτων καὶ γεγονότων ὅπως γράψωσιν.

Τὴν κατὰταξιν τῶν γραφομένων ἐτακτοποίησα ὡς ἑξῆς:

Πρῶτον ἔρχονται αἱ βιογραφίαι, κατὰ τὸ δυνατόν ἐξακριβωθεῖσαι, τῶν διαφόρων ἐκλιπόντων ἀνδρῶν πρὸ πολλῶν ἢ ὀλίγων ἐτῶν, ἢ καὶ τινων ζώντων ἐπαρχιωτῶν, καὶ δράσαντων ἐπωφελῶς πατριωτικῶς, θρησκευτικῶς, πολιτικῶς, διοικητικῶς καὶ ἄλλως ποικιλοτρόπως, ἢ καὶ παραμενόντων, τινῶν, καὶ δρώντων ὡς ὑπόδειγμα λαμπρὸν, πρὸς μίμησιν ἔτι, διὰ τὴν δρᾶσιν καὶ ὑπηρεσίας των.

Δεύτερον τὰ διάφορα Στατιστικὰ Στοιχεῖα καὶ πληροφορίας τῶν διαφόρων Κοινοτήτων τῆς Ἐπαρχίας Κισσάμου. Τοιαύτας ἐζήτησα παρὰ τῶν ἐν Χανίοις Ἀρχῶν, Διοικητικῶν, Ἐκπαιδευτικῶν, Γεωργικῶν κ.λ.π. καθὼς καὶ κυρίως παρὰ τῶν κ.κ. Προέδρων τῶν Κοινοτήτων τῆς Ἐπαρχίας μου. Ἐὰν δὲν εἶναι ἐντελῶς πλήρεις καὶ ἀκριβεῖς Κοινοτήτων τινων, εἰς τοῦτο αἴτιοι εἶναι οἱ ἀμελήσαντες, ἐλάχιστοι εὐτυχῶς, τῶν κ. Προέδρων, καὶ εὐθύνονται, ἐγὼ ὅμως ἐφρόντισα νὰ συμπληρώσω ἄλλοθεν, κατὰ τὸ δυνατόν.

Τρίτον ἐθεώρησα εὐκαιρον, ὅπως δώσω μερικὰς συμ-

βουλὰς καὶ ὑποδείξεις εἰς τελειοφοίτους τῶν Γυμνασίων, Κισσαμίτας (ἔστω ἂν ἀναγνώσωσι ταύτας καὶ ἐξ ἄλλων Ἐπαρχιῶν τελιόφοιτοι) εἰς ἐποχὴν, ὅπου ὁ λαὸς τοσαύτην ἐπιθυμίαν καὶ διάθεσιν ἔδειξε καὶ ἐξακολουθεῖ ζηλοτύπως νὰ δεικνύῃ διὰ τὴν μὲν ἰσορροπίαν, τὴν πληρεστέραν, καλυτέραν καὶ ἐπιστημονικωτέραν τῶν τέκνων του. Ἐκ τῶν Γυμνασίων Καστελίου, Βουκολιῶν καὶ Χανίων ἐτησίως λαμβάνουν τὸ ἀπολυτήριόν των, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φυλῶν, πλείονες τῶν 90. Ἐκ τούτων βεβαίως δὲν θὰ ζητήσωσιν ἅπαντες νὰ συνεχίσωσι τὴν σταδιοδρομίαν τῆς παραιτέρω μορφώσεως ἐπιστημονικῶς, εἴτε ἑλλείψει οἰκονομικῶν μέσων, εἴτε δι-αγνώσεως καὶ προβλέψεως δυσκολιῶν διαβάσεώς των τοῦ κατωφλίου τοῦ Πανεπιστημίου, εἴτε καὶ ἐπαρκῶν κτηματι-κῶν των περουσικῶν στοιχείων καὶ θὰ περιορισθῶσιν εἰς τὴν Γυμνασιακὴν των μὲν ἰσορροπίαν, διὰ τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ βίου των, ἀλλὰ τὰ 3)4 ἐξ αὐτῶν θὰ φιλοδοξήσωσι, καὶ πολὺ λογικὰ καὶ δεδικοιολογημένως, νὰ γίνωσιν ἐπιστήμο-νες, καὶ πρὸς μὲν ἰσορροπίαν αὐτῶν ἀνωτέραν, καὶ πρὸς ἱκανο-ποίησιν τῶν βιωτικῶν των ἀναγκῶν καὶ οἰκογενειακῶν των ἀπαιτήσεων, τέλος δὲ καὶ πρὸς διαδοχὴν τῶν Ἰθυσόντων καὶ Ἠγητόρων διαφοροτρόπως τῶν Κοινωνικῶν ὑπηρεσι-ῶν διαφόρων ὑπουργημάτων σήμερον.

Προβαίνω λοιπὸν ἀναλυτικῶς εἰς τὰς προτροπὰς μου, πρὸς τοὺς τελειοφοίτους, τῶν Γυμνασίων, καὶ ἅς μὲ συγχο-ρήσωσι διὰ τοῦτο ὡς γεροντότερον, καὶ θ' ἀναφέρω ποῖαι ἐπιστῆμαι, παρέχουν ἔδαφος καὶ ἐνδείκνυνται κατὰ τὰ ἔτη καὶ τὴν ἐποχὴν τὴν ἐξελικτικὴν, ὅπως προτιμηθῶσιν. Ἀναφέρω ὅτι Ἰατρικὴ, Νομικὴ καὶ Στρατιωτικαὶ παρου-σιάζουν πληθωρισμὸν ἐπιστημόνων, καὶ ὡς ἐκ τούτου, νὰ στρέψωσι τὰς προτιμήσεις καὶ ἐκλογὴν των καὶ πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις ἐπιστημονικὰς συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς Προόδου τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς πεπολιτισμένης μάζης αὐτῆς. Δὲν ἀποφεύγω νὰ τονίζω ἐκάστοτε ὅτι πρέπει νὰ ἐξετάζεται μετὰ προσο-χῆς μεγίστης, προπάντων καὶ κατὰ πρῶτον ἢ ῥοπή, ἢ κλίσις, ἢ προτίμησις τοῦ ὑποψηφίου ἐπιστήμονος καθὼς καὶ ἡ διανοητικὴ διαύγεια, δύναμις τῆς μνήμης, κρίσεως καὶ τῆς φιλομαθείας. Ἐάν δὲν ἔχει ὁ μνηστήρ τοῦ Πανε-πιστημίου τ' ἀνωτέρω προσόντα, εἰς ἐπαρκῆν βαθμόν, ἅς μὴ ἐπιχειρήσῃ διότι θὰ συναντήσῃ μεγάλας δυσκολίας ἀρχικῶς καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα του βήματα, καὶ μόνον ὅτι

θά ἐπιβαρύνῃ τὴν οἰκογένειάν του. Δὲν ἀποτρέπω οὔτε συμβουλευῶ ἀποχὴν πλήρην ἀπὸ τὸ Στρατιωτικὸν Στάδιον, διότι οἱ στρατιωτικοὶ μᾶς προστατεύουν ἀπὸ τοὺς ποικιλωνύμους ἐχθροὺς τοῦ Ἑθνους παλαιοὺς καὶ νεοφανεῖς, καὶ αὐτοὶ χάνουν τὸ αἷμα των διὰ τὴν μὴ ὑποδούλωσιν τοῦ Ἑθνους μας εἰς τοὺς ἐχθροὺς μας.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσω ὅτι πρέπει νὰ προϋπολογίζωνται καὶ αἱ οἰκονομικαὶ τῆς οἰκογενείας δυνάμεις καὶ συγκαταθέσεις τῆς, διότι πολλάκις φοιτηταί, ἔχοντες οἰκονομικὰς ἀθεραπεύτους ἀνάγκας μοιραίως χάνονται ἐν τῷ Κέντρῳ.

Παραθέτω διαφόρους σταδιοδρομίας ἢ ἐπιστήμας παρεχούσας βασιμωτέρας καὶ περισσοτέρας ἐλπίδας ἱκανοποιήσεως τῶν προσωπικῶν, ἀτομικῶν ἀπαιτήσεων καὶ βλέψεων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀνωτέρας ἀπόψεως ἱκανοποιήσεως φιλοδοξίας εἰς προσφορὰν ὑπηρεσιῶν πρὸς τὴν Κοινωνίαν καὶ τὸ σύνολον τῶν συνανθρώπων, ὡς καὶ τῶν οἰκογενειῶν των.

Ἡ ἕκτακτος ἰδιοφυΐα, ὁ πλοῦτος τῶν πνευματικῶν φυσικῶν προσόντων ἢ ἐπιμέλεια καὶ θέλησις, πολλάκις, ὡς ὅλοι βλέπομεν ἀνέδειξαν καὶ ἀνύψωσαν πτωχοὺς νέους εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ἀξιῶν καίτοι ἔστεροῦντο πάντων τῶν μέσων, καὶ δὲν εἶχον παρὰ μόνον τὴν ἰδιοφυΐαν μὲ τὸ ἐξαιρετικὸν πνεῦμα.

Εἰς τὰ μεγάλα ἐκ φύσεως πνεύματα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται καὶ εἰς τὰ χαμηλὰ λαϊκὰ στρώματα, πάντα σχεδὸν τὰ κωλύματα παραμερίζονται, καὶ ἡ ὁδὸς τῆς Προόδου διαανοίγεται. Εἰς τοὺς εὐφυεῖς αὐτοὺς χρειάζεται ἐνθάρρυνσις μόνον.

Τέταρτον καὶ τελευταῖον ἐξιστορῶ καὶ περιγράφω μερικὰ διακεκριμμένα γεγονότα, ἱστορικά, λαβόντα χώραν καὶ ἀγνοούμενα ὑπὸ τῶν νεαρῶν τῆς Ἐπαρχίας μας, Ἀρχαίας πόλεις μὲ τὴν ὑπάρχουσαν καὶ σωζομένην ἱστορίαν των,

τὴν πρόοδον τὴν παρατηρουμένην εἰς πολλὰ ζητήματα τῆς Ἐπαρχίας, Ἐνώσεις Συσμῶν, λιμενικὰ ἔργα, ἠλεκτροφωτισμοὺς κλπ. καὶ περίληψιν συμπερασματικὴν μὲ ἀριθμοὺς καὶ ἀνακεφαλαίωσιν τῶν περιγραφέντων ἐν τοῖς προηγούμενοις.

Πολλάκις ἐξ ἐνδιαφέροντος ὡς διανοοῦμενος, Ἰατρὸς καὶ παλαιὸς πολιτευόμενος ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ μου Κισσάμου, ἠθέλησά νά πληροφωρηθῶ περὶ πολλῶν ζητημάτων ἀφορόντων εἰς παλαιότερά ἔτη, τὴν οἰκονομικὴν, πνευματικὴν, ἐκπαιδευτικὴν, συγκοινωνιακὴν πατριωτικὴν συμβολὴν κλπ. τῆς Ἐπαρχίας. Δυστυχῶς δὲν ἔχομεν καμίαν ἐγγραφὸν παλαιὰν περιγραφὴν περὶ τῶν ἀνωτέρω, οὔτε διὰ τὴν Κίσαμον, οὔτε διὰ τὰς ἄλλας Ἐπαρχίας τῆς Κρήτης, ὀλίγα τινὰ καὶ ταῦτα περιγράφοντα, τοὺς ἀγῶνας τῶν Κρητῶν κατὰ τῆς Ἑνετικῆς Κατοχῆς καὶ ἐν ἐκτάσει, τὰ τοῦ γάμου τοῦ υἱοῦ τοῦ ἡγέτου Καντονολέοντος μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἑνετοῦ Δουκός, καὶ τὴν δολοφονικὴν σφάγην ὄλων τῶν προσκεκλημένων Ἀρχηγῶν προϋχόντων, καὶ παρευρεθέντων εἰς τὸν γάμον ἐν τῷ Πύργῳ τοῦ Ἀλικιανοῦ, Κρητῶν. Ὅμοίως ὁ ἱστορικὸς Βασ. Ψιλᾶκης ἐν τῇ τριτόμῳ Ἱστορίᾳ του, ἐνῶ περιγράφει ἐν ἐκτάσει πλείστα προϊστορικά, μεσαιωνικῶν χρόνων, Ἑνετοκρατίας, ἐλάχιστα ἀναφέρει περὶ τοῦ βίου τῆς κοινωνικῆς δράσεως, μορφώσεως, διαιτολογίας, συγκοινωνίας παραγωγῆς προϊόντων κλπ. τῶν τελευταίων αἰῶνων ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Πόσον θὰ ἠὐχαριστοῦντο οἱ σημερινοὶ κάτοικοι ἐὰν ὑπῆρχεν ἔστω καὶ σύντομον, καὶ ὄχι τέλειον ἐγχειρίδιον. περιγράφον περὶ τῶν ἀναφερομένων ἀνωτέρω οἱ ἀναγινώσκοντες δὲ θὰ ἐμάνθανον λεπτομερῶς κάπως περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν Ἐπαρχιῶν, τῶν χωρίων, τῶν κατοικουσῶν οἰκογενειῶν, τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῶν χρόνων, τῆς καλλιέργειας τῆς γῆς, τῶν προϊόντων αὐτῆς, τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν, τῆς ὑγειονομικῆς τῶν καταστάσεως τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας τῆς ἐκελέσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τρόπου διοικήσεως κ.λ. π. Ἴσως νά μοῦ ἀντιταχθῇ ὅτι ἡ ὑποδούλωσις ἢ ἔλλειψις ἐγγραμμάτων καὶ φόβος τῶν Δεσποτῶν, δὲν ἀφήναν οὔτε κἂν σκέψις νά γίνῃ περὶ τούτων, ἐμφανιζόντων πολιτισμὸν τινὰ. Ἡ παρατήρησις ὀρθή, ἀλλ' οἱ εὐλογημένοι οἱ Καλόγεροὶ τῶν Μονῶν, διασώσαντες τὸν ἐθνισμὸν μας καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν, κάτι ἠδύναντο νά μᾶν ἀφήσουν, ἐν χειρογράφοις, διὰ νά ἐντρυφήσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰ τοῦ βίου τῶν προγόνων μας καὶ γνωρίσωμεν καὶ καλλίτερον τὰς ταλαιπωρίας, στερήσεις, δεινοπαθείας καὶ βάσανά τῶν. Ὑπάρχουν καὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἀρκετὰ σημειώματα ἐγγραμμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὲ περιεχό-

μενον ιστορικόν και ἐκκλησιαστικόν, ἐν ταῖ Ἐπαρχίαις ὅ-
μως ἐνταῦθα δὲν ἀνευρέθησαν διὰ τὴν Κρήτην.

Ἀγόμενος ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω σκέψεων, καὶ τῆς ἐλλεί-
ψεως ἐν τῷ παρελθόντι ἀπεφάσισα νὰ ἐκπονήσω, τὸ παρὸν
τὸ ὁποῖον ὁμολογῶ ὅτι δὲν θὰ εἶναι μὲν τέλειον καὶ πλη-
ρες, ὅμως ὁ διανοούμενος τοῦ μέλλοντος θὰ κρίνη, πάντως
ὅμως θὰ εὐρίσκη ἐν τῷ παρόντι πολλὰς πληροφορίας, ὡς
πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὴν κοινωνικὴν βαθμίδα οἰκονομι-
κὴν, πνευματικὴν, συγκοινωνιακὴν, καὶ βιολογικὴν, εἰς ἣν
εὐρίσκεται σήμερον ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς τῆς Κισσάμου
καὶ ἀναλογικὸς νὰ ἐξαγάγη συμπέρασμα ἀνάλογον καὶ
διὰ τοὺς κατοίκους τῶν ἄλλων Ἐπαρχιῶν.

Διὰ νὰ περιγράψω ὅσον μοῦ εἶναι δυνατὸν ἀκριβέστε-
ρον, τὰ διάφορα ζητήματα, ἐθεώρησα λίαν βοηθητικὴν τὴν
παροχὴν μερικῶν πληροφοριῶν ἐκ μέρους τῶν κ. κ. Προέ-
δρων Κοινοτήτων, παρ' ὧν ἐζήτησα τοιαύτας.

Θὰ φροντίσω νὰ ἱκανοποιήσω τὰς προσδοκίας τῶν
κ. κ. Προέδρων, πρὸς οὓς ἀπετάθη, καθὼς καὶ πάντας
τοὺς πληροφοριοδότας μου εἰς τὴν συνολικὴν στατιστικὴν
μου ἣν ἐπεξεργάσθη. ὅμως προηγουμένως δι' ἐκπαιδευ-
τικὰ θέματα.

Θεωρῶ σκόπιμον ὅπως, ὡς ἡλικιωμένος, καὶ ἐπιστή-
μων, ἀφοῦ ζητήσω ἐπιεικὴ κρίσιν παρὰ τῶν ἀναγνώστων
μου δώσω μερικὰς παραινέσεις πρὸς τοὺς νεαροὺς διδα-
σκομένους, ὡς καὶ τοὺς γονεῖς τῶν περὶ ἀκολουθητέας ὀ-
δοῦ ὡς πρὸς τὴν περαιτέρω μόρφωσίν των.

Πρὸ τεσσαρακονταετίας καὶ πλέον ἐπιστήμονες καὶ
τελειόφοιτοι Γυμνασίων ἦσαν ἐλάχιστοι εἰς τὴν Κισσάμου,
ὅπως καὶ γενικῶς εἰς τὴν ὑπαιθρον, καὶ οἱ γονεῖς καθὼς
καὶ οἱ υἱοὶ των, συνεπληροῦντες τὸ Γυμνάσιον ἦτο εὐκόλον
ποῖαν ἐπιστήμην νὰ ἐκλέξωσιν διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς των
σπουδὰς. Ὑπῆρχον κενὰ πολλὰ διὰ τοὺς ἰατροὺς, νομικοὺς,
φιλολόγους, ὀδοντίατρος, φυσικομαθηματικούς, γεωπόνους
κλπ. Μετὰ τὴν πάροδον ὅμως τόσον ἐτῶν καὶ δεκαετηρί-
δων καὶ τὴν ἴδρυσιν τοσούτων Γυμνασίων ἀρρένων καὶ θη-
λέων καὶ ἐν τῇ πόλει τῶν Χανίων καὶ ἐν ὄλαις ταῖς Ἐ-
παρχίαις τοῦ Νομοῦ, τοσαύτης ὠθήσεως δοθείσης εἰς τὴν
Παιδείαν μετὰ τὴν Ἐνωσίν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς
Ἑλλάδος, ἐναρξαμένης ἀπὸ τῆς Ἀρμοστίας τοῦ Πρίγκη-
πος Γεωργίου, οἱ τελειόφοιτοι τῶν Γυμνασίων ὑπερεπλη-
θύνθησαν, διότι οἱ γονεῖς των ἀποφοίτων τῶν Δημοτικῶν

Σχολείων υἰῶν των, βλέποντες τὴν μόρφωσιν καὶ διακεκριμένην θέσιν ἣν κατελάμβανον ἐν τῇ Κοινωνίᾳ καὶ Πολιτείᾳ οἱ προϋπάρχοντες ἐπιστήμονες γενικῶς ἐξήλευον καὶ δικαίως καὶ ὀρθῶς, ὅπως καὶ αὐτοὶ μορφώσωιν τὰ τέκνα των ἐπιστημονικῶς.

Ἐκτοτε καὶ μάλιστα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ προσπάθεια τῶν γονέων καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ ζήλος τῶν τέκνων των, ὑπερῆξήθη, καὶ βλέπει τις σήμερον οἱ ἡμίσεις καὶ πλεον ἀπολυόμενοι τῶν Δημοτικῶν Σχολείων νὰ ἐγγράφωνται καὶ φοιτῶσιν εἰς Γυμνάσια, εἴτε Δημόσια εἴτε Ἰδιωτικά. Ἐκ τῶν Γυμνασίων τῆς πόλεως Χανίων εἰς ἅ φοιτοῦν πλείστοι καὶ ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν ὡς καὶ τῶν Γυμνασίων τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Νομοῦ ἀπολύονται ἑτησίως περὶ τοὺς 350 ἐκ τῶν τῆς Κισσάμου δὲ Γυμνασίων περὶ τοὺς 70 σχεδόν.

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὴν ἄνωτέρω πληθώραν τῶν τελειοφοίτων τῶν Γυμνασίων ἑτησίως, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πλειοτέρων πάλιν ἐξ αὐτῶν, ὅπως γίνωσιν ἐπιστήμονες, καὶ διὰ φρονητηριακῆς προπαρασκευῆς των καὶ μεταβάσεως εἰς Ἀθήνας, ὑποστῶσι τὴν δοκιμασίαν τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων τοῦ Πανεπιστημίου ἐμφανίζεται τὸ σοβαρὸν πρόβλημα γονέων καὶ τελειοφοίτων, τίνα ἐπιστήμην νὰ ἐκλέξουν, ποία σταδιοδομίαν τοῦ μέλλοντός των νὰ προτιμήσουν. Οἱ πλείστοι καθὼς ἀντελήφθην, καὶ ἔχω πληροφορηθεῖ, ἐξ εὐγενοῦς φιλοδοξίας βεβοίως ἐλαυνόμενοι καὶ ἐκ κληρονομικότητος, ὅπως προσφέρουν καὶ αὐτοὶ ἡμέραν τινα ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀγαπητὴν Πατρίδα, ὅπως τὴν ἐξυπηρέτησαν εἰς τὸ παρελθόν, καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἔτι, πρόγονοι καὶ γονεῖς των, προτιμοῦν τὰ στρατιωτικὰ στάδια, Σχολὴν Εὐελπίδων, Ἀεροπορίαν, Δοκίμων, ὡς καὶ Δικηγορικὸν καὶ Ἰατρικόν. Ἐγὼ παραινῶ καὶ συμβουλεύω γονεῖς καὶ τελειοφοίτους τὰ κατωτέρω, νὰ καταφεύγουν καὶ εἰς ἄλλας ὄχι μόνον εἰς στρατιωτικὰς, καὶ πρῶτον νὰ ἐξετάζωνται καὶ καὶ ἐρευνῶνται ψυχαναλυτικῶς εἰ δυνατόν, αἱ κλίσεις καὶ ἔμφυται διαθέσεις τῶν νέων καθὼς καὶ αἱ ἐπιδόσεις εἰς τὰ διάφορα μαθήματα τοῦ Γυμνασίου καὶ ὕστερον αἱ οικονομικαὶ δυνάμεις τῆς οἰκογενείας των, καὶ τελευταῖον νὰ ἀποφασίσζωσι τίνα κατεύθυνσιν θ' ἀκολουθήσουν.

Ἄλλ' ἡ Πατρίς, Κοινωνία καὶ Οἰκογένεια δὲν ἐξυπηρετοῦνται μόνον ἀπὸ στρατιωτικοὺς διαφορῶν ὄπλων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ διαφόρους ἄλλας ἐπιστήμας καὶ ἐπαγγέλμα-

τα ὧν ἔχει ἀνάγκη ἢ Πατρίς μας. Προχωρῶν θέλω ἀναπτύξει τὰς ἐνδείξεις πρὸς προτίμησιν, πού παρουσιάζουν τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ αἱ μὴ στρατιωτικαὶ ἐπιστῆμαι.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Πάντοτε οἱ Κισσαμίται ἠγάπων τὴν παιδείαν καὶ τὰ γράμματα. Ἐπειδὴ δὲ εἶχον δύο Μονάς, τὴν τῆς Ἱ. Μονῆς Γωνιάς, ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ πλουσιωτέρων τῆς Κρήτης, μὲ ἐκτεταμένην ἀκίνητον κτηματικὴν περιουσίαν, καὶ τὴν τῆς Χρυσοσκαλίτισσας (ἀλλ' ὄχι, τόσον εὐποροῦσαν, ὡς ἡ τῆς Γωνιάς), οἱ μοναχοὶ τῶν Μονῶν αὐτῶν ἀνέκαθεν συνετήρουν καὶ ὑποτυπώδη Γραμματοδιδασκαλεῖα πρὸς μόρφωσιν τῶν μαθητευομένων τῶν καλογήρων. Τὰ γραμματοδιδασκαλεῖα ὅμως αὐτά, ἐστίαί θρησκευτικαὶ καὶ πατριωτικαί, ἐγένοντο ἀφορμὴ νὰ μανθάνουν μερικὰ γράμματα προπάντων οἱ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων. Ἡ περιφέρεια λοιπὸν Καστελλίου, ὡς ἔδρα καὶ τοῦ Ἐπαρχείου (Καίμακαλίκι ἐπὶ Τουρκοκρατίας) καὶ ἡ περιφέρεια Ἱ. Μ. Γωνιάς πάντοτε εἶχον ἐγγραμμάτους τινας. Ἀπὸ τῆς περιόδου ὅμως τοῦ Πολιτεύματος Χαλέπας 1880 καὶ ἐντεῦθεν οἱ Κισσαμίται ἐπέδότησαν εἰς τὴν Παιδείαν (προηγούμενων ὅμως πάντοτε τῶν Ἀποκορωνιωτῶν) καὶ οἱ ἰθύνοντες τότε, ἐφρόντισαν καὶ ἰδρύθη ἑλληνικὸν σχολεῖον πλῆρες. Ὁμοίως ἰδρύθησαν ἰδιωτικὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, (ἴης τάξεως μόνον) ἐν Γρυμπιλιανᾷ, Δρακῶνα, Παλαιοῖς Ρούμασιν καὶ Τοπολίοις ὡς καὶ Καστελλίῳ.

Ὁ διάδοχος τοῦ πρώτου χριστιανοῦ Ἐπαρχοῦ Γογονῆ (Ὁπλαρχηγοῦ ἐξ Ἀποκορώνου) Χριστόφορος Μαρκαντωνάκης, ἀνὴρ σώφρων, σοβαρὸς καὶ μὲ γνώσεις γραμματικὰς τοῦ Γυμνασίου, ἐξορισθεὶς εἰς Κων)πολιν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως 1878 διὰ τὰς ἐπαναστατικὰς του ἰδέας καὶ ὡς συνενοούμενος μετὰ τοῦ Κωνστ. Μητσστάκη ὑπερμάχου τῆς ἐπαναστάσεως ὡς καὶ τοῦ ἱατροῦ Μενεγίδη καὶ διαμείνας ἐξόριστος ἐπὶ διετίαν, ὑπεστήριξε τὴν Παιδείαν. Ὁ Ἐπαρχος λοιπὸν Μαρκαντωνάκης μετὰ ζήλου καὶ ἐπιμονῆς ὑπεστήριξε τὴν παιδείαν, προτρέπων τοὺς τότε Δημάρχους, περιοδεύων τὴν Ἐπαρχίαν καὶ συνιστῶν ἴδρυσιν καὶ ἰδιωτικῶν ἑλληνικῶν σχολείων, συνενοούμενος μετὰ τῶν τμηματικῶν ἐφοριῶν. Ἐκ τῶν ἑλληνοδιδασκάλων Κισσαμιτῶν ὑπῆρξαν οἱ Δημ. καὶ Ἰωάν. Παπαδημητρά-

κηδες ἐξ Ἐννέα Χωρίων (μαθηταὶ τοῦ Παρθ. Περιίδου).

Μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Κρητ. Πολιτείας, ἡ παιδεία ὑπεστηρίχθη παντοῦ ἐν Κρήτῃ καὶ ὅλα τὰ χωριά εἶχον τὰ σχολεῖα καὶ διδασκάλους ἐκ Διδασκαλείων, ἡ δὲ παιδεία ἀρρένων καὶ θηλέων ἦτο ὑποχρεωτικὴ.

Ἐπιφανὴς τῆς Παιδείας ἐπὶ Κρητικῆς Πολιτείας ἦτο ὁ Γραμματεὺς τῆς διευθύνσεως ἐκείνης Ἀχιλλεὺς Ξυλινάκης, φιλόλογος ἐκ τῶν κρατίστων μὲ εὐτυτάτην ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν καὶ διοργανωτικὸν πνεῦμα.

Διευθυντὴς τότε τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Παιδείας ἦτο ὁ Χαμητ Βηζαδὸς ὀθωμανὸς μὲν, ἀλλ' εὐγενέστατος ἀνθρώπος. Ὡς λέγουσιν ἡ οἰκογένειά του ἦτο ἀριστοκρατικὴ ὀθωμανικὴ. Κατήγετο δὲ ἐξ Ἐνετῶν, προτιμησάντων νὰ ἐξομώσωσι παρά ν' ἀπολέσωσι τὰς ἀπεράντους ἰδιοκτησίας των, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Κατὰ τὰς σφαγὰς τῶν Χανίων Ἰουνίου 1821 ἡ οἰκογένεια Χαμητ Βέη διέσωσε πολλοὺς χριστιανοὺς ἐν οἷς καὶ τὸν ξεσοχὸν συμπατριώτην μας Νικόλ. Ρενιέρην ἰατρὸν εἶτα Ἀρμοστὴν Κρήτης.

Τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς στοιχειώδους ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν παίδων τῆς Κρήτης, τὸ διαδέχθη καὶ τὸ ἐτόνωσε καὶ προώθησεν ἔτι περισσότερον τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας μετὰ τὴν ἔνωσίν μας, καὶ ἦδη μετ' εὐχαριστήσεώς μας πάντες καὶ δὴ οἱ πρεσβύτεροι, παρατηροῦμεν ὅτι δὲν ἔμεινεν χωρίον σχεδὸν νὰ μὴ ἔχη Δημ. Σχολεῖον.

Ἄν τῶρα οἱ ἀπαίσιοι γερμανοὶ κατερείπωσαν καὶ ἐπυρπόλυσαν μερικά, τὸ σθένος τὸ ἑλληνικὸν εἶναι τόσον ἔντονον, διαρκές καὶ ἐπίμονον ὥστε τὰ πάντα θ' ἀνοικοδομήσῃ καὶ ἀνεγείρῃ καὶ πάλιν καὶ μάλιστα ἀνώτερα.

Ἦδη ἐν Κισσάμῳ ἔχομεν Δημ. σχολεῖα καὶ μαθητὰς ὡς κατωτέρω:

Ἐκ τοῦ παρατεθέντος Πίνακος ἐνδεικτικοῦ πληθώρας σπουδαζόντων καταφαίνεται καὶ ἡ ἀνάγκη ὑποδείξεων πρὸς ὠρισμένα ἐπαγγέλματα.

ΥΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΡΟΠΑΙ

Καὶ πρῶτον τὸ Διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ αὐτὸ στέλεχος τῆς φιλολογίας. Ὁ νέος ὅπου θὰ γίνῃ διδάσκαλος θέλει ὀλιγοτέρας δαπάνας πρὸς μόρφωσίν του, τὰ Διδασκαλεῖα εἶναι ἐγγύτερόν του πρὸς δὲ θέλει ὀλιγότερα ἔτη πρὸς περάτωσιν τῶν σπουδῶν καὶ ἀπόκτησιν τοῦ πτυχίου του. Διορίζεται εἰς κάποιο σχολεῖον ἀμέσως, διότι εἶναι ἔλλειψις δημοδιδασκάλων, εἰς τὸ χωρίον ὅπου θὰ διορισθῇ, ἀπολαμβάνει τιμῶν σεβασμοῦ καὶ καταλαμβάνει μετὰ τοῦ Προέδρου τῆς Κοινοῦνότητος καὶ ἱερωστὰς πρῶτας εὐπολήπτους θέσεις τοῦ χωρίου. Νυμφεύεται καλῶς, διότι οἱ νοικοκυραῖοι καὶ εὐποροῦντες καὶ μητέρες λέγουν καὶ προτιμοῦν ὡς γαμβροὺς διδασκάλους, διότι εἶναι μόνιμοι, εἶναι ἡσυχοὶ καὶ ὀπουδῆποτε καὶ ἂν ὑπηρετῇ ὁ σύζυγός του, ἡ διδασκάλισσα θὰ χαίρῃ ὑπολήψεως, θὰ διαδραματίσῃ σπουδαιότατον ρόλον (πατριωτικὴν ὑπηρεσίαν) εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν καὶ ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους καὶ κοινωνίας. Διότι ὡς πολλάκις ἐξεφράσθη Μήτηρ, ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος ἀποτελοῦν τὸν στερεὸν τρίποδα καὶ θεμέλιον τῶν καλῶν κοινωνιῶν, ὅταν ἐννοεῖται γνωρίζουν τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν καὶ ἱερὸν καθῆκόν του.

Ἡ μήτηρ γαλοχεῖ, μανθάνει τὴν γλῶσσαν, καλὴν συμπεριφορὰν τὰ τῆς θρησκείας του, νὰ ἐνδύεται καὶ νὰ τρώγῃ καὶ ὅτι θὰ τὸ παραδώσῃ εἰς ἄλλον προστάτην καὶ ἐνδιαφερόμενον διὰ νὰ τοῦ μάθῃ πολλὰ καὶ καλὰ πράγματα τὸν διδάσκαλον. Οὗτος παραλαμβάνων τὸν ἑπταετὴν παῖδα προπαρασκευασμένον καὶ ἀνυπομονοῦντα νὰ μάθῃ τὰ καλὰ πράγματα καὶ στολισθῇ μὲ τὸν μαθητικὸν σάκκον, ἀρχίζει δὲ νὰ τοῦ διδάσκῃ πλὴν τῶν γραμμάτων, τοὺς καρπούς αὐτῶν, τὰς πολλὰς γνώσεις, ἀνθρωπιστικὰς, πολιτισμοῦ μορφώσεως, ἐπιστημονικὰς, ἀντιληπτὰς, καὶ τὸ μέγιστον **πατριωτικοδρησκευτικὰς.**

Ὁ ἱερεὺς εὐκairίαν θὰ λέγῃ εἰς νεαροὺς καὶ Κοινωνίαν ὁποῖα εἶναι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ὁποῖας ἐλευθερίας

καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀλληλεγγύην κηρύττει καὶ ὅτι χριστιανισμὸς καὶ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς συνεργάζονται ὑπὲρ τῆς εὐημερίας ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος. Ἴδου λοιπὸν τὸ συμπέρασμα τῶν ὑποδείξεών μου διὰ τὸ Διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα. Ἄλλ' ὡς ἀναφέρω καὶ ἕτερα παραδείγματα σοβαρώτατα.

Ὁ Βίσμαρκ εἰς ἓκ τῶν ἱκανοτέρων Πρωθυπουργῶν τῆς Γερμανίας ἀπὸ 1868—1889 ἐπὶ Γουλιέλμου Α' Αὐτοκράτορος, ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Πρωθυπουργίας του ὑπεστήριξε τὸν Διδασκαλικὸν κλάδον καὶ ἐν γένει τὴν Παιδείαν. Ἐκφραζόμενος μετὰ τὴν νίκην τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ Γαλλίας 1866—1871 ἔλεγε μετὰ περισσῆς ἐμμονῆς καὶ αὐταρεσκείας ὅτι τὰς νίκας τῆς ἡ Γερμανία καὶ τὸ Μεγαλεῖον τῆς τὸ παρεσκεύασαν καὶ τὸ ἔδωκαν οἱ διδάσκαλοι αὐτῆς καθὼς καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ προαγωγὴν τῆς, ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλα ἔθνη.

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ὁ κερδίας τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Μεγάλου, ὀρθῶς καὶ πραγματικῶς, ὥφειλε τὰ πάντα εἰς τὴν μόρφωσίν του, ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ Μεγάλου Διδασκάλου τοῦ Ἀριστοτέλους. Κατακτῶν τὴν Ἀνατολὴν καὶ καταλύων βαρβάρους καὶ ἀμορφώτους Αὐτοκρατορίας ἀνήγειρεν ἐπὶ τῶν θεμελίων των τὴν Ἑλληνομακεδονικὴν κυριαρχίαν μὲ τὸν ἕξοχον πολιτισμὸν τῆς.

Ὁ πρόωρος θάνατός του εἶναι τὸ μεγαλύτερον δυστύχημα τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ πολιτισμοῦ, ὅστις διαδοσεῖς μέχρις Ἰνδιῶν, Σκυθίας, Σιβηρίας, Αἰθιοπίας καὶ Κυρηναικῆς μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ τὰς ἐγκληματικὰς διαμάχας τῶν πολλῶν διαδόχων του, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ περισσότερον τῶν 250—300 ἐτῶν, ἐὰν ἔξει περισσότερα ἔτη ἡ Ρωμαϊκὴ Κοσμοκρατορία, δὲν θὰ προώδευε ἀλλὰ θὰ τὴν κατελάμβανεν ἡ Ἑλληνομακεδονικὴ μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς.

Ἐμφανίζω ἤδη ὡς ἐπιστήμην ἐκλογῆς, τὴν φιλολογίαν ἐν γένει. Ἡ ἑλληνικὴ φιλολογία εἶναι προῖον καὶ γέννημα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἣτις τοσαύτην ὑπηρεσίαν προσέφερον εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ ἀνθρωπότητα ἐν γένει, διὰ τῶν μεγάλων διδασκάλων Σωκράτους, Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους, Πυθαγόρα, Ἀναξαγόρου καὶ ἄλλων. Ἡ φιλολογία παρέχει στάδιον εὐρύτατον εἰς τελειοφοίτους πρὸς προτίμησιν. Δὲν ὑπάρχουν ἐπαρκεῖς φιλόλογοι, πλείστα θέσεις εἶναι κεναὶ καὶ πλείστα Γυμνάσια Δημόσια καὶ Ἴδι-

ωτικά ζητοῦν φιλόλογους καθηγητάς. Οἱτοὶ ἔχουν ἀποστολὴν μεγίστην, διότι ὡς καθηγηταὶ τῶν Γυμνασίων ἔχοντες μαθητάς μὲ μορφωμένην πλεόν τὴν κρίσιν, ἀντίληψιν καὶ πνευματικὴν διαύγειαν ἀκούουν, καὶ δέχονται καὶ ἀποκτοῦν, τὰς διδασκομένας γνώσεις τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ τῆς Κοινωνικῆς ἐξελίξεως καὶ προόδου τῶν ἐπιστημῶν. Αὐτοὶ διὰ τῶν διδασκομένων μαθημάτων θὰ ἐξάρουν τὸ ἀγαθὰ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως ταῦτα ἀκμάζουν καὶ ἀνθοῦν εἰς τὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ καὶ παρέχουν εὐημερίαν, εὐτυχίαν καὶ εἰρήνην εἰς τοὺς λαοὺς των, θὰ καταρρίψουν δὲ διὰ τῶν λογικῶν ἐπιχειρημάτων των, τὰ δόγματα, διδασκαλίας καὶ καθοδηγήσεως τῆς ὕλικῆς βίας καὶ πνιγμονῆς τῆς ἐλευθερίας, δικαιοσύνης καὶ ἰσότητος, τοῦ **Κομμουνισμοῦ**. Αὐτοὶ θὰ διδάξουν τοὺς νεαροὺς πόσον καταστρεπτικαί, ὀπισθοδρομικαὶ καὶ ἐγκληματικαὶ εἶναι αἱ θεωρίαι τοῦ Κομμουνισμοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν του.

Ἔστωτε συνιστῶ εἰς τοὺς ἔχοντας κλίσιν καὶ ἰδιοφυίαν συγγενὴν, δηλ. ἐκ φυσικῆς ῥοπῆς, νὰ προσέξουν δι' ἐκλογὴν καὶ τὸν φιλολογικὸν κλάδον ὡς ἱκανοποιοῦντα ἐπαρκῶς καὶ ἐξυπηρετικὸν τῆς Κοινωνίας.

Ἄλλος κλάδος ἐπιστημῶν μὲ μέλλον εὐρύτατον εἶναι τὸ τῆς Γεωπονίας. Δὲν ἔχομεν ἐν Ἑλλάδι ἀρκετοὺς Γεωπόνους μᾶς χρειάζονται παρὰ πολὺ, λίαν προσεχῶς μάλιστα. Εἶναι γνωστὸν εἰς μορφωμένους, καὶ παρακολουθούοντας ἐν γένει τὴν ἐξέλιξιν καὶ πρόοδον τῶν πεπολιτισμένων Κρατῶν καὶ δὴ τῆς Ἄμερικῆς, τῆς πλουσιωτέρας, εὐτυχεστέρας χώρας τοῦ κόσμου, ὅτι τὴν πρώτην τῆς εὐημερίαν ὀφείλει εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν καλλιέργειαν τῶν ἔδαφῶν τῆς, καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ ὑπεδάφους (περὶ οὗ θὰ γράψω ἄλλαχού. Διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς καλλιέργειας αὐτοῦ, δηλαδὴ τῶν ὑποδείξεων τῶν Γεωπόνων, ἐπολλαπλασιάσθη ἡ παραγωγὴ καὶ ἐβελτιώθη ποιοτικῶς, διεσταυρώθησαν καὶ ἐγένετο οὐ μόνον αὐτάρκης ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐξαγωγῆς τῆς παραγωγῆς τῆς, ἐφοδιάζει καὶ ἄλλας χώρας.

Εἰς τὴν Ἄμερικὴν, Ἀγγλίαν, Σουηδίαν, Ἰταλίαν, Γερμανίαν καὶ ἄλλας χώρας καὶ δὴ τῆς Νοτίου Ἄμερικῆς, εἰς ἐκάστην Κοινότητα ὑπάρχει καὶ εἰς Γεωπόνος, ὅστις πανταχοῦ σχεδὸν τρέχων καὶ παρευρισκόμενος δίδει τὰς ἀναγκαίας καθοδηγήσεις πρὸς τοὺς γαιοκτῆμονας, ἀναλόγως τῆς χημικῆς ἀναλύσεως τῶν ἔδαφῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν

χρήσιν τῶν λιπασμάτων.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα παρατηρεῖται μεταπολεμικῶς ὑφ' ὄλων τῶν Κυβερνήσεων, ζήλος καὶ προσπάθεια πραγματικῆ πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Κράτους, συνεπῶς δὲν θὰ παρέλθῃ πενταετία καὶ εἰς ἐκάστην Κοινότητα θὰ θελήσῃ τὸ Κράτος νὰ διορίσῃ Γεωπόνους, ἐπομένως οἱ Γεωπόνοι θὰ ἔχουν στάδιον εὐρέσεως ἐργασίας.

Θεολόγων καλῶς κατηρτισμένων ἔχομεν ἀνάγκην καὶ δὲν θὰ παρέλθουν πολλὰ ἔτη ὅπου τὸ Κράτος καὶ ἡ Διοικοῦσα τὴν Ἐκκλησίαν μας Ἀρχή, τὰς κενουμένας θέσεις τῶν σημερινῶν ἱερέων θὰ ἀναπληρώνη διὰ θεολόγων πτυχιούχων, ἀρκούντως μορφωμένων.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἀμερικὴν ἔτι, νέοι ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν σπουδάζοντες Θεολογίαν γίνονται ἱερεῖς, διότι γνωρίζουν πόσον μεγάλην ἀποστολὴν ἔχουν οἱ μορφωμένοι ἱερεῖς, κατὰ τὰ παρόντα μάλιστα δυσχερὴ ἔη, πρὸς καθοδήγησιν καὶ δημοκρατικὴν μόρφωσιν τῶν κοινωνιῶν κατὰ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀντιχριστιανικῶν δοξασιῶν καὶ διδασκαλιῶν τοῦ κομμουνισμοῦ.

Ἐπομένως ἔχουν μέλλον οἱ θεολόγοι, τιμητικόν, ἱκανοποιητικόν καὶ διαπαιδαγωγήσεως τῆς Ἑλλ. Κοινωνίας, ὑπονοεῖται ὅτι θ' ἀμοιβῶνται δικαίως.

Ἄλλος κλάδος μὲ μέλλον εὐρύτατον πρὸς ἐκλογὴν ὑπὸ τῶν τελειοφοίτων εἶναι ὁ τῆς Ἠλεκτρολογίας. Πρόκειται περὶ ἐπιστήμης σπουδαιότητος νεωτέρας μὲν ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' εἰς τὰς πεπολιτισμένας χώρας ἔχει διαδοθεῖ καὶ ἐξαπλωθεῖ εἰς εὐρύτατον κύκλον.

Εἰς τὸν φητισμὸν τῶν πόλεων, ἐργοστασιῶν Βιομηχανικῶν καὶ μη, οικιῶν, καὶ εἰς τὰ χωριὰ ἀκόμη, εἰς τὴν κίνησιν μηχανημάτων, σιδηροδρόμων καὶ τοσοῦτων ἄλλων ἀναγκῶν.

Οἱ ἠλεκτρολόγοι εἶναι πάρα πολλοὶ, ἐν Εὐρωπαϊκαῖς προοδευμέναις χώραις καὶ ἐν Ἑλλάδι ἡ ἐφαρμογὴ καὶ χρησιμοποίησις τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἤρχισεν ἀπὸ πολλοῦ ἐπεκτεινομένη εἰς ἀπάσας σχεδὸν τὰς ἐπιχειρήσεις, πλεῖστοι δὲ νέοι σπουδάζαντες ἠλεκτρολογίαν πρὸ πολλοῦ, εὖρον ἐπικερδεστάτην ἀπασχόλησιν.

Παρατηρεῖται γενικὴ τάσις καὶ προσπάθεια καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὅπως, ἠλεκτροφωτίσουν αἱ Κοινότητες τὰ χωριὰ τῶν καὶ πρὸς τοῦτο καταβάλλουν προσπάθειάς καὶ φροντίδας πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀπαιτουμένων δαπα-

νῶν πρὸς ἴδρυσιν ἐγκαταστάσεων. Παραδείγματα ἔχομεν τοιαῦτα ἐν Κισσάμῳ τὰς κωμοπόλεις Καστέλλιον, Βουκολιαῖς καὶ χωρίον Ταυρωνίτην, εἶναι ἄξιοι παντὸς ἐπαίνου οἱ Κοινοτάρχαι τῶν ἀνωτέρω καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι παράγοντες οἱ συντελέσαντες πρὸς τοῦτο.

Τελειόφοιτοι λοιπὸν Γυμνασίων ἀναμετροῦντες τὰς πνευματικὰς καὶ οἰκονομικὰς τῶν δυνάμεις δύνανται νὰ εὕρωσι καὶ εἰς τὴν Ἡλεκτρολογίαν στάδιον εὐρύτατον, ἔχομεν δὲ καὶ ἰδιαιτέρας τοιαύτας Σχολὰς ἐν Πειραιεῖ καὶ Ἀθήναις, ἅς εἶναι δὲ βέβαιοι, ὅτι καὶ αἱ Κοινότητες, δὲν ἀπέχει πολὺ ἢ ἡμέρα ὅπου μιμούμεναι τὰς προόδους, εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ὡς καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα, Ἀμερικῆς, Γαλλίας, Ἰταλίας, Ἀγγλίας κλπ. θὰ ζητῶσιν ἠλεκτρολόγους διὰ φωτισμὸν καὶ ἄλλας πολλαπλὰς ἐγκαταστάσεις πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικῆ ἐπιπέδου.

Ὁ πολιτισμὸς καὶ πρόοδος βαδίζει συνεχῶς καὶ πᾶν κώλυμα τὸ ὑπερπηδᾷ, ἐπομένως καὶ εἰς τὰς μικρὰς πόλεις καὶ τὰς ἐπαρχίας ἀκόμη γρήγορα θὰ ζητηθῶσιν ἠλεκτρολόγοι διὰ διαφόρους ἐγκαταστάσεις.

Ἐτερος κλάδος ἐπιστημονικὸς πρὸς προτίμησιν, καὶ ἐκλογὴν εἶναι ἡ Ὄρυκτολογία ἢ Γαιωλογία.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, καὶ δὴ τὸ ὑπέδαφος περιέχει ἀναριθμήτους θησαυρούς, ὡς ἀπεφάνθησαν σπουδαῖοι καὶ διακεκριμένοι Ἀμερικανοὶ καὶ Εὐρωπαῖοι μεγάλης ἀξίας ἐπιστημονικῆς γαιωλόγοι, οἵτινες ἐπεσκέφθησαν πρὸς ἐξέτασιν τούτου, ἔταιρειαὶ ἀπὸ πολοῦ συσταθεῖσαι ἐρευνοῦν δι' ἀνεύρεσιν πετρελαίου καὶ ἐσχάτως αἱ ἐρευναι παρέσχον πολλὰς ἐλπίδας Ὅμοίως ἀνάζητοῦνται τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα μεταλλεύματα, ἐξ ὧν ἀφθονεῖ πάρα πολὺ τὸ ὑπέδαφός μας. Εἶδη τινα τούτων ἐλάχιστα εἰς ἄλλας χώρας ἀφθονοῦν παρ' ἡμῖν. Δὲν θὰ παρέλθωσι πολλὰ ἔτη καὶ Γαιωλόγοι θὰ ζητοῦνται πρὸς τοποθέτησιν εἰς τοὺς τόπους τῶν ἐκμεταλλεύσεων, καὶ ἡ Ἑλλάς καὶ ἰδιαιτέρως ἡ Κρήτη δὲν θὰ ἔχη, διότι προτιμῶνται ὑπὸ τῶν περισσοτέρων νέων μας τὸ Δικηγορικόν, Ἰατρικόν καὶ Στρατιωτικὰ ἐπαγγέλματα. Καὶ ἐδῶ νέοι μὲ θέλησιν προορατικότητα, οἰκονομικὰ καὶ πνευματικὰ ἐφόδια θαυμασίως θὰ προκόψουν.

Περὶ Μηχανολογίας, τῆς ἐφηρμοσμένης ταύτης καὶ πανταχοῦ ἐφαρμοζομένης ἐπιστήμης εἰς τὰ προοδευμένα Κράτη εἶναι περιττὸς πᾶς λόγος, διότι εἶναι πασίγνωστη

ἢ χρησιμοποίησις τῶν ἐπιστημόνων ταύτης

Εἶναι κολοσιαῖαι αἱ ἀνάγκαι τῶν ἐπιστημόνων τῆς Μηχανολογίας. Ὅπουδήποτε καὶ ἂν παρατηρήσῃ, ὁ θέλων νὰ ἐξετάσῃ τὰς προόδους τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος, θὰ εὕρῃ συντελεστάς καὶ δημιουργοὺς τούτων τοὺς Μηχανολογούς, εἰς σιδηροδρόμους, αὐτοκίνητα, οἰκοδομὰς, οὐρανοξύστας, γεφύρας, διώρυγας, ἀεροπλάνα, ὑποβρύχια καὶ ἀναριθμήτους ἄλλους ἐφαρμογὰς, μελετήσαντας καὶ κατασκευάσαντας τὰ ὑπεράνθρωπα ἔργα εἶναι ἐπιστήμη μεγίστη καὶ ἀξία ἐκλογῆς

Ἄλλὰ καὶ ἑτέρα ἐπιστήμη, ἡ Μεταλλουργία, εἶναι σημερινὸν ἐκ τῶν κυριαρχουσῶν. Ἡ χρησιμοποίησις πρὸς κατασκευὴν τοσούτων καὶ τοιούτων βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων, σιδηροδρόμων αὐτοκινήτων, ἀεροπλάνων, ἀτμοπλοίων, ὑποβρυχίων, τεραστίων οἰκοδομῶν, μὲ σκελετοὺς μεταλλικοὺς, πολεμικῶν μηχανῶν καὶ τῶσων ἄλλων, τὴν ἐμφάνησιν τῶν κατασκευῆ καὶ διόρθωσιν ἐξ ὀλοκλήρου σχεδὸν ὀφείλου ἐν τῷ διάφορα ἀμιγῆ ἢ μετ' ἀναμίξεων ποικίλων καὶ πλείστων. Ἡμεῖς ἐξ Ἑλλάδος ἐξάγομεν τὸν Βῶξιτην καὶ ἄλλα εἶδη μετάλλων ἀκατεργαστα καὶ τὰ εἰσάγομεν κατεργασμένα ὑπὸ τύπον διαφόρων μηχανῶν καὶ ἄλλων πολυπληθῶν μηχανημάτων. Ἐξ ὅλων τῶν ἐνδείξεων ἀσφαλῶς ἐξάγεται, ὅτι πολὺ προσεχῶς θ' ἀρχίσῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἡ κατεργασία τοῦ σιδήρου καὶ ἄλλων μετάλλων πρὸς κατασκευὴν ἐν Ἑλλάδι μηχανημάτων πλείστης καὶ μεγάλης χρήσεως. Τότε θὰ παρουσιασθῇ ἡ ἀνάγκη ἐπιστημόνων Μεταλλειολόγων Ἑλλήνων ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων εἶναι σημερινὸν ἀνεπαρκέστατος, ὅπως καὶ εἰδικότητων πεπειραμένων. Ἀπόδειξις καὶ τὸ πλῆθος τῶν ξένων εἰδικευμένων ὅπου καλοῦνται εἰς τὴν Ἑλλάδα πλουσιοπαρόχως ἀμοιβομένων.

Οἱ δυναμένοι εἰμποροῦν ν' ἀκολουθήσουν τὴν ἐπιστήμην αὐτήν, ἢ ὁποῖα σημερινὸν, κατὰ τὰ ἔτη ὅπου διερχόμεθα φαίνεται ἴσως ὀλίγον ἀκατανόητος καὶ μὴ εὐπρόσδεκτος.

ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

Αἱ φυσικομαθηματικαὶ ἐπιστήμαι, ὡς εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς διανοουμένους καὶ ὡς ἐδιδάχθησαν καὶ οἱ τελειόφοιτοι τῶν Γυμνασίων, εἶναι ἐκ τῶν νεωτέρων θεϊκῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθησαν καὶ θὰ στηρίζονται ἐπὶ πολὺ καὶ συνεχῶς αἱ σημεριναὶ ἐκπληκτικαὶ πρόοδοι

τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ πλείστοι σοφοὶ τῆς ἐποχῆς μας, τὰ μαθηματικά μετὰ τῶν φυσικῶν ἀποτελοῦν τὸν θεμέλιον λίθον τῆς σημερινῆς μας ἐξελίξεως εἰς ὃ σημεῖον εὐρίσκεται αὕτη. Ἡ πρόοδος τῆς Ἀστρονομίας μὲ τὸ γιγαντιαῖον τηλεσκόπιον τοῦ Παλομάρ, ἡ πρόοδος τῆς Ἀεροπορίας ὡς καὶ διὰ τῶν τεραστίων ὀβιδῶν ἐκμηδενήσεως τῆς βαρότητας, ἔλξεως τῆς γῆς, καὶ ἀντιστάσεως, τοῦ ἀέρος, οἱ φυσικομαθηματικοὶ τὰ ἐμελέτησαν, τὰ ὑπελόγησαν καὶ ἀνεκάλυψαν ἐφαρμόζοντες ταύτας. Ὁ πάνσοφος Ἀϊστάϊν ἐπὶ τούτων ἐστήριξε τὰς ἀπεράντους ἐρέυνας καὶ ἀνακαλύψεις του.

Κάμωνν λόγον περὶ τῶν φυσικομαθηματικῶν, ἐπειδὴ βλέπω καὶ πλείστοι ἔδραι ἐν τοῖς Γυμνασίοις μένουσιν κεναί, ἐλλείπει τοιούτων ἐπιστημῶν, συμβουλεύω τοὺς ἔχοντας τὰ ἐφόδια, νὰ μὴ παρίδωσι τὴν ἐπιστήμην αὐτήν, διότι ἐκτὸς τῆς ἀσφαλοῦς τοποθετήσεως τῶν ὑπάρχουν καὶ πλείστοι ἄλλαι ὑπηρεσίαι αἵτινας ἔχουν ἀνάγκην τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν.

Τὸ αὐτὸ δύναμαι νὰ συμβουλεύσω καὶ διὰ τὴν ἐμπορικὴν κατωτέραν καὶ ἀνωτέραν. Καμμιά ἐπιχειρήσις ἐμπορικὴ ἢ βιομηχανικὴ ἢ καὶ μεγαλειτέρα ἐταιρεία δύναται νὰ σταδιοδρομήσῃ ἄνευ εἰδικῶν ἢ ἐμπορικῶν Σχολῶν.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὴν Χημείαν ἄνευ τῆς ὁποίας, κενεὶς ἔλεγχος βιομηχανικός, μεταλλουργικός, ἐδαφικός, τροφίμων, λιπασμάτων, ἰατρικῶν ἀναλύσεων, τοξικολογικῶν καὶ μυρίων ἄλλων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ ἄνευ τῶν χημικῶν ἀναλύσεων. Εἶναι καὶ αὕτη ἡ ἐπιστήμη τῆς σημερινῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Πανταχοῦ ἡ Χημεία ἀνάλυσις καὶ καθορισμὸς τῶν πάντων σχεδὸν καμμιά πρόοδος δὲν εἴμπορεῖ νὰ προχωρήσῃ καὶ ἔδραιωθῇ ἄνευ τῆς καθοδηγήσεως καὶ διαφωτίσεως ὑπὸ τῆς Χημείας. Εἰς τὴν οἰνοποιίαν, διάλυσιν διαφόρων ἐλαιῶν, σαπυνοποιίαν, συνθέσεις καὶ ἐμφανίσεις νέων οὐσιῶν ἢ Χημεία προηγεῖται καὶ πηδαλιουχεῖ. Καὶ εἰς τὰ Γυμνάσια ὑπάρχουν πολλοὶ κεναὶ ἔδραι καὶ τὸ μάθημα αὐτὸ τὰ τελευταῖα ἔτη διδάσκεται μᾶλλον ἐμπεριστατωμένως καὶ μετ' ὀργάνων ἐν τοῖς Σχολείοις ὡς ἀνωτέρω. Ἀλλὰ πλὴν τῆς μαθήσεως ἐν τοῖς Γυμνασίοις Χημικῶν, εἶναι τόσαι πολλαὶ αἱ ἐνδείξεις ὑπὸ τῆς προόδου τῆς Βιομηχανίας, ὥστε οὐδεὶς χημικὸς καλῶς κατηρτισμένος θὰ μείνῃ ἢ μένει ἄνευ τοποθετήσεως.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἐν μεγίστη συντομίᾳ ὅστις αἰσθάνεται τὰς πνευματικὰς του δυνάμεις δυνατὰς, καὶ δυναμένας νὰ ἐπωμισθῶσι τῶν χημικῶν γνώσεων καὶ διδασκαλιῶν ἄς μὴ διστάσῃ νὰ ἐκλέξῃ τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν τῆς παρούσης ἀντιλήψεως καὶ σημερινῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἀνθρωπότητος.

ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗ

Ἐσχάτως μόνον τὸ Κράτος καὶ τὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης ἐσκέφθησαν ὅτι ἡ Κτηνιατρικὴ ἐπιστήμη εἶχε παραμεληθεῖ ἐν Ἑλλάδι καὶ οὐδεὶς λόγος σοβαρὸς ἐγένετο, οἱ διάφοροι δὲ νέοι μας οἱ διαγνώσαντες πόσον ὠφέλιμο εἶναι εἰς τὴν Κτηνοτροφίαν, πτηνοτροφίαν, τῶν ἀγροτῶν, ὡς καὶ εἰς ὅλα τὰ κατοικίδια ἐν γένει ζῶα, νὰ φροντίσωσιν ὅπως καταφεύγωσιν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν πρὸς ἐκμάθησιν τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ Κτηνιάτρου.

Ἡ Ἰταλία, πρὸ 20ετίας σχεδόν, ἔχουσα σκοποὺς προπαγανδιστικοὺς καὶ οὐχὶ μορφωτικοὺς τῶν ἄλλοεθνῶν, παρέσχεν εὐκολίας εἰς τοὺς σπουδάζοντας Ἑλληνας εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς δίδακτρα καὶ τροφεῖα ἔτι, νομίζουσα ὅτι διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ θὰ προσηλύτιζεν Ἑλληνας μορφωμένους.

Ὅσοι μετέβησαν εἰς Ἰταλίαν, ἀπεκόμισαν μὲν τὰς διδασκομένας γνώσεις παρά τῶν μορφωμένων Ἰταλῶν ἐπιστημόνων, ἀλλ' ἐπανερχόμενοι ἦσαν φανατικώτερον ἐθνικόφρονες, ἐπιζητήσαντες μόνον τὴν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν τῶν ἐκεῖ.

Εὐτυχῶς, ἂν καὶ ἀργά, ἀλλὰ κάλλιον παρά ἡ ἔλλειψις καὶ ἡ αἰωνία ἀναβολή, τὸ Κράτος καὶ τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, ἵδρυσαν Κτηνιατρικὴν Σχολὴν ἔνθα οἱ βουλούμενοι δύνανται, κατόπιν προπαρασκευῆς τῶν καὶ εἰσιτηρίων ἐξετάσεων, νὰ καταταχθῶσι καὶ σπουδάσωσι Κτηνίατροι. Εἶναι ἐπιστήμη μὲ μέλλον ἔτι ἐν Ἑλλάδι καὶ δὴ ἐν Κρήτῃ. Τώρα ὑπάρχει εἰς μόνον, εἰς ἕκαστον Νομὸν, κρατικὸς κτηνίατρος ἢ δύο, ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην δύο ἐκάστη Ἐπαρχία διὰ τὰ κτήνη τῶν κατοίκων τῆς, τὰ αἰγοπρόβατα καὶ κατοικίδια ἐν γένει ζῶα. Οἱ ἀγρόται ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ κτηνοτροφίαν, ἐπομένως ἔχει ἀνάγκην ἐπαρκῶν κτηνιάτρων.

Σήμερον δυσκολεύεται εἰς χωρικὸς νὰ καλέσῃ κτηνίατρον ἐλλείψει χρημάτων (διότι σχεδόν πάντοτε οἱ ἀγρό-

ται ἔχουν πτώχειαν) ἐὰν ὅμως εἶναι ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας κτηνίατρος πολλὰ κτήνη ὅπου τώρα ἐλλεῖπει πλησίον ἰατροῦ, θνήσκουν, θὰ σώζονται. Ἄλλως τε ἔχομεν ἀνεκμετάλλευτον καὶ τὸν κλάδον τῆς πτηνοτροφίας καὶ ἀγοράζομεν κατὰ τόννους ὡς ἐκ Τουρκίας καὶ ἀλλαχοῦ. Εἶναι ἐπιστήμη ἔχουσα θέσεις καὶ ἐργασίαν ἀνεκμεταλλεύτους ἐν πολλοῖς ἔτι.

ΠΕΡΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑΣ

Δὲν προσελκύει τὴν προσοχὴν καὶ ἐντυπωσιν εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας, τὴν μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν τὴν ὁποίαν προσφέρει ἡ Δάσκοκομία εἰς τὴν Ἄμερικὴν, Σουηδίαν Νορβηγίαν Δανίαν καὶ ἄλλας ἐπικρατείας, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα δάση καὶ οἱ πόλεμοι δὲν ἐξειλύχθησαν οὔτε ἐφθασαν ἐκεῖ, ὅπως εἰς τὴν χώραν μας, διὰ τὰ συσσωρεύουσιν καὶ ἀφήσουν καταστροφὰς καὶ ἐρείπια, εἰς τ' ἀνώτερα Κράτη λέγω τὰ δασικὰ τῶν προϊόντα ἀποτελοῦν καὶ συνεισφέρουν εἰς τὴν ἐθνικὴν τῶν οἰκονομίαν μέγιστον ποσά, πλήθος δὲ ἀνθρώπων, Δασονόμων ἐπιστημόνων, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ γεωπόνων καὶ μηχανικῶν, ὡς καὶ ἐργατῶν, εὐρίσκουν ἀπασχολήσεις σοβαρὰς καὶ ἐργασίας ἐξ ὧν ἀποζοῦν εὐτυχοῦντες. Μεγίστη ποσότης ξυλείας μᾶς ἔρχεται ἐκ τῶν χωρῶν αὐτῶν καὶ ἄλλων τοῦ ἐξωτερικοῦ! Χάρτης, χαρτομάζα καὶ ὑφαντουργικὰ ὕλαι πολλὰ καὶ ποικίλαι, προϊόντα τῶν δασῶν, ἐκεῖθεν λαμβάνομεν ἐξάγοντες ἑκατομμύρια δολάρια.

Ἄν καὶ οἱ κατακτηταὶ ἰταλογερμανοὶ, ὅλα τὰ δάση τὰ πλησίον τῶν κατασκηνώσεών των κατὰκοψαν, ὡς καὶ αἰωνόβια καὶ ἱστορικὰ δένδρα, πάλιν τὰ ὄρεινά ἐδάφη τῆς Ἑλλάδος ἔμειναν μὲ δάση πυκνὰ καὶ δένδρα ξυλεύσιμα, βιομηχανικῶς καὶ στέγασιν. Αἱ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν Ἑλλ. Κυβερνήσεις ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των καὶ πρὸς τὴν ἀνεκμετάλλευτον ταύτην πηγὴν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἰδρῦθησαν Σχολαὶ Δασονομικαὶ καὶ Δασονόμοι προγενέστεροι καὶ νέοι μετὰ ζήλου καὶ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος ἐξυπηρετοῦν εἰς τὰς πλουσίας μας Δασικὰς περιφερείας τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν ὑπὲρ τὰ 100 χιλιόμετρα δασικῶν ὁδῶν ἀμαξητῶν ξυλεύσεως καὶ μεταφορῶν ἔχουν γίνει εἰς τὰς ὄρεινάς καὶ δασώ-

δεις έκτάσεις, κτίρια πλείστα ἀνηγέρθησαν πρὸς τοποθέτησιν ἐγκαταστάσεων μηχανημάτων διαμονὴν δασονόμων, γεωπόνων καὶ μηχανικῶν (καὶ τῶν τριῶν συνεργαζομένων) καὶ ὑπὲρ τὰ 2. 750. 000. 000 ἔχουν διατεθεῖ μέχρι σήμερον ὑπὸ τοῦ Κράτους πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν, εἰς ὁδοὺς, κτίρια καὶ πάσης φύσεως ἔργων ἐξυπηρετικῶν τῆς ξυλεύσεως. Ὑπὲρ τὰ 3 δὲ ἑκατομ. ἡμερομίσθια εἰς ἐργάτας ἔχουν διατεθεῖ εἰς γειτονικὸν πληθυσμὸν, καὶ καθιστοῦν καταφανὴν τὴν σοβαρὰν συμβολὴν τοῦ Δασολόγου εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Δασικὰ κτίρια ἔχουν μελετηθεῖ καὶ ἐκτελεσθεῖ μέχρι σήμερον πλέον τῶν 10. 000. 000. 000. Ὁ δασολόγος στενῶς συνεργάζεται μετὰ τῶν γεωπόνων καὶ μηχανικῶν.

Ἡ ἀπόδοσις ἤρχισεν καὶ πολλῶν δισεκατομ. ἀξίας ξυλεία οἰκοδομήσιμος, καὶ δι' ἐπίστρωσιν σιδηροδρομικῶν ὁδῶν, καὶ ἄλλων ἀναγκῶν παράγεται τώρα. Ὅπως ἔχομεν τὰ πλούσια προϊόντα μας, ἔλαιον, σταφίδαν καπνόν, ὄινον, βάμβακα καὶ ἄλλα τινα εὐγενῆ ἔχουν καὶ εἰς τὰς προαναφερθεῖσας χώρας τὰ προϊόντα τῶν δασῶν των, ἀλλὰ γίνονται ἐκμετάλλευσις ἐννοεῖται ἐκεῖ, ἐπιστημονικῆ σοβαρά. Καὶ ἐν Ἑλλάδι ἤρχισεν ἡ ἐκμετάλλευσις καὶ ἡ ἐπιστήμη τοῦ δασονόμου ἔχει μάλλον καὶ πλουσίως ἀποδόσεις. Ἄς προσέξουν καὶ ταύτην οἱ τελειόφοιτοί μας.

ΜΑΡΜΑΡΟΓΛΥΠΤΙΚΗ

Μιὰ ἐκ τῶν σπουδαιότερων καλλιτεχνικῶν τῶν ἐνδόξων προγόνων μας ἦτο καὶ ἡ Μαρμαρογλυπτικὴ ἥτις ἀφῆκε τὰ αἰώνια μνημεῖα τῆς, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, Ὀλυμπιῶν Πέργαμον, Ἐπίδαμνον καὶ διαφόρους ἀναριθμήτους ἄλλους τόπους, ναοὺς καὶ θέατρα. Μετὰ τὰ συγγράμματα καὶ σοφὰς διδασκαλίας τῶν Προγόνων μας, οἵτινες σχεδὸν πάνταχοῦ, ἔθεσαν τὰς ἀρχὰς καὶ πρωταρχικὰ ἔρευνητικὰ κύτταρα πολλῶν ἐκ τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων, ἔχομεν κληρονομήσει τοὺς ἀνεκτιμήτους θησαυροὺς καὶ καλλιτεχνίας τῶν προγόνων μας, τῆς ἐξόχου τέχνης Ἀνδριάντας καὶ ἀναριθμητὰ ἄλλα σύμβολα ὑπερόχου ἰκανότητος, πρὸ τῶν ὁποίων ἔξοχοι σημερινοὶ καλλιτέχναί ἴστανται μετὰ καταπλήξεως θαυμασμοῦ καὶ λατρείας ἔτι.

Δὲν πιστεύω νὰ προκαλέσω μειδιάματα εἰς τινὰς ἐάν, ὑπενθυμίζων τ' ἀνωτέρω, ὑπονοῶ βεβαίως τὴν μετὰ προ-

σοχής ἐξέτασιν τῆς σταδιοδρομίας αὐτῆς ὑπὸ τελειοφοί-
τους πρὸς ἐκλογὴν. Δὲν πρόκειται περὶ ἀπλοῦ μαρμαρᾶ
ἀλλὰ περὶ σοβαροῦ καλλιτέχνου. Ὁ μέγας Φειδίας διὰ
τὴν ἀμίμητον τέχνην καὶ ὑπέροχα καὶ θαυμάσια ἔργα του
εἶχε καὶ Κρήτας συνεργάτας καὶ ἀρχιτεχνίτας ἐν τῷ
ἱστορικῷ ἐργοστασίῳ του τὸν περίφημον Κησίλαν ὅστις
συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Φειδία κατεσκεύασε τὸ ἐν Ἀκρο-
πόλει ἄγαλμα τοῦ Περικλέους τὸν χαλκοῦν ἄγαλμα
τοῦ πηλωμένου κ.λ.π.

ΠΕΡΙ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Ἐπιστήμονες, Ζωγράφοι καὶ Καλλιτέχναι ἐμφανίζον-
ται ἀπὸ τινος καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐκθέτοντες τοὺς πίνακάς
των καὶ ἄλλα ἐκλεκτὰ ἔργα των, καὶ προκαλοῦντας
πολλοὺς ἐπισκέπτας, θαυμαστάς καὶ ἀγοραστάς τῶν
ὠραιτέρων ἐκ τῶν ἐκτεθειμένων ἔργων.

Ἡ διαφήμισις φθάσασα ἤδη καὶ αὐτὴ, εἰς ἐπιστημο-
νικὴν κατάρτισιν, τὴν ζωγραφικὴν χρησιμοποιεῖ, ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον διὰ τὴν ἐμφάνισιν εἰς τὸ κοινὸν τῶν ὠραίων καὶ
εὐπαρουσιάζστων προϊόντων. Καὶ τοῦ ἢ διαφήμισις δὲν χρη-
σιμοποιεῖ τὴν Ζωγραφικὴν καλλιτεχνίαν; Δὲν πρόκειται
μόνον περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς, εἰς ἀντικα-
τάστασιν τινῶν τῶν ἀδαῶν καὶ ἀγεωμετρήτων πολυπλη-
θῶν ἀγιογράφων ἀλλὰ περὶ τέχνης ἐξόχου. Ὑπάρχουν
βεβαίως καὶ ἐν ἐκκλησίαις, παλαιαὶ εἰκόνες αἱ ὁποῖαι
κινοῦν τὸν θαυμασμὸν καὶ ἐκτίμησιν μας, καὶ ἴδια τῶν
καλῶν εἰδικῶν. Ζωγράφους καὶ καλλιτέχνας ἐννοῶ τὰς
ἐξοχότητας. Ὁ Τσώρτσιλ εἶναι καὶ ζωγράφος καλλιτέ-
χνης ἐκτιμήσεως μεγίστης, ὁμοίως καὶ ἄλλοι. Ὁ Θεοτοκό-
πουλος ἦτο Κρής ζωγράφος καὶ τὰ ἔργα του Μεσαιωνι-
κῆς ἐποχῆς, τυγχάνουν παγκοσμίου ἐκτιμήσεως.

Ὁ ζωγράφος Ἀπόλλων ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ
4 π.Χ. αἰῶνος ὅστις ἐπὶ 12ετίαν ἐφοίτησεν εἰς τὴν ζωγρα-
φικὴν σχολὴν τοῦ Σικυωνίου Παμφέλου καὶ παρὰ τῷ
ζωγρ. Κτησερῶντι, γενόμενος τοῦ διδασκάλου ἀνώτερος
καὶ πάντων τῶν ἄλλων. Εἶχε ζωγραφίσει πολλάκις τὸν
Φίλιππον Βασιλέα Μακεδονίας καὶ τὸν Μέγαν Ἀλέξαν-
δρον μετὰ τῆς παλακίδος του, Παγκάπης ὡς καὶ πλεῖστα
ἔργα ἐκτάκτου ὠραιότητος καὶ θαυμασμοῦ, ὡς τὰς Τύχας,
τὴν ἀναδυομένην Ἀφροδίτην, Ἑρακλέα, Ἄνταϊον καὶ ἐ-

κατοντάδας εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἄλλα ἰδρύματα τῆς Ἰωνικῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Περὶ αὐτοῦ ἐλέγετο ὅτι εἶχεν εὖρει ἰδιαίτερον βερνίκι δι' οὗ ἐστόλιζε τὰ ἔργα του καὶ ἐκ φύσεως εἶχεν ἰδιοφυῖαν, ἀντίληψιν καὶ ἔμπνευσιν ταχίστην καὶ πρωτοφανήν.

Τοιαύτης ἀξίας καλλιτέχνας καὶ Προγόνους ἔχοντες πρέπει νὰ φροντίζωμεν καὶ νὰ εὐχόμεθα ὅπως καὶ οἱ μεταγενέστεροι κατορθώσουν, μιμούμενοι ἐκείνους, νὰ ἐπιδοθῶσι καὶ νὰ τοὺς προσεγγίσωσιν.

Η ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΠΡΟ 75 ΕΤΩΝ

Ὁ φίλτατος κ. Ν. Πιμπλῆς καλὸς χειριστὴς τῆς φιλολογικῆς περιγραφῆς, καὶ κάτοχος πολλῶν βιογραφικῶν, καὶ κοινωνικῶν γνώσεων περιέγραψε τὴν βιογραφίαν, τρόπον τινα, ὡς καὶ ἱστορικὰς περικοπὰς τῶν Παλαιῶν Χανίων.

Αἱ παρόμοιαι περιγραφαὶ πρέπει νὰ φυλάσσωνται καὶ ταξινομοῦνται, διότι ἀποτελοῦν μέρος, τῆς ἀνεκδότου, τρόπον τινα, μικροῖστορίας τῆς Πατρίδος μας. Δὲν μοῦ φαίνεται δὲ ἄτοπον, ἐὰν εἶπω τὴν γνώμην μου ὅτι, κάποια θέσιν ἡμποροῦν νὰ καθέξουν ἐν τῷ ἱστορικῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Κρήτης.

Εὐρισκόμενος εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν, νομίζω ὅτι δὲν θὰ πράξω ἀσχημα ἐὰν περιγράψω μερικὰς ἐκ τῶν ἀναμνήσεων μου ἀναφερομένων καὶ σχετικῶν πρὸς τὴν Στοιχειώδη καὶ Δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν ὅπου ἐλαμβάναμεν κατὰ τὰ πρὸ τοῦ 1880 ἔτη ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις.

Κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα οἱ γονεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀγῶρια καὶ ἐπρόκειτο νὰ τὰ στείλουν εἰς τὸ Σχολεῖον κατὰ 6 ἢ 7ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἠσθάνοντο κάποιαν ἐνδόμυχον χαρὰν καὶ προητοιμάζοντο, τρόπον τινα διὰ τὸ εὐχάριστον οἰκογενειακὸν γεγονός. Ἐρραπτον τοῦ υἱοῦ καινουργῆ ρούχα ὡς καὶ γοβάκια χρωματιστά, ἐλάμβανον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὁδηγήσεως τοῦ υἱοῦ των εἰς τὸ Σχολεῖον ἕνα μπουκάλι μαστίχαν (πολύτιμον θεωρούμενον καὶ εὐῶδες ποτὸν) καὶ ἄρκετὰ ἀστραγάλια, φυντίκια καὶ ἐνίοτε, οἱ εὐπορώτεροι παξιμαδάκια καὶ ξυροτήγανα. Ὁ Διδάσκαλος ἐγνώριζεν ὅτι νέος μαθητὴς θὰ προσείρχετο καὶ προειδοποιοῦσε τοὺς ἄλλους παλαι-

οτέρους μαθητας, ὅπως τὸν καλοσορίσουν διὰ τὴν θὰ φάγουν καὶ ἀστραγαλοφύντικα, ὡς ἐκ τούτου οἱ μαθηταὶ ἦσαν γελαστοὶ καὶ χαρούμενοι. Οἱ γονεῖς συνοδεύοντας τὸν υἱὸν τῶν προσεΐρχοντο χαρούμενοι καὶ μὲ εὐλάβειαν διότι κατενόουν ἐνδομύχως, ὅτι τὰ γράμματα εἶχον μεγάλην ἀξίαν, καὶ τὸ παιδί τῶν, ἐάν προώδευε, ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ καὶ Ἀναγνώστης μίαν ἡμέραν, ἢ ψάλτης ἢ Καλόγηρος ἢ Παπᾶς εἰς τὸ χωρίον τῶν.

Ποιότης Διδασκάλων.

Ἐντὸς τῶν πόλεων ἐλειτούργουν ἀπὸ τὸ 1866 καὶ πρὶν ἔτι Δημοτ. Σχολεῖα Ἑλληνικά, καὶ μερικαὶ τάξεις Γυμνασίου (Ἀντ. Ἀντωνιάδης Γυμνασιάρχης) εἰς μερικὰς δὲ πόλεις τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας, εἰς Ἰωάννινα, Κ) πολιν, Σμύρνην, Πελοπόννησον καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις ἄλλ' εἰς τὰς Ἐπαρχίας ἐδίδασκον ἐνίοτε Δημοδιδάσκαλοι μ' ἐλαχίστας γραμματικὰς γνώσεις ἦσαν ἀπόφοιτοι κάποιας Μονῆς, ὅπου εἶχαν διδάχθῃ καὶ μάθει τὸ ψαλτήρι, τὸν Ὀκτώηχον ἢ καὶ τὸν Ἀπόστολον καὶ ἐνίοτε ἤμποροῦσαν ν' ἀναγινώσκουν τὸν Δαμασκηνόν, τὸ σπουδαιότερον βιβλίον τῆς Μονῆς, ὅπου εἶχον φοιτήσῃ.

Ἐνθυμοῦμαι τοιοῦτον διδάσκαλον, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς Κυριακὰς ἢ ἄλλας ἑορτὰς ἔπαιζε μὲ μεγαλειτέρους μαθητὰς ἀμάδες ἢ τσοῦκον, μὲ Τουρκικὰ νομίσματα, πεντάρας ἢ ριαλάκια. Οἱ διδάσκαλοι αὗτοὶ ἐδίδασκαν τοὺς μαθητὰς ἐκφωνοῦντες ζωηρῶς, α, β, γ, κλπ. καὶ οἱ μαθηταὶ ἐπανελάμβανον ἐν συνοδείᾳ τὰ α, β, γ, δ. Πολυλάκις οἱ μεγαλειτέροι μαθηταὶ, καὶ μᾶλλον προχωρημένοι, ἔκαμνον ἡμικύκλιον διὰ τῆς τοποθετήσεως τῶν ἀρχαρίων καὶ διὰ ζωηρᾶς ζώσης φωνῆς ἐσυνέχιζον τὸ ἔργον τοῦ Διδασκάλου.

Ὁ διδάσκαλος πάντοτε ἐκράτει εἰς χεῖρας του μίαν βίτσα (νεαρὸν βλαστὸν, βέργαν ἐκ τινος δένδρου) καὶ δι' αὐτῆς ἔτιπτε τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν πλάτην τοὺς γλοτοὺς ἢ χεῖρας βιαίως, ὥστε καὶ ἐκχυμώσεις ν' ἀφήνῃ ὁ ῥαβδισμὸς αὐτὸς ἢ καὶ κάποτε καὶ αἷμα νὰ προκαλῆ.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Μετὰ φοίτησιν 4—5—6 ἐτῶν ἀφοῦ ὁ διδάσκαλος ἐπέθετο ὅτι μαθηταὶ τινες ἀνεγίνωσκον ἐλευθέρως τ' ἀναφερθέντα βιβλία τοὺς ἐθεώρει ὅτι ἦσαν ἀξιοὶ πλέον καὶ

γραμματισμένοι και τους απέλυε δίδων εις αυτούς τὸ πολύτιμον ἐνδεικτικόν, ὅτι ἤμποροῦσαν και Ἀναγνώσται και παπάδες ἀκόμη νὰ γίνουν.

Ἐλάχιστον ἀργότερα αἱ Σχολικαὶ Ἐφορίαι ἐπρομήθευον και ἀλφαβητάρια στοιχειώδη εις τοὺς μαθητὰς διὰ τῶν ὁποίων ἐδιδάσκοντο οἱ ἀρχαριοί. Βραδύτερον, ἀπειστέλλοντο ἔντυπα τὰ ὁποῖα ἔφερον γεγραμμένον τὸ ἀλφάβητον, διφθόγγους, συλλαβὰς και λέξεις. Τὰ ἔντυπα αὐτὰ ἐκολλοῦντο ἐπὶ σανίδων ὀρθογωνίων, και κατόπιν ἐκρεμοῦντο ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ σχολείου και κρατοῦντες δείκτας ἢ βέργας ὁ διδάσκαλος ἢ οἱ μεγαλύτεροι μαθηταί, ἐδίδασκον ἐπ' αὐτῶν τοὺς μαθητὰς. Τοιοῦτοι πίνακες ὑπῆρχον διὰ τοὺς πρώτης τάξεως, ἕτεροι διὰ τοὺς τῆς δευτέρας και ἕτεροι διὰ τὰς ὑπολοίπους, τὸ περιεχόμενον δὲ ἦτο ἀνάλογον τῶν τάξεων εις ἃς ἀνήκον οἱ μαθηταί. Τὸ σύστημα αὐτὸ ὀνομάζετο ἀλληλοδιδασκτικόν, διότι οἱ μαθηταί ἀλληλοεδιδάσκοντο.

Ἀρχικῶς δὲν εἶχομεν, ἀριθμητικὰς. Τὴν πρώτην γραφὴν ἐδιδάχθημεν ἐπὶ τῆς ἄμμου. Ἐπὶ θρανίου τινὸς τὸ πρόσθιον σανιδωμα ἦτο ὀριζόντιον, τ' ἄκρα του δὲ πανταχόθεν πέριξ ἦτο κλεισμένα ἦσαν ὅπως μὴ πίπτῃ ἡ ἄμμος. Ἐκεῖ ὁ διδάσκαλος ἢ ὁ πρωτόσχολος ἐλάμβανε διὰ τῆς δεξιᾶς του τὸν δείκτην τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ μαθητοῦ και τὸν ἐκράτει, ὅπως κρατοῦμεν τώρα τὸν κονδυλοφόρον, ἐσημείωνεν ἐπὶ τῆς λεπτῆς ἄμμου τὸ ἀλφάβητον ἢ ἀριθμοὺς οὕτω πὼς ἐδιδασκόμεθα τότε τὸ ἀλφάβητον και ἀριθμοὺς νὰ γράφωμεν.

Μετὰ τὴν ἐκμάθησιν τοῦ ἀλφαβήτου και τῶν ἀριθμῶν ἐπὶ τῆς ἄμμου, ἐπροβιβάζοντο οἱ μαθηταί (ἔμπαιναν κατὰ τὴν τότε χρησιμοποιοῦμένην λέξιν) εις τὴν πλάκα. Ἦτο δὲ ἡ πλάκα ὀρθογωνιον πλαίσιον περιβαλλόμενον ὑπὸ ξυλίνων στηριγμάτων, μεγέθους 15X10 Ε. Μ. ἐκ μελάνου σχιστόλιθου πάχους 2 χ.μ. Ἐπὶ τῆς μελαίνης αὐτῆς πλακὸς ὁ διδάσκαλος ἔγραφε γράμματα τινὰ ἢ ἀριθμοὺς, ὡς ὑπόδειγμα και ὁ μαθητὴς βλέπων ἔγραφεν παρακάτω, φροντίζων διὰ τοῦ πετροκονδύλου και αὐτός, ν' ἀντιγράψῃ τὰ γραφέντα, ὅσον ἠδύνατο καλύτερον.

Εὐθύς ὡς ὁ μαθητὴς ἐβελτίωνε τὰ τῆς ἀντιγραφῆς του εις τὴν πλάκα, προβιβάζετο, δηλαδὴ τοῦ εἶδεδετο χάρτης και πέννα μὲ μελάνι νὰ γράφῃ. Τότε πλέον ὁ μαθητὴς ὅστις ἔμπενεν (ὡς ἐλέγετο τότε) εις τὸ χαρτὶ ἔθεω-

ρείτο ἐκ τῶν πρωτοσχόλων καὶ καλυτέρων, ἀνελάμβανε δὲ πλέον νὰ διδάσκη τοὺς μικροτέρους καὶ ἀρχαρίους (ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδος).

Τετράδια δὲν ὑπῆρχον, οὔτε ριγωτὸς χάρτης, ἀλλὰ λευκὸς μόνον, ὄχι καλῆς ποιότητος, καὶ δι' αὐτοῦ ἔραπτον κόλλας καὶ ἔκαμνον τετράδιον. Μελανοδοχεῖα ὅπως σήμερον δὲν εὐρίσκοντο, ἀλλ' ἐχρησιμοποιοῦν ὑάλινα τινα δοχεῖα καὶ προπάντων τὰ καλαμάρια. Τὰ περίφημα αὐτὰ μελανοδοχεῖα (ἔξ οὗ ὠνομάσθησαν οἱ τότε ἔγγράμματοι Καλαμαράδες) ἦτο εἰς σωλὴν ἐπιμήκης κυκλοτερῆς καὶ ὀλίγον πεπλατυσμένος, μήκους 15 ἐ.μ. καὶ εὐρους 21)2 κλειστὸς ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄκρου, ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἔφερε πῶμα μετάλλινον κατὰ βούλησιν ἀνοιγοκλεῖον. Ἐπὶ τοῦ ἄκρου αὐτοῦ παραπλευρῶς εἶχε κολληθεῖ μικρὸ κυκλοτερῆς δοχεῖον μὲ πῶμα, περιεκτικότητος 5—8 δραμίων ἐφ' οὗ ἐτίθετο ἡ μελάνη, ὁμοῦ καὶ πτυχὴ νημάτων βάμβακος. Ἐκτὸς τοῦ σωλῆνος ἐτίθεντο, τὸ μολυβδοκόνδυλον, κονδυλοφόρος καὶ πέννες. Τὸ ὄλο καλαμάρι ἐτίθετο ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τῆς ὄσφους δίκην μαχαίρας.

Τὰ καλαμάρια τοῦ εἴδους αὐτοῦ ἔφερον πάντοτε εἰς τὴν μέσσην των, ὀλίγον ἐννοεῖται μεγαλύτερα, οἱ Μουκαταγασίδες (ἐνοικιασταὶ Δημοσίων φόρων) καθὼς καὶ εἰς τὴν ράχιν ἓνα σακκοῦλι μὲ τὰ ντιφτέρια (βιβλία) τοῦ Μουκατᾶ.

Οἱ πρῶτοι αὐτοὶ διδάσκλοι, οὗς, ἀγνωῶ διὰ τίνα λόγον τοὺς ὠνόμασεν ὁ λαὸς Κολουβοδιδασκάλους, ἴσως (διότι ἦσαν μόνον ἱκανοὶ νὰ κάμνουν μετὰ τῶν τότε παπᾶδων αἰτήσεις διὰ τὰ κόλλυβα τῶν τεθνεώτων) μετεχειρίζοντο τὸν ραβδισμόν καὶ μαστίγωμα τῶν μαθητῶν, ὅταν ἀτακτοῦσαν ἢ ἦσαν ἀμελεῖς. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι διδάσκαλος, παρήγγειλεν εἰς μαθητάς, νὰ τοῦ φέρουν δέσμην ὀλόκληρον ἀπὸ βέργαις, διὰ νὰ δέρη τοὺς μαθητάς καὶ νὰ τοὺς ἀπειλῇ μὲ τὸν λεγόμενον φάλαγγο, ὄργανον βασανιστικὸν καὶ ἀπαίσιον. Μέχρι τινός, δυστυχῶς, ἐπικράτει καὶ μεταγενεστέρως ἡ γνώμη ὅτι πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται ὁ ραβδισμὸς καὶ τιμωρίαι διὰ τοῦ ξύλου.

Συνεπεῖα τῆς μεθόδου ταύτης πλεῖστοι μαθηταὶ ἀπέφευγον τὸ Σχολεῖον, τὸ ὁποῖον ἐθεώρουν τότε καὶ ὀρθῶς, βασανιστήριον, τοὺς δὲ διδασκάλους τυράννους σκληροὺς καὶ ἀστόργους.

ΟΙΚΗΜΑΤΑ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Εἰς τὰς Ἐπαρχίας, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, οἶκημα κατὰλληλον διὰ Δημοτ. Σχολεῖον οὐδαμοῦ σχεδὸν ὑπῆρχεν. Ἐνθυμοῦμαι (πρὸ τοῦ 1880) ὅτι ὡς σχολεῖον ἐχρησιμοποίησε ὁ διδάσκαλός μας Ε.Ψ. μικρὰν οἰκίαν ἰδικὴν τοῦ ἐκτάσεως 5X5, ἔνθα προσεῖρχοντο ὑπὲρ τοὺς 30 μαθηταὶ μὲ παράθυρον μόνον ἓν, πεπαλαιωμένον καὶ διάτρυτον καὶ μίαν θύραν σεσαθρωμένην. Ἡ στέγη τοῦ ἦτο ἀπὸ χονδρὰς δοκοῦς, ξυλῖνας σχίζας καὶ ἐπάνω λεπίδα, ἢ χῶμα, ὅταν ἔβρεχε τὰ ὕδατα διέρρεον ἐπάνω μας ἐκ τῆς ὀροφῆς, ἐκ τῆς θύρας δὲ καὶ παραθύρου ὁ ψυχρὸς ἄνεμος μᾶς ἔκαμνε νὰ τρέμωμεν. Ἐκαστος μαθητῆς, ἔφερε τὸ κάθισμά του μερικοὶ δὲ ἐκάθηντο καὶ ἐπὶ λίθων. Οἱ γονεῖς μᾶς ἔδιδον εἰς τὸν διδάσκαλον μισὸ μπεσιλίκι (μίαν Μουχαντζερῖνα ἰσομένην μὲ μισὴ χρυσὴν δραχμὴν κατὰ μῆνα.)

Ἀπὸ τοῦ 1881 καὶ ἐντεῦθεν ἤρχισαν οἱ Δημογέροντες καὶ Πρόκριτοι τῶν χωρίων, κάπου κάπου νὰ διορθῶνουν θρανία καὶ νὰ φροντίζουν δι' ἐξεύρεσιν καταλλήλων οἰκημάτων ἢ ν' ἀνοικοδομοῦν τοιαῦτα, ὅχι βεβαίως ὅπως τὰ τῆς σημερινῆς ἐποχῆς.

Ἐγνώρισα διδασκάλους εἰς διάφορα χωριά, ἐπιζήσαντας καὶ βραδύτερον, νὰ μὴ γνωρίζουν περισσότερα, ἀπὸ ὅσα εἶχον μάθει εἰς τὴν Μονὴν Γωνιάς. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ποιότης τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ ἦτο παρόμοιον σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν ὑπαιθρον κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα.

Ἐξαίρεσις παρετηρήθη μόνον εἰς τὸν Ἀποκόρωνα ὅπου ἡ παιδεία, χάρις εἰς τὸν τότε Διοικητὴν (Μουτεσαρίφη) ἐκεῖ, Σάββαν Πασσάν, προστατεύσαντα τὰ γράμματα ἀπὸ τὸ 1866, ἡ ἐκπαίδευσις ἦτο μᾶλλον προηγμένη. Ἀπὸ τὸ 1882 ἐξ Ἀποκορώνου ἡ Κίσισμος καὶ ἐλάμβανε καὶ προσεκάλει Ἑλληνοδιδασκάλους, ὅπως τὸν Γε. Πορτολάκη, Χαρ. Παπαδάκη, Σκαμνάκη καὶ Κουτσουδάκη Ἀρχιμανδριτὴν, καὶ οἱ πρῶτοι Δήμαρχοι τότε Ἰω. Μαλανδρῆς, Ἐμ. Ζωγράφος καὶ Νικ. Ε. Ἀναστασάκης ἰδρύσαντες Ἑλλην. Σχολεῖα ἐν Γριμβηλιανά, Σπηλιά, καὶ Δρακόνα.

Οἱ διδάσκαλοι συμφώνως μὲ τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐτιμῶρουσαν ὡς εἶπον. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἔστενον τοὺς ἀτακτοῦντας ἢ ἀμελεῖς μὲ τὸ ἓνα πόδι ἐπὶ ὥρας καὶ ὑπὸ ἐπίβλεψιν μὴ πατήσουν τὸν ἄλλον, τοὺς ὑπεχρέωναν νὰ ἔ-

χουν τὴν μίαν χεῖρα ὑψωμένη ἐπὶ ὥρας, καὶ τὸν δείκτην ὀρθιον. Ἐγονάτιζαν τοὺς ἀτάκτους, ἢ ἀμελεῖς ἐπὶ χαλίκων ἢ ἐπὶ τοῦ θρανίου εἶχομεν εἰς τὴν 1η Ἑλληνικοῦ τὸν Ἐλληνοδιδάσκαλον Σ. Λανδράκη ὅστις ἦτο αὐστηρότατος χαρακτήρ καὶ ἐφαρμοστὴς τῶν ἀνωτέρω τιμωριῶν.

Εἰς τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ διδάσκαλοι κατὰ Σάββατον μᾶς ἐπέβαλλον καὶ ἠλεγχον ἐὰν εἶχομεν τοὺς ὄνυχας κομένους, τὰ ὄτα καθαρὰ, νὰ εἴμεθα λουσμένοι καὶ τὴν Κυριακὴν ὅλοι νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ διδάσκαλος διέτασεν ἀπὸ τὸ Σάββατον ποιὸς μαθητῆς θὰ εἶπῃ τὸν Ἀπόστολον, ποιὸς τὸ Πιστεύω, ποιὸς τὸ Πάτερ ἡμῶν. Οἱ καλλίφωνοι μαθηταὶ ἔπρεπε νὰ ἴστανται οἱ ἡμεῖς εἰς πλησίον τοῦ δεξιοῦ ψάλτου καὶ οἱ ἄλλοι ἡμεῖς εἰς πλησίον τοῦ ἀριστεροῦ καὶ νὰ κρατοῦν τὸν ἴσον.

Οἱ μαθηταὶ εἶχον τρομοκρατηθεῖ ὡς ἐκ τῆς μεθόδου τῶν τιμωριῶν καὶ ὑπήκουον.

ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Κατὰ τὰ ἔτη περὶ ὧν γράφω, πρὸ τοῦ 1881 ἐξετάσεις δὲν ἐγένοντο, ἀλλὰ μόνον ὁ Κολυβοδιδάσκαλος τῆς ἐποχῆς, μὲ τὰς γραμματικὰς γνώσεις ἃς εἶχεν, ἔδιδε τὸ ἐνδεικτικὸν εἰς τοὺς τελειοδιδασκθέντας, μὲ τὴν εὐχὴν του νὰ γίνῃ Ἀναγνώστης ἢ καὶ παπᾶς, διότι τὰ εἶχε διδασθεῖ ὅλα.

Ἀργότερον ὁπότε ἤρχισε κάποια πλέον ὀργανώσεις ὑπὸ τῶν λεγομένων Τμηματικῶν Ἐκπ. Ἐφορειῶν, κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου ἐστέλλοντο ὑπὸ τῆς Ἐφορείας ἐκ Χανίων, εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ Σχολεῖα, ἀνώτεροι τινες Ἐκπαιδευτικοὶ πρὸς ἐπίβλεψιν καὶ διεξαγωγὴν νομιμοφανεστέρων ἐξετάσεων, βαθμολόγησιν καὶ παροχὴν ἐνδεικτικῶν.

Ἐνθυμοῦμαι τοιοῦτους ὡς τοὺς Κιουρτσιδάκην, Παπαδάκην κὶ ἄλλους.

Ἀφοῦ ἀνωτέρω γράφω περὶ ἐξετάσεων, πρέπει νὰ σημειώσω ὅτι εἰς τὴν πόλιν Χανίων αἱ ἐτήσια ἐξετάσεις ἐγίνοντο πανηγυρικώτεροι θεαματικώτεροι καὶ μᾶλλον ἐπιδεικτικαὶ εἰς ἐκδηλώσεις ἀπηχοῦσαι αἰσθημάτων Ἐθνικόφρονα. Πρὸς τοῦτο ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν μαθητῶν, καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ τοῦ Γυμνασίου, οἱ γονεῖς τῶν ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῶν Ἐπαρχιῶν, διεκοσμεῖτο δὲ τὸ Σχολεῖον. Ἦτο δὲ καὶ τὸ Δημοτικὸν καὶ τὸ Γυμνάσιον εἰς τὸ Δημόσιον οἶκημα πλησίον τοῦ νῦν Τελωνείου, ἀπὸ τῆς προηγουμένης μὲ μυρτιαῖς, δάφνας καὶ ἄνθη μὲ χρωματιστὰς κυανο-

λεύκους ταινίας, καί τήν ὠρίσθεισαν ἡμέραν προσήρχετο ὁ τότε Ἐπίσκοπος μετὰ τῶν Ἱερῶν τὰ μέλη τῆς Ἐκκ. Ἐφοφορείας, ὁ ἐκάστοτε Γεν. Διοικητής, ὁ Πρόξενος Ἑλλάδος οἱ ἐξέχοντες τῆς πόλεως (οἱ τότε ζῶντες δρῶντες καί κοινοῦμενοι ἐν πᾶσι Κων. Μητσοτάκης, Πωλογιώργης, Φούμης, Σήφακας, Μ. Μαρής, Ἰ. Παπαδάκης, Ψαρουδάκης, Λουκάκης, Κριάρης, Βενιζέλος, Παπαγιαννάκης, Ναξάκης, Βαρουδάκης, Μυριάκης, Ρ. Κουνδουράκης κλπ.) καί τότε ἤρχιζον αἱ ἐξετάσεις. Πολλάκις τινές ἐκ τῶν παρισταμένων ἀπέτειναν ἐρωτήσεις πρὸς τοὺς μαθητάς.

Κατὰ τὸ 1889 εἰς τὰς ἐξετάσεις τοῦ Γυμνασίου παρέστη καί ὁ τότε Τοῦρκος Γεν. Διοικητής μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του, διότι ὡς ἐκ τῆς ἀνωμάλου ἐπαναστατικῆς ἐποχῆς, ἡ Τουρκία ἀντικατέστησε τὸν Χριστ. Γεν. Διοικητήν.

Ποιούμενος λόγον περὶ Ἑλλήν. Σχολείων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἐπιβάλλεται ν' ἀναφέρω ὅτι ἐν Κισσάμῳ πρῶτος ἰδρύσας Ἑλληνικὴν Σχολὴν ἦτο ὁ Μακαρίτης Παρθένιος Περίδης, ὅστις ἀποσταλεὶς ἀπὸ τῆς Ἰ. Μονῆς Γωνιάς εἰς Ἀθήνας καί σπουδάσας Θεολόγος, ἅμα τῇ ἐπανόδῳ του ἴδρυσεν Ἑλληνικὸν Σχολεῖον ἐν Γριμβηλιανᾷ εἰς τὰ οἰκήματα τῆς Μονῆς, ἀλλ' ὡς εἰς τῶν πρωτεργατῶν τῆς Ἐπαναστάσεως 1866 ἐξελέγει Πρόεδρος τῆς Ἐπαν. Συνελεύσεως, ἐγκατέλειψε τὸ Σχολεῖον καί λαβὼν τὸ ὄπλον του καί Εὐαγγελικὴν ράβδον ἀνήλθε εἰς τὰ Ἐπαναστ. τῶν βουνῶν στρατόπεδα.

Εἰς τὰ προηγούμενα ἐκάμαμε νύξιν διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν πλείστων τῶν παλαιῶν μας δημοδιδασκάλων θ' ἀναφέρω καί τινα ἄξια λόγου τῆς δράσεως τῶν τότε ἐκπαιδευτῶν.

Ἐνθυμοῦμαι Διδάσκαλόν μας, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ μαθητῆς τις ἦτο πολὺ ἄτακτος δηλ. στραβόξυλον καί συχνὰ ἀπουσίαζεν ἀπὸ τὸ Σχολεῖον, διότι μετέβαινε νὰ ζητᾷ φωλεὰς τῶν πτηνῶν καί καβρούς, μεθ' ὄλους δὲ τοὺς ραβδισμοὺς δὲν συνεμορφοῦτο, ἡμέραν τινα τὸν παρέλαβε καί ἀφοῦ τὸν ἔρριψεν εἰς ἕνα μνημεῖον τὸν ἀφῆκεν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον, καί μέχρις οὗ ἄλλοι μαθηταὶ εἶπον εἰς τὸν διδάσκαλον ὅτι φυλακισθεὶς εἰς τὸν λάκκον γκρούφτικε, ὁ διδάσκαλος τρομάξας καί συνελθὼν ἔσπευσε καί ἐξήγαγε τὸν λιμοθυμίσαντα μαθητήν.

Ἐνοεῖται ὅτι ὁ μαθητῆς αὐτὸς τρομοκρατηθεὶς δὲν προσῆλθεν πλέον εἰς τὸ Σχολεῖον.

Ἄλλος δημοδιδάσκαλος διασκεδάζων καί κρασοπί-

νων μετ' ἄλλων, ἐνῶ ἡ παρέα του ἐτραγουδεῖ ὄνος τις πλησίον τῆς ὁδοῦ εὐρισκόμενος ὠγκάνισε, ὃ ἐν εὐθυμίᾳ εὐρισκόμενος διδάσκαλος, θεωρήσας τὰς φωνάς τοῦ ὄνου ἐμπαιγμόν, σπεύσας τὸν ἐτιμώρησε, καὶ τὸν ἔκακοποίησεν διότι τὸν ἐθεώρησεν ὅτι τὸν εἰρωνεύετο.

Κατὰ τὸ 1881 ὁπότε πλέον ἐθεωρεῖτο ὅτι ἡ Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις ἦτο κάπως ὠργανωμένη καὶ ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις ἡ διευθύνουσα Τμηματικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐφορεῖα ἀπέστειλεν εἰς τοὺς ἐπαρχιακοὺς διδασκάλους δελτία ἔντυπα, εὐσχημα ὀνομαζόμενα, χρώματος κιτρινωποῦ ἀλλὰ καὶ μερικὰ μελανόχρωμα ἐφ' ὧν εἶχον ἐκτυπώσει τὴν λέξιν ἀμελής. Τὰ δελτία ταῦτα ἐκ χάρτου, οἱ διδάσκαλοι ὄφειλον νὰ τὰ καρφισώσουν εἰς τὸ στήθος τῶν μαθητῶν, τὰ μὲν κιτρινωπὰ εἰς τοὺς ἐπιμελεῖς καὶ ἡσύχους, τὰ δὲ μελανόχρωμα εἰς τοὺς ἀμελεῖς καὶ ἀτάκτους, πρὸς παραδειγματισμόν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη ἦτο πολὺ κακὴ καὶ ἀπαισία, ἕκαστος ἤμπορεῖ νὰ φαντασθῇ πόσον κακὸν ἔφερον εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τὴν διαπαιδαγώγησιν. Οἱ καλοὶ μαθηταὶ ὑπερηφανευόμενοι, ἐνέπαιζον καὶ ἔσκωπτον τοὺς φέροντας τὰ μελανὰ παράσημα, πολλοὶ δὲ τῶν τελευταίων ἐντρεπόμενοι, δὲν ἐφοίτησαν πλέον εἰς τὸ Σχολεῖον, ἐνθυμοῦμαι μάλιστα ἓνα τὸν Ἰωάν. Τακτικὰκην συμμαθητὴν μου, μεταβάντα εἰς Ἄγιον ὄρος καὶ γενόμενον Ἰερωμένον, καὶ ἐκ τῶν διασημοτέρων ζωγράφων τῶν Μονῶν ἐκεῖ. Κατὰ τὸ ἀναφερθὲν 1881 ἔτος μὰς ἐδόθησαν τὸ πρῶτον καὶ οἱ Πιθαγόρειοι Πίνακες πρὸς ἐκμάθησιν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ κ.τ.λ.

Ἀπολυόμενοι τῶν ἐπαρχιακῶν Δημ. Σχολείων ἐστελλόμεθα εἰς τὰ Χανιά εἰς τὸ Ἑλληνικὸν (πρὶν ἰδρυθῶσιν ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις). Οἱ πλείστοι τῶν μαθητῶν ἔμεναν (ὄσοι δὲν εἶχον συγγενεῖς ἐν τῇ πόλει) εἰς μικρὰ καὶ στενὰ δωμάτια, ἀνήλια, κακῶς ἀεριζόμενα καὶ με ἐλάχιστον φωτισμόν, κείμενα εἰς Ἑβραϊκὴν συνοικίαν. Μεγάλον Χάνι (παραπλευρῶς τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας) καὶ Χάνι Μητροτάκη νοτιότερον.

Ἐνθυμοῦμαι τινὰς τῶν συμμαθητῶν Γ. Μπιτσάκην, Κασσελάκην, Πρωϊμάκην, Γεμενάκην, Μαθιουδάκην, Πετρουδάκην, Περασθωράκην, Λουκάκην, Δημητριάδην, Χιονιάν, Τσαρδὴν, Τσιριντάνην, Ἀγγελάκην, Κρομμυδάκην, Τριποδάκην καὶ ἄλλους. Τὸν χειμῶνα οἱ μαθηταὶ ἠνάπτομεν φουγοῦ πρὸς θέρμασιν, εἰς δὲ μαθητὴς ἐξ Ἐννέα Χωρίων Φελεσάκης ὀνομαζόμενος εὐρέθη τὴν πρῶταν νεκρὸς ὡς ἐκ τοῦ δι-

οξειδίου τοῦ ἄνθρακος παθῶν ἀσφυξίαν.

Οἱ σημερινοὶ μαθηταί, οἱ εἰς τὰς πόλεις μεταβαίνοντες ἔχουν τὴν εὐχέρειαν τῆς μεταβάσεως δι' αὐτοκινήτων, ἐνῶ ἡμεῖς τότε ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν δι' ἡμιόνων ἢ ἄλλων ζώων ἐταλαιπωρούμεθα 5—10 ὥρας (Ἐννέα Χωρία καὶ Σελίνου) τὰ ροῦχα μας ἐστέλλοντο εἰς τὰ χωρία μας δυσκόλως πρὸς πλύσιν, πρᾶγμα πολλάκις πολὺ δυσχερές. Κατὰ τὸν χειμῶνα Χριστοῦγεννα καὶ ἀπόκρεω ὁπότε ἐξηρχόμεθα εἰς τὰς οἰκίας μας, πλειστάκις ἐβρεχόμεθα οἱ ποταμοὶ ἀνευ γεφυρῶν ἐπλημμύριζον καὶ διενυκτερεύαμεν εἰς πλησίον χωρία ἐνίοτε. Σήμερον ἡ ἐξεύρεσις οἰκημάτων ἐν τῇ πόλει εἶναι πολὺ εὐχερεστέρα διὰ τοὺς μαθητάς. Οἱ διδάσκοντες συμπεριφέρονται, ὡς γονεῖς ἢ ἀδελφοὶ πρὸς τοὺς διδασκόμενους, ἡ μέθοδος τὰ μέσα καὶ αἱ διδασκόμεναι γνώσεις πολὺ ἀνώτεραι καὶ τελειότεραι. Εἰς ἀπόφοιτος τοῦ ἐξεταζίου σήμερον γνωρίζει περισσότερα (ἐκ τῶν καλῶν) παρὰ τὸν τελειοφοιτον τοῦ Σχολαρχείου τὰ ἔτη ἐκεῖνα.

Ἵσοι ἐμάνθανον τὰ ἔτη ἐκεῖνα γράμματα, ἐκοπίαζον πάρα πολὺ ὑπέφερον καὶ ἐταλαιπωροῦντο. Οἱ γονεῖς τῶν δὲ ἰ πλείστοι ὑπέφερον οἰκονομικῶς.

Σημειωτέον ὅτι τὰ παλαιότερα ἔτη θήλεα δὲν ἐφοίτουσαν εἰς Σχολεῖα. Μόνον μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, Πρίγκηπος Γεωργίου, ἤρχισεν ἡ φοίτησις ἐν τοῖς ἰδρυθείσοις Παρθεναγωγείοις καὶ κορασίδων Προηγουμένως καὶ εἰς παλαιότερα ἔτη δὲν ἐφοίτων, τῶν μητέρων κυρίως ἐναντιουμένων, ἐκ κακῶν σκέψεων δηλ. μήπως, διὰ γραμμάτων συνεννοοῦντο ἐρωτικῶς μὲ τοὺς νέους.

*
**

Ἡ Κίσαμος ἔχουσα Κοινότητος 50 μετὰ προϋπολογισμοῦ 3.560.000.000 καὶ 150 χωρία εἶναι μία τῶν μεγαλειτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης. Εἰς ὅλας τὰς ἑδρας τῶν Κοινοτήτων ὑπάρχουν Δημοτικά σχολεῖα, τηλέφωνα, ἐνιαχοῦ δὲ εἰς τὰς μεγαλυτέρας μέχρι ἐξαταξίων. Εἰς Καστέλλιον ὑπάρχει πλήρες Γυμνάσιον, κρατικόν, ἐνθα φοιτοῦν ὑπὲρ τοὺς 340 μαθηταί, ἔχει δὲ προαχθεῖ εἰς Δήμον ἢ κωμόπολις, καὶ εἶναι ἑδρα Εἰρηνοδικείου, Ταχυδρομικοῦ Γραφείου, Ὑποδιοικήσεως Χωρ(κ)ῆς, Ἐνώσεως οἰνοποιητικῶν Σ(σ)μῶν Δυτικῆς Κισσάμου, Συμβολαιογραφείου, Ὑποθηκοφυλακείου, Ταμείου πληρωμῶν Ἐφορείας καὶ τηλεφώνου ἔχει δὲ καὶ Ὑγειονομικόν Νοσηλευτήριον.

Τὸ Καστέλλιον, φρούριον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑνετῶν, μεγεθυθὲν κατόπιν ὑπὸ τῶν τούρκων, ἦτο ἕδρα τοῦ ἐπαρχοῦ τῆς Τουρκίας (Καῦμακάμι) καὶ βοηθοῦ (Μουτεσαρίφι) Διοικητοῦ Χωροφυλακῆς (Γιούσμπαση) τάγματος τουρκικοῦ στρατοῦ ὡς καὶ ταμεῖου ἐπαρχιακοῦ Πρωτοδικείου (ἀπὸ 1870—1880) καὶ Εἰρηνοδικείου ἔκτοτε, ὡς καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν.

Τὸ φρούριον ὕψους 5—6 μέτρων καὶ πάχους περὶ τὰ 5 εἶχεν περίξ, καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν τοῖχον, ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας ἐξέχοντο, καὶ φέροντα πολεμικὰς μικρὰς σχισμὰς—θυρίδας (σμαγδάλια) ὄπισθεν τῶν ὀπλοῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας, εὐρέος διαδρόμου, τοῦ φρουρίου, ἰστάμενοι οἱ νιζάμιδες καὶ ἐντόπιοι τούρκοι ἐπυροβόλουν τοὺς ἡμετέρους ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς. Ἐπὶ τριῶν μερῶν εἶχον τοποθετήσει καὶ τηλεβόλα δι' ὧν ἐκανόνιοβόλουν τοὺς ἡμετέρους ὁσάκις τὸ ἐπολιόρκουν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐπέφερον τὰ βλήματά των ζημίαν τινὰ ἀξίαν λόγου εἰς τοὺς ἡμετέρους. Ἐντὸς τοῦ φρουρίου κατώκουν καὶ ἤδρευον ὁ ἐπαρχος, οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Χωρῆς καὶ τοῦ στρατοῦ, ἐντὸς αὐτοῦ δὲ ἦτον καὶ αἱ φυλακαὶ καὶ λοιπὰ κρατητήρια.

Ἐντὸς τοῦ φρουρίου ἦτο ἐπίσης καὶ τέμενος μὲ μνηαρεν ὄχι πολὺ μεγάλου ὕψους, 16—20 μέτρ. ἀφ' οὗ ἀνερχόμενος ὁ Μουεζίνης προσεκάλει τοὺς τούρκους εἰς προσευχὰς. Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ φρουρίου μετὰ τῶν οἰκιῶν καὶ λοιπῶν ἐγκαταστάσεων καὶ ἀποθηκῶν πολεμικοῦ ὕλικου δὲν θὰ ἦτο μεγαλύτερον τῶν 8—10 στρεμμάτων, διότι μεταξὺ τῶν οἰκιῶν καὶ φρουρίου ὑπῆρχε κυκλωτέρως διάδρομος πλάτους 10—15 μέτρων μὲ λιθόστρωτον (Καλτηρήμι). Ἐκάστην Παρασκευὴν ἤρχοντο οἱ τούρκοι, ἐκ Σασάλου, καὶ τῶν περίξ ὀθωμανικῶν συνοικισμῶν πρὸς προσκύνημα εἰς τὸ τζαμί των καθὼς καὶ κατὰ τὰ μεγάλας ὀθωμανικὰς ἑορτὰς των τοῦ μπαϊραμίου καὶ ρεμεζανίου.

Τὸ φρούριον Καστελλίου μεθ' ὄλων τῶν περιεχομένων του ὁ πρῶν Βουλευτὴς Κισσάμου καὶ χρηματίσας ὑπουργὸς Βενιζελικὸς κ. Στρατῆς Γεωργιλαδάκης κατὰ τὸ ἔτος 1920 ἐπὶ Δικτατορίας Παγκάλου, κατάρθωσε ὅπως τὸ Δημόσιον τὸ ἐκχωρήσῃ εἰς τὴν Κοινότητα καὶ αὕτη νὰ τὸ ἐκποιήσῃ διὰ πλειοδοσίας εἰς διαφόρους ὥστε νὰ κατακρημνισθῇ νὰ διαιρεθῇ εἰς οἰκόπεδα καὶ ἐπ' αὐτῶν νὰ οἰκοδομηθοῦν διάφορα οἰκίαι, καταστήματα καὶ ἄλλα ἐξωραϊστικὰ κτίρια, ἐκ-

λαμπρύναντα και αξιοποιήσαντα τὸν χώρον ὃν κατεῖχεν ἄλλοτε τὸ φρούριον.

Ὁ ἰατρός Εὐσ. Γεωργιλαδάκης διὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, κατώρθωσε νὰ ἰδρυθῆ ἓν Καστελλίῳ καὶ ἐπὶ καταλλήλου ἀνοικτοῦ χώρου ἰατρονοσηλευτικὸν ἴδρυμα μεθ' ὄλωντινῶν χρειωδῶν, πρὸς ἐξέτασιν καὶ νοσηλείαν ἀπόρων, ὅπως ἰδρῦθησαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος τοιαῦτα.

Πλὴν τοῦ ἰατροῦ κ. Γεωργιλαδάκη ἔχοντος πρὸ ἐτῶν Κλινικὴν ἐν Χανίοις, ἐξυπηρετοῦσα ποικιλοτρόπως τοὺς πάσχοντας καὶ ὁ ἐκ Καστελλίου ἐπίσης ἐξαιρετος ἰατρός παθολόγος κ. Μαργαρίτης ἴδρυσεν Κλινικὴν ἐν Χανίοις ἀξιόλογον μετ' χειροῦργον ἰατρὸν κ. Σπυρίδωνα. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς κατοχῆς ἀμφότεροι οἱ ἰατροὶ, ἐθνικόφρονες πολλοὺς τραυματίας ἐπαναστάτας κρυφίως ἐθεράπευσαν ὁμοίως καὶ ὁ κ. Λεκός, χειροῦργος τοῦ κ. Γεωργιλαδάκη προθύμως πολλοὺς τραυματίας ἐθεράπευσεν.

Τὸ Καστέλλιον ὡς ἐπαρχιακὸν φρούριον ὄχυρον, εἶχε πάντοτε ἀρκετὴν φρουρὰν ἐκ Νιζάμηδων καὶ ἐντοπιῶν Τούρκων. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, οἱ χριστιανοὶ Κισσάμου καὶ προπάντων τῶν πέριξ χωρίων καὶ Δυτ. Κισσάμου προέβησαν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Καστελλίου, ἔνθα εἶχον καταφύγει καὶ ὅλοι οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι τῆς Δυτικῆς Κισσάμου. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῶν Κρητῶν καὶ προπάντων οἱ ἐξ Ἐννέα χωρίων Μιχ. Καρεκλὰς, Γεωργιλάδες καὶ Φαλαγκάρης Βασ. καὶ οἱ Μεσογίανοι Μιχ. Μαυράκης, Δεικτάκης καθὼς καὶ Μαρτιμιανάκης ὀπλαρχηγὸς Δραπανιά, καὶ Γεώρ. Δρακονιανός, κατόπιν Συμβουλίου, ἀπέστειλαν πρὸς τὸν τοποτηρητὴν τῆς Ἀρμοστείας Οἰκονόμου τὸν Στεφ. Ψαρουδάκη, ἐκ τῶν φιλικῶν διὰ νὰ ἐκθέσῃ πρὸς αὐτὸν τὰς σκέψεις των περὶ ἐκπορθήσεως τοῦ Καστελλίου. Ὁ Οἰκονόμος μετὰ τῶν ἀρχηγῶν Σήφακα καὶ Χάλη ἐνέκριναν τὰς σκέψεις καὶ σχέδια τῶν Κισσαμιτῶν.

Κατὰ τὸν Μάιον 1823 ὁ Ναύαρχος Ἐμμ. Τομπάζης πλεύσας μετὰ 8 πλοίων, ἑκατοντάδων ἀνδρῶν καὶ τῆ συνοδείᾳ τοῦ Στεφ. Βυζαντίου, Σκούρη, τοῦ φιλέλληρος Ἀστιγγος καὶ Καλλέργηδων, καὶ ἀποβιβασθεὶς εἰς Νωπήγεια ἐπροχώρησε πρὸς τὸ πολιορκούμενον Καστέλλιον. Καταστήσας τὸν ἀποκλεισμὸν στενότερον ὁ Τομπάζης ἀπέστειλεν ἔγγραφον πρὸς τοὺς πολιορκουμένους προτείνων εἰς αὐτοὺς ὅπως παραδοθῶσι. Κατόπιν διαπραγμα-

τεύσεων παρεδόθησαν τὴν 25 Μαΐου 1823. Ὁ ἀριθμὸς τῶν παραδοθέντων ἦτο 600 μόνον ἐξ ὧν 260 οἱ ἔνοπλοι, διότι οἱ λοιποὶ ἐκ τῶν 2500 τῶν ἀρχικῶς ἀποκλεισθέντων, ἄλλοι εἶχον φονευθεῖ, κατὰ τὰς διαφόρους μάχας καὶ ἄλλοι εἶχον ἀποθάνει ἐκ τῆς νόσου πανώλους. Οἱ παραδοθέντες ἀπεστάλησαν εἰς Χανιά ἀσφαλῶς.

Ἡ πολιορκία του ἀρξαμένη, ὡς ἀνωτέρω, ἀπὸ τὸν Μάρτιον 1821 ἐξηκολούθει διαρκῶς, ὁ δὲ τοποτηρητὴς οἰκονόμου τῆς Ἀρμοστείας Κρήτης, προσελθὼν αὐτοπροσώπως διέμεινεν ἐν Γωνιᾷ ὅπου εἶχε τὴν ἔδραν του, τὸ δὲ Πάσχα 1823 μεταβάς εἰς Καστέλλιον παρέσχευ ἀρκετὰ τροφίμα πρὸς τοὺς πολιορκητὰς ἐπιβλέψας συνάμα ὅπως μὴ διασκορπισθῶσιν οἱ Κρήτες, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἐορτῆς, καὶ εὐρῶσιν εὐκαιρίαν οἱ Τούρκοι καὶ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν ἡμετέρων. Συμποσοῦμενοι εἰς 800 καὶ πλέον οἱ ἔνοπλοι Τούρκοι ἀρχικῶς εἶχον ἐπιτεθεῖ κατὰ Νῆβριον 1822 κατὰ τῶν Μεσογείων αἰφνιδιαστικῶς καὶ κατέκαυσαν τρία ἐξ αὐτῶν, ἡ ἔγκαιρος ὄμως ἀφίξις ἐνεαχωριανῶν ὑπὸ τὸν Καρεκλάν, Γεωργιλάδων καὶ Φαλαγκάρηδων καθῶς καὶ ἐκ Δυτ. Κισσάμου τοῦ Γεν. ἀρχηγοῦ Κισσάμου Γεώργ. Δρακονιανοῦ μετὰ τῶν ὄπλαρχηγῶν Μαρκουλάκη, Ἀναστασογιάννη, Κοκολομανῶλη καὶ ἄλλων ἀνεχάτησαν αὐτοὺς καὶ τοὺς ὑπεχρέωσαν νὰ ἐγκλεισθῶν καὶ πάλιν ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

Περισσότερας λεπτομερείας περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Καστελλίου καὶ ἀλώσεώς του ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ εὑρῇ εἰς τὴν Ἱστορίαν Κισσάμου ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Μιχ. Ἀναστασάκη.

Ὡς ἦτο ἐπόμενον ἡ παράδοσις τοῦ Καστελλίου, ἐπλήρωσε τὰς ψυχὰς οὐ μόνον τῶν Κισσαμιτῶν, ἐκ χαρᾶς ἀπεριγράπτου καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγωνιζομένων εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα. Δυστυχῶς σφάλματά τινα ἐζημίωσαν τὸν ὄλον ἀγῶνα τῆς Κρήτης. Πρῶτον ἡ ἀποστολὴ εἰς Χανιά 250 γενναίων καὶ ἐμπειροπολέμων πολεμιστῶν, προστεθέντων εἰς τοὺς τούρκους τῶν Χανίων ἐνῶ ἔπρεπε νὰ σταλῶσιν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ἢ ν' ἀνταλλαγῶσιν διὰ τῆς διοίκουσης τὸν ἀγῶνα Κυβερνήσεως μὲ χριστιανοὺς αἰχμαλώτους ἢ ὁμήρους Ἑλλάδος, ὁ Τομπάζης ἐσπευσε, πράξας χριστιανικῶς καὶ εὐαγγελικῶς, ἀλλ' ἐν τοῖς Ἀγῶσι δὲν ἔχουσι θέσιν τοιαυτὰ ἀρχαί.

Ἐτέρα συνέπεια τῆς ἀναμίξεως τῶν ἡμετέρων μετὰ

τούρκων Καστελλίου, ὑπῆρξεν ἡ μετάδοσις τῆς νόσου Πανώλους τῆς ὀνομασθείσης τότε **Μαυροτήγανον**, εἰς τοὺς χριστιανοὺς Κισσάμου καὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἐγνώριζον οἱ ἄνθρωποι ὅτι ἡ πανώλης ἦτο νόσος μεταδοτικὴ, ἐν τούτοις ἐξ ἐνστίκτου φαίνεται, τοὺς θνήσκοντας ἐνεταφιάζων ἐκτὸς τῶν χωρίων τῶν, μακρὰν, καὶ εἰς βαθεῖς λάκκους, ὅπου καὶ τῶρα εὐρίσκονται πολλοὶ σκελετοὶ εἰς τοὺς καλλιεργουμένους ἀγρούς.

Αὐτὸ βεβαίως δὲν εὐθύνει τὸν νικητὴν Ἐμ. Τομπάζην.

Οἱ σταλέντες αἰχμάλωτοι τοῦρκοι εἰς Χανιά, ἐνωθέντες μετὰ τῶν ἄλλων ἐξεστράτευσαν ἀμέσως κατὰ τῶν ἐστρατοπεδευμένων Κυδωνιατῶν, καὶ Κισσαμιτῶν, ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς των Δρακονιανὸν Γεν. Ἀρχηγόν, Δημ. Ἀναστασάκην, Κανίτσον, Γλυμῆδην, Λούπην καὶ ἄλλους, εἰς Δαράτσον ἐφόνευσαν ἀρκετοὺς ἐν οἷς ἔπεσε καὶ ὁ Δημ. Ἀναστασάκης, ἐτραυματίσθη ὁ Νικ. Φανδριδης, ὀπλαρχηγοὶ καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὀπισθοχωρήσουν.

Καθ' ὃν χρόνον ἐπολιορκεῖτο τὸ Καστέλλιον, ὁ πλοίαρχος Ἰω. Μαυρομούρης, μετὰ τῶν 8 πλοίων τοῦ Τομπάζη ἐπολιορκεῖ καὶ εἶχον ἀποκλείσει καὶ τὴν νῆσον Γραμβούσαν, τὰ τρόφιμα τῆς φρουρᾶς τῆς εἶχον ἐξαντληθεῖ, καὶ ἐὰν ἐγίγνετο ζωηρότερα ἐπίθεσις καὶ ἀπόβασις ὅπως μετ' ἐπιμονῆς συνεβούλευον οἱ ἔμπειροι ὀπλαρχηγοὶ Δεικτάκης καὶ Μιχ. Μαυράκης ἐκ Μεσογείων, ἀκριβεῖς γνῶσται τῆς φρουρᾶς Γραμβούσης καὶ ἀντάλλαγῆς τῆς, καθὼς καὶ οἱ Μιχ. Καθεκλᾶς, Μαρτιμιανὸς καὶ ἄλλοι Κισσαμίται Σωματάρχαι, ἀσφαλῶς, ἐλλείψει τροφίμων ἢ φρουρᾶ θὰ παρεδίδοτο χρησιμοποιοιουμένης καὶ τῆς ἀπάτης, ἐνῶ ὁ Τομπάζης διέλυσε τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Γραμβούσης στραφεὶς κατὰ τῆς Κανδάνου.

Θεωρῶ ἐπίκαιρον, τοῦλάχιστον διὰ τοὺς νεωτέρους καὶ μαθητὰς οἵτινες ἀναμφιβόλως θὰ θελήσωσι ν' ἀναγνώσωσι τὸ παρὸν μας βιβλίον, ὅπως ἐν συντομίᾳ περιγράψω καὶ ἀξιοσημειώτᾳ τινα ἱστορικὰ γεγονότα ἐξ ὧν ἐξάγεται ὅτι ἡ Κίσαμος οὐδέποτε καθυστέρησεν καὶ ἀπέφυγε νὰ λάβῃ μέρος ἐκ τῶν πρώτων μεταξύ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης καὶ μάλιστα ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων.

Κατὰ πρῶτον εὐρίσκομεν τὴν Κίσαμον ἐν ἐξεγέρσει κατὰ τῶν Ἑνετῶν κατὰ τὸ 1251 ἐξ αἰτίας τῶν ἐκτάσεων τοῦ Ἀκρωτηρίου Σπάθα (Ροδωπιανοῦ). Οἱ Ἑνετοὶ θέλον-

τες νὰ ἐγκαταστήσωσιν ἀποίκους των ἐν Κισσάμῳ ἐξετόπισαν τοὺς κατοικοῦντας τότε ἐν Ἀκρωτηρίῳ Ροδωπιανοὺς, ἐγκατέστησαν Ἑνετοὺς καὶ τοὺς ἐδώσαν τὰς περιουσίας τῶν ἐκτοπισθέντων. Ἡ περιφέρεια Ῥοδωποῦ μετ' ἄλλων ψυχραμένων, διὰ διαφόρους λόγους, ἐκ διαφορῶν χωρίων ἐξεγερθεῖσα καὶ λαβοῦσα τὰ ὄπλα ἐξεδίωξε τοὺς Ἑνετοὺς καὶ παρέδωκε τὰ κτήματα εἰς τοὺς πρώτους ἰδιοκτῆτας. Οἱ Ἑνετοὶ λαβόντες ἐνισχύσεις μετὰ τινα χρόνον, ἐξεδίωξαν καὶ πάλιν ἐκ τοῦ Ἀκρωτηρίου τοὺς κατοίκους του καὶ καταλαβόντες τοῦτο ἐγκατέστησαν νέους ἐξ Ἑνετίας διὰ τῆς βίας ἀποίκους ἐξ ἐβδομήκοντα οἰκογενειῶν, ὡς καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Κισσάμου ἐγκατέστησαν. Αἱ ὑπάρχουσαι Ἑνετικαὶ οἰκοδομαὶ εἰς διάφορα χωρία τῆς Κισσάμου ἀπὸ τότε χρονολογοῦνται, ὅπως εἰς Ῥοδωποῦ (οἰκία Ἑμμ. Ζωγράφου) Παλ, Ῥούματα, (οἰκίαι Δημητριάδηδων) Τοπόλια, (οἰκίαι Μαρκαντωνάκηδων) Δραπανιά, Καλάθηνες (Ρετόντα), Κρύα Βρύση, Κεφάλι, Μεσόγεια, Νοχιά, Ρόκα κ.λ.π.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Καλλεργῶν, Ἰωάννου, Ἀλεξίου καὶ Γεωργίου, ὁ Νομὸς Χανίων ἔλαβε μέρος ἐνεργότατον, καὶ οἱ ἐπαναστάται ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἢ μύνοντο ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς Ἑλευθερίας τῆς Πατρίδος των. Δυστυχῶς μὴ ἔχοντες τὸν ἀπαιτούμενον ὄπλισμόν μεθ' ὅλην τὴν γενναϊότητα καὶ αὐτοθυσίαν τῶν Κρητῶν ἐπαναστατῶν, ὑπεχώρησαν ἀπέναντι τοῦ μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ τῶν κυριάρχων, ἀφοῦ εἶχον ὑποκύψει καὶ εἰς τὰς Ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, ἐνθα ἦτο τὸ κέντρον τῆς δράσεως τῶν ἀρχηγῶν Καλλεργῶν Ὑποχωρήσαντες καὶ καταδιωκομένοι ὑπὸ πεζῶν καὶ ἵππικου, συνῆψαν μάχην οἱ Κισσαμίται εἰς Μεληθσιᾶν καὶ Ἀερινὸν Ἰναχωρίων πεισματώδη ἀλλ' ἠττηθέντες ὑπέστησαν φοβεράς καταστροφάς, σφαγὰς, διωγμοὺς ἐμπρησθέντων καὶ ὄλων τῶν χωρίων τῆς περιφερείας ἐκαίνης.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται καὶ εἶνε καὶ ἱστορικῶς βεβαιούμενον, ὅτι ἐν ὄσῳ οἱ πρόγονοί μας ὁμονόουν καὶ ἦσαν ἠνωμένοι, ἦρον νίκας ἐπιτυχίας καὶ θριάμβους, ἀλλὰ ὅταν ἐνεφανίζετο ἡ κενοδοξία, ἡ διαίρεσις καὶ ὁ φθόνος ἢ δρᾶσις καὶ αἱ ἐπιτυχίαι ἠλαττοῦντο καὶ ἐν τέλει οἱ ἐχθροὶ καὶ πάλιν ἐκυριάρχουν. Αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα Κισσάμου καὶ λοιπῶν κατὰ τῶν Ἑνετῶν.

Ἡ Κίσαμος εἶχε παλαιὰς πόλεις ἐπισήμους ἰσχυράς,

καὶ εὐημερούσας ὡς ἐκ τῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐδά-
φους τῆς, τῶν πλουσίων καὶ ἀφθόνων προϊόντων τῆς εἰς
οἶνον, ἔλαιον καὶ δημητριακά, τῆς ἀλιείας κτηνοτροφίας
τοῦ ἐκτελουμένου ἐμπορίου τῆς μετὰ τῆς Αἰγύπτου Κυ-
ρηναικῆς, λοιπῆς Κρήτης καὶ Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος,
πρὸς δὲ καὶ τῶν σπουδαίων **Ναυπηγείων Νωπηγείων.**

Καὶ πόλεις ἀναφέρονται ὑπὸ διαφόρων Συγγραφέων Ὁ-
μήρου καὶ ἄλλων, ἡ Πολυρρηνία, ἡ Φαλάσαινα, ἡ Δικτύ-
νη, (ἐν Ἀκρωτηρίῳ Ροδαποῦ, ἣτις καὶ συνεκοινώνει μετὰ
ἀκμαζούσης Πολυρρηνίας δι' ὄδοῦ τροχηλάτου ἢ ἀμαξη-
τῆς, ἡ Ρόκα καὶ Καλάθηναι (Ρετόντα), τὸ Κούνει μὲ ἐπί-
νιον τὴν Χρυσοσκαλίτισσαν, Μαλάθυρος, Τρία Ἀλώνια
Ἰππεῦ Ἀν. εὐρίσκονται μνημεῖα ἐντὸς βράχων, καὶ ἐπὶ τῆς
πλαγιᾶς, ἐπὶ βράχων σκάλα καὶ ἄλλαι

Δυστυχῶς ἐλάχισται πληροφορίαὶ γραπταὶ μᾶς ἔμει-
ναν ἐν ἀντιθέσει μὲ τὰς ἀρχαίας πόλεις τῆς Ἀν. Κρήτης
περὶ ὧν καὶ γραπταὶ ἔμειναν πλεῖσται καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι
ἀπεκάλυψαν ταύτας ὡς καὶ ἀνεκτιμήτους θησαυροὺς των,
Κνωσσός, Γόρτυς, Πραισός κλπ.

Οἱ ἐκ Πελοποννήσου ὀρμηθέντες Δωριεῖς μετὰ τὴν κά-
θοδον τῶν Ἡρακλειδῶν, ἐπέδραμον πρὸς κατάληψιν τῆς
εὐημερούσης Κρήτης ἀποβιβασθέντες πρῶτον εἰς Φαλά-
σαιναν καὶ παραλίαν Κολυμβαρίου. Οἱ κάτοικοι Κισσά-
μου ἀντισταθέντες ἐρωμένως πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐλευ-
θερίας των ἐπὶ τέλους ἠττήθησαν, ὑποστάντες πλεῖστας
καταστροφὰς, ἀρπαγὰς, λεηλασίας, σφαγὰς καὶ ἐμπρη-
σμούς. Οἱ νικηταὶ συνεχίζοντες τὴν προέλασίν των ἀρπά-
ζοντες καίοντες φονεύοντες καὶ ἐξανδραπίζοντες πρὸς
Ἀνατολὰς φαίνεται ὅτι ἐξεμηδένισαν τὸν Μινωϊκὸν πολι-
τισμὸν, ἃν καὶ λέγεται ὅτι καὶ ἄλλοι λαοὶ ἐκ Μικρᾶς Ἀ-
σίας ἐπέδραμον καὶ σεισμοὶ φοβεροὶ ἀποτελείωσαν τὸν
ἀκμάζοντα τότε καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Κρήτην πολι-
τισμὸν.

Ποιούμενος λόγον περὶ ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων καὶ
ἀποβιβάσεώς των πρῶτον ἐν Κισσάμῳ, θεωρῶ ἐπίκαιρον,
ὅπως σημειώσω ἐνταῦθα ὅτι ἡ Κισσαμος ἐξελέγετο ὑπὸ
τῶν διαφόρων κατακτητῶν, ὡς τόπος ἀποβιβάσεώς των,
ὅπως ἐγένετο εἰς Μεσόγεια, Καστέλλιον καὶ παραλίαν
Κολυμβαρίου ἀπεβιβάσθησαν καὶ οἱ Σαρακηνοὶ ὅταν
προερχόμενοι ἐξ Ἀλγερίου καὶ Τυνησίας κατέλαβον τὴν
Κρήτην κατὰ τὸ ἔτος 833 καὶ τὴν ὁποίαν κατεῖχον ἐπὶ

137 ἔτη ὅποτε ὁ Βυζαντινὸς στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκᾶς ἐπελθὼν καὶ κατανικήσας κατὰ τὸ 970 καὶ ἐξολοθρεύσας αὐτοὺς ἀπληευθέρωσε τὴν Κρήτην ἣν κατεῖχον ἐπὶ 137 ἔτη.

Αἱ σφαγαί, καταδιωγμοί, ἐξισλαμισμοὶ βίαιοι καὶ ἄλλαι ἀκατανόμαστοι τυραννίαι καὶ βασανισμοὶ ἄς ἐπήνευγον ἐπὶ ἓνα αἰῶνα καὶ πλέον, ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ, ἡραίων τοῦτον εἰς τὸ πέμπτον μόνον τῶν πρότερον κατοικούντων ὥστε, οἱ Βυζαντινοὶ ἀπόκησαν ἄρκετοὺς ὕστερον εἰς Κρήτην ἐξαιρετικῶς μάλιστα ἐγκατέστησαν ἑβδομήκοντα οἰκογενεῖας Βυζαντινὰς ἐκ τῶν διασημοτέρων, καὶ οὕτω ἔδωσαν ὄησιν, νέαν ζωὴν καὶ ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς Κρήτης.

Ἄλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1645 ἀποβι-
βασθέντες εἰς Μεσόγεια καὶ παραλίαν Κολυμβαρίου καὶ
προχωρήσαντες εἰς Ὀθωροῦ κατέλαβεν τὸν Αὐγουστον
ἰδίου ἔτους τὰ Χανιά καὶ κατὰ τὸ 1670 τὸ Ἡράκλειον καὶ
ὀλόκληρον τὴν Κρήτην.

Περὶ τῆς Διοικήσεως τῶν Τούρκων, καταδιωγμῶν,
βιαιῶν ἐξισλαμισμῶν, κατὰ τὰ 228 ἔτη τῆς κυριαρχίας
των, ὡς καὶ τῶν ἀκατανομάστων βασανισμῶν δολοφονιῶν,
σφαγῶν, ἐμπρησμῶν καὶ παντοίων ἄλλων ἐγκληματικῶν
πράξεων των, καθὼς καὶ περὶ τῶν δέκα ἐπαναστάσεων,
τῶν ἡρωϊκῶν τέκνων τῆς Κρήτης κατὰ τῆς κυριαρχίας
τῶν Τούρκων ὁ ἀναγνώστης, ἄς ἀναγνώσῃ τὴν ἱστορίαν
τῆς Κισσάμου ἐπὶ Τουρκοκρατίας Μιχ. Ἀναστασάκη.

Ἄλλὰ καὶ αἱ πλεῖστοι ἀποβιβάσεις τῶν ἐπαναστατῶν
ἐν Κρήτῃ τοῦ Νομοῦ Χανίων, ἐν Κισσάμῳ ἐγένοντο, διότι ἡ
ἐπαρχία αὕτη κεῖται εἰς τὸ Δυτικώτερον μέρος τῆς Κρήτης,
ἐπομένως πλησιέστερον πρὸς τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα,
Πελοπόννησον καὶ Ἐπτάνησον, ὅπου ἦτο τὰ ἐπαναστατικά
κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ κατόπιν τοῦ πρώτου ἐλευθε-
ρωθέντος Τμήματος τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους.

Ἐν Κισσάμῳ καὶ ὀρισμένως εἰς τὸν κόλπον τοῦ
Κολυμβαρίου ἐγένετο καὶ ἡ ἀποβίβασις τοῦ Ἑλλην. στρα-
τοῦ ὑπὸ τὸν Σ)ρχην Τιμ. Βάσον τὴν 2 Φεβρ. 1897 καὶ κα-
τοχὴν τῆς Κρήτης, ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως Γεωργίου. Ἐ-
πίσης κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν 1896—1897, ἦτις κατέληξεν
εἰς τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, τὴν ἦτταν τῆς
Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ κατόπιν συνεπέα σφαγῶν, ἄγγλων
στρατιωτῶν ἐν Ἡρακλείῳ καὶ πολιτῶν τὴν ἐκδίωξιν τοῦ
τουρκ. στρατοῦ ἐκ Κρήτης τὸν διορισμὸν τοῦ Πρίγκηπος

Γεωργίου, ὑπάτου Ἄρμωστοῦ Κρήτης πρὸς ἰκανοποίησιν τῶν Κρητῶν διὰ τοὺς συνεχεῖς ἀγῶνας των ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των καὶ μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου τὴν τελείαν πλεον ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος 1913 (Συνθήκη Βουκουρεστίου).

Ἄξια λόγου παραλία καὶ ἱστορική εἶναι ἡ τῆς Ἀκτῆς ὀλίγον δυτικώτερον τοῦ Πόρου Μεσσογαίων ἢ Πλατάνου. Ἡ παραλία αὕτη εἶναι ἡ ἀρχαία Φαλάσαιρνα τὸ ἐπίνειον τῆς Πολυρρηνίας (νῦν Παλαιοκάστρου). Ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δηλαδή πρὸ τριῶν χιλιάδων ἐτῶν περίπου, παραλία, μετὰ τοῦ ὄρμου τοῦ χρησιμεύοντος ὡς λιμὴν ἀσφαλῆς, διὰ τὰ μικρὰ πλοιάρια τῶν ἐτῶν ἐκείνων, σήμερον εἶναι ξηρά, συνεπεία ἐναποθέσεων ὑπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, ἴσως καὶ κατακλυσμιαίων, τόσων αἰῶνων προσχώσεων ἐκ λίθων, χωμάτων καὶ χαλίκων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκείνου εἰς ἀρκετὴν ἔκτασιν, ὅπως παρόμοιον ἀκριβῶς ἔχει συμβεῖ καὶ εἰς Νωπήγεια, Δραπανιᾶ καὶ παραλίαν Κολουμβαρίου, ὅπου τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης ἔχουν ὑποχωρήσει περὶ τὰ 400 μέτρα καὶ πλεόν.

Εἰς τὸν ὄρμον τῆς Φαλασσαίρνης εὐρίσκοντο πάντοτε ἀρκετὰ πλοιάρια ἐκτελοῦντα τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς μεταξὺ Κισσάμου, Λιβύης Αἰγύπτου καὶ Πελοποννήσου.

Ἡ Πολυρρηνία ἰσχυρωτάτη τότε πόλις καὶ κειμένη ἐπὶ ὄχυρᾶς θέσεως, ἤσκει ὡς ἐκ τοῦ λιμένος της μεγίστην ἐπιβολὴν ἐφ' ὅλης τῆς Κισσάμου, εἶρχετο εἰς συναλλαγὰς μετὰ τῆς πόλεως Κυθωνίας, μεθ' ἧς καὶ συμμαχίαν ἀκόμη εἶχεν καὶ ἐξεπροσώπει ὅλην τὴν Κίσισημον. Ἡ συγκοινωνία της μετὰ τῶν Νωπηγείων, Δικτύνης, Ἰναχωρίων Ρόκας, Μαλαθύρου, Τοπολίων, καὶ Κυθωνίας ἦτο πολὺ καλή, διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων των καὶ λοιπὰς συγκεντρώσεις των.

Τὰ σημερινὰ Νωπήγεια κείμενα περὶ τὰ 600—700 μέτρα Β. Ἄν. τοῦ Δραπανιᾶ, ὠνομάζοντο Ναυπηγεία διότι πράγματι ἐκεῖ εἶχον ἐγκαταστάσεις τελείας πρὸς ναυπήγησιν πλοιαρίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὅπως εἰς τὰ Φαλάσαιρναν οὕτω καὶ εἰς Νωπήγεια ἡ θάλασσα ἀπέχει τώρα περὶ τὰ 800 σχεδὸν μέτρα διότι καὶ ὁ Νωπηγείανός ποταμός ἐπὶ χιλιάδας ἔτη καταβιβάζει λίθους, χῶματα καὶ παντοίους χάλικας καὶ δημιουργεῖ ξηρὰν

καὶ προσχώσεις. Μέχρι δὲ εἰκοσαετίας ὡς μ' ἔβεβαίωσαν ζῶντες κάτοικοι ἀξιόπιστοι Δραπανιανοί, ἐσώζοντο ἐπὶ τῶν βράχων κάτωθεν τοῦ ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ ὑψώματος κειμένου ναϊδρίου **Κρίκοι**, καὶ ἄλλα ἴχνη, ἐφ' ὧν ἐδένοντο πλοιάρια, διὰ τὰ ἀσφαλιζόμενα ἀπὸ τὰ κύματα τῆς ἐξικνουμένης ἕως ἐκεῖ θαλάσσης τότε. Ἀλλὰ ἐξηγεῖται ἡ ἀπομάκρυνσις τόσον τῆς θαλάσσης, καὶ ἐξ ἐξυψώσεως τοῦ ἐδάφους τῆς Κρήτης πρὸς τὰ Δυτικά αὐτῆς καὶ καθιζήσεως τῆς πρὸς τὰ Ἀνατολικά, καὶ ἀπόδειξις Σπίνα Λόγκα, ἣτις ἦτο πρὸ χιλιάδων ἐτῶν στενὴ λωρίς ἐδάφους βραχῶδους πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, δι' ἧς συνεδέετο καὶ δι' ἧς συνεκοινῶνει ἡ νῦν νησίς μετὰ τῆς λοιπῆς Κρήτης, τῶρα ἡ λωρίς τῆς γῆς εἶναι βυθισμένη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἡ Σπίνα Λόγκα εἶναι τῶρα νησάκι.

Καὶ ἡ παράδοσις ἀκόμη κοινῶς λέγει καὶ ἀναφέρει ὅτι ἡ θάλασσα ἔφθανεν εἰς Νωπήγεια. Θὰ ἦτο δὲ τὰ ἀρχαῖα Ναυπηγεῖα τῆς Κισσάμου τότε πολὺ ἤρεμα καὶ προφυλαγμένα ἀπὸ τοὺς ἀνέμους καὶ τρικυμίας διότι Βορείως καὶ Ἀνατολικῶς εἶναι κορυφαὶ μεγάλων λοφοσειρῶν βραχῶδων καὶ Δυτικῶς ἐδάφη μὲ ἀρκετὸν κάπως ὕψος. Ἀνωθεν τῆς τοποθεσίας ἐπὶ λοφίσκου ὅπου εὐρίσκεται ναῖσκος σώζονται πολλοὶ τοῖχοι εὐρεῖς περιορίζοντες ὀρισεμένας ἐκτάσεις, ὡς νὰ ἦτο δεξαμεναὶ ἀρχαῖαι ἐπὶ τοῦ μυχοῦ τοῦ μέρους. Ἀνατ. τοῦ ναῖσκου καὶ ἐπὶ τοῦ κάτω μέρους φαίνονται τοῖχοι ἢ ἐρείπια τοιούτων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ἐξέρχονται τ' ἄφθονα διαυγῆ καὶ 10 βαθ. θερμοκρασίας ὕδατα καὶ ἅτινα ἡ Κοινότης Δραπανιὰ φροντίζει νὰ μεταφέρῃ εἰς τὸν κάμπον της, πρὸς ἄρδουσιν καὶ ὡς καὶ μέχρι Καστελλίου ὁ Δῆμος τοῦ διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν δι' ὧν λειτουργοῦν 5 ὑδρόμυλοι καὶ ποτίζονται καὶ πολλοὶ λαχανόκηποι, ἐσπεριδοειδῆ δένδρα καὶ τρυφύλλια.

Πρὸς τὰ Νοτιοδυτικά τοῦ ναῖσκου καὶ τῆς Δημοσίας ὁδοῦ τὸ ἔδαφος φαίνεται ὡς νὰ ὑπέστη πρὸ πολλῶν ἑκατοντάδων ἐτῶν, ὡς ἀποφαίνονται εἰδικοί ὑδραυλικοί, καθιζήσεις συνεπεῖα τῆς ὑπογείως διελεύσεως τοσοῦτων ὑδάτων.

Καὶ εἰς Κολυμβάρι ὡς ἐξάγεται ἐκ πολλῶν ἀδιαμφισβητήτων φαινομένων, ἡ θάλασσα ἀνῆρχετο ἄλλοτε μέχρι τῆς θέσεως ὅπου ἔχουν ἀνεγερθεῖ τῶρα αἱ οἰκοδομαί, δεξαμεναὶ καὶ γραφεῖα τῆς Ἐνώσεως Οἰνόποιετικῶν

Συν. Κολυμβαρίου. Οί πρὸς Δυσμὰς τῶν οἰκοδομῶν βράχοι, ἔχουν φαγωθεῖ κατὰ τὴν βάσιν καὶ Ἄνατ. αὐτῶν ἐπιφάνειαν ὑπὸ τῶν θαλασσίων ὑδάτων, ἀπολιθωμένοι πεταλίδες καὶ ἄλλα ὀστρακόδερμα ὑπάρχουν ἐκεῖ, κατὰ τὴν διάνοξιν δὲ τῶν θεμελίων τῶν οἰνοδεξαμενῶν εὐρέθησαν ἀγκίστρια ἀλιείας, μαρμάρινοι λίθοι πελεκημένοι ἐξ ὄλων δὲ τῶν θεμελίων ἐξήγοντο χάλικες θαλάσσης, ἄμμος καὶ ἄλλα τινα θαλασσινῆς προελεύσεως. Ἐπὶ πλέον καὶ ὁ χειμῶνος Σπηλιανὸς ἀσφαλῶς, ἀπέχων περὶ τὰ 800 μέτρα, θὰ προσεκόμισεν ἐκ διαβρώσεων τοῦ ἐδάφους πλείστας ὕλας ἐκ χωμάτων καὶ λίθων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ πρὸς τὸ Κολυμβάριον.

ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ ΤΟΥΡΚΩΝ ΕΝ ΔΕΜΠΛΑ

Συνεχίζων τὴν περιγραφὴν γεγονότων ἀξιοσημείων, περιγράφω τὴν πολιορκίαν καὶ αἰχμαλωσίαν ἐν Δέμπλα τούρκων καὶ τινῶν ἀντεπαναστατῶν.

Τὸ Ἑλληνικὸν προξενεῖον Χανίων, ἔχον τοὺς κατασκόπους του ἐν τῇ τουρκικῇ Διοικήσει, εἰδοποίησε τοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ Μαλαθύρῳ εὐρισκομένους ἀρχηγούς Ἰωάνν. Ἀναστασάκην, Γεώργ. Γιαννουδοβαρδὴν καὶ Κартώνη, διὰ τοῦ ἐμπίστου σπηλιανοῦ Ἐμμ. Φιλιππάκη, μυστικοῦ ταχυδρόμου, ὅτι τὴν ἐπομένην 25ῃ Ἀπριλίου 1868 θὰ ἐξήρχετο ἡ πρωτοπορεία τουρκικῆς δυνάμεως διὰ τὴν κατάδιξιν τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Κισσάμου τῶν εὐρισκομένων ἐν Μαλαθύρῳ.

Ἀμέσως οἱ ἀνωτέρω ἀρχηγοὶ παραλαβόντες 150 ἐπιλέκτους ἀνδρας, ἐπορεύθησαν εἰς Ταυρωνίτην, στήσαντες ἐνέδρας εἰς τὸ Χάνι Κακνὶ (νῦν γραφεῖα ἀεροδρομείου ΤΑΕ) ὡς καὶ πέριξ τοῦ χωρίου Δέμπλας. Τὸ τουρκικὸν ἀπόσπασμα ἀποτελούμενον ἐκ Νιζάμιδων καὶ Χωροφυλακῆς καὶ ὀδηγούμενον ὑπὸ τῶν ὑποτεταγμένων Καζάκου, Φανούριου καὶ Μωραϊτῆ εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸ χωριον. ἀφ' ἑσπέρας καὶ καταυλισθὲν εἰς τὰς οἰκίας τῶν Μουριζάκηδων καταλαβὼν ταύτας βιαίως. Μόλις προσήγγισαν οἱ ἡμέτεροι σκοποὶ, πρὸς τὰς οἰκίας ἐπυροβολήθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀμέσως τὸ πῦρ ἐγενικεύθη, τῶν ἡμετέρων προσεγγιζόντων καὶ πυροβολούντων. Αἱ θύραι καὶ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν ἐγένοντο διάτρυτα ἐκ τῶν σφαιρῶν. Κατόπιν μιᾶς ὥρας περίπου πυροβολισμῶν, οἱ ἐχθροὶ ὑψώσαν

σημαίαν λευκήν παραδοθέντες. Καί οί μὲν τούρκοι, ὡς καὶ οἱ Χωροφύλακες ἀπελύθησαν τὴν ἐπομένην, παραδώσαντες πενήτην ὄπλα τῇ ἐπεμβάσει τῶν (Μουτισμένων) ὑποτεταγμένων χριστιανῶν Χανίων, τοὺς ὄδηγοὺς ὅμως καὶ διευθύνοντας τὴν ὄλην δύναμιν, Καζάκον, Μωραΐτην καὶ Φανούριον ὄδηγήσαντες εἰς Ὅμαλον παρέδωσαν εἰς τὸν Γεν. Ἀρχηγὸν τμήματος Χανίων Ἱ. Ζυμβρακάκη, ὅστις πάλιν παραδῶσας εἰς τὸ καταρτισθὲν Στρατοδικεῖον τοὺς ἐτουφέκισεν. Τὸ στρατοδικεῖον διώρισεν αὐτοδικαίως συνήγορόν των τὸν ὑπαρχηγὸν Νικ. Ἀναστασάκη, ὅστις καὶ ἔλαβε μέρος μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ ὅστις ἐζήτησε ἐπιείκειαν καὶ μετριωτέραν ποινὴν διότι πολυάριθμοι χριστιανοὶ ὑπηρέτουν εἰς τὴν Τουρκ. Διοίκησιν ὅτι εἰδοποιοῦν πάντοτε τοὺς ἐπαναστάτας περὶ τῶν ἐπικειμένων ἐπιχειρήσεων τοῦ τουρκοῦ στρατοῦ καὶ ὅτι ὁ Καζάκος εἶχε προὔπηρητήσῃ εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὅτι ἐπὶ δύο ἔτη εἶχε δράσει ὡς ὄπλαρχηγὸς καὶ εἶχε δεῖξει ἀνδρείαν καὶ πατριωτισμὸν ἐξυπηρητήσας τὸν ἀγῶνα πολλάκις.

ΓΡΑΜΒΟΥΣΑ ΝΗΣΟΣ

Ἡ νῆσος Γραμβούσα κεῖται Β.Δ. τοῦ Ἀκρωτηρίου Μεσσηνίας. Ὄνομάζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Κιμάρος καὶ Γραβούζα, καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ὁμοῦ μετὰ τῆς λοιπῆς Νήσου, δὲν τὴν παρέδωκαν εἰς τοὺς τούρκους κατὰ τὸ 1669 ὅτε ἔπεσε καὶ τὸ Ἡράκλειον, ἢ Χάνδαξ, εἰς χεῖρας των, ἀλλ' ἐκράτησαν ταύτην καθὼς καὶ τὰς ἄλλας νησίδας Σούδαν καὶ Σπιναλόγκαν, μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἐκείθεν θὰ κατελάμβανον πάλιν τὴν Κρήτην. Ἀφοῦ ὅμως ἀπέτυχον αἱ ἀπόπειραὶ των πᾶσαι καθὼς καὶ κάποια ἐπανάστασις, τοῦ Μαχαιριώτη, τῶν Κρητῶν, τῇ παρακινήσει τῶν Ἑνετῶν, παρέδωσαν καὶ ταύτην μετὰ τῶν δύο ἄλλων εἰς τοὺς τούρκους κατὰ τὸ 1692. Ἡ νῆσος καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν τούρκων, ὠχυρώθη καλλίτερον, ἐτοποθέτησαν τηλεβόλα, ἔκτισαν ἀρκετὰ φυλάκια ἐπὶ τοῦ φρουρίου καὶ ἐτοποθέτησαν ἀρκοῦσαν φρουράν.

Οἱ Κρητῆς γνωρίζοντας τὴν ἀξίαν τοῦ ὀχυρωτάτου αὐτοῦ φρουρίου κειμένου ἐπὶ τῆς κορυφῆς δυσβάτου βραχῶδους ὑψηλοῦ λόφου, ἐσκέφθησαν τῇ παρακινήσει καὶ τῶν ἐκ Μεσσηνίας ὄπλαρχηγῶν Μαυράκη καὶ Δεικτάκη καὶ τοῦ ναυτικοῦ Μαυρομούρη καλῶς εἰδῶτων τὰ τῆς

καὶ τοῦ Ναυτικοῦ Μαυρομούρη καλῶς εἰδότην τῶν τῆς φρουρήσεως καὶ τοποθεσιῶν τοῦ ὄχυροῦ, τῇ συγκαταθέσει καὶ τοῦ Τομπάζη ἀπεπειράθησαν ὅπως καταλάβωσι ταύτην κατὰ τὴν 11 πρὸς τὴν 12 Δ/βρίου 1823. Ὁμᾶς γενναίων καὶ ῥιψοκινδύνων Κισσαμιτῶν καὶ ἄλλων κρατοῦντες κλίμακας, ἀνήλθον ἐπὶ τοῦ φρουρίου ἐν ὥρᾳ νυκτὸς βροχερῆς, ἐφόνευσαν τοὺς σκοποὺς ἀλλὰ μία ὀθωμανὴ παρακαμωμένη σπεύσασα εἰδοποίησεν τὴν ἐντὸς τῶν φυλακῶν φρουρὰν, ἣτις διὰ πυροβολισμῶν καὶ τῶν μαχαίρων ἐφόνευσαν τοὺς ἀνελθόντας καὶ τοὺς ἀνερχομένους πάντας τουφεκίζοντες καὶ κατακρημνίζοντες τούτους ἐκ τοῦ ὕψους. Ματαίως ὁ παρευρισκόμενος κάτω εἰς τὴν παρσλίαν Τομπάζης, παρεκίνει καὶ ἐξώρκιζε ν' ἀνέρχωνται καὶ ἄλλοι. Ἡ ἐπιχείρησις ἀπέτυχε καὶ τὰ θύματα ἀνήλθον εἰς πλεόν τῶν 80 ὡς μοὶ διηγήθη ὁ γέρον ὄπλαρχηγὸς Νικ. Φανδρίδης ἐκ Κλαδουργιανῶν, λαβὼν μέρος μετ' ἄλλων ἀποθανῶν εἰς Χανιά τὸ 1890 εἰς ἡλικίαν 90 ἐτῶν. τραυματίας τῆς ἐπαναστάσεως 1821—1830 Κρήτης.

Καίτοι ἀπέτυχον κατὰ τὸ 1823 νὰ καταλάβωσι τὴν Γραμβούσαν οἱ ἐπαναστάται, πάντοτε εἶχον ὕπ' ὄψιν τῶν τὴν ἄλωσιν αὐτῆς διὰ πάσης θυσίας.

Οἱ Κισσαμίται ὄπλαρχηγοὶ Ἐμμ. Δεικτάκης, Μιχ. Μαυράκης καὶ Μιχ. Ἀρετὰς ἐκ Μεσογείων, ὡς προανέφερον, ἐπισκεπτόμενοι συχνὰ τὴν Γραμβούσαν καὶ συναλασσόμενοι μετὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ ἰδία Ἀξιωματικῶν Τούρκων τῆς φρουρᾶς, εἶχον ἀποκτήσει οἰκειότητα, ἐγνώριζον δ' ὡς ἐκ τούτου τὸν ἀριθμὸν ἀκριβῶς τῆς φρουρᾶς τῆς, καθὼς καὶ τὰς ἡμέρας τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν. Τῇ ἐπιμονῇ τούτων καὶ προπάντων τοῦ δεδοκιμασμένου πολεμιστοῦ Μαυράκη, τοῦ ἐπισκεπτομένου συχνότερον τὴν νησίδα, ὡς μετερχομένους καὶ τοὺς μεταπράτας μεταξὺ Ἀντικυθέρων Μεσογείων καὶ προσεγγίζοντας ἐνίοτε καὶ εἰς Γραμβούσαν, ἐγίνετο σοβαρὰ σκέψις περὶ ἀποπείρας δευτέρας πρὸς ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τῆς Γραμβούσης. Ὁμοίως καὶ ὁ Ἄρετὰς, ἔχων πλοιάριον εἶχε σχετισθεῖ μετὰ τοῦ φρουράρχου. Ὁ Μαυράκης καὶ Ἄρετὰς πληρορήσανες τοὺς Γ. Δρακονιανὸν, Παναγιωτάκη, Ι. Κουμῆν καὶ Χάλην ἀρχηγούς, καὶ παρακινήσαντες τούτους ἀφοῦ τοὺς ἀνέπτυξαν τὰ τῆς αἰσιοδοξίας καὶ μεγάλας ἐλπίδας

έπιτυχίας, τούς έπεισαν και ύπέβαλον ύπόμνημα εις τόν Κυβερνήτην Δημ. Κωλέτην, και σχέδιον καταλήψεως τής Γραμβούσης. Ο Κωλέτης συνεννοηθείς και τούς Έμμ. Άντωνιάδην και Οικονόμου έπεδοκίμασε πλήρως τό σχέδιον, διατάξας άμέσως όπως προετοιμασθώσι πλοία τ' άναγκαιούντα τρόφιμα και άπαιτούμενα χρήματα. Άναχωρήσαντες μετά 17 πλοίων έκ Μονεμβασίας, οί άνωτέρω και οί έξής Τομπάζης, Οικονόμου, Κουμής και Χρυσάφοπουλος, τήν 22 Ιουλίου μετά διακοσίων άνδρών και άλλων έπικουρικών πεντακοσίων. Μετ' αυτών ήνώθησαν και τινες Σφακιανοί και ό Παναγιωτάκης μέ τόν Βρατσολήν μέ τό πλοιάριον του. Κατερχόμενοι και πλέοντες παρά τό Ποντικονήσι έν συνοδεία συνήντησαν εκεί τρικυμιάν ήτις και διεσκορπίσε τά πλοιάρια, πρός τά παράλια Κισσάμου.

Ένταύθα ισχυρίζονται πάντες ότι ό Βρατσόλης μέ τούς Σφακιανούς του πλοιαρίου του εύνοηθέντες υπό του καιρού έφθασαν πρώτοι εις τά Μεσογειανά παράλια, βοηθούμενοι δε υπό είδημόνων Μεσογειανών και του Άρχοντάκη και κωπηλατούντες, έξηπάτησαν τούς Τούρκους δι' άπαγγελίας τουρκικού τροπαρίου **Σαλαβάντι**.

Οί Κισσαμίται όμως μετά Σεληνωτών ισχυρίζονται ότι συγχρόνως έφθασαν και αυτοί και δι' άπάτης κατόπιν συνεννοήσεως έγινοντο κύριοι τής Γραμβούσης τήν 1ην Αυγούστου 1825.

Οί άναγνώσται άς άνατρέξωσιν εις τήν ιστορίαν τής Κισσάμου Μιχ. Άναστασάκη όπως μάθωσι πλειόνας λεπτομερείας. Πάντως τά σχέδια του Μαυράκη, Άρετά, Δεικτάκη και καπετάν Χαραλαμπή όλων Μεσογειανών και ή από πολλού προσπάθεια και έπιμονή των περι του δυνατου τής αλώσεως του φρουρίου, συνετέλεσαν πρωτίστως εις τήν κατάληψιν τής Γραμβούσης.

Δέν αναφέρει ή ιστορία ποίος λόχος ή τάγμα κατέλαβε τήν Θεσσαλονίκην κατά τήν 26 8)βρίου 1912 άλλ' ότι ό Άρχιστράτηγος Κωνσταντίνος μέ τόν Έλλ. στρατόν και τά πολεμικά σχέδια του Έλλ. Έπιτελείου τήν έκυρίευσαν.

Τό αυτό ήμπορούμε νά ειπωμεν και διά τήν κατάληψιν τής Γραμβούσης. Ποίοι έμελέτησαν, ποίοι έσχεδίασαν, και ποίοι απέστειλαν τά πλοιάρια και τās στρατιωτικές δυνάμεις μετά των όπληρχηγών; Η έρις και διαμφισβή-

τήσεις, διὰ λόγους φιλοδοξίας, θεωρῶ λογικὸν ὅτι πρέπει νὰ τερματισθοῦν πλέον.

ΟΙ ΚΙΣΣΑΜΙΤΑΙ ΕΙΣ ΝΕΑΠΟΛΙΝ ΜΕΡΑΜΒΕΛΟΥ

Ὀλίγον μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Γραμβούσης, διωργανώθη ἐπιδρομὴ ἐνόπλων, ἐκ τοῦ Νομοῦ Χανίων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰω. Χάλη, εἰς Νεάπολιν τῆς Ἐπαρχίας Μεραμβέλου ἐκ 1000 καὶ πλέον ἀνδρῶν διὰ εἴκοσι πλοιαρίων Γραμβουσιανῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀγωνιζομένων εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἐπαρχίας Κρητῶν κατὰ τῶν πολυαριθμοτέρων ἐκεῖ τούρκων καὶ ἐμφάνισιν τῆς δυνάμεως τῶν Γραμβουσιανῶν, δημιουργηθείσης μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου καὶ ἐγκατάστασιν ἐκεῖ βάσεως ὀχυρᾶς τῶν ἀγωνιζομένων Κρητῶν καὶ ἀποτελουμένης κυρίως ἐξ ἀνδρῶν Κισσαμιτῶν καὶ Σελινιωτῶν, τῶν Σφακιανῶν δυστυχῶς συνεπέλα ἔριδος ἀποχωρησάντων ἐκ Γραμβούσης πλὴν ὀλίγων. Ἠγέται τῶν πολεμιστῶν Κισσαμιτῶν καὶ Σελινιωτῶν ἀναφέρονται οἱ ἀρχηγοὶ Γεωρ. Δρακονιανός, Ἰ. Κουμῆς Καθεκλάς, Λούπης, Μαρτιμιανός Κανίτσος, Ἀναστασάκης, Μπασιάς, Κουτσορέλης, Λουχιανός, Τσιστράκης καὶ ἄλλοι. Ἀποβιβασθέντες εἰς Ἅγιον Νικόλαον καὶ προχωρήσαντες, συνήψαν μάχην κατὰ τῶν ἐχθρῶν, μετὰ ἐγχωρίων ἐπαναστατῶν, καθ' ἣν οἱ τούρκοι ἠττηθέντες κατέφυγον εἰς Τζαμί. Ἐνῶ ὅμως ἐγένοντο διαπραγματεύσεις πρὸς παράδοσιν τῶν, ἡμέτεροι θέλοντες ν' ἀφαιρέσωσιν ὄπλα παρὰ τούρκων, ἐπῆλθε συμπλοκὴ καθ' ἣν ἐτραυματίσθη ὁ ἀρχηγός Ἰ. Κουμῆς. Τὸ τοιοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ ὅπως οἱ χριστιανοὶ ἀφοῦ ἦνοιξαν ὅπας εἰς τὴν ὀροφὴν τοῦ τζαμιου, ἔρριψαν καυσίμους ὕλας ἐντὸς καὶ κατέπαυσαν ἢ ἐθανάτωσαν τοὺς τούρκους ἐξ ἀσφυξίας. Οἱ ἐπιδρομεῖς μετὰ τ' ἀνωτέρω, ἐπέστρεψαν εἰς Γραμβούσαν διὰ τῶν πλοιαρίων τῶν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὰ ἔτη τῆς Κατοχῆς τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν τουρκο-αἰγυπτίων, καθ' ἃ ἡ ἐπανάστασις διετηρεῖτο μόνον εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὴν Νῆσον Γραμβούσαν, ὡς βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεων, πλείστοι Κισσαμίται ὡς καὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν μετ' ἀρχηγῶν γενναίων μετέβησαν καὶ ἐπολέμησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καθότι τὰ πεδινὰ τῆς Κρήτης καὶ Κισσάμου εἶχον ἐρημωθεῖ, πλείστοι δὲ χιλιάδες γυναικοπαίδων, (ἐκτὸς τῶν ἀπαχθέντων 3—4 χιλ. ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ πωληθέντων εἰς τὰ πα-

ζάρια τῆς Ἀλεξανδρείας, Σμύρνης, καὶ Ἀλγερίου) ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἐπτάνησον καὶ Πελοπόννησον, ἐπολέμησαν λέγων καὶ εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ὡς Φάληρον, Ναυαρίνον καὶ ἄλλαχού.

Οἱ ἀρχηγοὶ Δρακονιανός, Κουμῆς, Γερασιώτης, Χάλης καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ Καθεκλάς, Δεικτάκης Χαραλάμπης, Ἀναστασάκης, Μπασιάς, Κοκολομανώλης Γεώργιος, Τσισκάκης καὶ ἄλλοι μετὰ ἑκαντοτάδος πολλῶν καταρτίζοντες Σώματα μὲ μπαϊράκια (σημαίας) ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς γιγνομένας μάχας διακρινόμενοι διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ πανθομολογουμένην γενναιότητά των.

Πλεῖστοι ἔπεσαν καὶ ἐκεῖ, προπάντων εἰς τὴν μάχην τοῦ Φαλήρου ἔνθα πλείονες τῶν 200 Κισσαμίται καὶ ἔξ ἄλλων Ἐπαρχιῶν ἐφονεύθησαν, ἀγωνιζόμενοι ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην.

Ἀλλὰ καὶ πολιτικούς ἀνδρας κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1821—1830 1833—1841, ἀνέδειξεν ἡ Κίσισμος διαπρέψαντας διὰ τὴν φρόνησιν καὶ πατριωτισμὸν των, ἦτο ὁ Νικ. Ρενιέρης ὅστις διωρίσθη καὶ Ἀρμοστής Κρήτης, παραμείνας ἐν Κρήτῃ μέχρι 31 Δ)βρίου 1830 διοικῶν καὶ καθοδηγῶν τὴν ἐν ἐπαναστάσει διατελοῦσαν ἔτι Κρήτην, μέχρι οὗ αἱ τότε Μεγάλαι Δυνάμεις ἐκοινοποίησαν τὴν ἀπόφασίν των τὴν τελευταίαν, ὅτι ἡ Κρήτη θὰ παραμείνῃ ἔτι ὑπὸ τὴν Τουρκίαν. Ὁ Ρενιέρης εὕριστόμενος ἐν Χανίοις διεσώθη ἐκ τῶν σφαγῶν Χανίων, φυγαδευθεὶς ὑπὸ τοῦ τότε Προξένου τῆς Ἀγγλίας, καὶ καταφυγὼν εἰς Κύνθηρα. Ἐξελέγη κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως βουλευτὴς τῶν Κρητῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ κατόπιν Πρόεδρος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἐν Τροιζηνίᾳ. Τὸν Ἰανουάριον 1828 ὡς Πρόεδρος Ἐπιτροπῆς ὑποδέχθη τὸν Κυβερνήτην Ἰωάνν. Καποδίστριαν ἐν Αἰγίνῃ. Ὡς Ἀρμοστής Κρήτης, φεύγων ἔξ αὐτῆς ἐκ Λουτροῦ Σφακίων σκύψας ἠσπάσθη τὸ ἔδαφος κλαίων, διότι ἡ Κρήτη ἔμεινε πάλιν ὑπὸ τὸν ζυγὸν ὡς προεῖπον, καίτοι ἠγωνίζετο ἀπὸ τὸ 1821 μέχρι 1830.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπαναστατῶν ὅπου συναπῆλθον μετὰ τοῦ Ἀρμοστοῦ Ν. Ρενιέρη, διὰ τῶν ἐλθόντων ἐπὶ τούτῳ, ἑλληνικῶν πλοίων ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἄλλης Ἑλλάδος ἦτο καὶ οἱ ἀρχηγοὶ καὶ πολιτευταὶ Γε. Δρακωνιανός, Ι. Κουμῆς, Χρυσάφοπουλος, Κουβαρίτης, Ψαρουδάκης, Χάληδες, Καθεκλάς, Γερασιώτης, Μπασιάς καὶ ἄλλοι.

Ὁ Δημ. Χρυσάφοπουλος ἦτο ἐκ Σπηλιᾶς, ἀπελθὼν

νεαρός εἰς Σμύρνην καὶ εἰσελθὼν εἰς Ἀγγλικὴν Σχολὴν, ἐξήλθε, περατώσας τὰ μαθήματα αὐτῆς. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἐμπόριον ἠδουκίμησεν ἀναχωρήσας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔπειτα, ἐπρόκοψεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του. Μυηθεὶς καὶ ἀναμιχθεὶς μετὰ τῶν Φιλικῶν, ἀπεστάλη ὑπ' αὐτῶν μετὰ καὶ ἄλλων εἰς Ρουμανίαν καὶ Ρωσσίαν πρὸς προσηλητισμὸν. Ἐκεῖθεν μέσῳ Τριέστης κατήλθεν εἰς Ἑλλάδα καὶ Κρήτην προπαγανδίζων καθοδηγῶν ἀγωνιζόμενος πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς καὶ δαπανῶν ἐκ τῶν κεκτημένων ἀρκετῶν χρημάτων του. Ἐκ Κισσάμου ἐστάλη Βουλευτὴς εἰς τὴν Συνέλευσιν Ἐπιδαύρου, παρευρέθη εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Καστελλίου καὶ ἦτο διαρκῶς μέλος τῆς Ἐπαναστ. Ἐπιτροπῆς Κισσάμου. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Γραμβούσης ἐγένετο, ὑποδείξει Κριτοβουλίδη καὶ ἄλλων, Καλαϊτζάκη καὶ Κουερίνη ἐκ Σελίνου, Νικολ. Ρενιέρη καὶ Δημ. Χρυσάφοπούλου ἐκ Κισσάμου, ἐκλογὴ καὶ ἀποστολὴ εἰς τὴν Ἑλλ. Συνέλευσιν Ἐπιδαύρου ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον.

Ἦτο μετὰ τοῦ Κριτοβουλίδου, τὰ δύο συντηρητικώτερα καὶ φρονιμώτερα καὶ πλέον μετριοπαθῆ πρόσωπα τὰ διοικοῦντα τὴν Γραμβούσαν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Σφακιανῶν ἐξ αὐτῆς, συνετεία διαφωνίας ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν προσώπων ἅτινα θὰ διοικοῦσαν ἐξ ἐκάστης Ἐπαρχίας. Πολλάκις οἱ ἀνωτέρω ἤλεγξαν ἀνεπιτυχῶς τὰς ληστοπειρατείας τὰς ἐνίοτε γινομένας.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐφρόντισε καὶ ἀνήγειραν ἐκκλησίαν ἐπ' ὄνοματι τῆς Εὐαγγελιστρίας, συνέλεξαν τὰ ὅσα τῶν φονευθέντων κατὰ τὴν πρώτην ἀπόπειραν τῆς καταλήψεως τῆς νήσου τὸν Δ)βριον τοῦ 1823 καὶ ἐναπέθεσαν ἐπὶ βωμοῦ. Ἐκτίσαν σχολεῖον, καὶ διώρισαν διδάσκαλον. Ὁ Δημητ. Χρυσάφοπoulos (οὗτινος ἡ οἰκογένεια σώζεται ἐν Σηλιᾷ) ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1858 στερούμενος τῶν πάντων.

Στέφανος Ψαρουδάκης ἐκ Σηλιᾶς (πάππος τοῦ γνωστοῦ μας Βουλευτοῦ) καὶ Γεώργιος Κουβαρίτης ἀπὸ Μούλετε Κισσάμου, κατοικοῦντες καὶ ἐμπορευόμενοι ἐν Χανίοις πρώτως ἐμυθήσαν εἰς τὰ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας ὡς καὶ ὁ Σγουρομάλλης ἐκ Καλαθηνῶν καὶ ἐξελθόντες ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας καὶ δὴ τὴν Κίσαμον, συνετέλεσαν παρὰ πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν ὑπαιθρον, καὶ δὴ Κίσαμον ἔνθα κατόκουν τότε πολλὰι χιλιάδες

Τουρκοκρητῶν ἐν Βουκολιαῖς, Σασάλῳ, Μαλαθύρῳ, Πολεμαρχίῳ, Καστελλίῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Πρὸς τὸν ἱερὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐδαπάνησαν πολλὰ ὄσα εἶχον σχεδόν.

ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ
ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΑΝΤΕΣ ΤΗΝ ΚΙΣΣΑΜΟΝ

Οἱ μεταγενέστεροι πρέπει πάντοτε ν' ἀναγνωρίζουν καὶ ν' ὁμολογοῦν τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας προσέφερον οἱ πρεσβύτεροι ἢ καὶ ἀποθανόντος, καὶ νὰ εἶναι εὐγνώμονες, διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις των πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ ἐν γένει τὸν κοινὸν κόσμον, καὶ οὐ μόνον νὰ ἀναγνωρίζουν μὲ εἰλικρίνειαν τὰς ἐργασίας των ἀλλὰ καὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ τοὺς μιμῶνται, νὰ συμπληρῶνουν ὅτι οἱ γεροντότεροι δὲν ἠδυνήθησαν ἢ αἱ περιστάσεις δὲν ἐπέτρεψαν νὰ πράξουν καὶ ἄς φροντίζουν μάλιστα νὰ τοὺς ὑπερβάλουν.

Σκόπιμον θεωρῶ ὅπως ἀναφέρω μερικὰ ὀνόματα ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι, ἢ μὲ τὸ ὄπλον, ἢ μὲ τὴν φρόνησιν ἢ ἱκανότητά των, ἢ καὶ διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεών των παρέσχον τὰς ὑπηρεσίας των πρὸς ἄτομα, ἢ τὴν Κοινωνίαν ἢ καὶ συνολικῶς τὴν Πατρίδα μας.

Μετὰ τὸν Δημ. Χρυσάφουλον, Δεικτάκην καὶ Γεώργιον Δρακονιανὸν Γεν. Ἀρχηγὸν Κισσάμου, εὕρισκομεν πρῶτον εἰς τὴν χορείαν τῶν πατριωτικῶς ἐργασθέντων **Παρθένιον Περίδην**, ἐξ Ἐννέα Χωρίων. Οὗτος σπουδᾶσας Θεολογίαν δαπάναις τῆς Ἱ. Μονῆς Γωνιάς, καὶ κατελθὼν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν μας, ἐδίδασκε ἑλληνικὰ μαθήματα εἰς διάφορα χωρία, ἀλλὰ συγχρόνως ἐκαλλιέργει τὸν Ἐθνισμὸν καὶ καθωδήγει καταλλήλως, ὅτι ἂν κατὰ τὰς Ἐπαναστάσεις 1821, 1833 καὶ 1858 δὲν ἐπετεύχθη ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Πατρίδος, τώρα 1865 παρουσιάζεται ἡ εὐκαιρία πρὸς ἐπανάστασιν ἀφοῦ ὁ Ναπολέων Γ' τῆς Γαλλίας μᾶς ὑπόσχεται καὶ ὁ νέος μας βασιλεὺς Γεώργιος Α' λαβὼν βασιλίτισσαν τὴν Ὀλγαν Πριγκήπισσα Ρωσσίδαν, ἔχει τὰς συμπαθείας καὶ τῶν δύο Μεγάλων δυναμῶν, πρὸς δὲ ἐπειδὴ ὁ Δημ. Καλλέργης πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρισίοις, εἶναι στενὸς φίλος τοῦ Ναπολέοντος ἔχομεν πλείστας ἐλπίδας ὅτι αὐτὴν τὴν φοράν θὰ ἐνωθῆ ἡ Κρήτη μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ὁ Παρ. Περίδης προπαρασκεύαζε τὸν λαὸν μετ' ἄλων ἀρχηγῶν τῆς Κισσάμου, διὰ μίαν ἐπανάστασιν οὕτω καὶ οἱ Κριάρης, Κορκίδης, Μανουσέλης, Πα-

παγιαννάκης, Μυλωνογιάννης, Σήφακας, Κωσταρὸς Χιονιάς Ἀθανασιάδης, Τσεπέτης Χριστοδούλης Χατζηγηργόρης, Ρ. Κούντουρος καὶ ἄλλοι, ἑκατήχουν καὶ προέτρεπον τὸν Κρητικὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν εἰς τὰς ἐπαρχίας των πρὸς ἀπελευθέρωσιν. Ὁ Παρθένιος ὡς ἐκ τῆς μορφώσεως λαμπρᾶς κρίσεως καὶ πατριωτισμοῦ του, ἐξελέγη πρόεδρος τῆς ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως παμψηφεί, τὴν 16ην ὀβριῦ ἐν Μπροσνέρῳ Ἀποκορώνου, καθ' ἣν διηύθυνεν ἄριστα συνετάτα καὶ πατριωτικώτατα τὰς πολυεδεῖς καὶ σοβαρὰς ὑποθέσεις τῆς, πλειστάκις δὲ διὰ τῶν νουθεσιῶν παραινήσεων καὶ πειστικότητός του, ἀπέτρεψε προστριβάς καὶ ἐπικινδύνους ῥήξεις μεταξὺ τῶν ἡγητόρων τοῦ ἀγῶνος. Ὅταν ἐξελέγη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως πρὸς ἐπίδοσιν εἰς τοὺς Προξένους ὑπομνήματος ἀποτελουμένη ἐξ ἐκλεκτῶν ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Νομοῦ, ταύτης μέλος ἀπέτέλει καὶ ὁ Παρ. Περίδης.

Ὁ Ἰσμαὴλ Πασσὰς τότε Γεν. Διοικητῆς, ὅστις τόσον ἀγρίως, βαναύσως καὶ σατραπικῶς διώκει τὴν Νῆσον καὶ συνετέλεσεν ὡς ἐκ τῆς κακῆς τῶν Διοικήσεως, εἰς τὴν ταχύτεραν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, θέλων νὰ κατηγορήσῃ τοὺς ἰθύνοντας καὶ ἀρχηγοὺς τοῦ Ἀγῶνος ἔστειλεν ἀνθρώπους του μὲ προκηρύξεις πρὸς τὸν λαόν, νὰ μὴ ἀκούῃ τοὺς παντελονάδες, γραμματισμένους καὶ καπελάδες, ἀλλὰ νὰ κυτάζουν τὰς ἐργασίας των καὶ νὰ μένουν ἥσυχοι εἰς τὰ σπίτια των καὶ θὰ ἔλθουν καλαὶ ἡμέραι διὰ τοὺς χωρικοὺς. Σημειωτέον ὅτι ἐκ τῶν Προξένων μόνον ὁ Ρῶσσος ὠμίλησεν πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν εὐνοικῶς.

Ὁ Ἰσμαὴλ γνωρίζων ὅτι ὁ Παρθένιος Περίδης καὶ ὁ μαθητῆς καὶ συνεργάτης του Παρθ. Κελαϊδῆς, ἦσαν ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Γωνιάς, ἀδελφοὶ καὶ ἀρχιεπαναστάται συναμα, προσκαλέσας τὸν ἐπίσκοπον Κισσάμου, ἔχοντα τὴν ἔδραν του τότε εἰς τὸ χωρίον Δρακῶνα, ὡς καὶ τὸ Ἡγουμενοσυμβούλιον τῆς Μονῆς, τοὺς εἶπε, μαθαίνω ὅτι εἰς τὸ Μοναστήρι σας γίνονται πολλὰ Κονσοῦλτα καὶ ἔχετε καὶ τοὺς δυὸ καλογέρους Περίδην καὶ Κελαϊδὴν πρῶτους ὀργανωτάς τους, ἀποκηρύξετέ τους καὶ διώξετε νὰ μὴ πάθῃ μεγάλα καὶ πολλὰ κακὰ τὸ Μοναστήρι σας.

Ὅταν ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀγῶνος μετέβη εἰς τὸν Μπρόσνερον, ἐστάλη ἐκ Χανίων ἑτέρα ἐκ Χριστιανῶν Ἐπιτροπὴ Ἀντιεπαναστατῶν καὶ Τούρκων ἐντοπίων ἐπισήμων, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τοὺς ἐπαναστάτας ὅπως καθησυχάσουν, ὁ

ἐκ τῶν Τούρκων ἐντόπιος Βέης Μπάιτηρς, εἶχεν ἰδιαιτέραν ἐντολήν ἐκ μέρους τοῦ Ἰσμαήλ, ἐν εἶδει ἀπαντήσεως εἰς τὰ αἰτήματα τῶν Χριστιανῶν, ἧτις ἦτο ἀρνητική, καὶ ἐνῶ ἐπεχείρει νὰ πείσῃ τὸν Περίδην νὰ ἀπομακρυνθῆ καὶ τοῦ ἔλεγεν ὅτι «ἡ Κρήτη ἔχει πολὺ κουζουλὸ αἷμα (εἶναι τρελλή) καὶ πρέπει νὰ σπάσῃ τὸ κεφάλι της διὰ νὰ χυθῆ κάμποσο διὰ νὰ ἤσυχάσῃ», ὁ Παρθένιος τοῦ ἀπήντησε «εὐχομαι κι' ἐγὼ πρῶτο κεφάλι νὰ σπάσῃ τὸ δικό σου». Αὐτὰ ἤκουσα ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἰδίου (Παρθενίου).

Ἐπίσης αἰμοβόρος αὐτὸς Τουρκοκρῆς ἐφονεύθη ἀποκεφαλισθεῖς, ὅποια σύμπτωσις, κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βαφέ 11 8)βρίου 1865 καθ' ἣν ἠττήθησαν οἱ Χριστιανοὶ ὑπὸ πολυαριθμοτέρων καὶ καλύτερον ἐξοπλισμένων Τούρκων, ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἄρκετοὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων.

Ἐπίσης Παρθένιος κρατῶν ὄπλον καὶ μαχόμενος ἄν καὶ Πρόεδρος τῆς Ἐπαν. Συτελεύσεως ἐριφοκινδύνευσε νὰ αἰχμαλωτισθῆ διότι ἐζήτησε νὰ συλλάβῃ τὸν ἀφηνιάσαντα ἵππον ὅστις ἔφερεν τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀρχηγοῦ Ι. Ζυμβρακάκη. Ὁ Παρθένιος Περίδης ἐπιθυμῶν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἀγῶνος Σκαλίδη, Καμπούρη, Κριάρη, Γιαννουδοβαρδῆ, Ἀναστασάκη, Μάντακα, Τσεπέτη, Κορκίδη, ὅπως κυριευθῆ τὸ Καστέλλιον Κισσάμου καὶ καταστήσωσι τοῦτο βάσιν τῆς ἐπαναστάσεως ὀχυρῶν, ἀναζωπυρήσωσι δὲ οὕτω καὶ τὸν ἀγῶνα ὅστις κατόπιν τῆς μάχης τῆς ἀτυχοῦς τοῦ Φρέ καὶ ἄλλων ἀποτυχῶν ἐξησθένει καὶ ἐμετριάζετο ὁ ἀρχικὸς ἐνθουσιασμὸς παρῶτρυναν ὅπως ἡ πολιορκία γίνῃ στενωτέρα καὶ ἐνεργηθῆ ἐπίθεσις πρὸς ἀλωσὴν του, Προσκληθεὶς καὶ ὁ Βυζάντιος ταγματάρχης μετὰ τῆς πυροβολαρχίας τοῦ Ἀξιωματικοῦ καὶ τοῦ Μουγιαντζέγλου μετὰ τῶν ἐθελοντῶν του προέβησαν εἰς τὴν ἐπίθεσιν, ἀλλὰ ὡς ἐκ τῆς ὀχυρότητος τοῦ φρουρίου καὶ τῆς προσεγγίσεως τοῦ τουρκ. στόλου κανονιοβολοῦντος τοὺς ἐπαναστάτας οἱ χριστιανοὶ ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσυρθῶσιν, ἀφοῦ εἶχον περὶ τοὺς 20 νεκροὺς καὶ τραυματίας μετὰ τῶν ὁποίων δύο ἱερεῖς ἐκ Σελίνου καὶ τὸν ἐκ Σπηλιᾶς Ταγματάρχην ἠρωϊκῶς ἀγωνιζόμενον Κυρ. Φρουδάκην ταφέντα εἰς Ρετόντα Καλαθίνων. Ἀποτυχούσης τῆς πολιορκίας οἱ τοῦρκοὶ ἐνεθάρρηναν καὶ ἡ καταδίωξις τῶν χριστιανῶν ἐγένετο μεγαλυτέρα, ὡς ἐκ τούτου πλείσται οἰκογένειαι καὶ γέροντες μὴ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὄπλα παραληφθεῖσαι, ἐκ τῶν ἀκτῶν ὅπου εἶχον συσσωρευ-

θει, ὑπὸ Ρωσικῶν καὶ Ἀγγλικῶν πλοίων μετεφέρθησαν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, Ναύπλιον, Ἄργος καὶ ἄλλα μέρη, ὡς πρόσφυγες, συντηρούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἑλλ. Κράτους.

Ὁ Παρθένιος ὀλίγον πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1878 κατελθὼν εἰς Κρήτην ἐξ Ἀθηνῶν ὅπου εἶχε καταφύγει μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἐπαναστάσεως 1866, συνελήφθη ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς, ὡς ἐπαναστατικῶν ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν πάντοτε, καὶ ὡς ταραξίας καὶ ἐξωρίσθη εἰς Κων(ν)πολιν. Ἀπ' ἐκεῖ κατάρθωσε τῇ βοήθειά τοῦ Πατριαρχείου νὰ δραπετεύσῃ θεωρηθεῖς ὡς ἀποθανὼν καὶ μεταφερθεῖς ὡς νεκρὸς πρὸς ἐνταφιασμὸν καὶ ἐκ τοῦ νεκροταφείου διαφυγὼν εἶτα.

Γέρων πλέον κατὰ τὴν ἐπαν. τοῦ 1878 δὲν κατήλθεν εἰς Κρήτην ἦτο ὅμως πάντοτε εἰς τὴν πρώτην γραμμὴ μετὰ τοῦ Ρενιέρη Μάρκου, Δεικτάκη Νικὸλ. καὶ ἄλλων εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἀμύνης.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ κάθοδον τοῦ Πρίγκηπος ὑπάτου Ἀρμοστοῦ Κρήτης, κατήλθε γέρον 90ετῆς εἰς Γωνιά ὅπου καὶ ἀπέθανεν τὸ 1904, κηδευθεὶς δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ ἀποδοθεισῶν αὐτῷ στρατ. τιμῶν, ὡς προέδρου τῆς Ἐπαν. Συνελεύσεως 1866, καὶ τετιμημένου ὑπὸ τοῦ ἀργυροῦ καὶ χρυσοῦ σταυρῶν, καθὼς καὶ τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ἐπικήδειον λόγον τοῦ ἐξεφώνησαν ὁ Μ. Ἀναστασάκης ἱατρός, Ἐμμ. Λουκάκης καὶ Ἀντ. Ἀρετάκης Δικηγόρος. Περὶ Παρθενίου ἔγραψα τ' ἀνωτέρω διότι ἦτο ἐκ τῶν ἀκραιφνεστέρων πατριωτῶν τῆς Κρήτης πρὸς μίμησιν καὶ παραδειγματισμὸν.

ΠΕΡΙ ΜΟΝΗΣ ΓΩΝΙΑΣ

Ὅσα δήποτε καὶ ἂν θελήσῃ τις νὰ γράψῃ περὶ τῆς χριστιανικῆς καὶ πατριωτικῆς δράσεως τῆς Ἱ. Μονῆς τῆς Γωνιάς πάντως θὰ εἶναι κατώτερα τῆς πραγματικότητος. Ἡ Μονὴ ἀνηγέρθη ὑπὸ τῶν μοναχῶν Βενεδίκτου Τζαγκαρόλα καὶ Βλαστοῦ τοῦ Ἀμασέου ἐκ Κύπρου, συμπληρωθεῖσα εἶτα ὑπὸ τοῦ Γεωρ. Μουρμούρη (Σῶζονται μάλιστα ἀκόμη ἐρείπια ὑδρομύλου Δυτ. τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς Οἴν. Ἐνώσεως Κολυμβαρίου ὀνομαζόμενα τοῦ Μούρμουρη ὁ μύλος) κατὰ τὰ 1618—1641 δηλ. ὀλίγον πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ὅπως ὅλαι αἱ Μοναὶ αἱ Ἑλληνικαί, οἷτω καὶ πολὺ περισσότερον ἢ Μονὴ Γωνιάς ὑπῆρξεν τὸ Κέντρον ἢ ἐστία καὶ ἀφετηρία πάσης κατηγήσεως διδασκαλίας καὶ ἐμπνεύσεως

θηρσκευτικοῦ καὶ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Δὲν ὑπῆρξαν ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Τούρκων εἰς ἣν νὰ μὴ ἐπρωτοστάτησεν ἡ Μονὴ Γωνιάς. Καλόγηροι καὶ Μοναχοὶ Γωνιώται ἠριθμοῦντο μεταξὺ τῶν πρωτεργατῶν, ἀδελφοὶ τῆς Μονῆς ἐμάχοντο μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, τὰ τρόφιμά του, εἰς σίτον ἔλαιον τυρὸν κρέας καὶ μάλλινα ὑφάσματα διέθετε διὰ τοὺς ἐπαναστάτας, χρήματα διέθετεν ὑπὲρ τῶν ἀγόνων καὶ οὐδεὶς ἀντάρτης ἢ καταδιωκόμενος ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς ἀρχῆς εὔρισκε τὰς θύρας τῆς Μονῆς ἢ τὸ μαγειρεῖον τῆς κλειστοῦ. Οἱ ἔπαν στάται ἐξ Ἑλλάδος ἀρχηγοὶ καὶ ὄπλαρχηγοὶ ἀπ' ἐκεῖ διήρχοντο ἐφοδιαζόμενοι (μὲ ὄ,τι εἶχον) ὑπὸ τοῦ Μοναστηριοῦ. Οἱ καλόγηροι τῆς Μονῆς πολλακίς ἐνάυλωναν καὶ ἐπλήρωναν ἰστιοφόρα Ἀφραθιανὰ πρὸς μεταφορὰν καταδιωκομένων εἰς Ἀντικύθηρα καὶ διάσωσίν των.

Κατὰ τὴν ἐκστρατεῖαν τῶν χριστιανῶν τῶν Δυτικῶν Ἑπαρχιῶν τὸ 1822 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Χαλῆ, Σήφακα, Τσουδεροῦ, Πωλογιώργη, Γερανωτῆ, Δρακονιανοῦ, Μαρτιμάνου, Δεικτάκη καὶ ἄλλων κατὰ τῶν πολυαριθμῶν τότε Τούρκων ἐν Κισσάμῳ καὶ Σελίνῳ καὶ ὑπὸ τὴν προσωπικὴν ἡγεσίαν τοῦ Τοποτηρητοῦ Ν. Οἰκονόμου, οὗτος εἶχε τὴν ἔδραν τοῦ ἐν Γωνιά, ἐλάμβανε τρόφιμα ἐκεῖθεν, καὶ ἐκ τοῦ μέρους αὐτοῦ ἀπέστειλεν εἰς Ἑννέα χωρία τὸν Σήφακα, μετὰ τῶν Γεωργιλάδων καὶ Καρεκλᾶ, οἵτινες καὶ κατεδίωξαν τοὺς Σεληνιώτας Τούρκους οἱ ὁποῖοι εἰσελθόντες εἰς Ἑννέα χωρίαν εἶχον κατασφάζει ὑπὲρ τὰ 50 γυναικόπαιδα εἰς Ρογδιάν.

Ὁ ἀρχηγὸς Σήφακας ἐκτεθεὶς κατὰ τὴν μάχην τῆς Ρογδιᾶς ἠσθένησε κρουολογίσας, ἐξ ἧς ἀσθενείας καὶ ἀπεβίωσεν ὁπόθεν μεταφερθεὶς εἰς Γωνιὰν ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπῶς ὡς ἤξιζεν εἰς τὸν γίγαντα τῆς Πατρίδος. Λόγους ἐπικηδείως ἐξεφώνησαν ἐξάραντες καὶ ἐγχομιάσαντες τὴν ἀνδρείαν γενναιότητα καὶ πατριωτισμὸν τοῦ ἀποθανόντος, οἱ Κ. Κριτοβουλίδης καὶ ὁ Παναγ. Νικολοῦδης Σμυρναῖος.

Συνεχίζουσα ἡ Μονὴ τὴν πατριωτικὴν τῆς δρᾶσιν κατὰ τὰ ἔτη τῆς δουλείας, διετήρει Σχολὴν εἰς ἣν ἐγένοντο δεκτοὶ σιτιζόμενοι ἐκ τῆς Μονῆς πολλοὶ νέοι, καλῶν οἰκογενειῶν οἱ ὁποῖοι οὐ μόνον ἀνεγίνωσκον τὰ ἱερά βιβλία, ἀλλὰ καὶ τῶν φιλικῶν τὰς καθοδηγήσεις καὶ τοῦ Ρήγα Φεραίου τὰς πατριωτικὰς προτροπὰς καὶ κηρύγματα ἠκούον. Οἱ ἀρχηγοὶ Σκαλίδης, Μαρκουλάκης, Ἀναστασάκης καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ Κανίτσος, Ἀγοραστάκης, Καρτσώ-

νης, Ἄναγ. Φουντουλάκης, Μαλανδρῆς, Κνίθης καὶ ἄλλοι ἔτι εἰς τὴν Μονὴν ἐμαθήτευσαν, εἰς τὸ χριστιανικὸν καὶ πατριωτικὸν τῆς σχολεῖον. Ὁ πρὸ τοῦ 1866 Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος Κανάρης εἰς τὴν Γωνίαν ἐρχόμενος συνηντᾶτο μετὰ τῶν ἡγετῶν τῶν ἐπαναστάσεων, καὶ τοῦ τότε Ἡγουμενοῦ ἐνθουσιώδους Παρθ. Φρουδάκη.

Ἡ Μονὴ ἐξεπαίδευσε τὸν πρῶτον Μητροπολίτην Ἀθηνῶν Μισαήλ Ἀποστολίδην καὶ διδάσκαλον εἶτα τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος.

Ἡ Μονὴ ἐξεπαίδευσε τὸν πρῶτον ἱατρὸν Κισσάμου Στεφ. Βεριβιάδην.

Ἡ Μονὴ ἐξεπαίδευσε τὸν Παρθένιον Περίδην τὸν πρωταγωνιστὴν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ πρόεδρον τῆς Ἐπαν. Συνελεύσεως 1866 ὡς καὶ τὸν Παρθ. Κελαϊδῆν ἐκ τῶν πρωτεργατῶν καὶ τοῦτον, καὶ διαρκῶς μέχρι τοῦ θανάτου ὑπὲρ τῆς Ἐνώσεως ἐργαζόμενον.

Ἡ Μονὴ ἐξεπαίδευσεν τὸν Ἐμμ. Τριποδάκη Βουλευτὴν γενόμενον τοῦ Νομοῦ, καὶ ὑποστράτηγον τιμῶντα τὴν ἐπαρχίαν του καὶ τὸν Νομόν.

Ἡ Μονὴ ἐξεπαίδευσε τὸν διακεκριμένον ἀείμνηστον Μητροπολίτην Πτολεμαῖδος Ἀνθιμῶν Ροσμαρῆν τιμήσαντα τὴν ἐκκλησίαν του.

Ἡ Μονὴ ἐξεπαίδευσε τὸν ἰκανώτατον καὶ μορφωμένον Μητροπολίτην Αἰγύπτου Ἰλαρίνονα Κοϊβεράκην.

Ἡ Μονὴ ἐσπούδασε τὸν Ἀρχιμανδρίτην ἀριστοῦχον θεολόγον ἐφημέριον τῆς ἐκκλησίας Σικάγου «Ἀγ. Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης» Μελέτιον Τριποδάκην.

Ἡ Μονὴ εἶναι ἐκείνη ἣ ὁποία κατὰ τὰς μάχας Βουβῶν καὶ Χαρβάτας ὡς καὶ Γαλατᾶ (1896 Ἰανουάρ.—Ἰούνιον) ἀγοράσασα ἐκ Μεσογείων πολλὰ κιβώτια φυσιγγίων μᾶς ἔστειλε διὰ τῶν Μοναχῶν τῆς ἁ καὶ διενείμασεν εἰς τὰς κρισιμωτέρας ὥρας τῶν μαχῶν καθ' ἃς εἶχαμεν τόσην ἔλλειψιν φυσιγγίων. Οἱ Ἡγούμενοι τῆς Μονῆς Παρθένιος Φρουδάκης, Μισαήλ Κοντεκάκης, Νικόδημος Μετζίδακης, Μεθόδιος Φαλελάκης καὶ Ἰωακὴμ Λατινάκης καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ ἱερομόναχοι ἐμάχοντο πάντοτε μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπαναστατῶν μετὰ τῶν πρώτων.

Ἄρα σεβασμὸς, εὐλάβεια, τιμὴ καὶ δόξα ὀφείλονται εἰς τὸ Μοναστήρι τῆς Γωνιάς ὑπὸ πάντων διότι μᾶς ἐτίμησε καθὼς καὶ ὀλόκληρον τὴν Κίσσαμον καὶ γενικῶς τὸν Κλήρον.

ΜΑΧΗ ΓΩΝΙΑΣ

Οἱ Τοῦρκοι εἶχον σοβαροὺς καὶ καταφανεῖς λόγους νὰ μαίνωνται κατὰ τῆς Ἱ. Μονῆς, καὶ ὅπως εἶπεν ὁ Ἰσαμὴλ Πασσάς Διοικητὴς Κρήτης ἀρχικῶς, εἰς τὸν ἐπίσκοπον Κισσάμου Γεράσιμον καὶ Ἠγούμενον Γωνιάς, ὅτι εἰς τὸ Μοναστήρι τῶν γίνονται πολλὰ Κονσοῦλτα, κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ θὰ τῶν ἐπέλθουν μίαν ἡμέραν πολλὰ κακά, δηλαδή τὴν Γωνιάν θὰ τὴν τιμωρήσῃ ἡ Ὀθωμ. Κυβέρνησις. Ἐχουσα λοιπὸν ἡ Διοίκησις πολλοὺς λόγους ἀπέστειλε τὸν στόλον ἐκ δύο πολεμικῶν πλοίων καὶ ἀποβατικὰ σώματα πολλὰ, ἐνῶ ὁ στρατὸς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὰ χωρία Σπηλιᾶ, Μαραθοκεφάλα, Βούβαις, Νοχιά, Πισκοπὴν καὶ ἄλλα ζητῶν ἐπαναστάτας καὶ πρὸ πάντων τοὺς ἡγέτας, Ἰω. Μαλανδράκην, Ἰωάν. καὶ Νικολ. Ἀναστασάκηδες, Παρθένιον Κελαϊδὴν, Προκόπιον Πατσιμήδιν, Κνίθην Νικολ., Κανίτσον καὶ ἄλλους εὕρισκομένους εἰς τὰ πεδινὰ αὐτὰ μέρη.

Κατὰ τὴν πρωίαν τῆς 13ης Ἰουλίου 1866 δύο πολεμικὰ παραπλέοντα τὰς ἀκτὰς Ἀφράτων—Γωνιάς, ἐπ' ἀρκετόν, ἀφοῦ προσήγγισαν ὀλίγον πρὸ τῆς μεσημβρίας ἤρχισαν νὰ κανονιοβολοῦν τὴν Μοῆν ὡς καὶ τοὺς Νοτίως καὶ Δυτικῶς αὐτῆς λόφους. Αἱ σφαῖραι τῶν τηλεβόλων ἔπιπτον φθάνουσαι μέχρι Καμάρας Κουμουλι καὶ τοῦ Ραβδούχα ἀκόμη. Καὶ τώρα ἀκόμη σώζονται βόλια καρφωμένα ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς Μονῆς πρὸς τὸ Ἱερόν. Μετ' ὀλίγον ἀπεσπάρσθησαν λέμβοι καὶ ἐκ τῶν δύο πλοίων πλήρεις στρατοῦ, διευθυνόμεναι πρὸς τὴν παραλίαν, κάτωθεν, Βορειῶς καὶ Νοτίως τῆς Μονῆς. Οἱ ἀποβιβασθέντες στρατιῶται πυροβολοῦτες εἰσῆλθον εἰς τὸν περίβολον, τὸν Ναόν καὶ τὰ κελιά τῆς ἐκκλησίας, πυκνοὶ δὲ καπνοὶ δὲν ἐβράδυναν νὰ φανοῦν. Πολλοὶ στρατιῶται συνεχίζοντες τὴν προέλασιν τῶν πρὸς τοὺς ὑπερκειμένους λόφους ἔφθασαν μέχρι Ἀστρατήγου καὶ εἰς Κουμουλι πυροβολοῦντες κατὰ τῶν κατοίκων καὶ τῶν χωρίων.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν πλοίων ἀπὸ τὸ πρῶτ, οἱ κανονιοβολισμοὶ καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀπὸ τῆς προηγουμένης προειδοποίησις τῶν ἐπαναστατῶν, ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ εὕρισκομένων Χριστιανῶν, ὅτι τὴν ἐπομένην στόλος καὶ στρατὸς θὰ προσβάλουν τὴν Γωνιάν, ὡς κέντρον τῶν ἐπαναστατῶν Κισσαμιτῶν σπουδαϊότατον, συνετέλε-

σεν ὥστε οἱ περίξ ἀρχηγοὶ καὶ ὄπλαρχηγοὶ νὰ σπεύσωσι νὰ εἰδοποιήσωσι διὰ τῶν συνθημάτων των ὅσους ἠδύναντο νὰ τρέξωσι πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων εἰς τὴν περιφέρειαν Γριμβηλιανῶν, Μαραθοκεφάλας καὶ Μηνοθιανᾶ.

Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ὄπλαρχηγοὶ Ἀνατολικῆς Κισσάμου μετὰ τῶν ἀποσπασμάτων των οἱ εὕρισκόμενοι ἀπὸ Μαλαθύρου καὶ κάτω οἱ ἀποκρούοντες τὴν προέλασιν τῶν τουρκικῶν στρατεμμάτων, τῶν καιόντων καὶ λεηλατούντων τὰ χωριὰ φονεύοντες καὶ αἰχμολωτίζοντες, σπεύσαντες καὶ λαβόντες ἐπικαίρους θέσεις, ἄλλοι μὲ σησανέδες (τὰ καλύτερα τότε ὄπλα) καὶ ἄλλοι μὲ λαζαρίναις, εἰς τοὺς ὑπερκειμένους λόφους, ὀρητικοὶ καὶ ἀκάθεκτοι ἀπέκρουον καὶ ἀπώθουν τοὺς τούρκους γενόμενοι καὶ ἐπιθετικοὶ. Πρῶτον εἰς Ἀστράτηγον, εἶτα εἰς Βορινᾶ καὶ Γριμβηλιανὲς κορφὰς ἀπέκρουσαν τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἐπὶ τέλους τοὺς καταδίωξαν κυκλοτερῶς ῥίψαντες αὐτοὺς εἰς ταῖς βάρκαις των καὶ καταφυγόντας εἰς τὰ πλοῖα των.

Ἐντὸς τῆς Μονῆς καὶ κατέσφαξαν τέσσαρας μοναχοὺς μὴ προλαβόντας νὰ φύγωσιν, ἔκαυσαν ὅλα τὰ κελιά, ἐλεηλάτησαν καὶ ἤρπασαν ὅλα τὰ ρούχα τὰ ὁποῖα οἱ τῶν περίξ χωρίων εἶχον μεταφέρει ἐκεῖ μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ **σεβασμοῦ τῆς Μονῆς** ἔχυσαν τὸν οἶνον, ἔλαιον καὶ διεσκόρπισαν ὅσα δὲν ἐπρόλαβον νὰ παραλάβουν, μὴ κρατηθέντες μηδὲ πρὸ τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἢ τῶν ἱερῶν ἀμφίων. Αἱ προξενηθεῖσαι δὲ καταστροφαὶ ὑπελογίζοντο εἰς 5 χιλιάδας λίρας τουρκικὰς τότε.

Κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον αὐτὴν μάχην ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν ἐκ τῶν ἡμετέρων περὶ τοὺς 15 ἐκ δὲ τῶν τούρκων περισσότεροι τῶν 100 ὡς ὠμολόγουν οἱ χριστιανοὶ τῶν Χανίων, ἐπέδειξαν δὲ γενναϊότητα τόλμην καὶ στρατιωτικὴν ἀντίληψιν πάντες, ἀπὸ τῶν ἀρχηγῶν μέχρι τῶν ἀπλῶν ἐνόπλων. Μία σημαία τουρκικὴ, μετὰ τὸν φόνον τοῦ σημαιοφόρου τούρκου ἐκυριεύθη ὑπὸ ἐνὸς νέου Λεβεντάκη. Οἱ ἀρχηγοὶ Ἰωάν. καὶ Νικόλαος Ἀναστασάκης, Γιανουδοβαρδῆς καὶ ὄπλαρχηγοὶ, Μαλανδρῆς, Κανίτσος, Κνιθάκης, Πρωῖμοσήφης, Λουπασοηλίας, Μπαντοστελιανός καὶ κατὰ τὰς σπουδαιότερας στιγμὰς ὁ Γεν. ἀρχηγὸς Σκαλίδης μὲ τὸν ἀρχηγὸν Καμπούρην καὶ ὄπλαρχηγὸν Μπαλαντῖνον λαβόντες μέρος μετὰ τῶν ἀνδρῶν των ἐνίσχυσαν τοὺς ἀγωνιζομένους ὥστε ἡ νίκη κατόπιν ἐξαώρου νὰ εἶναι πλήρης καὶ θριαμβευτικὴ. Εἰς Ἀρκάδι ὅτι

συνέβη πρό 9 καί πλέον μηνῶν, ἀσφαλῶς δά ἐπαναλαμ-
βάνετο καί ἐν τῇ Μονῇ Γωνιάς. Τά δύο Μοναστήρια ἡ
Τουρκ. Κυβέρνησις γνωρίζουσα ὅτι ἀπετέλουν σπουδαιο-
τάτας βάσεις τῶν ἐπαναστάσεων πάντοτε τῆς Κρήτης, εἶ-
χεν ἀποφασίσει νά τά καταστρέψῃ τελείως, καί εἰς μέν
τό Ἄρκάδι, ὡς ἐκ τοῦ χειμῶνος καί κατακλυσμαίων βρο-
χῶν, ὁ Κορωνάιος καί λοιποὶ μὴ δυνηθέντες νά βοηθήσω-
σιν καί δώσωσιν ἐνίσχυσιν ἐπέτυχεν ἡ ἐπιδρομή μὲ τὰ
τραγικὰ ἀλλ' ἱστορικά καί ἀξιοσημεῖωτα γεγονότα, ἀ-
πέκρουσαν τὴν ἀποβίβασιν θριαμβευτικῶς καί ἐδόξασαν
τὰ Κρητικά ὄπλα.

Εἰς τὴν Γωνιάν ὅμως σπεύσαντες, οἱ ἀρχηγοί, ὀπλαρ-
χηγοί καί ἄλλοι ἔνοπλοι ἐπαναστάται, ἐγκαίρως, ἐκ πῶν
πλείστων μερῶν τῆς ἐπαρχίας καί τινες Κυδωνιαταί, ἀπέ-
κρουσαν τὴν ἀποβίβασιν, θριαμβευτικῶς, δοξάσαντες τὰ
ἐλληνικά ὄπλα καί τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Κισσάμου καί
ἄλλων δραμόντων καί προλαβόντων κατὰ τὴν πανήμερον
καί ἀξιομνημόνευτον μάχην αὐτὴν.

ΠΕΡΙ ΔΙΚΤΥΝΝΗΣ

Ἡ ἀρκαία πόλις Δικτύννη ἐκεῖτο ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς
παραλίας τοῦ Ῥωδοπιανοῦ Ἀκρωτηρίου, περὶ τὰ 8 χιλ.
βορείως τῆς Γωνιάς. Ἐχει μικρὸν ὄρμισκον ἐφ' οὗ δύναν-
ται νά καταφύγῃ καί φυλαχθῶσιν ἐν καιρῷ τρικυμίας
3—4 πλοίαρια. Ἡ πολίχνη αὕτη εὐρίσκετο Δυτικώτερον
τοῦ ὄρμισκου ἐπὶ τῆς πλαγιάδος τῆς κορυφογραμμῆς. Εἰς
τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μυχοῦ τοῦ κολπίσκου εὐρίσκοντο, μέ-
χρι τινος λαξευμένοι λίθοι, δι' ὧν διείρχετο ὕδραγωγεῖον
καταλήγον εἰς τὰ πλάγια τοῦ λιμένος. Δυτικώτερον τοῦ
μυχοῦ καί ὑψηλότερον εὐρίσκονται ἀρκετὰ ἐρείπια οἰκιῶν
ἐφ' ὧν κατώκουν οἱ Δικτυνναῖοι, ἐκεῖ πλησίον εὐρίσκεται
καί ναῖος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Πέριξ τῶν ἐρειπίων καί
εἰς ἀποστάσεις σώζονται ἀρκετὰ ἀλώνια, ἀρκετὴ ἔκτασις
καλλιεργησίμου γῆς πολλὰ ἄγρια ἐλαιόδενδρα ἐντὸς δα-
σῶδων μερῶν καθὼς καί ἡμεραι τινες ἐλαῖαι, κάμνοντες
καί νῦν ἐλαιοκαρπὸν. Πολὺ δυτικώτερον ἐπὶ ὄροπεδίου
τοῦ Ἀκρωτηρίου εὐρίσκονται τὸ λεγόμενα Σχόπατα=Ἰσό-
πατα ἐκτάσεως πολλῶν ἑκατοντάδων στρεμμάτων, ἐφ' ὧν
φύεται νομὴ δι' αἰγοπρόβατα ἀφθονοτάτη, εἰς τὰ πέριξ
δὲ εἶναι ἀρκεταὶ κεραταεὶ ἄγρια, δυνάμεναι νά ἐμβολια-
σθῶσι καί ἐξημερωθῶσιν, ὅπως καί τὰ ἄγρια ἐλαιόδεν-

δρα. Οί γερμανοί αποβιβάσαντες τηλεβόλα εις τὸν λιμενίσκον ἀφοῦ τ' ἀνέσυραν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος, κατασκευάσαντες ἀμαξιτὴν ὁδὸν 6—8 χιλιομ. τὰ μετέφερον καὶ τὰ ἔτοποθέτησαν εἰς τὸ βορειότερον μέρος τοῦ Ἀκρωτηρίου.

Ἀπὸ Δικτύνης εἰς Πολυρρηϊαν ὑπῆρχεν ἀμαξιτὴ ὁδός, ἧς τμήματα σώζονται ἐμφανίζοντα ἴχνη τροχῶν. Νοτιώτερον τοῦ κόλπου ὡς φαίνεται καὶ ὡς ἀπεκάλυψεν τὸ 1894 ὁ ἀρχαιολόγος Ἄλπερτ ἴχνη ναοῦ τῆς Ἀρτεμίδος καὶ ἐπιγραφὴν ἐπὶ τεθραυμένης πλακός, ἀναφέρουσαν συνθήκην μεταξὺ Δικτύνης, Πολυρρηϊας καὶ Φαλασαίρνης. Ἀλλὰ καὶ εἰς καλόγηρος τῆς Μονῆς κτίζων οἰκίσκον ἀνεῦρεν τὸ 1901 ἄγαλμα μαρμάρινον τοῦ Αὐτοκρ. Ἀνδριανοῦ καὶ ἀγαλματίον τῆς Ἀρτεμίδος ἅτινα μετεφέρθησαν εἰς Χανιά ἐν τῷ Διοκητικῷ Μεγάρῳ.

Οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ Δικτύνῃ ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἔρειπίων, ἀλωνίων καὶ ναοῦ θ' ἀνήρχοντο εἰς 400 τοῦλάχιστον ζῶντες ἐκ τῆς καλιεργείας τῆς γῆς, κτηνοτροφίας καὶ ἀλιείας. Τὸ Ἀκρωτήριο Ροδωποῦ δύναται καὶ τώρα ν' ἀξιοποιηθῆ, καὶ ἄς τὸ προσέξῃ ἡ Γεωργικὴ ὑπηρεσία.

ΜΑΧΗ ΔΡΟΜΟΝΕΡΟΥ

Ἐνῶ ἐπολιορκεῖτο στενῶς τὸ φρούριον Βουκολιῶν κατὰ τὸν Μάϊον 1896, κείμενον ἐν Κισσάμῳ καὶ περὶ τὰ 800 μέτρα, Δυτικῶς τῆς ὁμωνύμου κωμοπόλεως, ἐπὶ λόφου μᾶλλον ὑψηλοῦ καὶ καταλλήλως ἐκλεγέντος διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ὄχυροῦ αὐτοῦ, ἐνεφανίσθησαν δύο τουρκικὰ πλοῖα Β. τοῦ χωρίου Ταυρωνίτη. Οἱ πολιορκοῦντες τὸ ἀνωτέρω ὄχυρόν, Κισσαμίται ἔσπευσαν πρὸς τὴν παραλίαν ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν τυχόν ἀποβίβασιν στρατευμάτων καὶ βασιβουζούκων τούρκων. Αἱ πρῶται λέμβαι ἤρχισαν νὰ προσεγγίζουσι τὴν παραλίαν καὶ ν' ἀποβιβάζουσι στρατόν. Οἱ ἡμέτεροι καταλαβόντες θέσεις καὶ τοποθετούμενοι ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων μερῶν ἤρχισαν καὶ αὐτοὶ νὰ ρίπτουν ἀραιοὺς πυροβολισμοὺς ἐλλείψει φυσικῶν. Τότε γέροντες κάτοικοι τῶν χωρίων Ταυρωνίτη, Δέμπλα, Καμησιανά, Ραπανιανά καὶ ἄλλων, παρουσιάσθentes εἰς τοὺς ἡμετέρους ἡγέτας τοὺς ἐξώρκισαν νὰ μὴ πυροβολοῦν τοὺς τούρκους, διότι αὐτοὶ ἐπειδὴ εἶναι πολὺ περισσότεροι καὶ καλῶς ἐξοπλισμένοι, ἐντὸς ὀλίγου θ' ἀποβιβασθῶσι καὶ τότε θὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν χωρίων μας, θὰ φονεύσουσι γυναικόπαιδα καὶ θὰ καύσουσι τὰ χω-

ριά. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ ἀναγνωρίσαντες τὴν ὀρθότητα τῶν σκέψεων τῶν, διέταξαν νὰ σταματήσουν οἱ πυροβολισμοί, ἄλλως δὲν εἶχομεν ἢ ἐλάχιστα φυσίγγια. Οἱ ἡμέτεροι ἀπεσύροντο ἄλλ' οἱ τούρκοι ἔκονονιοβόλουν ἐκ τῶν πλοίων, ὡς καὶ οἱ ἐξεληθόντες ἐπυροβόλουν πρὸς τὰς κορυφὰς ἔνθα ἀπεσύρθημεν.

Ἐνθυμοῦμαι τὰ στρογγυλὰ βλήματα τῶν (βόλια σιδηρὰ) ὅτε ἔπιπτον πλησίον μας χωρὶς νὰ ἐκραγῶσιν ἄλλ' ἐβυθίζοντο εἰς τὰ χωράφια ἢ ἐκυλινδοῦντο ἐπ' ἄρκετόν. Οἱ ἀποβιβασθέντες ὑπελογιζόμενοι εἰς 3 χιλιάδας ἐπροχώρησαν πρὸς Νότον, ἀπληυθέρωσαν τοὺς πολιορκουμένους ἐν τῷ φρουρίῳ Βουκολιῶν, καθὼς καὶ τοὺς εἰς Νέα Ρούματα τούρκους (21—25 Μαΐου 1896) κατόπιν καταλαμβάνοντες τὰς λοφοσειρὰς Λίμνη—ἐπάνω Βούβαις, Κουμπάρη—Ἀνώσχηλη καὶ ὄχυρωθέντες ἐτοποθέτησαν καὶ πυροβόλα κατὰ τῶν ἔναντι χριστιανικῶν χωριῶν.

Τὴν 7ην Ἰουνίου 1896 ἐπιτεθέντες κατὰ τῆς Χαρβάτας—Ποντηκιανῶν—ἐπάνω Βουβῶν—Μπαργὰ Μαλί καὶ ζητήσαντες νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Σπηλιὰν ἀπεκρούσθησαν δι' ἰσχυρὰς ἀμύνης 7 ἡμῶν. Ἐνθυμοῦμαι τοὺς ἱερομόναχους Νικάνδρον, Μεθόδιον καὶ Ἰωακείμ οἵτινες μᾶς ἔφεραν 10 κιβώτια φυσίγγια ἀγορασθέντα ὑπὸ τῆς Ἰ. Μονῆς Γωνιάς, εἰς στιγμὰς μεγάλης ἀνάγκης καὶ εἰς τὰς κρισιμωτέρας ὥρας τῆς συγκρούσεώς μας, ὅποτε οἱ τούρκοι εἶχον προχωρήσει καὶ πυρπολήσει οἰκίας τινὰς εἰς Χαρβάταν, Ποντηκιανὰ, Καλὲ καὶ ἐπάνω Βουβῶν. Διὰ τῆς ἐγκαίρου διανομῆς τῶν φυσιγγίων εἰς τοὺς μαχομένους καταρθώσαμεν, νὰ ἀποκρούσωμεν τελειωτικῶς τοὺς τούρκους. Οἱ πολεμήσαντες ἐκεῖ ὑπὸ τοὺς Ν. Ἀναστασάκην ἀρχηγὸν καὶ τοὺς ὄπλαρχηγούς, Μπατοστελιανὸν, Α. Ἑλληνάκην, Ἠταντουδάκην, Ἐμμαν. Καμπούρην καὶ Γ. Χ. Λουκάκην, ἔδειξαν θάρρος, γενναϊότητα καὶ τόλμην ὑπέροχον. Οἱ τούρκοι εἶχον περὶ τοὺς 15 ἀπωλείας ἐνῶ ἡμεῖς μόνον τραυματίας.

Συνεπεῖα τῆς ἀποκρούσεώς των οἱ τούρκοι στραφέντες κατὰ τῶν κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν χωριῶν Δέμπλα, Καμησιανὰ, Ταυρωνίτην, Πολεμάρχι. Μούλετε, Γαβαλομοῦρι καὶ Νέο Χωρίον κατέκαυσαν τὰς πλείστας οἰκίας των, ἀφοῦ ἐληληθήσαν ταύτας, ἔχυσαν τοὺς οἴνους καὶ τὰ ἔλαια αὐτῶν.

Νοτίως τοῦ χωρίου Ἀνώσχηλης εἰς θέσιν Δρομόνε-

ρον, ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου λόφου εἶχον κτίσει οἱ τούρκοι ἓνα μικρότερον πύργον τοῦ Δρομονέρου, ὅστις εἶχε πολιορκηθεῖ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν ἐνόπλων τῶν περίεχωρίων Πανεθύμου, Ἀνώσχελης, Καρῶν, Ζυμβραγοῦ, Φωτακάδου, Π. Ρουμάτων καὶ Κακοπέτρου, πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τῶν σφαγῶν καὶ ἄλλων κακουρημάτων τῶν τούρκων τῶν πόλεων, (ἀπὸ τὴν 12 Μαΐου 1896) ὅπως διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶχε πολιορκηθεῖ καὶ τὸ φρούριον Βουκολιῶν ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν Ν. Ἀναστασάκη, Μαυρογέννη καὶ ὀπλαρχηγῶν, Μπατάκη, Στυλιανουδάκη, Καρδαμάκη, Ἑλληνάκη, Νικηφοράκη, Κανισάκη, Καπετανάκη, Λουκάκη, Λουρασάκη καὶ τῶν ἐνόπλων των, ὡς καὶ ἄλλων. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς καὶ ἐντόπιοι ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς των Χατζὴν Μπακαλὰν καὶ Ἀχμεντιγιὰ καὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ τούρκου Ἀβδουλλὰχ Πασσὰ Διοικητοῦ τὴν 14ην Ἰουνίου 1896 ἀφοῦ ἄφησαν φρουρὰς καὶ ἀποσπάσματα ἄρκετὰ ἔναντι Ποντηκιανῶν καὶ Βουβῶν δείξαντα διαθέσεις πρὸς ἐπίθεσιν πρὸς τὴν Σπηλιάν, οἱ πολλοὶ περὶ τοὺς 3 χιλ. καὶ πλεον ὡς καὶ τουρκοκρήτες, διότι εἶχον ἐξέλθει καὶ ἄλλαι τουρκικαὶ Δυνάμεις ἐκ Χανίων, προχωρήσαντες ἀπὸ τὴν αὐγὴ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀχμεντιέ γενναίου τουρκοκρητὸς πρὸς τὸ Δρομόνερον ἀπηλευθέρωσαν τοὺς πολιορκουμένους τούρκους ἀλλὰ ἐσυνέχισαν τὴν πορείαν των, πρὸς Νότον πρὸς τὴν Γαλανὴν Πέτραν καὶ πρὸς τὴν γραμμὴν Ἀποπηγαδίου σκοπεύοντες νὰ ἐνωθῶσιν μετὰ τῶν πολιορκουμένων τούρκων ὑπὸ Σεληνιωτῶν τῆς Κανδάνου.

Εἰς Δρομονέρου τὰς ἐμπροσθοφυλακὰς εὕρισκοντο φρουροῦντες οἱ ἄνδρες Ζυμβραγιανοὶ ὑπὸ τὸν Πρωίμασήφην καὶ Καλογεράκηδες. Οἱ προπορευόμενοι τούρκοι κατὰ τὰ ἐξημερώματα ἐμπεσόντες εἰς ταῖς βάρδιας τῶν ἡμετέρων, ἐδέχθησαν τὰ πυρὰ των, καὶ ἐκ τῶν πρώτων τραυματισθεὶς θανασίμως ὁ Μπαϊρακαγάσης των, Ἀχμετιγιές, ὁ θάνατος τοῦ ὑπολοῦ ἐμείωσε καὶ ἀνέστειλε τὴν ὀρμὴν τῶν λοιπῶν. Ἡ μεταφορὰ του εἰς τὰ ὀπισθεν καὶ ἡ διάδοσις τοῦ φόβου του περιώρισε τὴν τόλμην καὶ πρόδόν των καὶ ἀπεθάρρυνεν τοὺς ἐντοπίους τούρκους. Ὁ στρατὸς συνεχίσας τὴν προέλασίν του εὗρεν σθεναρωτὰ τὴν ἀντίστασιν, κατ' ἀρχὰς ἐκ μέρους τῶν ὀλίγων φρουρῶντων Κακοπετριανῶν Ρουματιανῶν, κατόπιν ὅμως ὡς

ἐκ τῶν πυροβολισμῶν καὶ τοῦ κρότου τῶν τηλεβόλων τοῦ στρατοῦ, τὰ ὁποῖα εἶχον τοποθετήσει ἐπὶ λόφου ἄνωθεν τοῦ Κόκκινου Πόρου εἰδοποιούμενοι οἱ ἔνοπλοι ὄλων τῶν πέριξ χωρίων κατ' ἀρχάς, καὶ ὑπὸ κωδωνοκρουσιῶν κατόπιν δὲ καὶ ὄλοι σχεδόν, οἱ τῶν ὑψηλοτέρων χωρίων τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀμύνης ἀρκετά) καὶ τῶν φωνῶν, **ἅπανω τῶν μωρῶ** τὸ ὁποῖον ἀντισχοιχεῖ μὲ τὴν ἐπίκλησιν **ἄερα, ἄερα**, ἀλληλοενθαρρυνόμενοι, ἀλληλοενισχυόμενοι, καὶ προχωροῦντες ἐπυροβόλουν πλέον ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως τοὺς ἐχθροὺς, ἐκ τῶν ὀπισθεν τροχάλων, καὶ τινες καὶ διὰ λίθων ἀκόμη. Οἱ τοῦρκοι μέχρι τινὸς ἀνθίσταντο, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀκατασχέτου ὁρμῆς τῶν ἡμετέρων, καὶ τῶν ἀπωλειῶν ἃς εἶχον, ἤρχισαν νὰ συμπτύσσονται εἰδοποιούμενοι διὰ σαλπισμάτων, καὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὸν Πύργον τοῦ Δρομονέρου, τὴν νύκτα δὲ νὰ ἐπανέλθωσιν, μὲ ὑπὲρ ἐπτακοσίους πεντήκοντα φονευθέντας καὶ τραυματίας ἐν οἷς καὶ ἀξιωματικοὶ ὑπὲρ τοὺς ὀκτώ εἰς τὸ ὀχυρὸν φρούριον Βουκολιδῶν. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν 75. Τοὺς τραυματίας ἐθεράπευον οἱ τελειόφοιτοι ἰατρικῆς Μαντωνάκης καὶ Μιχ. Ἀναστασάκης. Ἡ μάχη αὕτη ὑπῆρξε μίαν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων καὶ ἱστορικωτέρων τῶν Κρητικῶν ἀγώνων. Ἐφάνησαν καὶ ἔδειξαν ἀνδρείαν ἀνταξίαν τοῦ παρελθόντος καὶ πολεμικῆς πείρας τῶν οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ὀπλαρχηγοὶ Μαρκουλάκης, Γιαννουδοβαρδῆς, Πρωϊμοσήφης, Καρτσώνης, Μπιζανοκωσταντῆς, Ἀγοραστάκης, Καλογερονικόλας, Μηνιωτάκης, Μπομπολογιάννης, Θεοδωρίδης, Γεώρ Κουκουλάς (τραυματισθεὶς), Δασκαλογιάννης Γεώργ., Σταυρουλομιχάλης, Π. Ρενιέρης, Δεσποτάκης, Λαγουδάκης, Μπαλαντίνος καὶ ἄλλοι εἶναι ἄξιοι ἐπαίνου καὶ εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν λαμπρὰν νίκην τῶν. Ὁ ἀρχηγὸς Σκαλίδης πρὸς τὸ ἑσπέρας, ὡς καὶ κατὰ τὴν μάχην Γωνιάς, καταφθάσας ἐν σπουδῇ μετ' ἀνδρῶν του καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν μάχην συνέβαλεν εἰς τὴν νίκην.

Ὁ φονεύσας τὸν Μπαῖρακαγάσην Νικ. Τζαγκαράκης, ἀληθῆς Κρῆς πολεμιστῆς ἐκ Ζυμβραγοῦ ἐτιμᾶτο καὶ ἔχαιρεν ὑπολήψεως, παρὰ πάντων, διὰ τὸ κατόρθωμά του μὲ-

χρι τοῦ θανάτου του, τὸ ὁποῖον οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν μετάδοσιν πανικοῦ εἰς τοὺς τουρκοκρῆτας.

Οἱ ἐπιτιθέμενοι τούρκοι Βορειότερον ὅπως προλάβωσι καὶ καταλάβωσι τὰ μεγάλα χωριά Σπηλιά, Βούβαις, Κολυμβάρι, Ἐπισκοπή, Νοχιά κλπ. ἀπεκρούσθησαν καὶ ἐνταῦθα μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν των, ἐξαναγκασθέντες νὰ περιορισθῶσιν εἰς Χαρβάτα, Ἐπάνω Βούβαις καὶ κορυφὴν Μπαργὰ Μαλύ, ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν καὶ ὀπλαρχηγῶν, Ἀναστασάκη, Κανιτσάκη, Μπατάκη, Ἑλληνάκη, Λουπασάκη, Νικηφοράκη, Καπετανάκη, Νταντουδάκη, Καρδάμη, Λουπασάκη καὶ Κουμή μετὰ τῶν σωματαρχῶν καὶ ἀνδρῶν των, σώσαντες ἀπὸ βεβαίαν καταστροφὴν τ' ἀνωτέρω χωρία, κέντρα ἐπαναστατικά.

Ἡ ἀνωτέρω μάχη ἐτερμάτισε τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1896. Ἄφ' ἐνός οἱ ἐμπρησμοὶ καὶ καταστροφαὶ ἄς ἐπήνεγκον οἱ τούρκοι, ἀφ' ἑτέρου ἢ αἰσχρὰ ἦττα τῶν ἀποκρουσθέντων καὶ μὴ δυνηθέντων νὰ προχωρήσουν καὶ ἐνωθοῦν μετὰ τῶν Σελινιωτῶν Τούρκων, ὅπως ἦτο τὸ σχέδιόν των, παρεκίνησε τοὺς προξένους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν Χανίοις ὥστε νὰ ἐπέμβωσιν ἀποτελεσματικῶς παρὰ τῇ Τουρκ. Διοικήσει, ὥστε μετὰ 2—3 ἡμέρας νὰ ἀνακληθοῦν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐκ Βουκολιῶν νὰ διακοποῦν καὶ σταματήσουν αἱ ἐπιθέσεις καὶ ἐχθροπραξίαι ὑπὸ τῶν τούρκων καὶ ἀποφασίσουν αἱ Δυνάμεις ὅπως στείλουν ἀντιπροσώπους των πρὸς ἔναρξιν διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Μεταπολιτευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἐπελθούσης συμφωνίας ὅπως ἀναγράφεται λεπτομερῶς ἐν τῇ Ἱστορίᾳ Κισσάμου Μ. Ἀναστασάκη.

Δικαίως οἱ Κισσαμίται δύνανται καὶ πρέπει νὰ καυχῶνται διὰ τὴν νίκην τοῦ Δρομονέρου κατὰ τῶν Τούρκων.

ΠΕΡΙ ΑΠΟΒΙΒΑΣΕΩΣ ΕΛΛ. ΣΤΡΑΤΟΥ ΕΝ ΚΟΛΥΜΒΑΡΙΩ

Πρέπει νὰ περιγράψω ἐνταῦθα, ἐν συντομίᾳ περιληπτικῶς, τὰ περὶ ἀποβιβάσεως τοῦ Ἑλλ. στρατοῦ, ἵνα οἱ νεώτεροι ἔχωσιν ἐν συντομίᾳ, καὶ πρόχειρον, πρὸς πληροφορίαν των, ταύτην. Ἡ πόλις τῶν Χανίων ἐπυρπολεῖτο, οἱ τούρκοι ἐντόπιοι καὶ στρατὸς ἔσφαζον τοὺς χριστιανοὺς ἐν τῇ πόλει καὶ περιχώροις τέλη Ἰανουαρίου καὶ ἀρχῆς Φεβρ. 1897, ἡ δῖωξις, λεηλασίαι καὶ καταστροφαὶ τῶν ἡ-

μετέρων εϋρίσκοντο εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον καὶ οἱ χριστιανοὶ εϋρίσκοντο εἰς ἀπελπισίαν. Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων πόλεων, συγκινηθεὶς καὶ ἐξεγερθεὶς, ἀπήτει διὰ συλλαλητηρίων ταχίστην ἐπέμβασιν τῶν Ἑλληνικῶν Δυνάμεων πρὸς διάσωσιν τῶν σφαζομένων ὁμοεθνῶν ἀδελφῶν, καὶ ἐπιλέκτων ἐλλήνων Κρητῶν. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α' καὶ Κυβέρνησις Δεληγιάννη, ἀποφασίζουσι καὶ στέλλουσι εἰς Χανιά τὸν ἑλλ. στόλον πρὸς προστασίαν τῶν κινδυνευόντων χριστιανῶν Χανίων, εἰς Κολυμβάρι δὲ Σύνταγμα Ἑλλ. στρατοῦ μετὰ πυροβολικοῦ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Τιμ. Βάσον, ὅστις καὶ ἀποβιβάζεται τὴν πρωτὰν τῆς 2 Φεβρ. 1897 μετὰ τῶν ἀνωτέρω Ἀξιωματικῶν, Κωνσταντινίδου, Τζαβέλα, Σταῖκου καὶ Λυμπρίτη ἐπιτελάρχου κ.λ.π. Ὁ λαὸς Κυδωνίας Δυτικῆς καὶ Κισσάμου ὡς καὶ Σελίνου ἔτι ἐπὶ τῇ θέρᾳ τῶν ἐλληνικῶν πλοίων ἐν τῷ κόλπῳ Κολυμβαρίου καὶ τῇ μεγάλῃ ἱστορικῇ καὶ εὐχαρίστῳ εἰδήσει, σπεύδει μετὰ χαρᾶς, ἀφοῦ περίεξ Βουκολιῶν, Καστελλίου καὶ Κανδάνου ἐτέθησαν φρουραὶ ἐνόπλων. Ἡ χαρὰ καὶ εὐχαρίστησις ἦτο μεγαλειώδης καὶ ἀπερίγραφτος ζητωκραυγαί, φιλήματα καὶ ἐναγκαλισμοὶ ἡμετέρων καὶ στρατιωτῶν πρωτοφανεῖς, φέσια ἐπετοῦντο ἐκ χαρᾶς ὡς καὶ πιλικία, οἱ δὲ γέροντες ἀρχηγοὶ καὶ ὄπλαρχηγοί, οἵτινες γέροντες πολὺ, εἶχον ἰδεῖ καὶ τὰς ἐπαναστάσεις 1821—1833, 1841—1858, 1866—1878 ἔκλαιον ἐκ χαρᾶς, καὶ τὰ δάκρυα ἔτρεχον ἐπὶ τῶν παρειῶν, μὴ δυνάμενοι ἐκ συγκινήσεως νὰ ὀμιλήσουσι. Δοξολογία ἐγένετο ἐν Γωνιᾷ ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως, καὶ τὴν ἐπομένην ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ Ἐπισκόπου Χανίων Νικηφόρου, προσφωνήσαντες τοὺς ἀπερχομένους εἰς τὴν πυρὰν τοῦ ἀγῶνος, ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ Προξένου Ἑλλάδος Γεννάδη ἐξεληθόντων ἐκ Χανίων, διὰ τῶν φράσεων. Ἡ ποθητὴ ἡμέρα, ἀδελφοί μου τῶν Κρητῶν καὶ Ἑλλ. λαοῦ, ἔφθασεν, «ἰδοὺ ὁ Ἑλλ. στρατὸς καὶ στόλος ὄν βλέπομεν ἤδη, ἦλθον πρὸς ἀπελευθέρωσίν μας. Τώρα βαίνετε πρὸς σύναψιν μαχῶν ἐλευθερίας. Ἄλλ' διατρυπώσιν αἱ σφαῖραι σας τὰ στήθη των ἐχθρῶν, ἀλλ' εἴσθε σεῖς χριστιανοί, φανεῖτε γενναῖοι πρὸς τὴν ζωὴν τῶν αἰχμαλώτων κ.λ.π. Ὁ Θεὸς ἅς εὐλογήσῃ τοὺς σκοποὺς καὶ τὸ ἔργον σας.»

Τὴν προηγουμένην τῆς ἀποβιβάσεως τοῦ Τ. Βάσου, εἶχον ἀποβιβάσθει εἰς τὴν αὐτὴν παραλίαν Κολυμβαρίου

τὸ ἔθελοντικὸν πυροβολικὸ μὲ χιλιάδας Μάνλιχερ καὶ πυρομαχικὰ δι' ὧν ἐξωπλίσθησαν ἀμέσως οἱ ἄοπλοι Κρήτες ὑπὸ τὸ Ταγματάρχην Μανουσογιαννάκην Κρήτα, ἐκ Σφακίων, καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ πυροβολικοῦ, Χούδαλην, Κριάρην, Βαρδουλάκην, Μαρκουλάκην, Τσόντον.

Ἐπὶ τὸν ἔλλ. στρατὸς μετὰ τοῦ πυροβολικοῦ του καὶ τοῦ ἔθελοντικοῦ τὴν 3 Φεβρ. ἐνωθέντων καὶ τῶν Κρητῶν, παιανίζουσης τῆς μουσικῆς βαίνουν πρὸς κατάκτησιν διὰ πολέμου τῶν Χανίων, μετ' ἐκδηλώσεως χαρᾶς, ἐνθουσιασμοῦ καὶ τόλμης πρὸς πραγματοποίησιν τῶν πεπωμένων καὶ προαιωνίου ἐπιδιώξεως διὰ τοσοῦτων αἱματηρῶν ἀγῶνων καὶ θυσιῶν.

Εἰς τὴν πλατείαν Πλατανιά ἐπὶ τῆς Δημοσίας ὁδοῦ ἴστανται τὰ στρατεύματα, καὶ οἱ Κρήτες, ἐξ ὄλου σχεδὸν τοῦ Νομοῦ, καταφθάνουν λεβεντόκορμοι, μὲ τὰς ἐπαργύρους μαχαίρας ἐπὶ τῆς μέσης τῶν φυσεκλικῶν καὶ τοῦ σελαχίου, τὰ μπιστόλια καὶ τὰ Μάνλιχερ ἀσημοστολισμένα, μὲ τὴν ἐμφάνισιν τὴν ἡρωϊκὴν τὴν καμαρωτὴν καὶ νεανικὴν ἀνδρικήν ὑπερηφάνειαν. Οἱ γέροντες ἀρχηγοί, ὧν τινὲς ἐνθυμοῦντο καὶ τὸ 1821—1833 σοβαροὶ καὶ χαϊρόμενοι διὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν στρατὸν μὲ τὰς πολεμικὰς σημαίας των, ἐκ προγενεστέρων ἀγῶνων διατρύτους, καταφθάνουν ἐξ ὄλων τῶν ἐπαρχιῶν, ἐκ χαρᾶς ἀνακαινισθέντες **καὶ ξανανιώσαντες**. Ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον μετὰ τῶν ζωηρῶν καὶ εὐκινήτων παληκαριῶν των οἱ ἀρχηγοὶ Ἄν. Μαρκουλάκης, Ν. Ἀναστασάκης, Γεώργ. Γιαννουδοβαρδῆς, Γε. Καμπούρης, Στ. Μπατάκης καὶ ὄπλαρχηγοί, Ἐμμ. Κανιτσάκης, Μαλανδρῆς, Α. Καπετανάκης, Τζ. Καρτοῦνης, Γεωργιακάκης, Καρδάμης, Ἑλληνάκης, Πρωϊμοσήφης, Μπαλαντίνος, Ἀγοραστάκης, Πατηνιώτης, Σκουλούδης, Φωτάκης, Κωνσταντουλάκης, Φαρδαμῆς, Μπαλαμπὸς καὶ γενικὸς ἀρχηγὸς Σκαλίδης. Ὅμοίως οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ὄπλαρχηγοὶ Σελίνου Κριάρης, Φωτάκης, Παπαγιαννάκης, Τρακάκης, Φούμης, Γεωργιακάκης, Φραγκέδης κ.λ.π. μετὰ τῶν παληκαριῶν των. Ὅμοίως οἱ γεν. ἀρχηγοὶ Ματ. Μυλωνογιάννης, Χατζῆ Μιχάλης, Γερασιώτης, Μάντακας, Σκουλάς, Βολάνης, Μάνος, Δασκαλογιάννης, Χριστοδουλῆς, Γογονῆς, Ποντικογιάννης, Δημητρογιάννης, Τσεπέτης, Μαυρογέννης καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Διάδοσις δυσάρεστος ἀλλὰ δυστυχῶς ἐπαληθεύουσα, μετέβαλε τὴν χαρὰν ἀπάντων ἀμέσως εἰς πικρίαν καὶ θλίψιν. Ἀγγελιο-

φόρος ἰταλὸς ἔφιππος ἀφιχθεὶς ἐπέδωκεν ἀπόφασιν τῶν Εὐρώπ. Δυνάμεων, ὅτι ἡ νῆσος κατελήφθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ὅτι καθώρισαν οὐδετέραν ζώνην μέχρι Δαράτσου, πέραν τῆς ὁποίας δὲν ἐπέτρεπον προέλασιν.

Ὁ Βάσος καὶ τὸ Ἐπιτελεῖον του φυσικὰ συνεμορφώθησαν καὶ ἐσταμάτησαν τὴν προέλασίν των. Ὅμοίως καὶ ἡμεῖς οἱ Κρήτες μετὰ τῶν σωμάτων μας ἐσταματήσαμεν.

Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ λοιποὶ ἡγέται τῶν Κρητῶν μετὰ σύσκεψιν, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν Βάσον νὰ τοὺς δοθοῦν τὰ τηλεβολὰ ὅπως κανονιοβολήσωσι τὰ φρούρια Βουκολιδῶν, Κανδάνου, Καστελλίου καὶ Μαλάξας καὶ κυριεύσωσι ταῦτα μετὰ τὴν σειράν των. Ὁ ἀρχηγὸς ἐπιτρέψας τὴν ἀποστολὴν ἐκυριεύθησαν διὰ στενῶν πολιορκιῶν, μαχῶν καὶ θυσιῶν, αἱ Βουκολιαῖς, Κάνδανος, Μαλάξα, Ἀνήμπαλι καὶ βραδύτερον καὶ τὸ Καστέλλι.

Αἱ Βουκολιαῖς πολιορκηθεῖσαι τὴν 6 Φεβρ. (1897) ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν καὶ ὀπλαρχηγῶν Κισσάμου καὶ τινῶν Κυδωνιατῶν στενώτατα καὶ πυροβολούμενου τοῦ φρουρίου των ὑπὸ τῶν πυροβόλων, ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Κωνσταντινίδην, Λυμπρίτην καὶ Π. Π. Μαυρομιχάλην ὑπέστη φθορὰς πλείεστας κατεριπωθέντων τῶν προμαχόνων του. Οἱ τοῦρκοι ἐν ἀπελπισίᾳ, ἐξεληθόντες τὴν νύκτα βροχερὰν καὶ σκοτεινὴν κατευθύνθησαν, ἓν μέρος πρὸς τὸ Σέλινον καὶ ἕτερον πρὸς τὰ Χανιά, ἀλλὰ καταδιωχθέντες ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ἓν μέρος ἐφονεύθη, ἕτερον ἠχμιαλωτίσθη εἰς Βρύσαις Κυδωνίας καὶ μέρος μόνον διεσώθη πρὸς τὴν Κάνδανον καταφυγόν.

Οἱ Τούρκοι Χανίων ἐξεληθόντες τὴν 7ην Φεβρ. προήλαυον ἐντόπιοι καὶ στρατὸς δι' Ἀγιάς καὶ Λειβαδιῶν συμποσούμενοι εἰς 4 χιλ. πρὸς Δυσμὰς πρὸς συνδρομὴν τῶν Βουκολιδῶν. Ἑλλ. Στρατὸς καὶ Κρήτες ἀντισταθέντες εἰς Λειβάδια, ἀπέκρουσαν τούτους, κατέλαβον τὸν πύργον τοῦ Σαράτση—Ἀνήμπαλι καὶ κατεδίωξαν μέχρι περιχώρων. Ὁ Ἑλλ. στρατὸς ἐπέδειξεν ἀνδρείαν καὶ γενναϊότητα ὑπέροχον, ἐφονεύθησαν 2 ἀξιωματικοὶ Δανάλης καὶ Τριγγέτας, 5 στρατιῶται καὶ 5—6 Κρήτες ἐκτὸς μάχης, ἐκ τῶν Τούρκων πλείονες τῶν 50.

Μετὰ τὴν μάχην τὴν νικηφόρον τῶν Λειβαδιῶν τῇ ἀπαιτήσῃ τῶν Σεληνιωτῶν ἀποστέλλονται τὰ πυροβόλα εἰς Κάνδανον ὑπὸ τὸν ταγμ. Μανουσογιάννην καὶ ἀξιωματικὸς Κριάρην, Μαρκουλάκην, Τσόντον κ. ἄ. Ἡ Κάνδανος

πολιορκουμένη καὶ πρότερον ὑπὸ τῶν Σελινιωτῶν ἔκανο-
νιοβολήθη στενότερον πολιορκηθεῖσα τὴν 12ην Φεβρ. 1897
ὑπὸ σωματῶν ἐκ Σελίνου, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Κριάρη,
Φόμη, Τρακάκη, Παπαγιαννάκη, Γεωργακάκη, Κορκίδη
καὶ ἐκ Κισσάμου ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν σωματαρχῶν, ἀρ-
χηγῶν καὶ ὀπλαρχηγῶν, Σκαλίδη, Γιαννουδοβαρδῆ, Μαρ-
κουλάκη, Καρτσόνη, Ἀναστασάκη, Μαρκαντωνάκη, Ἀγο-
ραστάκη, Λουκάκη, Φωτάκη, Σκουλούδη, Κωνσταντουλάκη,
Κουτσουρέλη κλπ., ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ εἰς εὐρωπαϊ-
κὰ ἀγῆματα Ἀγγλογάλλων τὴν 25ην •εβρ. 1897.

Ἡ Τουρκία ὡς ἐκ τῆς κατοχῆς τῆς Κρήτης, ἐκήρυξε
τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ νικήσασαν ταύτην ἔ-
φθασαν τὰ στρατεύματα τῆς μέχρι Φαρσάλων, τῇ ἐπεμ-
βάσει τῶν Δυνάμεων γενομένης ἀνακωχῆς. Ἡ Ἑλλ. Κυβέρ-
νησις κατόπιν τῆς ἥττης τῆς ἀνεκάλεσε τὸν Ἑλλ. στρατὸν
ἐκ Κρήτης τὴν 24ην Ἀπριλίου 1897, ἀλλ' αἱ Δυνάμεις ἀ-
ναγνώρισαν τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας τῶν Κρητῶν
παρέσχον Αὐτονομίαν, διώρισαν Ὑπατον Ἀρμοστήν τὸν
Πρίγκηπα Γεώργιον καὶ ἐξεδίωξαν τὸν τουρκικὸν στρατὸν
ἐκ Κρήτης, ἀπελθόντα τὴν 3ην Ὀκτωβρίου 1897

Πλειοτέρας λεπτομερείας δύναται νὰ εὕρῃ ὁ ἀναγνώ-
στης εἰς τὴν Ἱστορίαν Κισσάμου Μ. Ἀναστασάκη.

Οἱ νεώτεροι ἐκ τῶν Κισσαμιτῶν, καὶ ὅσοι ἀκόμη κα-
τὰ ἔτη τῆς διεξαγωγῆς τῶν μεγάλων αὐτῶν γεγονότων
δὲν εἶχον ἡλικίαν ἀπομνημονεύσεως καὶ ἀντιλήψεως, ἀ-
ναγινώσκοντες τώρα καὶ πληροφορούμενοι, δικαίως πρέ-
πέπει νὰ ὑπερηφανεύωνται καὶ νὰ ἔχωσι τὸ μέτωπον
ὕψηλὰ διότι εἰς ὅλας τὰς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐπαναστάσεις
ἠἐπαρχία των, πρωτηγωνίσθη ἀνέδειξεν ἄνδρας ἀληθεῖς
καὶ ἀγνοῦς πατριώτας καὶ ἐπιβράβευσις τῶν ἀνωτέρων
καὶ μεγαλειώδη παράσημα εἶναι, αἱ μάχαι Δρομονέρου,
Γωνιάς, πολιορκίαι καὶ ἄλλοι Καστελλίου, αἰχμαλω-
σία τούρκων ἐν Δέμλα καὶ συνεργασία καὶ συμμετοχὴ
μεγίστη ἐν Βουκολιαῖς καὶ Κάνδανον.

Οἱ Κισσαμίται ἀναγνωρίζοντες τὴν μεγίστην συμβολὴν
τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς, ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Βάσον καὶ
ὑπαρχηγὸν Κωνσταντινίδην, εἰς τὴν προώθησιν τοῦ ζητή-
ματος τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἀπονομῆς τῆς Αὐτονομίας,
καὶ τῶν αἱματηρῶν ἀγῶνων ἐπὶ ἑκατονταετίαν ὀλόκληρον
τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἀπεφάσισαν, ἔστω καὶ ὀλίγον ἄργά,
μεθ' ἄλλων ἐπαρχιῶν, εἰς ἔνδειξιν ἀναμνήσεως εὐγνωμο-

σύνης καὶ τῆς μεγάλης συμπράξεως αὐτοῦ νὰ ἀνεγείρωσι στήλην μαρμαρίνην ἀνταξίαν τοῦ γεγονότος εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Κόλυμβαρίου ἔνθα ἀκριβῶς ἀπεβίβασθη ὁ στρατὸς τῆς κατοχῆς.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΣΚΑΛΙΔΗΣ

Ἡ δράσις καὶ αἱ ὑπηρεσίαι ἅς προσέφερον εἰς τὴν Πατρίδα μας, ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεώς της, μετὰ πολλῶν ἀνδρῶν γενναίων καὶ ἀτρομήτων ἀναγνωρίζεται. Ἐξαιρετικῶς ὁμως οἱ λαοὶ οἱ σκλαβωμένοι καὶ ὑπόδουλοι, ὀφείλουσιν πολλὰ εἰς τοὺς ἡγέτας τῶν τοῦς πρωτεργάτας καὶ πρωταθλητάς, οἱ ὅποιοι θέσαντες εἰς δευτέραν μοῖραν, οἰκογενείας, περιουσίας καὶ συμφέροντα, ἀφοσιώθησαν εἰς τὴν μεγάλην ἰδέαν ἐργαζόμενοι, ταλαιπωρούμενοι, κακοχοῦντες καὶ περιφερόμενοι πολλάκις πεινῶντες καὶ μερῶς εἰς τὸ ψῦχος καὶ κακοκαιρίας, μετεβλήθησαν εἰς μύστας τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ ὀρθοδοξίας. Τοιοῦτους ἐκλεκτοὺς ἀνέδειξεν ἡ Κρήτη πολλοὺς, ὡς τὸν πρωταγωνιστὴν Δασκαλογιάννην καὶ τοὺς Κριάρην, Ζήφακαν, Κόρικα, Κωσταρόν, Μπασιάν, Κορκίδη, Δρακωνιανόν, Μυλωνογιάννην, Χατζῆ Μιχάλην, Χάληδες, Π. Πέριδην, Σπυριδάκην, Χρυσάφοπουλον, Σκαλίδην, Δεικτάκην καὶ ἄλλους κατέχοντας εἰς τὸ Πάνθεον τῆς Κρήτης ἐξεχούσας θέσεις.

Ἰδιαιτέρως οἱ Κισσαμίται πρέπει νὰ γνωρίζουν τὴν δρᾶσιν τοῦ Γεν. Ἀρχηγοῦ τῶν τῶν τελευταίων πολέμων τοῦ Ἀναγνώστη Σκαλίδη. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς Περβόλια τῶν Ἐννέα Χωρίων, διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως 1ῶ21—1830 περὶ τὰ 1824 περίπου. Οἱ τουρκοαιγύπτιοι καταλαβόντες τὴν ἐπαναστατήσασαν Κίσαμον, ἠχμαλώτισαν πολλὰ γυναικόπαιδα, ἐν οἷς καὶ ἓνα ἀδελφὸν τοῦ Σκαλίδη Γεώργιον, ἃτινα καὶ ἐπώλησαν ὡς ἀνδράποδα εἰς τὰ ἀνθρωποπάζαρα Σμύρνης καὶ Αἰγύπτου. Ὁ μικρὸς Γεώργ. Σκαλίδης, ὠραῖος καὶ εὐφυῆς παῖς, ἠγοράσθη ἀπὸ τινα ἀξιωματικὸν ἐν Καῖρω, ὅστις καὶ τὸν προσέφερεν εἰς τινα ἀνώτερον. Ὁ παραλάβων τὸν ἐφυστάτον καὶ ὠραιότατον παῖδα, τὸν εἰσήγαγεν εἰς Στρατ. Σχολὴν ἔνθα διεκρίθη διὰ τὴν φιλομάθειαν καὶ εὐφυΐαν του. Ὡς ἐκ τῶν προσόντων του αὐτῶν, ταχέως προήχθη κατακτῶν ἀξιώματα καὶ βαθμοὺς ἀνελθὼν μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ Πασσᾶ.

Γέροντες ἀξιοπίστοι μοῦ διηγήθησαν ὅτι καίτοι γενόμενος Μωαμεθανὸς μαθὼν τὴν καταγωγὴν του ἐγένετο ὑ-

Handwritten signature

ποστηρικτῆς κετόπιν ἐλλήνων καὶ παντὸς χριστιανοῦ. Ὁ Σκαλίδης αὐτὸς ἀπέκτησεν οἰκογένειαν καὶ τέκνα ἅτινα τὸν συνεκράτησαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, ὅπως εἰς Παπαδάκης παρομοί-
ας προελεύσεως ἐν Σητεία ἐπραξεν. Δὲν ἐδέχθη ὅμως ὑπε-
ρεσίαν καταπολεμήσεως τῶν χριστιανῶν ποτὲ ὁ Γεώργιος
Σκαλίδης. Ἐκτοτε τὰ ἴχνη του ἐχάθησαν.

Ὁ Ἀναγνώστης Σκαλίδης, παραληφθεὶς ὑπὸ τῶν γο-
νέων του διεσώθη εἰς Κύθηρα, ὡς καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὑπὸ
ὕδραϊκῶν πλοιαρίων. Ἐκ Κυθήρων ἐπανελθὼν κατέφυγεν
εἰς Ἱ. Μοῦνην Γωνιάς ἔνθα ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν Σχολὴν τῆς,
τὴν Πατριωτικο—ελληνικὴν, γενόμενος καὶ Ἀναγνώστης.
Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1858 ἦτο εἰς ἓκ τῶν σωματαρ-
χῶν ἀνταρτῶν τῶν Ἑννέα Χωρίων. Τὰ τουρκικὰ ἀποσπά-
σματα πολλάκις τὸν κατεδίωξαν, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς εὐφυΐας
του, τῆς μεγάλης ταχύτητος καὶ ἀσβελτωσύνης του διέ-
φευγεν ἀφοῦ κατάρθων μετὰ τοὺς ὀλίγους συντρόφους του
νὰ φονεῦθι τούρκους. Εἶχε καταστῆ ἀσύλληπτος ὁ **Ζεϊτά-
νης** αὐτὸς, ὅπως τὸν ὠνόμασαν οἱ τούρκοι. Καταφυγὼν
κάποτε εἰς τινὰ κορυφὴν ὄχυράν, ἔστησεν ἀρκεταῖς πέτρες
ὄρθιες εἰς μέρος καταφανὲς μακρόθεν, καὶ τοποθετήσας
τοὺς ἀνδρας του εἰς ἀποστάσεις τὸν ἓνα ἐκ τοῦ ἄλλου
διέταξε νὰ πυροβολοῦν τοὺς τούρκους καὶ μετὰ τὰ τουφέκια
τῶν καὶ μετὰ τὰ κουμπούρια. Οἱ ἐχθροὶ νομίσαντες ὅτι εὐ-
ρίσκοντο ἑκατοντάδες ἐπαναστατῶν ἐπὶ τῶν κορυφῶν, ἐ-
πέστρεψαν εἰς Καστέλλιον διαδώσαντες ὅτι ὀλόκληρα τὰ
Ἑννέα Χωριὰ ἦσαν ὀπλισμένοι καὶ ἐπυροβόλουν.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, ἐπειδὴ
ἡ Κυβέρνησις τὸν κατεδίωκεν ὡς ἀρχιεπαναστάτην ἀπῆλ-
θεν εἰς Ἀθήνας, ἐξ ἧς ἐπανῆλθεν κατὰ τὸ 1856 περιφε-
ρόμενος μετὰ τῶν ἄλλων ὀργανωτῶν τῆς μεγάλης ἐπα-
ναστάσεως τοῦ 1856. Κατ' αὐτὴν ἔχων σημαίαν ὡς ὀπλαρ-
χηγὸς Ἑννέα Χωρίων κατῆλθεν εἰς Καστέλλιον, ἔλαβε
μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν του, πρὸς τὸν τομέα Μεσογείων,
διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν τόλμην καὶ στρατηγικότητά
του, καὶ ἀποκρούσας ἐξορμήσεις τῶν Τούρκων πρὸς τὰ
Μεσόγεια ὅπως συνῆθιζον, ὠνομάσθη τμηματικὸς ἀρχηγός.

Πανταχοῦ σπεύδων, παρευρισκόμενος εἰς ὅλας τὰς
μεγάλας μάχας καὶ διακρινόμενος διὰ τὴν γενναιότητα
καὶ στρατηγικότητά του κατέκτα τὴν ἐκτίμησιν τῶν πολε-
μιστῶν καὶ ἄλλω παραγόντων στρατιωτικῶν τῆς Κισσά-

Σκαλίδης

μου. Ἡ μάχη Βουκολιῶν, Πολεμαρχίου, Σελίνου, Βαφέ, Γωνιάς, Τριῶν Ἀλωνίων, Τοπολιῶν καὶ ἄλλων ἐν συνεργασίᾳ μετὰ ἄλλων ἀρχηγῶν Κισσαμιτῶν τὸν ἀνέδειξαν ὥστε κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 οἱ περισσότεροι τῶν ἀρχηγῶν Κισσάμου, νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ὡς γεν. ἀρχηγόν.

Καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878 καὶ τὰς τελευταίας 1896—1897 ἀνεγνωρίσθη ὡς γεν. ἀρχηγὸς Κισσάμου, ἐκτελέσας τὸ καθήκον του μετὰ φρονήσεως, ἰκανότητος, ἀνδρείας καὶ γενναιότητος ἀξίας ἐπαίνου.

Κατὰ τὸ 1876 συλληφθεὶς ὡς ὑπόπτως κινούμενος κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἐξωρίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁπότε μετὰ ἐξάμηνον ἀπολυθεὶς, ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐκείθεν εἰς Κρήτην, κατὰ τὸ 1878 κομίζων καὶ φορτίον φυσιογύλων καὶ ὄπλων εἰς ἀκτὴν Μεσογείων.

Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1896—97 εἰς ὅλας τὰς συναφθῆσας μάχας ὡς Δρομονέρου, Βουκολιῶν, Καστελλίου καὶ Κανδάνου, σπεύδων ἐγκαίρως ἐξετέλει μετὰ θαυμασίας ἰκανότητος καὶ στρατιωτικῆς ἰδιοφυΐας τὰ καθήκοντα τοῦ Γεν. Ἀρχηγοῦ.

Ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος ἀναλαβὼν τὴν Ἀρμοστείαν τῆς Κρήτης ἐδέχθη τὸν Σκαλίδην, καθῶς καὶ ὄλους τοὺς λοιποὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἀγώνων, μετ' ἰδιαίτερας ἐκτιμήσεως καὶ συγχαίρει αὐτὸν διὰ τοὺς ὑπὲρ Πατρίδος ἀγῶνας του, τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῶν.

Κατὰ τὰς Βουλευτικὰς ἐκλογὰς 1901 ἐκλεχθεὶς Βουλευτὴς τοῦ Νομοῦ Χανίων, ἐξελέγει Πρόεδρος προσωρινὸς τῆς Συνελεύσεως, μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ ὀριστικοῦ, ἀποδοθείσης αὐτῷ ἐξαιρετικῆς τιμῆς ὑπὸ τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Κρήτης.

Μεταβὰς εἰς Ἀθήνας ἀπεβίωσεν ἐκεῖ ἐκ συμφορήσεως τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὸ ἔτος 1902 τῆς κηδείας του γενομένης Δημοσίᾳ δαπάνῃ, κατατεθέντων στεφάνων ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, τῶν Δήμων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, πολλῶν Πολιτευτῶν Κρητῶν συναγωνιστῶν καὶ ἀποδοθεισῶν τιμῶν Στρατηγοῦ.

Τοιούτους ἀνδρας, τοιαύτας πατριωτικὰς ὑπηρεσίας προσενεγκόντας εἰς τὴν Πατρίδα, πρέπει οἱ μεταγενέστεροι πάντοτε νὰ εὐγνωμονοῦν, νὰ σέβωνται τὴν μεγάλην ἀξίαν των καὶ νὰ στήνουν ἀνδριάντας εἰς καταφανέστατα μέρη πρὸς αἰώνιαν ὑπόδειξιν καὶ μίμησιν.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Οί κατά τῶν Βουλγάρων καὶ Τουρκικοῦ προπάντων ζυγοῦ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων πρὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἀρξάμενοι, ἐγένοντο ζωηρότεροι πραγματικώτεροι καὶ αἰματηρότεροι ἀπὸ τὸ 1905 καὶ ἐντεῦθεν ἰδίως μετὰ τὴν μετάβασιν τοῦ Παύλου Μελά με ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικῶν καὶ 35 ἀνταρτῶν πρὸς ἀπόκρουσιν καὶ ἀπομάκρυνσιν τῶν δολοφόνων Βουλγάρων ἐνίσχυσιν δὲ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ σκληροτάτους αὐτοὺς ἀγῶνας δὲν ὑστέρησεν ἡ Κίσαμος, ἀποστέλλουσα ἀντάρτας καὶ ὀπλαρχηγούς ὅπως καὶ ἄλλαι ἐπαρχίαι πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Κομητατζήδων Βουλγάρων καὶ αὐθαιρεσιῶν τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας. Πλείονες τῶν 100 Κισσαμίται μετέβησαν εἰς Μακεδονίαν ἀγωνισθέντες ἀνδρείως καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς των Γε. Σκαλίδην (φονευθέντα) Βασ. Γερακάκην, Παναγιωτάκην, Ἡλιάκην Μπερτιόν, Γεωργακάκην Σπυριδογιάννηδες καὶ ὑπὸ ἄλλους ὀπλαρχηγούς ἐκ Λάκκων, Σφακίων, Ἀποκορώνου καὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν.

Ἐπίσης κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τὸ 1912, ἐκτὸς τῶν 24 χιλ. ὑπερτούντων εἰς τὸν στρατὸν τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, ὑπερχίλιοι μετέβησαν εἰς Ἡπειρον, Μακεδονίαν καὶ Χίον ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς καὶ ὀπλαρχηγούς Νικ. Μαλανδράκην, Ἐμμ. Θεοδορίδην, Ἐμμ. Μπαλαντίνον, Μιχ. Ἀναστασάκην, Ἐμμ. Κομπούρην, Μιχ. Σταυρουλάκην, Ἐμμ. Λουκάκην, Ἐμμ. Γεωργακάκην, Νικ. Γεωργακάκην (Καστελλίου) Ν. Κνιθάκην, Μπερτιόν, Γεωρ. Χριστοδουλάκην, Κουκουράκην, Κυριτσάκην, Φαλαγκάρην καὶ ἄλλους ὑπὲρ τοὺς 1000 οἱ ὅποιοι ἀγωνισθέντες εἰς τὰ πεδία Μακεδονίας Ἡπείρου καὶ Χίου μετὰ γενναιότητος καὶ Κρητικῆς τόλμης καὶ ἀνδρείας, ἀφήσαντες δεκάδας νεκρούς ἐκεῖ ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν, ἐξετέλεσαν, **ὡς ἐδελονταὶ ἀντάρται** τὸ πατριωτικόν των καθήκον, ὅπως πάντοτε οἱ Κισσαμίται εἰς ὅλας τὰς ἐπαναστάσεις κατὰ τῆς Τουρκίας ἐξετέλεσαν προθυμώτατα καὶ ἀθορύβως.

Τὴν ἀνωτέρω ἱστορικὴν ἀφήγησιν περιέγραψα, ἐν συντομίᾳ, διὰ νὰ γνωρίζουν οἱ νεώτεροι τίνων ἀγωνιστῶν καὶ ἀγῶν πατριωτῶν γόνοι καὶ τέκνα εἶναι, καὶ ὑπὸ τίνων ἀνδρῶν ἐγαλουχήθησαν καὶ ἐνεπνεύσθησαν τὰς θρη-

σκευτικὰς καὶ πατριωτικὰς τῶν ἰδέας καὶ φρονήματα.

Πρόκειται περὶ ὑψίστων ἰδεῶν ἀρχῶν καὶ παραδόσεων καθαρῶς Ἑλληνο—κρητικῶν, τὰς ὁποίας οἱ Κίτσαμίται, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Κρητες πάντοτε διετήρησαν, καὶ πρέπει νὰ φυλάσσονται, ὡς αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν, πρὸς συνέχισιν τῆς ζωῆς καὶ δράσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ διὰ τὸ Μεγαλεῖον καὶ τὴν αἰωνίαν Ἑλευθερίαν καὶ Δόξαν του.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΤΖΑΝΑΚΑΚΗΣ

Στρατηγὸς Ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν

Ἡ Κίτσαμος ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ὑπερηφανεύεται διὰ τοὺς ἐξόχους ἄνδρας οὓς ἀνέδειξεν εἰς διαφόρους ἐποχὰς διὰ τὴν δράσιν τῶν τὴν πολυσχεδὴν εἰς Πατριωτισμὸν κ.λ.π. ἰδιαιτέρως ὅμως εἰμφορεῖ νὰ σεμνύεται διὰ τὸν ἀποθανόντα, τὸσον δυστυχῶς ἐνωρίς, Ἐμμ. Τζανακάκη.

Ὁ στρατηγὸς κατήγατο ἐξ Ἑννέα χωρίων καὶ ἦτο μετὰξὺ τῶν ὀλίγων Κρητῶν στρατιωτικῶν ὡς ὁ Δημ. Χαΐδεμένος (Στρατηγὸς), Βλαστός καὶ ἄλλοι οἱ ὁποιοὶ ἐστάλησαν ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Πολιτείας εἰς τὴν Σχολὴν Εὐελπίδων εἰς Ἀθήνας πρὸς ἀρτιωτέραν μόρφωσιν. Ὁ Ἐμμ. Τζανακάκης λαβὼν μέρος εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ὡς ὑπολοχαγὸς ἔδειξεν ἀνδρείαν καὶ τόλμην ἀξιόλογον τραυματισθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Λοχανᾶ κατὰ τὸ 1912. Ἀναλαβὼν Διοικητὴς λόχου ἔδειξεν τὴν αὐτὴν στρατιωτικὴν ἱκανότητα καὶ εἰς τὰς λοιπὰς μάχας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπειρῷ λαβὼν καὶ δευτέρον τραῦμα. Προαχθεὶς εἰς λοχαγὸν ἔλαβε μέρος εἰς τὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας πόλεμον ὀδηγῶν τὸν λόχον καὶ μονάδα του πάντα ἐμπρὸς εἰς κατάληψιν ὀχυρῶν τοῦ ἐχθροῦ. Διελθὼν τὰ στενὰ τῆς Κρέσνας καὶ Τσουμαγιάν ἔφθασε μετὰ τοῦ τάγματός του ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὰ Βουλγαρικὰ σύνορα.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς παγκοσμίους πολέμους λαμβάνει μέρος εἰς τὰς σπουδαιότερας μάχας προήγατο ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, γενόμενος Ταγματάρχης καὶ Ἀντισυνταγματάρχης. Ἦτο παροιμιώδης ἡ εὐγένειά του, ἡ καλὴ του συμπεριφορὰ καὶ οἰκειότης ἅτινα ἐπεδείκνυε πάντοτε πρὸς στρατιώτας του καὶ ὑφισταμένους Ἀξιωματικούς, δι' αὐτὸ καὶ τὸν ἠγάπων, τὸν ἐλάτρευον καὶ ἡ δια-

ταγή πρὸς ἔφοδον καὶ ἐξόρμησιν ἐξετελεῖτο παραχρῆμα μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ θυσιῶν.

Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ τὸν πρῶτον παγκόσμιον διωρίσθη φρούραρχος Ἀθηνῶν κατ' ἐκτίμησιν καὶ ἐκλογὴν ὑπὸ τοῦ Μακ. Ἐθνάρχου Ἐλ. Βενιζέλου. Τὸ ὕψηλόν δι' αὐτὸ καθῆκον ὁ Τζανακάκης ἐξετέλεσε μετὰ πολλῆς ἰκανότητος, λεπτότητος, προσοχῆς καὶ ἀνδρικοῦ ψυχικοῦ σθένους, ἀφοῦ ἀπὸ τότε εἶχον κάμει τὴν δολοφονικὴν ἀντεθνικὴν τῶν ἐμφάνισιν οἱ Κομμουνισταί.

Καὶ εἰς τὸν Δεύτερον Παγκόσμιον πόλεμον ἔλαβε μέρος, δεικνύων τὰ ἐξαιρετικὰ του στρατιωτικὰ προσόντα καὶ ἰκανότητας, καθὼς καὶ κατὰ τὸν Ἑλληνοαλβανικόν,

Μετὰ τὴν κατοχὴν ὑπὸ τῶν Ἰταλογερμανῶν τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἔλευσιν Βασιλέως καὶ Κυβερνήσεως Ἑλληνικῆς ἐν Κρήτῃ, ὁ Ἐμμ. Τζανακάκης ἀνέλαβεν τὸ ὕπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, διωργάνωσε τὰς Στρατιωτικὰς Δυνάμεις, Κρατικὰς καὶ τῶν Κρητῶν, διὰ τὴν ἀντίστασιν τὴν ἐτοιμαζομένην κατὰ τῶν Γερμανῶν, οἵτινες εἶχον μελετήσει καὶ ἀποφασίσει διὰ τῶν ἀεροπορικῶν καὶ ἀλεξιπτώτιστῶν κατάληψιν τῆς Κρήτης.

Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ πολεμήσας ὑπερανθρώπως καὶ ἀνδρείως, τόσον Ἑλληνικὸς Στρατὸς ὡς καὶ οἱ ἐλάχιστα ὄπλα ἔχοντες καὶ μὴ στρατευθέντες Κρήτες, οἱ μετὰ τοσαύτης γενναιότητος καὶ αὐταπαρνήσεως ἀγωνισθέντες, καὶ δὴ παρὰ τὸ Καστέλλιον ὀφείλουσαν τὰς ἱστορικὰς τῶν νίκας εἰς τὴν ἔγκαιρον προπαρασκευὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Τζανακάκη, Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν.

Ἀναχωρήσας καὶ καταφυγὼν μετὰ τοῦ Βασιλέως, καὶ λοιπῆς Κυβερνήσεως καὶ Ἀγγλικοῦ Στρατοῦ εἰς Αἴγυπτον, συνέβαλε καὶ ἐκεῖ διὰ τῆς στάσεως καὶ παραδειγματός του εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν Ἑλληνικῶν Δυνάμεων τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, αἵτινες διεκρίθησαν καὶ ἐτίμησαν διὰ τῆς ὑπερόχου ἀνδρείας τῶν τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν εἰς τὸ Ἑλ—Ἀλεμαῖν καὶ Ρίμινι.

Δυστυχῶς νόσος χρονία ἀνιάτος, ὑποσκάπτουσα τὸν ὀργανισμόν του ἀπὸ πολλοῦ, δὲν τὸν ἀφήκε νὰ ζήσῃ καὶ συνεχίσῃ τὰ κατορθώματα καὶ θριάμβους του νὰ χαρῆ δὲ καὶ ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Πατρίδος μας ἀλλὰ τὸν ἐθανάτωσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀφήσας μνήμην αἰωνίαν εἰς τὸ Πανελλήνιον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν ἰδιαιτέραν του ἐπαρχίαν Κίσσαμον.

Οἱ Κισσαμίται ὑπερήφανοι διὰ τὸ μέγαλον τέκνον των δικαίως ἀπεφάσισαν νὰ στήσουν τὸν ἀδριάντα του δι' ἐράνων Κισσάμου, εἰς Καστέλλον.

ΜΙΧΑΗΛ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ

Ἀντισυνταγματάρχης

Ὁ Μιχ. Ἀποστολάκης γεννηθεὶς ἐν Νοχιᾷ, ἀκούσας τὰ μαθήματα δημοτικοῦ καὶ ἡμιγυμνασίου καὶ προσκληθεὶς διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν θητείαν του παρέμεινεν ἐν τῷ στρατῷ ὡς ὑπαξιωματικὸς λαβὼν μέρος εἰς μάχας τοῦ Ἀλβανικοῦ μετώπου καὶ διακριθεὶς διὰ τὴν τόλμην, ἀνδρείαν καὶ ἐθελουσίαν του τραυματισθεὶς μάλιστα, προήχθη εἰς Ἀ)χαγὸν καὶ Ὑ)χαγὸν ταχέως.

Μετὰ τὴν κατοχὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ Κρήτης ὑπὸ τῶν Γερμανοϊταλῶν μεταβὰς εἰς Μέσσην Ἀνατολήν καὶ καταταχθεὶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν φάλαγγα ἐκεῖ καὶ στρατιωτικὰς δυνάμεις, ἀφοσιώθη ὀλοψύχως, ὡς εἰς τῶν ὀργανωτῶν ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ Ἐμμ. Τζανακάκη Στρατηγοῦ, συνετέλεσεν μεγάλας μετ' ἄλλων ἔθνικοφρόνων ἀξιοματικῶν εἰς τὴν τελειοτέραν παρασκευὴν καὶ σύνταξιν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνικῶν Δυνάμεων, ὥστε αὐταὶ λαβοῦσαι μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἐλ Ἀλεμαῖν (Αἰγύπτου) νὰ διακριθῶσι, νὰ τιμῆσωσι τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα, ν' ἀποσπάσωσι τῶν θαυμασμῶν τῶν Ἀγγλῶν ἠγετῶν, καὶ νὰ διακηρύξωσι τὴν ἱστορικὴν ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα τῶν Ἑλλήνων. Εἰς ἐκ τῶν μεγάλων συντελεστῶν τῶν ἑλληνικῶν κατορθωμάτων ἦτο καὶ ὁ ἀτρόμητος Ἀποστολάκης προαχθεὶς εἰς λοχαγόν, ὀδηγῆσας τὸν λόχον του εἰς τὴν πρώτην διασπασιν τῶν Γερμανῶν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ζητήσας νὰ μεταβῆ καὶ πολεμήσῃ καὶ ἐκεῖ, κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ρίμινι ἔδειξε τὴν αὐτὴν ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα, ἐκ τῶν πρώτων μετὰ τῶν ἀνδρῶν του καταλαβόν τὰ ὀχυρώτερα σημεῖα τῆς ἀμύνης τῶν Γερμανῶν.

Παρασημοφορηθεὶς ὑπὸ τῶν Συμμάχων διὰ τὴν ὑπέροχον γενναιότητά του, καὶ προαχθεὶς εἰς Ταγματάρχην, ὑπεδεικνύετο ἐν τῇ ἡμερησίᾳ Διαιαγῇ ὡς φαινόμενον τόλμης. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐσυνέχισε τὴν ὑπηρεσίαν του ἐν τῷ στρατῷ, προαχθεὶς εἰς ἀντισυνταγματάρχην. Δυστυχῶς βάσκανος μοίρα δι' αὐτὸν, ἠσθένησεν ἐκ χρονίας παθήσεως τοῦ στομάχου, προσβληθεὶς ἐξ ἔλκους,

νοσήματος μὴ θεραπευομένου παρὰ μόνον δι' ἐγχειρήσεως. Τολμηρὸς ὅπως ἦτον, ὁ ἀείμνηστος Ἀποστολάκης, διακόψας τὴν ἄδειαν ἣν εἶχεν λάβει, πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς οἰκογενείας καὶ συγγενῶν εἰς Νοχιᾶ, μετέβη εἰς Ἀθήνας ὅπως ἐγχειρισθῆ καὶ θεραπευθῆ ριζικῶς. Αἱ σφαῖραι τῶν Ἰταλῶν ἐν Ἀλβανίᾳ ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως ριπτόμεναι ἐκ τῶν πολυβόλων καὶ τουφεκίων τὸν ἐσεβάσθησαν, ὁμοίως καὶ αἱ βροχηδὸν ἐν Ἑλ. Ἀλεμαίν τῆς Αἰγύπτου, αἱ ὁποῖαι, κατὰ χιλιάδας, πολλοὺς ἐθέρισαν ἄλλους γενναίους αὐτὸν μόνον ἐλαφρῶς τὸν ἔτρωσαν, εἰς τὸ Ρίμινι δὲ ὅπου σωρηδόν, πρὸ τῶν ποδῶν του, κατὰ τὰς τολμηρὰς ἐπιθέσεις, ἔκειντο οἱ νεκροὶ καὶ τραυματῖαι αὐτὸς ἔμεινεν ἄτρωτος, οἱ μικροὶ ἐχθροὶ οἱ μικροβιακοὶ τὸν κατέβαλαν καὶ τὸν ἐθανάτωσαν 2 ἡμέρας μετὰ τὴν ἐγχείρισίν του. Ἐνῶ οὔτε 5 τοῖς ἐκατόν, δὲν κινδυνεύει ἡ ζωὴ τῶν ἐγχειριζομένων, ἐσχάτως, εἰς τὸν στόμαχον ἦτο πεπρωμένον ὁ ἦρως Ἀποστολάκης νὰ ταχθῆ ὑπὸ τῆς σκληρᾶς τύχης μεταξὺ τῶν 5 οιο. ὁ νεκρὸς τοῦ γενναίου μετακομισθεὶς ἐνεταφιάσθη δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐν Νοχιᾶ τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας γενομένης ὑπὸ τοῦ Κισσάμου Κ. Εὐδοκίμου καὶ εἰκοσάδες ἱερέων. Ἐπικηδεῖους ἐξεφώνησεν εἰς λοχαγὸς ἐκ τῶν συναγωνιστῶν του, ὁ Μιχ. Ἀναστασάκης ἰατρός καὶ ἄλλοι, διάφορα ἐγχώρια ποιήματα δι' ὧν ἐξήρθῃ ἡ ἀξία, ὁ πατριωτισμὸς, ἡ γενναιότης, τὰ ἐθνικὰ φρονήματα καὶ ἡ ὑπέροχος ἀνδρεία του.

Ἐπὶ ἀποσπάσματος ἐρρίφθησαν ἄρκετοὶ πυροβολισμοὶ κατὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ νεκροῦ ἐν τῷ τάφῳ, καὶ ὑπὲρ τὰς 3 χιλιάδας Κισσαμιτῶν ηὐχήθησαν μετὰ δακρῶν τὸ Αἰώνια ἡ μνήμη του.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ (ὁ γεροντότερος)

Ἐπικοδομητικὸν καὶ συντελεστικὸν θεωρῶ, εἰς τὴν μίμησιν, ὑπὸ τῆς νεολαίας τῆς ἐπαρχίας μας ἀνδρῶν Κισσαμιτῶν τοῦ τελευταίου αἰῶνος, τῶν ὁποίων τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτῆρος, τὴν ἀγνότητα τῶν αἰσθημάτων καὶ πατριωτισμοῦ δύνανται νὰ μελετῶσι, παρακολουθῶσι καὶ ἔχωσιν ὑπόδειγμα προόδου, δραστηριότητος καὶ ἐθνικοφροσύνης.

Πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν θὰ περιγράψω ἐν ὀλίγοις τὴν βιογραφίαν ἐκλετῶν μας συνεπαρχιωτῶν ἀποδημησάν-

των, πρὸ πολλῶν ἢ ὀλίγων ἐτῶν.

Καὶ πρῶτον θ' ἀναφερθῶ εἰς τὸν γεροντότερον, τὸν Ἐμμαν. Θεοδωρίδην ἐκ Παλαιῶν Ρουμάτων. Μέλος ἐπίλεκτον καὶ ἐγγράμματον τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Θεοδωρίδιδων. Γεννηθεὶς περὶ τὸ 1815 εἶχε λάβει μέρος εἰς τὰς ἐπαναστάσεις 1833, 1841, 1858 καὶ 1866. Μεταβάς νεαρὸς εἰς Ἀθήνας ἐπροστατεύθη ἀπὸ τὸν συγχωριανόν του Ν. Ρενιέρην τῶν Ἀρμοστῆν τῆς Κρήτης. Κατελθὼν εἰς Κρήτην ἦτο εἰς τῶν πληρεξουσίων Κισσάμου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1841 καὶ 1858. Ἐκ τῶν πρώτων συνεργατῶν Παρθ. Περιίδου ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ὡς μέλος τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ Διοικήσεως Κισσάμου.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἐπανάστασεως ἐκείνης ἀπῆλθεν εἰς Ρωσσίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλβετίαν καὶ Ἰταλίαν ἐρχόμενος εἰς ἐπαφὰς μετὰ ὁμογενῶν πατριωτῶν καὶ ἄλλων φιλελλήνων. Ἐπανελθὼν εἰς Χανιά ἴδρυσε Ποτοποιεῖον κατὰ τὸ 1888 εἰς Χανιά εἰς τὴν συνοικίαν Ἑβραϊκῆς, ἔνθα συνητῶντο διάφοροι ἐθνικόφρονες καὶ λείψανα ἐπανάστασεων, ἐκτιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος διὰ τὸν χαρακτῆρα, πατριωτισμὸν καὶ τὰ ἀγνά πατριωτικά του αἰσθήματα.

Κατὰ τὰς Βουλευτικὰς ἐκλογὰς 1889 ἐπέτυχε βουλευτῆς Κισσάμου εἰς τὸν Συνδυασμὸν Κωστ. Μητσοτάκη, ἀλλὰ νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὸ ἐπόμενον ἔτος.

Κατὰ τὸ 1890 ἀπεβίωσεν ἐν Χανίοις μὴ νυμφευθεὶς, ἀφήσας λαμπρὰς ἀναμνήσεις εἰς πάντας.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΙΝ. ΨΑΡΟΥΔΑΚΗΣ

Ὁ πασίγνωστος εἰς τοὺς γεροντοτέρους καὶ μεσήλικας, Δικηγόρος καὶ Πολιτευτῆς. Ὁ Στέφ. Ψαρουδάκης ἐγεννήθη ἐν Σπηλιᾷ κατὰ τὸ ἔτος 1864, ἕγγονος τοῦ Στεφ. Ψαρουδάκη τοῦ μέλους τῆς ἐπанаστατικῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας τοῦ 1821. Ἀνετράφη δὲ καὶ ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις Δικηγόρος. Νεαρὸς καὶ φοιτητῆς ὢν, ἠγάπα νὰ συναναστρέφεται μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπανάστασεων, Σκαλίδη, Παρθενίου Περιίδη, Μυλωνογιάννη καὶ ἄλλων, παρ' ὧν ἐλάμβανεν μαθήματα ἐπαναστατικά.

Μετὰ τὴν λήψιν τοῦ διπλώματος του κατῆλθεν εἰς Χανιά, ἀσκῶν τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα. Λαβὼν σύζυγον κόρην ἀρίστης οἰκογενείας τοῦ Παωλιουδάκη, γέροντος Ἰ-

ατροῦ (καθημένου ἐν Κρῦν Βρυσάλι) καὶ ἱστοριογράφου (οὗτινος τὰ πολύτιμα χειρόγραφα ἴσως νὰ εὐρίσκωνται εἰς χεῖρας τῶν ἐγγονῶν του ἀδελφῶν Καλομηκαιράκη).

Ὁ Στέφ. Ψαρουδάκης διορισθεὶς εἰσαγγελεὺς Πρωτοδικῶν τότε Βάμου, ὑπηρέτησεν ὀλίγον, παραιτηθεὶς διὰ νὰ πολιτευθῆ. Δικηγорῶν ἐν Χανίοις, ἔνθα ἦτο τότε οἱ ἔγκριτοι συνάδελφοι του, Φούμης, Πωλογιώργης, Βενιζέλος, Κων. Μητσοτάκης, Μιχ. Μαρῆς καὶ ἄλλοι ἀπέτέλουν τοὺς ἐγγραμμάτους ἐπαναστατικούς πυρήνας τῆς πόλεως. Ὡς Δικηγόρος ἦτο πάντοτε πρόθυμος, ἀνιδιωτελῆς δωρεὰν ὑπερασπιζόμενος τοὺς ἀπόρους καὶ διὰ πολιτικά ἐγκλήματα καταδιωκομένους, ἀπέκτησε συμπαθείας πλείστας προπάντων ἐν Κισσάμῳ.

Κατὰ τὴν ἀπαισίαν ἐποχὴν 1889—1894 ὁπότε ὁ Σακῆρ, Μαχμούτ Πασσάς, Τζεβάτ καὶ ἄλλοι κατεδίωκον τὸ χριστ. στοιχεῖον καὶ ἐπαναστάτας, ὑπεστήριξε μὲ κίνδυνον ζωῆς του τοὺς καταδιωκομένους πάντοτε.

Κατὰ τὰς βουλευτ. ἐκλογὰς 1889 ἐπέτυχε μετὰ τοῦ συναδέλφου του ὑποψηφίου Φελεσάκη καὶ Ἐμμ. Θεοδωρίδη (γέροντος). Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1896—97 ἤρχετο τακτικῶς εἰς τὰ στρατόπεδά μας μὲ τὸ ὄπλον του, λαβὼν μέρος εἰς τὰς μάχας Βουκολιῶν, Καστελλίου καὶ Κανδάνου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Κρητ. Πολιτείας ἐξελέγη Βουλευτὴς τὸ 1901 διὰ μεγάλης πλειοψηφίας, ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸν Νομόν. Ὁμοίως ἐξελέγη Βουλευτὴς καὶ κατὰ τὰς ἐκλογὰς 1905 καὶ 1907.

Προσβληθεὶς ἐκ συμφορήσεως τοῦ ἐγκεφάλου ἀπέθανε κατὰ τὸ 1907, ἄτεκνος ἀφήσας τὰς καλλιτέρας ἀναμνήσεις πατριώτου, ἀνθρώπου καὶ ἀλτροῦιστοῦ.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΝΘΟΥΣΗΣ

Ὁ Ἀντώνιος Ἀνθοῦσης Δικηγόρος, ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Καμησιανὰ τῆς Κισσάμου κατὰ τὸ 1870, κατήγετο ἐκ πολυμελοῦς οἰκογενείας κτηματιῶν, τῆς ὁποίας πάντοτε ἠγωνίζοντο πολλὰ μέλη ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἀποτινάξεως τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὑπὸ τὸν ὀπλορχηγὸν Στυλ. Μπατάκη. Μὲ οἰκονομικὰς δυσχερείας κατωρθώσας νὰ περάνῃ τὰς Γυμνασιακὰς του σπουδὰς ἐν Χανίοις κατὰ

τὸ 1889, μετέβη εἰς Ἀθήνας ἐγγραφεῖς εἰς τὴν Νομικὴν. Ἐνθουσιώδης καὶ ἐθνικόφρων ἐπιστρέφων ἐκ μιᾶς ἐπαναστατικῆς συναθροίσεως κατὰ τὸ 1893, κατέπεσεν ἐκ τοῦ ἵππου του, συνεπεία συγκρούσεως αὐτοῦ πρὸς ἄλλον ἀγριώτερον. Ἐκ τῆς πτώσεως ἐκείνης ἔπαθε κάταγμα τοῦ μηριαίου του ὁστοῦ, συνεπεία τοῦ ὁποίου παρέμεινεν κλινήρης (ὡς ἐκ τῶν ἀτελῶν θεραπευτικῶν μέσων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης) καὶ ἐντὸς τῆς οἰκίας του περισσότερο τὸ ἕξαμῆνον. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαμονῆς του ἐν τῇ κλίνῃ καὶ οἰκίᾳ του, μελετῶν ἔμαθε τὴν Ἰταλικὴν καὶ διήλθε καὶ τὰ τῆς Νομικῆς συγγράμματα. Εὐφυέστατος λεπτολόγος καὶ μὲ φαντασίαν ἀπέραντον ἔγραψε ἐπικά ποιήματα μὲ ὁμοιοκαταληξίαν, καὶ μὲ θέμα τὰς Κρητικὰς Ἐπαναστάσεις, καὶ τὰ ὁποῖα ἐθεωρήθησαν τότε ἄρκετὰ ἐπιτυχῆ καὶ μὲ μέλλον εὐρύτατον.

Ὁ Ἄντ. Ἀνθούσης σπουδαστὴς ὢν κατὰ τὸ 1892 κατῆλθεν ὡς ὑπαρχηγὸς ἐπαναστατικοῦ σώματος Κισσαμιτῶν εἰς Κρήτην, δείξας τόλμην καὶ ἡρωϊσμόν.

Κατὰ τὴν πρώτην ἔπαν. συνέλευσιν ἐξελέγη μέλος αὐτῆς, ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτῆς, μετὰ τοῦ Στεφ. Ψαρουδάκη καὶ Γεώργ. Μαρκαντώνη.

Ἐξασκῶν τὸ Δικηγορικόν του ἐπάγγελμα ἐν Χανίοις, καὶ μὴ ἀποδεχθεὶς τὴν θέσιν τοῦ Προέδρου Πρωτοδικῶν, λίαν εὐδοκίμως, ἐθεωρεῖτο ὡς εἰς τῶν ἱκανωτέρων Δικηγόρων τῆς Κρήτης εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις.

Ἀπεβίωσεν ἐν Χανίοις κατὰ τὸ 1935.

ΝΑΣΑΚΗΔΕΣ, ΚΝΙΘΑΚΗΔΕΣ, ΑΡΕΤΑΚΗΔΕΣ

Πραγματικὴν παράληψιν θὰ διέπραττον, ἐὰν παρέλειπον ν' ἀναφέρω καὶ ὀλίγας λέξεις διὰ τινὰς οἰκογενείας ἐκ Κισσάμου ἄλλ' ἐγκατασταθέντες ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἐν Χανίοις.

Μέλη τῶν ἀνωτέρω, εὐρισκόμενα ἐν Χανίοις κατὰ τὴν μεγάλῃν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 καὶ διατηροῦντα σαπωνοποιεῖα τρία, ἐξ ὧν ἐπρομηθεύοντο σχεδὸν ἕξ ὅλης τῆς Κρήτης, ἐγίνετο δὲ καὶ ἐξαγωγή εἰς Βεγγάζαν καὶ Σμύρνην, ἐλαιοεμπορικὰ τρία, τὰ μεγαλύτερα, τῶν Χανίων, ἐμπορικὰ πλουσιώτατα δερμάτων, καὶ ἀποθήκας πωλήσεως σιτηρῶν. Πάντα ταῦτα ἐγκατελείφθησαν, καὶ οἱ ἰδιοκτῆται ἐργοστασιάρχαι καὶ ἔμποροι μεγάλῃς ὀκλήῃς μεμνημένοι εἰς τὸν

ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα, λαβόντες τὰ ὄπλα, καὶ ἀκολουθήσαντες τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξῆλθον εἰς τὰ στρατόπεδα, ταλαιπωρούμενοι καὶ ὑφιστάμενοι ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τὰς κακουχίας, παρεμείναντες καθ' ὅλην τὴν τριετίαν προσφέροντες ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος καὶ δαπανήσαντες εἰς τὰ στρατόπεδα ὄσα χρήματα εἶχον.

Αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν διαμένουσαι ἐν Χανίοις ἐργάσθησαν παντοιοτρόπως ὑπὲρ τοῦ Κοινοῦ τῆς πόλεως, ἐκκλησιῶν, σχολείων καὶ ἄλλων κοινωφελῶν ἔργων. Καὶ εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1878—1889—96 τὴν αὐτὴν φιλοπατρίαν καὶ ἐθνικοφροσύνην ἐπιδείξαντες, ἀπέκτησαν τὴν κοινὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην τοῦ λαοῦ.

Ἐκ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν προῆλθον τέκνα καὶ γόνοι διαπρέποντες εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὸ ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν. Ἔχουν Καθηγητὰς, Ναύαρχον, Χημικοὺς Λυκειαρχὰς καὶ βιομηχάνους, ἐξέχοντας ἐν τῇ Κοινωνίᾳ καὶ ὑπόδειγμα ἀρίστων πολιτῶν.

Καὶ ἡ οἰκογένεια Γεωργακάκηδων, μορφώσασα ἐπιστήμονας διακεκριμένους, ἀγωνιστὰς καὶ ἄλλους εἶναι ἀξία μιμήσεως. Ἔχει δὲ τὸν Κυριακὸν Ἰ. Γεωργακάκη, Ἰατρὸν διάσημον καὶ Διευθυντὴν τοῦ Κρατικοῦ Νοσοκομείου Πειραιῶς ὅστις προθύμως καὶ ποικιλοτρόπως ἐξυπηρετεῖ μὲ τὴν ἐξέχουσαν ἱκανότητά του πολλοὺς ἀσθενεῖς του οὗς ἐγχειρίζει μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιτυχίας, καθὼς καὶ τοὺς συμπατριώτας του, εἶναι ἀληθῶς ἀξίος ἐπαίνου. Ἄλλος ἐπιστήμων τῆς αὐτῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ Ἐλευθέριος Ἰ. Γεωργακάκης, ὅστις μετὰ ζήλου καὶ ἀνιδιωτελῶς προσφέρει τὴν ἐργασίαν του εἰς τὸν κόσμον ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἦτο καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς Ἐμμ. Γεωργακάκης φονευθεὶς εἰς τὰς μάχας τῆς Μ. Ἀσίας μετὰ τοῦ Κουκουνάκη ὑπολοχαγοῦ γενναίως πολεμοῦντες.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου Ροδοποῦ κατάγονται καὶ οἱ ἐξαιρετικοὶ ἐπιστήμονες Στέφ. Δ. Μυλωνάκης, Γυμνασιάρχης συγγραφεὺς ἐξαιρετικῆς μορφώσεως. Ἐπίσης καὶ ὁ ἰατρὸς Γεώργιος Μυλωνάκης καὶ δύο τέκνα του ἐξαιρετικῆς μορφώσεως ἰατροὶ καὶ οὔτοι.

ΑΝΘΙΜΟΣ ΡΟΣΜΑΡΗΣ

Μητροπολίτης Πτολεμαΐδος

Ὁ Ἄνθιμος Ροσμαρῆς ἐγεννήθη ἐν Σπηλιᾷ, καταγόμενος ἐκ τῆς πολυάνδρου καὶ ἥρωϊκῆς οἰκογενείας τῶν Ροσμαρῆδων ἐκ Ροδωπόδ, ἧτις καὶ κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1821—1866 1878 καὶ 1896—97 ὡς καὶ εἰς τοὺς Μακεδονικοὺς ἀγῶνας, διὰ τέκνων καὶ μελῶν αὐτῆς γενναίως ἐπολέμησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Ἄνθιμος 12ετῆς παρελήφθη ὑπὸ τῆς Μονῆς Γωνιάς, κατετάχθη καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ ἔτη ὡς δόκιμος, μεταβαίνων συνάμα καὶ εἰς τὸ Ἡμιγυμνάσιον Κολυμβαρίου, ἀριστεύων πάντοτε. Ἀριστεύσας καὶ εἰς τὴν δην τάξιν τοῦ Γυμνασίου καὶ διακριθεὶς διὰ τὴν πολυμαθειαν καὶ εὐφυΐαν του, μετὰ καταφανοῦς προτιμήσεως τῆς Θεολογίας καὶ θρησκευτικῶν μαθημάτων, ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν εἰς τὴν Θεολογίαν. Ἡ Ἰ Μονὴ βλέπουσα τὴν πρόοδόν του, ἐσυνέχισεν τὴν οἰκονομικὴν τῆς βοήθειαν πρὸς αὐτόν, ὡς καὶ ἄλλοι φιλόμουσοι εὐποροί. Ἀριστεύσας εἰς τὰς πτυχιακὰς του ἐξετάσεις ἄριστος μουσικὸς, καλλιφῶνος καὶ ὠραιότατος τὴν ἐμφάνισιν, παρελήφθη ὑπὸ τοῦ τότε Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μεταξάκη Κρητὸς, εἰς ὃν ἀνέθεσεν τὸν θρόνον τῆς Μητροπόλεως Κυρήνης μετὰ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀναδιοργανώσεως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δογμάτων τῆς Ὁρθοδοξίας. Περαιτῶσας τὴν ἀποστολὴν του ἐκεῖ εὐδοκίμως καὶ τυχῶν συγχαρητηρίων ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου, τοῦ ἀνετέθη ἡ Διοίκησις τοῦ θρόνου Πτολεμαΐδος. Καὶ ἐνταῦθα διέπρεψεν φροντίσας δι' ἴδρυσιν καὶ ὀργάνωσιν Δημοτ. σχολείων, ναοῦ τῶν ὀρθοδόξων καὶ Νοσοκομείου.

Καίτοι πολὺ νεαρὸς ἀπήλαυσε καὶ ἀπέκτησε δικαίως ἐξέχουσαν ἐπιρροὴν παρὰ τῇ Ἑλλ. Κοινότητι ὡς καὶ παρὰ τῇ διεθνῇ ἐκεῖ Κοινωνίᾳ, ἐκτιμώμενος διὰ τὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς του γνώσεις, γλωσσομάθειαν καὶ ὀργανωτικόν του πνεῦμα. Ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου παραλειφθεὶς εἰς τὸ ἐν Λάμπει τῆς Ἀγγλίας γενόμενον Συνέδριον τῶν Ἐκκλησιῶν ὄλων διὰ τὴν Ἐνωσιν αὐτῶν, ἐξελέγη Γραμματεὺς τῆς (ἦτο κάτοχος τῆς Ἀγγλικῆς, Γαλλικῆς καὶ Ἀραβικῆς) κρατήσας λεπτομερῆ πρακτικὰ, ἅτινα ἐξέδωκεν εἰς βιβλίον μεγάλης ἀξίας.

Ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα του Κρήτην καὶ χωρίον του

τὸν ἐδέχθησαν πάντες μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας ἐκτιμῶντες καὶ θαυμάζοντες τὴν ἀνωτάτην μόρφωσίν του.

Δυστυχῶς νεώτατος καὶ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς πολυσχιδοῦς δράσεώς του ἀπέθανεν τὸ 1934 ἐκ καρκίνου τοῦ ἥπατος. Ἦτο ὁ ἐνδεδειγμένος διάδοχος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΗΣ

Ὁ Πέτρος Μαρῆς Ἴατρός, μέλος μιᾶς τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἐγκριτωτέρων οἰκογενειῶν τῆς Κισσάμου ἐγεννήθη ἐν Καστελλίῳ κατὰ τὸ 1869, ἐσπούδασεν Ἴατρός εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ ἔλαβε τὸ πτυχίον του κατὰ τὸ 1892. Ὁ Μαρῆς εἶχε καὶ ἑτέρους ἀδελφούς τὸν Μιχαῆλ, Δικηγόρον, ἀσκήσαντα τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Χανίοις λίαν εὐδοκίμως ἀλλ' ἀποθανόντα δυστυχῶς ἑνωρίς. Τὸν Γεώργιον, ἐπίσης Δικηγόρον, διωρισθέντα ἐπὶ Κρητικῆς Πολιτείας Νομάρχης Ρεθύμνης, εὐδοκιμήσαντα καὶ προκαλέσαντα συγχαρητήρια θερμότερα ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως Πρ. Γεωργίου Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ.

Ὁ πατὴρ του, Ἰωάν Μαρῆς, ἦτο ἐκ τῶν πρώτων Πληρεξουσίων οἱ ὁποῖοι ἐστάλησαν εἰς Γεν. Συνέλευσιν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ἐκ Κισσάμου μετὰ τοῦ Νικ. Ἀναστασάκη, μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ὁποίας ἐφηρμόσθη ὁ Ὄργανικὸς Νόμος ἐν Κρήτῃ, μὲ Γεν. Διοικητὴν Κρήτης Τοῦρκον, ὑποδιοικητὰς Χριστιανούς καὶ τινα ἄλλα μικρὰ προνόμια. Οἱ Χριστιανοὶ ἀποστείλαντες Πληρεξουσίους εἰς τὴν νεαρὰν αὐτὴν Βουλὴν, ἐφρόντησαν δι' αὐτῶν, νὰ ἀνακουφίσωσιν ὀλίγον τὴν θέσιν τῶν χριστιανῶν, κατόπιν τοσούτων ματαίων θυσιῶν.

Ὁ Π. Μαρῆς ἐξήσκησεν εὐδοκιμώτατα τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Ἴατροῦ ἐν Καστελλίῳ ἐπὶ 18ετίαν. Ὡς φίλος ἀρχικῶς τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου ἐστάλη εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ μελέτην τοῦ Ἰταλικοῦ συστήματος τῶν Σωφρονιστηρίων ὡς καὶ τῆς ἰδρύσεως τῶν Κοινοτήτων. Ὁ Μαρῆς ἐξελέγη Πληρεξούσιος δις τῆς Κισσάμου ὡς καὶ ὑπουργὸς τῆς Κρητικῆς Πολιτείας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βενιζέλου ἐκ Κρήτης μετὰ τοῦ Βασιλ. Σκουλά καὶ Γεωργίου Μυλωνογιάννη.

Ὁ Μαρῆς ἦτο ἰατροφιλόσοφος κάτοχος τῆς Ἰταλικῆς καὶ Γαλλικῆς, ὡς καὶ φιλόλογος ἄριστος αὐτοδίδακτος καὶ ἐξ ἰδιοφυίας.

Στενός φίλος και θερμότατος ἀρχικῶς τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου, τὰ τελευταῖα ἔτη ἀποσυρθεὶς τῆς πολιτικῆς ἦτο μᾶλλον οὐδέτερος ἀλλὰ πάντοτε συντηρητικῶν φρονημάτων. Ἐξασκήσας τὸ ἐπάγγελμά του τὰ τελευταῖα 20 ἔτη ἐν Χανίοις εὐδοκιμώτατα ἀπεβίωσε τὸ 1917 ἐκ συγκοπῆς τῆς καρδίας μὴ νυμφευθεὶς.

Ἡ οἰκογένεια Μαρήδων ἔχει πολλὰ μέλη διακρινόμενα εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὸ ἐμπόριον και τὰς κτηματικὰς ἐκτάσεις ἐν Καστελλίῳ και Χανίοις τιμώμενα ὑπὸ τῆς Κοινωνίας.

ΕΜΜΑΝ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ (ὁ νεώτερος)

Ἐμμ. Θεοδωρίδης ἐγεννήθη ἐν Σπηλιᾷ τὸ 1870 ἐκ τοῦ, ἐκ Παλαιῶν Ρουμάτων, καταγομένου Ἄντων. Θεοδωρίδου, τῆς γνωστῆς εὐάνδρου οἰκογενείας, μωλοθροῦ τὸ ἐπάγγελμα ἀλλὰ ἀρίστου διὰ τὰς ἐπιτυχεῖς ἐγκαταστάσεις τῶν ἐλαιομύλων.

Ἐμμ. Θεοδωρίδης εἶχε και ἕτερον ἀδελφὸν τὸν Θεόδωρον φονευθέντα, ἐν Νέμβρω Βουκολιῶν εἰς σύγκρουσιν μὲ Τουρκ. στρατὸν τὴν 1 Μαρτ. 1895.

Ἐμμ. Θεοδωρίδης περατώσας τὸ Γυμνάσιον διωρίσθη τὸ 1889 Σχολάρχης ἐν Καστελλίῳ (μὴ ὑπαρχόντων τελειοφοίτων φιλολόγων τότε ἐν τῷ Νομῷ) μὲ ἐλληνοδιδασκάλους τοὺς Γ. Περαιθωράκη, Πέτρουλάκη και Ἰωάν. Λιονάκη. Κατὰ τὸ 1893 ὁπότε ἐδέχοντο νὰ ὑπηρετήσουν χριστιανοὶ (Μπιστολάκης και πολλοὶ ἄλλοι) τὸ καθεστῶς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ χριστ. στοιχείου, διωρίσθη Εἰρηνοδίκης Ἀλικιανοῦ. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διεπράτταντο φυλετικοὶ φόνου, και ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθη ὡς Εἰρηνοδίκης, ὁ Θεοδωρίδης ν' ἀνακαλύψῃ τοὺς φονεῖς διασήμων τούρκων δολοφόνων (οὓς εἶχε φονεύσει Δημητρογιάννης και Σία) ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας ἀμέσως. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1896—97 ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας Δαράτσου, Βουκολιῶν και Καστελλίου, ὑπὸ τὸν θεῖον του ἀρχηγὸν Νικ. Ἀναστασάκη και ὑπὸ τὸν γεν. ἀρχηγὸν Σκαλιδὸν ὡς γραμματεὺς του.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, διωρίσθη Γραμματεὺς τοῦ Τελων. Χανίων, ὑπὸ τελῶν τὸν Πολυδ. Παπαδερόν.

Ἐκτεθεὶς Βουλευτὴς τρεῖς, ἐπέτυχε διότι ὡς ἐκ τοῦ

συμπαθητικοῦ, ὀμιλητικοῦ καὶ ἀξιοπρεποῦς χαρακτηῖρος του καὶ πολλῶν συντέκνων ἠγαπᾶτο παρ' ὄλων.

Ἀπέθανε κατὰ τὰ ἔτη τῆς κατοχῆς ἐν Ἀθήναις, ἀφήσας κενόν, ὡς δικηγόρος, πολιτευτῆς καὶ ἄνθρωπος τῆς προόδου ἐν τῇ Κισσάμῳ καὶ Νομῷ Χανίων. Διακρινόμενος πάντοτε διὰ τὰ ἐξαίρετα πατριωτικὰ αἰσθήματα, τὴν φιλανθρωπία καὶ ἀλτροῦισμόν του.

Ἀφῆκε δύο υἱοὺς τὸν Ἀντώνιον δικηγόρον καὶ πολιτευτὴν καὶ τὸν Ἰωάννην ἐξαίρετον καλλιτέχνην ζωγράφον, τοῦ Πενεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐκ τῆς θυγατρὸς, του μακαρίτου ἐξόχου ἱατροῦ καὶ ἀνθρώπου Ἀσημῆ.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΝΑΝΔΡΑΚΗΣ

Ὁ Νικόλαος Μαλανδράκης ἐγεννήθη εἰς Παλαιὰ Ρούματα ἐκ γονέων διακρινομένων διὰ τὰ ἐξοχα πατριωτικὰ καὶ θρησκευτικὰ τῶν αἰσθημάτων.

Περατώσας τὰς Γυμνασιακὰς του σπουδὰς με δυσχερείας καὶ ἀνέχειαν ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν. Κατελθὼν εἰς τὸ χωρίον του Ρούματα κατεγίνετο μετ' ἄλλων φιλομουσῶν καὶ προοδευτικῶν τότε νέων, Δημητριάδη, Θεοδωδίδη, Μαρκουλάκη κ. ἄ. εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν Σχολείου καὶ Ἐκκλησίας, ἐδίδασκε δὲ μετὰ τοῦ Δημητριάδου τοὺς μαθητὰς τοῦ χωρίου καὶ περιφερείας του, ἐλλεῖπει διδασκάλου κατὰ τὸ 1894. Ὄταν ἀπεφάσισαν καὶ οἱ χριστιανοὶ τῆς Κρήτης, νὰ δεχθῶσιν ὑπηρεσίας ἐν τῇ Διοικήσει (βεβαίως πρὸς μείωσιν τῶν βασάνων καὶ καταδυναστεύσεων), διωρίσθη ἐπόπτης τῶν Δημοσίων ἔργων Νομοῦ Χανίων.

Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1896—97 ἔλαβε μέρος ὡς ὄπλαρχηγὸς (μετὰ τῶν Μπιτζάνη, Μπομπολάκη, Δημητριάδη, Σταυρουλάκη καὶ ἄλλων) τοῦ Ἀρχηγοῦ Ἄναγ. Μαρκουλάκη, εἰς τὰς μάχας Βουκολιδῶν καὶ τὴν περίφημον τοῦ Δρομονέρου, καθὼς καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν Κανδάνου, δείξας τὴν πατροπαράδοτον γενναϊότητα καὶ ἀνδρείαν τῶν Ρουματιανῶν.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θερίσου τὸ 1905 ἦτο εἰς ἐκ τῶν ζωηροτέρων ὄπλαρχηγῶν, μεταβὰς μετὰ πολλῶν ὀπαδῶν εἰς Θέρισον, Ἀτσιπόπουλον, καὶ Καστέλλιον.

Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς Ἐπανάστ. Συνελεύσεως, ἐξελέγη πληρεξούσιος, βουλευτῆς, ἐγκλεισθεὶς μάλιστα καὶ εἰς εὐρωπ. πολεμικά, πρὸς ματαίωσιν τῆς εἰσόδου Κρητῶν

Βουλευτῶν εἰς τὸ Ἑλλ. Βουλευτήριον. Εἰς τὸν Ἡπειρωτικὸν ἀγῶνα, ὡς συναρχηγὸς μετὰ τοῦ Ἑμμ. Μπαλαντίνου, λαβὼν μέρος μετ' ἀρκετῶν ἀνδρῶν, ἔδειξαν ἀμφοτέροι γενναιότητα καὶ ἀνδρείαν ὑπερτάτην, καὶ δὴ κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μετσόβου.

Διορισθεὶς ἐπόπτης τῆς Ἀγροφυλακῆς Κρήτης, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ.

Ἀπέθανεν ἐν Δρακόνῃ Κισσάμου διανύων οἰκονομικὰς στενοχωρίας κατὰ τὸ ἔτος 1937.

ΕΜΜΑΝ. Ν ΤΡΙΠΟΔΑΚΗΣ

(Ἵποστράτηγος)

Ὁ Ἑμμ. Τριποδάκης ἐγεννήθη ἐν Σπηλιᾷ τὸ 1863 ἐκ πατρὸς κτηματίου ἀλλ' ἀγωνισθέντος κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1841. (Χαιρέτη) 1858 (Μαυρογένη) καὶ τριετὴν τοῦ 1865. Οἱ Τοῦρκοι θεωροῦντες τοῦτον ὡς ἓνα ἐκ τῶν πάντοτε ἀντιδραστικῶν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως τὸν ἀπήγαγον εἰς Καστέλλιον Κισσάμου κατὰ τὸ 1870 καὶ τὸν εἶχον ἐπὶ τρίμηνον ἐργαζόμενον εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα (κατασκευὴ τοῦ λιμένος) πιέζοντας καὶ μαστιγώνοντας πολλὰκις τοῦτον.

Ὁ Τριποδάκης μὴ ἔχον τὰς δυνάμεις νὰ μάθῃ γράμματα παρελήφθη καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς Μονῆς καὶ δαπανοῦσα τὸν ἀπέστειλεν εἰς Χανιά καὶ Ἀθήνας ὅπως περατώσῃ τὸ Γυμνάσιον καὶ κατόπιν γίνῃ θεολόγος. Ὁ Ἑμμ. Τριποδάκης ἀριστεύων εἰς ὅλας τὰς τάξεις μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας μετάβασίν του κατέφυγεν εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ὡς ἐθελοντής. Εἰσελθὼν εἰς τὴν Σχολὴν ὑπαξιωματικῶν ἐξῆλθεν, μετὰ τῶν πρῶτων, Ἀνλοχαγός. Συνεχίζων τὴν ὑπηρεσίαν του, ἀπὸ τοῦ 1900, προήγητο κανονικῶς συνεπείᾳ τῆς καλῆς καὶ διακεκριμένης ὑπηρεσίας του, ὡς ὑπ)κὸς ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην Γριμπόβου 1897, ὁμοίος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς καὶ Ἑλληνοβουλγαρικὸν (1912—1913) δεικνύων ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Κρήτες ἀξιωματικοὶ καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες.

Καθ' ὄλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ὑπηρεσίας του (ἀπεσπίασθη ὕστερον εἰς τὰς οἰκονομικὰς ὑπηρεσίας) περιποιεῖτο μὲ ζῆλον καὶ προθυμίαν πάντα ὑποδεέστερόν του, καὶ μάλιστα Κρήτα, καὶ τοῦτο διατὶ εἶχεν ἀποκτήσει πλείονας γνωριμίας καὶ φίλους ἐν τῷ στρατῷ (ὑπηρετήσας καὶ ὡς

καθηγητῆς ἐν Σχολαῖς) καὶ μεταξὺ τῶν πολιτευομένων.

Πολιτευθεὶς ἐν τῷ Νομῷ Χανίων, ἐπέτυχε Βουλευτῆς δις ἐκτιμηθεὶς καὶ ψηφιζόμενος διὰ τὴν ᾿Αξίαν ἰκανότητα καὶ μεγάλας καὶ ποικίλας ἐξυπηρετήσεις πάντων τῶν ἐν ᾿Αθήνας καὶ Πειραιεῖ Κρητῶν, ἰδιαιτέρως δὲ καὶ μετὰ πατριωτικῆς στοργῆς τοὺς συνεπαρχιώτας του Κισσαμῖτας.

Ἀποθανὼν ἐκ συμφορῆσεως τοῦ ἐγκεφάλου τὸ 1937 ἄφηκεν υἱοὺς ἀξίους του τὸν διάσημον Μηχανικὸν Μίμην Ε. Τριποδάκη καὶ ἕτερον Τραπεζιτικὸν Ἀνώτερον.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΚΗΣ

Ὁ Γεώργ. Μαρκαντωνάκης ἐγεννήθη ἐν Τοπολίσις ἐκ πατρὸς ἐκ τῶν προεξαρχόντων τῆς Κισσάμου καὶ καλῶν κτηματιῶν. Περαιτώσας τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς ἐν Χανίοις καὶ Ἀθήναις ἐσπούδασε φαρμακοποιός. Ἦτο ἡ ἐποχὴ 1891—1896 ὅπου ἐν Κρήτῃ εἶχε κηρυχθεὶ ὁ στρ. νόμος ἔνεκεν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1889. Οἱ Σακῆρ Πασσᾶς καὶ Μαχμοῦτ Πασσᾶς κατεδίωκαν, ἐφυλάκιζον, ἀπηγχόνιζον καὶ ὑπέβαλαν, εἰς παντὸς εἶδους καταδιωγμοὺς τοὺς Κρητῆς. Ὁ Μαρκαντώνης μετὰ τῶν τότε φοιτητῶν Κρητῶν δὲν ἔμενον ἡσυχοί, δὲν περιορίζοντο μόνον εἰς τὰς σπουδὰς των, ἀλλὰ εὐρισκόμενοι καθ' ἑκάστην εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν διαμενόντων ἀρχηγῶν Κρητῶν ἐν Ἀθήναις Μυλωνογιάννη, Χ. Μιχάλη, Σκαλίδη, Νικολοῦδη, Χριστοδουλάκη, Βολουδάκη (Κωσταροῦ), Κορκίδη, Παρθεν. Περίδη, Πορτάλιου, Κατεχάκη, Τσουδερὸν, Σκουλαῖ, Τρακάκη, Μάντακα καὶ ἄλλων ἐκ τῶν Ἀνατ. Νομῶν, ἐκινῶντο, ἐνήργουν ἐράνους, ἐλάμβανον μέρος εἰς θεατρικὰς παραστάσεις δι' εἰσπραξίν χρημάτων καὶ ἀποστολὴν ἐνόπλων σωμάτων εἰς Κρήτην κατὰ τῶν τούρκων, μετὰ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀμύνης συνεργαζόμενοι καὶ ἦν ἀπετέλουν, Ρενιέρης, Ν. Δεικτάκης, Χ. Μιχάλης, Περίδης, Ἀντωνιάδης, Ζυμβρακάκης καὶ ἄλλοι ἐνθουσιῶδεις πατριῶται. Μεταξὺ τῆς ὁμάδος τῶν ἀεικινήτων φοιτητῶν ἦτο οἱ Τζιμπισκάκης, Ι. Τζιτζικαλάκης, Γεωρ. Ζερβός, Σταματάκης, Γεωργιακάκης, Μυλωνογιαννάκης, Μαρκαντώνης, Ἀναστασάκης, Φουντουλάκης, Κανδaráκης, Βλαχάκης, Καβρουλάκης καὶ πλείστοι ἄλλοι ὑπερενθουσιῶδεις πατριῶται.

Κατὰ τὴν ἔκκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως 1896, κατῆλθεν εἰς τὸν κόλπον Μένιαις μετ' ἄλλων ἐνόπλων ἀνδρῶν με-

ταβάς εἰς τὸ στρατόπεδον πολιορκητῶν Καστελλίου. Ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κανδάνου μετέβη ἐκεῖ μετὰ τοῦ ὄπλαρχηγοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου.

Ἦτο στενότητος φίλος τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου καὶ πολλάκις τὸν ἐφιλοξένησε μετὰ συνοδείας του εἰς τὸν ἐν Τοπόλια οἶκον τοῦ. Καὶ ἐν τῇ Βουλῇ Κρήτης καὶ Ἀθηνῶν εἰσῆλθε δις ὡς καὶ Γερουσιαστῆς τοῦ Ν. Χανίων.

Ἦτο πανίσχυρος παρὰ τῇ Κυβερν. Βενιζέλου ὡς ἐκ τῆς φιλίας του καὶ μεγάλης του ἐπιρροῆς ἐν τῷ Ν. Χανίων. Ὑπὲρ τῆς Κισσάμου εἰργάσθη πολὺ μετὰ τῶν λοιπῶν συναδέλφων του Κισσαμιτῶν, προπάντων ὑπὲρ τῆς συγκοινωνίας καὶ Δημοσίων ἐν γένει ἔργων.

Ἀπέθανεν ἐν Χανίοις κατὰ τὸ 1938.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΛΙΟΝΑΚΗΣ

Ὁ Λεωνίδας Λιονάκης ἐγεννήθη εἰς τὸν Πύργον, χωρίον κείμενον δυτικῶς τοῦ Καστελλίου. Περαιτώσας τὰς Γυμνασιακὰς του σπουδὰς ἐν Ἀθήναις, ἐπαῆλθεν εἰς τὸ Καστέλλιον ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν ἀσκήσιν τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος. Ὡς ἐκ τῆς εὐστροφίας καὶ εὐφυΐας του ταχέως ἀπέκτησε συμπαθείας καὶ ἀρκοῦσαν πελατείαν, τοὺς μικροκτηματίας καὶ μικροπαραγωγούς περιποιούμενος πολὺ, τὴν μαρίδα ὡς ἔλεγον, τὸν ὑπεστήριξαν καὶ οὗτοι κατὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς ἐπιτυχῶν βουλευτῆς τοῦ Νομοῦ Χανίων κατὰ τὸ 1903 καὶ 1905.

Ὁ Λιονάκης ἀνῆκεν εἰς τὴν Κουνδουρικὴν ἢ Μιχελιδακικὴν ὀνομαζομένην μερίδα, καὶ ὁσάκις παρείχετο εὐκαιρία ἐδείκνυεν ἰσχυρὰν ἐμμονὴν εἰς τὰς κομματικὰς του ιδέας μετὰ φανατισμοῦ. Κατὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1905 ἀνέλαβε τὴν διοργανώσιν ἀντεπαναστάσεως κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Θερίσου, καὶ μετὰ ὁμάδος ὁμοφρόνων του ἐπολιόρκησεν τοὺς ἀντιθέτους ἐν Καστελλίῳ.

Προσδραμόντες Βενιζελικοὶ πανταχόθεν καὶ δὴ ὑπὲρ τριακόσιοι ἔνοπλοι ζῶηροὶ Βενιζελικοὶ, ἐκ τῆς Ἀνατολ. Κισσάμου, διέλυσαν τὴν πολιορκίαν Καστελλίου, ἀπελευθέρωσαν τοὺς κεκλεισμένους καὶ ἀπεμάκρυναν τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Λιονάκη ὡς καὶ αὐτὸν καταφευγόντα ὕστερον εἰς Χανιά, ὃ Λιονάκης ὑπῆρέτησε κατὰ τὸ 1909 εἰς τὴν Κρητικὴν Κυβέρνησιν τῶν μηνιαίων ὑπουργῶν, ὅποτε ἐξελέγοντο κατὰ μῆνα πρὸ τῆς Ἑνώσεως καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀρμοστ. Ζαΐμη.

Ὁ Λιονάκης μετέβη εἰς Ἀποκόρωνα εἰς τὴν Μεταπολι-
τεύτικὴν Ἐπιτροπὴν, 1895—97 λαβὼν μέρος μετ' ἄλλων
Κισσαμιτῶν εἰς τὰς συγκρούσεις εἰς Σελιά, Κάμπους καὶ
Βάμον. Ὁ Λιονάκης διορίσθη μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Κατα-
τάξεως Παλαιῶν Ἀγωνιστῶν Κρήτης τὸ 1921 δείξας συντη-
ρητικὴν στάσιν κατ' αὐτὴν, διὰ τὴν ὁποῖαν παρεπονέοιο
παλαιοὶ ἀγωνισταὶ δι' αὐτὴν,

Ἀπέθανε ἐν Καστελλίῳ κατὰ τῷ ἔτος 1930.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΦΑΝΔΡΙΔΗΔΩΝ

Ἡ πολυμελής οἰκογένεια τῶν Φανδρίδηδων ἢ Φανδρά-
κηδων κατάγεται ἐκ Πλακαλῶνων Κισσάμου. Πρὸ 150ετίας
μέλος αὐτῆς, κατέφυγεν εἰς Σηλιάν, ἔνθα εὕρισκονται
καὶ νῦν Φανδράκηδες ὡς καὶ εἰς Δρακῶναν. Ἔτερον μέ-
λος, κόρη, ὑπᾶνδρεύθη ἐκ Ροδωποῦ, ἐξ ἧς νῦν, Κανισά-
κηδες, Ἀναγνωστάκηδες καὶ Κακαβελάκηδες (εἰς Καμά-
ραν Κουμοῦλι). Ἐτέρα κόρη εἰς Βούβαις ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ
πολυπληθὴς οἰκογένεια Στυλιανουδηδων, ἔτερα κόρη εἰς
Καρανοσκάφια ἐξ ἧς οἱ Μαραγγουδάκηδες, ἔτερα εἰς
Σηλιάν ἐξ ἧς ἡναστασάκηδες καὶ ἕτερος ὁ Παναγιώτης
ὁ τελευταῖος νυμφευθεὶς κόρην Σαραντοκοκολάκη ἐκ
Σκουτελώνας ἐγέννησεν τοὺς Νικόλαον καὶ Γεώργιον
Φανδρίδη.

Ὁ Παναγιώτης Φανδράκης ἦτο ξυλογλύπτης, τελειο-
ποιηθεὶς πλησίον ἐνὸς Ροδίου Καλιτέχνου. Οὗτος διώρθωσε
(Παναγ.) καὶ τὸ ὠραῖο τέμπλο τῆς Μ. Γωνιάς.

Ὁ υἱὸς τοῦ Νικόλαος μορφωθεὶς εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς
Μονῆς, διεκρίνετο διὰ τὴν φιλομάθειαν καὶ μεγάλην ἀντί-
ληψίν του. Ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐγένε-
το Ὁπλαρχηγὸς τῆς περιφερείας Κλαδουργιανῶν, Γρημ-
βιλιανῶν καὶ Σκουτελώνας, διότι εἶχεν κτήματα εἰς Κλα-
δουργιανὰ (τὸ Κλαδουργιανὸν Μετόχι τὸ ὁποῖον κρατεῖ ἡ
Ι. Μονὴ Γωνιάς τῶρα) καὶ διότι ἦτο εὐρωστος, ἀνδρείος,
τόλμηρός καὶ μ' ἐμφάνισιν ἐπιβλητικὴν. Οὗτος ἔλαβε μέ-
ρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Δαράτσου ἔνθα εἶχε τραυματισθεῖ
εἰς τὸν γλουτὸν μετὰ γιαταγάνι ὑπὸ Τούρκου ἐκ τοῦ πλη-
σίον. Ὁμοίως ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας κατὰ τὴν εἰσβο-
λὴν τῶν Τουρκοαἰγυπτίων (Κοκκινάκηδων, ὅπως τοὺς ὀνό-
μασαν ἐκ τῆς ἐρυθρᾶς ἐνδυμασίας τῶν Αἰγυπτίων) εἰς Κί-
σαμον καὶ δὴ εἰς Πολεμάρχι καὶ Δέμπλα. Ὡσαύτως ἔλαβε

μέρος εις τὴν ἀτυχὴ ἀπόπειραν ἀλώσεως τῆς Γραμβούσας κατὰ τὸν Δ)βριον 1823.

Μετὰ τὴν προσωρινὴν ὑποταγὴν τῆς Κρήτης, πλείστοι Κρήτες μεταβάντες εἰς Πελοπόννησον, ἐν οἷς Ἀντωνιάδης, Μητσοτάκη Κωνστ., οἰκογένεια, Ζυμβρακάκηδες, Χάληδες, Γερασιώτης, Σκανδάληδες καὶ ἄλλοι, διαμείναντες εἰς Ἄργος, Τολό, Ναύπλιον Μπλάους κ.λ.π. ἔφυγε καὶ ὁ Νικ. Φανδράκης μεταβὰς εἰς Ἄργος, ἔνθα καὶ διωρίσθη δημοδιδάσκαλος, μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν, διδάξας ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν—μεταβαλὼν καὶ τὸ ἐπώνυμον εἰς Φανδρίδην—λίαν εὐδοκίμως ὡς ἐκ τῆς φιλομαθείας του· εἶχε δὲ καὶ ποιητικὸν τάλαντον ἀφήσας πολλὰ ποιήματα ἐξυμνοῦντα τοὺς ἀγῶνας τῶν Κρητῶν.

Νυμφευθεὶς τὴν θυγατέραν τοῦ ἀρχηγοῦ Ν. Χανίων Ἰωάν. Χάλη ἀπέκτησε πέντε υἱοὺς τοὺς Διομήδην, Περικλῆν, Πέτρον, Χαράλαμπον καὶ Βάσον, καὶ μίαν κόρην.

Ὁ Διομήδης γενόμενος ἑπαρχος Κυθήρων, ὕστερον Διευθυντῆς καὶ Νομάρχης Ἀττικῆς ἐπὶ Τρικούπη, κατήλθεν εἰς Κρήτην τὸ 1896—97, ἐγένετο ὄπλαρχηγὸς Θερίσου καὶ ἀπέθανεν ἐν Χανίοις τιμώμενος ὑπὸ πάντων διὰ τὴν ἀξίαν καὶ Πατριωτισμὸν του.

Ὁ Περικλῆς ἐφορευθῆ, κατὰ τὸ 1843 εἰς τὸ Ναύπλιον ὡς Βασιλικός, εἰς μάχην πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας Ἀγῶς τοῦ ἱππικοῦ. Ὁ Βάσος νυμφευθεὶς ἐκ Νεαπόλεως, κόρην ἐκ τῶν θαλασσινῶν, ἀπέκτησε τέκνα καταφυγόντα εἰς Ἀθήνας Ὁ Πέτρος ἰατρὸς γνωστότατος καὶ διακεκριμένος ἐτραυματίσθη εἰς τὸν Μονοκούμαρον τὴν 7ην Φεβρουαρίου 1897, καὶ ἀπέθανεν ἐκ συμφορῆσεως ἐν Χανίοις. Ὁ Χαράλαμπος Δικηγορεύσας εὐδοκίμως ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ἐξασκήσας τὸ ἐπάγγελμά του κατήλθεν εἰς Κρήτην ἀπὸ τὸ 1878 κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ὡς Γραμματεὺς τοῦ ἀρχηγοῦ Χ' Μιχάλη Γιάνναρη λαμβάνων μέρος εἰς τὰς μάχας.

Ὁ Χαράλ, Φανδρίδης ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐπὶ ἀρμοστείας Ζαΐμη, εὐδοκίμως ὑπηρετήσας μέχρι ἀναχωρήσεως τοῦ Ζαΐμη ἐκ Κρήτης.

Ἀποθανὼν πρὸ 15ετίας ἀφῆκεν υἱοὺς, ἀξίους τοῦ ἐγκρίτου καὶ νομομαθοῦς πατρός, τὸν Πίπην Ἀνώτερον Τραπεζιτικὸν ἐν Ἀθήναις τὸν Νίκον ἔμπορον εὐδοκιμοῦντα ἐν Πειραιεὶ καὶ τὴν κόρην Ἀνωτέραν ὑπάλληλον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς Χανίων.

Ὁ ἰατρὸς κ. Ἐμμαν. Φανδρίδης ἐν Καστελλίῳ ἀσκῶν

εὐδοκίμως τὸ ἐπάγγελμά του ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν πολυ-
μελεστάτην οἰκογένειαν, ὁμοίως καὶ ὁ ἐν Χανίοις ἀποθα-
νὼν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γρίππης ὀδοντίατρος Φανδρίδης,
ἦτο μέλος τῆς αὐτῆς οἰκογενείας.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩΑΝ. ΔΕΙΚΤΑΚΗΣ

Ὁ Ἐμμαν. Δεικτάκης ἐκ Καλυβιανῆς Μεσογείων ἦτο
εἷς ἐκ τῶν ἐξεχόντων Κισσαμιτῶν τῶν ἐτῶν 1800—1840.
Νέος εἶχεν μεταβεῖ εἰς Ρουμανίαν μετ' ἄλλων πρὸς εὕρε-
σιν τύχης. Προσκληθεὶς πλησίον ὁμογενῶν ἐκεῖ καὶ ἀνα-
μιχθεὶς εἰς τὴν προμήθειαν σιτηρῶν εἰς τὰ Σπετσουδράϊκα
ἱστιοφόρα, ἀπέκτησε μερικὰ χρήματα. Μυηθεὶς εἰς τὴν
παρασκευαζομένην ἑλλην. ἐπανάστασιν τοῦ 1821 κατήλ-
θεν εἰς Μεσόγεια διαφωτίζων τοὺς Κισσαμίτας. Εὐρῶν εἰς
τὰ πρόσωπα Ἀρετᾶ, Χαραλάμπη, Μακρομούρη καὶ Μαυ-
ράκη, κατανόησιν καὶ πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν συνειρ-
γάσθη μετ' αὐτῶν διὰ τὴν ἐξέγερσιν.

Ὁ Ἐμμ. Δεικτάκης φρόνιμος, συνετὸς καὶ ὀλιγόλογος
(εἶχε λίγα λόγια) ὡς τὸν παρίστανον οἱ γεροντότεροι ἐκ
τῶν γνωρισάντων αὐτόν, γρήγορα ἀπέκτησε τὴν ἐκτίμησιν
τῶν συνεπαρχιωτῶν του, καὶ εἰς αὐτόν ὡς καὶ τὸν Χρυσά-
φοπουλον ἀπετεινοντο ἐπὶ δυσκόλων γενοσῶν καὶ περι-
στατικῶν ἀνυπερβλήτων. Ἐνωρὶς κατανοήσας τὴν χρησιμώ-
τητα τοῦ φρουρίου Γραμβούσης, ἐξέθετε τὰς σκέψεις του
εἰς τοὺς γεν. ἀρχηγοὺς Γεώρ. Δρακονιανὸν Κισσάμου καὶ
Ἰωάν. Κουμῆν Σελίνου. Οἱ ἀνωτέρω συμφωνήσαντες ἔστει-
νον ὑπομνήματα εἰς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν τῆς ἐπανάστα-
σεως ζητοῦντες νὰ πείσωσι ταύτην εἰς τὴν ἀποστολὴν τῶν
ἀναγκαιουσῶν βοηθειῶν. Ὀλιγοψυχῆσαντες πρὸ τῆς ἀνα-
βλητικότητος τῶν ἐν Ἑλλάδι, προέβησαν εἰς τὴν ἀτυχὴν
ἀπόπειραν ταύτης κατὰ τὸν Δ)βριον 1823, ὅποτε ἐξ ἀπρο-
βλεψίας τῶν ἀνελεθόντων καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ φρούριον,
ἐξεγερθέντες οἱ φύλακες κατεκρήμνισαν καὶ ἐφόνευσαν
τοὺς ἐκπηδήσαντας καὶ ἄλλους πολλοὺς, ἀποτυχούσης οὗ-
τω τῆς ἀποπέρας.

Ὁ Δεικτάκης αἰσιόδοξος ἀφοῦ ἀνέθηκεν εἰς ἀνθρώ-
πους ἐμπίστους του καὶ ἱκανοὺς, ὡς τὸν Ἀρετάν, Μαυ-
ρομούρη, Χαραλάμπη, Μαυράκη καὶ ἄλλους, τὴν πα-
ρακολούθησιν καὶ κίνησιν τῆς φρουρᾶς αὐτὸς μετὰ τοῦ
Δρακονιανοῦ, Κουμῆ, Χάλη, Παναγιωτάκη, Ἀντωνιάδου

καὶ Οἰκονόμου, ἐκθέσαντες τὰς σκέψεις καὶ σχέδια των, εἰς τὸν κυβερνῶντα Κωλέτην εἰς Μονεμβασίαν καὶ δεχθέντα ὠργάνωσεν, ἀρκοῦσας στρατ. καὶ ναυτικὰς δυνάμεις καὶ ἀπεστείλας τὸν Ἑμμ. Τομπάζην ἐκ Μονεμβασίας μετὰ 17 πλοίων καὶ ὑπερεπτακοσίων ἀνδρῶν πρὸς τὴν Γραμβούσαν. Οὕτω ἠλώθη ἡ νῆσος αὕτη ἣτις τόσον ἱστορικὸν ρόλον ἀνέπτυξεν, καὶ ἄνευ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Δεικτάκη ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐπεχειρεῖτο οὔτε θὰ ἐπετύγχανεν.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν Γραμβούσης ὁ Δεικτάκης ἀπολαμβάνων μεγάλης ὑπολήψεως, ἔμενε μὲν εἰς Μεσόγεια καὶ ὅπου συνεσκέπτετο ἡ πολιτικὴ Διοίκησις τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ συχνότατα μεταβαίνων εἰς Γραμβούσαν συνειργάζετο μετὰ τῶν Γραμβουσιανῶν.

Τὰ τουρκικὰ στρατεύματα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Γραμβούσης ὑπὸ τῶν χριστιανῶν μένεα πνέοντα ἐπῆλθον κατὰ τῆς Κισσάμου, καίοντα, ἀρπάζοντα καὶ φονεύοντα πάντα συλλαμβανόμενον, κυριεύσαντα τὸ πολυορκοῦμενον Καστέλλι ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, καὶ προχωροῦντα διὰ Τραχήλου τῶν Μεσογείων εἰσῆλθον εἰς αὐτὰ καύσαντα τὰ πλεῖστα χωριά, καὶ καταδιώκοντα τοὺς ἐπαναστάτας Τηγανίου καὶ ἐλαφρονησίδων (8βριον 1825) εἰσῆλθον εἰς τὸ χερσονησίδιον αὐτοῦ διὰ ἀβαθοῦς τινος μέρους. Γενομένης μάχης ἐκεῖ ἐφονεύθησαν πλεῖστοι ἡμέτεροι καὶ ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὲρ τοὺς 600, ἐν οἷς γυναικόπαιδα πωληθέντα εἰς Ἀλεξάνδειαν καὶ Σμύρνην ἐν οἷς ὁ Ἰω. Δεικτάκης ἐξάδελφος τοῦ Ἑμμαν. ὁ ἱερομόναχος Γωνιᾶς Δωρόθεος Περάκης, ὁ ἐξ Ἑλλάδος κατελθὼν Γεωρ. Ἀντωνιάδης, Δαμαντάκης καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀρκετοὶ δὲ ἠχμαλωτίσθησαν.

Ὁ ἀξιωματικὸς Λαζόπουλος μετὰ σώματος ἐθελοντῶν ὅστις εἶχε σταλεῖ ὑπὸ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως, καταφθάσας καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν ἀγῶνα διέσωσε πλείστους ἀνακόψας τὴν προέλασιν τῶν Τούρκων.

Καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Μουρνιδῶν 1833 ὁ Ἑμ. Δεικτάκης πρωταγωνιστῶν ἐκ Κισσάμου μετὰ Χρυσάφοπούλου, Ι. Παπαγιαννάκη, Ι. Ἀναστασάκη, Καρεκλᾶ, Μαρτεμιανοῦ καὶ ἄλλων ἔλαβε μέρος εἰς αὐτὴν μεταβάς εἰς συνάθροισιν τοῦ χωρίου Μουρνιδῶν.

Οἱ χριστιανοὶ ζητοῦντες τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Πρωτοκόλου τῆς 3 Φεβρ. 1830 δι' οὗ θὰ ἐφηρμόζοντο μέτρα Διοικητικὰ, πλέον φιλελεύθερα, τῇ συνεννοήσει τοῦ Ἀγγλοῦ Προξένου, ἀφοῦ οἱ χριστιανοὶ δὲν ἐζήτησαν τὴν Ἀγγλίαν, ὁ

Μοσταφᾶ Πασσᾶς προέβη εἰς καταδιώσεις, σφαγὰς καὶ ἀπαγχονισμῶν πολλῶν ἑκατοντάδων Κρητῶν.

Μεταξὺ τῶν ἀπαγχονισθέντων ἦσαν ἐκ Κισσάμου οἱ Σγουρομάλλης ἐκ Καλαθηνῶν, Κατσικούλης ἐκ Καμισιανῶν καὶ ἕτεροι δύο ἐκ Προδρόμου καὶ Π. Ρούματων.

Ὁ Ἐμμ. Δεικτάκης διαφυγὼν τὸν κίνδυνον τῆς καταδιώξεως ὡς καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μεταβάντων εἰς τὴν συνάθροισιν τῶν Μουρνιῶν κατέφυγεν μετὰ τοῦ Χρυσάφοπουλου, Δρακονιανοῦ, Καρεκλᾶ, Μαρτημιονοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἐκ τῶν ἐκδηλωσάντων ζωηρὰς ἐπαναστατικὰς ἰδέας Κισσαμιτῶν, εἰς τὴν ἔλευθραν Ἑλλάδα, εὐρίσκετο εἰς συχὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Κωλέτη καὶ ἄλλων ἰσχυόντων, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος, ὅστις ἦτο ἀληθὴς πατριώτης ἐπιδιώκων πάντοτε τὴν ὀργάνωσιν, πρόοδον ἐκπολιτισμὸν τῆς κατεστραμένης ἐκ τοῦ ἑπταετοῦς πολέμου Ἑλλάδος ὡς καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τῆς λοιπῆς ὑποδούλου.

Ὁ Χαιρέτης Ἄριστ. πολυμαθὴς καὶ μορφωμένος ἐξ Ἡρακλείου πρωτηγνώστησε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1841 λαβούσα καὶ τὸ ὄνομά του. Ὑπὸ τοὺς Ν. Ρενιέρην, Μισαήλ, Ἀποστολίδην, Μητροπολίτην Ἀθηνῶν, ἐκ Μελησουργοῦ Κισσάμου καταγόμενον, τοὺς Σπύρ. καὶ Ἐμμ. Ἀντωνιάδηδες Ἄριστ. Χαιρέτην καὶ Αὐγερινὸν ἀφοῦ κατηρτίσθη Ἐπιτροπὴ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος Κρήτης, συνέλεξεν ἀρκετοὺς ἐράνους, ἐπρομηθεύθη ἀρκετὰ πολεμοφόδια (τοῦ Ὄθωνος χορηγήσαντος πλείοτερα) ἀπέστειλεν ἐπαναστάτας εἰς τὴν Νῆσον, καὶ πρώτους εἰς Ἐννέα Χωριά, τοὺς Ἐμμ. Δεικτάκην καὶ Χρυσάφοπουλον, γνωστοὺς διὰ τὴν ἔξοχον καὶ λαμπρὰν δράσιν των εἰς τοὺς προηγουμένους ἀγῶνας καὶ τὴν κατάληψιν Γραμβούσης εἰτα Ἀρχηγοὺς Χάλην, Μπενήν, Κ. Ζυμβρακάκην εἰς Λουτρόν Σφακιῶν τοὺς τελευταίους μὲ ἀφθονὰ πολεμοφόδια. Ἐτερον σῶμα ἐστάλη εἰς τὴν Ἀνατ. Κρήτης ὑπὸ τοὺς Νιώτην, Ξετρύπην, Σγουρόν καὶ ἕτερον μετὰ Λακώνων ὑπὸ τὸν Ἀλεξ. Κουμουνοῦρον, ὕστερον Πρωθυπ. Ἑλλάδος. Τελευταῖον πλοιάριον ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ πολεμάρχου ὀπλαρχηγοῦ Μιχ. Καρεκλᾶ ἀποβίβασαν, πολεμοφόδια εἰς Ἀκτὴν Κισσάμου, ἐνέπεσεν εἰς παγίδα τουρκικὴν καὶ μετὰ δυσκολίας διεσώθησαν ἄνδρες καὶ τινα πολεμικὰ εἶδη, τῇ ἐπισπεύσει τοῦ Καπετάν Γεωργιλᾶ.

Οἱ Δεικτάκης καὶ Χρυσάφοπουλος ὡς μετριοπαθεῖς,

ἐστάλησαν εἰς Σφακιά, ὅπως πείσωσι τοὺς Σφακιανοὺς, νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅπερ καὶ τὸ κατώρθωσαν, διότι ἐκ τῶν διαφωνιῶν τῆς Γραμβούσης διαφωνήσαντες οἱ Σφακιανοὶ εἶχον ἀπομακρυνθεῖ.

Ἐπιτροπὴ τῆς Ἐπανάστ. Συνελεύσεως συναντηθεῖσα εἰς Βαφὲ τον Ἰούνιον 1841 μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ Πασσά παρόντος καὶ τοῦ Ἄγγλου Προξένου πρὸς συζήτησιν, δὲν ἐπέτυχεν ἀποδοχὴν τῆς αἰτουμένης Ἐνώσεως καὶ μόνον. Τότε ὁ ἄγγλος πρόξενος ἔδωκε πλήρη ἐλευθερίαν καταδιώξεως τῶν ἐπαναστατῶν διότι δὲν ἐδέχθησαν ἀγγλικὴν ἡγεμονίαν. Ὁ Μουσταφᾶς καταδιώξας τοὺς Κρήτας τοὺς ἐνίκησεν, πολλῶν φονευθέντων ἐν οἷς καὶ οἱ Ἐμμ. Δεικτάκης μετὰ 10 Κισσαμιτῶν, ὃν ἐθρήνησαν πάντες καὶ δὴ οἱ Κισσαμίται διὰ τὰ ἔξοχα προτερήματά του, ὁ Πατερόπουλος, Λαμπρινίδης, Ἐμμ. Ἀντωνιάδης καὶ 30 ἄλλοι Κρήτες.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ Γ. ΦΡΟΥΔΑΚΗΣ

(Ταγματάρχης)

Ὁ Κυρ. Γ. Φρουδάκης, Ταγματάρχης, ἐγεννήθη ἐν Σπηλιᾷ κατὰ τὸ ἔτος 1803, οἱ γονεῖς δ' αὐτοῦ ἀπελθόντες, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἦτταν τῶν Κρητῶν ὑπὸ τῶν Τουρκοαἰγυπτίων κατὰ τὸ 1821—23, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ ἀπελευθερωθὲν καὶ ἀλωθὲν Ναύπλιον. Μονογενῆς ὢν ζωηρὸς καὶ εὐπαρουσίαστος, κατετάγη εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν προαχθεὶς ταχέως εἰς Ἀνθυπολοχαγὸν τοῦ Πυροβολικοῦ. Ὑπηρετῶν εἰς τὴν Βασιλικὴν Φρουρὰν τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος ἔλαβε μέρος ὑπὲρ τῆς Δυναστείας εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον 1843 ὑπὲρ τῆς παροχῆς Συντάγματος. Τραυματισθεὶς κατὰ τὰς συμπλοκάς διέφυγε τὸν κίνδυνον θεραπευθεὶς ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τοῦ Βασιλέως Βαυαρῶν, ἀλλὰ καὶ προαχθεὶς εἰς Ὑπολοχαγόν.

Παραλειφθεὶς ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ὡς Ὑπασπιστῆς καὶ Σωματοφύλαξ, παρέμεινε πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος εἰς τὸν Ἄνακτα μέχρι τῆς ἐκδιώξεώς του. Τὸν Βασιλέα ἐσυνώδευσε δις εἰς τὰ ἐν Γερμανίᾳ ταξείδιά του καὶ ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἐμπίστων ὀργάνων τοῦ Ὁθωνος εἰς τὴν προπαρασκευῆν, προετοιμασίαν καὶ ἐφοδιασμὸν τῆς ἐπαναστάσεως Χαιρέτη 1841, διότι ὁ Ὁθων ἦτο ὡς γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ἀφωσιωμένος εἰς τὴν Μεγέλην Ἰδέαν καὶ ἀπελευθέρωσιν καὶ τῶν λοιπῶν ὑποδοῦλων

Ὁ Κ. Φρουδάκης φίλος τῶν Βουαρῶν εἶχε μεγίστην ἰσχὺν παρὰ τῆ Αὐλῆ, ἐπηρεάζων καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πολιτικὴν. Ἄγαμος ὢν, ἀλλὰ ὠραίος, ὑψηλὸς καὶ εὐπαρουσίαστος ἦτο περιζήτητος εἰς τὰς ἐρωτικὰς κατακτήσεις του παρὰ τῆ τότε γυναικεῖα ἀτμοσφαῖρα.

Γενόμενος Λοχαγὸς καὶ Ταγματάρχης, λίαν ἐνωρὶς ἀπεστρατεύθη μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ Ὀθωνος, ἔκτοτε δὲ διαρκῶς εὐρίσκετο εἰς στενὰς συνεννοήσεις μὲ τοὺς Ἀντωνιάδης, Ζυμβρακάδης, Βυζάντιον, Κορωναῖον, Πετροπουλάκη καὶ Κομούδοῦρον, δι' ἐπανάστασιν καὶ ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης. Κατελθὼν μετὰ τοῦ Βυζαντίου, μὲ σῶμα ἴδιον ἔνοπλον καὶ λαβῶν μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Καστελλίου ἐτραυματίσθη θανασίμως εἰς τὸ γόνυ, ἐξ οὗ καὶ ἀπέθανεν ἐνταφιασθεὶς εἰς Πεντόντα Καλαθηρῶν, λυπήσας καὶ εἰς πένθος εἰλικρινὲς ἐμβάλας τοὺς Κισαμίτας διὰ τὴν ἀπώλειαν τοιοῦτου ἀνδρὸς χρησιμοτάτου ἐν τῇ ἐπαναστάσει.

Ὁ Κυρ. Φρουδάκης εἶχε πρωτεξάδελφον τὸν Παρθένιον Φρουδάκη λίαν ἐθνικόφρονα ἐν τῇ Μονῇ Γωνιάς Ἡγούμενον ἐπὶ 20ετίαν ὀλόκληρον, διδάσκαλος δὲ καὶ φίλος τοῦ Παρθενίου Περίδη, Προέδρου τῆς Ἐπαν. Συνελεύσεως τοῦ 1866.

Πολυμελὴς οἰκογένεια νῦν ἐν Σπηλιᾷ, Γρημβηλιανᾷ, Ἀθήναις καὶ Θεσσαλονίκῃ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΪΔΕΜΕΝΑΚΗΣ

Ἵποστράτηγος

Γεννηθεὶς ἐν Γαβαλομουρίῳ Κισσάμου ὁ Γεώργ. Χαΐδεμενάκης καὶ περατώσας τὰ γυμνασιακὰ του μαθήματα ἐν Χανίοις κατετάχθη εἰς τὴν Πολιτοφυλακὴν Κρήτης. Ἀποσταλεὶς εἰς Ἀθήνας εἰς τὴν Σχολὴν Εὐελπίδων μετὰ τοῦ Ἐμμ. Τζανακάκη καὶ ἄλλων ἕκ Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου ἐξῆλθε μετὰ τῶν πρώτων ἀνθυπολοχαγός. Ἀνῆκων εἰς ἱστορικὴν καὶ πατριωτικὴν οἰκογένειαν τῶν Χαΐδεμένων, καὶ συνεχίζων τὰς παραδόσεις τῆς, διεκρίθη διὰ τὰ ἐνθουσιώδη πατριωτικὰ του αἰσθήματα, τὴν τόλμην καὶ ἀνδρείαν του ὡς καὶ τὰ φυσικὰ στρατιωτικὰ του προσόντα. Εἰς διαγωνισμοὺς σκοποβολῆς ὑπαξιωματικὸς ὢν,

λοχίας ήρχετο πρώτος. Είς τούς βαλκανικούς πολέμους λαβών μέρος, διεκρίθη είς τās μάχας Γιανιτσών, Κιλκίς ώς και τās λοιπās μέχρι τών συνόρων τής Βουλγαρίας, παντού έπιδεικνύον αντίληψιν στρατιωτικήν, τόλμην, γενναιότητα και ήρωισμόν, όμολογούμενον υπό παντων τών στρατιωτών του.

Η Στρατιωτική Άνωτέρα Διοίκησης αναγνωρίζουσα και βλέπουσα τά έκδηλούμενα πανταχού και όπου και άν έξετέλει καθήκον και έντολήν καταφανή προσόντα, προήγε τούτον είς βαθμούς και στρατιωτικές τιμές ταχέως.

Διακριθείς είς τούς βαλκανικούς πολέμους καθώς και είς τόν έλληνοβουλγαρικόν επέσυρεν έτι περισσότερο την έκτίμησιν υπό τών άνωτέρων του.

Άγωνισθείς και είς Μικράν Άσίαν, με δλόκληρο τό ψυχικόν και Κοητικόν σθένος, προήχθη κατ' επανάληψιν και επί τών πεδίων τών μαχών. Όδηγών τās μονάδας του πάντοτε είς τήν νίκην και τόν θρίαμβον πραγματοποιών και φέρων είς πέρας, πāsαν έντολήν. Δικαίως, ή αξία του ανεγνωρίσθη υπό τών στρατιωτικών ήγετών ούτινες και τόν προήγαγον είς τόν άνώτερον βαθμόν του ύποστρατήγου διά τās προς τήν Πατρίδα έξαιρέτους και μεγάλας ύπηρεσίας του.

ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΗΣ ΔΗΜ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ

Έγεννήθη τό 1884 έν Ροδοπού Κισσάμου. Σπουδάσας τά έγκύκλια μαθήματα έν Χανίοις και τά νομικά έν Αθήναις, έξήσκησε τό επάγγελμα του Δικηγόρου έν Χανίοις.

Συμμετέσχεν είς τούς Βαλκανικούς πολέμους ώς έθελοντής μετά τό πέρας τών οποίων επανελθών έν Χανίοις εισήλθεν είς τήν διοικητικήν ύπηρεσίαν διορισθείς Γραμματεύς Νομαρχίας Χανίων.

Έντός πενταετίας ανήλθεν ολας τās βαθμίδας του διοικητικού κλάδου και έφθασεν είς τόν βαθμόν του Διευθυντού α' τάξεως.

Τό 1918 διωρίσθη Γενικός Γραμματεύς Γενικής Διοικήσεως Κρήτης παραμείνας είς τήν θέσην ταύτην μέχρι του 1929, διετέλεσε δε κατά τό διάστημα τούτο επί μακρόν αναπληρωτής του Γενικού Διοικητού. Άλησμόνητος και παραδειγματική παραμένει έν Κρήτη ή διοίκησης του Πολυχρονίδη. Ός Αναπληρωτής του Γεν. Διοικητού κατά τήν διάρ-

κειαν τοῦ Μεγάλου Πολέμου διεχειρίσθη κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς Νήσου ὥστε ἀφῆκεν ἑκατομμύρια ὀλόκληρα περισσευμάτων ἅτινα ἀπέτελεσαν κατόπιν τὴν βάσιν τῶν Σανατορίων, Ὀρφανοτροφείων, Διδασκηρίων καὶ ἄλλων κοινωφελῶν ἔργων τῆς Νήσου ὧν αὕτη ἐστερεῖτο παντελῶς.

Τὸ Σανατόριον Χανίων, τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χανίων, τὰ Διδασκηρία τοῦ Πεδίου Ἀρεῶς ὑπῆρξαν ἔργον τοῦ Πολυχρονίδη.

Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐκτιμῶσα τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας προσέφερεν εἰς τὸν Συμμαχικὸν Ἀγῶνα ὡς Ἀναπληρωτὴς τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τοῦ ἀπένειμε τὸ ἀνώτατον παράσημον τῶν Ἀξιωματικῶν τοῦ Τάγματος τῆς Βρετανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τὸν ἀργυροῦν καὶ χρυσοῦν Σταυρὸν τοῦ Σωτήρος.

Παραιτηθεὶς τὸ 1920 τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον.

Ἐκκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1922 τοῦ ἀνετέθη ἡ προσωρινὴ διακυβέρνησις τῆς Νήσου μέχρι τοῦ ὀριστικοῦ διορισμοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ.

Ἡ Κυβέρνησις Κροκιδᾶ τοῦ ἀνέθεσε καὶ καθήκοντα τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Νήσου, παρέμεινε δὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ 1922 ὅτε παρητήθη προκειμένου νὰ πολιτευθῆ. Κατελθὼν εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1923 ἐν τῷ Νομῷ Χανίων ἐπέτυχε μεταξὺ τῶν πρώτων, ἔκτοτε δὲ συνεχῶς ἐξελέγετο Βουλευτὴς μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ὡς Βουλευτὴς ἀπέτέλεσε μέλος πλείστων Κοινοβουλευτικῶν Ἐπιτροπῶν ἐν αἷς ὑπῆρξεν Εἰσηγητὴς σπουδαιῶν νομοσχεδίων.

Ἐμερίμνησε διὰ τὴν πύκνωσιν τοῦ ὀδικοῦ δικτύου Κρήτης. Συνέτελεσε εἰς τὴν ἐκτέλεσι σοβαρωτάτων ὑδραυλικῶν ἔργων (ὡς τὸ μέγα ἔργον Πλατανιά—Μάλεμε—Ταυρωνίτη—Κολυμβαρίου) καὶ διὰ τὴν ἴδρυσιν ἐν τῷ Νομῷ Χανίων διδασκηρίων, φιλανθρωπικῶν καὶ ἀγαθοεργῶν ἰδρυμάτων.

Προσβληθεὶς ἐξ ἡπατικοῦ νοσήματος ἀπέθανεν ἐν Χανίοις τῆ 21 Ὀκτωβρίου 1930.

Ὁ Πολυχρόνης Δ. Πολυχρονίδης ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων Κρητῶν, ἀπέτέλεσε δὲ μίαν ἀπὸ τὰς συμπαθεστάτας φυσιογνωμίας τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς ἡρωϊκῆς Μεγαλονήσου.

ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΗΣ ΙΩΑΝ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1908 ἐν Ῥοδοποῦ Κισσάμου. Ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Χανίοις καὶ νομικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας ἐν Ἀθήναις. Ἄμα τῇ ἐκπληρώσει τῶν στρατιωτικῶν του ὑποχρεώσεων ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικὴν.

Τὸ 1932 ἐκλέγεται εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν Βουλευτὴς τοῦ Νομοῦ Χανίων, διαδεχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν τὸν προῶρος ἐκλιπόντα ἐξάδελφόν του Πολυχρόνην Δημ. Πολυχρονίδην. Ἐκτοτε ἐκπροσωπεῖ συνεχῶς τὸν Νομόν μας καὶ τὴν Ἐπαρχίαν μας Κίσαμον ἐν τῇ Βουλῇ, ἥτοι ἐξελέγη Βουλευτὴς κατὰ τὰς ἐκλογὰς 1933, 1936, 1951 καὶ 1952.

Ἐπὶ Δικτατορίας Μεταξῶ ἐφυλακίσθη διὰ τὴν ἀντιδικτατορικὴν του δρᾶσιν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐξωρίσθη ἐπὶ διετίαν καὶ πλέον εἰς Νάξον. Ἐπὶ γερμανικῆς κατοχῆς συνελήφθη ὑπὸ τῶν γερμανῶν καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς Ἀγυῖας, ἀφοῦ δὲ παρέμεινεν ἐγκάθειρτος ἐπ' ἄρκτον ἐξετοπίσθη εἰς Ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ καὶ παρὰ τὴν γερμανικὴν τρομοκρατίαν διενήργει ἐράνους καὶ ὑπεβοήθη τὴν Ἐθνικὴν Ὀργάνωσιν Κρήτης καὶ τοὺς δοκιμαζομένους ἐκ τῆς ἐπαράτου κατοχῆς κατοίκους τοῦ Νομοῦ μας.

Τὸ 1948 διωρίσθη Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης παρέμεινε δὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τῶν ἐκλογῶν τοῦ Μαρτίου 1950 ὅτε ἐξελέγη καὶ πάλιν Βουλευτὴς. Ἡ διοίκησίς του ἐν Κρήτῃ ὑπῆρξεν ὑποδειγματικὴ διὰ τὸ ἀφατρίαστον καὶ διὰ τὴν δραστηρίαν ἀντιμετώπισιν καὶ θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῆς Νήσου μας, δι' ὃ καὶ ἡ διοίκησίς του παραμένει ἱστορικὴ, ἐφάμιλλος τῆς διοικήσεως τῶν ἀειμνήστων Στεφάνου Δραγούμη καὶ Σωτηρίου Κροκιδᾶ.

Ἐπὶ τῆς γενικῆς διοικήσεώς του ἐγένοντο εὐρύτατα ἔργα ὁδοποιᾶς εἰς ὀλόκληρον τὸν Νομόν Χανίων, ὀλοκληρώθη τὸ περίφημον ἀρδευτικὸν ἔργον Πλατανιᾶ—Μάλεμε—Ταυρωνίτου—Κολυμβαρίου, ἤρξαντο τὰ ἀρδευτικὰ ἔργα Καστελλίου—Νοπηγίων, ὡς καὶ τὰ ἐγγειοβελτικὰ ἔργα Βαρυπέτρου καὶ Ἀγίας Μαρίνης, ἤρχισεν ἡ ἐκτέλεσις τῶν λιμενικῶν ἔργων Κολυμβαρίου. Καστελλίου καὶ Παλαιοχώρας, ἀντιμετωπίσθη τὸ ἐκπαιδευτικὸν ζήτημα ἐν τῷ Νομῷ Χανίων διὰ τῆς πληρώσεως τῶν ὑπαρχουσῶν κενῶν θέσεων διδασκάλων καὶ καθηγητῶν ἐκ τοπικῶν πόρων οἷς ἐξηῦρεν, ἀνηγέρθησαν δεκάδες σχολεῖων ἐν τῇ ὑπαί-

θρω, ἐπραγματοποιήθη ἡ ἀνέγερσις τῆς περιφήμου Ἑπαγγελματικῆς Σχολῆς Μηχανικῶν Χανίων «ὁ Δαίδαλος», ἐπαγιάθη πλήρως ἡ δημοσία τάξις καὶ ἀσφάλεια ἐν τῇ νήσῳ, ἀντιμετώπισεν εὐθαρσῶς τὰ ἀγροτικά ζητήματα καὶ ἐνίσχυσε τὰς βιοτεχνικάς καὶ ἐπαγγελματικάς τάξεις.

Εἰς τὴν Βουλὴν 1950 διεδραμάτισε σπουδαιότατον ῥόλον εἰς τὰς Κοινοβουλευτικάς Ἐπιτροπὰς Ἑσωτερικῶν, Ἐμπορίου, Βιομηχανίας καὶ Γεωργίας ὧν ἀπετέλει μέλος, εἰσηγηθεὶς σπουδαιότατα ἀνακαινιστικά νομοσχέδια, ὡς τὰ περὶ Νομαρχῶν, ἀποκεντρώσεις, ἀναδιοργανώσεις τῶν Ἐφεδρικῶν Ταμείων Κρήτης κ.λ.π.

Εἰς τὴν Κυβέρνησιν Κέντρου 1951 τοῦ ἀνετέθη τὸ Ὑπουργεῖον Ἐμπορίου, ἀνεπλήρωσε δὲ ἐπὶ τι διάστημα τὸν Ὑπουργὸν Ἐμπορίου.

Κατὰ τὸ ἐτήσιον διάστημα τῆς Ὑπουργίας του παρουσίασε γονιμωτάτην ἐργασίαν, προστατεύσας τὰς παραγωγικάς τάξεις. Προέβη εἰς συγκεντρώσεις γεωργικῶν προϊόντων, ἐξ ὧν ἡ τοῦ ἐλαιολάδου ἀπέβη πολύτιμος διὰ τὴν Κρήτην, Ἰδρυσεν συνεταιρικά ἐλαιουργεῖα ἐν τῷ Νομῷ μας, ἐδημιούργησε τὴν ἕως τότε ἀνύπαρκτον βιοτεχνικὴν πίστιν καὶ ἐν γένει ἀφῆκε φωτεινὰ τὰ σημεῖα τῆς διαβάσεώς του ἐκ τοῦ παραγωγικωτάτου Ὑπουργείου Ἐμπορίου.

Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ Νοεμβρίου 1952 ἐξελέγη καὶ πάλιν πρῶτος Βουλευτὴς ἐν τῷ Νομῷ καὶ συνεχίζει τὴν γονιμωτάτην δρᾶσιν του.

ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΗΣ ΙΩΑΝ. ΧΑΡΙΔΗΜΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1906 ἐν Ροδοποῦ Κισσάμου. Ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Χανίοις καὶ νομικάς καὶ πολιτικάς ἐπιστήμας ἐν Ἀθήναις.

Ὡς φοιτητὴς ἐπροτοστάτησεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς Νεολαίας τῆς Δημοκρατικῆς Ἐνώσεως καὶ ἐδιώχθη ὑπὸ τῆς Δικτατορίας Παγκάλου διὰ τὰ Δημοκρατικά του φρονήματα.

Ἐπηρετήσεν εἰς τὸ Σῶμα Στρατιωτικῆς Δικαιοσύνης (1927—1932), εἶτα διωρίσθη Νομικὸς Σύμβουλος τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος (1933) καὶ ἀπὸ τὸ 1945 διευθύνει τὸ ἐν Χανίοις Ὑποκατάστημα ταύτης.

Ἐλαβε μέρος εἰς τὸν Ἀλβανικὸν πόλεμον καὶ συμμετέσχεν ἐνεργῶς εἰς τὸ κίνημα τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως.

Ἐπὶ ἤρξεν ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς Ἐθνικῆς Ὀργανώσεως τῆς Κρήτης, ἐχρημάτισε δὲ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς κατοχῆς Ἀντιπρόεδρος τῆς Διοικήσεως τὴν Ὀργάνωσιν ταύτην Ἐπιτροπῆς. Ἐπὶ ἤρξεν ὁ κυριώτερος συντελεστής τῆς συνεργασίας τῶν Ὀργανώσεων Ἀντιστάσεως ἐν τῷ Νομῷ Χανίων, κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως Καΐρου, ἐπιστέγασμα τῆς ὁποίας ἀπετέλεσεν ἡ μετὰξὺ Ε.Ο.Κ. καὶ Ε.Α.Μ. συμφωνία τῆς Τρομάριζας ἢ ὑπογραφεῖσα τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1944 (ἡ ἀποκληθεῖσα ὁ Λίβανος τῆς Κρήτης). Ἡ συνεργασία αὐτὴ ὑπῆρξεν ἐπωφελεστάτη διὰ τὸν Νομὸν Χανίων, καθόσον χάρις εἰς αὐτὴν ἀπεσοβήθη ἐπανάληψις τῶν Δεκεμβριανῶν ἐν τῷ Νομῷ Χανίων.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς Κατοχῆς ὑπῆρξεν ὁ ἐκπρόσωπος ἐν Χανίοις τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐραρικῆς διὰ τοὺς Κρήτας Ἐπιτροπῆς, τὰ εἰς εἶδη προϊόντα τῶν ἐράνων τούτων διωχέτευεν εἰς τὰς καταστρεφόμενας ὑπὸ τῶν Γερμανῶν περιοχάς, ὡς Ἰνναχωρίων καὶ Σελίνου, διωχθεῖς κατόπιν τούτου ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ.

Ὡς μέλος τῶν Διοικητικῶν Συμβουλιῶν τῶν περισσοτέρων ἐν Χανίοις Ὀργανισμῶν (ὡς Ἐφεδρικοῦ Ταμείου, Μοναστηριακοῦ Ὀργανισμοῦ, Ἐπιμελητηρίου, Λιμενικοῦ Ταμείου, Νοσοκομείου, Σανατορίου, Ἰδρύματος Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν, Κέντρου Μαθητικῆς Ἀντιλήψεως κ.λ.π.) παρυσιάζει πλουσίαν δρᾶσιν, ἐπιτυχῶν διὰ τῆς ἐπιμονῆς του τὴν πραγματοποιήσιν πλείστων κοινωφελῶν ἔργων ἐν τῷ Νομῷ Χανίων. Τυχάνει ὁ τύπος τοῦ γνησίου Κισσαμίτου, τοῦ ἀθορύβως ἀλλ' ἀποτελεσματικῶς δρῶντος.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Μ. ΗΣΥΧΑΚΗΣ

Υἱὸς τοῦ Μίνως Ἡσυχάκη διατελέσαντος Ἀρχηγοῦ τοῦ Συντηρητικοῦ κόμματος Κρήτης ἀπὸ τὸ 1881 μέχρι τοῦ 1889 ὅτε κατόπιν ἐκλογῆς διὰ πλειοψηφικοῦ συστήματος ἐπέτυχεν ἐλθὼν εἰς τὴν ἐξουσίαν τὸ κόμμα τοῦ Κ. Μητσοτάκη.

Ὁ Ἀντώνιος Ἡσυχάκης ἐπολέμησε κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἐπὶ τριετίαν ὡς ἔφεδρος ἀξιωματικὸς, ἀγωνισθεὶς μετὰ γενναιότητος καὶ τόλμης. Κατὰ τὸν Μικρασιατικὸν πόλεμον συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπέφερεν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ πλείστους ἐξευτελισμούς, κακώσεις καὶ βάσανα.

Διορισθείς Δήμαρχος Χανίων υπηρέτησε σωφρόνως, μετὰ ζήλου καὶ δραστηριότητος ἀφήσας τὰς καλυτέρας ἀναμνήσεις ὡς ἐκ τῆς ἐκτελέσεως ἀρκετῶν Δημοτικῶν ἔργων καὶ δὴ εἰς τὴν ὁδοποιίαν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Γερμ. Κατοχῆς ἦτο εἰς ἐκ τῶν δραστηριωτέρων ὀργανωτῶν τῆς ΕΟΚ (Ἐθνικῆς ὀργανώσεως Κρήτης) συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Ν. Σκουλά, Νικολοῦδη καὶ ἄλλων πρωτεργατῶν διὰ τὴν ἀντίστασιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἔχει ἀδελφὴν τὴν ὁποίαν ἔλαβε σύζυγον ὁ Βασ. Κιρμπάς, καθηγητῆς τῆς Ἀνωτέρας Γεωπονικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

Ὅπως ὁ πατήρ του ἦτο φιλόανθρωπος καὶ ἐλεήμων ἄνευ ἐπιδείξεων καὶ θορύβου, οὕτω καὶ ὁ ἄντ. Ἑσυχάκης εἶναι τύπος καλοῦ χριστιανοῦ, φιλανθρώπου καὶ ἀρωγοῦ τῶν πασχόντων καὶ στερουμένων.

Ὁ γέρον Μίνως Ἑσυχάκης εἶχε νυμφευθεῖ τὴν κόρην τοῦ βαθυπλοῦτου ἐξ Ἡρακλείου Καλοκαιρινοῦ, ἡ δὲ μήτηρ του, ἦτο ἐκ Ροδοποῦ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Πολυχρονίδιδων.

ΠΙΜΠΛΗΣ ΝΙΚ. ΜΑΝΩΛΗΣ

Υἱὸς τοῦ παλαιμάχου ἐκπαιδευτικοῦ Νικολάου Β. Πιμπλή, ἐκ Κεφαλίου Ἰνναχωρίων Κισσάμου, περατώσας τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Σχολὴν Εὐελπίδων.

Μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ Ὑπολοχαγοῦ Πυροβολικοῦ λαμβάνει ἐνεργὸν μέρος στὸν ἀγῶνα τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως καὶ ὑπῆρξεν ὁ ὀργανώσας τὸ δίκτυον τῆς κατακοπέας ἐν τῷ Νομῷ μας. Εἶχεν ὡς κέντρον δράσεως κατὰ τὴν κατοχὴν τὰ χωρία Σούγια, Λειβαδᾶ, Μονὴν καὶ Κουστογεράκον Σελίνου, εἰς τὴν θέσιν δὲ Ἀσφεντηλωτὸν Κουστογεράκου εἶχεν ἐγκαταστήσει τὸ φυλάκίον του μὲ ἀσύρματον. Μὲ ὀμάδα ἐπιλέκτων παλληκαριῶν ποῦ εἶχε συγκεντρώσει συνεκρούσθη κατ' ἐπανάληψιν μετὰ τῶν Γερμανῶν. Τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1943 μὲ τοὺς ὀλίγους ἄνδρας του ἐπέτεθη ἐκ τῶν πλαγίων κατὰ 300 Γερμανῶν τοὺς ὁποίους ἔτρεψαν εἰς ἄτακτον φυγὴν, ἐγκαταλείψαντας πολλοὺς νεκροὺς, ἀρκετὰ ὄπλα καὶ δύο πολυβόλα.

Ἐπανειλημμένας ἐξορμήσεις τῶν Γερμανῶν ἀπέκρουσε πάντοτε νικηφόρως ἐπιδείξας ἀφθαστον ἐπιδειξιότητα καὶ πολεμικὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ μεγάλον ἡρωϊσμόν καὶ αὐτοθυσίαν, πάντοτε προπορευόμενος καὶ προκινδυνεύων, ἀ-

ψηφῶν τὸν θάνατον.

Τέλη τοῦ 1943 μετατοπίζει τὸ φυλάκειόν του εἰς Ζούρβαν Κудωνίας ἀπὸ ὅπου καὶ συνέχισε τὴν δρᾶσιν του.

Ὁ ἐξαιρετός αὐτὸς νεαρός Ὑπολοχαγὸς σκοτώθηκε τὴν 17 Ἰουλίου 1944 στὸν Κλαδισσὸν ἀπὸ ὄργανά τοῦ Τάγματος Ἀσφαλείας ποῦ εἶχαν ἰδρῦσει οἱ Γερμανοί, οἱ ὁποῖοι καὶ παρέλαβον τὸν νεκρὸν του.

Ὁ Μανώλης Πιμπλῆς τίμησε καὶ τὴν Ἐπαρχία του καὶ τὴν οἰκογένειά του, δύο ἐπίλεκτα μέλη τῆς ὁποίας, οἱ Ἐπαμεινώνδας καὶ Δημοσθένης Πιμπλῆς, σκοτώθηκαν σὲ λίγες ἡμέρες ἀπὸ τοὺς Γερμανούς.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας Πιμπλῆς σκοτώθηκε στὰς 13 Αὐγούστου 1944 ἀπὸ Γερμανικὸ ἀπόσπασμα ἔξω ἀπὸ τὸ σπιτί του στὸ Κεφάλι Ἐννεαχωρίων Κισσάμου καὶ ὁ Δημοσθένης Πιμπλῆς ἐτυφεκίσθη στὰς Φυλακὰς Ἀγυιάς στὰς 29 Αὐγούστου 1944 ἀπὸ τὸν ἀπαίσιον κατακτητὴ διὰ τὴν ὑπέροχον οἰκογενειακὴν πατριωτικὴν του δρᾶσιν.

ΘΕΩΔΩΡΟΣ ΚΟΥΚΟΥΡΑΚΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ἔλος τῶν Ἐννεαχωρίων, υἱὸς τοῦ Παπῆ Κουκουράκη ἑνὸς τῶν ἀξιοπρεπεστέρων καὶ ἱεροπρεπεστέρων ἱερέων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ προὔπηρετήσαντος γενναίως τὴν Πατρίδα ὡς σωματάρχης τοῦ Γεν. ἀρχηγοῦ Σκαλίδη. Σεμνός, σοβαρὸς καὶ ὀλιγόλογος ὁ Κουκουράκης, ἐσπούδασεν ἱατρὸς ἐξασκήσας τὸ ἐπάγγελμα του εἰς Ἐννέα Χωρία εὐδοκίμως ἐπὶ 20ετίαν καὶ πλέον.

Ἐπιτυχὼν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς Συνελεύσεως τοῦ 1906 καὶ ἀνήκων εἰς τὴν παράταξιν τῶν Φιλελευθέρων, διεκρίθη ἐν τῇ Βουλῇ διὰ τὸ ἐνδιαφέρον του μετὰ τῶν ἄλλων Κισσαμιτῶν ἀντιπροσώπων, Μαρκαντώνη, Μαρή, Θεοδωρίδην, Ἀναστασάκη, Μαλανδρῆ καὶ Μπαλαντίνου διὰ τὰ γενικὰ ζητήματα τῆς Κισσάμου καὶ διὰ τῆς ἀμαξητῆς συγκοινωνίας καὶ ἄλλων κοινῆς ὠφελείας ἔργων.

Ἡ οἰκογένειά του μία τὴν ἰσχυρωτέρων καὶ σημαντικωτέρων τῆς Κισσάμου, πρωτηγωνίσθει πάντοτε εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικὸς ἀγῶνας 1821—1841 1866 καὶ 1896—97.

Ἐκ τῶν τριῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, (ἀδελφῶν τοῦ ἱατροῦ), μεταβάντα εἰς τὸν Ἡπειρωτικὸν ἀγῶνα τὸ 1912 καὶ ἀγωνισθέντα μετὰ γενναιότητος, ἐπανῆλθον ἐκ τούτων οἱ δύο μόνον, τοῦ τρίτου, ἐξαιρέτου δημοδιδασκάλου, καὶ

ἐκ τῶν λαμπροτέρων νέων τῆς ἐπαρχίας φονευθέντος ἐκεῖ.

Ὁ ἰατρός Κουκουράκης δεχθεὶς τὴν θέσιν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Νοσοκομείου Χανίων, καὶ ὑπηρετήσας ἐπὶ τετραετίαν ἀνύψωσε τὴν περίθαλψιν καὶ περιποίησιν τῶν ἀσθενῶν, φροντίσας διὰ τὴν ἀναπλήρωσιν πάντων τῶν ἐλλείψεων αὐτοῦ, ἐργαλείων, φαρμάκων, ἱματισμοῦ καὶ λοιπῶν, τὴν δὲ καθαριότητα εἰς ἀξιοζήλευτον ὕψος.

Ἐπανελθὼν εἰς Ἔλος μετὰ τὴν παραίτησίν του, ἐφρόντισε διὰ τὴν ἔθνοπρεπῆ μόρφωσιν τῶν τέκνων του διαδεχθέντα ἐπαξίως τὸν ἔντιμον καὶ ἰκανώτατον πατέρα των. Ἀπέθανεν κατὰ τὸ 1932

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΛΟΥΚΑΚΗΔΩΝ

Γράφων τὴν βιογραφίαν πολλῶν δρασάντων, διαφοροτρόπως ὑπὲρ τῶν κοινῶν τῆς Ἐπαρχίας μου, ὡς καὶ τοὺς πατριωτικοὺς ἀγῶνας, θὰ ἐπέσυρον δικαίως μομφὴν καὶ κατηγορίας, ἐπὶ παραλείψει, ἐὰν δὲν ἀνέφερον ἔστω καὶ ἐν περιλείψει περὶ τῆς οἰκογενείας τῶν ἀδελφῶν Λουκάκηδων, καταγομένων μὲν ἐκ Συρικαριοῦ, ἀλλὰ τοῦ πάππου καὶ πατρὸς των μετοικήσαντος εἰς Σπηλιάν.

Ὁ Κωνσταντῖνος, γνωρίζων τὰ τοῦ Σχολαρχείου μαθήματα, διωρίσθη Πρωτοδίκης ἐν Καστελλίῳ, Πληρεξούσιος Βουλευτὴς Κισσάμου κατὰ τὸ 1872, καὶ ὕστερον Ἀνακριτὴς εἰς Ρέθυμνον, διαμείνας ἐπὶ 15ετίαν ὀπόθεν καὶ ἐνυφεύθη.

Ἀποκτήσας τέκνα, τὰ ἐμόρφωσεν ἀρκούντος ἐξ ὧν ὁ μὲν Χαράλαμπος δημοδιδάσκαλος εἰς ἐκ τῶν ἰκανωτέρων καὶ ἐγκριτωτέρων πρώτων διδασκάλων τῆς Κρητ. Πολιτείας, ὁ δὲ Γεώργιος σπουδάσας νομικὰ ἐπέδόθη εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον ἐν ἠὺδοκίμησεν ᾧ ἄριστα. Διορισθεὶς τὸ πρῶτον Εἰρηνοδίκης, ταχέως προήχθη εἰς Πρωτοδίκην, Πρόεδρον Πρωτοδικῶν, Ἐφέτην καὶ τέλος Πρόεδρον Ἐφετῶν, τμησας τὴν οἰκογένειαν τὴν ἐπαρχίαν του καὶ τὴν Πατρίδα του διὰ τὴν πνευματικὴν του διαύγειαν, ταχεῖαν ἀντίληψιν, ἀμεροληψίαν, ἀκεραιότητα χαρακτῆρος καὶ γενικῶς δικονομικὴν ὑπερτάτην μόρφωσίν του.

Ὁ Γεώργ. Λουκάκης ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου ὑπέρητησεν, ὡς διδάσκαλος Σπηλιᾶς, ἔμπορος ἐν Χανίοις, ἔφορος Τμηματικὸς τῆς Παιδείας, ὑποτελώνης Κολυμβαρίου, πολιτευτὴς καὶ ὡς ὄπλαρχηγὸς δεῖξας γενναιότητα

καὶ ἀνδρείαν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1896—1897.

Ὁ τρίτος ἀδελφὸς Ἐμμ. Λουκάκης Δικηγόρος, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐπαναστάσεις 1896—97 ὡς ὄπλαρχηγὸς εἰς τὸν Ἡπειρωτικὸν ἀγῶνα καὶ ὡς πολιτευόμενος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κισσάμου.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΝΑΣΤΑΚΗΔΩΝ (ἐκ Σπηλιᾶς)

Ἀφοῦ ἔγραψα μονογραφίαν συντόμου καὶ δι' ἄλλας οἰκογενεῖας τῆς Κισσάμου ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ μου θὰ ἠδίκουν τὴν οἰκογένειαν Ἀναστασάκηδων ἐὰν δὲν ἀνέφερον καὶ δι' αὐτὴν ὀλίγά τινα. Ἐπειδὴ εἶμαι μέλος τῆς ἀναφερομένης οἰκογενεῖας, ἐὰν ἤμην μόνος, βεβαίῳ τοὺς ἀναγνώσας μου ὅτι δὲν θὰ ἐπεχείρουν νὰ γράψω περὶ ἐμοῦ τίποτε, ἀλλ' εἶναι καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐξέφραζον δικαιολογημένα παράπονα ἐὰν δὲν ἔγραφον τίποτε.

Ὁ ἀρχηγὸς καὶ πρόγονος τῆς οἰκογενεῖας κατῆλθεν ἐκ τοῦ χωρίου Κουστογεράκου τοῦ Σελίνου κατὰ τὸ 1752 καὶ ὠνομάζετο Ἀναστάσιος Μπουλινάκης ἢ Μπηλινάκης, ἔφυγε δὲ ἐκ Κουστογεράκου κατόπιν φιλονεικιῶν ἢ καὶ φόνων μετὰ τούρκους. Πληροφοροῦμαι ὅτι Μπουληνάκηδες εὐρίσκονται ἔτι ἐκεῖ.

Ὁ Ἀναστάσιος Μπουλινάκης, ἐκποιήσας τὰ κτήματά του ἐν Σελίνῳ ἠγόρασεν ἕτερα ἄμα ἦλθεν εἰς Σπηλιάν, ἔνθα τότε κατῴκου πολλαὶ οἰκογένειαι τουρκικαί, ἐξ ὧν καὶ τῶρα ἀκόμη τοποθεσίαι πολλαὶ τοῦ χωρίου καὶ συνοικισμοὶ ἔχουν τουρκικὰς ὀνομασίας. Ὁ ἀνωτέρω εἶχε τέκνα ἀρκετά, ἐνὸς δὲ ἐκ τούτων τοῦ Νικολάου ἔγγονοι ἦσαν οἱ Δημ. Ν. Ἀναστασάκης, Κωνστ. Ν. Ἀναστασάκης, Ἐμμ. Ν. Ἀναστασάκης καὶ Ἰωάν. Ν. Ἀναστασάκης ἢ Ἀναστασογιάννης (ὠνομάσθησαν δὲ ἔκτοτε Ἀναστασάκηδες, ὡς τέκνα τοῦ Ἀναστάση).

Ὅπως ὅλοι οἱ Κρήτες, οὕτω καὶ οἱ ἀνωτέρω ἐνεφοροῦντο ὑπὸ πατριωτικῶν αἰσθημάτων καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Οἱ τούρκοι ἐβασάνιζον τοὺς χριστιανούς ὡς εἶναι πασίγνωστον, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ κόρας προπάντων καὶ κυρίως τὰς ἐπ' ὠραιότητι διακρινόμενας ἐζήτουν ν' ἀπολαύσωσιν, ἐξαναγκάζοντες δὲ νὰ χορεύωσιν γυμναὶ ἐπὶ εἰδικῶν οἰκιῶν. Ἐνα ἀγὰν ἐκ τῶν διαπραττόντων τὰ τοιαῦτα ὄργια, τὸν χυδαιότερον καὶ ἀγριότερον, οἱ Δημ. Ἀναστασάκης, Κωνστ. Ἀναστασάκης εἰς Ἀρίμπο-

δος ἢ Μεσαρχάκης καὶ Ἀλέξης Μαρινάκης κατὰ τὸ 1820 ἀρπάσαντες ἐξ ἐνέδρας τὸν ἐφόνευσαν νύκτωρ καὶ ἐνετάφιασαν εἰς βαθύτατον λάκκον εἰς τὸν ποταμὸν.

Ἡ ἐξαφάνις τοῦ ἀνωτέρω τούρκου, ἔδωκεν ἀφορμὴν κατὰ πρῶτον εἰς τοὺς φονεῖς νὰ σχετισθῶσι περισσότερον μὲ τὰ ὄπλα καὶ νὰ περιφέρωνται ἐκ φόβου εἰς τὰ ὄρεινά ἢ νὰ ταξιδεύουν πρὸς τὴν Πελοπόννησον συντροφεύοντες τὸν Γεώρ. Δρακονιανόν, ἀναδειχθέντα ὕστερον Γενικὸν ἀρχηγὸν Κισσάμου τῆς Ἐπαναστάσεως 1821.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων, ὁ Δημήτριος διακριθεὶς διὰ τὴν τόλμην καὶ γενναϊότητά του εἰς τὰς μάχας Πολεμαρχίου, Βουκολιῶν καὶ Ρογδιᾶς, ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἐξόρμησιν τῶν τούρκων εἰς Νταράτσον, ἔνθα ἐφονεύθησαν, πεσόντες εἰς ἐνέδραν πλείονες τῶν 40 Κισσαμιτῶν. Ὁ ἀρχηγὸς Δρακονιανὸς τὸν εἶχεν σωματάρχην ὡς γενναῖον καὶ ἀτρόμητον πολεμιστὴν.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ν. Ἀναστασάκης, μεταβὰς μετὰ τῶν λοιπῶν γενναίων συναγωνιστῶν του, Προκοπίου Φουρνάρῃ, Βασιλ. Μεσαρχάκη, Ἀλεξίου Μαρινάκη καὶ Γιακουμῆ Ἀρίμποδα ἢ Μεσαρχογιακουμῆ εἰς Πελοπόννησον ἔλαβε μέρος μετὰ τῆς παρέας του, εἰς πολλὰς μάχας φονευθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Φαλήρου, ἔνθα καὶ 200 ἄλλοι Κρήτες.

Ὁ Ἰωάννης Ν. Ἀναστασάκης νεώτερος τῶν ἄλλων δύο φονευθέντων ἀδελφῶν, ἀκολουθῶν τὸν Γεν. Ἀρχηγόν Δρακονιανόν καὶ τὸν ὄπλαρχηγόν Κερκελᾶν καὶ Περᾶκην ἐξηκολούθει τοὺς ἀγῶνας του διακρινόμενος διὰ τὴν σύνεσιν καὶ στρατιωτικὴν του ἰκανότητα κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1841—1858 καὶ 1866—69. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας Βαφέ, Τζομπανιανὰ (Μπουτσουνάρια) 1841—1858 καὶ Καστελλίου, Κακαῖς Πλευραῖς, Τοπολίων, Δέμπλας, Μαλαθύρου, Σελίνου, Σφακίων καὶ τελευταίως εἰς Ὁμαλόν ἔνθα καὶ ἠχμαλωτίσθη παραδοθεὶς μετὰ τοῦ υἱοῦ του Νικολάου, 25 ἀνδρῶν του, τοῦ Γεν. Ἀρχηγοῦ Κυδωνίας Χατζῆ Μιχάλη καὶ 200 ἄλλων τελευταίων λειψάνων τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1866.

Ὁ Ἰωάνν. Ἀναστασάκης ἢ ἄλλως λεγόμενος Ἀναστασογιάννης, ὄπλαρχηγὸς τοῦ τμήματος, προήχθη εἰς ἀρχηγὸν τοῦ Ἀνατολ. Τμήματος τῆς Κισσάμου ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τμήματος Ἰωάν. Ζυμβρακάκη, οὔτινος

ἦτο ἐπιστήθιος φίλος, ἐτιμᾶτο ὑφ' ὄλης τῆς Ἐπαρχίας τοῦ ἀρχηγοῦ, ὀπλαρχηγῶν καὶ ὀπλιτῶν τοσοῦτον διὰ τὴν φρόνησιν καὶ στρατιωτικὴν ἰκανότητα, ὥστε μόνον ἡ ἡλικία τοῦ ἀγοντος τὸ ἔβον ἔτος, ἠμπόδισε τὴν ἀνακήρυξιν του ὡς Γεν. ἀρχηγοῦ Κισσάμου μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ τέως Γενικοῦ ἀρχηγοῦ Γεωρ. Καπμούρη.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἐπαναστάσεως 1866, μεταβάς εἰς Ἀθήνας ἔτυχε μεγάλων τιμῶν καὶ περιποιήσεων παρ' ὄλων τῶν Ἀρμοδίων καὶ προπάντων τῶν Ζυμβρακάκηδων Ἰωάν. καὶ Χαριλ. ὑπουργοῦ καὶ Στρατιωτικῶν.

Ὁ Νικόλαος Ἐμμ. Ἀναστασάκης γραμματεὺς τοῦ ἀρχηγοῦ Ἀναστασογιάννη κατὰ τὴν ἐπαναστ. 1866, διεδέχθη τοῦτον ἀποθανόντα κατὰ τὸ 1870, ὡς ὀπλαρχηγὸς καὶ εἶτα ἀρχηγὸς τοῦ Ἀνατ. τμήματος τῆς Κισσάμου κατὰ τὰς ἔπαν. 1878—1889 καὶ 1896—97. Διεκρίθη πάντοτε καὶ εἰς ὄλας τὰς μάχας τὰς γενομένας ἐν Κισσάμῳ, Κυδωνίᾳ καὶ Σελίνῳ, διὰ τὴν στρατηγικὴν του ἀντίληψιν, τὴν τόλμην, τὴν ψυχραιμίαν καὶ τὸ θάρρος του, οὐδέποτε κρυπτόμενος κατὰ τὰς μάχας, ἀφοῦ ἡ σημαία του (εὕρισκομένη νῦν εἰς τὸ Ἱστορ. Ἀρχεῖον Ἀθηνῶν), ἦτο διάτρυτος ἐκ σφαιρῶν καθὼς καὶ ἡ βράκα του.

Ἰδιαιτέραν ψυχραιμίαν καὶ γενναϊότητα ἔδειξεν εἰς τὰς μάχας Τοπολίων, Σταλοῦ, Μοδίου, Κανδάνου, Καστελλίου καὶ δὴ εἰς Βουκολιαῖς, ὅπως ἀναφέρει εἰς τὸ ἡμερολόγιον του ὁ ἔλλην ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ Πιερράκος Μαυρομιχάλης.

Ἐξελέγη βουλευτὴς κατὰ τὴν Συνέλ. 1872 Κισσάμου. Δήμαρχος δὲς τοῦ Μεγάλου Δήμου Σπηλιᾶς 1882—1884 καὶ 1885—1889.

Διωρίσθη Ἐπαρχος Σφακίων ὑπὸ τοῦ Πρίγκ. Γεωργίου. Μέλος τῆς μεγάλης ἐπιτροπῆς Ἀγωνιστῶν 1902.

Διωρίσθη βουλευτὴς εἰς ἐκ τῶν ἀρίστων ὑπὸ τοῦ Πρίγκ. Γεωργίου. Ἐτιμήθη δὲ διὰ τοῦ ἀργυροῦ καὶ χρυσοῦ στευροῦ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως 1903.

Ἀπέθανεν ἐν Σπηλιᾷ τὸ 1923 γενομένης δημοσίᾳ δαπάνῃ τῆς κηδείας του καὶ δοθεισῶν τιμῶν Σ)ρχου.

Μιχαὴλ Ν. Ἀναστασάκης ἰατρὸς. Φοιτητὴς ὧν εἰργάζετο μετὰ τῶν φοιτητῶν Γ. Ζερβοῦ, Βασ. Σκουλά, Ι. Γεωργακάκη, Ἰωσήφ Τζίτζικαλάκη, Γ. Καβρουλάκη, Κωνστ. Φουντουλάκη, Βεριβάκη κ.λ.π. ἐν Ἀθήναις πλησίον τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀμύνης, διὰ τὴν ὀργάνωσιν ἐνόπλων ὀμάδων

καὶ ἀποστολῆς των εἰς Κρήτην τὸ 1891—94, ἔλαβε μέρος μετὰ ζωηρότητος καὶ τόλμης εἰς τὰς μάχας Γαλατᾶ, Δαρράτσου, Βουκολιῶν, Καστελλίου Κανδάνου, Βουβῶν καὶ ἄλλων.

Διωρίσθη διὰ τὴν προθυμίαν καὶ τόλμην του ὑπαρχηγός του ἁνατ. τμήματος Κισσάμου. Ἐξελέγη βουλευτῆς καὶ πληρεξούσιος τρίς εἰς τὴν Κρητ. Βουλὴν. Μετέβη καὶ ἐπολέμησε τραυματισθεὶς σοβαρῶς εἰς Μακεδονίαν ἀπώλεσας εἰς τὴν μάχην. Σιατίστης 11 ἄνδρας του ἐκ τῶν 61 τοῦ σώματός του

Ἐπηρέτησεν ἐπὶ ἓν ἔτος Δήμαρχος Κολυμβαρίου. (Μεγάλου Δήμου) τυχῶν συγχαρητηρίων δι' εὐδοκίμησιν.

Ἐξελέγει Πρόεδρος Ἐνώσεως Οἰν. Κολυμβαρίου ἄπαξ. εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἱστορίας τῆς Κισσάμου» ὡς καὶ τοῦ παρόντος βιβλίου.

Μιχ. Ι. Ἐναστασάκης σημναγός, νέος, τολμηρός, ψυχραιμος, πολλάκις βομβαρδίσας καταυλισμοὺς ἰταλικοὺς ἐν Ἑλβανίᾳ ἀποτελεσματικῶς, ἀλλὰ βληθεὶς καὶ καταπέσας ἐκὰห์ μετὰ τοῦ ἀεροπλάνου του.

Στυλιανὸς Ἐμμ. Ἐναστασάκης Ἐπιλοχίας τελειόφοιτος τῆς Παντείου Σχολῆς γενναίως καὶ ἀνδρείως μαχόμενος ἐφονεύθη εἰς τὸ Τεπελένι τῆς Ἑλβανίας τὸ 1941.

Νικόλ. Μ. Ἐναστασάκης Δικηγόρος, υἱὸς τοῦ Μιχαήλ, γενναίως καὶ τὸ παράδειγμα τῆς οἰκογενείας του ἀκολουθῶν ἀγωνιζόμενος ἐτραυματίσθη σοβαρῶς γενόμενος ἀνάπηρος καὶ ἐκ τῶν δύο ποδῶν κατὰ τὸν Ἑλληνο Ἰταλικὸν πόλεμον.

Νικόλ. Ἰ. Ἐναστασάκης, υἱὸς τοῦ Ἐναστασογιάννη πληρεξούσιος ἐν τῇ Ἐπαναστ. Συνελεύσει τοῦ 1878 ἠκολούθει ὡς σωματάρχης τὸν ἀρχηγὸν πατέρα του πάντοτε δείξας αὐταπάρνησιν καὶ γεναιότητα πάντοτε. Κατὰ τὰς Δημοτ. ἐκλογὰς τοῦ 1906 ἐξελέγει Δήμαρχος Κολυμβαρίου, καὶ ἐξετέλεσε τὸ καθήκον του εὐδοκίμως καὶ εὐσυνειδήτως.

Νικόλ. Ἀρ. Ἐναστασάκης, ἰατρός, ἠγωνίσθη καὶ ἔδειξεν ἀνδρείαν παραδειγματικὴν κατὰ τὸν συμμοριτοπόλεμον ἐκτελῶν καὶ τὸ ἰατρικὸν του καθῆκον προθύμως καὶ ὑποδειγματικῶς.

Ἐλευθ. Μιχ. Ἐναστασάκης, ἰατρός, ὑπηρετήσας ὡς ἰατρός τὴν Πατρίδα του εὐσυνειδήτως καὶ ἐπαρκῶς.

Στυλιανὸς Ἀρ. Ἐναστασάκης, ὑπηρετῶν εἰς τὴν ἀε-

ροπορίαν μετὰ ζήλου καὶ πατριωτισμοῦ.

Στυλ. Μ. Ἀναστασάκης, ἀριστοῦχος βιολόγος, σταλείς εἰς Δανίαν πρὸς μετεκπαίδευσιν.

Στέφ. Μ. Ἀναστασάκης, Μηχανικὸς—Ἡλεκτρολόγος, εἰς Δαΐδαλον καὶ Ἐνωσιν Κολυμβαρίου.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΠΑΛΑΝΤΗΝΗΔΩΝ

Αὕτη κατάγεται ἐκ Θερίσσου, ἀλλὰ κατελθοῦσα εἰς Κίσσαμον πρὸ 80ετίας, ἀφιερῶθη ὀλοψύχως εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τῆς Κισσάμου. Ἔχει μέλη ἀρκετὰ εἰς πλεῖστα χωρία τῆς Ἐπαρχίας. Ἰατροὺς, διδασκάλους, διδασκαλίσσας καὶ πολιτευόμενον τὸν Ἐμμανουήλ Μπαλαντίνον.

Ὁ Στυλ. Μπαλαντίνος, πατὴρ τῶν ἀδελφῶν Μπαλαντινάκηδων, διεκρίθη ἀπὸ τὰς ἐπαναστάσεις 1866—1878 ἐπ' ἀνδρεία, γενναιότητι καὶ τόλμῃ κατὰ τὴν ἐπανάσταση δὲ τοῦ 1896—97 ἐγένετο ὄπλαρχηγὸς μὲ ἴδιαν Σημαίαν, λαβῶν μέρος εἰς τὰς μάχας Γωνιάς (1866), Μοδιοῦ (1878), Βουκολιῶν, Δρομονόρου Καστελλίου καὶ Κανδάνου 1866, 1878, 1896—1897. Παρακολουθοῦντες τοῦτον καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἐμμανουήλ, Μιχαὴλ καὶ Γεώργιος καὶ λαβόντες μέρος εἰς τὰς μάχας μὲ προθυμίαν καὶ γενναιότητα ἀξία λόγου.

Ὁ Ἐμμανουήλ, πολιτευόμενος καὶ στενὸς φίλος τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως Θερίσσου ἐξελέγη τρεῖς Βουλευτῆς καὶ Πληρεξούσιος τοῦ Ν. Χανίων καὶ ἐν τῇ Κρητ. Βουλῇ καὶ τῇ τῶν Ἀθηνῶν.

Κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον μεταβάς εἰς Ἡπειρον συνειργάσθη μετὰ τοῦ Νικολ. Μαλανδράκη ὡς συναρχηγὸς ἰδίου ἐκλεκτοῦ σώματος, διακριθέντος εἰς ὅλας τὰς μάχας τῆς Ἡπείρου τῶν ἐθελοντικῶν σωμάτων καὶ δεῖξαντος ἐξαιρετικὴν ἀνδρείαν καὶ τόλμην καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μετσόβου πρωτοστατήσαντος.

Οἱ ἀδελφοὶ Μπαλαντινήδες εἶναι ἔτι πλέον ἀξιέπαινοι διότι, μὴ νυμφευθέντες, ὑπάνδρευσαν καὶ ἀπεκατέστησαν κάλλιστα τὰς ἀδελφάς των, ἐμόρφωσαν δὲ καὶ ἐσπούδασαν ἰδίαις δαπάναις τὰ τέκνα των, ἀναδείξαντες διδασκάλους, διδασκαλίσσας ὡς καὶ ἐπιστήμονας ἐκ τῆς οἰκογενείας των.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΦΟΥΝΤΟΥΛΑΚΗΔΩΝ (ἐκ Γαβαλομουρίου)

Ὁ πατήρ τῆς οἰκογενείας αὐτῆς ὠνομάζετο Ἀναγνώστης Φουντουλάκης, μαθητεύσας εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς Ἱερ. Μονῆς Γωνιάς καὶ οὗτος καὶ μορφωθείς μὲ τὰς ἐθνικοθηρησκευτικὰς πεποιθήσεις τῶν ἀληθῶς Κρητῶν.

ὑπὸ τῆς Κισσάμου ἐξελέγη Δημογέρων καὶ εἰργάσθη μετὰ τῶν ἄλλων Δημογερόντων τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν, εἰς Χανιά καὶ τοῦ τότε Ἐπισκόπου Κυδωνίας ὡς προέδρου (1876) πατριωτικώτατα καὶ ἀφιλοκερδέστατα ὑπὲρ τῆς προστασίας ὀρφανῶν καὶ χηρῶν. Ἐξελέγη δις ὑπὸ τοῦ Δήμου Βουκολιῶν Δήμαρχος (Μεγάλου Δήμου) ἀφήσας τὰς καλλιτέρας ἀναμνήσεις διὰ τὴν διοικητικὴν του ἱκανότητα.

Ἀπέκτησε τέκνα ἄξια καὶ ἱκανά, ἐξ ὧν τὸν Νικόλ. Φουντουλάκην Συμβολαιογράφον, τὸν Ἰωάν. Φουντουλάκην φαρμακοποιὸν, τὸν Ἀνδρέαν Φουντουλάκην ἐκ τῶν ἐγκρίτων Γαβαλομουρίου καὶ τὸν Κωστήν, τελειόφοιτον τῆς ἱατρικῆς ἐνθουσιωδέστατον καὶ πατριωτικώτατον νέον. Οὗτος μετ' ἄλλων τελειοφοίτων τῆς Ἱατρικῆς, ἐργαζομένων ἐν Ἀθήναις, ὑπὲρ ἀποστολῆς καὶ ἐξοπλισμοῦ ἀρματολικῶν σωμάτων (1891—95, κατὰ τῶν Τούρκων, κατῆλθε μετὰ 6 ἄλλων τελειοφοίτων τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1896, οἵτινες μεταβάντες εἰς Βάμον ἔλαβον μέρος εἰς τὰς μάχας Βάμου, Βουκολιῶν, Καστελλίου καὶ Κανδάνου, δείξας ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα ἐφάμιλλον. Δυστυχῶς ὡς ἐκ τῶν κακουχιῶν τοῦ πολέμου νοσήσας ἀπεβίωσεν πολὺ νέος τὸ 1901. Καὶ ἕτερος τελειόφοιτος ὁ Καβρουλάκης ἐκ Λάκκων ἀπεβίωσε ἐκ τῶν κακουχιῶν (ἦτο ἐκ τῶν 6 καὶ αὐτός), ὁμοίως καὶ ἕτερος ἐκ τῶν 6 ὁ Ἰ. Τζιτλικαλάκης (συμφοιτητῆς μου) ἐφονεύθη, εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀλμυρίδος.

Ἡ οἰκογένεια Φουντουλάκηδων, ἐμόρφωσε καὶ ἐπιστήμονας διαπρέποντας εἰς τὴν Φιλολογίαν, Ἱατρικὴν, Νομικὴν καὶ ἀνωτέραν Δικαστικὴν Ὑπηρεσίαν.

ΕΞΕΧΟΝΤΕΣ ΘΕΟΛΟΓΟΙ ΕΚ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Ἐκτὸς τῶν διακεκριμένων ἐπιστημόνων νομικῶν ἱατρῶν, στρατιωτικῶν, ναυτικῶν καὶ ἄλλων, ἡ Κίσσαμος δύναται νὰ ὑπερφηανεύεται καὶ διὰ τοὺς ἐξέχοντας ἱεράρχας καὶ θεολόγους τῆς, Εἰρηναῖον Τσουρουνάκην τῆς Ἱεροσητείας, τὸν Ἰλαρίωνα Κοῦβεράκην Πτολεμαῖδος Αἰγύ-

πτου Μελέτιον Τριποδάκην διάσημον θεολόγον καὶ ἱεροκήρυκαν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ Σικάγου καὶ Παπουτσάκην ἐκ Γαβαλομουρίου.

Οἱ ἀνωτέρω ἐκτελοῦντες τὴν μεγάλην ἀποστολὴν τῶν καὶ διερμηνεύοντες τὰς καθοδηγήσεις καὶ ἐντολάς τοῦ εὐαγγελίου, ἐργάζονται νυχθημερόν εἰς ἐφαρμογὴν τῶν χριστιανικῶν παραγγελιῶν, εἰς ἔργα φιλανθρωπίας, Κοινωνικῆς Προνοίας, ἰδρύσεως σωματείων, συλλόγων καὶ ἄλλων κέντρων βοηθείας, προνοίας καὶ χριστιανικῶν ἰδρυμάτων καὶ ἐθνικοθρησκευτικῶν ἰδεῶν.

Ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς παροχὴν ἀγάπης καὶ συμπαθειῶν ἐκ μέρους τοῦ ποιμνίου τῶν καὶ τοῦ λαοῦ εἶναι πανθομολογουμένη.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΠΙΜΠΛΗΔΩΝ (ἐξ ἑνῆς Χωρίων)

Ἀρχικὰ στελέχη τῆς ἀνωτέρω οἰκογενείας ἦταν δύο, ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Γεώργιος, ἀγωνισθέντες καθ' ὅλην τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821—1829 ἀκολουθοῦντες τὸν ὑπαρχηγὸν Μιχ. Καρεκλᾶν καὶ ὀπλαρχηγούς Φαλαγκάρη καὶ Γεωργιλάδες ἀτρόμητους διώκτας τῶν Τούρκων.

Ὁ πάππος τους Στυλιανὸς αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἔμεινεν ὡς σκλάβος μέχρι λήξεως τοῦ πολέμου ὁπότε ἐλευθερώθει ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ αἰχμαλωσίας του.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Στυλιανοῦ, Γεώργιος, μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἐπαναστάσεως 1821, ἀπελθὼν εἰς Κεφαλληνίαν, ἐνυμφεύθη ἐκεῖ, ἀπέκτησε τέκνα καὶ ἔγγονοὶ του σήμερον προδεδευσαντες εἰς τὰ γράμματα καὶ ἐπιστήμας, κατέχουν ἐξαιρέτους καὶ μεγάλας στρατιωτικὰς καὶ Ναυτικὰς ὑπηρεσίας ἐν τῷ Κράτει.

Ὁ Νικ. Πιμπλῆς ἀπέκτησε τέκνα, τὸν Ἐμμανουήλ, Λαχάγον φονευθέντα ὑπὸ ἀντιδραστικῶν, Εὐάρεστον, ὑπηρετήσαντα εἰς τὴν Μέσσην Ἀνατολὴν εἰς τὸ Ἑλληνοαμερικανικὸν κομάντος λίαν εὐδοκίμως καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως. Δικηγόρον νῦν διαμένοντα ἐν Ἀθήναις, Θεόφιλον, ὑποπλάρχον τοῦ Ἑλλ. Βασ. Ναυτικοῦ, ἀγωνισθέντα καὶ τοῦ καὶ μεταβάντα εἰς τὴν Μέσσην Ἀνατολὴν.

Καὶ μίαν θυγατέραν σπουδάσασα Γεωπονικὴν.

Ὁ Νικ. Πιμπλῆς παρέσχε μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Κρήτην ὡς Ἐκπαιδευτικὸς (Ἐπιθεωρητής).

Μετέσχεν εἰς τὴν μάχην Ἀλμυρίδος, εἰς τὴν πολιορκίαν

αν Κανδάνου, εἰς τὴν πολιορκίαν Καστελλίου, εἰς τὰς ἐν-
τός τῶν Χανίων συμπλοκάς τῶν ἐτῶν 1896—97.

Εἰς τὴν Μεταπολιτευτικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ 1896. Εἰς
τὴν Ἐπαναστ. Συνέλευσιν 1897. Εἰς τὴν Α' Συντ. Συνέλευ-
σιν ὡς Ἐκλέκτωρ. Εἰς τὴν Β' Συντ. Συνέλευσιν ὡς Πληρε-
ξούσιος.

Διὰ τῶν ἐνεργειῶν του ἢ Ἐκπαίδευσις μετερυθμίσθη
καθιερωθέντος τοῦ ἑξαετοῦς κύκλου.

Κατήρτισε τὸ Ἀναλυτικὸν καὶ τὸ Ὀρολογιακὸν πρό-
γραμμα τῶν Ἀνωτέρων Δημοτικῶν Σχολείων Κρήτης.

Καὶ νῦν διαμένων ἐν Χανίοις πρωτοστατεῖ καὶ λαμ-
βάνει μέρος ἐνεργότατον εἰς πᾶν ζήτημα ἀφορὸν τὴν λα-
ϊκὴν τάξιν καὶ πάντα ἀδικοῦμενον.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΟΥΜΗ

Μεγάλῃ πατριωτικῇ οἰκογένειᾳ ἔλκουσα τὴν καταγω-
γὴν ἐκ Σελίνου. Κλάδοι ταύτης ὑπάρχουν σήμερον εἰς
Παλιὰ Ρούμαατα, Μαλάθυρον, Χαρβάταν, Σπιναν Σελίνου
καὶ Χανιά. Κατὰ τὴν μεγάλῃν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἀνε-
δείχθη ὁ Ἰάκωβος Κουμῆς ἀρχηγὸς Σελίνου, πρωτοστατή-
σας μετὰ τοῦ Δρακονιανοῦ, Δεικτάκη, καὶ ἄλλων Κισσα-
μιτῶν καὶ Σφακιανῶν εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Γραμβούσης,
δράσας σπουδαίως εἰς τὴν παρὰ τὸ «Κοκαλώνι» μάχην
Παλαιῶν Ρουμάτων, ἀγωνισθεὶς καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν τῇ
λοιπῇ Ἑλλάδι, ἐκ τῶν κυρίων συντελεστῶν τῆς ἐπαναστά-
σεως τοῦ 1841, χρηματήσας μετὰ τοῦ ἐκ Σπηλιᾶς Χρυσάφο-
πούλου πληρεξούσιος τῶν Κρητῶν εἰς τὴν Α' Ἐθνικὴν Συν-
τακτικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1843 καὶ ἀποβιώσας ἐν Μονεμβασίᾳ
τῷ 1859, ταγματάρχης τῆς Βασιλικῆς Φάλαγγος. Δισ-
σεγγονὴ τοῦτου εἶναι ἡ Κα Ἀσπασία σύζυγος Περικλῆ
Κ. Μάνου τὸ γένος Καπιτσίνη. Ἔτερα μέλη τῆς οἰκογενεί-
ας ταύτης μετ' ἐξαιρετικὴν πατριωτικὴν δρᾶσιν εἶναι ὁ ἐκ
Μαλαθύρου Ἐμμανουὴλ Ἰω. Κουμάκης, οἱ ἐκ Χαρβάτας
Ἀντώνιος, Ἰάκωβος καὶ Μάρκος Παν. Κουμῆς, ὁ ἐκ Παλαι-
ῶν Ρουμάτων Γεώργιος Ἰω. Κουμῆς, χιλιάρχος ἀγωνισθεὶς
ἀπὸ τοῦ 1866 καὶ ἐντεῦθεν, διακριθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ
Δρομονέρου κ.λ.π.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΔΩΝ

Ἡ ἀνωτέρω οἰκογένεια μία ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἐγκριτωτέρων τῶν Παλαιῶν Ρουμάτων, ἔχει δρᾶσιν ἀρκετὰ ἱστορικὴν καὶ πατριωτικὴν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Μέλη τῆς οἰκογενείας αὐτῆς ἔδρασαν ἐκ τῶν πρώτων, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην, ἀγωνισθέντα τὸ 1821, κατὰ τῶν ἐκ Σελίνου κατερχομένων τούρκων εἰς Ἀποπηγάδι. Ὅμοίως ἐπολέμησαν εἰς Νεάπολιν Λασηθίου, εἰς Νταράτσον καὶ Γραμβούσαν μετὰ τῶν ἀρχηγῶν Δρακονιανοῦ, Καρεκλά καὶ Δεικτάκη.

Ὅμοίως ἐκ τῶν πρώτων ἦτο ὁ παππὰ Γιώργης Δημητριάδης κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, μετὰ ομάδος γενναίων Ρουματιανῶν καὶ πολλῶν Μπιτζάνηδων, Μπομπόληδων Λουφαδάκηδων καὶ ἄλλων. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πόλιορκίαν Καστελλίου, εἰς τὰς μάχας Ἀποκορώνου μετὰ τῶν Ρενιέριδων Λουφαδάκηδων Παναγιωτάκηδων καὶ ἄλλων ἀγωνισθέντων ἀνδρείως.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας αὐτῆς προῆλθον Γεωπόνοι, Ἴατροί, Μηχανικοὶ καὶ ἄλλοι διανοούμενοι, τιμῶντες καὶ τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὸ χορίον των.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΡΔΑΜΑΚΗΔΩΝ

Αὕτη εἶναι πολυμελεστάτη με πατριωτικώτατον παρελθὸν καὶ δρᾶσιν καθ' ὅλας τὰς ἐπαναστάσεις 1821, 1841—1866 καὶ 1878—1896—97, καθὼς καὶ ἐν εἰρήνῃ, μέλη τῆς ὁποίας διεκρίθησαν καὶ διακρίνονται ἔτι εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὸ ἐμπόριον καὶ πᾶσαν ἑτέραν κοινωνικὴν δρᾶσιν. Μέλη αὐτῆς ἀναφέρονται συνεργαζόμενα κατὰ τὸ 1821 μετὰ τοῦ Γεν. Ἀρχηγοῦ Κισσάμου Γεωργίου Δρακονιανοῦ, ὡς καὶ μετὰ τῶν Φιλικῶν Ψαρουδάκη καὶ Κουβαριτάκη καὶ ἄλλων Γραμβουσιανῶν.

Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1866—1878—96—97 ὁ Ἐμμαν. Καρδάμης μετὰ τοῦ Νταντούδη καὶ Μακρονικόλα ἐκ Μούλετε καὶ τοῦ Γλυμῆδη ἔχοντες σῶμα ἐκ γενναίων καὶ τολμηρῶν ἀνδρῶν ἐπολέμησαν με γενναιότητα εἰς ὅλας τὰς μάχας ἐν Κισσάμῳ κατὰ τῶν τούρκων.

Μέλη τῆς οἰκογενείας εὐποροῦντα εὐρίσκονται ἐν Ἀμερικῇ καὶ βοηθήσαντα πολλάκις πτωχὰς καὶ ἀπόρους οἰκογενείας, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθερώσιν, τῆς περιφε-

φείας Μούλετε—Σφενδηλιανά. Ἔτερα μέλη εὑρισκόμενα ἐν Χανίοις καὶ ἐμπορευόμενα προσφέρουν τὰς ἀλτροῦστικὰς καὶ κοινωνικὰς τῶν ὑπηρεσίας εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην καθ' ἑκάστην μετὰ προθυμίας καὶ ἀθωροῦβως.

Καὶ ἕτερα μέλη ἀξιόλογα τῆς οἰκογενείας Καρδαμάκηδων εὑρίσκονται ἐν Χανίοις μορφωμένα Πράκτορες Ἄτμοπλ. Ἐταιρειῶν κλπ., μεγάλων ἀπασχολήσεων.

Μέλος τῆς αὐτοῦ οἰκογενείας, Μαιευτὴρ γυναικολόγος ἱατρὸς Ἄντ. Καρδαμάκης κέκτηται κλινικὴν ἐν Χανίοις παρέχων μετὰ πολλῆς προθυμίας καὶ μὲ ὀλίγας ἀπαιτήσεις παρὰ τῶν οἰκονομικῶς ἀδυνάτων, τὴν ἱατρικὴν τοῦ βοήθειαν καὶ θεραπείαν ὡς διακεκριμμένος μάμος, χαίρων μεγάλης ἐκτιμῆσεως.

Ἔτερον μέλος ὁ Ἰωάν. Ν. Καρδαμάκης φυσικομαθηματικὸς ἀριστος, ἰδρύσας ἰδιωτικὸν Γυμνάσιον ἐν Κολυμβαρίῳ μὲ μαθητὰς πολλοὺς, διδάσκει μὲ ζῆλον καὶ ἀφοσίωσιν τὴν νεολαίαν μας ἑλληνοπρεπῶς.

Ὁ Ἐμμ. Καρδαμάκης ἐκλεγείς Δήμαρχος Βουκολιῶν ὑπηρέτησε τὸν Δῆμον του, ἀφήσας ἀρίστους ἀναμνήσεις.

Ἡ λαμπρὰ οἰκογένεια Μίνως Ἑσυχάκη, ἀνήκει εἰς τοὺς Καρδαμάκηδες καὶ ἐκ Μούλετε ἔλκει τὴν καταγωγὴν της. Πλεῖστα ἕτερα μέλη τῶν Καρδαμάκηδων εὑρισκόμενα εἰς διάφορα χωρία εἶναι ὑποδείγματα πατριωτικὰ κοινωνικὰ καὶ παραγωγικὰ.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΡΑΪΣΑΚΗΔΩΝ (ἐκ Δραπανιά)

Μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν αἱ ὁποῖαι ἔδρασαν ποικιλοτρόπως ὑπὲρ τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων ἐν Κισσάμῳ, εἶναι καὶ ἡ τῶν Ραϊσάκηδων. Αὕτη κατάγεται ἐκ τοῦ χωρίου Λίμνης τῶν Ἐνεαχωρίων, τῆς ὁποίας ὁ γεννῆτωρ τοῦ ὁ Ἰωάννης, καὶ ὅστις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου, ἔλαβον ἐνεργότατον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, συμπολεμοῦντες μετὰ τοῦ ὑπαρχηγοῦ Κισσάμου Μιχαὴλ Καρεκλᾶ.

Φονεύσαντες εἰς Σταυράκια τὸν διάσημον ἐπὶ κακουρήμασι Γιαννίτσαρον Μεχμέτ Ἄγαν, κατέφυγον εἰς Γραμμοῦσαν εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς ὁποίας καὶ συμμετέσχον.

Ὁ Γεώργιος Ραϊσάκης ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα ὡς Πληρεξούσιος τῶν Ἐπαναστ. Συνελεύσεων 1866 καὶ 1878 πρὸς δὲ καὶ ὡς ὄπλαρχηγὸς Δραπανιά συνεργαζόμενος μετὰ

τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Στεφ. Μπονάτου. Μέλος τῆς οἰκογενείας εἶναι καὶ ὁ ἐν ἄποσ. Ταγμ. τῆς Χωροφυκακῆς Θεοδ. Ραϊσάκης.

Ὁ αἰμίμηστος Στρατηγὸς Ἐμμ Τζανακάκης ἦτο υἱὸς τῆς ἀδελφῆς του ὀπλαρχ. Γ. Ραϊσάκη. Ὁ Χαραλ. Γ. Ραϊσάκης υἱὸς τοῦ Γεωργίου Δημοδιδάσκαλος, ἔλαβε μέρος μετ' ὀμάδα γενναίων νέων τῆς πολιορκίας Καστελλίου 1897, ὁμοίως κατὰ τὸ 1912 ἐγκαταλείψας τὸ Σχολεῖον του καὶ μεταβάς μεταξὺ ἄλλων συχωριανῶν του εἰς Μακεδονίαν, καὶ καταταχθεὶς ὡς Σωματάρχης καὶ Γραμματεὺς τοῦ Μιχαῆλ Ἀναστασάκη Ἀρχηγοῦ τῶν Κισσαμιτῶν ἐθελοντῶν, ἐπολέμησεν γενναίως εἰς τὰς μάχας Σιατιστής, Γρεβενῶν καὶ Χίου, τυχὼν τὸν βαθμὸν ἐκεῖ, τοῦ ὀπλαρχηγοῦ, ἐκεῖθεν μεταβάς καὶ εἰς Ἡπειρον ἐπολέμησεν καὶ ἐκεῖ δεικνύον ὑπέροχον γενναϊότητα. Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ραϊσάκηδων κατήγετο καὶ ὁ πρῶν Μητροπολίτης Πρεβέζης ἐδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1902.

Ραϊσάκηδες μεταναστεύσαντες εὐρίσκονται ὡς μόνιμοι πλῆον ἐν Γενεύῃ τῆς Ἰταλίας, κατέχοντες ἐξαιρετικὴν θέσιν. Ὅμοίως καὶ εἰς Ἄνδρον εὐρίσκονται Ραϊσάκηδες τιμῶντες ὡς ἐκ τῆς δράσεώς, καὶ κοινωνικῆς των περιωπῆς τὴν ἰδιαιτέραν των Πατρίδα καὶ ἐπαρχίαν Κίσαμον.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Δ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΗΣ

Γεννηθεὶς ἐν Ῥοδωποῦ καὶ μορφωθεὶς εἰς τὴν περίφημον Ἱερατικὴν καὶ Ἐκπαιδευτικὴν τῆς Ἁγ. Τριάδος Σχολὴν, ἦτις τόσον ἐξαιρετοὺς ἱερεῖς καὶ δημοδιδασκάλους προσέφευρεν εἰς τὴν Κοινωνίαν ὡς Φωτᾶκην, Παπαγιαννάκην, Σφακιωτάκην, Δημητριάδην, Πιμπλήν, Γεωργουσάκην, Κοκολογιάννην, Ξαγοράρην καὶ πολλοὺς ἄλλους, διηθύθη τὰ δημ. σχολεῖα Ῥοδωποῦ, Κολυμβαρίου καὶ ἔξωτάξιον Ἁγίας Τριάδος λίαν εὐδοκίμως καὶ μετ' ἐκφράσεως εὐαρεσκειῶν. Ἀνεμίχθη ἀπὸ εἰκοσαετίας καὶ εἰς τὰς συνεταιριστικὰς ὀργανώσεις μετὰ ζήλου καὶ πρωτοφανοῦς δραστηριότητος, γενόμενος μέλος τοῦ Δ. Συμβουλίου καὶ Πρόεδρος τῆς Οἴν. Ἐνώσεως Κολυμβαρίου, γενόμενος εἰς ἐκ τῶν πρώτων ὀργανωτῶν μετὰ τῶν Μαντωνάκη, Μυλωνάκη, Ἀναστασάκη ἱατροῦ καὶ τῶν Νικηφοράκη, Γερευδάκη, Μαθιουδάκη, Κοτσιφάκη καὶ ἄλλων, ἐπιδείξας ἀφοσίωσιν ὀλόψυχον. Καὶ ἤδη ἐκλεγείας ἀντιπροσωπεύει τὴν

Ἐνωσιν Κολυμβαρίου, εἰς τὰς Ἐνώσεις τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν τοῦ Νομοῦ Χανίων.

Κατὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῶν γερμανῶν, ἐμφορούμενος ὑπὸ ἀγνῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων καὶ ἀποβλέπων εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, ἐδέχθη κατόπιν προσκλήσεως νὰ συμμετάσχη εἰς τὴν Ἐπαρχιακὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ ΕΑΜ μετὰ γνώμονα τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀληθῶν ἐθνικῶν σκοπῶν, καὶ τὰ πατριωτικὰ συμφέροντα τῶν ἰδεωδῶν τῆς Κισσάμου. Ὁμοφώνως σταλεῖς εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Παναγιᾶς ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κισσάμου, ὠμίλησε μετὰ σθένους ὑπὲρ τῆς ἀγνῆς συνεργασίας καὶ πατριωτικῆς ΕΑΜ καὶ ΕΟΚ. Ὁμοίως εἰς Καστέλλιον, βραδύτερον κέντρον τῆς Διοικήσεως τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, ὁμοφώνως καὶ ὑπὸ τῶν δύο παρατάξεων ὑπεδείχθη Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἐπαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς, ὡς μᾶλλον ἐνδεδειγμένος ὑποστηρίξας σθεναρῶς εἰς τὴν Γεν. Συνέλευσιν τὴν ὁμόνοιαν, συνεργασίαν καὶ συγκρητισμόν. Ἀναπληρωτὴς του ὑπεδείχθη τότε ὁ Δικηγόρος Ἐμμ. Παντελάκης.

Ὅταν ὁ Μέγαρχος Κοντεκάς εἰδοποίησε τὸν Πολυχρονίδην ὅτι εἰς τὸν Ν. Ρεθύμνης ἐπῆλθε σύγκρουσις ΕΑΜ καὶ ΕΟΚ, ὁ Πολυχρονίδης προέβη εἰς συγκρότησιν Γενικῆς Συσκέψεως ἐν Καστελλίῳ, ὠμίλησεν ὑπὲρ τοῦ συγκρητισμοῦ, συναδελφώσεως καὶ συνεργασίας κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, κατακρίνων τὰς ἀδελφοκτονίας, διαιρέσεις, καὶ αἱματοχυσίας.

Ἡ ἐπέμβασις τοῦ Ἄντων. Πολυχρονίδου, αἰ νοθεύσει καὶ προτροπαὶ του ἐν τῷ Ἀγρονομίῳ Καστελλίῳ τότε, συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ συσκέψεις τῶν στελεχῶν ΕΑΜ καὶ ΕΟΚ. Ἡ ἐνέργειά του αἴτη ἀναγνωρισθεῖσα ὡς λίαν ἐπίκαιρος καὶ πατριωτικὴ ἐπέσυρε τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν ἐκτίμησιν ὅλων.

Δυστυχῶς ἡ ἐπέμβασις, ἡ ἀμεροληψία καὶ ἐργασία του παρεξηγήθη ὑπὸ τινῶν κακῶς.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΠΡΕΔΑΚΗΔΩΝ

Καὶ ἡ οἰκογένεια Μπρεδάκηδων ἐκ Βουλγάρου ἔχει παράσχει πολλὰς ἐκδουλεύσεις καὶ ὑπηρεσίας εἰς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Κίσαμον. Ἡ ἱστορία ταύτης ἀναγομένη εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 συνέβαλλε διὰ μελῶν αὐτῆς γεν-

ναίων καὶ τολμηρῶν, εἰς τὸν γιγαντιαῖον ἐκείνον ἀγῶνα. Τέκνα ταύτης ἀκολουθοῦντα τοὺς ὄπλαρχηγούς, Μαρτιμιανὸν καὶ Καρεκλάν, μετέβησαν καὶ ἐπολέμησαν εἰς Νεάπολην (Καινοῦργιο χωριὸ τότε ὀνομαζόμενον) μετὰ πολλῶν ἄλλων Κισσαμιτῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος τοῦ Τμήματος Λασηθίου. Ὅμοίως ἔλαβον μέρος, δείξαντα αὐταπάρνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν, εἰς τὰς μάχας τοῦ Δαράτσου, τὰς πολιορκίας καὶ ἄλλωσιν τοῦ φρουρίου Καστελλίου ὑπὸ τοῦ Τομπάζη καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς Γραμβούσης.

Καὶ κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις Μουρνιδῶν (1841) ἢ τοῦ Χαιρέτη, 1866, 1878 καὶ 1896—97, πλεῖστοι ἐκ τῶν Μπρεδάκηδων εὐρίσκοντο εἰς τὰ στρατόπεδα μαχόμενοι ἡρωϊκῶς.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας αὐτῆς προῆλθον πολλοὶ ἐπιστήμονες Ἴατροί, Δικηγόροι, Ναυτικοὶ καὶ ἄλλοι τιμῶντες τὴν Κίσαμον καὶ τὴν ὄλην Πατρίδα.

Ὁ Γεώργιος Μπρεδάκης, Δικηγόρος καὶ πολιτευόμενος, καθῶς καὶ οἱ γαμβροὶ των Νικ. Πιμπλῆς, πρῶην Ἐπιθεωρητῆς τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως καὶ Βουλευτῆς Κισσάμου, ὡς καὶ ὁ Κωστής Συνολάκης Δικηγόρος, τιμοῦν τὴν Ἐπαρχίαν των καὶ συνεχῶς προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των προθύμως καὶ ποικιλοτρόπως πάντοτε.

ΘΕΣΜΟΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Ὁ θεσμός τῶν Κοινοτήτων εἶναι ἄριστος καί ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τούτου, ἀπό τῆς ἐποχῆς τῆς Κρητ. Πολιτείας ἀπεδείχθη πασιφανέστατα ἐξυπηρετικός εἰς τὴν ὑπαιθρον, εἰς τὰ χωρία καὶ κωμοπόλεις. Ὡς φαίνεται, εἰς τὴν ἀρχαιότητα τὸν θεσμόν αὐτόν, αἱ δημοκρατούμεναι πόλεις ὑπὸ ἄλλην ὀνομασίαν τὸν εἶχον ἐν ἐφαρμογῇ. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν ὁ θεσμός αὐτὸς ἐπεξετείνετο καὶ εἰς πόλεις ἀκόμη, κατόπιν ὅμως κατηργήθη. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ὁ θεσμός εἶχεν εὐρυτάτην ἐφαρμογὴν καὶ οἱ Ἕλλην. πληθυσμοὶ εἶχον εἰς διαφόρους πόλεις ἢ καὶ ὑπαίθρους Σουλίου, Ἀμπελακίων Χαλκιδικῆς ἀκόμη Κοινότητας πρὸς προστασίαν τῶν ἐκκλησ. ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἐμπορικῶν αὐτῶν συμφερόντων τῇ ἀνοχῇ καὶ ἐγκρίσει τῆς τουρκ. ἐξουσίας. Τὸ τοιοῦτον ὠφέλησε πάρα πολὺ τὸν ἑλληνισμόν, διότι συνήγωνε τοῦτον ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρχεν ὁ θεσμός τῶν Δήμων ἀπὸ τὸ 1833, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1912 ἀντεκατεστάθη ὑπὸ τῶν Κοινοτήτων.

Ἀποδείξεις τῆς μεγάλης χρησιμότητος τῶν Κοινοτήτων εἶναι ἡ ἐκτέλεσις πλείστων κοινοτ. ἔργων, ὡς ὑδραγωγείων, γεφυριδίων, κοινοτικῶν γραφείων, ὁδῶν κοινοτικῶν καὶ ἄλλων διότι ἡ ἄμιλλα, ἡ εὐγενὴς φιλοδοξία καὶ ἡ δραστηριότης ἐξέωθησε πολλὰ συμβούλια καὶ κοινοτάρχας ὅπου ἐκτελῶσι κοινωφελῆ ἔργα.

Εἰς ἀντίθεσιν τοῦ θεσμοῦ τῶν Δήμων ἐνῶ ἀπὸ τριακονταετίας ἐλειτούργησεν οὗτος ἐν Κρήτῃ δὲν μᾶς ἄφηκεν ἔργα δημοτικά ἢ κοινωφελῆ ἀλλὰ πρὸς ὑποστήριξίν του, οἱ Δήμαρχοι ἐδίκαζον μόνον μικροδιαφορὰς καὶ ἀγροζημίας καὶ ὅπου ἦσαν ἱκανοὶ καὶ μορφωμένοι ἐξετέλουν τὸ καθῆκον αὐτὸ καλῶς.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἰμπορεῖ νὰ παρατηρηθῇ εἶναι ὅτι πολλὰι Κοινότητες ἔχουσαι πληθυσμὸν πολὺ μικρὸν καὶ προϋπολογισμόν ἀνεπαρκῆν, δύνανται νὰ συμπτυχθοῦν μετὰ μεγαλυτέρων, ἐξασφαλιζομένων τῶν οἰκονομικῶν εἰσφορῶν τῶν Κοινοτήτων αὐτῶν ὑπὲρ τῶν καταργουμένων καὶ μόνον.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΜΟΥΛΕΤΕ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Κάτοικοι τῆς Κοινότητος Μούλετε 500. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν χωρίων Μούλετε, Σφεντυλιανά, Παθικιανά, Χαϊντέρι καὶ Κουτσακιά. Ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος ὀνομάζεται: Χαρίδημος Μιχ. Γεωργουσάκης, τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς. Οἱ Κοινοτικοὶ Σύμβουλοι: 1)

Κωνστ. Μ. Περακάκης, 2) Στυλ. Μ. Γεωργουσάκης, 3) Ἀντών. Ἐμμ. Βερναδάκης, 4) Ἐμμ. Α. Μποτωνάκης. Γραμματεὺς Κοινότητος Εὐθύμιος Μ. Περακάκης. Ἱερεὺς Κοινότητος Σπυρίδων Μιχ. Καρδαμάκης ἀπὸ φροντιστ. Καστελλίου. Ἡ Κοινότης ἔχει ὡς ἔγγιστα περὶ τὰ 18.000 μικρὰ μεγάλα ἐλαιόδενδρα. Παράγει ἔλαιον κατὰ μέσον ὄρον ἐτησίως 50.000 ὀκάδας, δημητριακὰ ἐν γένει, περὶ τὰς 25.000 ὀκ. ἐτησίως. οἶνον περὶ τὰς 200.000 ὀκ. ἐτησίως. σταφίδα 6.000 ὀκ. ἐτησίως. Ἐσπεριδοειδῆ 20.000 ὀκ. ἐτῆσ. Χαρούπια 2.000 ὀκ. ἐτησίως. Ἀμύγδαλα 4.000 ὀκ. ἐτησίως. Τριφύλλι 5.000 ὀκ. ἐτησίως. Κάστανα οὐδέν, πατάτες, ντομάτες, κρόμμυα, πεπονοειδῆ κ.τ.λ. 20.000 ὀκάδες. Ἐχει ποτιστικούς ἀγρούς ὡς ἔγγιστα 150 στρεμμάτων.

ΧΑΡΙΔ. Μ. ΓΕΩΡΓΟΥΣΑΚΗΣ
Πρόεδρος Κοινότητος
Μούλετε

Ἡ Κοινότης ἔχει περὶ τὰ 50 φρέατα καὶ ἀρδεύονται 100 στρέμ. ποτιστικῶν ἐκ τοῦ κατερχομένου δι' ὑδραύλακος ὕδατος ἐκ Μέσα—Βουκολιῶν. Ἡ Κοινότης δὲν ἔχει μνημεῖον πεσόντων, προτίθεται ὅμως νὰ ἀνεγείρῃ. Δὲν ἔχει κοινοτικὸν γραφεῖον ἀλλ' ἠγόρασε ἤδη οἰκόπεδον διὰ τὴν προσεχῆ ἀνεγερσίν του. Δὲν ὑπάρχει ἀποθήκη λιπασμάτων ἀλλὰ ἔχει ἀποφασισθεῖ ἡ προσεχὴς ἀνεγερσίς της. Ὑπάρχει Γεωργικὸς Συνεταιρισμὸς μὲ 123 συνεταίρους. Ἐχομεν τὸ ἀνεγερθὲν 4τρατάξιον Δημοτικὸν Σχολεῖον Ἁγίας Τριάδος εἰς ὃ φοιτοῦν οἱ μαθηταὶ τῆς Κοινότητος καθὼς καὶ τῶν χωρίων Ἐπάνω—Βοῦβες, Λουκουμιχελιανὰ, Κελί, Ποντικιανὰ, Γερευδιανὰ καὶ Χαρβάτας.

Ἡ Κοινότης ἐξετέλεσε ἔργα: 1) Κατεσκεύασε ἀμαξιτὴν συνδετικὴν μὲ τὰ Χανιά ὁδὸν διὰ προσ. ἐργασίας τῶν κατοίκων, 2) φρέαρ κοινοτικὸν μεγάλης παροχῆς ὕ-

δατος προτιθεμένη νά διοχετεύση τοῦτο εἰς τὸ χωρίον Μούλετε διὰ σωλήνων καὶ ἀνυψωτικῆς μηχανῆς, 3) κατασκεύασε 7 κοινοτικά φρέατα, 4) τὸν πέρυγρον τοῦ νεκροταφείου Μούλετε, 5) ἠγόρασε οἰκόπεδον πρὸς ἀνέγειρσιν κοιν. κ)τος, 6) ἀνήγειρε δύο συγκεντρωτικά πατητήρια σταφυλῶν διὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ τῆς Κοινότητος, 7) ἔχει διορίσει κοινοτικὸν ἱατρὸν πρὸς ἱατρικὴν περίθαλψιν τῶν ἀπόρων κατοίκων τῆς. Ἔχει πρόγραμμα νά ἀνεγείρη προσεχῶς κοινοτικὸν κατάστημα, μνημεῖον τῶν πεσόντων ὑπὲρ Πατρίδος καὶ νά κατασκευάσῃ τὸ προαναγραφόμενον ὕδραγωγεῖον τοῦ κεντρικοῦ χωρίου τῆς Κοινότητος Μούλετε καὶ τὸν ὕδραύλακα χαϊντέρι μῆκ. 1500 μ.

Ἡ Κοινότης ἔχει τοὺς κάτωθι ἐπιστήμονας: 1) Ἀντώνιον Ἀθαν. Καρδαμάκην ἱατρὸν—γυναικολόγον εἰς Χανιά, 2) Δημήτρ. Ἐμμ. Παπαδομανωλάκην ἱατρὸν—παθολόγον εἰς Βουκολιές, 3) Σταμάτιον Ἰω. Γιακουμάκην ναυπηγὸν σπουδάζσαντα ἐν Ἰταλίᾳ ἤδη ἀντιπλοίαρχον Β.Π.Ν. 4) Νικόλ. Στυλ. Γεραιουδάκην Δικηγόρον εἰς Χανιά, 5) Χαρίδ. Μ. Γεωργουσιάκην τελειόφοιτ. Νομικῆς ἤδη Πρόεδρον τῆς Κοινότητος, 6) Νικόλαον Γεωρ. Πρασιανάκην διδάσκαλον Δ)νητὴν 4)ξιου Δ. Σχολ. Ἀγ. Τριάδος, 7) Μαρίαν Μιχ. Γεωργουσιάκην διδασκάλισσαν 4)ξιου Δ. Σχολ. Ἀγ. Τριάδος, 8) Γεώργ. Ν. Μαραγκουδάκην διδάσκαλον μετεκπαιδευόμενον ἤδη εἰς Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ 9) Ματθ. Κ. Καρδαμάκην διδάσκαλον.

1) Μιχαὴλ Σπυρ. Καρδαμάκην φοιτητὴν Θεολογ. Σχολῆς Πανεπ. Ἀθηνῶν. 2) Χαράλαμπον Μαρκ. Καντηλάκην φοιτητὴν Ἀνωτάτης Ἐμπορικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, 3) Κωνστ. Ἰωάν. Μαλανδράκην φοιτητὴν Παντείου Σχολῆς Ἀθηνῶν, 4) Ἐμμαν. Π. Μαραγκουδάκην φοιτητὴν Παιδαγ. Ἀκαδημίας, 5) Ἀντων. Ἐλευθ. Καρδαμάκην φοιτητὴν ραδιοτεχνίας εἰς Σικάγον Ἀμερικῆς.

Μαθηταὶ Γυμνασίου: 1) Ἐμμ. Θ. Ντινιεράκης, 2) Λέων Μαν. Κουριδάκης, 3) Γεώργ. Κουρουτζίδης, 4) Δημ. Σοφ. Καρδαμάκης, 5) Ἀντων. Ἐμμ. Κουριδάκης, 6) Ἀναστασία Κ. Κουριδάκη, 7) Εἰρήνη Κ. Κουριδάκη, 8) Δήμητρα Μαν. Κουριδάκη, 9) Πρασιανάκης Γεώργιος, 10) Πρασιανάκη Ἐλευθερία, 11) Πρασιανάκης Ἰωάννης, 12) Ἀγγελάκη Μιχ. Ἰωάννα Σχολῆ Καλογραϊῶν Γαλλικῆς, 13) Ἀγγελάκη Νικόλ. Εἰρήνη Σχολῆ Καλογραϊῶν Γαλλικῆς, 14) Ἀγγελάκη Βασ. Μαρία μαθήτρια γυμνασίου, 15)

Φυλλαδιτάκη Νίκη μαθήτρ. γυμνασίου, 16) Μελετάκη °Αργυρή Γεωργ. καὶ 17) °Εμμαν. Κόρμπας.

°Υπάλληλοι ἐκ τῆς Κοινότητος πολιτικοί: 1) διδάσκαλος Ν. Πρασιανάκης, 2) διδασκάλισσα Μαρία Μ. Γεωργουσάκη, 3) Γεώργ. Π. Μαραγκουδάκης.

Στρατιωτικοὶ ὑπάλληλοι: 1) Σταμάτιος Ι. Γιακουμάκης ναυπηγὸς ἀντιπλοίαρχος Β.Π.Ν., 2) Πισσογιαννάκης Π °Εμμανουήλ ταγματάρχης πεζικοῦ, 3) Γερεουδάκης °Ιωάννης τοῦ Γεωρ. ἀντισυνταγματάρχης πεζ. ἐν ἄ., 4) Μαραγκουδάκης Ν. Γεώργιος ὑπενωμοτάρχης Χωροφυλακῆς, 5) Γερεουδάκης °Εμμ. τοῦ °Ιακώβου λοχαγὸς ἐ. ἄ. καὶ 6) °Αντ. Π. Πισσογιαννάκης ταγματάρχης Χωροφυλ. ἐν ἀποστρ.

°Η Κοινότης ἀνέδειξεν ὄπλαρχηγούς τούς 1) Δημήτ. Νταντουδάκην, 2) Γεώργ. °Ιω. Μακράκην, 3) Νικόλ. °Ιωάν. Μακράκην 1890—1896. 4) Γεώρ. Ν. Πρασιανάκην, 5) °Εμμ. Καρδάκην ὄπλαρχηγὸν καὶ 6) σωματάρχην Κυριᾶκον Ν. Γλυμιδάκην κατὰ τὸ 1912.

Οἰκόσιτα αἰγοπρόβατα ἢ Κοινότης ἔχει 400. Κτήνη μεγάλα περὶ τὰ 150.

°Η Κοινότης δὲν ἔχει ἐρείπια ἀρχαίων πόλεων.

Εἰς τὴν Κοινότητα δὲν ὑπάρχουν μεταλλεύματα.

Δὲν ὑπάρχουν δασικαὶ ἐκτάσεις.

Εἴμεθα εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν ἀσφάλειαν ὡς ἐκ τοῦ ἱκανοῦ ἀγροφύλακος, ἀλλὰ χρειάζεται διοργανώσεις τοῦ σώματος με στρατιωτικὸν χαρακτήρα καὶ νὰ πληρώνονται τὰ ὄργανα τῆς ἀγροφυλακῆς παρὰ τοῦ Δημοσίου καὶ ἐπαρκῶς.

Τὰ λιπάσματα τὰ θεωρεῖ ὁ λαὸς χρησιμώτατα καὶ πρέπει νὰ παρέχωνται ἀφθόνως καὶ εἰς χαμηλὰς τιμὰς.

Οἱ γερμανοὶ ἐπέφερον σημαντικὰς καταστροφὰς εἰς τὰ περισσότερα οἰκῆματα τῆς Κοινότητος εἰς ἃ εἶχον ἐγκατασταθεῖ 2 πυροβολαρχαὶ ἐπὶ 2 1/2 ἔτη °Επίσης οἱ γερμανοὶ ἐτυφέκισαν τὸν τότε πρόεδρον τῆς Κοινότητος Νικόλαον Κων. Κουριδάκην, τὸν ἀγροφύλακα Βαρδῆν Κουριδάκην καὶ τὸν Δημήτρ. Ἄνδρ. Κουριδάκην εἰς τοὺς ἀνακαλυφθέντας παρ' αὐτῶν μυστικούς τάφους 4 γερμανῶν ἀλεξιπτωτιστῶν οἵτινες ἐφονεύθησαν παρὰ τῶν κατοίκων τὴν 20 Μαΐου 1941. °Εξωρίσθησαν δὲ εἰς Γερμανίαν οἱ Βασίλειος Κυρ. Γλυμιδάκης, °Ηλίας Κ. Μαλανδράκης οἵτινες καὶ ἀπέθανον ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἡ δεσποινίδα Μαρία Κυρ. Γλυμιδάκη ἥτις ἐπέστρεψεν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν

κατόπιν δεινῶν βασάνων πού ὑπέστη ἐν τῇ ἔξορίᾳ.

Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Κοινότητος ἀνέρχεται κατὰ τὸ οἰκονομ. ἔτος 1953—54 εἰς δραχμὰς 80.000.000.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Πεσόντες εἰς διαφόρους πολέμους ἐκ τῆς Κοινότητος: Κατὰ τὸ 1897 1) Μιχαὴλ Ἐμμ. Καλογεράκης εἰς Πύργον Βουκολιῶν. Κατ' τὸ 1913 1) Λοχίας Πεζικοῦ Ματθαῖος Ἄντων. Καρδαμάκης εἰς Κιλκίς.

Κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν: 1) Ἀπόστολος Ἄνδρ. Κουριδάκης στρατιώτης, 2) Ἰωάννης Ἐμμ. Γλυμιδάκης στρατ. ἰππικοῦ, 3) Σταύρος Γεωργ. Ἀγγελάκης στρατ. πεζ. καὶ 4) Ἰωάν. Γεωργ. Καντηλάκης.

Ἐκ πολεμικῶν κακουχιῶν ἐπεβίωσαν: 1) Γεώργιος Μιχ. Περικάκης ταγματάρχης πεζικοῦ ἀνάπηρος πολέμου συνεπείᾳ ἀκρωτηριασμοῦ τοῦ δεξ. ποδὸς ἐκ τοῦ μηροῦ 2) Ἰωάννης Γεωργ. Μακράκης ὑπολοχαγὸς πεζικοῦ.

Κατὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον τῆς Ἀλβανίας ἐφονεύθησαν: 1) Μιχαὴλ Ἰωάν. Ἀγγελάκης λοχίας ὑγειονομ. πεσὼν εἰς Πέστην, 2) Κυριάκος Μιχ. Γλυμιδάκης χωροφύλαξ καὶ 3) Γεώργιος Π. Πισσογιαννάκης χωροφύλαξ.

Κατὰ τὸν συμμαχοπολέμον ἐφονεύθησαν 1) Ἐμμαν. Ἰωάν. Κουριδάκης ἀνθ'σθής Χωροφυλακῆς.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΠΑΝΕΘΥΜΟΥ

Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ χωρίον «Πανέθυμο» καὶ τὸ χωρίον «Κρύα—Βρύση», τὸ σύνολον τῶν κατοίκων ἀνέρχεται εἰς 327. (Ἀρχὴ τοῦ ἔτους 1954) 57 οἰκογεν.

Πρόεδρος τῆς Κοινότητος εἶναι ὁ Γναφάκης Δημήτριος Β. ἐκ Πανεθύμου, Ἀντιπρόεδρος Λουπασάκης Δημήτριος Ν. ἐκ Κρύας—Βρύσης. Μέλη Κοιν. Συμβουλίου εἶναι: 1) Ὁ Διονύσιος Νταουντάκης ἐκ Κρύας—Βρύσης, 2) Στυλιανὸς Μαλανδράκης ἐκ Κρύας—Βρύσης, 3) Ἰωάννης Μαλαξανάκης ἐκ Πανεθύμου.

Ἡ περιφέρεια τῆς Κοινότητος εἶναι πολὺ γόνιμος καὶ ἀρκετὰ καλλιεργημένη ἰδίᾳ τὸ χωρίο Κρύα—Βρύση, τοῦ ὁποῖου ἡ γονιμότης λόγῳ τῶν καλῶν καλλιεργειῶν ἀποτελεῖ παράδειγμα εἰς τὰ γύρω χωριά.

Εἰς τὰ δύο χωρία φύονται περίπου 15.000 ἐλαιόδενδρα τὰ ὁποῖα παράγουν κατ' ἔτος 80—100 χιλιάδας ὄκ. ἐλαίου.

Οἱ οἰνάμπελοι ἀνέρχονται εἰς 280 στρέμματα καὶ παράγουν κατ' ἔτος 180.000—220.000 ὄκ. σταφύλια πρὸς οἴνοποίησιν. Ἐπίσης εἰς τὴν Κοινότητα οἱ κάτοικοι καὶ ἰδίως ἐκ Κρύας—Βρύσης καλλιεργοῦν σταφυδάμπελους μὲ ἀρκετὰ καλὴν ἀπόδοσιν περίπου 20.000. ὄκ. παραγ. κατ' ἔτος.

Λόγω ἀναπτύξεως τῆς καλλιεργείας ἀμπέλων καὶ ἐλαιῶν ἐλάχιστα ἐδάφη μένουσιν διὰ σιτοκαλλιέργειαν. Μόλις ἡ παραγωγή ἀνέρχεται εἰς 40—50.000 ὀκ. ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τῶν δημητριακῶν καὶ ὀσπρίων.

Καλλιέργεια ἐσπεριδοειδῶν παρατηρεῖται εἰς Κρύα—Βρύση λόγῳ τοῦ ἄφθονου πηγαιῶ ὕδατος τοῦ χωρίου τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται καὶ δι' ἄρδευσιν. Σήμερον ὑπάρχουν περίπου 1000 ἐσπεριδοειδῆ μὲ πρόβλεψιν ἀναπτύξεως περισσότερον τῆς καλλιεργείας ταύτης. Καὶ εἰς τὰ δύο χωρία τῆς κοινότητος καλλιεργοῦνται κηπουρικὰ καὶ εἰς πολλοὺς περισσεύουσιν τοιαῦτα. Ἄλλα εἰσοδήματα τῆς κοινότητος εἶναι οἱ ξηροὶ καρποὶ ὡς τὰ καρύδια καὶ ἀμύγδαλα.

Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Κοινότητος ἀνέρχεται εἰς 45.000.000 δραχ. καὶ αὐτὸ δεικνύει τὴν παραγωγικὴν δυνατότητα τῆς Κοινότητος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχουν γίνῃ ὠρισμένα κοινοτικὰ ἔργα τὰ ὁποῖα πράγματι στόλισαν τὴν Κοινότητα, ὡς ἡ κατασκευὴ τῆς πηγῆς Πανεθύμου καὶ τῆς ὕδατοδεξαμενῆς, καὶ ὕδραύλακος. Ἐπὶ Προεδρείας Χαράλαμπος Μαλανδράκη μὲ χρήματα τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ καὶ προσωπικῆς ἐργασίας τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Πανεθύμου. Ἐπίσης ἡ κατασκευὴ τῆς πηγῆς τοῦ χωρίου Κρύα—Βρύση ἐπὶ Προεδρείας Δημητρ. Λουπασάκη μὲ χρήματα τῆς κοινότητος καὶ προσωπικῆς ἐργασίας τῶν κατοίκων Κρύας—Βρύσης. Ὁμοίως ἓνα ἄλλο κοινοτικὸν ἔργον ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς Κρύας—Βρύσης Πανεθύμου Δελιανῶν μὲ τὴν ὁποίαν συνδέεται ἡ κοινότης μετὰ τῶν ἐπαρχιακῶν ὁδῶν Χανίων—Δελιανῶν, ἔχει ἀρχίσει, ἀλλὰ δὲν ἀποπερατώθη λόγῳ κακῶν σκέψεων μερικῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Πανεθύμου οἱ ὁποῖοι ὑπέβαλαν ἐνστάσεις καὶ ἠμύπησαν τὴν διάνοξιν διὰ τοῦ προωθητήρος. Τῇ ἐπιμονῇ ὅμως τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν περισσοτέρων κατοίκων ἐλπίζεται ὅτι θὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ἐπιδιωκόμενον. Ἡ Κοινότης στερεῖται κοινοτικοῦ καταστήματος ἀλλὰ ἐλπίζεται εἰς τὴν τρέχουσαν χρῆσιν 1953—54 νὰ οἰκοδομηθῇ τοιοῦτον ὡς ὁ προϋπολογισμὸς τῆς χρήσεως ἀναφέρει.

Κατὰ τὰ ἔτη τῆς Γερμανοκρατίας οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητος ὑπέφεραν ἄρκετὰς ταλαιπωρίας καὶ πολλοὶ τῶν κατοίκων ἐθανατώθησαν ὑπ' αὐτῶν, π. χ. Νικ. Τσαναγίδης, ὁ Τσιχλάκης Γεωρ. κ λ. π. Οἱ κάτοικοι τῆς Κοινότητος εἶναι σχετικῶς φίλοι τῶν γραμμάτων καὶ τοῦτο ἀποδικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἔχει ἄρκετους μορφωμένους ἀνθρώ-

πους π. χ. 2 Ιατρούς, καθηγητάς, διδασκάλους, αξιωματικούς Χωροφυλακῆς, Πεζικοῦ ὡς καὶ ἀεροπορίας καὶ πολλοὺς τελειοφοίτους Γυμνασίου κ.λ.π. Σχολείων Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Σήμερα φοιτοῦν περὶ τοὺς 28 μαθηταὶ εἰς τὰ Σχολεῖα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Καὶ παλαιοὺς ἀγωνιστάς καὶ ἀρχηγοὺς ἀκόμα διαφόρων ἐπαναστάσεων ἐπὶ τουρκοκρατίας ἢ κοινότης ἔχει νὰ ἐπιδείξη ἀρκετοὺς, ὡς τοὺς Μαλανδράκην, Ἰερωνυμάκην, Πρωϊμάκην, Ἀναγνωστάκην, Χαραλαμπάκην, Λουπασάκην καὶ ἄλλους.

Οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητος εἶναι ἀρκετὰ φιλήσυχου καὶ εἰρηνικοὶ παρατηρεῖται δὲ μεγάλη ἀμιλλα μεταξύ των ποῖος θὰ ἐπιπλεύσῃ οἰκονομικῶς. Τὸ ζήτημα ὅμως τῆς ἀγροφυλακῆς κάνει τοὺς κατοίκους νὰ γογγίζουσι διότι δὲν ἔχουσι τὴν δέουσαν ἀγροτικὴν ἀσφάλειαν.

Ἡ Πανέθυμος εἶναι παλαιὰ καὶ ἱστορικὴ κωμόπολις διότι οἱ Κισσαμίται ἐκεῖ συνηθίζοντο, ἔκαμναν ἀδελφοποιίας καὶ ἐκήρυττον τὰς ἐπαναστάσεις.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΕΦΑΛΙΟΥ

Ἡ Κοινότης Κεφαλίου ἔχει 430 κατοίκους. Πρόεδρος τῆς Κοινότητος εἶναι ὁ Γεώργιος Κυρ. Λιωνῆς, Κοινοτικοὶ Σύμβουλοι οἱ Γεώργιος Σταυριανάκης, Γεώρ. Σκαλίδης, Ἀναστάσιος Βιδαλάκης καὶ Ἐμμ. Δ. Καστρινάκης.

Ὁ ἐφημέριος Θεόφιλος Χριστουλάκης, ἀπόφοιτος τῆς Σχολῆς Κορίνθου.

Ἐχομεν νεοοικοδομηθὲν Δημοτικὸν Σχολεῖον διτάξιον μετὰ μέρους τῆς Κοινότητος Κούνενι.

1) Διδασκάλους: Δημήτριον Γεωργιλᾶν, Νικόλαον Λιωνῆν καὶ Ναυσικᾶν Ἡλ. Πολάκη, 2) Καθηγητάς: Λυκούργον Βιδαλάκην, Γυμνασιάρχην, Γεωρ. Ι. Φαλδαμῆν Φιλολογίας, Κορίνα καὶ Χρυσσοῦλα Γ. Πολάκη Μαθηματικῶς, 3) διπλωματούχους Νομικῆς: Κωνστ. Ἰωάν. Γεωργιλᾶν, Στυλιανὸν Ι. Φαλδαμῆν, Εὐσέβιον Β. Βιδαλάκην, Βασίλειον Ἐπαμ. Πιμπλῆν, 4) Ἰατροί: Νικόλαον Δημοσ. Πιμπλῆν, Μάρικα Γεωρ. Πολάκη, Ἐλένην Γ. Πολάκη ὀδοντίατρον. Ἀλλὰ δυστυχῶς μένουσι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς Ἀθήνας.

Μαθηταὶ φοιτοῦν εἰς Γυμνάσιον 12.

Ἐχομεν, καθημερινὴν συγκοινωνία μὲ Χανιά. Συνεταιρισμὸν, ἐγγεγραμμένοι 92.

Ἐξετελέσθησαν ἔργα: δύο δεξαμεναὶ ἀρδεύσεως, πε-

ρίφραξις τοῦ Νεκροταφείου Ἁγίου Δημητρίου, κατασκευὴν ὑδραγωγείου Παπαδιανά.

Ἐλαιόδενδρα 15.000, ἔλαιον, ὅταν ἔχομεν καλὴν ἔσοδειάν 110.000 ὀκάδ., σιτηρᾶ 30.000 ὀκ., οἶνον 10.000 ὀκ., κάσσανα 3.000 ὀκ., ἀμύγδαλα 12.000 ὀκ., χαρούπια 5.000 ὀκ., κηπουρικὰ 35.000 ὀκ., ὄσπρια 15.000 ὀκ.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΡΡΩΝ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Ἀρχοντάκης Ἀλέκος τοῦ Μιχαήλ, Κοινοτικοὶ Σύμβουλοι Στεφανουδάκης Λυκοῦργος, Δαράκης Ἰδομενεύς, Ἀρχοντάκης Χαρίλαος, Κοκολάκης Γεώργιος. Ἐφημέριος Παπαδάκης Στυλιανὸς τοῦ Στυλιανοῦ, διδασκάλισσα Μανδάνη Κόμι.

Ἐλαιόδενδρα 25.000 μικρὰ καὶ μεγάλα, ἔλαιον 75.000 ὀκ. περίπου, οἶνος 300.000 ὀκ., σταφίδα 15.000 ὀκ., ἀμύγδαλα 5.000 ὀκ., κηπουρικὰ 15.000 ὀκ. ἑτησίως.

Ἐξετελέσθησαν κτίρια: Κοινοτικὸν Γραφεῖον, Συνεταιριστικὸν Γραφεῖον ἀποθήκη καὶ πρατήριο, Δημοτικὸν Σχολεῖον νεωτάτου ρυθμοῦ. Ἀριθ. συνεταίρων 80.

Ἐκτελεσθέντα ἔργα: δύο πηγαί.

Ἐπιστήμονες τρεῖς, διδάσκαλοι δύο.

Αἰγοπρόβατα 300, κτήνη 100.

Προϋπολογισμὸς Κοινότητος 25.000.000

Καταστροφαὶ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἢ τοῦ Σχολείου.

Δὲν μένει ἡ κοινότης εὐχαριστημένη μὲ τὸ σημερινὸν σύστημα τῆς Ἀγροφυλακῆς.

Εἰς τὰ ἐν Χανίοις Γυμνάσια φοιτοῦν 13 μαθηταί, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον 2. Ἀρχαίας πόλεως ἐρείπια δὲν ὑπάρχουν. Ὅπλαρχηγοὺς εἶχον εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τοὺς Λουπασάκη. Ἀγοραστάκη καὶ Κοκολογιάννην

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΟΠΟΛΙΩΝ

Πρόεδρος τῆς Κοινότητος: Ἐμμανουὴλ Α. Περιστερᾶκης: Κοινοτικοὶ Σύμβουλοι: Πέτρος Π. Βερναδάκης, Βασίλειος Σ. Φιλτικᾶκης, Ἀντώνιος Ν. Λιαπάκης, Γεώργιος Χ. Μαρκαντωνάκης.

Ἀριθμὸς ἔλαιοδένδρων 50.000 περίπου Ἐλαιον ἑτησίως ὀκάδες 160.000, οἶνον ἑτησ. ὀκ. 100.000, Ἀμύγδαλα ἑτησ. ὀκ. 3.000, χαρούπια ἑτησ. ὀκ. 2.500, ἔσπεριδοειδῆ

έτησ. όκ. 12.000, κηπουρικά έτησ. όκ. 25.000.

Τό Δημοτικόν Σχολείον είναι σέ καλήν κατάστασιν. Κοινοτικόν Γραφείον δέν έχει ιδιόκτητον. Μαθηταί Γυμνασίου περίπου 20, φοιτηταί Πανεπιστημίου 5, κάτοικοι έπιστήμονες 5. Έγγεγραμμένοι συνεταίροι οίνοποι)κού 100, έγγεγραμμένοι συνεταίροι έλαιουργ. 150.

Ή Κοινότης τώρα τελευταίως έξετέλεσεν τά έξής έργα. 1) Ήπεδιόρθωσεν 3 πηγάς, 2) μαζί μέ τό δημόσιον άσφαλτόστρωσεν όλην τήν κεντρικήν όδόν πού καλύπτει τά κυρίως Τοπόλια, 3) διά Μπουλτόζερ διήνοιξεν άμαξιτήν όδόν πρός τάς συνοικίας "Αϊ κύρ Γιάννη και Τσουρουιανά. Μνημείον Άγνώστου Στρατιώτου δέν ύπάρχει, άριθμός αίγοπροβάτων περίπου 1.300 και κτήνη 100, σιτηρά παράγει περίπου 25.000. Μέσος όρος άριθμός κατοίκων περίπου 950.

Άρχηγόν είχε τόν Μαρκαντώνην Έμμαν., όπλαρχηγούς τόν Περιστεράκην και Περίδην έκ του χωρίου, δέ Τσουρουιανά, Ήπισκ. Ήεροσητείας τόν Είρηναίον Τσουρουιανάκη λαμπρόν και πολύ μορφωμένον θεολόγον τιμώντα τήν Έκκλησία και τήν έπαρχίαν τής γεννήσεώς του Κίσαμον.

Είς έρώτησίν σας εάν πρέπει νά αναδιοργανωθῆ ή Άγροφυλακή άπαντώμεν μάλιστα πρέπει.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΦΑΛΛΕΛΙΑΝΩΝ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Ή Κοινότης Φαλλελιανών έχει κατοίκους 489. Άποτελείται δέ άπό 5 μικρά χωρία, ήτοι Φαλλελιανά, Κοτσιανά, Κωνσταδιανά, Μικελιανά και Λυριδιανά.

Ό Πρόεδρος τής Κοινότητος όνομάζεται Βιολάκης Άρτεμίου Ευστράτιος.

Οί Κοινοτικοί Σύμβουλοι είναι οί έξής: Κρομμυδάκης Στέφανος του Τζανή, Κοντοπυράκης Άριστείδης του Δημητρ. Φαντάκης Νικόλαος του Νικολ. ό ίερεύς όνομάζεται Χαρίτων Μαρονικολάκης του Έμμ. άπόφοιτος ίερατικής Σχολής Χανίων.

Έλαιόδενδρα έχει 16.295 άκριβώς, έλαιον παράγει κατά μέσον όρον 50.000 όκ. έτησίως, σιτηρά 80.000 όκάδ. έτησίως, οίνον 150.000 όκ. έτησίως, σταφίδα 3.000 όκ. έτησίως, έσπεριδοειδή 5.000 όκ. έτησίως, κάστανα 5.000 όκ. έτησίως, χαρούπια 3.000 όκ. έτησίως άμύγδαλα 5.000 όκ. έτησίως, τριφύλλι 5.000 όκ. έτησίως, λάχανα, πατάτες

κ.λ.π. 6.000 ὄκ. ἐτησίως, ποτιστικοὶ ἄγροὶ ὡς ἔγγιστα 12.000 στρέμ., ἔχει πηγὰς καὶ φρέατα.

Μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου, κοινοτικὸν γραφεῖον καὶ κοινοτικά ἄποθῆκαι λιπασμάτων δὲν ὑπάρχουν.

Οἱ συνεταιῖροι εἶναι περὶ τοὺς 75.

Δημοτικὸν σχολεῖον ὑπάρχει κοινοτικὸν καινουργῆς εὐπρόσωπον.

Ἐξετελέσθησαν ἔργα ὁδοποιίας, Σχολεῖον, ὑδρευτικὰ γέφυρες κ.λ.π.

Ἐπιστήμονας ἡ Κοινότης ἔχει δύο. Εἰς τὸ γυμνάσιον φοιτοῦν 16. Ὑπαλλήλους διδασκάλους δύο τὸν Κωνσταντῖνον Ν. Σκυνάκη καὶ Εὐάγγελον Ν. Τουλτσινάκη καὶ χωροφύλακας 7.

Ἡ Κοινότης ἀνέδειξεν ὄπλαρχηγὸν τὸν Ἰωάννην Μανουσάκη.

Αἰγοπρόβατα 300, κτήνη περὶ τὰ 50 ἔχει μικρὰν ἔκτασιν βοσκοτόπου... Ἐρείπια ἀρχαῖα, μεταλλεύματα καὶ δασικαὶ ἔκτάσεις δὲν ὑπάρχουν.

Ἡ ἀγροτικὴ ἀσφάλεια χωλαίνει καὶ χρήζει ἀναδιοργανώσεως.

Τὰ λιπάσματα εἶναι χρήσιμα καὶ ἐπωφελῆ εἰς τὴν γεωργίαν

Οἱ γερμανοὶ κατέκαυσαν τέσσαρας κατοικίας.

Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Κοινότητος συνέρχεται εἰς 15 ἑκατομ. περίπου ἐτησίως.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΖΥΜΒΡΑΓΟΥ

Ἡ Κοινότης Ζυμβραγοῦ μὲ Συνοικισμοὺς, Περδικιανὰ, Χασιανὰ, Δρομόνερο, Ξεναλιανὰ, Χατζημεμετιανὰ, Ψυλλιανὰ, Βουριέρο, ἔχει 360 κατοίκους.

Πρόεδρος Κατάκης Γεώργιος, Σύμβουλοι Πρωϊμάκης Γεώργιος Δ., Ψυλλάκης Λεωνίδας, Ψυλλάκης Χρήστος, Ἱερεὺς: Λουπασάκης Ἐμμανοὴλ ἀπόφοιτος Ἱερατικῆς Σχολῆς.

Ἐλαιόδενδρα 15.000, ἔλαιον περὶ τὶς 70.000 ὄκ., σιτηρὰ 50.000 ὄκ., κρασί 150.000 ὄκ., σταφίδα 5.000 ὄκ., ἔσπεριδοειδῆ 60.000 ὄκ., ἀμύδαλα 3.000 ὄκ., Χαροῦπια 2.000 ὄκ., ἀμύδαλα 3.000 ὄκ., λαχανικὰ 10.000 ὄκ. Ποτιστικοὶ ἄγροὶ 100 στρέμματα.

Εἰς ἔδρα χωρίου ὑπάρχει βρύση ἕκαστος δὲ συνοικί-

σμός έχει ιδίαν βρύσην. Μνημείον Ἀγνώστου Στρατιώτου δὲν ὑπάρχει, οὔτε κοινοτικὸν γραφεῖον. Ἀποθήκη λιπαμάτων 1, εἰς Συνεταιρισμὸν συμμετέχουν περὶ τοὺς 102, Δημοτικὸν Σολεῖον παλαιὸν μὲ κῆπον ἄρκετὰ καλόν.

Ἡ κοινότης διὰ προσωπικῆς ἐργασίας ἐτελειοποίησεν ἀμαξιτὴν ὁδὸν Βασιλιανῶν—Ζυμβραγοῦ, κατασκεύασεν 2 γεφύρας, τὴν κεντρικὴν βρύσην, ἀποθήκην τοῦ Συνασμοῦ καὶ ἐντὸς ὀλίγου καὶ κοινοτ. γραφεῖον.

Καθηγητής: Κατάκης Ἀνδρέας, Ἴατρος: Πρωϊμάκης Ἰωάννης Παν., Διδασκάλους: Ἰγγλεζάκη Βασ., Χατζηδάκη Θεοφάνη, Κωνσταντουδάκη Γεώργιον, Κωνσταντουδάκη Ἐμμ., Καλογεράκη Γεωργία, Πρωϊμάκη Παναγ. καὶ ἀποθανόντες Καλογεράκη Ματθαῖον καὶ Πρωϊμάκη Διονύσιον. Πολιτικοί: Καλογεράκης Χρήστος τοῦ Νικ. καὶ Πρωϊμάκης Μιχ. ἀσυρματισταὶ Καλογεράκης Δημ. τοῦ Παναγ. Δικηγόρος.

Γεωπόνος: Ψυλλάκης Νικόλαος Ἐμμ.

Εἰς Γυμνάσιον: Κατάκης Ἰωάννης, Ἀναστάσιος καὶ Νικόλαος Καλογεράκης, Κατάκη Ὀλυμπία, Παπαδάκης Παναγιώτης, Γεράκη Μαριάνθη, Γεωργία καὶ Ξανθίπη Ψυλλάκη καὶ Ἀρτεμισία Ψυλλάκη.

Εἰς Πανεπιστήμιον: Κοκοτσάκης Βαρθολομαῖος.

Στρατιωτικοί: Καλογεράκης Ἐμμ. Νικ. Σμηναγός, Κωνσταντουδάκης Ἀγησίλαος Ἀνθρῶχος, Καλογεράκης Στυλιανὸς Φραγγ. ἀξιωματικὸς Ναυτικοῦ, Πρωϊμάκης Ἀλέξ. Κων)νου καὶ Καλογεράκης Ἰωάννης Ἐμμ., Ἐνωμοτάρχαι.

Ἐν ἀποστρατεία: Ἰγγλεζάκης Γεώργιος Κων)νου Ταξίαρχος Πεζικοῦ, Πρωϊμάκης Ἀλέξανδρος Νικ. Ὑπ)ρχος, Καλογεράκης Δημ. Νικ. Ταγματάρχης Χωροφυλακῆς.

Φονευθέντες ἀξ)κοί: Καλογεράκης Ἰωάννης Γεωργίου Ταγματάρχης Πεζικοῦ, Καλογεράκης Ἀντώνιος Νικ. Λοχαγὸς Πεζικοῦ, Κοκοτσάκης Τιμολέων Μοίραρχος φονευθεὶς ὑπὸ Γερμανῶν.

Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις Ἀρχηγὸς Κισσάμου Πρωϊμάκης Ἰωσήφ. Ὑπαρ)γοὶ Σαριδάκης Ἀντώνιος, Καλογεράκης Νικ. Ἐμμ., Καλογεράκης Γεώργιος Στυλ. καὶ ἀγωνισταὶ Καλοράκης Στυλ. Δημ. καὶ Κατάκης Μιχαήλ.

Μακεδονομάχοι: Καλογεράκης Ἰωάννης Παναγ., Γιαν

ναράκης Ἰωάννης Μάρκου, Καλογεράκης Ἄντων. Στυλ., Πρωϊμάκης Γεώργ.

Ἡπειρωτικοῦ ἀγῶνος: Καλογεράκης Ἀνδρέας, Πρωϊμάκης Διονύσιος, Χατζηδάκης Στέφανος, Καλογερογιαννίκος.

Βοσκότοποι εἰς (Χαλέπα). Ζῶα περίπου 400.

Ἐρείπια δὲν ὑπάρχουν. Ἱστορικὸς τόπος Δρομόνερο. Μεταλλεύματα ὄχι. Δασικαὶ ἐκτάσεις ἐλάχισται. Ἀγροτικὴ ἀσφάλεια χρῆζει ἀναδιοργανώσεως. Ἡ λελογισμένη χρῆσις λιπασμάτων φέρει καρπούς.

Οἱ Γερμανοὶ ἔκαυσαν 3 οἰκίας. Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Κοινοτήτος ἀνέρχεται εἰς 30—40 ἑκατομμύρια.

Οἱ Ζυμβραγιανοὶ εἶναι ἄποικοι τῶν Λακκιωτῶν διατηροῦντες τὸν πατριωτισμὸν, ἀνδρείαν, γενναιότητα καὶ αὐτοθυσίαν παραδειγματικὴν εἰς ὅλας τὰς ἐπαναστάσεις καὶ Μακεδονικοὺς ἀγῶνας λαβόντες μέρος.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΜΠΟΥ

Ἐχει πληθυσμὸν 445. Προϋπολογισμὸν ἐσόδων 42.000. 000. Προεδρεῦει ὁ Θεο. Λουβιτάκης, ἱερεὺς εἶναι ὁ Βασίλ. Χαρτζουλάκης, ἔχει ἐλαιόδενδρα 18 χιλ. παράγει ἔλαιον 75 χιλ. ὄκ., παράγει οἶνον 70 χιλ. ὄκ., σιτηρὰ 40 χιλ. ἄμύγδαλα 3 χιλ., Χαρούπια 3 χιλ., κάστανα 10.000 ὄκαδ.

Ἐχει κοινοτ. Γραφεῖον, Μνημεῖον Ἄγν. Στρατ. ὄχι, ἔχει ἐκτελέσσει ἀμαξιτὴν ὁδὸν Κάμπου—Κεραμωτῆς, συνεταιίρους ἔχει 35. Εἰς τὸ Γυμνάσιον φοιτοῦν 8 μαθηταί. Οἱ Γερμανοὶ ἐπέφερον πολλὰς ἀρπαγὰς καὶ ἄλλας καταστροφάς.

Ἀρχηγὸν ἐν ταῖς ἐπαναστάσει εἶχον οἱ κάτοικοι τὸν Γεν. ἀρχηγὸν Ἄναγν. Σκαλίδην, διεκρίνοντο πάντοτε διὰ τὴν προθυμίαν των ὅπως μεταβαίνωσιν εἰς τὰ στρατόπεδα λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰς μάχας καὶ νὰ δεικνύωσιν ἐξαιρετικὴν τόλμην καὶ γενναιότητα.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΠΛΑΤΑΝΟΥ—ΣΦΗΝΑΡΙΟΥ

Ἐχει πληθυσμὸν 1.272, προϋπολογισμὸν ἐσόδων 121.990.000.

Ἐλαιόδενδρα 50. χιλ. παράγει ἔλαιον περὶ τὰς 200 χιλ. ὄκαδ., οἶνον ἐκλεκτὸν περὶ τὰς 70 χιλ. ὄκ. σιτηρὰ, περὶ τὰς

300 χιλ. ὄκ., ἀμύγδαλα περί τὰς 5 χιλ. ὄκ., χαρούπια περί τὰς 3 χιλ. ὄκ., κηπουρικά χειμερινὰ καὶ θερινὰ περί τὰς 100 χιλ. ὄκ. Ἔχει Συνεταιρικὸν ὕδραυλ. ἐλαιοπιεστήριον τελειότατον, ἔχει ἐκτελέσει ἀρκετὰ κοινот. ἔργα ὡς ἐκ τῆς ἰκανότητος καὶ δραστηριότητος Προέδρου καὶ κοιν. Συμβούλων, ἔχει κοινот. Γραφεῖον.

Μνημεῖον Ἄγνωστου Στρατιώτου ὄχι. Εἰς τὰ Γυμνάσια φοιτοῦν 8 μαθηταί.

Ἔχει χειμαδιὰ ἀρκετὰ καὶ βοσκοτόπους ἔνθα τὸν χειμῶνα καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν διαχειμάζουν αἰγοπρόβατα, ἔχει ὕδατα ἀρκετὰ κατάλληλα καὶ διὰ ῥιζοκαλλιέργειαν, ἔχει Συνεταίρους 75, ἔχει Δημοτικὸν Σχολεῖον τετρατάξιον μὲ 145 μαθητάς.

Οἱ Γερμανοὶ ἐπέφερον πολλὰς ζημίας, καταστροφὰς ἀρπαγὰς κλπ. Ἡ ἀλιεῖα ἀκμάζει εἰς τὰ παράλια τῆς Κοινότητος.

Πρόεδρος εἶναι ὁ Νικόλ. Μπενιουδάκης, κοιν. Σύμβουλοι Τερεζάκης, Νικ. Περάκης, Γε. Μαντζουράκης, Γεωρ. Κ. Χοχλακάκης, Ἱερεὺς Λουπασάκης.

Ὡς πρὸς τὴν Ἀγροφυλακὴν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναδιοργανωθῆ.

Ἀρχαίαν πόλιν ἔχει τὴν Φαλάσαιρναν, ἐπίνειον τῆς Πολυρρηνίας ἐπὶ τῆς Δ. παραλίας.

Οἱ κάτοικοι ἦτο πάντοτε ἐνθουσιώδεις καὶ γενναῖοι ἀγωνισταὶ ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Ἐμμ. Χοχλάκην.

Ἐπὶ τῆς Δ. παραλίας τῆς Κοινότητος εὐρίσκονται τὸ ἱστορικὸν Τηγάνι καὶ τὰ Ἐλαφονήσια ἔνθα διεξήχθησαν πολύνεκραι καὶ αἱματηραὶ μάχαι κατὰ τὸ 1822.

ΔΗΜΟΣ ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὁμωνύμου κωμοπόλεως, καὶ τῶν μικρῶν χωρίων ἢ συνοικισμῶν, Πάνω καὶ Κάτω Καμάρας, Πάνω καὶ Κάτω Κουνουπίτσας, Πύργου καὶ Λίμνης. Ἔχει κατοίκους 2.000 περίπου.

Ἡ Κοινότης ἔχει 25.000 ἐλαιόδενδρα.

Παράγει ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον 120.000 ὄκ. ἐλαίου, σιτηρὰ 50.000 περίπου ὄκ. ἐτησίως, οἶνον 105.000 ὄκ. κατὰ μέσον ὄρον, ἐσπεριδοειδῆ περί τὰς 1.500 ὄκ., ἀμύγδαλα περί τὰς 1000 ὄκ., τριφύλλι περί τὰς 10.000 ἐτησίως. Κηπουρικά χειμωνικά καὶ θερινὰ γενικῶς 15.000 ὄκάδες. Ἐ-

χει ποτιστικούς αγρούς περί τὰ 300 στρέμματα.

Ἡ κοινότης Καστελλίου ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν καὶ φρεάτων. Μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου, καὶ Γραφεῖον Δημοτικὸν ιδιόκτητον δὲν ἔχει. Ἀποθήκην λιπασμάτων ἔχει. Συνεταίρους 200.

Ἔχει οἰκόσιτα αἰγοπρόβατα 200 καὶ κτήνη 35.

Τὰ λιπάσματα θεωροῦμεν ὠφελιμώτατα.

Ἡ ἀγροτικὴ ἀσφάλεια ἔχει ἀνάγκη ἀναδιοργανώσεως.

Ἔχομεν εὐπρόσωπον Δημοτ. Σχολεῖον καὶ Γυμνάσιον.

Ὁ Δήμος προτίθεται καὶ ἐτοιμάζει ὠραῖον ὑδραγωγεῖον πρὸς μεταφορὰν ὕδατος ποσίμου ἀρκετοῦ καθὼς καὶ δι' ἄρδευσιν ἐκ Νοσηγείων (ὑπὸ μελέτην).

Ἔχει Δημοδιδασκάλους 6 ἄρρενας καὶ 9 διδασκαλίσας. Ἐπιστήμονας ἔχει ἰατροὺς 8, φιλόλογους 3 (γυναῖκας), 1 φαρμακοποιὸν, 3 ὀδοντιατροὺς, 2 χημικοὺς, 1 πολ. μηχανικόν, 5 δικηγόρους καὶ 1 καθηγητὴν Μαθηματικῶν, ἐν συνόλῳ 39 ἐπιστήμονας καὶ μορφωμένους.

Εἰς τὸ Γυμνάσιον φοιτοῦν 400 περίπου. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον 10.

Στρατιωτικὸς ἔχει 1 Μοίραρχον, 1 Ταγματάρχην πεζικοῦ καὶ 1 Πλωτάρχην ἐν ἀποσταταίᾳ.

Τὸ Καστέλλιον (Δήμος) ἀνέδειξεν τὸν Κωνστ. Δ. Κωνσταντουλάκη ἢ Γραμβουσιανόν, Μακεδονομάχον, Ἀρχηγόν ἐθέλ. σώματος κατὰ τοὺς Βαλκ. πολέμους καὶ κατὰ τὸν Βορ. Ἡπειρωτικὸν ἀγῶνα. Ἐφ. ὑπαρχηγόν τοῦ Α. παγ. πολέμου τραυματίαν ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Βουλγάρων, καὶ τῆς μάχης Σκρᾶ, ἐφεδ. ἀξιωμ. τοῦ Μικρασ. ἀγῶνος, τιμημένον διὰ πολεμικῶν Σταυρῶν, καὶ διὰ συμμαχικῶν μεταλλείων, εἶχεν πάππον τὸν γενναῖον ἱ. Κωνσταντούλην Γραμβουσιανόν, πολεμήσαντα εἰς Ναυαρίνον, τραυματισθέντα καὶ μεταταφεθέντα πρὸς θεραπείαν εἰς Γαλλίαν.

Ἄτερος ὄπλαρχηγὸς ἦτο ὁ Σόββας Κωνσταντούλης, ὅστις ἀκολουθήσας τὸν Χ' Μιχάλη Νταλιάνην ἐπολέμησεν ἥρωικῶς εἰς Φραγκοκάστελλον καὶ ἐφονεύθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Νταλιάνη.

Ἄτερον ὄπλαρχηγόν ἀνέδειξε τὸν Νικόλ. Ἐμμ. Γεωργακάκη, ἀρχηγόν σώματος εἰς τοὺς Ἡπειρωτ. ἀγῶνας διακριθέντα διὰ τὴν τόλμην καὶ ἀνδρείαν του.

Ἄτερον ὄπλαρχηγόν εἶχε τὸν Λεωνίδα Λιονάκη Δικηγόρον μεταβάντα εἰς τὴν Μεταπολιτευτικὴν Ἐπιτροπὴν

(1895—96), ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Μαν. Κούνδουρον καὶ ἐκλεγέντα βουλευτὴν Κισσάμου καὶ ὑπηρετήσαντα ὡς σύμβουλος τῆς Κρητ. Πολιτείας ἐπὶ 1 μῆνα.

Ὁ Δημ. Κωνσταντουλάκης ἦτο εἰς ἐκ τῶν τολμηροτέρων ὀπλαρχηγῶν Κισσάμου, ἀγωνισθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—69, τὴν ἐπανάστ. τοῦ 1878 καὶ ἀναγνωρισθεὶς δι' ἐπισήμου ἐγγράφου ὑπὸ τοῦ Γεν. ἀρχηγοῦ Κισσάμου Ἄναγ. Σκαλίδη. Ὁ ἐν λόγῳ ὀπλαρχηγὸς εἶχεν ἰδικὴν του σημαίαν μὲ ἔδραν τὸ χωρίον Βουλγάρων παρευρέθη δὲ εἰς τὰς μάχας Μοδίου Πλατανιά καὶ ἄλλας δείξας πάντοτε ψυχραιμίαν καὶ γενναϊότητα.

Εἶχε ἐπίσης τὸν Κωνστ. Μπερτίον γενναῖον καὶ τολμηρὸν σωματάρχην διακριθέντα εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Γερμανῶν ἀγῶνας.

Οἱ γερμανοὶ μᾶς ἐπέφερον μεγίστας καταστροφάς, διὰ βομβαρδισμῶν πλείστων οἰκιῶν καὶ ἀνατινάξεων, καθὼς τῆς ἀποβάρθας Καστελλίου, μεγάλης ἀξίας πλείστων δαπανῶν καὶ ὠφελιμωτάτης.

Κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των, ἐλεηλάτησαν πλείστας οἰκίας καὶ καταστήματα.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΓΡΑΜΒΟΥΣΗΣ

Ἐχει πληθυσμὸν 1075, προϋπολογισμὸν ἐσόδων 143.500.090, ἔχει Δημοτικὸν Σχολεῖον ἐν Καμάρτσῳ μὲ 75 μαθητάς, ὁμοίως καὶ ἕτερον εἰς Κάτω Μεσόγια μὲ μαθητάς 75, ἔχει ἐλαιόδενδρα ἀρκετὰ πολλὰ ἐξ ὧν παράγει ἔλαιον ἀρκετάς χιλ. ὀκάδας, ὁμοίως καὶ ἀμπέλους ἐξ ὧν παράγεται ὁ φημισμένος καὶ ἀρωματικὸς οἶνος τῶν Μεσογείων.

Ἐχει βοσκοτόπους καὶ χειμαδιὰ ἀρκετοὺς εἰς τὸ Ἄκρωτήριόν της καὶ τὴν ἱστορικὴν νησίδαν Γραμβούσαν, ἔχει ἐλαιοπιεστήριον τελειοτάτου τύπου, ἔχει πολλὰ αἰγοπρόβατα οἰκόσιτα καὶ ποίμνια. Δημητριακὰ παράγει πολλὰς χιλ. ὀκάδες ὥστε νὰ περισεύουν τῶν κατοίκων νὰ πωλοῦν.

Οἱ κάτοικοι ἀνεδείχθησαν ὡς ἐξαιρετοὶ πατριῶται καὶ ἐνθουσιώδεις ἀγωνισταί, εἰς τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ τολμηροὺς ἡγέτας Δεικτάκην, μέγαν πατριώτην, Χαραλάμπην Ἀρετάν, Μαυράκην καὶ ἄλλους συμπολεμιστάς των, ὀφείλεται κυρίως ἢ ἄλως καὶ κατάληψις τοῦ φρουρίου καὶ τῆς νήσου Γραμβούσης, ὡς ἐκ τῶν συμβουλῶν καὶ προτρο-

πῶν ὀδηγιῶν καὶ μυστικῶν ἐκθέσεων πρὸς τὴν ἐλευθέραν Κυβέρνησιν Ἑλλάδος.

Μεταξὺ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῶν Μεσογείων συγκαταλέγονται καὶ οἱ γενναῖοι Μπαλαμπάς, Μαργαρίτης καὶ Καστάνης οἱ ὅποιοι ἔδρασαν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1866—1878—1896—97, μετὰ ζωηρότητος τόλμης καὶ γενναιότητος.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΔΡΑΠΑΝΙΑ

Πρόεδρος Ἐμμανουὴλ Ἰωάν. Καταλάκτης, Σύμβουλοι Μιχ. Βαρδῆ Πατεράκης, Χαράλαμπος Ἐμμ. Πιτσιγαυδάκης, Ἐλευθέριος Στεφ. Κοκοτσάκης, Γεώργιος Κ. Μπονάτος, Ἰερεὺς Στυλιανὸς Δημητρ. Βενεράκης τελειόφοιτος

γυμνασίου ἐκπαιδευθὴ ὡς Ἰερεὺς εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Γωνιάς.

Ἐλαιόδενδρα 100.000, ἔλαιον ὀκάδ. 500.000, οἶνον 200.000, δημητριακὰ 85000, τριφύλλι 40.000, ἀμύγδαλα 10.000, χαρούπια 5.000, κηπουρικὰ 100.000, ἐσπεριδοειδῆ 35.000, βανάνες 1.000.

Οἶκημα δημοτικόν, ἀποθήκη λιπασμάτων ὑπὸ μελέτην, κοινοτικὰ ἔργα: ἠνοίχθη δρόμος ἀμαξιτὸς ἀπὸ Κάτω Δραπανιά μέσῳ Ἄνω Δραπανιά πρὸς τὰ Περιβολάκια.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΟΚΟΤΣΑΚΗΣ

Ὀπλαρχηγὸς Δραπανιά Διὰ τὴν ὕδρευσιν τῆς κοινότητος ἐτοποθετήθησαν οἱ σωλῆνες, ἐκτίσθη τὸ ἀντλιοστάσιον, ὑπολείπεται ἡ Δεξαμενὴ καὶ τὸ δίκτυον ἐντὸς τῆς κοινότητος. Ὑπὸ μελέτην ἐπίσης εὐρίσκεται καὶ μᾶλλον ἐγένετο ἡ ἔναρξις τοῦ ἔργου (ὑπὸ τοῦ ἀρδευτικοῦ συνεταιρισμοῦ Δραπανιά—Καστέλλι) τῆ ἀρωγῇ τοῦ ἐθνικοῦ ἰδρύματος, τῆς ἀρδεύσεως ἐκ τῶν πηγῶν τῶν εἰς Ἄνω Νοπήγια τῆς κοινότητος Δραπανιά, τῆς πεδιάδος καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Κόλπου Κισσάμου ἀπὸ τὴν στάσιν χῶνῃ μέχρι τοῦ Μαύρου μώλου. Ὑπολογίζεται ὅτι θὰ ἀρδευθῶσιν πλέον τῶν 5 χιλ. στρεμμάτων.

Πόλεις ἀρχαῖαι ἡ Μέθυμα ἢ Μήθυμα. Ἐν τῇ θέσει Νοπήγια ἐκατέρωθεν τῆς κοιλάδος διακρίνονται σημεῖα θεμέλια κτιρίων κ.λ.π.

Μαθηταὶ φοιτοῦν εἰς τὰ γυμνάσια περὶ τοὺς 20, ἐπιστήμονες περὶ τοὺς 12. Εἰς τὸν οἰνοποιητικὸν συνεταιρι-

σμών έγγεγραμμένοι 150, εις ἀρδευτικόν 150.

Ὅπλαρχηγοὶ ἀνεγνωρισμένοι ὡς ἀγωνισθέντες κατὰ τὸ 1866 καὶ 1877 καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ τουρκοκρατίας ὁ Στέφ. Μπονάτος καὶ Γεώργ. Ι. Ραϊσάκης, τῆς ἐπαναστάσεως δὲ 1821 τὸν γενναῖον Μαρτιμιανόν.

Ἐχομεν τὴν γνώμην ὅτι τὸ σύστημα τῆς ἀγροφυλακῆς τῆς τόσο σπουδαίας ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως, δεόν νὰ ἀλλάξη ἐπὶ τὰ βελτίω, νὰ ἐξευρεθῇ τρόπος νὰ ἀμείβωνται καλύτερον οἱ ἀγροφύλακες καὶ οἱ ἀγρονόμοι ἀκόμα, νὰ ἐκπαιδεύωνται καὶ νὰ εἶναι μόνιμοι, ἐξομοιούμενοι μὲ τοὺς λοιποὺς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους, ἐπειδὴ ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ παραγωγή ἐν γένει ἡ δένδροφυτεία, σχετίζονται πολὺ μὲ τὴν ἀγροφυλακὴν. Καὶ πρὸ παντὸς ὅταν λάβωμεν ὑπὸ ὄψει ὅτι ἡ Κρήτη εἶναι κατ' ἐξοχὴν χώρα τοῦ δένδρου.

Οἱ γερμανοὶ κατέκασαν ἐξ ὀλοκλήρου καὶ κατεκρήμνισαν ἐκ θεμελίων ὀλόκληρον τὸν ἐν τῇ παραλίᾳ νεόκτιστον συνοικισμὸν Κάτω Νοπηγείων ἐξ 25 κατοίκων καὶ τῶν ἐγκαταστάσεων Ι. Πατινωτάκη.

Ἐπῆραν ἀνευ πληρωμῆς ζῶα μικρομέγαλα περὶ τὰ 200. Ἐτοποθέτησαν νάρκας κατὰ τὸ μῆκος τῆς παραλίας εἰς γονιμοτάτους ἀγροὺς οἱ ὅποιοι ἔμεναν ἀκαλλιέργητοι ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη καὶ ἔνεκα τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἄλλοι λόγῳ συμποτάζ καὶ ἄλλοι διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ἀγροὺς τῶν πρὸς καλλιέργειαν, ἐφονεύθησαν 13. Πλὴν τούτων ἐφονεύθησαν 18 ἐξ ὧν μοχόμενοι 5, τραυματισθεῖς δὲ δις κατὰ τὴν μάχην μετὰ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν ὁ Ἀντώνιος Ἐμμ. Κοκοτσάκης, γενναῖος καὶ ἀνδρείος μοχόμενος ὡς ὀπλαρχηγὸς τῆς ἀντιστάσεως.

Προϋπολογισμὸς Κοινότητος 100 000 000.

Φοιτηταὶ 7, ἐπιστήμονες 12, ἀνώτεροι ὑπάλληλοι ἐκ τῆς Κοινότητος.

Ἐν τῇ Κοινότητι διατηρεῖται σχολεῖον τριτάξιον τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὸ 1907 καὶ ἐξῆς διατηρεῖ σχολικὸν κήπον ἔνεκεν τοῦ ὁποίου διεδόθησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Κίσαμον διαφόρων εἰδῶν δενδρύλια ὀπωροφόρα, καλλωπιστικά καὶ δασικά.

Εὐρίσκονται 4 ἐλαιουργεῖα νέου τύπου ἐξ ὧν τὸ ἐν συνεταιρικόν, ἐπτὰ ὑδρόμυλοι καὶ 5 οἰκήματα ἐκ τῶν πηγῶν Μπιλαλιανᾶ, ἐξ παντοπωλεῖα διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν περιχώρων καὶ τῆς κοινότητος ἐφάμιλλα τῶν μεγάλων.

λων κέντρων.

Κατὰ τὴν παρουσίαν τῶν γερμανῶν ἔγιναν μάχαι πρῶτον εἰς τὸ Δυτικὸν μέρος Δραπανιά θέσιν Ἰορδάνην ὅπου οἱ πλείστοι τῶν παρευρεθέντων ἦσαν ἐκ Δραπανιά οἱ ἄλλοι ἐκ τῶν πλησίων χωρίων. Ἐτέρα μάχη εἰς κοῦρμπες παρὰ τὰ Λυριδιανὰ καὶ Πλακάλωνα, ἔτερα εἰς Λιμνιάρη καὶ ἄλλη πρὸς Νότον τοῦ Δραπανιά. Εἰς Λιμνιάρη ἔτραυματίσθη ὁ Ἄντ. Ἐμμ. Κοκοτσάκης δείξας τόλμην καὶ γενναιότητα ἀξιοθαύμαστον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Δραπανιανῶν καὶ πρὸς Ν. Δραπανιά ἐφονεύθη ὁ Μιχ. Κορναράκης. Σημειωτέον ὅτι ἐν Δραπανιά καὶ Καστελλίῳ ἐγένετο ἡ πρώτη σοβαρὰ ἀντίστασις κατὰ τῶν Γερμανῶν.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΑΥΡΩΝΙΤΟΥ

Ἀποτελεῖται ἀπὸ Ταυρωνίτην καὶ Δέμπλα. ἔχει κατόικους 286. Ὁ Πρόεδρος τῆς κοιν. ὀνομάζεται Ἀθανάσιος Γιακουμάκης, οἱ κοιν. σύμβουλοι: Γεώργ. Καραπατάκης. Ἰωάν. Φουντουλάκης, Δημ. Πορφυράκης καὶ Βασίλ. Μαθιουδάκης. Ἱερεὺς Ἀντώνιος Μπενάκης τελειοφ. γυμνασίου καλὸς ἱερεὺς.

Ἐλαιόδενδρα ἔχει 12.000, ἔλαιον παράγει ἑτησίως κατὰ μέσον ὄρον 50.000, χαρούπια 500 ὀκ., οἶνον 60.000 ὀκ., σταφίδα 3.000 ὀκ., σιτηρὰ 12 000 ὀκ., ἀμύγδαλα 2.000 ὀκ., τριφύλλι 10.000 ὀκ., ἔσπεριδοειδῆ 3 000.

Κοινοτικὸν Γραφεῖον ἔχει. Σχολεῖον ἔκτισεν ἰδίαις δαπάναις εὐπρόσωπον, ἀποθήκην λιπασμάτων ἔχει, μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου ὄχι, ἀλλ' εἶναι εἰλημμένη ἀπόφασις ὑπὸ κοιν. συμβ. νὰ ἐγερθῆ. Ἡ κοινότης ἔκαμεν ἐγκατάστασιν ἠλεκτροφωτισμοῦ, ἐκκλησίαν, δημοτ. σχολεῖον καὶ ἄλλα ἔργα ὑπὸ μελέτην καὶ κατασκευὴν ἔχει ἀποφασίσει ἀλιοπρόβατα οἰκόσιτα ἔχει 250. Κτήνη 50. ἔχουν ἐγγραφεῖ εἰς τὸν συνεταιρισμὸν περὶ τὰ 50 μέλη, ὄπλαρχηγὸν εἶχον κατὰ τὰς ἔπαν. τὸν Στυλ. Μπατάκη.

Οἱ γερμανοὶ διέπραξαν τουφεκισμοὺς λεηλασίας, διαρπαγὰς καὶ πλείστας καταστροφάς.

Ἡ ἀγροφυλακὴ δὲν ἱκανοποιεῖ τοὺς ἀγρότας πρέπει τάχιστα ν' ἀναδιοργανωθῆ.

Ἀρχαία πόλις δὲν ἀναφέρεται.

Ἡ Δέμπλα καθὼς καὶ τὸ Πολεμάρχι εἰς ὄλας τὰς ἔπαναστάσεις ἦτο τόπος διεξαγωγῆς ὡς ἐκ τῆς θέσεώς

της (1861—1867—1896) μαχῶν καὶ συγκρούσεων. Καὶ κατὰ τὴν κατοχὴν ὑπὸ τῶν γερμανῶν, ἐν Ταυρωνίτῃ διεξήγοντο δύο ἡμέραι μάχαι πεισματώδεις τῶν γερμ. προσπαθούντων νὰ διέλθωσι τὸν ποταμὸν καὶ καταλάβωσι τὸ ἀεροδρόμιον Μάλεμε τῶν δὲ Ἀγγλοαυστραλῶν ἀμυνομένων γενικῶς, ἐπὶ διήμερον, ἐντὸς τοῦ ὑπονόμου. Κατὰ τὴν κατάληψιν, ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυμάτισαν περὶ τοὺς 25 εἶτα δὲ εἰς Πλάκκαν ἐτουφέκισαν ἄλλους 12.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς καταλήψεως τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, τούρκων καὶ ἄλλων, ὁ Ταυρωνίτης ὡς καὶ αἱ παραλίαι Κολυμβαρίου, Ραπανιανὰ ἦτο ὁ πρῶτος σταθμὸς των καὶ ἡ ὁδὸς πρὸς τὰ Χανιά καὶ κατάληψιν ὅλης τῆς Κρήτης.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΡΟΔΟΠΟΥ

Ἡ Κοινότης ἀποτελεῖται, ἐκ τῶν χωρίων Ροδωποῦ, Ἀστρατήγου καὶ Ἀσπρων Νερῶν μὲ ἔδραν τὸ Ροδωποῦ.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κοινότη. εἶναι 810. Πρόεδρος Σπ. Π. Φουταδάκης Κοινοτ. μέλη Ἐλευθ. Ροσμαράκης, Δημ. Κουκουνάκης, Ἰωάν. Ἀρχάκης καὶ Ἀν. Βουτσαδάκης. Γραμματεὺς ὁ Νικόλ. Ι. Κοκολογιάννης τελειόφοιτος Γυμνασίου. Ἱερεὺς τῆς εἶναι ὁ Ἀντ. Ν. Κριθάκης ἀπόφοιτος Ἱερατικῆς Σχολῆς καὶ Τελειόφοιτος Γυμνασίου.

Ἐλαιόδενδρα 20.000. Ἐλαιον παράγει ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον 95.000 ὀκάδ., Σιτηρὰ 150.000 ὀκ., οἶνον 200.000 ὀκ., χαρούπια 50.000 ὀκ., ἀμύγδαλα 30.000 ὀκ., πατάτες καὶ ἐν γένει κηπου-

ΣΠΥΡ. Π. ΦΟΥΤΑΔΑΚΗΣ ρικὰ 10.000.

Πρόεδρος

Πόσιμον ὕδωρ καὶ διὰ πλύσεις ἐκ Κοινότητος Ροδωποῦ δεξαμενῶν ὀμβρίων, καὶ φρεάτων.

Ἐχει λαμπρὸν κοινοτικὸν Γραφεῖον καὶ ἀποθήκην λιπασμάτων.

Εἰς τὸν Οἴνοποιητικὸν Συνεταιρισμὸν τῆς μετέχουν 156 μέλη. Εἰς τὸν Ἐλαιουργικὸν Σ)μὸν 130 μέλη.

Ἐχει πρότυπον Σ)κον Ἐλαιουργεῖον καὶ 1 ἰδιωτικόν.

Ἐχει κτηνοτροφικὸν Σ)σμὸν μὲ 35 μέλη καὶ πρότυπον τυροκομεῖον εἰς Ἀκρωτήρι.

Ἐπιστήμονας ἔχει τὸν Στεφ. Μυλωνάκη Γυμνασιάρ-

χην έ. ά., Γεώρ Μυλωνάκη Ιατρόν παθολόγον και γυναικολόγον, Κυρ. Ί. Γεωργακάκη χειρουργόν Διευθ. Κρατικού Νοσοκομείου Πειραιώς, Κωνστ. Στεφ. Αναγνωστάκη έ. ά. Άνδρ Κνιθάκη Λυκείαρχην, Πολυχρ. Δ. Πολυχρονίδη Βουλευτήν έκλεγέντα τρεΐς και άποθανόντα κατά τό 1932, Πολυχ. Ί Πολυχρονίδη Βουλευτήν Ν. Χανίων τρεΐς έκλεγέντα και γενόμενον Γεν. Διοικητήν Κρήτης και ύφυπουργόν έμπορίου 1951—1952 Φιλευλευθέρων, Χαρ. Ί Πολυχρονίδη Διήν Τραπέζης Ελλάδος Χανίων. Εύάγ. Ζ. Πολυχρονίδη Ταμιάν Έμπορικής Τραπέζης Χανίων, Άντ. Δ. Πολυχρονίδη Διευθ.4ξίου Δημοτικού Σχολείου έ. ά., Γεώρ. Έμμ. Ζωγραφάκη Δημοδιδάσκαλον και είτα Στρ. γενόμενος Συνηρχην έ. ά., Έμμ. Κουκουνάκη Δημοδιδάσκαλον φονευθέντα έν Σκρᾶ μετόνβαθμόν του ύπρχαγού Κυριάκον Η. Γεωργακάκη Δημόδ. έ. ά., Ίωάν Κοκολογιάννην Δημόδ. έ. ά., Ίφιγένεια Άγγελάκη Διευθύντρια Δημ. Σχολείου Ροδοπού, Έλευθ. Κ. Γεωργακάκη οδοντίατρον και Άμαλία Γ. Μυλωνάκη παιδίατρον

Πολιτικοί υπάλληλοι: Χαρίλαος Γεωργακάκης άνάπηρος υπάλ. Άγρ. Τραπέζης, Γεώργ. Ν. Ναξάκης υπάλ. Τραπέζης Ελλάδος, Μιχ. Μελάκης δημοδιδάσκαλος, Μιχαήλ Ν. Κνιθάκης υπάλ. Άνοικοδομήσεως.

Εΐς την Άκαδημίαν Ηρακλείου (διδασκαλείον) φοιτοϋν Ίωάν. Γεωργακάκης και Στεφ. Αναγνωστάκης.

Τελειόφοιτοι γυμνασίου είναι: Νικόλ. Ι. Κοκολογιάννην, Ίφιγ. Κοκολογιάννη, Έμμ. Ροομαράκης και Άπόστολος Βουτσαδάκης. Εΐς τὰ γυμνάσια Χανίων και Κολυμβαρίου φοιτοϋν 10 μαθηταί.

Όπλαρχηγούς έχομεν: Ίωάννην Κανίτσον, Έμμ. Κανίτσον όπλαρχηγούς έπαναστάσεων 1856 και 1896, Νικόλ. Γ. Κνιθάκη όπλαρχηγόν έπαναστάσεως 1878, Νικόλ. Άντ. Κνιθάκη όπλαρχ. Μακεδ. άγώνων 1912—13, Ίωάννης Γεωργακάκη όπλαρχ. Μακεδ. άγώνος και Έμμ. Γεωργακάκη όπ)χαγόν φονευθέντα έν Σκρᾶ

Η κοινότης κατεσκεύασε μίαν γέφυραν τέσσερας ύδροδεξαμενάς, νεκροταφείον και την άμαξιτήν όδόν, άσφαλτοστρωμένην 800 μ. μήκους. Άποπεράτωσε τόν ιερόν ναόν Μιχαήλ Άστρατήγου εΐς Άστράτηγον δαπανήσασα 7.000.000 δρ. Διά την βατήν όδόν Σπάθα διέθεσε προσωπικήν έργασίαν 100 έκατ. δραχμῶν.

Η κοινότης έχει μελετήσει και έχει υπό κατασκευήν

άνεγερσιν κοιν. γραφείου έτέρου, Ἀστυν. σταθμοῦ, ἀποχωρητηρίων καὶ κατασκευῆν καὶ ἄλλης δεξαμενῆς.

Ὁ προϋπολ. ἐσόδων εἶναι 76.800.000 καὶ ἐξόδων 69.372.000. Αἰγοπρόβατα ἔχει οἰκόσιτα 600 καὶ εἰς ποίμνια 4 000, κτήνη ἔχει μεγάλα 200. Βοσκοτόπους ἔχει ἐαρινούς καὶ φθινοπωρινούς 5 χιλ. στρέμμ. χειμερινούς δὲ 3.850.

Εἰς τὴν ἄκρην τῆς Β. παραλίας βραχῶδους ἀκτῆς, ὑπάρχει ἡ παλαιὰ πόλις Δικτύνη. Εἰς τὴν Δυτ. πλευρὰν τοῦ Ἀκρωτηρίου ὑπάρχει ὁ περιώνυμος ναὸς Ἁγ. Ἰωάννης ὀνομαζόμενος Γκιώνας ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑνετῶν. Ἐχει ὑδροδεξαμενὰς καὶ ὑπόστεγα διὰ τοὺς ὑπὲρ τρισχιλίους ἐτησίως πανηγυρίζοντας ἐξ ὅλης τῆς ἐπαρχίας ἐρχομένους. Ἐκεῖ πλησίον εἶναι ἡ ὑψηλότερα κορυφή Ὀνουχας 1.800 ἐφ' ἧς ὁ ἑλλην. στρατὸς τὸ 1897 εἶχε τοποθετήσει τὸν ὀπτικὸν τηλεγράφων.

Μεταλλεύματα ἔχει σιδηροῦχα εἰς θέσιν Μονόλιθον ὅπου καὶ ἐγένοντο ἔτι ἔρυναι, καὶ περυτιοῦχα ἀλλαχοῦ. Δὲν εἶναι ὁ ἀγροτικὸς κόσμος εὐχαριστημένος ἐκ τῆς ἀγροφυλακῆς καὶ ἐπιζητᾷ διοργανῶσιν ριζικὴν. Τὰ λιπάσματα εἶναι χρησιμώτατα.

Οἱ γερμανοὶ ἐπέφεραν καταστροφὰς ἀρκετὰς εἰς οἰκίας. Τὸ σχολεῖον μας εἶναι διτάξιον μετὰ γραφείου, γυμναστηρίου καὶ σχολικοῦ κήπου.

Ἐκ τῆς κοινότητός μας ἦτο ὁ Ἐμμ. Γ. Ζωγράφος διατελέσας δις Βουλευτῆς, Δήμαρχος Σπηλιᾶς καὶ πληρεξούσιος Ἐπαναστ. Συνελεύσεως 1896.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΜΑΛΑΘΥΡΟΥ

Πληθυσμὸς Κοινότητος 340 κάτοικοι.

Πρόεδρος Κοινότητος Κουμάκης Ἰωάννης Στυλιανοῦ. Σύμβουλοι: Σημανδηράκης Ἰωάννης, Καρτσωνάκης Εὐάγγ. Μπαχολάκης Ἀλέξ. καὶ Μπαμπουνάκης Δημήτριος.

Ἐφημέριος Καρτσωνάκης Ἰωάννης τοῦ Γεωργίου.

Ἐλαιόδενδρα 15.000, ἔλαιον 100.000 ὀκ., σῖνος 100.000 ὀκ., ἀμύγδαλα 5.000 ὀκ., βαλανίδια 6.000 ὀκ., ἐσπεριδοειδῆ 3.000 ὀκ., κηπουρικὰ χειμερινὰ 1.000 ὀκ., θερινὰ 5.000 ὀκ., σιτηρὰ 50.000 ὀκ., αἰγοπρόβατα 250, μεγάλα ζῶα 80.

Διατηρεῖται Δημοτικὸν Σχολεῖον ὡς καὶ κοινοτικὸν γραφεῖον. Οἶν)κὸς Συνα)σμὸς μὲ 77 συνεαίρους.

Όπλαρχηγοί κατά τὰς ἐπαναστάσεις Μιχ. Βαρτσώνης, Τζανής Καρτσώνης καὶ Δημ. Μπαχαδάκης. Σωματάρχης Σημαντηράκης.

Εἰς Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν Ρόδου φοιτᾷ 1.

Ἐπιστήμονες: Μπαμπουνάκης Ἐμμ. Διδάσκαλος.

Προϋπολογισμὸς Κοινότητος: Ἔσοδα 44.080.000, ἔξοδα 39.447.000.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἐξετελέσθησαν ἐν τῇ Κοινότητι ἔργα ἀδρεύσεως, ἥτοι κατασκευάσθησαν καὶ ἐπισκευάσθησαν ἅπασαι αἱ πηγαὶ ὑδρεύσεως εἰς ἅπαντας τοὺς οἰκισμοὺς τῆς Κοινότητος. Ἀπὸ τοῦ 1950 ἤρχισεν ἡ Κοινότης δι' ἰδίων ἐξόδων καὶ διὰ προσωπικῆς ἐργασίας τὴν διὰ νοξιν κοινοτικῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπὸ Τρία Ἀλώνια πρὸς Μαλάθυρον ἥτις καὶ διανοίχθη. πλὴν ὅμως, δὲν ἀποπερατώθη τελείως εἰσέτι. Ὡσαύτως κατὰ τὴν ἐπικειμένην ἐαρινὴν περίοδον θὰ ἐπισκευασθοῦν, δαπάναις τῆς Κοινότητος, τέσσαρες πηγαὶ ἀδρεύσεως εἰς ἰσαριθμοὺς οἰκισμοὺς τῆς Κοινότητος.

Ἐκτὸς τῆς ὁμαδικῆς ἐκτελέσεως τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος (75 ἀνδρῶν) ἐν ἔτει 1944 ὑπὸ τῶν Γερμανῶν οἱτοὶ διέπραξαν, τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἐκτελέσεως, ἐμπρησμοὺς εἰς διαφόρους οἰκίας, διήρπασαν πλείστα ὄσα εἶδη, ζῶα καὶ ἐλεηλάτησαν ἀπάσας τὰς οἰκίας τῆς Κοινότητος ἀνερχομένων τῶν ζημιῶν πάσης φύσεως εἰς πολλὰ ἑκατομμύρ. δραχ. (ἢ καὶ δισεκατομ.).

Ἡ Κοινότης γενικὰ ὡς πρὸς τὴν Ἀγροφυλακὴν δὲν μένει εὐχαριστήμενη διότι μὲ τὰς συχνὰς ἐναλλαγὰς τοῦ Ἀγροφύλακος (νῦν ἡ θέσις του χηρεύει) ἡ ἀγροτικὴ ἀσφάλεια παρέλυσεν τελείως καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ κάτοικοι ἔχασαν τὸ αἶσθημα τῆς ἀγροτικῆς ἀσφαλείας ὡς καὶ σχεδὸν ὅλος ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς.

Ἐρεπίαι ἀρχαῖαι πόλεως ἔχει Β.Α. τοῦ χωρίου εἰς θέσιν Κάστρο ἔνθα εὐρέθησαν πῆλινα ἀγγεῖα καὶ ἄλλα πολύτιμα εὐρύματα εὐρίσκονται δὲ καὶ πολλοὶ μεγάλοι ὀγκῶλιθοι τετραγωνικοί.

Ἡ Μαλάθυρος πολλάκις κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1821 καὶ 1866 ὡς ὀρεινὸν χωρίον καὶ μὲ ἀμυντικὰς θέσεις πολλὰς ὡς καὶ βουνοκορφάς, ἐχρησίμευσεν ὡς στρατόπεδον τῶν Κισσαμιτῶν ἐπαναστατῶν καὶ βάσις ἐφοδιασμοῦ.

Οἱ κάτοικοι αὐτῆς διεκρίνοντο πάντοτε διὰ τὴν γενναιότητα, ἀνδρεία καὶ πατριωτισμὸν των. Κατὰ τὴν Γερ-

μανικὴν κατοχὴν ἐπειδὴ ἦτο καὶ πάλιν βάσις καὶ κέντρον τῶν ἐπαναστατῶν Κισσαμιτῶν προέβησαν οἱ Γερμανοὶ εἰς τοὺς ὁμαδικοὺς φόνους 75 κατοίκων καὶ ἄλλας μεγάλας καταστροφάς.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

Πρόεδρος ταύτης εἶναι ὁ Δημήτρ. Γ. Πενταράκης, κοιν. Σύμβουλοι Νικηφ. Ν. Κουρτάκης, Ἐμμ. Ι. Δεσποτάκης, Ἰωάν. Ν. Γιακουμάκης, Γεώρ. Ι. Νικηφοράκης, ἱερεὺς, Καπετανάκης, Διδάσκαλος.

Ἔχει ἐλαιόδενδρα 25. χιλ. παράγει ἔλαιον 120 χιλιάδ. ὄκ., οἶνον 125 χιλ. ὄκ. ἐτησίως, παράγει σιτηρὰ περίπου 50 χιλ. ὄκ., σταφίδα 7. χιλ. ὄκ., ἀμύγδαλα περί τὰς 3 χιλ. ὄκ., ἔσπεριδοειδῆ περί τὰς 10 χιλ. ὄκ. Ἔχει αἰγοπρόβα τὰ οἰκοσιτὰ περί τὰ 300, κτήνη 200, ποιμενικά 50, κοιν. Γραφεῖον ὄχι, Μνημεῖον Στρ. ὄχι, Δημοτ. Σχολεῖα ἔχει ἐν Ἐπισκοπῇ, ἐν Βασιλόπουλῳ, καὶ ἄλλο ἐν Ἀστρικῶν καὶ Ἀγ. Ἀντωνίῳ. Κηπουρικά 10 χιλ. ὄκ. διάφορα ἐτησίως.

Οἱ γερμανοὶ ἐπέφερον διαρπαγὰς πολλὰς ὡς καὶ παντοίας ἄλλας ζημίας, πρόστιμα, ἀρπαγὴν προβάτων τροφίμων καὶ λοιπῶν εἰδῶν, κατὰ τὴν τετραετείαν, ἐβomberδίσθη καὶ τὸ χωρίον Βασιλόπουλον μετὰ καταστροφῶν οἰκῶν καὶ θυμάτων ἀνθρώπων 4.

Ἀρχαῖας πολίχνης ἐρείπια φαίνονται εἰς θέσιν Ἑλληνικά, συνοικία (Νταμηλιανὰ) ὅπου ὡς λέγουν, εὐρέθησαν καὶ ἄξια λόγου εὐρήματα. Οἱ κάτοικοι εἶναι φιλόπονοι καὶ ὡς ἐκ τούτου παράγουν πλεῖστα καλὰ προϊόντα.

Εἶναι τὸ χωρίον τοῦ ἀποθανόντος Ἰωάνν. Νικηφοράκη ἐνὸς ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς Συνεταιρικῆς Ἰδέας γενόμενος καὶ Πρόεδρος δις τῆς ἑνώσεως Συντ. Κολυμβαρῖος.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κοιν. εἶναι 815, ὁ προϋπολογισμὸς ταύτῃ ἀνέρεται εἰς 35.000.000, ἔχει Συνετ. εἰς τὸν Οἰνοποιητ. Συνέτερος 93, ἔχει ὑδραυλικὸν πιεστήριον τελειότατον.

Φοιτοῦν εἰς τὰ διάφορα Γυμνάσια 17 μαθηταί, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον σπουδάζει Ἰατρικὴν ὁ Στ. Παπαδάκης καὶ ἐν ἀπ. 3 Ἀξιωμα. στρατοῦ καὶ χωροφυλακῆς.

Εἰς τὰς ἀπελευθερωτικὰς ἐπαναστάσεις ἐλάμβαναν μέρος οἱ κάτοικοι πάντοτε μετ' ἐνθουσιασμὸν, διεκρίθησαν δὲ οἰκογένεια Λαγουδάκηδων, τῆς ὁποίας ὡς ὁ Σωματάρχης Πέτρος ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας Βάμου, Σελιῶν καὶ Δρομονέρου ἔνθα καὶ ἔφονεύθη, ἥρωϊκῶς μαχόμενος. Ὁμοί-

ως ἡ οἰκογένεια τοῦ Πληρεξουσίου καὶ ὄπλαρχηγοῦ Ἡλίας Λουπασάκη. Τὴν αὐτὴν ἐθελοθυσία ἐπέδειξε καὶ ἡ οἰκογένεια Καπετανάκηδων τῆς ὁποίας ὁ Ἄνδρέας ἀνεδείχθη ὄπλαρχηγὸς τῶν ἐπαταστάσεων 1896—97, καὶ Βουλευτῆς, ὡσαύτως καὶ ἡ οἰκογένεια Τσιλιμιγκάκηδων ἀνέδειξε πολλοὺς πολεμιστὰς ὑπὸ τὸν ὄπλαρχηγὸν Παν. Τσιλιμιγκάκη. Ὅμοίως καὶ ἡ οἰκογένεια Νικηφοράκηδων ἔχουσα, ἐπιστήμονας. Ὅμοίως καὶ ἡ οἰκογένεια Μαλανδράκηδων ἥτις ἀνέδειξε τὸν Ἰ. Μαλανδράκην βουλευτὴν Κισσάμου καὶ Δήμαρχον Κολουβαρίου με υἱοὺς καὶ ἀνεψίους ἀρίστους πατριώτας καὶ πολίτας.

Ἐν τῇ συνοικίᾳ Κάτω Πισκοπῆ εὐρίσκεται παλαιότατος ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀσπυρατήγου, με πολλὰς θύρας καὶ ἐνιαχοῦ τοιχογραφίῶν ἠσβεσμένων. Ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἡ ἔδρα τῆς Ἐπισκοπῆς Κισσάμου καὶ Σελίνου ἦτο ἐδῶ. Ἐντὸς τῶν παρακειμένων δασωδῶν τόπων εὐρίσκονται 2 Ἐκκλησίαι μικραὶ με τοιχογραφίας Βυζαντινῆς ἐποχῆς.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΝΤΕΛΙΑΝΩΝ

Πρόεδρος τῆς Κοινότητος εἶναι ὁ Ἐμμ. Ν. Παπουτσάκης, κοινοτικοὶ Σύμβουλοι Ἄνδρ. Μαρκαντωνάκης, Μιχ. Μπερτσουλάκης, Γεώργ. Σφακιωτάκης καὶ Ἄνδρ. Ἱερωνυμάκης. Ἱερεὺς ὁ Πέτρος Πλευράκης. Διδάσκαλος Βασίλ. Παπαδομανωλάκης καὶ διδασκάλισσα Τούλα Μαρκοπούλου. Κατοικοὶ τῆς κοινότητος εἶναι 389. Συσσιτοῦντες δὲ ἀνέρχονται εἰς 435.

Ἐλαιόδενδρα ἔχει 15.800, ἔλαιον παράγει κατὰ μέσον ὄρον 100.000 ὄκ., οἶνον 200.000 ὄκ., σιτηρὰ περὶ τὰς 85.000 ὄκ. ἔτησ., ἀμύγδαλα περὶ τὰς 2.000 ὄκ., χαρούπια 1000 ὄκ., σταφίδαν 7 χιλ. ὄκ., ἐσπεριδοειδῆ 10 χιλ. ὄκ., κηπουρικὰ χειμωνιάτικα καὶ θερινὰ 15 χιλ. ὄκ.

Πρόβατα καὶ αἴγας ἔχει περὶ τὰ χίλια. Κτήνη, ἦτοι ὄνους, ἵππους, ἡμιόνους καὶ βόας περὶ τὰ ἑκατό.

Διτάξιον Δημοτικὸν Σχολεῖον ἐξαίρετον. Γραφεῖον κοινοτικὸν ὡς καὶ Οἰνοποιητ. Συνεταιρισμὸν, ἔχει 32 συνετ.

Ἡ Κοινότης ἐξετέλεσεν ἀμαξιτὴν ὁδὸν ἀπὸ Ντελιανὰ μέχρι τοῦ χωρίου Τρία—Ἀλώνια, μήκους 3.500 μέτρων, ἔχει ἐπίσης ἐκτελέσει διάφορα μικροῦργα εἰς Βρύσην εἰς τὸ Σχολεῖον, φρέατα εἰς ὄλους τοὺς συνοικισμοὺς Καλαμίου κλπ. Μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου ὑπὸ μελέτην.

Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις εἶχεν ὄπλαρχηγούς τοὺς Ἄναγν. Ἀγοραστάκην, Στυλ. Μπαλαντίνον. Σωματάρχας τοὺς Νικ. Μινιωτάκην καὶ Δασκαλάκην.

Ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς κοινότητος καὶ παρὰ τὴν θέσιν Κεφάλαι εὐρίσκονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως σωζόμενα καὶ τώρα.

Οἱ Γερμανοὶ προέβησαν καὶ διέπραξαν πλείστας ζημίας καὶ διαρπαγὰς.

Ὡς πρὸς τὴν Ἀγροφυλακὴν ἅπαντες οἱ κάτοικοι ζητοῦν καὶ θέλουν ἀλλαγὴν καὶ ἀναδιοργάνωσιν συμφώνως τῷ συστήματι τῆς Χωροφυλακῆς διότι ἡ παροῦσα ἔχει χρεωκοπήσει.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Ἐκ τῆς ἠρωϊκῆς καὶ πατριωτικῆς οἰκογενείας τῶν Μηνωτάκιδων κατὰγεται καὶ ὁ διάσημος τραγωδὸς καὶ Πανελληνίου φήμης ἠθοποιὸς Μηνωτῆς. Οὗτος μαθητὴς ὢν τοῦ Γυμνασίου Χανίων καὶ μεταβάς εἰς μίαν θεατρικὴν παράστασιν μιᾶς ομάδος θιάσου, τόσον ἠόχριστήθη ἔκ τῆς παραστάσεως, ὥστε ἀμέσως ἐξέφυθη τὸ ἐν αὐτῷ ἐνατικτον καὶ ταλέντον τῆς ἠθοποιίας. Παρουσιασθεὶς εἰς τὸν θιασάρχην ἐξεδήλωσε τὴν διάθεσίν του νὰ γίνῃ ἠθοποιός. Συμφωνήσας ν' ἀνέλθῃ μετ' αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήσῃ τὸν θιασον ἠμποδίσθη ὑπὸ οἰκείων του. Ἀργότερον ὅμως μεταβάς κρυφίως εὑρε τὸν θιασάρχην, καὶ ἔκτοτε ἀκολουθήσας τὸ στάδιον αὐτοῦ, ἐγένετο εἰς τῶν καλυτέρων καὶ σπουδαιότερων ἑλλήνων ἠθοποιῶν, ἐργασθεὶς εὐδοκίμως, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ ἀποστάσας πλείστους ἐπαίνους.

*Ἄξιον σημειώσεως τῆς κοινότητος Ντελιανῶν εἶναι τὸ πρὸς τὸ χωρίον Μεσαύλια Νοτίως, φεράγγι μήκους 3 χιλ. σχεδὸν καὶ εὐρους 4—8 μέτρων διὰ μέσου τοῦ ὁποῦ ρεεὶ ρυαξί. Ἐκατέρωθεν αἱ πλευραὶ ταύτης θὰ εἶναι ὕψους ἀπὸ 150—300 μ. Ἐπὶ τῶν πλευρῶν αὐτῶν φύονται διάφορα ἄγρια δένδρα ὡς ἐλαῖαι ἀγριαμυγδαλαὶ κ.λπ. Εἰς τὴν Νότιον ἔξοδον αὐτῆς ρεεὶ ὕδωρ ἀφθονον, δι' οὗ ἄλλοτε ἐλειτούργουν δύο ὑδρόμυλοι.

Πρὸς τὴν δυτικὴν μεριά τοῦ συνοικισμοῦ Λουλαδιανὰ εὐρίσκονται ἀρχαῖοι τάφοι, πελεκητοὶ ἐπὶ βράχων, ἠνεωγμένοι ἐπὶ τῆς θέσεως εὐρέθησαν πολυτίμα ἀρχαῖα κειμήλια καλλιτεχνικώτατα ὑπὸ φεράγγε βαθυτάτῃ μὲ πλευρὰς ὕψους ἄνω τῶν 300 μ. πρὸς Ἀνατ. ἔχουσα βουνοκορφὴν μὲ βοσκοτόπους, καὶ πρὸς Δ. τὴν ὑψηλὴν κορυφὴν 3—4 στρεμ. περιοχῆς τῆς Ρόκας ὅπου ἔκειτο ἀρχαία πόλις. Ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῆς φεράγγος αὐτῆς εὐρίσκονται μέλισσαι ἄγριαι, καὶ κατὰ τὸ θέρος παλλάκις καταρρέει μέλι. Ἄνθρωποι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἀνέλθουν ἐκεῖ.

Ἐπὶ τῆς Δυτ. κορυφῆς τῆς φεράγγος Μεσαυλίων εὐρίσκονται ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου, ὀνομαζομένου καὶ τώρα Καστρί.

Κατὰ τὸ 1936 ὑπαρχούσης ἀγροτικῆς ἀσφαλείας μικρὸν τι χρονικὸν διάστημα, πλείστα δένδρα ἄγρια ἐνεβολοθήσαν ἐπὶ τῆς καταλλήλου τοποθεσίας καὶ ἔπιασαν καὶ ἐμεγενθύθησαν, ἀλλ' ἐλλείψει ἀγροτικῆς ἀσφαλείας κατόπιν τὰ πλείστα κατεστράφησαν ζημιωθέντα

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΑΜΥΓΔΑΛΟΚΕΦΑΛΙ

Οί κάτοικοι τῆς Κοινότητος εἶναι 446, ἀποτελεῖται ἐκ δύο χωρίων Ἀμυγδαλοκεφάλι—Κεραμοτῆν. Πρόεδρος τῆς κοινότητος εἶναι ὁ Μοτάκης Χαράλαμπος, Κοιν. Σύμβουλοι Λαγουδάκης Εὐάγγ., Ἀρχολάκης Ἐμμ., Μοτάκης Εὐθύμι-Μπατιτσάκης Μιχαήλ, Ἱερεὺς Στρατάκης Νικόλαος.

Ἔχει ἐλαιόδενδρα περίπου 20 χιλ. Παράγει ἔλαιον 30 χιλ. ὄκ., σιτηρὰ 40 χιλ. ὄκ., οἶνον 15 χιλ. ὄκ., χαροῦπια 20 χιλ. ὄκ. Παράγει πατάτες, ντομάτες καὶ κρομόδια 100 χιλ. ὄκ. Δὲν παράγει σταφίδα, ἐσπεριδοειδῆ κάστανα, ἀμύγδαλα καὶ τριφύλι ἔχομεν βρυσούλες ὑδρεύσεως καὶ ἀποθήκη λιπασμάτων.

Ἔχομεν αἰγοπρόβατα οἰκόσιτα 350, κτήνη 60, χειμαδιά ὄχι. Ποιοτικὸς ἀγρὸς, μνημεῖα καὶ Κοιν. Γραφεῖον δὲν ἔχομεν. Ἐπίσης δὲν ἔχομεν εὐπρόσωπον Δημοτικὸν σχολεῖον. Συνεταίροι εἶναι 89.

Ἡ Κοινότης ἐξετέλεσε ἔργα ὑδρεύσεως. Ἔχομεν Ἐπιστήμονας 1 Ἱατρὸν 2 Δασκάλους Φοιτοῦν 8 εἰς τὸ Γυμνάσιον καὶ εἰς εἰς τὴν Ἀνωτάτην Ἐμπορικὴν Σχολὴν Μπατιτσάκης Γεώργιος τοῦ Γεωργίου.

ἢ πυρποληθέντα. (Προσέξετε κ. Ἀρμόδιοι Κυβερνήται).

Κατὰ τὸ 1916 ἐνεργεῖα τοῦ κ. Ἐμμ. Μπαλαντίνου ἤλθον Μηχανικοὶ καὶ μεταβάντες εἰς Μεσαῦλια ἔκαμαν κατόπτευσιν καὶ προμελέτην διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων Β. πρὸς τὴν πεδικὴν ἔκτασιν Προδρόμου Ντελιανῶν Ἀοτρίκου πρὸς ἄρδουσιν. Συνεπεῖα τῶν πολέμων ἡ ἐργασία ἔμεινεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, βραδύτερον ὁ βουλευτὴς κ. Πολυχρονίδης ἐπιδείξας μέγιστον ἐνδιαφέρον, ἐνήργησε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν συστηματικωτέρας μελέτης, τὴν ἔγκρισιν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ μελετηθέντος ἔργου καὶ τὴν ἀποστολὴν καὶ μεταφορὰν τῶν ὑδροσωλήνων. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εὐρίσκεται τὸ οπουδαῖον καὶ ὠφελιμώτατον εἰς τοὺς κατοίκους ἔργον αὐτό, αἱ ἐνέργειαι τοῦ κ. βουλευτοῦ συνεχίζονται ὡς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν κατοίκων.

Ἄς εὐχηθῶμεν τὴν πλήρην πραγματοποίησιν του.

Ἀξίαν λόγου Βυζαντινῆς κατασκευῆς ἐκκλησίαν ἔχει τὸ χωρίον Προδρόμος τῆς Κοινότητος, τὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, Προδρόμου, μὲ ἐξαιρετοὺς τοιχογραφίας καλλιτεχνικάς.

Ἐκλεκτὰ καὶ ἐκτιμώμενα πρόσωπα εἶχεν ἡ Κοινότης ἐκτὸς τοῦ Ἀναγ. Ἀγοραστάκη καὶ τοὺς Βασίλ. Παπαδογιωργάκη, ἐκλεγέντα Δήμαρχον κατὰ τὸ 1906, καὶ τοὺς Νικολ. Μηνιωτάκη, Δασκαλάκη παλαιούς ἀγωνιστάς ἀποθανόντες ἤδη, ἀλλ' αὐτοὶ καὶ αἱ πολυμεεῖς οἰκογένειαι τῶν ὡς καὶ τοῦ Στυλ. Μπαλαντίνου ἠγωνίσθησαν ἀπὸ τοῦ 1821 ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας καὶ Ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετ' αὐταπαρνήσεως ὑπερέχου.

Ἐπαλλήλους, δὲν ἔχομεν. Ἀρχηγούς καὶ ὄπλαρχηγούς εἶχομεν τὸν Ἄν. Σκαλίδην, Φαρδαμὴν καὶ Καρεκλάν.

Ἐρείπια ἀρχαίων πόλεων καὶ μεταλλεύματα δὲν ὑπάρχουν, δασικαὶ ἐκτάσεις ὑπάρχουν.

Ἡ ἀγροτική ἀσφάλεια πρέπει νὰ ἀναδιοργανωθῇ. Τὰ λιπάσματα εἶναι ἐπωφελῆ στοὺς γεωργούς. Οἱ γερμανοὶ ἐπέφεραν ζημίαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰωάν. Μ. Μπατιστάκη καὶ ἄλλας. Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος εἶναι 37 ἑκατομ.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΣΠΗΛΙΑΣ

Πληθυσμὸς: 750 κατοίκους.

Πρόεδρος. Νικόλαος Καντσάκης. Σύμβουλοι. Ἐμμ. Φρουδάκης, Ἰωάν. Βουτσάκης, Κυρ. Μπερτάκης καὶ Χαραλ. Λαγουδάκης.

Ἐφημέριος. Ἰωσήφ Τζανακάκης, Σχολῆς Κορίνθου.

Ἡ Κοινότης ἔχει 38 χιλ. ἐλαιόδενδρα, παράγει ἐτησίως ἔλαιον 220 χιλ. ὄκ., σιτηρὰ 30 χιλ. ὄκ., οἶνον 250 χιλ. ὄκ., σταφίδα 4 χιλ. ὄκ., ἔσπεριδοειδῆ 25 χιλ. ὄκ., ἀμύγδαλα 1000 ὄκ., τριφύλλι 10 χιλ. ὄκ., κηπουρικὰ ἐν γένει 15 χιλ. ὄκ. Αἰγοπρόβατα ἔχει 408, κτήνη 110.

ἔχει ποτιστικούς ἀγρούς ὡς ἔγγιστα 150 στρεμμάτων.

Ἡ κοινότης ἔχει 1 μεγάλην πηγὴν καὶ 2 ἄλλας μικρότερας, Μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου καὶ κοινοτικὸν Γραφεῖον δὲν ἔχει ἐτοιμάζει πρὸς ἀνέγερσιν.

ἔχει Δημοικὸν Ζτάξιον σχολεῖον εὐπρόσωπον.

Ἡ κοινότης ἐξετέλεσεν τμήμα ὕδραγωγείου, 3 γεφυρίδια καὶ μελετᾷ τὴν κατασκευὴν Κοινοτικοῦ γραφείου, Μνημεῖου ἀγνώστ. στρατιώτου, ἀποθήκην λιπασμάτων καὶ μεταφορὰν ὕδατων πρὸς ἄρδουσιν. Ἐπίσης ἐξετέλεσεν ὕδραύλακας καὶ ἐπισκεύασε μίαν βρύσην.

Εἰς τὰ Γυμνάσια καὶ Θεολογικὴν Σχολὴν φοιτοῦν 40, εἰς Ἀεροπορίαν 2, Ναυτικὴν Σχολὴν 1, Ἀνωτάτην Ἐμπορικὴν 1.

Ἐπιστήμονας ἔχει: 2 δικηγόρους, 4, ἰατροὺς 1 βιολόγον, 2 ἀστυνομικοὺς, 1 διευθυντὴν, 1 συμβολαιογράφον, 1 θεολόγον, 1 φιλόλογον φυσικομαθηματικόν, 1 Λυκείαρχην, 2 μηχανικοὺς, 1 πρόεδρον Ἐφετῶν, ἑ. ἄ. 1 ἠλεκτρολόγον, 4 τελειοφοίτους Γυμνασίου. Ἐκ Σπηλιάς δὲ ἦτο καὶ ὁ ἄ-

ποθανῶν μεγαλέμπορος Μιχ. Σφακιανάκης.

Οἱ ἀποθανόντες ἐπιστήμονες εἶναι: 2 δικηγόροι 1 Θεολόγος Ἐπίσκοπος Πτολεμαΐδος, 1 ἰατρός, 1 Ἐμπορικῆς Σχολῆς.

Ἡ κοινότης ἀνέδειξεν 2 Ἀρχηγούς, 3 ὄπλαρχηγούς, 1 ὑπαρχηγόν, 1 ὑποστράτηγον, 1 ταγματάρχην, (φονευθέντα), σωματάρχας καὶ ὄπλαρχηγούς Β' τάξεως 8.

Ἰωάν. Ἀναστασάκην, Νικ. Ἀναστασάκην, Γεώργ. Χ. Λουκάκην, Προκόπην Φουρναράκην, Νικ. Πατσιμίδην, Μιχ. Ν. Ἀναστασάκην, Ἐμμ. Τριποδάκην, Κυρ. Φρουδάκην, Ξηρούχην, Τσιλιμιγκάκην, Γεωρ. Β. Μεσαρχάκην, Ν. Ι. Ἀναστασάκην, Κωνσ. Μανουσάκην, Ἐμμ. Γκαγιαγιάκην, Γεώρ. Κεραμιανάκην Εὐστρ. Βροντζάκην Στυλ. Φρουδάκην.

Ἐχει ναῖδριον μὲ τοιχογραφίας ἐξαιρέτους χρονολογίας 1451.

Ἐχει ἄξιον λόγου Σπήλαιον ἐπὶ τῆς πλαγιάδος λόφου βραχώδους χωρητικότητος 500 τετραγ. μέτρ. ὕψους, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θόλου του, 7 μέτρων μὲ στήλην βραχώδη ἐν τῷ μέσῳ κρατοῦσαν τὸν θόλον καὶ τὸ ὄλον Σπήλαιον. Κεῖται 150 μέτρ. ἄνω τῆς ἐπιφ. τῆς θαλάσσης, ἐκ τοῦ εὐρέως προαυλίου φαίνεται ὄλος ὁ κόλπος Χανίων, τὸ τάφος Βενιζέλου, ὄλη ἡ Κυδωνία, τὰ Λευκὰ ὄρη, καὶ ἐν εὐδίᾳ, ἡ Νῆσος Μῆλος. Ἐπὶ μιᾶς γωνίας τοῦ Σπηλαίου εἶναι ὁ ναῖσκος τοῦ Ἁγίου Ἰωάν. τοῦ Ἐρημίτου.

Ἐκ τινος βράχου στάζει καθ' ὄλον τὸ ἔτος κατὰ συχνὰς σταγόνας ὕδωρ, τὸ ὁποῖον θεωροῦν οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων ἰαματικόν τῶν ὀφθαλμῶν. Πλείστοι προσέρχονται κατὰ τὴν πανήγυριν (7. 8)βρίου) τρώγοντες πίνοντες καὶ διασκεδάζοντες χορεύοντες καὶ ἄδοντες ἀπὸ τῆς προηγουμένης καὶ καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν. Εἶναι τόπος ἐκτάκτου ὠραιότητος. Πλείστοι κατὰ τὸ θέρος ἔρχονται πρὸς διασκέδασιν, ἔχει δὲ καὶ δεξαμενὴν μὲ ὄμβριον ὕδωρ ψυχρότατον.

Τὰ λιπάσματα θεωροῦμεν χρησιμώτατα. Ἡ Ἀγροφυλακὴ ἔχει ἀνάγκην ἀναδιοργανώσεως.

Οἱ Γερμανοὶ ἐβομβάρδισαν τὸ χωρίον τὴν 21ην Μαΐου 1941, κατέρευσαν δὲ ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ 7 οἰκίαι καὶ ὑπέστησαν ρωγμὰς ἄλλαι 10. Δὲν ἔμεινε δὲ ὕελοσ καὶ παράθυρον ἀβλαβὲς ἐπὶ τῶν οἰκιῶν τοῦ χωρίου. Ἐπίσης καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλαιῶνος αἱ ὀβίδες κατέστρεψαν καὶ κατέκοψαν

πολλά δένδρα. Οί γερμανοί επέβαλον πολλά πρόστιμα, εις ξλαιον, οίνον, πρόβατα, βόας, αὐγά, χρήματα καὶ ἄλλα πολλά. Ἐφόνευσαν τέσσαρας ἀνθρώπους ἐκ τῶν κατοίκων μας τοὺς Ἐμμ. Καλητσουνάκην, Μιχ. Σαρήν, Ἐ. Δαρμαράκην, καὶ Γεώργ. Μπερτάκην.

Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητός μας εἶναι 92 ἑκατομμύρια.

Βουλευταὶ ἐξελέγησαν ἐκ Σπηλιᾶς κατὰ διάφορα ἔτη οἱ ἑξῆς: Δημ. Χρυσάφοπουλος ἀντιπρόσωπος Κισσάμου ἐν τῇ ἐν Ἑλλάδι Συνελεύσει ἀπὸ 1821—1827. Στέφ. Ψαρουδάκης (ὁ γέρον) ὁ ἐν Γραμβούσα δράσας πάρα πολύ. Κωνστ. Χ. Λουκάκης 1874 τῆς Συνελεύσεως Κρήτης. Νικόλ. Ε. Ἀναστασάκης 1873 καὶ τὸ 1903 βουλευτὴς τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου Στεφ. Μ. Ψαρουδάκης 1889, 1901, 1905, 1907. Ἐμμ. Θεοδωρίδης 1906, 1907, 1912—1915. Μιχ. Ν. Ἀναστασάκης 1906, 1910—1911. Ἐμμ. Τριποδάκης 1931 ὑποστράτηγος.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΛΑΘΗΝΩΝ

Οἱ κάτοικοι τῆς κοινότης ἀνέρχονται εἰς 360 καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν συνοικιῶν Ἁγίου Ἰωάννου, Ἁγίου Ἀθανασίου, Ρετόντας καὶ Ἐπάνω Χωρίου.

Ὁ Πρόεδρος τῆς κοινότητος Χρῆστος Σγουρομάλλης, οἱ Σύμβουλοι: Μιχ. Λεφάκης, Μιχ. Σγουρομάλλης, Δημ. Καρκομυτάκης καὶ Στυλ. Κυνηγάκης, ὁ ἱερεὺς Δημ. Σγουρομάλλης ἐκ τῆς προπαρασκευαστικῆς Ἱερ. Σχολῆς προερχόμενος.

Ἐχει ἐλαιόδενδρα 30 χιλ. Παράγει ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον 130 χιλ. ὀκ. ξλαιον, σιτηρὰ 80 χιλ. ὀκ., οἶνον 300 χιλ. ὀκ., ἐσπεριδοειδῆ δένδρα ἔχει 500, ἀμύγδαλα 5 χιλ. ὀκ., κηπουρικὰ περὶ τὰς 15 χιλ. ὀκ., ποτιστικούς ἀγρούς ἔχει 10 στρέμμ. ὕδρευονται ἐκ 4 πηγῶν. Αἰγοπρόβατα 400, κτήνη 60.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΓΟΥΡΟΜΑΛΛΗΣ
Πρόεδρος Κοινότητος
Καλαθίνων

Εἰς τὸν Οἶνον. Σ)σμὸν ἔχουν ἐγγραφῆ 100 συνεταῖροι, ἔχει εὐπρόσωπον δημοτ. σχολήν.

Ἡ κοινότης κατεσκεύασε διὰ προσωπικῆς τῶν κατοίκων ἐργασίας ἀμαξιτὴν ὁδὸν καὶ 3 βρύσσαις, ἔχει 2 ἐπιστήμονας, ἀποθανόντα 1, τὸν δικηγόρον καὶ Συμβολαιο-

γράφον Νικ. Σγουρομάλλην. Ουτός ἦτο ὄπλαρχηγός εἰς Ἑπειρον καὶ πρόεδρος τῶν Ἀγωνιστῶν Ν. Χανίων.

Εἰς τὸ Γυμνάσιον φοιτοῦν 10 μαθηταί, ἔχουν 2 πολιτικούς ὑπαλλήλους, τοὺς Μιχ. Ἐμμ. Σκορδυλάκην, Δημ. Θεοδωράκην καὶ στρατιωτικούς τοὺς Ἀντων. Λαϊνάκην, Γεωρ. Καρκομυτάκην, Χρηστ. Σγουρομάλλην καὶ Ἐμμ. Φιλιππάκην. Ἀρχηγούς εἶχομεν τὸν Γεωρ. καὶ τὸν Ἐμμ. Καμπούρην, ὄπλαρχηγούς τοὺς Ἀρτέμ. Λαϊνάκην, Νικ. Σγουρομάλλην, Ἐμμ. Σγουρομάλλην καὶ Ἐμμ. Μανινάκην.

Ἐχουν ἀρχαίας πόλεις ἐρείπια «Θεναί» τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ὡς ὀρμητήρια καὶ καταφύγια. Πλησίον αὐτῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Καστελλίου 1866 ἐνεταφιάσθη ὁ Ταγματάρχης Κυρ. Φρουδάκης ἐκ Σπηλιᾶς, ὅστις εἶχε κατέλθει ἐξ Ἀθηνῶν μὲ σῶμα ἐθελοντικὸν καὶ ἐφονεύθη γενναίως πολεμῶν. Ἐδῶ ἐπολέμησε καὶ ὁ Κονδύλης κατὰ τὸ 1896 ὡς ὑπαξιωματικὸς τότε.

Ἐχει κηпарισσώνας. Τὰ λιπάσματα εἶναι χρησιμώτατα, ἡ ἀγροφυλακὴ πρέπει νὰ ἀναδιοργανωθῇ. Πισμὸν ἔχει 43 ἑκατομμύρια.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΑΦΡΑΤΩΝ

Ἡ Κοινότης Ἀφρατῶν ἀποτελεῖται ἐκ μόνον τῶν Ἀφρατῶν ἔχει, τριακοσίους κατοίκους.

Πρόεδρος τῆς Δημ. Ἀλ. Παπαδεράκης, κοινοτικοὶ σύμβουλοι: Δημ. Ἀντ. Σκαράκης, Ἐμμ. Νταγκουνάκης, Κωνσ. Καλιτσάκης καὶ Μιχ. Τερεζάκης, ὁ ἐφημέριός των Ἱερομόν. Μονῆς Καλλινικὸς Σιδεράκης.

Ἡ κοινότης ἔχει ἐλαιόδενδρα 15 χιλ. Παράγει ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον 40 χιλ. ὄκ. ἔλαιον, σιτηρὰ 50 χιλ. ὄκ., σῖνον 60 χιλ. ὄκ., χαρούπια 10 χιλ. ὄκ., ἀμύγδαλα 10 χιλ. ὄκ., πατάταις, κρομμύδια, ντομάταις κ.λ.π. κηπουρικὰ 30 χιλ. ὄκ.

Ἐδρεύεται ἡ κοινότης, μόνον ἐκ δεξαμενῶν ὀμβρίων ὑδάτων.

ΔΗΜ. ΑΛΕΞ. ΠΑΠΑΔΕΡΑΚΗΣ
Πρόεδρος Κοινότητος
Ἀφρατῶν

Ἐχει σχολεῖον εὐπρόσωπον, γραφεῖον κοινοτικόν, ἀποθήκην λιπασμά-

των δὲν ἔχει. Εἰς τὸν Οἶνοπ. Συνεταιρισμὸν συμμετέχουν 30.

Ἡ κοινότης ἐξετέλεσε διὰ προσωπικῆς ἐργασίας τῶν κατοίκων καὶ μικρᾶς κρατικῆς ἀρωγῆς, 2 ὑδροδεξαμενάς. Κατασκευάζει, διὰ κρατ. ἀρωγῆς καὶ προσωπικῆς τῶν κατοίκων ἐργασίας σκληρᾶς, ἀμαξιτὴν ὁδὸν 10 χιλιομ. ἐκ Κολουβαρίου εἰς Ἀφράτα.

Εἰς γυμνάσιον φοιτοῦν 5 μαθηταί.

Ἀποθανὼν ἐπιστήμων δικηγόρος ὁ Κωνστ. Λουρανδάκης. Ἐχομεν εἰς τὴν κοιν. Ἀφράτων 1 ὑπάλ. τὸν Στέφανον Τ. Χριστοδουλάκην, ὑπάλληλον εἰς τὴν Ἀγρ. Τράπεζαν καὶ 1 Ἐπίσκοπον εἰς Ἀλεξάνδρειαν Ἰλαρίωνα Κοϊβεράκην, λίαν μορφωμένον, προελεύσεως Ἰ. Μ. Γωνιάς.

Τὸ χωρίον Ἀφράτα εἶχε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 τὸν διάσημον ἀρχηγὸν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης Ἰ. Μαληκούτσην καὶ τῶν ἐπαναστάσεων 1896—97 καὶ Μακεδονικῶν ἀγῶνων Γεώργιον Χριστοδουλάκην.

Ἡ κοινότης ἔχει αἰγοπρόβατα 1500, κτήνη 50 καὶ βοσκοτόπους 2.500 στρέμματα.

Εἰς τὴν κοινότητά μας ὑπάγεται ἡ ἀρχαία πόλις Δικτύνη (Μένιαις)

Εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν βοσκοτόπων εὐρίσκεται σίδηρος. Δασικὰς ἐκτάσεις δὲν ἔχει.

Ἡ ἀγροφυλακὴ πρέπει ταχέως ν' ἀναδιοργανωθῆ.

Τὰ χημικὰ λιπάσματα εἶναι χρησιμώτατα.

Οἱ γερμανοὶ δὲν ἐπέφερον καταστροφάς.

Ὁ προϋπολογισμὸς ἀνέρχεται περὶ τὰ 25.000.000.

Οἱ ἀφραθιανοὶ ὡς ναυτικοί, προσέφερον μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας ἐπὶ 100 ἐτίαν μεταφέροντες ἐπαναστάτας ἐκ Κυθέρων εἰς Κρήτην (Μένιαις) καὶ ἐκ Κρήτης, εἰς Κύθηρα. Διεκρίθησαν κυρίως ὁ ἀρχηγὸς Ἰ. Μαληκούτσης ὅστις ἔδρασεν ἐξαιρετικῶς καὶ οἱ πλοίαχοι, Χατζῆ Μιχάλης, Γρ. Ἀντ. Παπουτσάκης ἀδελφοὶ καὶ ὁ Παπαδερὸς.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΕΛΟΥΣ

Ἡ Κοινότης ἔχει κατοίκους. 665, ἀποτελεῖται ἐκ 3 χωρίων, Ἐλους, Λίμνης καὶ Λουχι.

Πρόεδρος Περ. Μυλωνάκης, Κοιν. Σύμβουλοι, οἱ Μαρκ. Ἀνδρουλάκης, Ἡρα. Ἀναγνωστάκης καὶ Ἐλευθ. Κυριακάκης. Ἱερεὺς Ἀντ. Μπαντουράκης.

Ἐλαιόδενδρα ἔχει 10.000, κατὰ μέσον ὄρον παράγει ἑτησίως 50.000 ὄκ. ἔλαιου, δημητριακά 40.000 ὄκ., οἶνον 50.000 ὄκ., κάστανα 300.000 ὄκ., ἀμύγδαλα 1.000 ὄκ., τριφύλλι, πατάτες κρομμύδια ντομάτες κ.λ.π. κηπουρικά 200 χιλ. ὄκ. ἔχει αἰγοπρόβατα 3 χιλ. καὶ κτήνη 60, ἔχει βοσκοτόπους καὶ χειμαδιά. Τὰ λιπάσματα εἶναι χρησιμώτατα στὴν Γεωργίαν. Ἐκ τῆς Ἀγροφυλακῆς δὲν εἶναι εὐχαριστημένοι οἱ κάτοικοι καὶ ζητοῦν ἀναδιωργάνωσιν ῥιζικήν. Οἱ Γερμανοὶ ἐπέφεραν καταστροφὰς καὶ βλάβας. Ὁ προϋπολογισμὸς ἐσόδων τῆς Κοιν. εἶναι 20 ἑκατομμ.

Ποτιστικαὶ ἐκτάσεις 500 στρέμ., ἡ κοιν. ὑδρεύεται ἐκ πηγαίου ὕδατος. Μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου, ὡς καὶ Κοινот. Γραφεῖον δὲν ἔχει. Ἀποθήκη λιπασμάτων ἔχει, Δημοτικὸν Σχολεῖον δὲν ἔχει. Συνεταῖροι εἶναι 132.

Ἀνήγειρεν Σταθμὸν χωροφ. κοιν. Κατάστημα, ὕδραγωγεῖον καὶ Ἐκκλησίαν.

Ἐχει τρεῖς ἐπιστήμονας, εἶχεν ἰατρὸν ἔξοχον τὸν Θεοδ. Κουκουράκη ἀποθανόντα, διατελέσαντα Βουλευτὴν καὶ Διευθυντὴν Δημ. Νοσοκ. Χανίων.

Εἰς τὰ Γυμνάσια φοιτοῦν 20 μαθηταί.

Ὁπλαρχηγὸς ἀνέδειξεν, Γεωρ. Σκαλιδάκη Μακεδονομάχον καὶ Γεώρ. Κυρίτην ὄπλαρχ. κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις. Εἰς τὸν Ἡπειρωτικὸν ἀγῶνα ἐφονεύθησαν ὁ Κουκουράκης, Μαθηταί: Ἀντ. Π. Μυλωνάκης, Νικ. Ἐμμ. Μυλωνάκης, Ὀλγα Ε. Σκαλίδου, Ἀν. Ἀρι. Μπερτάκης, Δημ. Γε. Μπερτάκης, Κων. Κυριτσάκης, Μ. Νικ. Γρηγορίου, Κοφισάκης Μίμης τοῦ Κων., Ἰω. Ἐλευθ. Τζανακάκης, Χρήσ. Δ. Ζηνιδωδάκης, Κωστ. Ἐ. Λυραντωνάκης, Ἐμ. Στ. Χαλκιάδης, Οὐρανία Θε. Ραῖσάκη, Βασ. Ἀνδρουλάκης τοῦ Κωσ. Κωνσ. Ἐμ. Ἀνδρουλάκης, Μάρκος Ἀνδρουλάκης, Ἰω. Στ. Ζουριδάκης, Γε. Στεφ. Ζουριδάκης.

Εἰς Σχολὴν Ἀριάνδης: Χαρικλ. Γε. Λιφαντωνάκη, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεοδ. Ραῖσάκης, ὑπάλληλοι, Ἐμ. Ν. Μπερτάκης Μοιρ. Χωροφ., Δημοσθ. Θεοδ. Ζουριδάκης Ἀνθητῆς χωροφ., Ἰω. Στέφ. Ἀνδρουλάκης Ἀγρόνομ. Μιχ. Χαλκιάδης φυλακῶν, Φώτιος Ἰω. Χαλκιάδης πυροσβεστ. Γραμμ. Κοινότητος Κωνσ. Κυριτσάκης.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΑΝΩΣΧΕΛΗΣ

Ἡ Κοινότης Ἀνώσχελης εὑρίσκεται περὶ τὰ 2 χιλιομ. Ν. Δ. τῆς κωμοπόλεως Βουκολιδῶν καὶ μετ' ἔδραν τὴν Ἀνώσχελην περιλαμβάνει καὶ τοὺς συνοικισμοὺς Πεταλιανὰ καὶ Καμαδιανὰ. Ἔχει κατοίκους 380.

ΕΜΜ. ΓΡ. ΚΑΝΤΙΑΔΑΚΗΣ
Πρόεδρος Κοινότητος
Ἀνώσχελης

Πρόεδρος τῆς Κοινότητος εἶναι ὁ Ἐμμ. Γρηγ. Καντιδάκης καὶ Σύμβουλοι Χαρ. Κοκολογιαννάκης, Γεωρ. Χατζηδάκης, Νικ. Παπαδογιωργάκης καὶ Διον. Γιανναντωνάκης.

Ἰερεὺς ὁ Ἐμμ. Ι. Καλαντζάκης ἀπόφοιτος τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς.

Ἡ Κοινότης ἔχει περὶ τὰς 15 χιλ. ἔλαιόδενδρα, παράγει ἔλαιον κατὰ μέσον ὄρον ἐτησίως 75.000 ὀκ., σιτηρὰ 30.000 ὀκ., οἶνον 80.000 ὀκ., ἔσπεριδοειδῆ 10.000 ὀκ., χαρούπια 5.000 ὀκ., ἀμύγδαλα 1.000 ὀκ., πατάτες, ντομάτες καὶ λοιπὰ κηπουρικὰ περίπου 15.000 ὀκ.

Ἄγρους ποτιστικούς ἔχει περὶ τὰ 80 στρέμματα. Πόσιμον ὕδωρ πηγαῖον καὶ φρεάτιον.

Ἡ Κοινότης ἔχει βοσκοτόπους καὶ χειμαδιὰ, ἔχει 500 αἰγοπρόβατα καὶ 40 μεγάλα κτήνη.

Μνημεῖον Ἀγνώστου Στρατιώτου, ἀποθήκην λιπασμάτων καὶ Κοινοτ. Γραφεῖον δὲν ἔχει.

Εἰς τὸν Οἰνοποιητικὸν Συνισμὸν μετέχουν 85.

Ἔχει Δημοτικὸν Σχολεῖον εὐπρόσωπον.

Ἡ Κοινότης Ἀνώσχελης ἐξετέλεσεν ἔργα τινα ὑδρεύσεως καὶ ὁδοποιίας.

Ἔχει ὑπαλλήλους τοὺς Στυλ. Μανωλακάκην ἐλεγκτὴν οἰκονομικῶν, Ἰωάν. Γιανναντωνάκην ταμιακόν, Μιχ. Φρονιμάκην Ἀνὸρχην Χωροφυλακῆς, καὶ Στυλ. Μανωλακάκην Καθηγητὴν Φυσικο—Μαθηματικῶν.

Ἔχει φοιτητὰς τὸν Γεώργ. Μαμιδάκην φοιτητὴν Ἀνωτέρας Ἐμπορικῆς. Εἰς τὰ Γυμνάσια φοιτοῦν 8 μαθηταί.

Ὀπληρηγὸν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1896—97 εἶχε τὸν Ἐμμ. Κοκολογιάννην κατὰ δὲ τὴν τοῦ 1821 τὸν γενναῖον ἥρωα Κοκολομανῶλην.

Οἱ κάτοικοι δὲν εἶναι εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς Ἀγρο-

φυλακῆς καὶ ἐπιζητοῦν τὴν ταχείαν ἀναδιοργάνωσίν της. Τὰ λιπάσματα θεωροῦν οἱ κάτοικοι χρησιμώτατα καὶ χρησιμοποιοῦν τοιαῦτα.

Ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων της εἶναι 45.000.000.

Οἱ Γερμανοὶ δὲν ἐπέφερον καταστροφὰς εἰς τὰ χωριά των παρὰ μόνον δενδροτομὰς ἀγρίων δένδρων.

Εἰς τὰς πρὸς Ἄν. καὶ Νοτίως λοφοκορυφὰς ἐγένετο εἰς ὄλας τὰς ἐπαναστάσεις μάχαι ἐπαναστατῶν κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν Σεληνωτῶν Τούρκων (1821, 1866, 1896—97). Νοτιώτερον περὶ τὰ 2 χιλ. κείται τὸ ἱστορικὸν Δρομόνερον ὅπου κατὰ τὴν 14ην Ἰουνίου 1896 οἱ Τούρκοι ἐπιτεθέντες ὅπως προχωρήσωσι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀποκλεισμένων Τούρκων τοῦ Σελήνου, ἀπεκρούσθησαν ἠττηθέντες μετὰ μεγίστων ἀπωλειῶν.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΟΛΥΜΒΑΡΙΟΥ

Κάτοικοι 750. Συνοικισμοὶ 5, Κολυμβάρι, Γρημβηλιανὰ, Κλαδουριανὰ, Μινωθιανὰ καὶ Σκουτελώνας.

Πρόεδρος Σταῦρος Μαυροματάκης. Κοινот. Σύμβουλοι Δημήτριος Τζεράνης, Ἀντώνιος Μαλλακνάκης, Ἄριστ. Σταματάκης καὶ Στέφανος Χλωράκης. Ἱερεὺς Καμαδωράκης Θεοδόσιος, ἀπόφοιτος Σχολῆς.

Ἔχει ἐλαιόδενδρα 15.000, παράγει ἐτησίως ἔλαιον 200.000 ὄκ., σιτηρὰ 30.000 ὄκ., οἶνον 100.000 ὄκ., ἐσπεριδοειδῆ 10.000 ὄκ., τριφύλλι 30.000 ὄκ., γεώμηλα, κρεμμύδια, πεπονσοειδῆ, ντομάτες κλπ. 15.000 ὄκ. Ἀρδεύσιμοι ἀγροὶ στρέμματα 1000.

Αἰγοπρόβατα οἰκόσιτα 100, κτήνη 17.

Ὑδρευσις Κοινότητος: ὕδραγωγεῖον ὑπὸ κατασκευῆν, καὶ φρεάτιον ὕδωρ.

Ἔχει Κοινοτικὸν Γραφεῖον, ἀποθήκας λιπασμάτων 3. Εἰς Συναίτηρισμαὶ Κολυμβαρίου 170 Συνεταῖροι.

Δημοτικὸν Σχολεῖον πλήρες.

Κοινοτικὰ ἔργα: 4 ἀρδεύσεως, 1 ὕδρευσεως καὶ ἐπισκευὴ κοιν)κῆς ὁδοῦ Κολυμβαρίου δι' ἀσφαλτικοῦ τάπητος.

Ἐπιστήμονας 9 ἦτοι: Στυλιανὸν Μαντωνάκην ἱατρὸν, Ἐλευθ. Μαντωνάκην ἱατρὸν, Γεώργιον Μυλωνάκην ἱατρὸν, Καλιόπην Μυλωνάκη παιδίατρον, Μυλωνάκην Μιχ. ἱατρὸν, Σταματάκην Νικολ. Δικηγόρον, Τσεπαπαδάκην Χαρίλαον Συνα)ρχην Πεζικοῦ, Γεωργακάκην Νικόλαον Ἀνθ)γόν Σχο-

λῆς Εὐελπίδων, Γεωργακάκην Κυριάκον καὶ Χρυσὴ Λουκάκη Διδασκάλου.

Φοιτοῦντες μαθηταὶ εἰς Γυμνάσια 20, φοιτηταὶ Πανεπιστημίου 2 ἦτοι Νικόλαος Μυλωνάκης φοιτητῆς χημείας καὶ Μιχαὴλ Σταματάκης φοιτητῆς ἰατρικῆς.

Ἀποθανόντες ἐπιστήμονες 2 Ἐλευθέριος Πατεράκης ὑπολόγος καὶ Γεώργιος Η. Φρυδάκης Πολιτικὸς Μηχανικός.

Δημοσίους ὑπαλλήλους ἔχει 3: Νικ. Κασελάκην Γραμματέα Εἰρηνοδικεῖου Κολυμβαρίου, Χλωράκην Ζαχαρίαν λογιστὴν Ἐνώσεως Κολυμβαρίου, Εὐστράτιον Πανεθυμιτάκην κοινοτικὸν Γραμματέα.

Ὀπλαρχηγοὺς ἐπαναστάσεων: τοὺς ἀδελφοὺς Γεώρ. καὶ Ἐμμ. Σπυριδογιάννηδες Μακεδονομάχους γεναίους, καὶ Γ. Μπενιόν.

Ἡ ἀγροτικὴ ἀσφάλεια χρήζη ἀναδιοργανώσεως. Τὰ λιπάσματα εἶναι χρήσιμα διὰ τὴν Γεωργίαν καὶ κρίνονται ἐπωφελῆ.

Καταστροφάς: Τὰ Γερμανικὰ στρατεύματα ἐπέφερον ἀρκετὰς εἰς λεηλασίας καὶ ἀρπαγὰς οἰκιῶν Μυλωνάκη ἱατροῦ, Γεωργακάκη διδασκάλου καὶ πολλῶν ἄλλων, ἐφόνευσαν δὲ καὶ τὸν Νικ. Πλατανιανάκην καὶ τὴν σύζυγον Νικ. Δεσποτάκη καὶ ἔταλαιπώρησαν πλείστους. Ἐπίσης ἀφήρσαν τὴν καλλιτεχνικωτάκην καὶ πολύτιμον εἰκόνα τῆς Βιογραφίας καὶ ἀναπαραστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Γωνιάς, ὡς καὶ βιβλία, σκεύη τρόφιμα, αἰγοπρόβατα, ἐφυλάκισαν δὲ εἰς Ἀγυιάν τὸν Ἡγούμε. Γωνιάς ὡς καὶ ἄλλους Μοναχοὺς.

Προϋπολογισμὸς 1953—54 δρχ. 40.000.000.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΟΥΝΕΝΙ

Πληθυσμὸς κοινότητος 525. Προϋπολογισμὸς 47.000.000.

Πρόεδρος Ἀντών. Γιαννακάκης.

Ἐλαιόδενδρα 18.000. Παράγει ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον ἔλαιον 80.000 ὄκ., κηπουρικὰ 25.000 κάστανα 15.000, χαρούπια 2.000, ἀμύγδαλα 2.000. Δημοτ. σχολεῖον καὶ κοιν. Γραφεῖον ἔχει.

Ἐκτελεσθέντα κοιν. ἔργα, ἀμαξιτὴν ὁδὸν ἐκ Κούνενι εἰς Στόμιον μήκους 6 χιλ. διὰ προσωπικῆς ἐργασίας τῶν κατοίκων καὶ κυβερνητικῆς ἀρωγῆς καὶ γεφυρίδια. Ὑπὸ μελέτην καὶ ἐκτέλεσιν ἀρκετὰ.

Συνέταιροι 45, Τὰ λιπάσματα κατενοήθη ὅτι εἶναι χρησιμότεα. Ἡ ἀγροφυλακὴ πρέπει νὰ ἀναδιοργανωθῆ.

Εἶχομεν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Τούρκων Γεν. Ἀρχηγὸν τὸν Ἀναγν. Σκαλίδη, ὄπλαρχ. τοὺς Γεωργιλάδες.

Μαθητὰς ἔχομεν εἰς τὰ Γυμνάσια καὶ ἄλλα Σχολεῖα 30, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον 2.

Μεταλλεῖα ἔχομεν εἰς τὰ Β. Δ. τῆς Κοινότητός μας γύψου ἀρίστης ποιότητος, οὐτινοῦ; ἤρξατο ἡ ἀξαγωγὴ γενομένων τῶν ἐγκαινίων.

Ἔχομεν τὴν ὀνομαστὴν Μοῦνην τῆς Χρυσοσκαλίτισσας εἰς θέσιν Στόμιον, ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἕνθα τὴν 15 Αὐγούστου γίνεται πανηγυρίς, ἔρχονται δὲ ὑπὲρ τοὺς χιλίους πανηγυριῶται.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΤΩ ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟΥ

Ἡ Κοινότης ἔχει κατοίκους 600. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν χωρίων Γρηγοριανὰ, Βισσιανὰ, Μαρηδιανὰ, Παππαδιανὰ, Προβηδιανὰ, Καλλεριανὰ, Βαρδιανὰ. Πρόεδρος τῆς κοιν. εἶναι ὁ Ἀντ. Ν. Τσουρουνάκης, κοινοτ. σύμβουλοι: Ἰωάνν. Στ. Σημαντηράκης, Ἐμμ. Μιχ. Καστρινάκης, Βασ. Ἐμμ. Σκυλourάκης καὶ Θεοδ. Ἀντ. Βερικάκης. Ἱερεὺς Νικόλ. Βλαστάκης.

ΑΝΤ. Ν. ΤΣΟΥΡΟΥΝΑΚΗΣ
Πρόεδρος Κοινότητος
Κάτω Παλαιοκάστρου

Ἡ κοινότης ἔχει 35.000 ἐλαιόδενδρα. Παράγει ἔλαιον κατὰ μέσον ὄρον 200.000 ὀκ. ἔτησ., σιτηρὰ περὶ τὰς 15.000 ὀκ., οἶνον 300.000 ὀκ., ἐσπεριδοειδῆ 5.000 ὀκ. κάστανα 2.000 ὀκ., Ἀμύγδαλα 10.000 ὀκ., Κηπουρικὰ ἐν γένει 100.000 ὀκάδ. Αἰγοπρόβατα ἔχει 500, κτήνη 40.

Ποτιστικoὺς ἀγροὺς ἔχει περὶ τὰ 20 στρέμματα. Ἔχει βρῦσην καὶ φρεάτιον ὕδωρ.

Μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου καὶ κοινοτικὸν γραφεῖον ὄχι. Εἰς τὸν Οἶνοπ. Συνετ. ἔχουν ἐγγραφῆ 100. Δημοτ. Σχολὴν ἔχει εὐπρόσωπον. Ἔχει ἐκτελέσει κοινοτικὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν καὶ 1 βρῦσην καὶ προσεχῶς θὰ ἐκτελέσῃ μεταφορὰν ὕδατος καὶ ὀχετοῦς.

Ἔχει μορφωμένους καὶ διδασκάλους 7. Φοιτᾶ εἰς τὸ Γυμνάσιον ὁ νέος Ἰωάν. Βερικάκης. Ὑπαλλήλους στρατ. ἢ πολιτικούς δὲν ἔχει. Ἐκ τῆς Ἀγροτικῆς ἀσφαλείας οἱ κάτοικοι δὲν εἶναι εὐχαριστημένοι ἐπιζητοῦν τὴν ἀναδιωργάνωσιν αὐτῆς. Τὰ λιπάσματα θεωροῦν ὠφελιμώτατα.

Οἱ Γερμανοὶ ἐπέφερον εἰς τὴν Κοινότητά των μεγάλας ζημίας καὶ καταστροφάς. Ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων τῆς Κοινот. εἶναι 35.000.000.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΠΕΡΙΒΟΛΙΩΝ ΕΝΝΕΑ ΧΩΡΙΩΝ

Οἱ κάτοικοι τῆς κοινότη. εἶναι 254. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ Περβόλια καὶ τὸν συνοικισμὸν Κοντοपुरιανᾶ. Πρόεδρος αὐτῆς εἶναι ὁ Ζαχ. Ἄντ. Παπαδάκης. Κοινот. σύμβουλοι οἱ Ἰωάν. Β. Ζουριδάκης, Νικ. Δημ. Καμηλάκης καὶ Θρ. Γεωρ. Σπερελάκης. Ὁ ἐφημέριος Νικ. Ἄν. Παπαδάκης, ἀπόφοιτος τοῦ Ἀνωτέρου Ἐκκλῆσ. φροντιστηρίου Ἀγ. Τριάδος.

Ἡ κοινότης ἔχει 6.000 ἐλαιόδενδρα. Παράγει ἔλαιον 15—20 ὀκ. ἔτησ, σιτηρὰ 5.000 ὀκ., οἶνον περὶ τὰς 15.000 ὀκ., σταφίδαν δι' ἰδίαν χρῆσιν τῶν κατοίκων περὶ τὶς 1.500 ὀκ., ἐσπεριδοειδῆ 3.000 ὀκ., κάστανα 10.000 ὀκ., χαρούπια 2—3 χιλ. ὀκ., ἀμύγδαλα 500 ὀκ., πατάτες 15.000 ὀκ. Κρόμμυα 7.000 ὀκ., Καρύδια 1000 ὀκ., κηπουρικὰ καὶ ἄλλα πολλὰ. Ποιιστικὸς ἀγρὸς ἔχει περὶ τὰ 60 στρέμματα. Ὑδρεύεται ἐκ 5 βρυσῶν μὲ διαυγὲς καὶ ἄριστον ὕδωρ.

Ὀλόκληρα τὰ Ἐννέα Χωρία ὑπολογίζεται ὅτι παράγουν περὶ τὰς 300.000 κάστανα ἑτησίως.

Τὸ γραφεῖον τοῦ Σχολείου χρησιμοποιεῖται ὡς γραφεῖον κοινότητος ὡς καὶ γραφεῖον τοῦ Γεωργικοῦ Πιστωτικοῦ Συνεταιρισμοῦ. Ὁ Σ(σ)μὸς ἔχει 40 συνεταίρους.

Τὸ Δημ. Σχολεῖον εἶναι ἐκ τῶν εὐπρεπεστέρων καὶ ἐπιπλωμένων τῆς Κρήτης καθ' ὁμολογίαν Ἐπιθεωρητῶν.

Ἔργα Κοινοτικά ἐκτελεῖ: ἀμαξιτὴν ὁδὸν 400 μέτρων ἐπὶ βραχῶδους ἐδάφους. Ἔχει ἀνάγκη γεφύρας ἥτις ἀπροβλέπεται ὅτι θὰ στοιχίσῃ περὶ τὰ 20 ἑκατομ. διὰ νὰ συνδεθῇ μὲ τὴν ἀρτηρίαν. Ἡ κοινότης ζητᾶ οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν ἀπὸ τὸ Κράτος. Ἡ κοινότης κατεσκεύασε ἐπίσης μίαν γέφυραν, τὸ ὠραῖον σχολεῖον καὶ βρύσην. Ἐπίσης ἔχει καὶ συνεταιρ. ὕδραυλικὸ ἐλαιοπιεστήριον. Ἔχει ὑπὸ μελέτην καὶ τὴν κατασκευὴν 3—4 δεξαμενῶν πρὸς ἄρδυσιν ἀγρῶν τὸ θέρος.

Ἐπεξέτεινε τὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν μέχρι Κούνεσι. Σκέπτεται χρησιμοποιοῦσα τὰ ὕδατα νὰ ἠλεκτροφωτίσῃ τὸ χωρίον. Μελετᾷ καὶ τὴν τοποθέτησιν μηχανημάτων διὰ σχίσσιμον ξύλων. ἔχει ἐπιστήμονας: 1 χημικόν, 1 φυσικόν καὶ 1 διδάσκαλον μετεκπαιδευόμενον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἕτερον ἀριστοῦχον ὑπηρετοῦντα νῦν ἐν τῷ στρατῷ. ἔχει 5 τελειοφοίτους Γυμνασίου καὶ 7 μαθητὰς Γυμνασίου. ἔχει 2 ὑποπάρχους ἐ. ἀ., 3 ἐνωματάρχας, 2 Ταχ. διανομεῖς καὶ 5 χωροφύλακας.

Ἄρχηγόν Ἐπαναστάσεων εἶχεν ἡ Κοινότης τὸν Ἄναγ. Παπαγιαννάκη (Γραμβουσιανόν) τὸν Ἐμμ. ἢ Ἄναγ. Σκαλίδην, Γεν. Ἄρχηγόν Κισσάμου καὶ τὸν Ἰ. Παπαγιαννάκη Πρόεδρον τῆς Συνελεύσεως Θερίσου. (οἱ Παπαγιαννάκηδες κατάγονται ἐξ Ἐννέα Χωρίων).

Ἐπαρχηγὸν εἶχεν τὸν Ἄντ. Β. Παπαδάκη, ὑπασπιστὴν τοῦ ἀρχηγοῦ Σκαλίδη (1858—1897). Ἐπίσης ἠκολούθουν τὸν ἀρχηγὸν οἱ γενναῖοι καὶ τολμηροὶ ἀκόλουθοι Χαρίτων Ἀθανασάκης, Γεώργ. Χαμπουδάκης, Γεώργ. Καρτσουδάκης, Κωνστ. Κουκουράκης (κατόπιν ἱερεὺς ἀξιοπρεπῆς), Ἄντ. Κουκουράκης, Ἰωάν. Παπαδάκης, Ἄναγν. καὶ Βασ. Ἀναστασάκης, Γεώργ. καὶ Δημ. Καμηλάκης, Ἀποστ. Μποτανάκης. Μεταξὺ τῶν τολμηροτέρων καὶ τῶν ἐνθουσιωδωδέστερων καὶ προθύμων ἦτο κι' ὁ σωματάρχης υἱὸς τοῦ ἀρχηγοῦ Γεώργιος Σκαλίδης.

Αἰγοπρόβατα οἰκόσιτα καὶ νομαδικὰ ἔχει ἡ κοιν. 600—700, κτήνη 30—40. Βοσκοτόπους ἔχει ἀρκετοὺς θαμνώδεις.

Εἰς τὸ χωρίον Περβόλια ἀνακαλύπτονται συχνάκις ἀρχαῖοι τάφοι μετὰ πηλίνων ἀγγείων. Εὐρίσκονται δὲ τοῦτα εἰς ἕκτασιν μήκους 1 χιλ. καὶ πλάτους 300 μ. Εἰκάζεται ὅτι ἐκεῖ πλησίον θὰ ἔκειτο ἀρχαία πόλις ἴσως τὸ Ἰναχωρίον.

Δασικαὶ ἐκτάσεις ὑπάρχουν ἀρκεταὶ καταστρεφόμεναι συχνάκις ὑπὸ πυρκαϊῶν (ἀσφαλῶς ὑπὸ ποιμένων). Ἡ ἀγροτικὴ ἀσφάλεια εἶναι χειρίστη. Καλυτέρα πολὺ ἦτο ἐπὶ Ἀρμοστείας Πρίγκηπος Γεωργίου. Οἱ ἀγροφύλοκες πρέ-

---

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ Πολὺ ὀρθῶς ἐκφράζεται ἡ γράφων ἀνωτέρω. Ἀποκαλύπτεται ἐν τοῖς γραφομένοις τῶν τὸ παράπονον τῶν ἀγροτῶν, εἶναι δὲ καὶ ἀξιοὶ παντὸς ἐπαίνου οἱ διοικοῦντες τὴν Κοιν. Περιβολίων διὰ τὰ συντελεσθέντα ὑπ' αὐτῶν κοινοτικά ἔργα καὶ διὰ τὰς μελλοντικὰς μελέτας πρὸς ἐκτέλεσιν καὶ ἄλλων σοβαροτέρων ἔργων.

πει νά διορίζωνται μὲ προσόντα εἰ δυνατόν καὶ τελειόφοιτοι γυμνασίου καὶ νά προάγονται κατὰ τὸ σύστημα τῆς Χωροφυλακῆς. Πρέπει τὸ κράτος νά τὴν ἀναδιοργανώσῃ.

Τὰ λιπάσματα εἶναι χρησιμώτατα.

Οἱ γερμ. δὲν ἐπέφερον καταστροφὰς εἰς οἰκήματα. Ἐφόνευσαν ὅμως κατοίκους, κατέστρεψαν τὴν κτηνοτροφίαν δι' διαρπαγῶν καὶ διήρπασον ὄλα νά κηπουρικὰ.

Καταφαίρονται κατὰ τῆς γραφειοκρατίας, τῆς ἔλλειψεως τῶν οικονομικῶν μέσων τῆς αὐτοδιοικήσεως, οἱ ἀγρόται ἐν γένει δὲν ἔχουν τὴν ἀπαιτούμενην ὑποστήριξιν ἐνῶ εἶναι ἡ βάσις καὶ τὰ θεμέλια τοῦ κράτους διὰ τῆς παραγωγῆς των ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ τῆς ἐμφύχου καὶ ἀμυντικῆς των δράσεως πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Πατρίδος ἐν καιρῷ πολέμου.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΠΟΛΕΜΑΡΧΙΟΥ

Κάτοικοι 358. Προϋπολογισμὸς τῆς κοινότη. 60.200.000.

Πρόεδρος τῆς κοιν. εἶναι ὁ Μιχ Παπουτσάκης. Σύμβουλοι: Γεώρ. Στεφανουδάκης, Μάρκος Στεφανουδάκης, Ἰωάν. Παπαγιαννάκης, Ἐμμ. Σταματάκης.

Ἡ κοινότης ἔχει 30.000 ἐλαιόδενδρα, παράγει ἔλαιον 120.000 ὄκ. ἔτησ., οἶνον 350 000 ὄκ., σιτηρὰ 23.000 ὄκ., σταφίδα 30.000 ὄκ. κηπουρικὰ ἐν γένει κατὰ μέσον ὄρον 28 χιλ. ὄκ., ἀμύγδαλα 3 χιλ. ὄκ., χαρούπια 2 χιλ. ὄκ., τριφύλλι 4 χιλ. ὄκ., ἐσπεριδοειδῆ ἐν γένει 5 χιλ. ὄκ.

Ἐχει εἰς τὸν Οἶνον. Συνεταιρισμὸν 120 μέλη.

Ἐχει Δημοτ. σχολεῖον εὐπρόσωπον ὡς καὶ Γραφεῖον, καὶ ἀποθήκη λιπασμάτων.

Αἰγοπρόβατα ἔχει 400 καὶ 80 κτήνη.

Μαθητὰς εἰς τὸν Γυμνάσιον ἔχει 15 καὶ 1 εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Σχολήν.

Ἐχει ἐπιστήμονας Φιλολόγους καὶ Δικηγόρους Μιχ. Κοκολινάκη.

Ὀπλαρχηγὸν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις Μιχ. Κοκολίνον.

Ἐχει κάμει ἔργα τῇ συνδρομῇ καὶ τοῦ Δημοσίου. 2 πηγὰς, 1 δεξαμενὴν μεγάλην ἀνακαινισθεῖσαν.

Τὰ λιπάσματα τὰ θεωροῦμεν χρησιμώτατα.

Τὴν Ἀγροφυλακὴν τὴν θεωροῦμεν, ὡς πρωτίστης ἀνάγκης ζήτημα πρὸς ἀναθεώρησιν καὶ ἀναδιοργάνωσιν.

Οἱ Γερμανοὶ δὲν ἐπέφεραν καταστροφὰς εἰς οἰκίας ἐ-
λεηλάτησαν δὲμος καὶ παρέλαβον πολλὰς ζωοτροφὰς, πρό-
βατα, αὐγά, ὄρνιθας καταδιωγμοὺς τουφεκισμοὺς πρό-
στιμα.

Ὁ ὀθωμανικὸς Πύργος ἦτο εἰς συνοικίαν Γκαγκανια-
νὰ ὅπου ἦτο ἡ κατοικία τῶν ἀγάδων Σουμπιχίδων, καὶ
ἐπὶ τοῦ ἐρειπίου τοῦ ἔκτισαν οἰκήματα ἀγαδικὰ, μεγάλα,
αὐτοὶ μὲ πολλὰς εὐκολίας, ἀποθήκας, αἰθούσας, λου-
τρά κλπ.

Δεξιῶς τοῦ χωρίου κεῖται ἡ ὕψηλὴ κορυφογραμμὴ Λιμ-
νῆ θέσις ὄχυρά, ἐν αὐτῷ ἐγένετο πολλαὶ μάχαι κατὰ τὸ
1821—1866 καὶ 1896—97.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΒΟΥΒΩΝ

Ὁ Πρόεδρος τῆς κοινότη. ὀνομάζεται Δημ. Δ. Παπου-
τσάκης οὗτος κατὰ τὸ 1894 ἐφόνευσεν τὸν Μεμὲτ Ἐμὶν
τοῦρκον αἰμοβόρον καὶ ἀνήθηκον, ἰδιοκτῆτην τοῦ μετοχίου
Δαρμαροχωρίου. Οἱ σύμβουλοι ὀνομάζονται Ἄντ. Π. Στυ-
λιανουδάκης, Εὐτ. Καραβιτάκης, Γεώργ. Μαρκετάκης καὶ
Νικόλ. Γιακουμάκης, ὁ ἱερεὺς Ἐλευθέριος Καραβιτάκης
ἱκανώτατος, ἀπόφοιτος τῆς Σχολῆς Κορίνθου.

Ἡ κοινότης ἔχει ἐλαιόδενδρα 30.000. Παράγει ἔλαιον
ἐτησίως 150 χιλ. ὄκ., οἶνον 500 χιλ. ὄκ. τὸν περίφημον «βου-
βιανὸν κρασί», ἀμύγδαλα 6 χιλ. ὄκ., ἐσπεριδοειδῆ 10 χιλ.
ὄκ., σιτηρὰ 50 χιλ. ὄκ., κηπουρικὰ ἐν γένει, θερινὰ καὶ
χειμωνικὰ 20 χιλ. ὄκ.

Κοινοτικὸν γραφεῖον προσωρινόν, μνημεῖον ἀγνώστου
στρατιώτου ὄχι.

Αἰγοπρόβατα ἔχει 200, κτήνη περὶ τὰ 100, ὕδωρ φρεά-
των καὶ ἐκ μικρᾶς πηγῆς.

Κοινοτικὰ ἔργα ἐξετέλεσεν. Ἀνέγερσιν Δ. Σχολῆς,
μικρὰ ὁδοποιεῖται ὑπὸ μελέτην καὶ ἄλλα ἔργα.

Ἡ περιφέρεια Βουβῶν, μετὰ τῆς κοιν. Μούλετε καὶ
τῶν χωρίων Γαβαλομόρι, ἀνήγειραν Συνετ. ἐλαιοεργο-
στάσιον. Εἰς τὸ Γυμνάσιον φοιτοῦν ἐκ τῆς Κοιν. 17 μα-
θηταί, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον 4.

Ἐπιστήμονας ἔχει: 4 ἰατροὺς, 1 δικηγόρον, τὸν συν-
ταγματάρχην Κουμὴν καὶ 1 ταγματ. τὸν Γ. Ντιγριντὴν ἐ.ἀ.
γνωστότατον ἀγωνιστὴν καὶ ἐθνικόφρονα.

Συνεταίρους εἰς Γεωργ. Οἶνοπ. Συνετ. ἔχει 120.

Ἐπιπροσ. τῆς κοινότητος ἀνέρχεται εἰς 73 500.000.
Ἐπιπληθυσμὸς τῶν κατοίκων εἶναι 520.

Ἐπιπληθυσμὸς κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τῶν τούρκων εἶχε τὸς Ἰακ. Κουμὴν ἐκ τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Κουμῆδων (ἐκ Χαρβάτας), Ἄντ. Ἐλληνάκη ἐκ Ποντικιανῶν, Πητρ. Πολυχρονάκη ἐκ Κάτω Βουβῶν, Ἄλεξ. Ντιγριντὴν σωματάρχη (ἀνάπηρον πολέμου), Μιχ. Στυλιανουδάκη σωματάρχη, Γεώργ. Ντιγριντὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ταγματάρχη ἐ. ἄ. τοῦ κατὰ τῶν γερμανῶν ἀπελευθερωτ. ἀγῶνος.

Τὸ σχολεῖον τῶν ἔχει 35 μαθητὰς. Ἐρείπια παλαιᾶς πόλεως δὲν ἔχει. Ἐχει τὸν πύργον τῆς Χαρβάτας, ἐκ τῶν πρώτων τουρκικῶν, ὃν κατεῖχον οἱ Κουμῆδες. Κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1896 κατελήφθη ὑπὸ τῶν τούρκων, ἀλλ' ἐκδιωχθέντες ἀμέσως ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν δὲν προέλαβον νὰ ἐπιφέρουν ἢ μικρὰς ζημίας. Μένει σχεδὸν ἀκέραιος τῶρα, ὑπεμνήσκων τὴν τουρκικὴν κατοχὴν καὶ ἐξουσίαν.

Εἰς Βουβῶν κοινότη. οἱ γερμ. διέπραξαν τουφεκισμοὺς, διαρπαγὰς, καταδιωγμοὺς καὶ πλείστας ἄλλας καταστροφὰς.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΜΑΡΑΣ ΚΟΥΜΟΥΛΙ

Κάτοικοι τῆς κοινότητος 530. Χωρία ἀποτελοῦντα τὴν κοινότητα, Καμάρα, Μελισουργιό, Βενί, Κουμούλι, Ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος Ἰωάν. Ν. Λεβάρης, κοινοτικοὶ σύμβουλοι: Στέφ. Μαραγκουδάκης, Παναγ. Μαλανδράκης, Γεώργ. Γ. Κακαβελάκης, Ἐμμ. Λαμπρινάκης. Ἱερεὺς Βασ. Σημαντηράκης τελειόφοιτος Γυμνασίου καὶ Ἱερατικῆς Σχολῆς διότης.

Ἡ κοινότης ἔχει ὑπὲρ τὸς 40 χιλ. ἐλαιόδενδρα μικρὰ μεγάλα. Παράγει ἔλαιον σὲ βεδέμα ὑπὲρ τὰς 190 χιλ. ὄκ., σιτηρὰ σὲ καλὴ ἔσοδειά 70—80 χιλ. ὄκ., οἶνον ὑπὲρ τὰς 200 χιλ. ὄκ., σταφίδα 1000—2 χιλ. ὄκ., ἔσπεριδοειδῆ 5 χιλ. ὄκ., χαρούπια 10 χιλ. ὄκ., ἀμύγδαλα 5 χιλ. ὄκ., τριφύλλι χιλιάς ὀκτάδ., πατάτες, ντομάτες, πεπονοειδῆ, κρομμύδια ὑπὲρ τὰς 5 χιλ. ὄκ.,

Ποτιστικὸς ἀγρὸς μέχρι 50 στρεμμάτων καὶ πλέον.

Ἡ κοινότης ἔχει βρύσας εἰς Καμάρα, Μελισουργιό, Πιγάδια εἰς Βενί καὶ Κουμούλι.

Μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου καὶ κοινοτικὸν γραφεῖον στεροῦμεθα. Ἀποθήκας λιπασμάτων ἔχει.

Εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν μας συμμετέχουν 107.

Ἔχομεν εὐπρόσωπον Δημοτ. Σχολεῖον πλὴν στερούμεθα ἐτέρας αἰθούσης καθόσον τυγχάνει ἐγκρίσεως διτάξιον.

Ἡ κοινότης ἐξετέλεσε ἔργα εἰς τὴν βρύσην Καμάρας, Βρύσην Μελισουργιοῦ, τρεῖς ὀχετοὺς εἰς τὴν ὁδὸν Βένι, καντηρήμι (λιθόστρωτον) στὴν ὁδὸ Μελισουργιοῦ. Ἐβοήθησε τὴν ἐκκλησ. ἐπιτροπὴν Κουμουλίου μὲ 5 ἑκατομ. δραχ. διὰ τὴν ἀνέγερσιν Ναοῦ, καὶ τὴν ἐπισκευὴν ὁδοῦ ἐντὸς τοῦ χωρίου Καμάρας κατὰ τὸ 1953 ἔγιναν ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω. Μελετοῦμεν τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου Βρύσης Καμάρας διὰ διοχετεύσεως τῶν ἀκαθάρτων νερῶν τοῦ πλυντηρίου καὶ χωνευτήρα, ἀποπεράτωσιν τοῦ δρόμου Μελισουργιοῦ, ἐπιδιόρθωσιν τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Καμάρας, Ραβδοῦχα, Καληδωνίας καὶ πολλὰς ἄλλας ἐπείγουσας φύσεως ἐργασίας.

Ἐπιστήμονας ἔχομεν Γεώργ. Βογιατζάκη, Δ)λον, Σπυριδοῦλα Κακαβελάκη Δ)σα. Φοιτοῦν εἰς τὸ Γυμνάσιον: οἱ Νικ. Ἰ. Λεβάρης, Κων. Παπαδάκης, ἡ κόρη τοῦ κ. Ἐλευθ. Καλατζάκη Μαρίκα, ἡ Γεωργία Βογιατζάκη, Ἀγγελικὴ Χατζηδάκη, Δημητ. Γ. Μαλανδράκη. Πανεπιστημίου Στέφανος καὶ Σταμάτιος Ἐλευθ. Χατζηδάκης, Νικόλ. Βογιατζάκης, Στυλ. Ν. Κακαβελάκης, Δημ. Ν. Κακαβελάκης, Ἰωάν. Ἰ. Κακαβελάκης.

Συνταξιούχους ὑπαλλήλους ἔχομεν καὶ στρατιωτικοὺς ἐν ἐνεργείᾳ Ἐμμαν. Ἀρετάκη (ὕπ)γόν, ἀνδραγαθήσαντα καὶ παρασημοφορηθέντα. Ἐμμ. Γ. Χατζηδάκη Σχολὴν Εὐελπίδων.

Ἀρχηγούς δὲν ἀνέδειξε ἡ κοινότης μας κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ἀλλὰ πολλοὺς πολεμιστάς, ὡς Κακαβελάκηδες, Λεβάρηδες, Μαραγκουδάκη, Ἀρετάκηδες, Μαλανδράκηδες, Χατζηδάκηδες, Μαρκάκηδες, Καλατζάκηδες κλπ. Ἐκ τοῦ χωρίου Καμάρας ἦτο καὶ ὁ παλ. ἀγωνιστῆς, Δικολάβος καὶ πληρεξούσιος ἐπαναστ. Συνελεύσεως 1878 Ἐμμ. Φουνδούλης καὶ ὀλίγον ποιητῆς.

Ἡ κοινότης ἔχει ὑπὲρ τὰ 500 οἰκόσιτα καὶ ἕως 100 κτήνη καὶ βόδια.

Ἐρείπια ἀρχαίων πόλεων δὲν ἔχομεν, εἰς Κουμούλι ἀρχαῖον χωρίον, κάτι τι παρουσιάζεται.

Μεταλλεύματα ὑπάρχουν σιδήρου ἀνεπεξέργαστα. Δασικαὶ ἐκτάσεις δὲν ὑπάρχουν.

Ἡ ἀγροτικὴ ἀσφάλεια πρέπει νὰ ἀναδιοργανωθῇ.

Τὰ λιπάσματα τὰ θεωρεῖ ὁ λαὸς χρήσιμα καὶ ἐπωφελῆ εἰς τὴν Γεωργίαν. Οἱ Γερμανοὶ ἐπέφεραν καταστροφὰς εἰς οἰκήματα. Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος ἀνέρχεται εἰς τὸ ποσὸν 37 ἑκατομμυρίων.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ Ἐκ τοῦ χωρίου Μελησουργοῦ τῆς Κοιν. Καμάρας κατήγετο καὶ ὁ Μισαήλ Ἀποστολίδης Μητροπολίτης Ἀθηνῶν. Γεννηθεὶς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ καὶ καταφυγὼν εἰς Γωνίαν, ἐμαθήτευσεν ἐκεῖ γενόμενος ἱερομόναχος καὶ πρεσβύτερος. Μεταβάς εἰς Σμύρνην ἐσυνέχισε τὰς σπουδὰς του, ὡς λίαν φιλομαθῆς, εἰς τὸ ἐκεῖ Γυμνάσιον καὶ τὴν Σχολὴν οἰκονόμου. Ἐκ Σμύρνης ἀπῆλθεν εἰς Βιέννην ὅπου διαπίσθη ἐφημέριος παρὰ τῆ ἀκμαζούσῃ τότε Ἑλλην. Κοινοτήτι ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Ὡς ἐκ τῆς Χριστιανικῆς καὶ φιλολογικῆς δράσεώς του ὁ τότε Τσάρος τῆ ὑποδείξει τῆς Ρωσ. Πρεσβείας τὸν ἐπορασημοφόρησεν. Ἐκ Βιέννης μετέβη εἰς Τριέστη ἔνθα, ἐδίδαξε φιλολογικὰ καὶ χριστιανικὰ μαθήματα παρὰ τῷ ὀρθοδόξῳ κόσμῳ ἐπὶ 15ετίαν. Τὸ Πατριαρχεῖον Κων)πόλεως τὸν προήγαγεν εἰς Ἀρχιμανδρίτην διὰ τὰς πολλὰς Χριστιανικὰς καὶ ἔθνωφελεῖς δράσεις του. Κατὰ τὸ 1832 ὁ Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας τὸν προσεκάλεσε καὶ τοῦ ἀνέστηκε τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸν Ὄθωνα, υἱὸν του, ἐκλεγέντα Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος.

Κατελθὼν μετὰ τοῦ Ὄθωνος, ὡς διδάσκαλός του, κάτοχος δὲ τῆς Λατινικῆς, Ἰταλικῆς, Γερμανικῆς καὶ πλήρως τὴν ἑλλην. Φιλολογίαν ἐδίδαξεν εἰς πολλὰς ἀνωτέρας Σχολὰς Ἀθηνῶν, γενόμενος καὶ Διευθυντῆς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς καὶ εἰς τὰ Καθηγητῆς τῆς Θεολ. ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ ἀπεστάλη ἐκ τοῦ Πατριαρχείου Κων)σταντινουπόλεως εἰς Ρωσσίαν πρὸς διακανονισμὸν ζητημάτων μεταξὺ Πατριαρχείου καὶ Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ὅποτε καὶ ἀνεγνωρίσθη αὕτη ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὸ 1852 ἐξελέγει Μητροπολίτης Πατρῶν καὶ βραδύτερον Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1851. Μετὰ παρέλευσιν ἑξαμήνου ἀπεβίωσεν ὡς Μητροπολίτης, ἀφίσας ἀναμνήσεις Μεγάλου ἀνδρὸς διὰ τὰς ἔθνωφελεῖς, κοινωφελεῖς, κοινωνικὰς, ἐπιστημονικὰς καὶ λοιπὰς ἀξιολόγους δράσεις του. Εἰς τὴν Φιλικὴ Ἐταιρείαν εἶχε ἀναμιχθεῖ ἐκ τῶν πρώτων μεταξὺ τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν τῆς Κρήτης.

Κατὰ τὰς σφαγὰς τῶν Χανίων 1821 οἱ τούρκοι ἔσφαξαν καὶ τὸν πατέρα του Γεώργιον Ἀποστολίδην.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΜΗΣΙΑΝΩΝ

Ἔχει κατοίκους 460.

Πρόεδρος: Ἀντ. Φουτάκης. Σύμβουλοι: Εὐάγ. Ἡλιάκης, Ἰωάν. Λουλαδάκης, Ἰάκωβος Σταματάκης καὶ Μιχ. Κωσταριδάκης. Ἱερεὺς: Γεώρ. Σ. Φωτάκης ἀπόφοιτος Ἐκκλησ. φροντιστηρίου δραστήριος καὶ ἰκανότατος ἱερεὺς.

Ἔχει ἐλαιόδενδρα 20 χιλ. Παράγει ἑτησίως ἔλαιον

100 χιλ. όκ., σιτηρά 15 χιλ. όκ., οίνον 160 χιλ. όκ., σταφίδα 8 χιλ. όκ., αμύγδαλα 510 όκ., τριφύλλι 16 χιλ. όκ., κηπουρικά έν γένει 20 χιλ. όκ. Άγρους ποτιστικούς 500 στρέμματα, έχει μόνον φρεάτιον ύδωρ. Αίγοπρόβατα οικόσιτα 200, κτήνη 40. Η κοινότης εϋηργετήθη τά μέγιστα ως έκ τής μεταφοράς τών ύδάτων.

Μνημείον Άγνώστου Στρατιώτου δέν έχει.

Έχει Κοινοτικόν Γραφείον και άποθήκην λιπασμάτων, άμαξιτήν όδον και ύδραυλικόν έλαιοπιεστήριον.

Έπιστήμονας 9, μαθητάς εις τό Γυμνάσιον 30, ύπαλληλους πολιτικούς 10, 3 στρατιωτικούς Εύάγ. Κωνσταντακάκην Άρχίατρον, Άριστ. Φουτάκην και Κ. Φουτάκην.

Όπλαρχηγούς 2 Σ. Μπατάκην και Χ. Μανωλακάκην.

Αίγοπρόβατα 200, κτήνη 50. Η Άγροφυλακή πρέπει ν' αναδιοργανωθῆ κατά τό σύστημα τής Χωροφυλακής είναι άνάγκη.

Οί Γερμανοί επέφερον μεγάλας καταστροφάς, έφόνευσαν, διήρπασαν έλεηλάτησαν, αί ζημίαι είναι άνυπολόγισται. Οί γερμανοί έφόνευσαν και τόν τελειόφοιτον οίκονομ. έπιστήμον Μανωλακάκην ως και τρεις άλλους.

Ό προϋπολογισμός τής κοινότης είναι 27.000.000.

Έκ Καμψιανών κατήγето ό διαπρεπής Δικηγόρος Άντ. Άνθούσης και πολλοί άλλοι έγγράμματοι και διανοούμενοι έκ τών όποίων είναι και ό Βουτσάκης και Άρχοντάκηδες έπιστήμονες και μορφωμένοι.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥ

Έχει κατοίκους 700. Άποτελείται έκ τοϋ χωρίου Βουλγάρα και τών συνοικισμών Δερμιτζιανά, Σταμάνρου, Χουδαλιανά, Μάκροναν, Βατοχείλι, Λατζιανά και Μουρί.

Πρόεδρος Έμμ. Ν. Χαρχαλάκης. Σύμβουλοι, Χρήστος Άναγνωστάκης, Ζαχ. Ψαράκης, Εύάγγ. Φαντάκης και Παναγ. Κορναράκης. Ίερεϋς Δημητ. Μαζοκοπάκης.

Η Κοινότης έχει περι τας 40 χιλ. έλαιόδενδρα. Παράγει περι τας 30 χιλ. όκ. έλαίου, σιτηρά 50 χιλ. όκ., οίνο 150 χιλ. όκ., έσπεριδοειδή 5 χιλ. όκ., αμύγδαλα 5 χιλ. όκ., πατάταις και ντομάταις 10 χιλ. όκ., ποτιστικούς άγρους 50 χιλ. στρέματα.

Αίγοπρόβατα 600, κτήνη 200. Η Άγροφυλακή οϋχι εις καλήν κατάστασιν. Τά λιπάσματα θεωροϋνται χρήσιμα και

ἐπιωφελῆ διὰ τὴν Γεωργίαν. Οἱ γερμανοὶ δὲν ἐπέφερον καταστροφὰς εἰς οἰκήματα εἰμὴ ληλασίας.

Οἱ κάτοικοι ὑδρεύονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ φρεατίων ὑδάτων, ὑπάρχουσι εἰς τοὺς συνοικισμοὺς Μάρκωνα, Μουρί καὶ Δερμιτζιανὰ βρύσες.

Κοινοτικὸν Γραφεῖον δὲν ἀνεγέρθη ἔτι, ἀποθήκη λιπασμάτων κοινήν δὲν ἔχομεν.

Ὁ Γεωργικὸς Πιστωτικὸς Συνεταιρισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ 150 μετόχους. Ἐχομεν δύο Δημοτικά Σχολεῖα ἓν εἰς Βουλγάρο καὶ ἕτερον εἰς Μουρί.

Ὁ προϋπολογισμὸς ἀνέρχεται εἰς 70 ἑκατ. δραχ.

Ἡ Κοινότης ἐξετέλεσεν τὰ ἐξῆς ἔργα: 1) Διάνοιξιν ἀμαξιτῶν ὁδῶν Ποταμίδα—Δερμιτζιανὰ—Καμάρα—Μάκρονα—Χουδαλιανὰ, 2) Βουλγάρο—Μουρί. 3) Κουνοχώρα—Λατζιανὰ καὶ 4) Κουεριανὰ—Ἄνω Βουλγάρω. Θὰ ἐκτελεσθῶν ἔτι: 1) Ἀνεγερσις Κοιν. Γραφείου καὶ ὑδρευσις τοῦ χωρίου Βουλγάρο ἀπὸ Μουρί.

Φοιτοῦν εἰς Γυμνάσιον καὶ Πανεπιστήμιον 25 μαθηταί.

Ἐπάλληλοι 5 Στρατιωτικοί: Στρατ. ἰατρὸς Αντ)χης Μπαλαντίνος Ἐμμ., Ἀνθυπίατρος Τζανακάκης Ἐμμ.

Ὁπλαρχηγὸς Χριστόφορος Σκουλούδης.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΡΑΒΔΟΥΧΑ

Ἐχει κατοίκους 230. Πρόεδρος αὐτῆς εἶναι ὁ Δημ. Γ. Πλατσάκης. Σύμβουλοι οἱ Ἐμμ. Διγαλάκης, Μιχ. Πλατσάκης, Γεώρ. Διγαλάκης, Μ. Φουντουλάκης. Ἱερεὺς Ἀντ. Ν. Κνιθάκης τελειόφ. Γυμνασ. καὶ ἀπόφοιτος Ἱερατικῆς Σχολῆς. ἱκανὸς καὶ δραστήριος.

Ἡ κοινότης ἔχει ἐλαιόδενδρα 15 χιλ. Παράγει ἔλαιον 50 χιλ. ὄκ. ἔτησ., οἶνον 60 χιλ. ὄκ., ἔσπεριδοειδῆ λεμόνια 2 χιλ. ὄκ., χαρούπια 70 χιλ. ὄκ., Ἀμύγδαλα 1000 ὄκ., τριφύλλι 2 χιλ. ὄκ. κηπουρικὰ ἔν γένει 40. χιλ. ὄκ., Ποτιστικὰ στρέμμ. ἔχει 100. Ἐχει πηγαῖον ὑδωρ (2 βρύσες).

Μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου, κοινοτ. Γραφεῖον καὶ ἀποθήκη λιπασμάτων δὲν ἔχει. Εἰς τὸν Σ)σμὸν μετέχουν 37 συνεταῖροι. Δημοτικὸν Σχολεῖον εὐπρόσωπον ἔχει.

Ἡ κοινότης κατεσκεύασεν ἀμαξιτὴν ὁδὸν καὶ Ἐκκλησίαν. Ἐχει τρεῖς ὑπάλληλους καὶ Διδασκάλους.

Φοιτοῦν εἰς Γυμνάσιον 4 Νικ. Βαβουράκης, Ἰωάν. Σφαικιανάκης, Γεώρ. Κουριδάκης, Νικ. Διγαλάκης.

ἔχει δύο ὑπαλλήλους Παν, Τυροθρουλάκην καὶ Βασ. Διγαλάκην.

Σωματάρχην εἶχεν τὸν Μιχ. Πλατσάκην εἰς ἔθνικ. ἀγῶνα 1941—43.

Αἰγοπρόβατα ἔχει χίλια καὶ κτήνη 50 ἔχει Βοσκοτόπους ἀρκετούς.

Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου ὑπάρχουν μεταλλεύματα καὶ μάλιστα μεταλλεῖον σιδήρου τοῦ Μάνου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐνοικιάσει καὶ εἶχον προβεῖ εἰς ἐξόρυξιν ἐπὶ βετίαν (1908—1912), καὶ κατασκευὴν ἔργων φορτώσεως καὶ προβλήτα. ἀνέκοψεν ὁμως ὡς ἐκ τῶν πολέμων καὶ ἐπανέλαβε κατὰ τὸ 1914. Τὸ ἐγκατέλειπεν ὁμως ὕστερον ὡς ἐκ τῆς πτωχείας τοῦ μεταλλεύματος.

ἔχουν κατασκευάσει ἀρκετὰ τεχνικὰ ἔργα, σύραγας, στοάς, κρηπιδώματα ἐν τῇ παραλίᾳ, ὁδὸν κλπ.

Ἡ ἀγροφυλακὴ ἔχει ἀνάγκη ἀναδιοργανώσεως ριζικῆς.

Τὰ λιπάσματα εἶναι χρησιμώτατα, αὐξάνοντα τὴν παραγωγὴν τῶν γεωργῶν.

Ἡ προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος εἶναι 18 ἑκατομμ.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΝΟΧΙΩΝ

Οἱ κάτοικοι τῆς κοιν. εἶναι 440, περιλαμβάνει καὶ Πλακάλωνα. Ὁ πρόεδρος τῆς ὀνομάζεται Ἐμμ. Καρτάκης, οἱ σύμβουλοι Δημ. Ἀνδρουλάκης, Χαρ. Καρτάκης, Νικόλαος Γαμβράκης, Μανούσος Ἀποστολάκης, ὁ ἱερεὺς ὀνομάζεται Φώτιος Περαιθωράκης ἀπόφοιτος γυμνασίου.

Ἐλαιόδενδρα ἔχει 25 χιλ., ἔλαιον παράγει ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον 130 χιλ. ὀκ., σιτηρὰ 35 χιλ. ὀκ., σῖνον 90 χιλ. ὀκ., ἔσπεριδοειδῆ 500—1000 ὀκ., χαρούπια 1600 ὀκ., κηπουρικὰ ἐν γένει 25 χιλ. ὀκ.

Ἵδρευέται ἐκ φρεάτων. Τὰ Πλακάλωνα ἐκ πηγῆς.

Δημοτ. σχολεῖον εὐπρόσωπον καὶ ἀποθήκην λιπασμάτων ἔχει. Κοινोट. γραφεῖον δὲν ἔχει, μελετᾶ ἡ κοινότης ν᾽ ἀναγείρῃ τοιοῦτον. Συνεταίρους ἡ κοινότης ἔχει 126.

Ἐπιστήμονας δὲν ἔχομεν (εἰς μόνον διαμένων ἐν Ἀθήναις). Ἡ κοινότης μας ἔχει 3 στρατιωτικοὺς ὑπαλλήλους Ἐμμ. Καβελάκη, Στυλ. Ἀνδρουλάκη καὶ Μιχ. Κοσιφάκη, εἶχε καὶ ἓνα συνταγματάρχην τὸν Μιχ. Ἀποστολάκην διαπρέψαντα καὶ ἀνδραγαθήσαντα, εἰς Ἐλ Ἀλεμαῖν,

Ψίμινι καὶ μέτωπα Μακεδ. καὶ Μικρᾶς Ἀσίας, τιμήσαντα τὰ ἑλλην. ὄπλα. Δυστυχῶς ἀπεβίωσεν. Εἶχεν 2 ὄπλαρχηγούς τὸν Ἐμμ. Γρηγοράκην (1878) καὶ Γεώργ. Στ. Μιχελάκην τῆς ἐπαν. 1896—1897.

Ἄναφέρεται ὅτι ἦτο κάπου παλαιὰ τις πόλις ἢ Ὀχία.

Ἔχει μετάλλευμα σιδήρου εἰς περιφέρειαν Πλακακλώων. Ἐπιθυμεῖ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἀγροφυλακῆς.

Τὰ λιπάσματα ἀπέβησαν χρησιμώτατα.

Οἱ γερμανοὶ ὄχι μόνον φόνους ἀλλὰ διέπραξαν καὶ πλείστας διαρπαγὰς τροφίμων, κτηνῶν κλπ.

Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος εἶναι 35 ἑκατομμ.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΠΟΤΑΜΙΔΑΣ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Κάτοικοι 450. Ἡ κοινότης ἀποτελεῖται ἀπὸ 2 συν)σμούς ἀπὸ τὴν ἔδρα καὶ τὸν συν)σμόν Παπαδιανῶν.

Πρόεδρος Βασίλειος Στυλ. Μοστράκης, κοινοτικοὶ σύμβουλοι Τσαγγαράκης, Τσουρενδιακάκης, Σεργεντάκης.

Ἡ Κοινότης ἔχει 20.000 ἐλαιόδενδρα. Παράγει ἔλαιον 60.000 ὀκ. κατὰ μέσον ὄρον ἐτησίως, σιτηρὰ 30.000 ὀκ., σταφίδα 10.000 ὀκ., σῖνον 120.000 ὀκ., ἐσπεριδοειδῆ 10.000 ὀκ., ἀμύγδαλα 1.500 ὀκ., πατάτες, ντομάτες κλπ. 20.000 ὀκ.

Τριφύλλι, χαρούπια καὶ κάστανα δὲν παράγει.

Ἔχομεν ποτιστικὸ (μέχρι 30 Ἰουνίου) περίπου 30 στρέμματα ἀρδευόμενα ὡς ἔγγιστα. Στερούμεθα ὕδατος.

Ἡ Κοινότης ἔχει μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου.

Κοινοτικὸν γραφεῖον δὲν ἔχει. Ὁ Συνεταιρισμὸς ἔχει 55 μέλη.

Ἡ κοινότης ἐξετέλεσεν ὁδοὺς καὶ κοινοτικὰ φρέατα.

Ἔχει ἓνα καθηγητὴν Γεώργ. Κωνσταντουλάκην, 2 δημοδιδασκάλους καὶ περὶ τοὺς 10 ἕτεροὺς ἐπιστήμονας.

Φοιτοῦν μαθηταὶ εἰς τὸ Γυμνάσιον. Εἰς Πανεπιστήμιον ὄχι. Οὐδεὶς διαμένει εἰς τὴν ἔδραν μόνον ὁ Γραμματεὺς τῆς Κοινότητος.

Ὁπλαρχηγὸν εἶχομεν τὸν Γεώργιον Φωτάκην ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐκλεγέντα καὶ Δήμαρχον.

Οἰκόσιτα αἰγοπρόβατα ἔχει 350 καὶ περὶ τὰ 20 κτήνη. Χειμαδιὰ δὲν ἔχει.

Ἡ κοινότης δὲν ἔχει ἐρείπια ἀρχαίων πόλεων. Οὐδὲν μετάλλευμα ὑπάρχει οὔτε δασικὴ ἔκτασις ὑπάρχει.

Ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν ἀσφάλειαν οἱ ἀγρότες δὲν εἶναι

εὐχαριστημένοι πρέπει νὰ γίνῃ ὅπως ἡ Χωροφυλακὴ Κρα-
τικὴ νὰ πληρώνωνται ἀπὸ τὸν κρατικὸν προϋπολογισμόν.

Τὰ λιπάσματα εἶναι ὠφέλημα ἀλλὰ ὁ δασμὸς ἀνυ-
πόφορος καὶ ἀποφεύγουν τὴν ἀγορὰν τούτων τὰ 20 ὀ-
τῶν ἀγροτῶν.

Οἱ γερμανοὶ δὲν ἐπέφερον μεγάλας ζημίας, μόνον εἰς
Καλουδιανά.

Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος εἶναι 35.800.000.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΠΟΛΥΡΡΗΝΙΑΣ

Ἔχει κατοίκους 350. Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν χωρίων.
Ὁ Πρόεδρος ὀνομάζεται Ἐμμ. Ν. Πατεράκης, ὁ ἱερεὺς
εἶναι προσωρινὸς. Κοινοτ. Σύμβουλοι εἶναι: Κ. Καμπου-
ράκης, Ἄντ. Τζανουδάκης, Κωνστ. Φαραγγάκης καὶ Ἄντ.
Γιατρουδάκης.

Ἐλαιόδενδρα ἔχει 20.000. Παράγει
ἔλαιον κατὰ μέσον ὄρον ἐτησίως 50.000
δημητριακὰ 20.000 ὄκ., οἶνον 15.000 ὄκ.,
ἔσπεριδοειδῆ 1.500 ὄκ., χαρούπια 5.000
ὄκ., ἀμύγδαλα 15.000 ὄκ., κηπουρικὰ
ἐν γένει 20.000 ὄκ. Ποτιστικὸς ἀγροὺς
50 στρέμ., ἔχει πόσιμον ὕδωρ πηγαῖον,
ἔχει αἰγοπρόβατα 1000, κτήνη μεγάλα
100, δασικὰς ἐκτάσεις ὡς καὶ βοσκοτό-
πους.

ΕΜΜ. Ν. ΠΑΤΕΡΑΚΗΣ Μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου,
Πρόεδρος Κοινότητος κοινοτ. γραφεῖον καὶ ἀποθήκη λιπα-
Πολυρρηνίας σμάτων δὲν ἔχει.

Εἰς τὸν Σ)σμόν των εἶναι ἐγγεγραμμένοι 92.

Δημοτικὸν σχολεῖον ἔχει εὐπρόσωπον.

Ἔχει ἐκτελέσει διὰ προσωπικῆς ἐργασίας καὶ κρα-
τικῆς βοήθειας ἀμαξιτὴν ὁδὸν.

Ἔχει ἀποφασίσει νὰ οἰκοδομήσῃ κοινοτ. γραφεῖον
καὶ ἀρκετὰ ἄλλα ἔργα.

Ἔχει τρεῖς ἐπιστήμονας, φοιτοῦν εἰς τὰ γυμνάσια 10
μαθηταὶ ἔχει καὶ τρεῖς στρατιωτικὸς ὑπαλλήλους.

Ἔχει τὰ ἐρεῖπια τῆς περιφήμου ἀρχαίας, ἰσχυρᾶς καὶ
ἱστορικῆς πρωτεύουσας τῆς Κισσάμου Πολυρρηνίης.

Ἡ ἀγροφυλακὴ πρέπει ν' ἀναδιοργανωθῇ εἶναι γενι-
κὴ καὶ πάνδημος ἐπιθυμία καὶ ἀπαιτήσις τῶν ἀγροτῶν.

Τὰ λιπάσματα διὰ τὴν γεωργίαν ὠφελιμώτατα.
Ἐπὶ προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος ἀνέρχεται εἰς 38.000.000.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΣΥΡΙΚΑΡΙΟΥ

Πρόεδρος τῆς Κοινότητος εἶναι ὁ Γεωρ. Βεστάκης, κοιν. σύμβουλοι Κατσικανδράκης Μιχαὴλ, Ἀποστολάκης Θεόδωρος, Ἀποστολάκης Κωνσταντῖνος, Δασκαλάκης Ἰωάννης, ἱερεὺς Παπαδάκης Δημήτριος, ἀρκετὰ καλῶς.

Κατοίκους ἔχει ἡ κοινότης 300 ἄτομα.

Ἐλαιόδενδρα ὑπάρχουν 10.000. Ἐλαιον παράγει 40.000 ὀκάδας ἐτησίως, σιτηρὰ μέσον ὄρον 20.000 ὀκ., οἶνον 15.000 ὀκ., κάσινα 150.000 ὀκ., ἀμύγδαλα 2.000 ὀκ., χάρουπια 10.000 ὀκ., τριφύλλι ὄχι, πατάτες 40.000 ὀκ., ντομάτες, φασόλια κλπ. κηπουρικὰ 40.000 ὀκσδ.

Ἐκπρόσωποι Δημ. Σχολ. Μ. Κατσικανδράκης, Ν. Κατσικανδράκης, Σκουναῖς Ι. Βεστάκης.

Κοινοτικὸν οἶκημα, Μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου ὄχι.

Ἡ Κοιν. ἐξετέλεσε ἔργα: 1 ἐκκλησίαν δημοτ. σχολεῖον, ἀμαξιτὴν συγκοινωνίαν διὰ προσωπ. ἐργασίας καὶ κυβερνητικὴν ἄρωγῃ.

Εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν εἶναι ἐγγεγραμμένοι 58. Εἰς τὸ Γυμνάσιον φοιτοῦν 4 μαθηταί. Ἐπιστήμονας ἔχει: Τζανακάκη Σπυρ. πολιτ. Μηχανικὸν καὶ Τσιμολάκη Ἰωάν. ὑπάλληλον ΙΚΑ. Διδάσκαλον Μήνων Τσίχλην.

Οἱ γερμανοὶ ἐβομβάρδισαν τὸ Συρικάρει τὴν 29/8/1944 ἐκ τριῶν σημείων καὶ ἀφῆρσαν πολλὰ μεγάλα καὶ μικρὰ ζῶα. Κατὰ τὴν ἐξόρμησιν των ἐφόνευσαν 7 ἄτομα τὰ ὁποῖα συνήντησαν, οἱ λοιποὶ κατῴρθωσαν νὰ διαφύγουν.

Ἀμαξιτὴ συγκοινωνία ὑπάρχει μόνον κατὰ τοὺς ξηροὺς μῆνας, διακοπτομένης τῆς συγκοινωνίας κατὰ τοὺς χειμερινούς.

Ἡ ἀγροτικὴ ἀσφάλεια ὑστερεῖ ὅπως γενικὰ εἰς ὅλας τὰς κοινότητας, ἐνῶ ἡ περιοχὴ εἶναι δυνατόν νὰ δενδροφυτευθῇ λόγῳ καλοῦ ἐδάφους καὶ ἀφθόνων ὑδάτων ἐν τούτοις δὲν γίνεται ἐλλείψει ἀγροτικῆς ἀσφαλείας.

Ὀπλαρχηγοὶ ἦσαν ὁ Ἀναστασάκης Γεώρ. καὶ Ἀναστασάκης Βασίλ., Καστογιαννάκης Ἀρτέμιος, Βεστάκης Ἰωάννης καὶ Στρατάκης Βασίλειος.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΔΡΑΚΟΝΑΣ

Ὁ Πρόεδρος ὀνομάζεται Παναγιώτης Κατσιφαράκης. Κοινот. Σύμβουλοι: Κωνστ. Χατζηδάκης, Γεωργ. Παπαδάκης, Ἐλευθ. Μυλωνάκης καὶ Στ. Μπουζάκης. Ὁ ἱερεὺς Γερβάσιος Ντουσάκης Ἱερομόναχος Ι. Μ. Γωνιάς.

Ἔχει κατοίκους 384. Ἡ Κοινότης ἀποτελεῖται ἐκ τῶν χωρίων Δρακόννα καὶ Γερακιανά.

Ἔχει 14 χιλ. ἐλαιόδενδρα Παράγει ἔλαιον ἐτησίως, κατὰ μέσον ὄρον 60.000 ὀκ., σιτηρὰ 60.000 ὀκ., οἶνον 180—200.000 ὀκ., σταφίδα 10.000 ὀκ., ἐσπεριδοειδῆ 30.000 ὀκ., ἀμύγδαλα 2.000 ὀκ., κηπουρικὰ ἐν γένει, χειμερινὰ καὶ θερινὰ, 40.000 ὀκ., ἀγροὺς ποτιστικοὺς ἔχει περὶ τὰ 100 στρέμματα. Ἔχει οἰκόσιτα αἰγοπρόβατα περὶ τὰ 400 καὶ κτῆνη 80.

Ἡ Κοινότης ἔχει συνεταιίρους 82.

Ἡ Δρακόννα ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων, τὰ Γερακιανά ἐκ πηγῆς. Ἔχει Σχολεῖον εὐπρόσωπον.

Ἡ Κοινότης κατεσκεύασε χάνδακα 1500 μ. ἀρδευτικὸν εὗρους 0,40 X 0,30 ἐκ. Πρὸς ἀρδευσιν 250 στρεμμάτων ἐδαπάνησε δὲ διὰ συνδρομῆς Δημοσίου καὶ προσωπικῆς ἐργασίας 100 ἑκατομ. δραχ.

Ἔχει 1 Δικηγόρον, Ἀνωτάτης Ἐμπορικῆς Σχολῆς 4, Διδασκάλους 4, τοὺς Δικηγόρους Λύσανδρον Κατσιφαράκην, Στυλιανὸν Φανδρίδην Ἀνθυποσημαγόν. Ἰωάννην Ἐμμ. Σπανουδάκην Ἀνωτ. Ἐμπορικῆς, Ἀντ. Π Κατσιφαράκην Διευθ. Ἐνώσεως Οἴνου Κολυμβαρίου, Φραγγιὸν Μ. Μαλανδράκην Τμηματάρχην Ἐνώσεως Οἴν Συνετ. Κολυμβαρίου. Ἀναστασίαν Π. Κατσιφαράκη Διδασκάλισσα, Ἐμ. Π. Κατσιφαράκην Διδάσκαλον, Φανὴ Βλοντάκη καὶ Μαρία Βλοντάκη Διδασκαλίσσας. Εἰς Γυμνάσια φοιτοῦν 15 μαθηταί, εἰς Πανεπιστήμιον καὶ ἄλλας Ἀνωτ. Σχολὰς 2.

Ἐπηρετοῦν ὡς ὑπάλληλοι: Ἐμμ. Κατσιφαράκης διδάσκαλος, Φανὴ Βλοντάκη διδασκάλισσα, Λύσανδρος Κατσιφαράκης Δικ. ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἐθν. Τραπεζῆς, Ἰωάν. Σπανουδάκης Οἰκ. Ἐφορίαν Ἀθηνῶν, Κωνστ. Στυλιανουδάκην Λοχαγόν, Στυλ. Φανδρίδης Ἀνθυσημαγὸς Β. Ἀεροπορίας, ὁμοίως Φραγγιὸς Ι. Μαλανδράκης καὶ Ἀντ. Κατσιφαράκης Δ. Τμ. Ἐνώσεως Κολυμβαρίου.

Τῆς ἐπαναστ. 1821 Γεν. Ἀρχηγὸς Κισσάμου ἦτο ὁ συγχώριος Γεώργ. Δρακονιανός, ὄπλαρχηγοὺς εἶχομεν τὸν Π.

Δρακονιανόν και Ἐμμ. Μπουζάκην.

Δέν εἴμεθα εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν ἀγροτ. ἀσφάλεια πρέπει ν' ἀναδιοργανωθῆ.

Ὁ προϋπολογισμὸς ἀνέρχεται εἰς 75.000.000.

Οἱ Γερμανοὶ ἔκαμαν ἀρπαγὰς καὶ λεηλασίας ἀρκετὰς ἐπέβαλον πρόστιμα καὶ ἐφόνευσαν τὸν Ἰ. Φανδρίδην.

Ἐχομεν τὰ οἰκήματα ἐνθα ἦτο ἔδρα Ἐπισκόπου Κισσάμου καὶ Σελίνου ἐπὶ Ἐνετοκρατίας καὶ Τουρκοκρατίας. Μνημεῖον Ἀγνώστου Στρατιώτου δὲν ἔχει.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΛΟΥΣΑΚΙΩΝ

Πρόεδρος Κοτσιφάκης Κων/νος τοῦ Γεωργίου. Σύμβουλοι Κουρτάκης Ἰωάννης τοῦ Στυλ., Χατζουλάκης Νικόλαος τοῦ Ἰωάν., Ἀντωνογιαννάκης Ἰωάννης τοῦ Ἐμμαν., Βλαστάκης Ἀντώνιος τοῦ Μιχαήλ. Γραμματεὺς κοιν. Λακωτάκης Γεώργιος τοῦ Νικολάου, ἱερεὺς Πατεράκης Παντελῆς τοῦ Βασιλείου.

Ἐλαιόδενδρα περίπου 80.000. Παράγει ἔλαιον κατὰ μέσον ὄρον ἑτησίως 400.000 ὀκ., οἶνον 160.000 ὀκ., σιτηρὰ 90.000 ὀκ., ἀμύγδαλα 5.000 ὀκ., χαρούπια 4.000 ὀκ., κηπουρικὰ ἐν γένει 50.000 ὀκ., ἐσπεριδοειδῆ 5.000.

Ἐχομεν τριτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον.

Στερούμεθα κοινοτικῷ γραφείου καὶ μνημείου ἀγνώστου στρατιώτου.

Ἡ κοινότης ἐξετέλεσεν πολλὰ ἔργα ὑδρεύσεως ὁδοποίας, γεφύρας, σχολεῖον κ. ἄ.

Εἰς τὸν Γεωργικὸν Συν/σμὸν ἔχομεν 83 συνεταίρους. Εἰς τὰ γυμνάσια φοιτοῦν ἐκ Λουσακιῶν 21 μαθηταὶ καὶ μαθήτριά. Εἰς τὸ ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ εἰς τὴν Πάντειον Σχολὴν φοιτοῦν 3 φοιτηταί.

Ἐχομεν 8 ἐπιστήμονας καὶ 12 ὑπαλλήλους

Οἱ γερμανοὶ διέπραξαν ἐμπρησμοὺς πολλοὺς καὶ 2 φόνους κατὰ τὴν ἐξόρμησιν ἀπήλασαν δὲ καὶ 3 ὀμήρους οὔτινες ἐπανῆλθον.

Ἐρεΐπια ἀρχαίων πόλεων δὲν ἔχομεν.

Κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις εἴχομεν ὄπλαρχηγούς τοὺς Τζανακάκην Ἐμμανουήλ καὶ Βερυκάκην Στυλ.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς κοινότητος ἀνέρχεται εἰς 756 ἄτομα.

Διὰ τὴν ἀγροφυλακὴν ὄχι μόνον νομίζομεν ἀλλὰ καὶ ἀπαιτοῦμεν ν' ἀναθεωρηθῆ.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΒΟΥΚΟΛΙΩΝ

Οί κάτοικοι τῆς κοινότητος Βουκολιῶν ἀνέρχονται εἰς 1576 σύμφωνα μὲ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τῶν κάτωθι χωριῶν: Βουκολιές, Μέσα Βουκολιές, Κάτω Κεφάλαια, Ἐπάνω Κεφάλαια, Φωτακάδο, Νέμπρος, Κουλουκουθιανὰ καὶ Γαβαλομοῦρι.

Πρόεδρος κοινότητος Ἡρακλῆς Στυλ. Μαμιδάκης, κοινοτικοὶ σύμβουλοι Γεώργιος Π. Μαραγκάκης, Μιχαὴλ Ἄντ. Λαγουδάκης, Ἐλευθέριος Ἄντ. Χαρισάκης, Στυλιανὸς Δ. Μαλανδράκης, Ἐμμανουὴλ Χαρ. Μαμιδάκης, ἱερεὺς Ἄντωνιος Γ. Μαραγκουδάκης δὲν τυγχάνει ἀπόφοιτος σχολῆς.

Ἡ κοινότης ἔχει περίπου 45.000 ἐλαιόδενδρα. Παράγει ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον 180.000 ἐλαιον, σιτηρὰ 100.000 ὀκ., οἶνον 200.000 ὀκ., σταφίδα 10.000 ὀκ., ἔσπεριδοειδῆ 150.000 ὀκ., κάστανα 5.000 ὀκ., χαρούπια 5.000 ὀκ., ἀμύγδαλα 5.000 ὀκ., τριφύλι 4.000 ὀκ., πατάτες, ντομάτες, κρόμυα, πεπονσοειδῆ κτλ. 70.000 ὀκ.

Ἡ κοινότης ἔχει περίπου 2.000 αἰγοπρόβατα οἰκόσιτα, 60 περίπου κτήνη καὶ 80 περίπου ὄνους, χειμαδιὰ καὶ βοσκοτόπους δὲν ἔχομεν.

Ποτιστικὸς ἀγρὸς 80 στρέμματα περίπου.

Ἡ κοινότης ἔχει ὑδραγωγεῖον, βρύσην καὶ φρεάτιον ὕδωρ. Ἡ κοινότης δὲν ἔχει μνημεῖον ἀγνώστου στρατιώτου.

Ἐχομεν κοινοτικὸν γραφεῖον ἐπ' ἐνοικίῳ τῶρα δὲ πρόκειται νὰ ἐγκατασταθῆ τὸ κοινοτικὸν γραφεῖον εἰς ἰδιόκτητον οἰκῆμα.

Ἀποθήκην λιπασμάτων ἔχει ὁ Συνεταιρισμὸς ἐπ' ἐνοικίῳ. Εἰς τὸν Πιστωτικὸν Σύσθημὸν μετέχουν περίπου 150.

Δὲν ἔχομεν εὐπρόσωπον δημοτικὴν σχολὴν, ἀνεγείρομεν ὅμως τοιοῦτην ἢ ὅποια πιστεύομεν ὅτι λίαν σύντομα θὰ ἔχη τελειώσει.

Ἡ κοινότης ἔχει ἐκτελέσει ἔργα ὑδρεύσεως, ἀρδεύσεως καὶ ἀσφαλτοστρώσεων τῆς κοινοτικῆς πλατείας Βουκολιῶν, καὶ ἀρωγῆ δημοσ. θέλει ἐκτελέσει τὸ ἔργον τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ καὶ κοινοτ. σφαγεῖον.

Ἐπιστήμονας ἰατροὺς 4, διδασκάλους 4, γεωπόνους 1.

Φοιτοῦν εἰς τὰ γυμνάσια καὶ ἄλλας σχολὰς περίπου 50, εἰς Πανεπιστήμια Ἰωάννης Ἄντ. Σημαντηράκης Ἱατρικὴν Παρισίων, Εὐθύχιος Βιολάκης καὶ Κρηνοῦλα Πατε-

ράκη φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας.

Ἐπάλληλοι ἐκ τῆς κοινότητος εἶναι: Ἀνδρέας Μαμιδάκης ἐφοριακὸς εἰς Ἀθήνας.

Ἡ κοινότης δὲν ἔχει ἀναδείξει ἀρχηγὸν τινα ἢ ὀπλαρχηγὸν κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις, εἶχε μόνον σωματάρχας τοὺς Ἱερωνυμάκην, Φουντουλάκην καὶ Μιχ. Λαγουδάκην.

Ἡ κοινότης δὲν ἔχει ἐρείπια ἀρχαίων πόλεων.

Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάρχουν μικραὶ δασικαὶ ἐκτάσεις.

Ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν ἀσφάλειαν δὲν εἴμεθα διόλου εὐχαριστημένοι πρέπει νὰ ἀναδιοργανωθῇ ριζικὰ

Τὰ λιπάσματα θεωρεῖ ὁ λαὸς χρησιμώτατα καὶ ἐπωφελῆ διὰ τὴν γεωργίαν.

Οἱ γερμανοὶ κατέστρεψαν ἐκ θεμελίων δύο οἰκίας καὶ ἐπέφεραν σημαντικὰς ζημίας εἰς πλείστας ἄλλας ὡς καὶ φόνους καὶ βασανισμοὺς.

Ἡ κοινότης ἔχει προϋπολογισμὸν ἀνερχόμενον εἰς 160.000.000 δραχμ.

Προσέτι εἶχε φρούριον, τὸν ἱστορικὸν πύργον Βουκολιῶν περὶ ὃν ἐγένοντο μάχαι αἱματηρόταται μεταξὺ χριστιανῶν, τουρκοκρητῶν καὶ τουρκ. στρατοῦ κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1821—27—1866—1878—1896—97, ἦτο ἄλλοτε ἐπὶ τουρκοκρατίας ἔδρα τοῦ Εἰρηνοδ. Ἀν. Κισσάμου τῶρα προοδεύει πολὺ μὲ ρυθμὸν γοργόν.

Ἐχει ἰδιωτικὸν γυμνάσιον ὑπὸ τὸν γυμνασιάρχην Κ. Ἀρχοντάκην, ὑποδιοίκησιν χωροφυλακῆς, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεφῶν. γραφεῖον, ἔχει ἀσφαλτοστρωθεὶ καὶ ἔχει ἀμαξιτὴν συγκοινωνίαν, κόμβον συγκοινωνίας Σελίνου.

Ἐπίσης εἶναι ἔδρα ἐβδομαδιαίας ἀγορᾶς.

Ἐχει 2—3 ὑδραυλικά ἐλαιοπιεστήρια.

Ἐναντι Ἀν. Βουκολιῶν ὑπάρχει Μεταλλεῖον γύψου.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΣΑΣΣΑΛΟΥ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Οἱ κάτοικοι τῆς Κοινότητος εἶναι 272.

Πρόεδρος τῆς Κοινότητος εἶναι ὁ Ἰωάν. Χαλκιαδάκης, Γραμματεὺς Ἐμμ. Λυμπινάκης. Σύμβουλοι: Ἀντ. Λυμπινάκης, Εὐτυχ. Παπαντωνάκης, Γεώργ. Νταγκουνάκης καὶ Σταῦρος Μαρονικολάκης.

Ὁ ἱερεὺς ὀνομάζεται Ἐμμ. Πατσουράκης ἀπόφοιτος Γυμνασίου, λαμπρὸς ἱερεὺς.

Ἔχει ἐλαιόδενδρα. 12.000. Παράγει ἔλαιον 80.000 ὀκ. περίπου ἔτησ., οἶνον 25 000 ὀκ., σιτηρὰ 45.000 ὀκ., ἀμύγδαλα 1000 ὀκ., κάστανα 65.000 ὀκ., αἰγοπρόβατα 550 περίπου, μεγάλα κτήνη 42. Ἐγγεγραμμένοι εἰς τὸν Σ)σμὸν 55.

Ἔργα τὰ ὁποῖα ἐκτέλεσε ἡ κοινότης: Κύριον ἔργον ἡ διάνοιξις ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Μαλαθύρου—Σασσάλου 5 χιλιομέτρων εἰς τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποιήθησαν 6.000 ἡμερομίθια προσωπικῆς ἐργασίας καὶ διετέθη τὸ ποσὸν τῶν 126.000.000, καθὼς καὶ διάφορα ἄλλα μικροῦργα (αὐλάκες, βρῦσες κλπ.).

Φοιτοῦν εἰς τὸ Γυμνάσιον 10 καὶ ἔχει καὶ 4 ἀποφοίτους Γυμνασίου τοὺς Εὐτύχ. Παπαντωνάκην, Ἀντών. Τζανακάκην, Στέλ. Χαλκιαδάκην. Ἰωάν. Ἀθανασάκην.

Ἐπιστήμονας: Χαλκιαδάκην Ἀνασ. Πρωτοδίκην καὶ δημοδιδασκάλους: Κωνστ. Κονδυλάκην, Ἰωάν. Δοξάκην.

Οἱ γερμανοὶ ἐπυρπόλησαν τὰς οἰκίας τῶν Ἰωάν. Χαλκιαδάκη, Μιχ. Καμιλάκη, Ἀθαν. Ἀθανασάκη, Σπυρ. Ἀθανασάκη, Ἐλευθ. Γεωργιλάκη, Ἐμμ. Γεωργιλάκη, Παναγ. Βεργιεράκη καὶ ἐφόνευσαν διάφορα ζῶα μικρὰ καὶ μεγάλα.

Κοινοτικὸν Γραφεῖον δὲν ἔχομεν. Ἔχομεν εὐπρόσωπον Δημοτικὸν Σχολεῖον.

Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Κοινότητος εἶναι 10.700.000.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Ὁ Σάσαλος εἶναι χωρίον κείμενον Ν. τῆς Μαλαθύρου, πρὸ τοῦ 1896 ἦτο τουρκικὸν ἀμιγῆς κατόικον δὲ οἱ φανατικώτεροι τούρκοι τοῦ Νομοῦ, γεγναῖοι, ἀνδρεῖοι καὶ εἰς ἄκρον ἀδιάλλακτοι. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1896 ἔφυγαν οἱ τούρκοι ἐπώλησαν τὰς περιουσίας τῶν καὶ ἠγόρασαν ταύτας Ἐννεαχωριανοί, Ρουμαθιανοί, Ἰκκοπετρίανοί καὶ ὀλίγοι Σεληνιδῶται.

Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ χωρίου εἶναι ὀθωμανικὸς πύργος ἔνθα ἔμεινε τουρκ. στρατός. Τώρα τὸν κατέχει ἡ οἰκογένεια τῶν Μιχρονικολάκηδων. Ὀλίγον Νοτιώτερον εἶναι μία θέσις ὀνομαζομένη τῶν Καλογέρων, διότι κατὰ τὸ 1890 δύο καλόγηροι τολμήσαντες νὰ διέλθωσιν ἀπὸ τὸν Σάσαλον συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν τούρκων καὶ ἀφοῦ τοὺς εἶχον ὡς ὑπόζυγια ἐπὶ ἡμέρας εἰς τὸν ἐλαιόμυλον νὰ κινοῦν τοὺς μύλους τοὺς ἐφόνευσαν κατόπιν εἰς τὴν ἀνωτέρω θέσιν.

Πέριξ τοῦ Ν. τοῦ Σασάλου συνήφθησαν πολλοὶ μάχαι κατὰ τὰς Ἐπαναστάσεις, ἐσχάτως δὲ μεταξὺ ἐπαναστατῶν Ἐννεαχωριανῶν Σασαλιωτῶν καὶ Γερμανῶν πρὸς τὰ Φλώρια καὶ τὰ Σελιά Ἀνατολικώτερον συνήφθησαν μάχαι μὲ πολλὰ θύματα ἐκατέρωθεν καὶ αἰχμαλωσίαν Γερμανῶν πρόκειται περὶ τῆς ἱστορικῆς μάχης τῶν Σελιῶν.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΛΟΥΔΙΑΝΩΝ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τυγχάνει 550, ἡ κοινότης ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς Συν)σμοὺς Καλουδιανὰ ἔδρα, Κορφαλῶνα καὶ Κουρθιανὰ.

Ὁ πρόεδρος ὀνομάζεται Ἄντων. Ἰντζες, κοινοτικοὶ σύμβουλοι Χαράλ. Σχετάκης, Φώτιος Μαρκετάκης, Ἰωάννης Δερμιτζάκης, Μανούσος Καπετανάκης, ὁ ἱερεὺς Μιχ. Φωτινάκης (Ἁγίας Τριάδος)

Ἡ κοινότης κατέχει 40 χιλιάδας ἐλαιόδενδρα. Παράγει ἔλαιον κατὰ μέσον ὄρον ἐτησίως 150 χιλ. ὄκ., σιτηρὰ ἐν γένει 30 χιλ., ὄκ., οἶνον 70 χιλ. ὄκ., σταφίδα μηδὲν, χαρούπι μηδὲν, ἀμύγδαλα 12 χιλ. ὄκ., τριφύλι 5 χιλ. ὄκ., πατάτες, ντομάτες κλπ. πεπονοειδῆ 250 χιλ. ὄκ. ὕδωρ ἀρδεύσεως μέχρι 30 Ἰουνίου ποτιστικὰ μέχρι 300 στρέμ. ὕδωρ πηγαῖον ὄχι μόνον φρέαρ ἀρτεσιανόν.

Μνημεῖον Ἄγνωστου Στρατιώτου δὲν ἔχομεν.

Ἡ κοινότης ἔχει ιδιόκτητον κοινοτικὸν γραφεῖον ἀναγερθὲν τὸ 1935.

Εἰς τὸν Συν)σμόν μας συμμετέχουν 65.

Ἐχόμεν ἀποθήκη Συν)σμοῦ μὲ ἐνοίκιον.

Οὐδένα ἐκπρόσωπον ἔχομεν.

Ἡ κοινότης ἐξετέλεσεν ὁδοὺς, βατοὺς, καὶ ἀρδευτικὰ ἔργα διὰ νὰ προβῇ ἐν καιρῷ εἰς ἀρδυσιν τῶν ξηρικῶν ἀγρῶν ἀρκετῶν διὰ συνάψεως δανείου ἐκ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς.

Ἐχομεν ἓνα καθηγηκὴν, 2 δημοδιδασκαλίσας ὁ εἰς δημοδιδάσκαλος, ἐντὸς τῆς κοινότητος ὁ καθηγητὴς καὶ αἱ δύο δημοδιδασκάλισσαις ἐκτὸς.

Φοιτοὺν μαθηταὶ εἰς τὰ Γυμνάσια καὶ Πανεπιστήμια 2 Μπαντουράκη Ἐλένη καὶ Δώρα τοῦ Δημητρίου.

Εἰς καθηγητῆς, 2 δημοδιδασκάλισσας καὶ εἰς γραμματεὺς κοινότητος.

Οὐδέναν ἀρχηγόν.

Οἰκόσιτα αἰγοπρόβατα ἔχει περὶ τὰ 350 καὶ 20 κτήνη. Χειμαδιὰ δὲν ἔχει.

Ἡ κοινότης δὲν ἔχει ἐρείπια ἀρχαίων πόλεων.

Οὐδὲν μεταλλεῖον εἰμὴ μόνον γύψον.

Οὐδεμίαν δασικὴν ἔκτασιν ὑπάρχει.

Ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν ἀσφάλειαν δὲν εἴμεθα εὐχαριστημένοι πρέπει νὰ ὀργανωθῇ ὅπως ἡ χωροφυλακὴ.

Τὰ λιπάσματα τυγχάνουν ὠφέλιμα ἀλλὰ ὁ δασμὸς εἶναι ὑπερβολικὸς καὶ ἀποφεύγουν τὴν λίπανσιν 30 ο)ο ἐκ τῶν ἀγροτῶν.

Οἱ γερμανοὶ κατέστρεψαν πολλὰς οἰκίας.

Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος εἶναι 43.400.000.

*
**

Ἐξ ὅλων τῶν πληροφοριῶν, ἃς ἔλαβον κατόπιν ἐρωτήσεών μου περὶ διαφόρων Κοινοτήτων τῆς Κισσάμου ἐξάγονται τὰ κατωτέρω:

Ὅτι ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας ἔχει πολλαπλασιασθεῖ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίαι, συνεχίζεται ἡ δενδροφυτεία ταύτης, μετ' αὐξοῦντα ῥυθμὸν, διότι πάντες ἀναγνωρίζουν ὅτι τὸ προϊόν αὐτὸ τῶν ἀγρῶν του εἶναι τὸ ἀποδοτικώτερον, διὰ τῆς ἐντατικῆς δὲ καλλιεργείας τῆς ἐλαίας, συμφώνως ταῖς ὑποδείξεσιν τῶν γεωπόνων εἶναι δυνατὸν νὰ διπλασιασθῇ καὶ φθάσῃ τὰ 4 ἑκατομμύρια ὀκάδων ἐτησίως ἢ καὶ πλέον ἐν Κισσάμῳ, διότι εἶναι τὸ μοναδικὸν εἰσόδημα τοῦ ἀγροῦ τοῦ ὁποῖον πωλεῖται εὐχερῶς. Ἐπὶ πλέον ὡς ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν Κισσάμῳ ὑπὲρ τῶν 52 ὑδραυλικῶν ἐγκαταστάσεων μετὰ διπλῶν πιεστηρίων (πλὴν τῶν 200 ἔτι ἱπποκινήτων τοιούτων), ἡ ποιότης τοῦ ἐλαίου ἀνῆλθε, τῆς ὀξύτητός του καταπεσοῦσης ἀπὸ 0 μέχρι 5 βαθμῶν.

Ὅτι εἰς τὰς περισσοτέρας πεδινὰς Κοινοτήτας ἤρχισεν ἀπὸ τινων ἐτῶν ἡ δενδροφύτευσις πορτοκαλέων εἰδούς Καλλιφορνίας. Δυστυχῶς παρατηρεῖται κρίσις τῆς πωλήσεως τοῦ ἀφθόνου αὐτοῦ προϊόντος ἐφέτος, συνεπεία τῆς αὐξηθείσης παραγωγῆς. Ἐνῶ τὰ τρία τελευταῖα ἔτη ἐπωλοῦντο 1500—1800 δρ. ἢ ὀκά καὶ μὲ 15 χιλ, τὸ δολλάριο, ἐφέτος προσφέρονται μόνον 1200 καὶ μὲ τιμὴν δολ. 30 χιλ δρ. δηλαδὴ ὑποτιμήθησαν κατὰ 60 ο)ο.

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι μὲ τὰς νέας συμβάσεις μὲ ἄλλας χώρας ὡς καὶ τοῦ Παραπετάσματος θὰ γίνῃ ἐξαγωγή καὶ ὑπερτίμησις. Πρὸς δὲ ὅτι Κυβερνητικὴ τις μέριμνα θὰ βοηθήσῃ τοὺς πορτοκαλοπαραγωγούς εἰς τὴν διάθεσιν τὴν καλυτέραν τῶν προϊόντος των. Κυρίως οἱ παραγωγεῖς ἐλπίζουν ὅτι τὸ Κράτος θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἴδρυσιν ἐργοστασίων βιομηχ. χυμῶν πορτακαλιῶν.

Ὅτι τὰ προϊόντα τῶν ἀμυγδαλῶν ὡς καὶ φυστικῶν

ὕπολείπονται ἐνῶ εἶναι τόσον περιζήτητα καὶ πλούσια
μὲ μικρὰς δαπάνας καλλιέργειας. Ὅμοίως καὶ ἡ κερα-
τέα δὲν τυγχάνει τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ ἡδύνατο νὰ
ἀποσπάσῃ τὴν προσοχὴ τῶν ὄρεινῶν περισσότερον καὶ ἡ
ὁποία δὲν ἔχει ἀπαιτήσεις ἢ δαπάνας καλλιέργειας, εἶ-
ναι δὲ συμφερωτάτη.

Παγκρήτιος Ἐπιτροπὴ κατατάξεως καὶ κρίσεως τῶν Παλαιῶν Ἀγωνιστῶν τῆς ἐπανάστασεως.

Ἐξ ἀριστερῶν: Μανωλικάκης, Σταυρουλάκης, Ἀναστασάκης Μιχ.
(ἀντιπρόεδρος), Ἐμμ. Μουντάκης (πρόεδρος), Χαζηράκης, Ντουρουτάκης

Πολλὰ Κοινότητες στεροῦνται ἔτι κοινοτ. γραφείων ὡς
καὶ Μνημεῖου Ἀγνωστοῦ Στρατιώτου.

Παρατηρῶ ὅμως μετ' ἐξαιρέτου εὐχαριστήσεως ὅτι
ὅλα τὰ Κοινот. Συμβουλία προέβησαν εἰς ἐκτέλεσιν κοινοτ.
ἔργων, πολλῶν ἢ ὀλίγων, ὡς ὁδῶν ἀμαξιτῶν, γεφυρῶν, ὀ-
δραγωγείων, βατῶν ὁδῶν καθὼς καὶ ἠλεκτρικῶν ἐγκατα-
στάσεων καὶ φωτισμοῦ, ἐπίσης καὶ ἀνέγερσιν ἐκκλησιῶν
περικαλῶν καὶ Δημοτ. Σχολείων εἰς τινὰς Κοινοτήτας καὶ
τῇ μικρᾷ κρατικῇ συνδρομῇ.

Ὁ ζῆλος, ἡ δραστηριότης καὶ ἐπιμέλεια τῶν Κοινοτ.
Συμβουλιῶν συνεχίζεται λίαν ἀξιεπαίνως, παραπονοῦνται
μόνον διὰ τὴν βραδύτητα τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀπαιτουμέ-

νων μελετῶν ὑπὸ τῶν εἰδικῶν μηχανικῶν, πρὸς δὲ, διὰ τὴν διακοπὴν τῆς παροχῆς κρατικῶν πιστώσεων καθὼς καὶ τῆς μὴ παροχῆς εἰς τὸ μέλλον, ἀλλὰ μόνον ἐντόκων δανείων ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, ἐνῶ μέχρι τοῦδε εἰς πολλὰς Κοινοτήτας ἐδόθησαν, ὡς ἄρωγαί, καὶ κατασκευάσθησαν ἀναγκαιοῦντα ἔργα, ἐχρησιμοποιήθησαν δηλαδὴ δύο μέτρα καὶ δύο σταθμά.

Ἡ παιδεία ἐν Κισσάμῳ εἶναι πολὺ διαδεδομένη, καὶ εἰς ἀμφοτέρα τὰ φύλα, χάρις τῆς συνεχίσεως ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Κρητ. Πολιτείας ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἔχει δὲ Δημοτικὰ Σχολεῖα 71 μετὰ 3.362 μαθητῶν. Γυμνάσια 3 ἐν ἐν Καστελλίῳ μὲ 340 μαθητάς, ἓνα ἐν Βουκολιαῖς ἰδιωτικὸν μὲ μαθητάς 180 καὶ ἕτερον ἐν Κολυμβαρίῳ τοῦ Κ. Ι. Καρδαμάκη μὲ 76 μαθητάς ἐν συνόλῳ δηλ. περί τοὺς 596 πλὴν τῶν 100 καὶ πλέον ἐν τοῖς Γυμνασίοις Χανίων καὶ ἄλλαχοῦ.

Ἡ Κίσσαμος ἔχει δύο Ἐνώσεις οἰνοποιητικὰς μίαν τοῦ Κολυμβαρίου μὲ 22 Συνεταιρισμοὺς καὶ 2437 συνεταίρους καὶ ἑτέραν ἐν Καστελλίῳ μὲ 26 Συνεταιρισμοὺς καὶ 2545 συνεταίρους. Ἀμφοτέραι ἔχουν καὶ ἀρκετάς ἐλαιοδεξαμενάς.

ΑΝΑΓΚΑΙ ΑΓΡΟΤΩΝ

Θεωρῶ ἐπίκαιρον νὰ σημειώσω ἐδῶ ὅτι ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς ἔχει ὀνάγκην μεγαλυτέρας ἀρωγῆς καὶ περιποιήσεως.

1) Ἀγροτικῆς Ἀσφαλείας, ἧς στερεῖται τελείως. Ἐνῶ τὸ Κράτος δαπανᾷ καὶ διαθέτει καθ' ἑκάστην δισεκ. εἰς τὰ κέντρα καὶ ἐπιχειρήσεις δευτερευούσης σημασίας, διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γεωργίας, δικαιολογεῖται πάντοτε ὅτι στερεῖται χρημάτων. Διότι ἡ Ἀγροτ. ἀσφάλεια εἶναι ἡ πρωτίστη ἐξυπηρέτησις τῶν ἀγροτῶν.

Πολλοὶ τῶν Κοινοταρχῶν διαδηλώνου ὅτι, θὰ καλλιεργοῦντο περισσότεραι ἐκτάσεις καὶ θὰ ἐφυτεύοντο περισσότερα δένδρα ἐὰν εἶχομεν Ἀγροτ. ἀσφάλειαν.

2) Πολλοὶ Κοινοτάρχαι διεδήλωσαν ὅτι ἐὰν οἱ δασμοὶ καὶ τὸ κόστος τῶν λιπασμάτων ἦτο μικρότερον θὰ ἠγοράζοντο καὶ διετίθεντο περισσότερα, ἐπομένως καὶ ἡ παραγωγὴ θὰ ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα. Φρονῶ ὅτι καὶ μετὰ τινὰ ζημίαν τοῦ τὸ Κράτος ἠδύνατο νὰ πωλῇ τὰ λιπάσμα-

τα, διότι τὴν ζημίαν αὐτὴν θὰ τὴν ἐλάμβανε πολλαπλασίωνα ὡς ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς.

3) Νὰ εὕρη τὸ Κράτος τρόπον νὰ γίνεταί μεγαλυτέρα κατανάλωσις καὶ ἐσωτερικῶς οἴνου, τοῦ Πανελλαδικοῦ αὐτοῦ προϊόντος. Αἱ γκαζόζαι καὶ ἡ μύρα ἐξετόπισαν τὸ μοναδικὸν προϊόν τῆς Ἑλλάδος τὸν οἶνον. Νὰ ὠφελοῦνται καὶ νὰ γίνωνται πάμπλουτοι ὀλίγοι καὶ νὰ μὴ ἀποκομίζουσι οὔτε τὰς δαπάνας τῆς καλλιέργειας αἱ πολλαὶ δεκάδες χιλιάδων οἴνοπαραγωγῶν τῆς Ἑλλάδος; Νὰ γίνουσι Ἐπιτροπαὶ ἐκ μέρους τῆς Κυβερτήσεως πρὸς μελέτην τοῦ ζητήματος διότι οἱ οἴνοπαραγωγοὶ πεινοῦν.

4) Πρέπει καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον νὰ ἰδρύνωνται βιομηχανικὰ ἐργοστάσια. Πρέπει τὸ ζήτημα αὐτὸ νὰ μελετηθῆ καλῶς ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων, ὅχι ὅλα εἰς τὰ Κέντρα.

5) Εἰς ἐκάστην Εἰρηνοδ. περιφέρειαν νὰ διορισθοῦν 2—3 γεωπόνοι πρὸς καθοδήγησιν τῶν ἀγροτῶν. Ἄς παρὰσχη τὸ Κράτος ἐὺ χ ἔ ρ ε ι α ν οἰκονομικὴν εἰς νέους ἐκ τῆς **ὑπαιθρου** πρὸς μόρφωσιν περισσοτέρων γεωπόνων.

6) Νὰ ἰδρυθῆ εἰς τὸν Ν. Χανίων Ἀκαδημία διδασκαλικὴ πρὸς μόρφωσιν καὶ ἐκ τοῦ Νομοῦ μας περισσοτέρων διδασκάλων τῶν ἀρμοδιωτέρων καθοδηγητῶν τῆς ἐθνικοθηρησκευτικῆς μορφώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

7) Νὰ ἰδρυθοῦν μικραὶ μορφωτικαὶ Σχολαὶ τῶν νεανίδων, πρὸς ἐκμάθησιν τῶν **ἐθνικοθηρησκευτικῶν καὶ μητρικῶν καθηκόντων τῶν**. Εἰς οὐδεμίαν δὲ νὰ ἐπιτρέπεται γάμος ἐὰν δὲν φοιτήσῃ πρότερον ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν.

ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΜΑΙΩΝ

Τὸ παρὸν κεφάλαιον ἐκ παραδρομῆς μὴ τεθὲν εἰς τὰ κεφάλαια, «Περὶ παραινέσεων», συμβουλῶν καὶ σπουδῶν τῶν τελειοφάιτων τῶν Γυμνασίων, τίθεται ἐδῶ ὡς δεόμενον προσοχῆς καὶ μελέτης.

Εἰς τὰ χωρία καὶ γενικῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας αἱ τίκτουσαι γυναῖκες προσκαλοῦν πρὸς παράστασιν καὶ βοήθειαν (!) μαίας πρακτικὰς καὶ ἀγραμμάτους, ἐν ἑλλείψει μορφωμένων ἀγνοούσας καὶ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων ἀντισηψία, ἀσηψία κλπ. εἶναι συνέχεια τῆς προαπελευθερωτικῆς ἐποχῆς ἐκ τῆς Τουρκίας.

Ἡ πρόοδος τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῶν συναφῶς λαμβανομένων μέτρων, πρὸς προστασίαν τοῦ παιδιοῦ, μητρὸς καὶ παντὸς ἐν γένει πάσχοντος μέλους τῆς Κοινωνίας, ἐπιβάλλει ὅπως ἀντικατασταθῶν αἱ πρακτικαὶ μαΐαι διὰ μορφωμένων ἐπιστημονικῶς τοιούτων. Ὅλοι αἱ Κοινότητες εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος ἢ ἔτη ὀλίγα, καὶ θὰ δεῖσῃ νὰ διωρίσουν μαΐας πτυχιούχους πρὸς ἐκμαίευσιν καὶ βοήθειαν ἐπιστημονικῆν τῶν ἐπιτόκων.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω πολλαὶ δεσποινίδες τελειόφοιτοι τῶν Γυμνασίων κάλλιστα καὶ φρονίμως θὰ πράξωσιν ὅπως σπουδάσουν μαΐαι, διότι καὶ θὰ ἀμοίβωνται καλῶς καὶ ὑπολήψεως θ' ἀπολαμβάνουν καὶ ἐπὶ τέλους καὶ ὡς νύμφαι θὰ εἶναι περιζήτητα.

Ἴδου στάδιον ἐπαρκὲς ἀνεκμετάλλευτον. Εἶμαι ὑπερβέβαιος ὅτι πρὶν παρέλθῃ τριετία αἱ Κοινότητες θὰ ζητοῦν μαΐας πρὸς διορισμόν.

* * *

Ἡ Κίσαμος ἀνεδείξεν ἐγγράματους, ἐπιστήμονας, ἰατροὺς, δικηγόρους, μαθηματικούς, χημικούς, φιλόλογους, Ἀνωτέρας Ἐμπορικῆς, θεολόγους, στρατιωτικούς, ναυτικούς, οἰνολόγους, καὶ λοιποὺς μορφωμένους ἐξ ὄλων τῶν Κοινοτήτων.

Καύχημα ἰδιαιτέρον τῆς Κισσάμου εἶναι ὁ διάσημος ἠθοποιὸς Μινωτῆς ὁ τιμῶν τὴν Ἑλλάδα, ἐκ Ντελιανῶν ἐκ τῆς ἠρωϊκῆς καὶ πολυάνδρου οἰκογενείας τῶν Μινωτῶν κηδῶν.

Οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὸ 4ετὲς διάστημα τῆς κατοχῆς, προέβησαν εἰς ἀναριθμήτους ζημίας, διαρπαγὰς, λεηλασίας, σφαγὰς ζώων, ἀνατροπὰς κοινοτικῶν καὶ δημοσίων ἔργων καὶ ἐπιβολὰς προστίμων πολλῶν δεκάδων δισεκατομμυρίων.

Οἱ Γερμανοὶ ὡς ἐμφαίνεται, ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ καταλόγῳ ἐφόνευσαν Κισσαμίτας ὡς ἐκ τῆς κατ' αὐτῶν ἀντιστάσεως συνεχοῦς καὶ ζωηρᾶς, ὑπὲρ τοὺς 400 πλὴν τῶν ἀπαχθέντων καὶ θανόντων ἐν ὁμηρίᾳ.

Χαρακτηριστικὸν καὶ ἄξιον ἰδιαιτέρας ἀναγραφῆς ὅτι οἱ Κισσαμίται πάντοτε ἀπὸ τῆς Ἐνετοκρατίας, καὶ προπάντων ἀπὸ τῆς ἐπαναστ. 1821 ἠγωνίζοντο, πρωτοστατοῦντες μετὰ τῶν λοιπῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Νομοῦ Χανίων εἰς

τούς ἀπελευθερωτικούς Ἀγῶνας στρατευόμενοι ἔθελοντι-
κῶς καὶ σιτιζόμενοι ἐξ ἰδίων ὑπὲρ τὰς 2.500 χιλ. ὑπὸ τὴν
ἡγεσίαν γενναίων καὶ διακεκριμένων Ἀρχηγῶν (Στρατ. καὶ
Πολιτικῶν) καὶ ὀπλαρχηγῶν, ἐξ ὧν σχεδὸν τῶν χωρίων
τῆς Ἐπαρχίας ἀριθμούσης ὑπὲρ τὰς 28 χιλ. τῆς, λαμβόν-
τες μέρος εἰς τὰς μάχας, γενναιοτάτα μαχόμενοι, ὄχι μό-
νον ἐντὸς τῆς Ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς χύνοντας
τὸ αἷμα των καὶ ἀφίνοντας τοὺς φονευμένους των, σπεύδον-
τες εἰς Κυδωνίαν, Σέλινον, Ἀποκόρωνα, Σφακιά, Νεά-
πολιν, Μεραμβέλου (1824) Ναυαρίνον, Φάληρον, Ἡπειρον
Μακεδονίαν, Χίον καὶ πρωτοστατοῦντες ἐν Γραμβούσαν.

Ἄπαντες οἱ Πρόεδροι τῶν Κοινοτήτων ἐκφράζονται,
ὡς καὶ ὁ λοιπὸς λαὸς κατὰ τῆς ἀνεπαρκείας τῆς ἀγροφυ-
λακῆς μας, ζητοῦντες ἀναδιοργάνωσιν ταύτης, κατὰ τὸ σύ-
στημα τῆς χωροφυλακῆς με ἀμοιβὴν μεγαλυτέραν, προσω-
πικὸν ἐγγραμμάτων καὶ ἀποφοίτων ἐκ Γυμνασίου, εἰ δυνα-
τὸν ἀνυψουμένου οὕτω τοῦ θεσμοῦ ὅπως εἶναι ἐν Εὐρώπῃ,
διότι ἡ ἀγροτικὴ ἀσφάλεια εἶναι ὁ θεμέλιος, λίθος τῆς
γεωργικῆς ἐπιδόσεως καὶ παραγωγῆς. Ἄλλως τε ἅπαντες
οἱ ἡγέται ὁμολογοῦν, ὅτι ἡ γεωργικὴ τάξις εἶναι ἡ ψυχὴ
καὶ ὁ ἄξων τοῦ Ἑλλην. λαοῦ, ἐπομένως πρέπει νὰ τύχη
αὕτη μεγαλυτέρας προσοχῆς. Ἐρωτῶμεν πῶς ἐξευρίσκον-
ται πόροι δι' ἄλλας ἀνάγκας κέντρων καὶ ὑπαίθρου ἔτι
καὶ διὰ τὴν γεωργ. ἀσφάλειαν τὸ θεμέλιον καὶ βάσιν τῆς
εὐημερίας τοῦ Ἔθνους δὲν ἐξευρίσκονται.

Ἡ εὐθύνη τῶν Ἀρμοδίων εἶναι βαρυτάτη.

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν λιπασμάτων εἶναι γενικωτάτη
καὶ χρησιμωτάτη, ζητοῦν ὅμως οἱ χωρικοὶ, μείωσιν τῆς τι-
μῆς τούτων κατὰ πολὺ. Καὶ χάριν τῆς **τάξεως αὐτῆς τοῦ**
Ἔθνους δικαιολογεῖται πᾶσα θυσία.

Ὡς πρὸς τὰ σιτηρὰ συνεπεία τῆς μεγάλης χρήσεως
τῶν λιπασμάτων καὶ προμηθεύσεως καλυτέρων σπόρων ἢ
παραγωγή των τὰ τελευταῖα μεταπολεμικὰ ἔτη ὑπερεδι-
πλασιάσθη.

Ὡσαύτως παρατηρεῖται αὐξήσις τῆς παραγωγῆς κα-
στανῶν, διπλασιασθῆσης τῆς παραγωγῆς των, ὑπερβαι-
νούσης ἐκ τῶν ὀρεινῶν χωρίων τῆς Κισσάμου (ἔνθα καὶ μό-
νον εὐδοκιμοῦν) τὰς 500 χιλ. ὄκ. ἔτησίως, βελτιουμένης δι'
ἐμβολιασμῶν, εὐγενεστερῶν, καὶ τῆς ποιότητός των.

ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΩΝ

Ἐξ ὅλης τῆς ὑπαίθρου ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀγροτῶν ἀκούονται παράπονα καὶ μεμψιμοιρίαι ἐγὼ δὲ ἐνταῦθα, διερμηνεύων τῶν συνεπαρχιωτῶν μου Κισσαμιτῶν τὰς ἀνωτέρω δικαίας καὶ λογικὰς ἀπαιτήσεις, διατυπώνω ταύτας πρὸς τοὺς ἀρμοδίους οἰοιδήποτε εἶναι καὶ εἰς οἰανδήποτε παράταξιν ἀνήκουν ἐκάστοτε.

Ζητοῦν ἀπαξάπαντες, ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἀγροφυλακῆς, κατὰ τὸν τύπον τῆς χωροφυλακῆς, ὅστε ἐξερχόμενοι προτοτύπου τινος σχολῆς νὰ γνωρίζουν τὴν ἀποστολὴν των, ὡς ἐγγράματοι δὲ θὰ προστατεύουν καὶ θὰ φυλάττουν τὰς περιουσίας τῶς κτηματιῶν καλῶς, θὰ παρέχουν συμβουλὰς εἰς τοὺς ἀμορφώτους γεωργοὺς καὶ πολλάκις θὰ προλαμβάνουν ῥήξεις, φιλονεικίας καὶ φόνους ἀκόμη, ἐκ τῶν κτηματικῶν διαφορῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀμοιβὴ δέον νὰ εἶναι ἱκανοποιητικὴ, ὅστε τὸ προσωπικὸν νὰ εἶναι ἀξιώτερον καὶ ὁ θεσμὸς οὕτω θ' ἀνυψωθῇ.

Ἐπιμελιώτατος θὰ εἶναι ὁ διορισμὸς Γεωπόνων πλειοτέρων ὥστε εἰς ἐκάστην Εἰρηνοδικειακὴν περιφέρειαν νὰ εἶναι τουλάχιστον 2—3. Οὗτοι περιερχόμενοι συχνότερον τὰς περιφέρειάς των, θὰ παρέχουν τὰς ἐπιστημονικὰς τῶν συμβουλὰς καὶ ὑποδείξεις, τὴν καλλιτέραν χρῆσιν τῶν λιπασμάτων, τὴν ἐπιστημονικωτέραν καὶ ἀποδοτικωτέραν καλλιέργειαν ὡς καὶ τὴν ἐπίδοσιν καὶ ἄλλου εἶδους δενδροφυτειῶν, ἐξευγενισμὸν τῶν ὑπαρχουσῶν, καταπολέμησιν φυτονόσων καὶ χρῆσιν ἐντομοκτόνων.

Εὐχέρειαν εἰς τὴν σπουδὴν Γεωπόνων, ἀφοῦ θὰ χρειασθῇ ἀρκετὸς ἀριθμὸς πρὸς διορισμὸν.

Εὐχέρειαν πρὸς σπουδὴν καὶ ἴδρυσιν καὶ ἄλλων διδασκαλείων διὰ τὴν ὑπαρξιν περισσοτέρων διδασκάλων ἀφοῦ αὐτοὶ μετὰ τῶν μορφωμένων ἱερέων καὶ πολλῶν καλῶν μητέρων θὰ διαπαιδαγωγήσουν τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν.

Εὐχέρειαν εἰς τὴν σπουδὴν θεολόγων περισσοτέρων ὅστε οὗτοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ν' ἀντικαταστήσουν τοὺς γέροντας ἐφημερίους καὶ νὰ καθοδηγοῦν κατόπιν καὶ εἰδικῆς διδασκαλίας, τὸ ποιμνιὸν των εἰς τὴν ἐθνικοθηρσκευτικὴν πορείαν.

Οἱ κυβερνῶντες νὰ εὑρωσι τρόπον ὥστε νὰ παρέχωσιν εὐθηνότερα τὰ λιπάσματα. Τὸ τοιοῦτο εἶναι γενικὴ ἀπαί-

τηση τῶν ἀγροτῶν καὶ ὄχι μόνον ἐν Κισσάμῳ, ἀλλὰ καὶ ὡς γνωρίζω, ἀκούω καὶ μανθάνω, εἰς ὅλην τὴν ὑπαιθρον θὰ εἴπωσί τινες ἐκ τῶν ἀναγινωσκόντων τὰ ἀνωτέρω καὶ πόθεν θὰ εὐρεθῶσι τόσα χρήματα. Ἀπαντῶ δι' ὀλίγων. Αὐτὰ θὰ τὰ ἐξοικονομήσῃ ἡ ἱκανότης, δραστηριότης καὶ αἱ πρόσοδοι ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς παραγωγῆς. Ἡ ἱκανότης καὶ ἐξοχότης λύει τὰ δύσκολα προβλήματα.

Πρέπει νὰ ἰδρυθοῦν καὶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς ὅπου εἶναι ἐπαρκὴς συγκοινωνία, διάφοροι Βιομηχαναὶ πρὸς παραγωγὴν καταναλωσίμων διαφόρων εἰδῶν, ἐσωτερικῶς καὶ δι' ἐξαγωγὴν, ἐξευρέσεως οὕτω καὶ ἐργασίας ἐργατῶν καὶ ἐργατριῶν καὶ περιορισμοῦ τῆς μεταναστεύσεως ἐκ τῆς ὑπαίθρου.

Παροχὴ πρὸς τοὺς κτηματίας δανείων ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς ἀνωτέρων. Εἶναι πασίγνωστον ὅτι ἐπὶ τουρκοκρατίας ἔτι οἱ ἀγρόται εὕρισκον δάνεια προσωρινὰ 20—30 καὶ 50 λιρῶν. Σήμερα τίνα ποσὰ παρέχει ἡ Ἀγροτ. Τράπεζα; Μὲ τὸ σταγονόμετρο.

Γνωρίζομεν καὶ ἐνθυμούμεθα οἱ γεροντότεροι, ὅτι εἰς παλαιότερα ἔτη, οἱ κτηματῖαι εὕρισκον παρὰ τῶν ἐλαιοεμπόρων δάνεια, πολὺ περισσότερα τριπλάσια καὶ πλείονα, παρ' ὅσα παρέχει σήμερον ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα.

Νὰ δοθοῦν δάνεια μὲ εὐχέρειαν, εἰς τὰς κοινότητας πρὸς κατασκευὴν διαφόρων χρησίμων κοινοτικῶν ἔργων, ἀφοῦ τόσας καλὰς διαθέσεις ἱκανότητα καὶ δραστηριότητα δεικνύουν τὰ Κοινοτικά συμβούλια γενικῶς.

Ἡ Μηχανικὴ ὑπηρεσία ν' αὐξηθῇ καὶ ν' ἀποκτήσῃ ἐκάστη ἐπαρχία τὸν κοινοτικὸν μηχανικὸν της, ὥστε πληρωνόμενος ἀπὸ ἐκάστην ἐπαρχίαν νὰ ἐξυπηρετῇ ταύτην ἐγκαίρως καὶ ἐπαρκῶς.

Ἡ κτηνοτροφία ἔχει ἀνάγκη περισσοτέρων κτηνιάτρων καὶ νὰ παρασχεθῇ εὐχέρεια μορφώσεως εἰς περισσοτέρους ὥστε ἐκάστη ἐπαρχία νὰ ἔχῃ καὶ τοὺς κτηνιάτρους της.

ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΔΗΜΑΡΧΟΙ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Μετὰ τὴν σύμβασιν τοῦ πολιτεύματος (1882) ἐπροκηρύχθησαν ἐκλογαὶ Δημάρχων εἰς ὅλην τὴν Κρήτην.

Ἡ Ἐπαρχία τῆς Κισσάμου διαιρεθεῖσα εἰς ἕξι περιφερείας ἐξέλεγεν ἕξι Δημάρχους μετὰ Δ. Συμβούλων, μέχρι τῆς καταργήσεώς των καὶ καθιερωθέντος τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινοτήτων (1910).

Κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα ἐξελέγησαν Δήμαρχοι ἐν Κισσάμῳ οἱ κατωτέρω.

1) Εἰς τὸν Δήμον Σπηλιᾶς (ὑστερον Κολυμβαρίου) Ἐμμ. Ζωγράφος, Νικόλ. Ἐμμ. Ἀναστασάκης, Ἰωάν. Μαλανδρῆς, Νικ. Ε. Ἀναστασάκης, Παν. Οὐντράκης καὶ Νικ. Ι. Ἀναστασάκης, αἵρετοὶ.

Διωρίσθησαν Στυλ. Μπατάκης, Ἰωάν. Μαλανδράκης καὶ Γεώργ. Μουριζάκης.

2) Εἰς Δήμον Βουκολιῶν: Ἀναγ. Φουντουλάκης, Ἐμμ. Καρδαμάκης, Ἐμμ. Κοκολογιάννης καὶ Ἰω. Μπομπολάκης.

3) Εἰς τὸν Δήμον Πανεθύμου: Ἀναγ. Ἀγοραστάκης, Ι. Πατηνιώτης, Μιχ. Ἀναγνωστάκης, Βασ. Παπαδογεωργάκης.

Διοριστοὶ Τζανῆς Καρτσώνης, Μιχ. Κατάκης.

4) Καστελλίου: Δαρατσιανός, Θεοδ. Μαρής, Ι. Κουνελάκης, Ἐμμ. Καμπούρης, Γε. Φωτάκης, Β. Τσουρουνάκης.

Διοριστοὶ Γεώργ. Ψαρουδάκης, Γεώργ. Ξηρουχάκης, Φουρναράκης.

5) Μεσογείων: Π. Δεικτάκης, Β. Ἀνουςάκης.

Διοριστοὶ Λαμπαθάκης, Καστάνης.

6) Ἰναχωρίων: Φελεσάκης, Γιαννακάκης, Βιδάλης, Φαρδαμῆς.

Διατελέσαντες Βουλευταὶ, Γερουσιασταὶ καὶ Πληρεξούσιοι: Ἀν. Σκαλίδης, Φελεσάκης, Πιμπλής, Κουκουράκης, Μαρκαντώνηδες Ἐμμ. καὶ Γεώργ., Μαρής, Λιονάκης, Πολυχρονίδης, Ἐμμ. Ζωγράφος, Καπετανάκης, Β. Τσουρούνης, Δεοδωρίδης (ὁ Ρουματιανός), Ἀνθούσης, Ἀναστασάκης Νικ., Νικ. Τριποδάκης, Ἐμμ. Χρυσάφοπος, Λουκάκης Γερ., Κωνστ. Θεοδωρίδης (ὁ Σπηλιανός), Ἀναστασάκης Μιχαήλ, Ι. Μαλανδράκης, Μ. Μαλανδράκης, Μπαλαντῖνος, Καπετανάκης, Γιαννουδοβαρδῆς, Ψαρουδάκης Μπρεδάκης, Σ. Γεωργιλαδάκης.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΥΗΜΕΡΙΑΝ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΩΝ

Εἶμαι Γεωργοκτηματίας, ἐγεννήθη καὶ κατοικῶ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ, ἐν τῷ χωρίῳ «Σπηλιὰ» ἐκ παιδικῆς ἡλικίας συνανεισπρεφόμενην τοὺς ἀγρότας, καὶ κατόπιν σπουδάσας Ἰατρός, ἐξήσκησα τὸ ἐπάγγελμά μου ὑπὲρ τεσσαρακονταετίαν ὀλόκληρον, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1894 μέχρι τοῦ 1934, ὥστε εἶδον καὶ παρηκολούθησα τὴν ζωὴν καὶ διαβίωσιν τῶν χω-

ρικῶν, γεωργῶν καὶ κτηματιῶν ὑφ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις, εἰς ὅλην τὴν Ἄνατ. Κίσαμον καὶ μέρος τῆς Δυτικῆς.

Οἱ ἀγρόται καλλιεργοῦν τὰς περιουσίας των καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἕκαστον εἶδος τούτων, ὅταν ἐνδείκνυται. Ἡ Κίσαμος εἶναι παραγωγικωτάτη εἰς οἶνον, ἔλαιον, σταφίδαν, σιτηρά. ἐσπεριδοειδή, κάστανα (τὰ καλλίτερα τῆς Ἑλλάδος), χαρούπια, ἀμύγδαλα, τριφύλλι, κηπουρικά θερρινὰ καὶ χειμωνικά, πατάτες, κρομμύδια κλπ. Ἐπίσης ἔχει κτηνοτροφίαν, νομαδικὴν καὶ οἰκόσιτον, καθότι ἔχει βοσκοτόπους ἀρκετοὺς. Ἐσχάτως ἤρχισε νὰ φυτεύη καὶ ὀπωροφόρα δένδρα, εἰς τὰ ὁποῖα, ὡς καὶ αἱ πλείστα Ἐπαρχία τῆς Κρήτης (πλὴν τοῦ Λασηθίου) ὑπολείπονται.

Ὁ ἀναγώστης τοῦ παρόντος, εἰς τὰς πληροφορίας αἱς μοῦ ἀπέστειλαν, κατόπιν αἰτήσεώς μου, αἱ περισσότεραι τῶν Κοινοτήτων Κισσάμου, δύναται νὰ ἤδη ἐκ τῶν πρώτων οὕτως εἰπεῖν πηγῶν, τὸν πλοῦτον καὶ ἀφθονίαν τῆς παραγωγῆς τῆς Κισσάμου.

Οἱ Κισσαμίται πλὴν ὀλίγων εἶναι μικροῖδιοκτῆται καὶ τὰ κτήματά των δὲν εἶναι συγκεντρωμένα ἀλλ' εἰς διάφορα μέρη, πολλάκις εἰς ἀπόστασιν ἡμισίαις καὶ μιᾶς ὥρας, τὸ ἐν ἀπὸ τοῦ ἄλλου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δυσχεραίνει καὶ ἀπορροφᾷ χρόνον καὶ ὥρας πολλὰς διὰ τῆς μεταβάσεως πρὸς καλλιέργειαν καὶ παραλαβὴν τῶν διαφόρων προϊόντων, ἀλλὰ μήπως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον εἰς ὅλας τὰς Ἐπαρχίας καὶ εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἔχω ἐξακριβώσει.

Τὰ παλαιότερα ἔτη, δηλ. ἐπὶ τουρκοκρατίας τὰ ἡμερομίσθια ἦσαν 5 γρόσια ἕως 9 ἥτοι μίαν χρυσὴν δραχμ. ἕως 180, ἀλλὰ ἐάν ταῦτα ἦσαν τόσον χαμηλὰ μήπως καὶ τὰ προϊόντα δὲν εἶχον ἐπίσης μικρὰν τιμὴν; Τὸ ἔλαιον ἐπωλεῖτο 2.50 γρόσια (ἕκατὸ παράδες) ὁ οἶνος τὸ μίστατον, (14 ὀκάδ.) 4.50 ἕως 5 γρόσια δηλ. 33 παράδες ἢ ὀκά, ὁ σίτος 1 γρόσι (20 λεπτά χρυσά) τὰ κάστανα 20 παρ. οἱ ἀνθρακες 15—20 παρ. τὸ κρέας 4—6 γρόσια, ὁ μαραγκὸς 8—10 γρόσ. καὶ ὁ ζευγὰς μὲ τὸ ζεῦγος τῶν βοῶν 20 γρόσια ἢ καὶ 4 δρ. χρυσᾶς. Τὸ ἀγώγιον ἐνὸς ζώου ἦτο 10 γρόσια μετὰ τοῦ ἀγωγιάτου 18—20 γρόσια ἡμερησίως.

Κατὰ τὰ παρόντα ἔτη οἱ ἐργάται καὶ ἐπαγγελματίαι ἀμοίβονται πολὺ περισσότερον 40 χιλ. δραχ. σημερινᾶς ἕως 60 χιλ. (ἐννοῶ τὴν ὑπαιθρον) ἢ γρόσια 13 ἕως 20 τῆς προπριγκιπικῆς ἐποχῆς, οἱ ἄνθρωποι ἐνδύονται νῦν πολὺ

καλλίτερον, αἱ οἰκίαι των ἐνῶ ἄλλοτε, ἐπὶ τῆς στέγης ἐπέθετον χρώματα ἢ λεπίδας πρὸς συγκράτησιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, τὰ παρόντα ἔτη ἀντεκατεστάθησαν αἱ λεπίδες διὰ κεράμων πανταχοῦ, ὅπως ἐσχάτως δὲ, στεγαζονται καὶ διὰ τσιμεντοπλακῶν. Καὶ ἡ τροφή τῶν χωρικῶν εἶναι τῶρα πλουσιωτέρα εἰς θερμίδας καὶ τονωτικὰς οὐσίας.

Ἐν Κρήτῃ, καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας αὐτῆς ἐπαρχίας, ὡς ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν προϊόντων, καὶ τῆς ἀρίστης αὐτῶν ποιότητος καὶ εὐγενείας, οἱ ἀγρόται ὑποτίθεται ὅτι διαβιοῦν ἀνετώτερον καὶ θὰ διαβιοῦν εὐτυχέστεροι. Δυστυχῶς τὰ πράγματα δὲν ἐπιβεβαιώνουν τὰ ἀνωτέρω, ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλους λαοὺς. Ἐν συγκρίσει βεβαίως πρὸς τὰ ἔτη τῆς τουρκοκρατίας εὐρισκόμεθα εἰς πολλὴν καλυτέραν κατάστασιν, ἀλλὰ ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς σημερινὰς, τῆς ἐποχῆς μας ἀπαιτήσεις καὶ ἀνάγκας, εἰς τροφὰς, ἐπένδυσιν, ὑπόδησιν, οἰκίας, μόρφωσιν καὶ προστασίαν τῆς ὑγείας, (ἣτις ἀνῆλθεν εἰς σημεῖον ὑψώσεως τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς εἰς τὸ διπλάσιον σχεδόν) ἐὰν λάβωμεν, ὡς ἀνωτέρω ἀναφέρω, τὰς σημερινὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγροτικού πληθυσμοῦ, ὅστις παρακολουθεῖ τὴν εὐζωίαν καὶ τὴν σχετικὴν εὐημερίαν τῶν πόλεων, διὰ τὸ εἶναι εὐχαριστημένους, καὶ ὡς ἐκ τούτου, τὸ Κράτος ἐνδείκνυται νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα καὶ προσοχὴν τοῦ περισσότερον πρὸς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμόν. Δὲν ἐννοῶ ταξικὴν πολιτικὴν.

Αἱ περισσότεραι παροχαὶ καὶ ἐξυπηρετήσεις προσφέρονται πρὸς τὰ κέντρα καὶ τὰς πόλεις. Οἱ ἀπαίσιοι κατακτιηταὶ δὲν ἐπέφεραν καταστροφὰς λεηλασίας καὶ ἀρπαγὰς μόνον εἰς πόλεις ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον, ὡς θ' ἀναγνώσῃ, ὁ διερχόμενος τὸ παρὸν βιβλίον, γενικῶς ὅλοι οἱ Κοινοτάρχαι τῆς Κισσάμου βεβαιώνουν ὅτι οἱ Γερμ. ἐπέφερον εἰς τὰ χωριά των καταστροφὰς, καὶ αὐτὸ βεβαίως συνέβη καὶ εἰς ὅλην τὴν ὑπαιθρον τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὐδεμίαν ἀποζημίωσιν οὔτε ἐκ Γερμανίας οὔτε ἐξ Ἰταλίας ἔλαβον δι' αὐτοὺς οἱ ΑΓΡΟΤΑΙ. Τινὲς εἶναι τελείω; κατεστραμένοι.

Κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου τὸ Κράτος ἐνδείκνυται ὅπως λάβῃ τὰ κατωτέρω μέτρα χάριν τῶν Ἀγροτῶν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐτόνισα.

1) Ν' ἀναδιοργανώσῃ τὴν ἀγροφυλακὴν, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν πρωτίστην παροχὴν πρὸς τοὺς ἀγρότας, οἵτινες ἀποτελοῦν, ὡς πανθομολογεῖται, τὰ 65ο)ο τοῦ ὅλου πληθου-

σμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Νά μορφώνωνται, εἰς εἰδικὴν ὀλιγό-
μηνον Σχολήν, οἱ διοριζόμενοι καὶ νά ἀμοιβῶνται καλλίτε-
ρον. Οὕτω θ' ἀνυψωθῆ καὶ ἡ Κοινωνικὴ θέσις τοῦ σώματος
αὐτοῦ, διοριζομένων καὶ ἀνδρῶν μορφωμένωι καὶ μετὰ πε-
ρισσοτέρων γνώσεων.

2) Νά διορισθοῦν Γεωπόνοι εἰς ἕκαστον Παλαιὸν Δῆ-
μον εἰς, ὥστε περιερχόμενοι καὶ εὐρισκόμενοι εἰς ἀμεσωτά-
την ἐπαφὴν μὲ τοὺς γεωργοὺς, θὰ τοὺς παράσχουν τὰς συμ-
βουλὰς καὶ ὀδηγίας των ὥστε νά δύνανται νά συμμορφώ-
νωνται μὲ τὴν ἐξέλιξιν καὶ πρόοδον τῶν καλλιερχειῶν.

3) Ὑποχρεωτικῶς νά ἰδρύνωνται καὶ εἰς ἐπαρχικὰ μέρη
ἐργοστάσια, καὶ οὐχὶ μόνον τὰς πόλεις, πρὸς ἐπεξεργασί-
αν προϊόντων ἐγχωρίων, ἢ καὶ παραγωγῆν ἄλλων.

4) Νά παρασχεθῶσιν εὐκολίαι πρὸς μόρφωσιν περισσο-
τέρων θεολόγων, οἵτινες θ' ἀντικαταστήσουν ὑποχρεωτικῶς
βαθμηδὸν τοὺς ἱερεῖς τοὺς ὑπάρχοντας, καὶ τοῦτο χάριν
τῆς ἐθνικοθηρησκευτικῆς μορφώσεως τῆς νέας γενεᾶς.

5) Ἡ αὐτὴ εὐχέρεια νά παρασχεθῆ καὶ διὰ τὴν σπου-
δὴν περισσοτέρων Γεωπόνων χάριν τῆς βελτιώσεως καὶ
πολλαπλασιασμοῦ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.

6) Νά καταβληθῆ μεγίστη προσπάθεια πρὸς μεγαλυ-
τέραν ἐξαγωγήν τῶν γεωργ. μας προϊόντων, διότι δυστυ-
χῶς τὰ περισσότερα τούτων, πωλοῦνται τώρα εἰς μικρο-
τέρας τιμὰς ἢ πέρωσι, ὡς τὸ ἔλαιον, ὁ οἶνος, τὰ ἔσπερι-
δοειδῆ καὶ τινὰ ἄλλα.

Τὸ ἔλαιον πέρυσι εἰς τὴν συγκέντρωσιν ἐπληρώνετο
12,5 χ. δραχ. ἐφέτος μὲ μειωμένην δρ. 14,5 χιλ. δηλ. 8
χιλ. περυσινὰς δραχμὰς δηλαδή οἱ ἐλαιοπαραγωγεῖς ἐ-
πώλησαν καὶ πωλοῦν τὸ ἔλαιόν των, τὸ μοναδικὸν καὶ
πλουσιώτερον προϊόν τῆς Κρήτης, ἐφ' οὗ κυρίως οἱ κάτοι-
κοι στηρίζουν τὴν εὐημερίαν καὶ ἐξ οὗ ἐξαρτοῦν τὰς οἰ-
κονομικὰς των ἀρωγὰς, ἐπώλησαν λέγω τὸ ἔλαιόν των ἐ-
φέτος 8 χιλ. δρ. τωρινὰς ὀλιγώτερον.

Ὁ οἶνος ἐπωλεῖτο 1800—2000 δρ. ἢ ὁκὰ πρὸ τῆς μειώ-
σεως τῆς δραχμῆς. Ἐφέτος μετὰ τὴν μείωσιν εἰς τὸ ἡμι-
συ, πάλιν 1800—2000 δρ. δηλ. περυσινὰς δραχ. 900—1000.
Ὡστε καὶ ὁ οἶνος πωλεῖται φθινώτερος ἐφέτος κατὰ 800—
1000 δραχμὰς.

Τὰ ποτακάγια τῶν ὀποίων ἡ παραγωγή τὰ τελευταῖα
ἔτη ἐδιπλασιάσθη καὶ συνεχίζεται ἀλματωδῶς ἡ δενδρο-
φυτεία καὶ μάλιστα βελτιωμένων εἰδῶν Καλλιφορνίας, ἐπω-

λοῦντο 1300 δρ. ἢ ὀκτὰ ἕως 1500 (τὸν Ἰανουάριον) πρὸ τῆς μειώσεως τῆς δραχμῆς, ἐφέτος ἐπωλήθησαν πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν τιμὴν ἀλλὰ μὲ δραχ. μειωμένην 50 ο)ο, δηλ. ἐν τῇ πραγματικότητι εἰς τὴν ἡμισείαν περυσινήν. Ἐπειδὴ πολλαπλασιάζεται ἡ πορτοκαλλιέργεια καὶ θὰ καταλάβῃ, ὅσον οὖπω, εἰς τὸν Νομόν μας, τὴν δευτέραν μετὰ τὸ ἔλαιον θέσιν εἰς παραγωγὴν καὶ ἀξίαν εἶναι ἀνάγκη μεγίστη, ταχείας ἰδρύσεως ἐργοστασίου χυμῶν ὅπως ζητοῦν οἱ πορτοκαλοπαραγωγεῖς. Τὰ πορτακάλια διανύουσι κρίσιν σοβαρὰν.

7) Νὰ ἐπιστευθῇ ἡ μεταφορὰ ὑδάτων καὶ ἀνεύρεσις διὰ γαιστρυπάνων καὶ ἄλλων, πρὸς ὑδρεύσεις καὶ ποτίσματα τριφυλλίων χάριν διατροφῆς ἀγελάδων καὶ παραγωγῆς γάλακτος, τυροῦ καὶ βουτύρου πρὸς ἐπάρκειάν μας καὶ ἐξαγωγῆς ἔτι.

Ἡ Ὀλλανδία, ὡς ἀνέγνωσα, ἐξάγει 150 ἑκατ. κιλά γάλακτος ἐβαπορὲ ἐτησίως, ἅς φαντασθῇ ἕκαστος τὴν ποσότητα βουτύρου, τυροῦ καὶ ἐσωτερικῆς καταναλώσεως, τίνα ποσὰ χρημάτων κερδίζει ἔχουσα σχεδὸν τὸν ἴδιον μὲ τὴν Ἑλλάδα πληθυσμὸν καὶ πόσα χρήματα ἐξάγομεν ἡμεῖς διὰ τ' ἀνωτέρω.

8) Τελευταία καὶ ἀξία λόγου αἴτησις καὶ ἐπιθυμία τῶν ἀγροτῶν εἶναι ἡ παροχὴ λιπασμάτων ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς φ θ ι ν ω τ ε ρ ω ν. Ἐν Κρήτῃ καὶ δὴ εἰς τὸν Νομόν Χανίων ἡ χρησιμοποίησις τῶν λιπασμάτων ἐγενικεύθη, δυστυχῶς ὅμως, ὡς ἐκ τῆς ὑψώσεως τῆς τιμῆς των, ἐνῶ τῶν προϊόντων, ἡ τιμὴ, ὡς προανέφερον, ἐλαίου, οἴνου καὶ πορτοκαλιῶν ὄχι μόνον δὲν ὑψώθη ἀλλὰ καὶ θεωρεῖται ἡ λ α τ τ ω μ ε ν η, δυσκολεύονται νὰ προμηθευθοῦν τὰς ἀναγκαίας ποσότητας.

Οἱ ἀγρόται ζητοῦν ἐπίσης ὅπως τὰ παρεχόμενα δάνεια ὑπὸ τῆς Ἀγροτ. αὐξηθῶσιν.

Τὸ Κράτος παρέχει, ἐν ἀναλογίᾳ, χρηματικὰς παροχὰς πολὺ περισσοτέρας εἰς τὰ κέντρα παρά εἰς τὴν ὑπαιθρον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀγροτῶν. Δεδικαιολογημένη θὰ ἦτο κάποια θυσία ὑπὸ τοῦ Κράτους ὑπὲρ τῶν ἀγροτῶν, ἐὰν παρεῖχε τὰ λιπάσματα διὰ τῆς Ἀγροτικῆς, ἔστω καὶ μὲ ζημίαν του, εἰς τιμὰς πολὺ μικροτέρας.

Δὲν ἀξίζει ἡ τάξις τῶν ἀγροτῶν νὰ τύχῃ μιᾶς οὕτω ἐνισχύσεως ἐτησίως, κατὰ 500 δισεκ. τουλάχιστον, ἢ ὁποῖα θὰ ἐπεδίδετο διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς;

ΠΕΡΙ ΕΦΕΔΡΙΚΩΝ ΚΤΗΜΑΤΩΝ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Θελήσας νά εκπληρώσω ἐπιθυμίαν πολλῶν συνεπαρ-
χωιωτῶν μου ζητησάντων παρ' ἐμοῦ ὅπως δώσω πληροφο-
ρίας καὶ ἀναγράψω περὶ τῆς τύχης τῶν ἐφεδρικῶν κτη-
μάτων, ἅτινα προῆλθον, ἐκ δωρεῶν καὶ ἐκχωρήσεων, τῶν
προγόνων των πρὸς τὰς Μονὰς Γωνιάς Χρυσοσκαλίτισσας
καὶ ἄλλων ἐκκλησιῶν, καὶ διὰ ψηφίσματος τῆς Βουλῆς
πρὸ 25ετίας ἐξεχωρήθησαν εἰς τὸ συσταθὲν Ἐφεδρικὸν
Ταμεῖον πρὸς οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐφέδρων Πολεμι-
στῶν τῶν Βαλκανικῶν καὶ ἄλλων πολέμων, ἀπετάθη
εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Ἐφεδρικοῦ Ταμεῖου, ζητήσας νά με
πληροφορήσῃ, ποῖα κτήματα ἐκ τῶν Μονῶν περιῆλθον εἰς
τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἐφ. Ταμεῖου, πόσα ἐπωλήθησαν ἐξ αὐ-
τῶν καὶ πῶς διετέθησαν τὰ ἐξ αὐτῶν χρήματα.

Ὁ κ. Διευθυντὴς καίτοι τρεῖς μὴ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ μοῦ
δώσῃ πληροφορίας καὶ μάλιστα ὅτι θὰ μοῦ τὰς στείλῃ
ἐγγράφως εἰς τὸ χωρίον μου Σπηλιᾶν, δὲν τὸ ἔπραξε.

Κατόπιν τούτου, δι' αἰτήσεώς μου πρὸς τὴν Γενικὴν
Διοίκησιν ὅπως ἀρμοδίως ζητήσῃ, ἀπὸ τὸν κ. Διευθυντὴν
τοῦ Ἐφεδ. Ταμεῖου, ὅπως μοῦ παράσχῃ τὰς πληροφορίας
ἅς ἐζήτησα, καίτοι καὶ πάλιν μοῦ ἐπεσχέθη, δὲν μοῦ ἔδω-
κεν οὐδεμίαν πληροφορίαν, ἀγνοῶ διὰ τινὰ λόγον ἀπέ-
φυγε νά πάξῃ τοῦτο.

Ἐξεχωρήθησαν εἰς τὸ Ἐφεδρικὸν Ταμεῖον: 1 Μετόχιον
Γρημβηλιανῶν μὲ ἐτησίαν παραγωγὴν ἐλαίου 10 χιλ. ὀκά-
δων. 2) Μετόχιον Σπηλιάς μὲ παραγωγὴν 15 χιλ. ὀκ. ἐ-
λαίου. 3) Μετόχιον Βουλγάρω μὲ παραγωγὴν 5 χιλ. ὀκ. ἐ-
λαίου. 4) Σκηνωτίτισσας μὲ ἀγρούς μεγάλης ἐκτάσεως καὶ
ἑκατοντάδας ἐλαιοδένδρων. 5) Νέου Χωρίου μὲ παραγω-
γὴν 10 χιλ. ὀκ. ἐλαίου. 6) Δαρμαροχωρίου μὲ παραγωγὴν
10 χιλ. ὀκ. ἐλαίου. 7) Ἁγίου Ἀντων. Μαλιοράδῃ, ἑκατον-
τάδας πολλὰς ἐλαιόδενδρα καὶ χειμαδιά. 8) Ἁγρούς εἰς
Ἁγίαν Παρασκευὴν καὶ Σκουτελῶνα (τώρα γενομένους
ποτιστικούς) ὑπερεκατῶν στεμμάτων.

Ἐξ ὅλων τῶν ἄνωτέρων κτημάτων, μεγίστης ἀξίας τι
ὠφελήθησαν οἱ ἔφεδροι τῆς Κισσάμου, τῶν ὁποίων οἱ πρό-
γονοι τὰ ἐδώρησαν εἰς τὴν Γωνιάν;

ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΒΟΥΚΟΛΙΩΝ

Ἐκ παραδρομῆς, κατὰ τὴν σύντομον περιγραφὴν τῆς μάχης Βουκολιδῶν καὶ ἀλώσεως τοῦ ὄχρου τοῦτου ὅπερ πολλάς καὶ κακίστας ἀναμνήσεις ἀφήσαν εἰς τοὺς χριστιανούς, δὲν ἀνεγράφησαν ὀνόματά τινα, ἐκ τῶν σπουδαιότερων, ἀρχηγῶν, ὀπλαρχηγῶν καὶ σωματαρχῶν ἅτινα μετὰ τῶν ἀνδρῶν των ὡς καὶ Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν συνετέλεσαν εἰς τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ γεγονός, καὶ σημειοῦμεν ἤδη τοὺς Ἄναγν. Μαρκουλάκην, Νικ. Ἀναστασάκην, Γεωρ. Γιαννουδοβαρδῆν, Ἄναγ. Σκαλίδην, Γεωρ. Καμπούρην, Ἰωσ. Πρωϊμάκην, Ἄναγ. Ἀγοραστάκην, Τζαν. Καρτσόνην, Στ. Μπατάκην, Ἐμ. Μαυρογέννην, Ἰω. Ποντικάκην, Γερασιώτην, Λεδάκην, Γ. Λουκάκην, Ἄνδ. Καπετανάκην, Στυλ. Μπαλαντίνον, Ἐμμ. Κανισάκην, Ἐμμ. Κοκολογιάννην, Γρ. Μιχελάκην, Ἐ. Καρδάμην, Πατηνιώτην, Φωτάκην, Μαρκαντώνην, Ἑλληνάκην, Κουμήν, Πρασιανάκην, Μπομπολογιάννην, Παπουτσοκωνσταντῆν, Μηνωτάκην, Κουτσουρέλην, Δασκαλογιάννην, Μάνον, Μάντακαν, Βολάνην, Μπαλαμπὸν καὶ ἄλλους.

Ὅμοίως τοὺς Ἕλληνας ἀξιωματικούς Κωνσταντινίδην, Παλλήν, Π. Μάνον, Λαμπρίτην, Περ. Μαυρομιχάλη (ὅστις καὶ ἔχει γράψει λεπτομερὲς ἡμερολόγιον) Ρέγκλην, Ἐμ. Ζυμβρακάκη, Ὑψηλάντην, Γ. Μελάν, Καραπιστόλην καὶ ἄλλους.

Ἡ μάχη ὑπῆρξε σκληροτάτη πεισματωδεστάτη καὶ λίαν αἱματηρά, διότι οἱ ἡμέτεροι πνέοντες ἐκδίκησιν καὶ ἐνθουσιώδεις προσήγγισαν μέχρι 100 καὶ 50 μόνον μέτρων 9 πρὸς τὸν Πύργον ὁπόθεν διὰ τῶν θυρίδων (σμαγδαλιῶν) οἱ πολιορκούμενοι ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς ἐφόνευσαν πολλοὺς τῶν ἡμετέρων, οἱ δὲ ἡμέτεροι διὰ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ διὰ τῶν σμαγδαλιῶν ἀκόμη, εὐθυβολοῦντες, πλείστους ἐχθροὺς ἐφόνευσαν, πλὴν τῶν φονευθέντων κατὰ τὴν κατάδιωξίν των, ὅταν νύκτωρ ἐξῆλθων διωκόμενοι.

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ ΕΚ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΕΝ ΚΙΣΣΑΜΩ ΕΚ ΤΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ ΜΟΥ

Καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς Γερμανικῆς Κατοχῆς ἐν Κρήτῃ ἐκράτουν ἡμερολόγιον, τὸ ὅποιον δὲν δύναμαι νὰ ἐκδόσω εἰς βιβλίον, διότι θὰ καλύψῃ 700—800 σελίδας καὶ αἱ δαπάναι δι' ἐμὲ εἶναι πολλαί. Πρὸ τετραετίας εἰς κύριος ἐξ Ἀμερικῆς (Ἕλλην Κισσαμίτης) τὸ παρέλαβε πρὸς ἐκτύπωσιν ἐκεῖ, ἐν Καλιφορνίᾳ (ἑλληνιστὶ) μετὰ εἰκόνων τινῶν δρασάντων, κατὰ τῶν γερμανῶν σοβαρῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς μετὰ τῶν ἀνδρῶν των, μου τὸ ἐπέστρεψεν, διότι ἡ ἐκτύπωσις του ἀπαιτοῦσε πολλὰς δαπάνας καὶ δὲν ἀνελάμβανε καίτοι πλούσιος.

Κατάλληλον εὐκαιρίαν θεωρῶ τὴν περίληψιν, ἐν τῷ παρόντι, περικοπῶν τινῶν, ἀξίων λόγου, ἐκ τοῦ εἰρημένου ἡμερολογίου μου.

*
* *

Σήμερον 20ην Μαΐου 1941 μετέβαινον εἰς Χανιά, ἦτο Τρίτῃ· εἰσηλθον εἰς τὸ αὐτοκίνητον τοῦ ἐκ Βουβῶν Ἐμμ. Καπνισάκη ἐν Σπηλιᾷ περὶ τὴν 7.40', ἦτο ἐντὸς περὶ τοὺς εἴκοσι, ἐν οἷς καὶ ὁ Στυλ. Κολομβάκης καὶ ἄλλοι (παραραλείπω ὀνόματα).

Χθὲς Δευτέραν τὰ διερχόμενα ἐκ Ταυρωνίτη αὐτοκίνητα καὶ μεταβαίνοντα ἢ ἐπιστρέφοντα ἐκ Χανίων, ἐδέχθησαν τεμάχια ὀβίδων ἐκ τῶν ριπτομένων ὑπὸ γερμ. ἀεροπλάνων κατὰ τοῦ ἀεροδρομίου Μάλεμε. Εἶχον ἐπιτύχει καὶ καύσει ἀεροπλάνα ἀγγλικά, ἐκ τῶν σταθμευόντων ἐκεῖ, ὁμοίως καὶ εἰς Σούδαν τὰς τελευταίας 5—6 ἡμέρας τὰ γερμανικά ἀεροπλάνα ἐδείκνυον ζωηροτάτην καὶ ἐπιτυχὴν δράσιν, ὡς καὶ αἱ Στούκαις. Εἶχον πλήξει 2—3 μεγάλα συμμαχικά πλοῖα, ἐν δὲ πετρελαιοφόρον καὶ καταδρομικὸν ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξωκεῖλωσιν καιόμενα, εἶχον δι' ἐντὸς πυρομαχικά, ἱματισμὸν καὶ τρόφιμα.

Τ' ἀντιαεροπορικὰ ἡμῶν καὶ συμμάχων δὲ ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσουν τὴν δράσιν τῶν Στούκας. Ἡ ἀγγλικὴ ἀεροπορία τὰς τελευταίας 10—15 ἡμέρας δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιδράσῃ ἦτο ἐν προφανεῖ μειωνεκτικῇ θέσει. Τὰ γερμανικά ἀεροπλάνα ἤρχοντο εἰς Σούδαν, ἀεροδρομίων καὶ παντοῦ, βομβαρδίζοντα σχεδὸν ἀνενοχλήτως, ἡμέραν καὶ νύκτα. Ἡ ἀγγλικὴ ἀεροπορία εἶχεν πλέον ἐξουδετερωθεῖ

καὶ ὁ λαὸς ἔλεγε «ποῦ εἶναι ἡ ἀγγλικὴ ἀεροπορία ; Ποῦ ἡ ἀγγλικὴ ὑπεροχὴ ὥστε ἰταλικάι τορπιλλάκατοι νὰ τολμήσωσι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν λιμένα Σούδας καὶ νὰ πλήξουσιν ἔν Ἀγγλικὸν σφραβῶς καὶ νὰ τὸ ρίψουσιν εἰς τὴν ξηράν; Τὰ Γερμαν. ἀεροπλάνα βομβαρδίζοντα χθές, ἔρριψαν εἰς ἀεροδρόμιον πολλὰς βόμβας καὶ ἐφόνευσαν καὶ Στρατιώτας Ἀγγλοζηλανδούς. Τὰ ἀγγλικὰ ἀεροπλάνα ἐξουδετερωθέντα τελείως ἀπὸ χθές εἰς Σούδαν καὶ Μάλεμε ἀφήκαν πλήρην ἐλευθερίαν εἰς τοὺς γερμανούς.

Οἱ ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ ἔλεγον εἰς τοὺς στενοχωρούμενους καὶ θλιβομένους Κρήτας, ὅτι σήμερον ἢ αὔριον θὰ φθάσουν τὰ ἰδικὰ τῶν ἀεροπλάνων καὶ θὰ ἐκδιώξουσιν τὰ Γερμανικά μὴ στενοχωρησθε (ἐνταῦθα κάμνω περίληψιν τοῦ ἡμερολογίου μου καὶ θὰ συνεχίσω οὕτω) ὁ Ἐμμ. Τζανακάκη ἐξελθὼν πρὸ δύο ἡμερῶν εἰς Κολυμβάρι ὡς ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν μᾶς ἔλεγεν, «εἴμεθα ἰσχυροὶ ὡς ἐκ τῶν συμμάχων μας, καὶ δὲν θὰ τολμήσουσιν οἱ ἀλεξιπτωτισταὶ νὰ κάμουν ἐπιδρομὴν ἀλλ' ἂν τολμήσουσιν, πρέπει νὰ δείξωμεν τὴν περίφημον καὶ γνωστὴν ἀνδρείαν μας. Οἱ Κρήτες καίτοι δὲν ἔχωμεν παρὰ ὀλίγα ὄπλα, διότι ἐστάλησαν εἰς τὸ Ἀλβανικὸν μέτωπον, πρέπει καὶ μὲ ξύλα καὶ τσικούρια ἀκόμη νὰ πολεμήσωμεν γενναίως ὅλοι, καὶ νὰ φονεῶσωμεν πάντα Ἀλεξιπτωτιστὴν, καὶ οὐδεὶς νὰ μείνη ζωντανός» ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω καταφαίνετο ὅτι ἑλληνικαὶ καὶ Συμμαχικαὶ ἀρχαὶ περίμενον τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γερμ. Ἀλεξιπτωτιστῶν.

(2) Κατὰ τὴν 8. π. μ. βαίνοντας διὰ τοῦ αὐτοκινήτου κάτωθεν τῶν Καμησιανῶν, ἠκούσαμεν φωνὰς ἀπὸ τὸ μαγαζὶ Κατσικουλάκη, «Συναγερμός, Συναγερμός». Νά, ἰδού, φαίνονται ἀπὸ τὸ Ροδωπιανὸ ἀκρωτήρι ἀεροπλάνα πολλὰ. Οἱ ἐν τῷ αὐτοκινήτῳ ἤρχισαμεν συζήτησιν περὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς διαρκείας κ.λ.π. καὶ ὅτι ἡ Κρήτη ἦτο ὁ ἀσφαλέστερος τόπος.

Ἐνῶ ἐκάναμε τὰς συνομιλίαις αὐτάς τ' ἀεροπλάνα ἐφθάναν πλέον ἐπάνω μας συρίττοντα δαιμονιωδῶς. Φθάνομεν εἰς Ταυρωνίτην, τὸ αὐτοκίνητον σταματᾷ, ἐξερχόμεθα ὅλοι (8.10 π.μ.) πρὸ τοῦ μαγαζιοῦ Καραπατάκη, ἐνῶ τ' ἀεροπλάνα ἤρχισαν βομβαρδισμοὺς πάρα πολλοὺς εἰς τὸ ἔναντί μας (περὶ τὰ 400 μ.) ἀεροδρόμιον, τὰς πέριξ περιοχὰς, τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, εἰς ἕκτασιν 1 1/2 τ.

χιλιομέτρου. Ὁλος αὐτὸς ὁ χώρος καὶ Ταυρωνίτης ἐκαλύπτοντο ἀπὸ τὸν ἐγειρόμενον κονιορτὸν καὶ καπνοῦς.

Οἱ ἄνθρωποι τοῦ αὐτοκινήτου καταφεύγουν, ὅπου ἔκαστος ἐνόμιζεν ὅτι θὰ ἐσώζετο. Κάτωθεν ἐνὸς ὄχετοῦ καταφεύγουν ὑπὲρ τοὺς 15. Ἐγὼ ἴσταμαι ὅπισθεν ἐνὸς χονδροῦ πλατάνου, ὁ Στυλ. Κολυβάκης μοῦ φωνάζει, ἔμπα ἐδῶ σύντεκνε εἰς τὸν ὄχετόν, ὄχι, ἀπαντῶ διότι δὲν χωροῦν ἄλλοι. Ὁ βομβαρδισμὸς πολλαπλασιάζεται, ἡ ἀτμόσφαιρα ἐκαλύφθη ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν βομβαρδιστικῶν καὶ αἱ βρονταὶ, ἡ διάσεισις τοῦ ἐδάφους, οἱ τρομακτικοὶ συριγμοὶ καὶ οἱ πιπτόμενοι ἐκ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ ὑπὸ τῶν ὀβίδων ἐκτινασόμενοι λίθοι ἐπὶ πλέον αἱ ἐκκρήξεις τῶν ὀβίδων ἐτρομοκράτησαν ὅλους ἡμᾶς καὶ ὁ φόβος ἐκυρίευσε τοὺς πάντας.

Ἐγὼ μετὰ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν τινῶν, κατεφύγομεν εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ καφφενείου πρὸς διάσωσίν μας. Ἐμείνα ὁμῶς πρότερον ὑπὸ τὸν πλάτανον ὀλίγα λεπτά, βλέπων καὶ ἀκούων τὰ φοβερῶτερα πάσης περιγραφῆς καὶ κολάσεως, εἰσελθὼν τελευταῖος εἰς τὸ ὑπόγειον, κλείσαντες τὴν θύραν. Δὲν παρῆλθον 10 λεπτά καὶ ἀκούομεν ἔξωθεν ὁμιλίαν πολλὰς βηματισμοῦς καὶ πυροβολισμοῦς. Ἐκ χασμάτων τῆς θύρας βλέπω, περὶ τὰ 20 μέτρα πέραν αὐτῆς, ἀπλωμένα χάμω κοκκινωπά πανιά.

Ἀμέσως εἶπον εἰς τοὺς λοιποὺς κεκλεισμένους, ὅτι οἱ γερμανοὶ ἔχουν κατέλθει, ἀλεξιπτωτισταὶ, καὶ ὅτι τὰ κόκκινα πανιά ὅπου εἶδον ἀπλωμένα εἶναι γερμανικαὶ σημαῖαι, καὶ ὅτι ὑποδουλώθημεν καὶ ἡμεῖς. Οἱ ἄκροσταὶ μου ἀμφιβάλλοντες, τοὺς λόγους μου ἀπέδωκαν εἰς φαντασίαν καὶ φόβον, διότι ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ ἄφηγε νὰ κυριεύσουν ἐδῶ οἱ γερμανοὶ. Τότε ἐγὼ ἐφώνησα ἕνα μοίραρχον ἀπόστρατον καὶ δύο ἄλλους ἀκόμη ἐκ τῶν ἐν τῷ ὑπογείῳ νὰ παρατηρήσουν καὶ αὐτοὶ, ὅτι εἶχον σταματήσει ἐκεῖ ἀπ' ἔξω καὶ στρατιῶται γερμανοὶ καὶ ἐπέισθησαν πλέον εἰς τὰ λεγόμενά μου.

Ἐξωθεν ὁ βομβαρδισμὸς ὁ φοβερός, συνεχῆς καὶ ἀδιᾶκοπος ἐξεκολουθεῖ, ἀκούονται δὲ ἤδη καὶ τουφεκιμοὶ ἔξωθεν πρὸς τὴν Δημοσίαν ὁδόν.

Μετὰ 20 λεπτά σχεδὸν, εἰς γερμανὸς στρατιώτης μὲ τὸ ὄπλον του ἢ μὲ χεῖρας ὠθεῖ τὴν σεσαθρωμένην θύραν καὶ ἀνοίγει, ἕτεροι ἀπέναντι ἰστάμενοι, πυροβολοῦν εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τοῦ οἰκήματος καὶ ρίπτουν καὶ χειροβομβίδας.

Τὸ οἶκημα ἦτο σχεδὸν 6X5 μ. ὄχι μεγαλύτερον, φονεύεται ὁ στρατιώτης Γεώργ. Ν. Μπερτάκης καὶ τραυματίζονται γυναῖκες καὶ ἄνδρες εἰς τοὺς πόδας καὶ χεῖρας ὑπὲρ τοὺς 5. Ἐγὼ μόνον εἰς τὰ ἐνδύματά μου εἶδον ὅπας βλημάτων. Ἄς φαντασθῆ ἕκαστος τὰς φωνάς καὶ σπαραγμοὺς γυναικῶν καὶ ἄλλων βλεπόντων τὸν θάνατον ἐπερχόμενον.

(3) Ἐμείναμεν ἐγκλειστοὶ χωρὶς ἄλλην ἐνόχλησιν ἐπὶ 2 ὥρας καὶ πλέον, ἐνῶ ἀπ' ἔξω ἐγίνετο μάχη καὶ ἠκούοντο αἱ ὁμοβροντίαι καὶ τουφεκισμοί. Κατὰ τὴν 10 1)2 ἀνοίγω τὴν θύραν καὶ ἐμφανίζω τὸ μπαστοῦνι μὲ λευκὸ μαντύλι, ἐνῶ συγχρόνως ὠδήγησα καὶ τοὺς λοιποὺς νὰ φωνάζωμεν *Viva Hitler*. Αὕτῃ ἡ ἐνέργεια μᾶς ἔσωσε διότι Γερμανοὶ πλησιάσαντας μᾶς ἔνευσαν, νὰ ἐξέλθωμεν, ἐνῶ ἐκράτουν ὄπλα καὶ χειροβομβίδας. Ἐγὼ ἀμέσως τοὺς εἶπον *Doctor Doctor* καὶ μὲ ὠδήγησαν εἰς ἕνα μαγαζὶ ὅπου ἦσαν ἐξηπλωμένοι 8—10 τραυματῖαι γερμανοί. Εἰς τὴν ὁδὸν εἶδον 2 φονευμένους γερμανοὺς, ἐνῶ αἱ σφαῖραι τῶν Ἀγγλῶν ἐπιπτον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ πέριξ, πυροβολούντων ἐκ τῶν ὄχυρῶν τῶν Ἀν. τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ταυρωνίτη, οἱ δὲ γερμανοὶ κατὰ τῶν ἀγγλῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Γερμανοὶ ἀλεξιπτωτισταὶ ἐκ τῆς ὁδοῦ καὶ ὄλων τῶν πέριξ μερῶν καὶ οἰκιῶν, ἐπυροβόλουν πρὸς Ἀνατ. κατὰ τῶν Ἀγγλοζηλανδῶν, ἐνῶ ἐξ ἀντιθέτου οὗτοι ἐπυροβόλουν τοὺς γερμανοὺς, ἐπιδιώκοντας νὰ διέλθωσι στὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ καὶ καταλάβωσι τὸ ἀεροδρόμιον.

Πρὶν εἰσελθῶ καὶ ἐγὼ εἰς τὸ ὑπόγειον καὶ ἐνῶ εὕρισκόμεν ἔτι ὑπὸ τὸν πλάτανον, εἶδον διὰ μέσου τοῦ κονιοροῦ ἐκ τῶν πλησιαζόντων ἀεροπλάνων, νὰ πίπτουν κάτω ὀγκώδη πράγματα, τὸ ἔν ἀμέσως τοῦ ἄλλου, εἰς τοὺς πέριξ ἀγρούς, ἀμπέλια, ἐλαιῶνας καὶ παραλίαν. Καίτοι δὲν εἶχον ἰδεῖ ποτὲ ἀλεξιπτωτὰ, ἐν τούτοις ἐκ τῶν παρατηρηθέντων, ἐσυμπέρανα ὅτι ἦσαν ἀλεξιπτωτισταὶ καὶ οὗτοι καταλαμβάντες τὸν Ταυρωνίτην ἀφροῦρητον, ἐβάδιζον πρὸς κατάληψιν καὶ τοῦ ἀεροδρομίου.

Οἱ γερμανοὶ ἀλεξιπτωτισταὶ φθάσαντες εἰς Ταυρωνίτην προέβησαν ἀμέσως εἰς τὸν φόνον ὄλων τῶν εὕρισκομένων εἰς τὸν ὄχετόν, καθὼς καὶ δεκάδος ἄλλων εὕρεθέντων ἐκεῖ, ἐπὶ τῶν μαγαζίων τῶν, ἐν ὄλῳ θὰ ἐφόνευσαν ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι.

Ἐγὼ εἰσηλθὼν ὅπου ἔκειντο οἱ τραυματῖαι, λέγουν καὶ

ἐπαναλαμβάνου Doctor. Εἰς λοχίας φέρων τραῦμα εἰς τὸν βραχίονα, με ἠρώτησεν Γαλλιστί, ἐάν διατρέχη κίνδυνον νὰ χάσῃ τὸ χέρι του. Τοῦ εἶπον ὅτι τὸ τραῦμα ἦτο ἐπιπόλαιον μόνον. Αὐτὸς ὁ λοχίας διέταξε ἕνα στρατιώτη νὰ με συνοδεύσῃ καθὼς καὶ τοὺς λοιποὺς τοῦ ὑπογείου καὶ ὁδηγήσῃ διὰ τοῦ ἐλαιῶνος ἔξω πρὸς τὰ Καμησιανὰ ὅπου ἔλεγον ἐγώ. Τότε εἶδον καλύτερον, ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος, ἀεροπλάνα πλείονα τῶν 100, ἐξ ὧν διαρκῶς ἐπήδων πρὸς τὸ ἔδαφος ἀλεξιπτωτισταί. Τ' ἀεροπλάνα ἦτο μικρὰ καὶ μεγάλα. Ἐφ' ὅλης τῆς διαδρομῆς μας πρὸς τὰ Καμησιανὰ σιμὰ σιμὰ ἐφαίνοντο ἀλεξίπτωτα δι' ὧν κατήλθον οἱ γερμανοί.

Κατὰ διαστήματα ἦσαν σκοποί. Εἰς νονοκόμος τῶν ἐκράτησε καὶ ἐπέδεσε 3 ἐκ τῶν τραυματιῶν μας τοῦ ὑπογείου. Πανταχοῦ ἐβλέπομεν κιβώτια ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶχον φάρμακα, τρόφιμα καὶ πολεμικὰ εἶδη. Ἐπίσης εἶδον Καμησιανούς τοὺς ὁποίους εἶχον συλλάβει καὶ ἀγγαρεύσει νὰ μεταφέρουν τὰ κιβώτια, ὅπου τοὺς διέτασσαν.

Εἰσελθὼν εἰς τὸ χωρίον εἶδον ὅτι εἶχον μαζεύσει τοὺς ἀνδρας εἰς τὴν πλατείαν, καὶ εἶχον φονεύσει τὸν λαμπρὸν νέον φοιτητὴν, πολιτικῶν σπουδῶν Κ. Χ. Μανωλακάκη καὶ ἀγγάρευον τοὺς νέους καὶ ἐλεηλάτουν τὰς οἰκίας. Μέχρι Κολυμβαρίου ὁ οὐρανὸς ἦτο πλήρης ἀπὸ ἀεροπλάνα καὶ ἄλλα εἶρχοντο διαρκῶς, ἐκ τοῦ Β. Δ. μέρους καὶ ἕτερα ἐπροχώρουν βομβαρδίζοντα πρὸς τὰ Χανιά καὶ Γαλατὰν.

4) Εἰς Κολυμβάρι προχωρήσαντες ἐφόνευσαν τὴν σύζυγον τοῦ Νικ. Δεσποτάκη καὶ τὸν Νικ. Πλατανιανάκη. Οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων ὅπου εὕρισκοντο ἐκεῖ δὲν ἔδειξαν γενναιότητα, ἔφυγαν πρὸς Δ. εἰς τὴν πρώτην ἐπίθεσιν τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ μετὰ τὸν φόνον 2 ἐξ αὐτῶν. Ἦσαν νεαροὶ καὶ ἀγύμναστοι ἀλλ' οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐμψυχώνουν.

ΘΕΑΜΑ ΠΤΩΣΕΩΣ ΑΛΕΞΙΠΤΩΤΙΣΤΩΝ

Ἐπιστρέφων ἐκ Ταυρωνίτου, ὅπου ἐσώθην ἐκ θαύματος μέσω Καμησιανῶν ἦλθον εἰς τὴν ἐν Σπηλιᾷ οἰκίαν μου. Κατὰ τὴν διαδρομὴν μου, ἔλαβον, καὶ ὕστερον ἀπὸ τὴν

μεγάλην μου ψυχικὴν ὀδύνην καὶ κινδύνους, καιρὸν νὰ ἴδω καὶ θαυμάσω τὸ θέαμα τῆς καθόδου τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν ἐκ τῶν μεταγωγικῶν ἀεροπλάνων. Ὑπελόγησα ἀπὸ Ταυρωνίτη μέχρι Δαρμαροχωρίου καὶ Κολυμβαρίου, διάστημα πεδινὸν 2—3 τετρ. χιλιομέτρων ὅτι εὐρίσκοντο, κατὰ σμῆνη ἐρχόμενα, καὶ εἰς σειρὰν ἄνω τῶν 150 ἀεροπλάνων. Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων, ἔβλεπον ὅτι ἐκ τινος θύρας ἐξήρχετο ταχέως εἰς ὄγκος, καὶ ὀπισθεν μετὰ δευτερόλεπτον ἕτερος. Ὁ δεύτερος μετὰ τινα δευτερόλεπτα ἐξεδιπλοῦτο καὶ ἦτο ὀπισθεν τοῦ πρώτου. Αὐτὸ ἐπανελαμβάνετο ἐξ ὄλων τῶν ἀεροπλάνων διαρκῶς, καὶ μετὰ ταχύτητα δευτερολέπτων καὶ ὀλιγώτερον. Τὸ ὕψος τῶν ἀεροπλάνων ἦτο ὄχι περισσότερον τῶν 600—700 μέτρων. Τὸ θέαμα ἦτο μεγαλοπρεπὲς καὶ ὡραῖον. Ἐβλεπον ὅτι ὁ πρῶτος ὄγκος, ἐνῶ ἀρχικῶς καθήρχετο τάχιστα, μετ' ὀλίγον ὁ δεύτερος ὄγκος, ἐρχόμενος βραδύτερον, ἐπλησίαζε τὸν πρῶτον, τοῦ ὁποῦ ἢ ταχύτης ἡλαττοῦτο καὶ ἐν τέλει ὁ πρῶτος ὄν διέκρινα πλέον ὅτι ἦτο ἄνθρωπος ἔφθανε στὸ ἔδαφος καὶ παραπλεύρως του ὁ δεύτερος ὄγκος, τὸ ἀλεξιπτωτον, ὄπερ συνεκράτει καὶ ἐβράδυνε τὸν πρῶτον. Τότε ἀντελήφθην καὶ ἠνόησα ὅτι ἦσαν ἀλεξιπτωτισταί.

Ἐλθὼν εἰς τὴν οἰκίαν μου ἐν Σηληϊᾷ, εἶδρον ταύτην κενὴν ὡς καὶ ὄλους τοὺς κατοίκους φυγόντας πρὸς τὰς κορυφὰς τοῦ βουνοῦ, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σπήλαια. Ἐγὼ δὲν ἔφυγον διόλου ἐκ τῆς οἰκίας μου, ἀλλ' εὐρίσκόμενος ἐπὶ τοῦ παραθύρου, ἔβλεπον διαρκῶς ἐπὶ τριήμερον τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα. Ὑπελόγιζον εἰς ἕκαστον τετρ. χιλ. 45—50 ἀεροπλάνα, μεταφορικὰ καὶ μικρότερα βομβαρδιστικά, τὰ δεύτερα προχωροῦντα πρὸς Κυδωνίαν καὶ Χανιά καὶ τὰ πρῶτα διαρκῶς ρίπτοντας ἀλεξιπτωτιστάς, οἵτινες ἔσπευδον πρὸς Ταυρωνίτην καὶ Μέλεμα, ὅπου ἐγίγνετο μάχη, πεισματώδης, ἐκ τοῦ πλησίον, ἐπὶ τῆς γεφύρας καὶ τῆς Ἀνατ. ὄχθης.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν δηλ. 21.5, ἀεροπλάνα προσεγειοῦντο καὶ ἐπὶ τῆς ἀμμόδου παραλίας Κολυμβαρίου—Ταυρωνίτη Ἀνηλθον μέχρι 20 τὰ ἐκεῖ προσγειοθέντα.

Τὴν ἐπομένην τ' ἀεροπλάνα πετῶντα καὶ πρὸς Νότον ἐβομβάρδιζον διάφορα χωρία ὅπου ἔβλεπον συγκεντρωμένον πληθυσμὸν. Οὗτος δὲ ἦτο, κάτοικοι τῶν πεδινῶν χωρίων φεύγοντες πρὸς Νότον πρὸς τὰ ὄρεινά. Οἱ εὐέλπιδες οἱ εὐρίσκομενοι ἐν Κολυμβαρίῳ ἐλαχίστην ἀντίστασιν ἔδει-

Ξάν, φοβηθέντες καὶ φυγόντες πρὸς Δ. πρὸς τὰ βουνὰ Ἀσρατήγου.

Οἱ Γερμανοὶ, εἰσελθόντες εἰς Κολυμβάρι κατέλαβον τοῦτο ἀμέσως φονεύσαντες 2—3 καὶ προβάντες εἰς τὴν λεηλασίαν τῶν οἰκιῶν Μυλωνάκη, Μαντωνάκη, Γεωργακάκη καὶ πολλῶν ἄλλων.

Μετὰ δυσκολίας καὶ μυρίων κινδύνων, ἔφθασα ὡς προανέφερον εἰς Σπηλιάν, ἀφοῦ περιέπεσα εἰς πολλοὺς σκοπούς. Εἷς τίνα, εἰς γερμανὸς σκοπὸς ἠθέλησε νὰ μὲ φονεύσῃ, ἀλλ' ὁ ἕτερος τὸν ἠμπόδισεν, (ἦτο ὡς φαίνεται Αὐστριακὸς) καὶ μετὰ μεγίστης προθυμίας μὲ διέσωσεν.

Τὴν ἐπομένην οἱ Γερμανοὶ συνεχίσαντες τὰς ἐπιθέσεις τῶν κατέλαβον τὸ ἀεροδρόμιον.

Ἐκ Κολυμβαρίου μοτοσυκλετισταὶ προχωρήσαντες συνήντησαν καθ' ὁδὸν εἰς Βαῖνι τὸν Ἱερέα τοῦ χωρίου Παπᾶ Ἀντώνιον Λιουδάκη, τὸν Ἑμμ. Κουρκουνάκη, Ἑμ. Χατζιδάκη ὧς καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Στυλιανὸν τοὺς ὁποίους καὶ ἐφόνευσαν.

Οἱ μοτοσυκλετισταὶ φθάσαντες εἰς Πλακάλωνα προέβησαν καὶ ἐκεῖ εἰς τὸν φόνον τριῶν κατοίκων. Δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ προχωρήσωσι περισσότερο, διότι εἰς θέσιν Κουκουναρὰ συναντήσαντες ἐνόπλους Κρήτας ἀπεκρούσθησαν, τοὺς ἀπώθησαν καὶ ἐφόνευσαν τέσσαρας ἐξ αὐτῶν. Εἰσελθόντες οἱ γερμανοὶ εἰς τὸ τρομοκρατημένον ἐκ τῶν βομβαρδισμῶν χωρίον Νοχιὰ ἐφόνευσαν καὶ ἐκεῖ τὸν ἀγροφύλακα Κουτουλάκη καὶ τὸν Γεώργιον Παπουτσάκη.

6) 22. Μαΐου Πέμπτη. Ἀεροπλάνα ἀφικνοῦνται ἀπὸ τῆς 7ης πρωϊνῆς μέχρι τῆς 6.30' μ. μ. προσγειούμενα εἰς τὸ ἀεροδρόμιον, τὸ ὁποῖον κατελήφθη ἀπὸ χθές, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἀμμώδη παραλίαν Κολυμβαρίου καὶ Ταυρωνίτη, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέρχονται διαρκῶς στρατιῶται σπεύδοντες πρὸς συνάντησιν τῶν μαχομένων συναδέλφων τῶν. Πρὸς τὰ βᾶθη τῆς θαλάσσης Βορείως καὶ Δυτικῶς ἀκούονται συνεχεῖς καὶ παρατεταμένοι βρόντοι, ὑποτίθεται ὅτι γίνονται Ναυμαχία.

Οἱ βομβαρδισμοὶ καὶ τουφεκοβολισμοὶ ἀκούονται συνεχῶς, Ἀνατ. πέραν τοῦ Μάλεμε, Ξαμουδοχωρι, Κοντομαρι, Πλατανιά Γαλατᾶ, ἔνθα ἔνοπλοι Κρήτες, στρατιῶται Ἕλληνες καὶ Ἀγγλο—Ζηλανδοὶ συνάπτουν μάχας πεισματώδεις καὶ φονικὰς ἀποκρούοντες τὰς συνεχεῖς ἐφόδους

τῶν γερμανῶν κατὰ ξηρὰν καὶ ἐκ τοῦ ἀέρος.

Τὴν νύκτα φαίνονται φωτεινὰ ἀνταύγειαν εἰς τὴν θάλασσαν ἐκ τούτων συμπεραίνομεν ὅτι πλοῖα συγκρούονται καὶ ναυμαχοῦν

27 Μαΐου. Σήμερον κατελήφθησαν τὰ Χανιά ἀφοῦ ἡ κυβέρνησις καὶ ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἔφυγον διὰ Λευκῶν Ὀρέων καὶ Σφακίων δι' Αἴγυπτον διὰ πλοίων. Αἱ διαδόσεις ἀναφέρουν ὅτι τὰ Χανιά ἐκ τῶν βομβαρδισμῶν μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια.

Οἱ γερμανοὶ εἰσέρχονται εἰς τὰ χωρία καὶ βιάζουσι τοὺς κατοίκους, νὰ τῶν δώσουν αὐγά, κότες, λάδι, πρόβατα, κρόμμυα κλπ. Ἡ κατάστασις εἶναι ἀπελπιστικὴ διότι ὑποχρεοῦνται οἱ ἄνθρωποι νὰ δίδουν τὰ πάντα ἐκ τοῦ φόβου, καὶ τουφεκισμῶν. Σημειωτέον ὅτι ἅπαντες ἐκ τῶν πεδινῶν χωρίων, κατὰ τὰς πρώτας αὐτὰς ἡμέρας ἐγκατέλειπον τὰς οἰκίας των καὶ ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ὄρεινὰ χωρία ἢ κατέφυγον εἰς Σπήλαια διὰ τὸν φόβον τῶν βομβαρδισμῶν. Τῆ 21ην ἐβομβαρδίσθη καὶ τὸ χωρίον Σπηλιά, διότι ἐφονεύθη ἐκεῖ πλησίον ὑπὸ ἀγνώστου εἰς ἄλεξιπτωτιστῆς.

Γερμανὸς ἀξιωματικὸς μὲ μοτοσυκλέταν ἐσταμάτησεν ἔξωθεν τῶν κλειστῶν μαγαζιῶν καὶ ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ. Ἐγὼ μὴ φυγὼν διόλου ἐκ τῆς οἰκίας, καὶ χωρίου μου, καὶ εὐρεθεὶς ἐκεῖ μοῦ συνέστησεν ἐπιμόνως νὰ εἰδοποιηθῶσιν ἅπαντες νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς οἰκίας των διότι ὁ στρατὸς ὅπου δέν τὸν ἐνοχλοῦν δέν θὰ ἐνοχλήσῃ κανένα.

28. Ἐπειδὴ συνεχίζονται αἱ ἀρπαγαὶ ὑπὸ τῶν ἄλεξιπτωτιστῶν εἰς ὅλα τὰ χωριά, αἰζητήσεις καὶ αἱ ὑποχρωματικαὶ παραδόσεις, διαφόρων τροφίμων, κάμνομεν μίαν Ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν Βαρθ. Παπακωσταντάκη, Ἰωάν. Τσιλιμυγκάκη, Ἡλία Παπαδογεωργάκη καὶ ἐμοῦ καὶ μεταβαίνομεν εἰς τὸν γερμανὸν Φρούραρχον Κολυμβαρίου καὶ τὸν παρακαλοῦμεν ὅπως ζητοῦν ὅ,τι θέλουν οἱ στρατιῶται καὶ ὄχι νὰ τὰ λαμβάνουν βιαίως καὶ μετ' ἀπειλῶν καὶ θὰ τοὺς τὰ δίδωμεν, Ὁ φρούραρχος κάτοχος τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μᾶς ἀπήντα εἰς ἀρχαίαν, εἰς **ἀπαρέμφαστα καὶ μέλλοντας** ὅτι θὰ διατάξῃ καὶ ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας λήγει ἡ δικαιοδοσία τῶν ἄλεξιπτωτιστῶν ὅπως ἀρπάζουσι ὅ,τι θέλουν. Πράγματι τὴν ἐπαύριον ἐσταμάτησεν ἡ ἀρπαγὴ.

8) 6 Ἰουνίου. Μοτοσυκλετιστὰὶ διένειμαν εἰς ὅλα τὰ χωρία προκηρύξεις τῆς Γερμ. Διοικήσεως δι' ἧς ζητοῦν παρὰ τῶν κατοίκων ἐντὸς 48 ὥρῶν ὅπως παραδώσωσι πᾶν

είδος στρατιωτικὸν ἢ ἰδιωτικὸν ἀρπαγέν, πλὴν τροφίμων, νὰ δηλώσωσι παντὸς εἶδους ζῶα ὅπου ἔχουν, καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πωλήσῃ τις τίποτε ἄνευ τῆς γερμ. ἀδείας.

7 Ἰουνίου. Οἱ γερμανοὶ ζητοῦν ἐξ ὅλων τῶν χωρίων αὐτά. Εἰς τοὺς Σπηλιανούς διέταξαν νὰ συλλέξουν 1000 καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των ἐξ ἄλλων χωρίων θὰ τὰ παραλάβουν. Στὴν ἐπιστροφὴν των ἐδέχθησαν τὰ 400 καὶ παρήγγειλαν μετὰ δύο ἡμέρας νὰ εἶναι ἕτοιμα καὶ τ' ἄλλα νὰ τὰ λάβωσιν.

Τὴν 8ην Ἰουνίου ἤλθον γερμανοὶ ζητοῦντες νὰ παραλάβωσιν ὅσα στρατιωτικὰ εἶδη ἤρπασαν οἱ κάτοικοι. Τοὺς παρέδωσαν 42 ἀλεξιπτώτα ἅτινα εἶχον πάρει, ὡς καὶ παντὸς εἶδους ὅπλα πολεμικά, κυνηγετικά, ἢ ῥεβόλβερ, εἶχον παραλαβόντες καὶ ἐκ τούτων, προπάντων δίκανα, ὑπὲρ τὰ 25. Συγχρόνως παρέλαβον καὶ 250 ὀκάδας οἴνου παρὰ διαφόρων.

Ὁ Εὐγένιος Ἀρετάκης διορίζεται ἑπαρχος Κισσάμου, ὅστις καὶ παρὰ τὴν θέλησίν του ἀπεδέχθη. Πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ ἐπέμβασίς του καὶ ἡ καλὴ του πολιτικὴ παρὰ τῷ φρουράρχῳ πολλακίς ἀπεμάκρυνε κινδύνους καὶ διέσωσεν ἀρκετοὺς.

Ἐπίκαιρον θεωρῶ νὰ σημειώσω ὅτι ὑπὲρ τὰ 10 πτώματα, φονευθέντων γερμανῶν ἐκ τῶν συγκρούσεων μετὰ Κρητῶν, ἢ ἐκ πτώσεως ἀλεξιπτωτιστῶν, ὑπεχρέωσαν τοὺς δικηγόρους Βαρθ. Παπαδοκωνσταντάκη, Ἀντῶν. Φουντουλάκη καὶ Νικ. Γερεουδάκη ν' ἀνοίξουν λάκκους καὶ νὰ τὰ ἐνταφιάσουν, εὐρισκόμενα ἐν ἀποσυνθέσει καὶ ὄζοντα φρικωδῶς. Τοὺς ἰδίους ὑπεχρέωσαν ἐπὶ 3 ἡμέρας νὰ πλύνουν ἀποπάτους.

16 Ἰουνίου. Πληροφορούμεθα ὅτι οἱ γερμανοὶ εἰς ἀντίποινα φονευθέντων γερμ. ἀλεξιπτωτιστῶν ἐτουφέκισαν εἰς τὴν Ἁγίαν 105, ἐκ τῶν χωρίων Κοντομαρί, Γεράνι καὶ Ἀλικιανοῦ.

19 Ἰουνίου. Ἐτουφεκίσθησαν 33, εἰς Περβόλια ἀθῶοι τελειῶς διότι εἰς γερμανὸς ἀλεξιπτωτιστῆς εὐρέθη φονευμένος, ἀκρωτηριασμένος καὶ κεκαλυμμένος ὑπὸ λίθων εἰς τινὰ λάκκον.

18. 19. 20. Ἦρχισαν νὰ καταφθάνουν πλοιάρια εἰς Ἀκρωτήριον ἐκ Βοιῶν Πελοποννήσου, φέροντα Κρητὰς στρατιώτας ἐκ τῶν ἀγωνισθέντων εἰς Ἀλβανίαν. Δηγοῦνται ὅτι διελθόντες ἐκ Πελοποννήσου τοὺς περιέθαλψαν

τοὺς ἔδωσαν τροφὰς καὶ πολλοὶ ἐπλήρωσαν καὶ τὰ ναῦλα τῶν εἶναι εὐγνώμονες. Διὰ τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ διὰ τῶν αὐτῶν πλοιαρίων φεύγουν οἱ εὐρεθέντες ἐδῶ στρατιῶται ἐκ Παλαιᾶς Ἑλλάδος. Καὶ τούτους τοὺς περιεθάψαμεν καὶ ἡμεῖς ὅσον ἠδυνάμεθα.

21 Ἰουν. Ἐφονεύθησαν, κατὰ πληροφορίας βεβαίας ὑπὸ Γερμ. οἱ Ταχυδρομικοὶ διανομεῖς Τζεράκης, Παπουτσάκης καὶ Κορακάκης, ὁμοίως ὁ Ταχ. προϊστάμενος Σφακίων Ἁγ. Ρουκουνάκης, καὶ καὶ διὰ βομβῶν οἱ Λιοτσάκης καὶ Ἐμμ. Παπαδάκης τοῦ Τ.Τ.Τ.

Ἀντεκατεστάθη ὁ Γερμ. Διοικητὴς δι' ἑτέρου, ὡς λέγουν ἠπιώτερου ἀλλὰ πάντως Γερμανοῦ τὴν ψυχὴν.

8) Εἰς Χανιά ἤρχισαν νὰ μεταβαίνουν χωρικοὶ, τρόφιμα δίδονται εἰς τοὺς κατοίκους διὰ δελτίων, ἄρτος εἰς τὰ ξενοδοχεῖα δὲν εὐρίσκεται καὶ οἱ χωρικοὶ κρατοῦν ἐκ τῶν οἰκιῶν τῶν. Οἱ γερμανοὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας, ἐνταῦθα ὡς ἐκ τοῦ πολέμου αὐτοῦ, φαίνονται οἱ γερμ. ἠπιώτεροι. Καὶ ἑτέρους ἐτουφέκισαν εἰς Ἀλικιανοῦ ἀντιστάντας κατὰ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ φονεύσαντας τινὰς ἐξ αὐτῶν.

30 Ἰουν. Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Ἐπισκόπου Χανίων παρουσιασθεῖσα εἰς τὸν Γερμ. Διοικητὴν ἐζήτησε μετριάσμον τῶν καταδιωγμῶν, τουφεκισμῶν κλπ. κατ' ἀθῶων, ἀπήντησε ὅτι, οἱ Κρήτες εἰσθὲ ἐκτὸς Νόμου, φυγοδικοῦν, κλείδουν τὰ μαγαζεῖα, ἐνεργοῦν σαμποτάζ διάφορα κλπ. Εἰς τὴν ἐρώτησιν ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου ἂν θὰ μᾶς σκοτώσουν ὄλους ἀπήντησε **καὶ αὐτὸ θὰ τὸ σκεφθῶμεν.**

Ἀξιωματικοὶ ἀλεξιπτωτισταὶ ἦλθον εἰς Σπηλιάν, ἔφαγαν ἠπιαν ἔρριψαν πυροβολισμὸν καὶ ἀπεχαιρέτουν, (διότι εἶρχοντο πρότερον καὶ εἶχον γνωρίσει τινὰς) διότι φεύγουν διὰ τὴν Ρωσσίαν διὰ τὸν ἐκεῖ πόλεμον.

1 Ἰουλ. Ἐρχονται τακτικῶς ἰστιοφόρα μὲ Κρήτας στρατιώτας. Χθὲς ἀπελύθησαν οἱ συλληφθέντες Καμησιανοί, ἀλλὰ σήμερον συνελήφθησαν καὶ πάλιν. Κακὸς οἰωνός. Διεδόθη ὅτι ἡ Κρήτη θὰ διοικῆται εἰς τὸ ἐξῆς ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως διὰ διορισμοῦ Γεν. Διοικητοῦ. Ἐλπίζομεν ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ θὰ ἴδωμεν καὶ πάλιν τὰς ἡμέρας τῆς χαρᾶς καὶ ἐλευθερίας.

2 Διεδόθη ὅτι ἡ Γερμ. Διοίκησις θὰ παραλάβῃ ὄλα μᾶς τὰ τρόφιμα.

ΤΟΥΦΕΚΙΣΜΟΣ 12 ΕΙΣ ΠΛΑΚΑΝ

3 Ἰουλ. Πέντε ἡμέρας πρὸ τῆς Κατοχῆς γερμ. ἀεροπλάνον κατέπεσεν προσγειωθὲν εἰς Πλάκαν Ταυρωνίτου. Μερικοὶ ἔσπευσαν καὶ ὡς ἐκ τῆς αὐθαδείας, τοῦ πιλότου τὸν ἐφόνευσαν, μετὰ τὴν κατοχὴν, Ῥώσος θεολόγος πρὸ ἔτους εὐρισκόμενος καὶ περιθαλπτόμενος εἰς Ταυρωνίτην, ἐπρόδωσεν εἰς τοὺς γερμ. τοὺς φονεύσανταν τὸν πιλότον. Σήμερον συνελαβον καὶ ἐτουφέκισαν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν 12 ἐκ διαφόρων χωρίων ἐκλεκτοὺς, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς ὑποχρέωσαν καὶ ἄνοιξαν οἱ ἴδιοι τοὺς τάφους των. Οἱ τουφεκισθέντες εἶναι: Ἰω. Ἀνδρεαδάκης, Ν. Μπατακός, Μιχ. Μαρκουλάκης καὶ Χ. Κεραντζιμπασάκης ἐκ Κομησιανῶν. Ἐκ τοῦ χωρίου Ταυρωνίτου οἱ Χαρ, Μπιριτάκης, Ἄρτ. Καβελάκης, Ν. Σκορδουλάκης, Φ. Φαϊγιάννης. Ἐκ τοῦ χωρίου Δέμπλας Ι. Μαθιουδάκης καὶ Ν. Μουριζάκης Ἐκ τοῦ χωρίου Ῥαπανιανῶν Γε. Φουτάκης καὶ Ν. Γιωρνταμηλάκης.

Ἄξιον ἀναγραφῆς εἶναι ὅτι εἶχον συλληφθεῖ οἱ Χαρ. Μπιριτάκης καὶ ὁ υἱὸς του πρὸς τουφεκισμόν. Ἐζήτησαν ὅμως νὰ ἀφαιρέσουν τὸν ἕνα ἢ τὸν πατέρα ἢ τὸν υἱόν. Καὶ ὁ πατὴρ ἤθελε νὰ τουφεκισθῇ αὐτὸς καὶ ὄχι ὁ υἱός. Καὶ ὁ υἱὸς ἐζήτησεν νὰ τουφεκισθῇ αὐτὸς καὶ ὄχι ὁ πατὴρ του ὡς προστάτης τῆς οἰκογενείας. Οἱ γερμανοὶ ἐξέλεξαν καὶ ἐτουφέκισαν τὸν πατέρα καὶ ὄχι τὸν υἱόν. Εἶναι φαινόμενον ἀξιοσημείωτον διὰ τὴν μεγάλην στοργὴν μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ. **Ἀληθῶς πρωτοφανές.**

9) 6 Ἰουλ. Μεταβαίνων εἰς Χανιά μετ' ἄλλων ἐπ' αὐτοκινήτου εἶδον εἰς τὴν περιοχὴν τῶν παιδικῶν ἐξοχῶν, εἰς πεδίον συγκεντρώσεως χιλιάδας αἰχμαλώτων Ἀγγλο—Ζηλανδῶν, ἐφαίνοντο λυπημένοι καὶ μελαγχολικοὶ, πολλοὶ ἄπλωναν τὰς χεῖρας ζητοῦντες ψωμί, πατάτες, τσιγάρα, ἀπίδια σταφύλια (εἶχον μάθει φαίνεται ὀλίγας λέξεις). Εἶδον καὶ δακρύνοντας πλησίον τοῦ αὐτοκινήτου βαίνοντας σιγὰ σιγὰ. Τοὺς ἐπετάξαμεν ὅτι εἴμποροῦσαμεν διότι κάτι ἐκράτουν ὄλοι, διότι τὸ εἶχομεν μάθει ἀπὸ ἄλλους. Εἶδον κιβώτια μεγάλα μὲ ἀνοικτὰς ὀπάς, ἐπαυτῶν ἐκάθιζον καὶ ἀποπατοῦσαν, παραπλεύρως ἄλλοι περιέμενον νὰ ἐγερθοῦν οἱ πρῶτοι νὰ καθήσουν ἄλλοι. Θέμα τραγικὸν καὶ συνάμα συγκινητικόν. Αὐτοὶ ἐδάκρυν. Ἄραγε μεταξὺ αὐτῶν πόσοι υἱοὶ λόρδων ἢ μεγάλης τάξεως ἄνθρωποι δὲν εὕρισκοντο ἐκεῖ πεινῶντες, δερόμενοι

κακουχούμενοι καὶ περιφρονούμενοι. Σημειώτεον ὅτι πολλοὶ σκοποὶ ἀπηγόρευον τὸ πέταγμα τροφίμων ὑφ' ἡμῶν. Τ' ἄνωτέρω ἐγένοντο ἀφορμὴ ὥστε ἐξ ὄλων τῶν χωρίων νὰ ἐκλέγουν ἐπιτροπὰς ἐκ γυναικῶν αἱ ὁποῖαι συνέλλεγον διάφορα τρόφιμα, ψωμί, πατάτες, στιγάρα, σταφύλια, ἀγγούρια καὶ διάφορα ἄλλα φρούτα νὰ τὰ φορτώνουν ἐπὶ κάρων καὶ νὰ τὰ διανέμουν αἱ ἴδιαι εἰς τοὺς αἰχμαλώτους. Ἄν καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐστερούμεθα διότι οἱ γερμανοὶ τακτικώτα μᾶς ζητοῦσαν ἢ μᾶς ἔπερναν διὰ τῆς βίας τὰ τρόφιμά μας.

Ἡ ἄνωτέρω πράξις χαρακτηρίζει τὴν συμπάθειάν μας πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους συμμάχους μας καθὼς καὶ τὰ φιλανθρωπικὰ αἰσθήματα τῶν Κρητῶν, καίτοι ὑπὸ δουλείαν ἐκδηλούμενα. Εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ Ἄγγλο—Ζηλανδοὶ αἰχμαλῶται δὲν θὰ μᾶς λησμονήσουν ποτέ διὰ τὰ αἰσθήματα αὐτά.

Πολλοὶ ἐκ τῶν αἰχμαλώτων αὐτῶν κατώρθωναν νὰ δραπετεύσουν καὶ νὰ καταφεύγουν εἰς τὰ χωριά μας καὶ προπάντων τὰ ὄρεινά, ὡς εἰς ἀσφαλέστερα μέρη νὰ τυγχάνουν προστασίας, περιθάψεως, διατροφῆς καὶ ἀποκρύψεως, διότι αἱ Γερμ. ἀρχαὶ τοὺς ἀναζητοῦν ἐπιμόνως καὶ οἱ ὑποθάλποντες ἀνακαλυπτόμενοι ἐτουφεκίζοντο· καὶ ὅμως δὲν ἐπροδίδοντο ἀλλὰ περιεθάλποντο κατὰ ἑκατοντάδας καὶ πολλάκις ὠδηγοῦντο εἰς τὰ νότια παράλια ὅπως δι' ὑποβρυχίων ἀπέρχωνται εἰς Αἴγυπτον.

10 Καὶ Ἕλληνες στρατιῶται μείναντες ἢ αἰχμαλωτισθέντες κατώρθωναν πολλοὶ νὰ δραπετεύουν, νὰ περιθάλπωνται καὶ τρέφονται ὑπὸ Κρητῶν καὶ νὰ ὠδηγῶνται ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον μέχρι παραλίων καὶ κατοπιν δι' ἐράνων πολλάκις νὰ πληρώνωνται τὰ ναῦλα καὶ ν' ἀποστέλνωνται εἰς Πελοπόννησον. Ἄλλὰ καὶ Κρήτες στρατιῶται ἐν Πελοποννήσῳ ἔτυχον ὁμοίας ἢ καὶ περισσοτέρας περιθάψεως. Αὐτὴ ἡ ἔθνικὴ ἀλληλεγγύη μᾶς διασώζει.

29 Ἰουλ. Μανθάνομεν ὅτι διωρίσθη ὁ Κ. Λουλακάκης Γεν. Διοικητὴς Κρήτης· ὅπως δὴποτε ἡ ἐπίδρασις του ὡς φρονίμου, συνετοῦ καὶ πεπαιδευμένου ἀνθρώπου θὰ μετριάξῃ τὰ δεινὰ μας. Ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τὸν Κρητικὸν λαόν.

2 Αὐγ. Ἀγγλικὸν βομβαρδιστικὸν ρίψαν ὀβίδαν ἐπέτυχεν εἰς τὸ ἀεροδρόμιον ἐξαιρετικῶς ἄριστα, κατέστρεψε 4—5 ἀεροπλάνα Γερμανικά, ἔκαυσε πυρομαχικὰ πάμπολλα,

ἐφόνευσεν Γερμανούς, ἔκαυσε βενζίνη πλείστα βαρέλια καὶ τόνον μεγάλος ἦτο ὁ κρότος καὶ διάσεισις τοῦ ἐδάφους ὥστε πολλὰ τζάμια τῶν πλησίον χωρίων ἐθραύσθησαν, οἱ καπνοὶ δὲ καὶ φλόγες τῶν καιόμενων πυρομαχικῶν καὶ βενζίνης ἐπὶ πολλὰς ὥρας διήρκεσεν.

Λυπηροτάτη εἶδησις μᾶς ἦλθε σήμερον ἐκ Κυδωνίας ὅτι ἐτουφεκίσθησαν 250 ἐκ τῶν χωρίων Βατόλακκου, Σκηνῆ, ἸΑλικιανοῦ κ.λ.π. διότι, ὡς λέγουν, ἐπυροβόλησαν Γερμανοὺς ζητοῦντες νὰ συλλάβωσιν τὸν Καπετὰν Γαλάνην, ἀνδρείως πολεμήσαντα καὶ ἀγωνισθέντα μετὰ τῶν γενναίων ἀνδρῶν του κατὰ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ εἰς οὓς εἶχε φέρει μεγάλην φθοράν. Λέγουν ὅτι ἐξετόπισαν τὰ γυναικόπαιδα πρῶτα καὶ ὅτι τὸ χωρίον Σκηνῆς ἔπαθε πανωλεθρίαν.

Τὰ τέρατα ἕως πότε θὰ κρατοῦνται; θὰ ἔλθουν καὶ δι' ἡμᾶς καὶ τοὺς συμμάχους μας αἱ τελικαὶ νίκαι. Εἴμεθα ὑπερβέβαιοι, τὸ πιστεύομεν καὶ τὸ ἀναμένομεν.

Ὁ Γεν. Διοικητὴς Λουσακᾶκης ὑπεχρεώθη νὰ κάμῃ ἔκκλησιν πρὸς τὸν Κρητ. λαὸν περὶ παραδόσεως ὀπλῶν ἐξ αἰτίας τουφεκισμοῦ εἰς Σταλὸν τοῦ Χατζημανωλάκη καὶ συλλήψεως καὶ ἄλλων, ὁ πληθυσμὸς καὶ πάλιν ἐτρομοκρατήθη, ἐγκατέλειψε τὰς οἰκίας του καὶ κατέφυγεν εἰς σπήλαια καὶ βουνά, προπάντων οἱ νέοι.

11) Δυστυχισμένοι οἱ ἄνθρωποι καὶ ταλαίπωροι **τί νὰ γίνουιν** φρίκη καὶ ἀπελπισία!! Ἀμφιβάλλουν οἱ πλείστοι ἂν τὴν ἐπομένην δὲν συλληφθοῦν καὶ τουφεκισθοῦν καὶ αὐτοί.

3 Αὐγούστ. Ὁ Ἡγούμενος Ἰωακείμ Λατινάκης τῆς Γωνιάς καὶ 3—4 ἄλλοι ἱερομόναχοι καὶ ἐργάται συλλαμβάνονται καὶ φυλακίζονται εἰς Ἀγιάς διότι εὐρέθη ἓνα παλαιοτούφεκον εἰς τὴν Μονὴν γενομένης ἐρεύνης.

ΣΥΛΛΗΨΙΣ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΙΣΙΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Ὁμοίως καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Κισσάμου καὶ Σελίνου Κ. Εὐδόκιμος Συγγελάκης συλλαμβάνεται καὶ στέλνεται εἰς τὰς φυλακὰς Ἀγιάς, ἀνευ λόγου.

10. 11 Συνεχῶς ἔρχονται πλοιαρία ἐκ Πελοπον. με Κρήτας στρατιώτας. Διηγοῦνται ὅτι ἀνεφάνησαν καὶ ἐνέσκυψαν θάνατοι εἰς Ἀθήνας κατὰ ἑκατοντάδας ἐκ πείνης καὶ ἑλλιπούς διατροφῆς. Ὅποια δυστυχία!! ταλαίπωρον

Ἑλληνικὸν Ἔθνος τί σοῦ ἐπῆλθε; ὅποια ἐξολόθρευσις. Οἱ γερμανοὶ ἀνερχόμενοι εἰς τὰ ὄρεινά χωριά ζητοῦν ἐπιμό-
τως τὸν ἄρρυνα ἐνήλικον πληθυσμὸν, πρὸς διαλογὴν, σύλ-
ληψιν καὶ τουφεκισμοὺς ἢ ἐξορίαν.

12 Αὐγούστ. Ἄγγλους αἰχμαλώτους διαρκῶς μετα-
φέρουν δι' αὐτοκινήτων, ὡς καὶ ἔλληνας εἰς ἀεροδρόμιον
δι' ἀγγαρείαν. Πείνα καὶ δυστυχία παρατηρεῖται μεγίστη,
ἀρχίσασμεν νὰ ἀλέθωμεν καὶ τρώγωμεν βρώμην, βίκον καὶ
ρόβι ὅπως τὰ κτήνη. Ὁ λαὸς πεινᾷ καὶ ζητοῦν οἱ ἄνθρω-
ποι ἀπὸ τοῦς Προέδρους Κοινοτήτων νὰ ἐξεύρουν τρόφιμα
καὶ δημητριακὰ ἀπὸ τοῦς ἔχοντας, ἀλλ' αὐτοὶ τὰ κρύπτουν
ἢ τὰ πωλοῦν κρυφίως εἰς ὑπερβολικὰς τιμὰς διὰ 1 ὀκά
βίκον, 1 ὀκά καὶ 1 1/2 ἐλαίου δίδουν οἱ πεινῶντες.

Προβλέπω ὅτι μετὰ τινὰς μῆνας καὶ ἐδῶ θὰ ἰδῶμεν
ἀνθρώπους ν' ἀποθνήσκουν τῆς πείνης ὡς ἐν Ἀθήναις.

13 Αὐγούστ. Οἱ γερμανοὶ ἐγκαθίστανται μονίμως εἰς
τὰ χωριά εἰς τὰς καλλιτέρας οἰκίας φέροντας κλῖνας
καὶ ἄλλα οἰκιακὰ σκευῆ ἀρπαγέντα ἐξ οἰκιῶν ἄλλων με-
ρῶν. Δυστυχία μας!! νὰ ἔχωμεν γερμανοὺς ἐντὸς τῶν οἰ-
κιῶν μας ὁ θεὸς γνωρίζει πόσον καιρὸν καὶ ἡμεῖς θὰ ὑπο-
χρεωθῶμεν νὰ διαμένωμεν, εἰς σταύλους καὶ μαγειρεῖα
καὶ νὰ γίνουσι αἱ γυναῖκες μας ὑπηρετρίαι των.

12) 15 Αὐγούστ. Γίνονται συσκέψεις ὅπως ἀρχίσῃ ἔνο-
πλος ἐπίθεσις κατὰ τῶν γερμανῶν ἀπὸ τὰ ὄρεινά πρῶτον.

Ζητηθεῖσα ἡ γνώμη μου ὡς γέροντος καὶ παλαιοῦ ἀ-
γωνιστοῦ, εἶπον ὅτι ἐὰν ἀναμετρήσωμεν τὰς συνεπειὰς θὰ
εὕρωμεν, ὅτι θὰ συσσωρεύσωμεν εἰς τὸν λαὸν περισσοτέ-
ρας καταστροφὰς, σφαγὰς, ἐμπρησμοὺς κλπ. Διότι ἡμεῖς
δὲν ἔχομεν ὄπλα, φυσίγγια οὔτε ὄχυρά μέρη καὶ καταφύ-
γεια, παρὰ μόνον τὰ ὄρη. Ἐνῶ οἱ γερμανοὶ εἶναι κυρίαρ-
χοι, ἔχουν ὄπλισμὸν ἀφθονον καὶ τέλειον, κάθονται εἰς ὄλα
τὰ χωριά, μεταφέρονται διὰ τῶν αὐτοκινήτων, καὶ ἔχουν
καὶ τροφὰς. Ὁ λαὸς μας δὲν ἔχει τί νὰ φάγῃ. Πῶς θὰ
κάμωμεν πόλεμον καὶ νὰ ὀργανώσωμεν ἐπιθέσεις;

Ἄς σκεφθοῦν καλῶς οἱ τρέχοντες μὴ τυχὸν αἱ κινή-
σεις αὐταὶ χωρὶς ἀναμφισβητήτως νὰ ὠφελήσουν, θὰ ἐπι-
φέρουν, τὴν τελείαν καταστροφὴν μας. Ὅχι, ὄχι. Οἱ αἰμο-
βόροι ἐχθροὶ θὰ νικηθοῦν ἀπὸ τὰ στρατεύματα, ἀεροπλά-
να καὶ πλοῖα τῶν συμμάχων μας εἰς τὰ μεγάλα πεδία
τῶν μαχῶν. Ἄς προσέξωμεν πολὺ.

Τὰ τρόφιμα ὑπερτιμῶνται διαρκῶς ἢ μᾶλλον ἐκπίπτει

ἡ δραχμή μας. Αἱ συναλλαγαὶ γίνονται μόνον δι' ἀνταλλαγῆς ἐλαίου.

Διαδίδεται δυστυχῶς ὅτι οἱ Σύμμαχοι ἠτῶνται. Ἡμεῖς πάντοτε ἐλπίζομεν. Οἱ γερμανοὶ φαίνονται εὐχαριστημένοι.

Ἐν Ὄρουζα ὅπου εὐρεθεὶ πωλεῖται πρὸς 120 δρ., ἡ ζάχαρις πρὸς 250 δραχ. καὶ δὲν εὐρίσκεται. Τὸ ἔλαιον ἐκανονίσθη πρὸς 44 δρ, ἡ ὀκά.

Ἐν Κισσάμῳ καὶ Σελίῳ διαμένουν 2 τάγματα γερμανικοῦ στρατοῦ. Ἄγγλικά ἀεροπλάνα ἐμφανίζονται εἰς τὸν ὀρίζοντα πότε πότε πολὺ ὕψηλά. Πέντε προβολεῖς ἔχουν οἱ γερμανοὶ καὶ φωτίζουν τὴν νύκτα ὅλην τὴν περιφέρειαν καὶ τὸν οὐρανόν.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΛΟΓΟΘΕΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ Λογοθετόπουλος διορισθεὶς Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης, εἰς προκήρυξιν τοῦ πρὸς τοὺς Κρήτας κάμνει ἑκκλησίαν πρὸς τὰ πατριωτικὰ αὐτῶν αἰσθήματα, συνιστῶν ὅπως συμμορφωθῶσιν πλήρως εἰς τὰς συστάσεις τῶν γερμανικῶν στρατ. Ἀρχῶν, χάριν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος καὶ ὅτι αὐτὸς ἐδέχθη οὐχὶ ἐκ φιλοδοξίας, ἢ συμφέροντος τὸν διορισμὸν, διότι ὡς ἰατρὸς κέκτηται τ' ἄνωτέρω, ἀλλὰ χάριν τῆς Πατρίδος του, καὶ πρέπει νὰ συμμορφωθῶσιν πρὸς τὴν κατάστασιν.

Εἰς Σέλινον καὶ Σφακιά ἐβεβαιώθη ὅτι ἐτουφεκίσθησαν πάλιν ὑπὲρ τοὺς 30. Εἰς Θέρισσον εἰς ἀξιωματικὸς γερμανὸς ἔδωκε τὸν λόγον τῆς τιμῆς του εἰς θερισσιανοὺς ὅτι ἂν προσέλθουν θ' ἀποφύγουν πᾶσαν τιμωρίαν. Προσελθόντες οἱ περισσότεροι ἐτουφεκίσθησαν.

1 Σ)βριου. Γερμανοὶ ὑπόσχονται χρηματικὰς ἀμοιβὰς εἰς ὅτινα καταδῶση Ἄγγλον κρυπτόμενον ἢ τὸν περιθάλποντα αὐτὸν Κρήτα. Εὐτυχῶς οἱ Κρήτες δὲν διαπράττουν τόσην μεγάλην ἀτιμίαν.

Ἀεροπλάνον γερμ. με 25 ἄτομα καταπεσὸν εἰς τὴν θάλασσαν κάτωθεν Μάλεμε ἐβυθίσθη, εἰς μόνον διεσώθη. 9 πάλιν ἐτουφεκίσθησαν εἰς Ἀγυιὰν δι' ἄγνωστον αἰτίαν. Ὁ Ἡγούμενος Γωνιάς ἠλευθερώθη παραληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Χανίων. Μεταβάς ἀμέσως εἰς Γωνιάν παρέδωκεν τὰς κλείδας τοῦ Μοναστηρίου εἰς τοὺς Γερμανοὺς. Ἡ καταφορὰ τῶν γερμ. κατὰ τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι μεγίστη.

5 Σ)βρίου. Οί Γερμανοί ἀνήγειραν Μαυσωλείον εἰς Παρηγοριάν ἀριστερά τῷ ἐξερχομένῳ ἐκ Χανίων 2. χιλ. Δυτικώτερον πλησίον τῆς Δημ. ὁδοῦ ἐπὶ λόφου βλέποντος τὴν θάλασσαν. Ἐπ' αὐτοῦ ἐτοποθέτησαν **Γυπαετὸν ἐκ τσιμέντου μέγιστον** μὲ τὰ ράμφος πρὸς τὰ κάτω καὶ πρόσω, εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐπιδρομῆς αὐτῶν ὡς Γυπαετῶν κατὰ τῆς Κρήτης. Τοὺς νεκροὺς τῶν οἱ γερμανοὶ παραλαβόντας τὰ ὀστά ἐνετάφισαν εἰς εἰδικὸν νεκροταφεῖον κάτωθεν τοῦ χωρίου Γερανίου Ν. τῆς Δημ. ὁδοῦ.

Ἐπὲρ τὰς 2 χιλ. ἐργάζονται εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα εἰς ἀεροδρόμιον Μάλεμε Κρήτες καὶ αἰχμάλωτοι Ἄγγλοι.

13) 15 Σ)βρίου 1941. Ὁ Λουλακάκης διορίζεται Γεν. Διοικητῆς Κρήτης ὑποχρεοῦται ὁ Λουλακάκης ὑπὸ τῶν γερμ. νὰ στείλῃ ἔκκλησιν πρὸς τοὺς Κρήτας πρὸς παράδοσιν τῶν ὄπλων τῶν.

22αν Ἐξ αἰτίας ἀγνώστου πυροβολισμοῦ κατὰ γερμ. φρουροῦ οὗτοι πολιορκοῦν τὸ χωρίον (Δραπανιά) ἀμέσως καὶ συλλαμβάνουν 32 οὓς ἀπαγάγουν ἀμέσως εἰς Ἄγυιάν εἰς φυλακὰς, ἀπειλοῦντες αὐτοὺς διὰ τουφεκισμοῦ, ἔαν δὲν ὑποδείξουν τὸν πυροβολήσαντα.

4. Δ)βρίου Τριακόσιοι αἰχμάλωτοι Ἕλληνες ἀπληθευθέρωθησαν σήμερον ἐκ Μάλεμε ἐκ τῶν ἀγγαρειῶν. Οὗτοι διασκορπισθέντες εἰς τὰ χωρία ζητοῦν τροφὰς, περίθαλψιν καὶ ἔργασίαν. Οἱ κάτοικοι μετ' εὐχαριστήσεως τοὺς παρέχουν ὅ,τι ἔχουν.

14) Ἀπὸ τὸν Ν)βριον ἤρχισε μεγάλη κίνησις ἀεροπλάνων γερμανικῶν πρὸς τὴν Λιβύην μεταφέροντα στρατιώτας, (ἔλθοντας δι' ἀεροπλάνων ἐξ Ἑλλάδος) τρόφιμα καὶ ὕδωρ. Πεντήκοντα ἐμέτρησα, εἰς ἓν σμῆνος, ἀναχωρήσαντα ἐξ ἀεροδρομίου Μάλεμε, ἐπιστρέψαντα τὴν μεσημβρίαν καὶ πάλιν ἀναχωρήσαντα διὰ τὴν Ἀφρικὴν. Φαίνεται ἐνισχύουν τὰ Στρ. δυνάμεις τῶν ἐκεῖ. Ἐχουν γυναικὰς καὶ ἀνδρας ἐν ἀγγαρεῖα μαγειρεύοντας διαρκῶς πατάτας ὅπου στέλνουν διὰ τῶν ἀεροπλάνων τεκτικῶς, ὡς καὶ στρατιώτας καὶ ὕδωρ.

25—12—1941 Χριστοῦγεννα θλιβερὰ καὶ μαῦρα, διότι ὅλοι σκεπτόμεθα τὴν ὑποδούλωσίν μας, τοὺς τουφεκισμοὺς, τὰς ἀρπαγὰς καὶ τὰς ἐλλείψεις τῶν πάντων. Πείνα θάνατος, σκλαβιά.

26—12—1941 Μὲ παρακολουθοῦν, μὲ ὑποπτεύονται.

Ἔχω ἓνα Αὐστριακὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ μου ὅστις μὲ καθιστᾷ προσεκτικόν. Ὁ Γραμματεὺς τοῦ Φρουράρχου μὲ κατηγορεῖ ὡς πράκτορα τῶν ἐχθρῶν τῶν Γερμανῶν. Ἦναγκάσθην νὰ περιποιηθῶ τὸν Φρούραρχον παρασχὼν γεῦμα καὶ αἱ ὑπόνοιαι φαίνονται διαλυθεῖσαι.

15) 28—12—1941 Ἦρχισαν νὰ κόπτουν τὰ ἐλαιόδενδρα πρὸς θέρμανσίν των οἱ Γερμανοὶ καὶ μαγείρευμα, ἀφοῦ ἐξηντλήθησαν τὰ ἄγρια δένδρα δρύος, πλάτανοι κ. λ. π. Εὐσχήμως ἔκαμα τὰς δεούσας παρατηρήσεις καὶ τὸ κακὸν περιωρίσθη, εἰς ἄλλα χωρία συνεχίζεται.

18—1—1942 Πτώματα Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν ἐξεβράσθησαν εἰς Κολυμβάρι.

Βροχὴ διαρκῆς ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν, καὶ ἐπειδὴ αἱ τροφαὶ μας εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄγρια χόρτα καὶ ἄρτος ἀπὸ βίκο, βρώμη, κριθὴν καὶ ῥόβη καὶ δὲν ἤμποροῦν οἱ κάτοικοι νὰ συλλέγουν χόρτα ὑποφέρουν, πεινοῦν.

ΑΠΟΛΥΣΙΣ ΔΡΑΠΑΝΙΑΝΩΝ

23—1—1942 Οἱ κρατούμενοι Δραπανιανοὶ ἀπολύονται ἀλλὰ τὸ χωρίον ἐπολιορκήθη ἕως ὅτου εἰσέπραξαν οἱ Γερμανοὶ τὸ πρόστιμον τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως διὰ τὴν μὴ ὑπόδειξιν τοῦ ῥίψαντος τὸν πυροβολισμὸν. Εἰσέπραξαν 7 χοίρους, 5 βόσας, 5 ἄμνους καὶ 200 ὄρνιθας.

Τὴν 21 πλοῖον ἀπεβίβασεν εἰς Σούδαν τραυματίας πλείστους καὶ νεκροὺς κατὰ ἑκατοντάδας.

24.1.42. Ἄξι Ἀγυιᾶς πληροφοροῦμαι ὅτι χθὲς ἐτουφεκίσθησαν πάλιν 6.

15.2.42.=4.3.42. Οἱ γερμανοὶ πανταχόθεν παραλαμβάνουν καὶ ἐπιτάσσουν ζῶα πρόβατα, αἴγας, χοίρους, πρὸς διατροφήν των. Ἐκ Ροδοποῦ, Σπηλιᾶς καὶ ἄλλων χωρίων τὰς δύο τελευταίας ἡμέρας παρέλαβον ἄνω τῶν 100 αἰγοπροβάτων ἔλαιον κλπ.

25.3.42. Ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς μανθάνομεν μετὰ μεγίστης λύπης τοὺς ἐκ πείνης κατὰ ἑκατοντάδας ἡμερησίως θανάτους. Ὁ Πρωθυπουργὸς Τσολάκογλου ὠμίλησεν πρὸς τοὺς νέους καὶ νέας τῆς Ἑλλάδος συστήσας ὑπομονὴν ψυχραιμίαν καὶ θάρρος πρὸς διάσωσιν τῆς ἐθνικῆς καὶ φυλετικῆς μας ὑποστάσεως. Ὅτι ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία ἀναγνωρίζουν τὸ δίκαιόν μας καὶ θὰ μᾶς ἰκανοποιήσουν ἐν καιρῷ.

3.5.42. Οί γερμανοί εισελθόντες εις τήν βιβλιοθήκην Ι. Μονῆς Γωνιάς διήρπασαν ὅ,τι πολύτιμον βιβλίον καί χειρόγραφον ὑπῆρχεν, ἐπίσης ἤρπασαν καί μίαν σκαλιστήν εἰκόνα, ἀξίας 100 λιρῶν.

Συνεχίζονται ἐπὶ μῆνας, αἱ ἀποστολαὶ διὰ ἀεροπλάνων πολλῶν ὀπλιταγωγῶν, στρατιωτῶν γερμανῶν καί ἰταλῶν εις τήν Ἀφρικὴν δύο ταξίδια ἐκτελοῦντα ἡμερησίως, 40—50 ἀεροπλάνα μὲ 30—40 στατιῶτας ἕκαστον. Συναποστέλλονται τροφαὶ καί ὕδωρ.

Πολλαὶ συλλήψεις ἀγγέλλονται Χανιωτῶν ὡς Ἀρπακουλάκη, Ἀνιτσάκη, Ἀρετάκη καί ἄλλων. Ὁ Πολ. Πολυχρονίδης κρατηθεὶς ἐπὶ μῆνα εις Ἀγιάν ἀπεφυλακίσθη ἀλλ' εἶναι ὑποχρεωμένος πρῶτ' καί ἐσπέρας νὰ παρουσιάζεται εις τήν Ἀστυνομίαν.

ΤΟΥΦΕΚΙΣΜΟΙ ΕΞΕΧΟΝΤΩΝ

5—11 Ἰουν. 1942 Φοβεραὶ πληροφορίαι μᾶς ἔρχονται ἐξ Ἡρακλείου, ἔχουν τουφεκίσει μέχρι σήμερον 32 Ἡρακλειώτας τοὺς ἐξοχωτέρους τῶν κατοίκων εις τὰ γράμματα καί τήν κοινωνικὴν περιωπῆν. Τοὺς Γεωργιάδηδες, Καστρινογιαννάκηδες καί ἄλλους ἐκλεκτοὺς. Ἀφορμὴ εἶρον τὸν φόνον ἑνὸς Προέδρου κοινοτ. γερμανόφρονος καί ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ των εὐρισκομένου καί ἄλλων μαρτύρων προδοτῶν.

ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

16) Τραγικωτάτη ἡ κατάστασις μας ἀφοῦ τουφεκίζονται οἱ ἐξοχώτεροι τῶν Κρητῶν ἄνευ λόγου, ἀλλ' διὰ ἀντίποινα.

12 Σ. Ἐν Χανίοις ἐγένετο σύσκεψις τῶν προεξεχόντων ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Ἐπισκόπου Χανίων περὶ τῆς τηρητέας πορείας ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἔναντι τῆς ἀπανθρώπου στάσεως τῶν γερμανῶν καί πρὸς πρόληψιν πλήρους καταστροφῆς τῶν Κρητῶν.

20 Σ)βρίου Μέγιστος φόβος καί στενοχωρία κρατεῖ πάντας ἐν Χανίοις ὡς ἐκ τῶν σκληρῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἀπεφάσισαν νὰ θέσουν εις ἐφαρμογὴν, ἐν περιπτώσει φόνου χωροφύλακος, ἀγροφύλακος ἢ Προέδρου Κοινότητος ἢ οἰουδήποτε ἄλλου εὐρισκομένου εις τὴν γερμανικὴν ὁ-

πηρεσίαν, ἔχουν καταρτίσει οἱ γερμ. ἐν τῇ πόλει καὶ ταῖς ἐπαρχίαις κατάλογον ἐξ 180 προσώπων ὡς ὁμήρων, διαιρουμένων εἰς 2 κατηγορίας τῶν μᾶλλον ὑπόπτων καὶ τῶν ὀλιγώτερον τσιούτων. Ἡ Γκεστάπο ἔχει καὶ ἰδιαιτέρους καταλόγους πρὸς σύλληψιν, ἐν περιπτώσει καὶ συμβῆ τὸ ἐλάχιστον ἐναντίον τῶν γερμανῶν. Ὡς ἐγένετο ἐν Ἡρακλείῳ, ἔνθα ἐτουφεκίσθησαν ἐν συνόλῳ 60 ἔγκριτοι Κρήτες. Πρὸς τοῦτο ἐστάλησαν εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ Δημάρχους διαταγαὶ ὅπως ἀναγνώσθωσι καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας. Τὰ ταξίδια τῶν γερμ. ἀεροπλάνων εἰς Ἀφρικὴν συνεχίζονται μετὰ τῆς αὐτῆς ζωηρότητος μετὰ πολλῶν στρατιωτῶν καὶ ἀφθόνων τροφίμων.

Ὁ Διοικητὴς Λουλακάκης ἐξεληθὼν εἰς Κίσσαμον συνιστᾷ πειθαρχίαν καὶ νομιμοφροσύνην. Ἐγὼ, τὸν εἶδον ἰδιαιτέρως, τὸ κάμνει κατ' ἀνάγκην, εἶναι ἐθνικόφρων.

15.—16 7ου 42. Οἱ γερμανοὶ ἤρχισαν νὰ δέωνται ὑπὲρ τῆς νίκης των. Τ' ἀεροπλάνα ἐπιστρέφουν ἐξ Ἀφρικῆς πλήρη τραυματιῶν.

Ἐπληροφορήθημεν ὅτι Σουηδικὸν σιτοφορτίον ἀφίκετο ἐκ Πειραιᾶ κομίζον ἄλευρα 4.500 τόννους. Ἡ εἶδησις ὑπερηχαρίστησε πάντας καὶ ἐδόξασαν τὸν θεόν, φυσικὰ οἱ Ἐρυθροὶ Σταυροὶ τῶν οὐδετέρων κρατῶν θὰ ἔστειλαν τὰ ἀνωτέρω εἰς ἀποθήσκοντας ἐκ τῆς πείνης.

17. Ἠπεῖνα καὶ ἡ δυστυχία συνεχίζονται καὶ αὐξάνουν, τὰ ρούχα καὶ ὑποδήματα ἐφθάρησαν καὶ ἡ ἀπελπισία ὁμοῦ μὲ τὴν ἀνέχειαν καὶ στερήσεις. Εἰς τὰς Ἀθήνας πληροφοροῦμεθα ὅτι καθ' ἐκάστην πρωΐαν κάρρα συλλέγουν τοὺς ἀποθήσκοντας ἐκ τῆς πείνης καὶ νύκτωρ τοὺς πετοῦν εἰς τοὺς δρόμους.

Αὐγ. 20—21 1942 Τσώρτσιλ, Στάλιν καὶ Ρούζβελτ συναντῶνται εἰς Γιάλταν. Ἡ Ρωσσία ζητᾷ βοήθειαν καὶ ἐνίσχυσιν παρὰ τῶν 2 ἄλλων.

29 Ἀγγέλλονται καὶ νέοι 7 τουφεκισμοὶ ὡς καὶ ἐνὸς ἱατροῦ. Εὐχάρισται εἰδήσεις ἤρχισαν νὰ μᾶς ἔρχονται, εἰς τὸ Στάλιγκρατ οἱ γερμανοὶ ἠττήθησαν καὶ καταδιόκωνται ὑπὸ τῶν Ρώσσω.

14 9ου Εἰς Χαλέπαν ἀεροπλάνον ἀγγλικὸν ἐβομβάρδισε καταυλισμὸν γερμανικὸν ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ βόμβαι παρεξέτράπησαν καὶ ἐφόνευσαν 3 γυναικόπαιδα ἡμέτερα καὶ ἐτραυμάτισαν περὶ τοὺς 25, λυπηρότατον ἀλλὰ πτέει ἡ ἀπροσεξία καὶ ἐκ τῶν δύο μερῶν.

20—22 11ου Ἐπιδὴ ἐν Χανίοις ἐκλάπησαν στρατιωτικὰ εἶδη τῶν Γερμανῶν ὑπέβαλον οὗτοι πρόστιμον εἰς τὴν πόλιν 50 ἑκατ. τὰ ὅποια μετὰ μεγίστου κόπου καὶ δυσκολιῶν καὶ πολλῶν ἐράνων κατωρθώθη νὰ εἰσπραχθῶσιν, παρὰ πεινῶντων τῶν περισσοτέρων. Τὰ γερμ. ράδια ἅτινα ἔχουν τοποθετήσῃ εἰς διάφορα χωρία καὶ κέντρα μεταδίδουν λόγους τοῦ Χίτλερ καὶ Γκαίμπελς μεγαλαυχοῦντες καὶ αὐτοεπαινοῦμενοι διὰ τὰς γερμ. νίκας.

29 Ἦρχισαν ὄχυρωματικά ἔργα οἱ γερμ. εἰς Κολυμβάριον ἐπὶ βραχοδῶν μερῶν καὶ ὑπογείων, ὁμοίως καὶ εἰς ὄλους τοὺς καταυλισμοὺς των, εἰς τὰ χωρία κάμνου ὄχυρώματα διότι ὑποπέονται ἀποβίβασιν τῶν ἄγγλων καὶ ἐξέγερσιν ἡμῶν τῶν Κρητῶν καὶ ἐπίθεσιν κατ' αὐτῶν.

28—30 Νῆβρ. 42. Ἀγγλικά ἀεροπλάνα συχνάκις ἔρχονται καὶ βομβαρδίζουν γερμ. ἐγκαταστάσεις εἰς ἀεροδρόμιον. Πολλάκις ἐπιτυγχάνουν. Οἱ γερμ. ἀρχίζουν νὰ στενοχωροῦνται, ἐπιβάλλουν διαρκῶς φορολογίας μᾶς ζητοῦν πρόβατα καὶ ἄλλα τρόφιμα. Ἐμάθαμε ὅτι οἱ ἄγγλοι κατέλαβον τὴν Καζαμπάγκαν. Ὁ Πρωθυπουργὸς Τσολάκογλου παρητήθη ἀνέλαβε δὲ ἕτερος.

30. 11ου Αὐτοεκαταβυθίσθη ὁ Γάλλ. στόλος, διὰ νὰ μὴ κυριευθῇ ὑπὸ τῶν γερμανῶν. Ὁ πρεσβευτὴς Σουηδίας μετὰ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἑρυθ. Σταυροῦ μετέβησαν εἰς Ἡράκλειον καὶ Λασιθί πρὸς ἐξέτασιν τῆς δυστυχίας. Παντοῦ ἐνθουσιώδεις εὐχαριστίαι, καὶ ὁ Γεν. Διοικητὴς Λουλακάκης διηρμήνευσεν τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν κατοίκων διὰ τὴν ἀποστολὴν τροφίμων.

12ου 42. Εἰς Καστέλλιον ἀφικνοῦνται παλλὰ πλοιάρια φέροντα ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Πελοποννήσου πολλὰ τρόφιμα, ρουχισμόν, ψιλικά καὶ ἄλλα ἤδη λαμβάνοντα ἔλαιον πρὸς 4 χιλ. τὴν ὄκαν.

20 1ου 1943, Πληροφροῦμεθα ὅτι τελειωτικῶς τὸ Στάλιγκραντ, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ρώσων. Οἱ γερμανοὶ φαίνονται λυπημένοι πάρα πολύ.

2.2. Νέα ἐγκύκλιος τῶν γερμανῶν πρὸς τοὺς Κρήτας
ἡπιωτέρα

6.2. Οἱ Ἡρακλειῶται ὑποχρεοῦνται καὶ ὑπογράφουν νέον ἔγγραφον νομιμοφροσύνης, πρὸς ἀποφυγὴν καὶ ἄλλων τουφεκισμῶν.

21.2.1943. Οἱ γερμανοὶ μεταβάντες εἰς Μεσόγεια πρὸς ἀνεύρεσιν ἐργατῶν δραπετευσάντων ἐκ τῶν ἀγγαρειῶν

Ἀκρωτηρίου Ροδωποῦ ἐνέπρησαν 6 οἰκίας καὶ ὑπενόμευσαν ἑτέρας τρεῖς.

Ὁ Λογοθετόπουλος εἰς ὁμιλίαν τοῦ ἐξεφράσθη σφοδρῶς κατὰ τῶν Ἀγγλῶν καυτηριάσας τὴν ἐν γένει πολιτικὴν των.

Εἰς Ρόκαν ἐνέπρησαν τρεῖς οἰκίας καὶ ἐβασάνισαν ἄρκετούς. Εἰς Ἡράκλειον ἀπεστάλησαν τρόφιμα.

Ἐπεβλήθη εἰς τὸν Νομὸν Χανίων φορολογία 500 ἑκατομύρια.

18) Ὁ Πασσαδάκης Διοικητὴς ἐξελθὼν τῆς πόλεως κάμνει ὁμιλίας ἀντικομμουνιστικάς. Ὁμίλησε καὶ εἰς ἐμὲ τὸν φανατικὸν ἐθνικόφρονα· τοῦ εἶπον τὸ ἐθνικόν μου καθῆκον τὸ ἡξεύρω καὶ τὸ διακηρύττω εἰς πάντα ἀντίθετον.

Μάρτιος. Ὁμιλῖαι διαφόρων περὶ παύσεως μικροαντιδράσεων. Πιέζονται καθ' ὅλον τὸν Νομὸν οἱ κάτοικοι διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐπιβληθέντων προστίμων ὑπὸ τῶν γερμανῶν.

9. 4ου. Ὁ Λογοθετόπουλος παρητήθη καὶ διωρίσθη ὑπὸ τῶν γερμ. ὁ Ι. Δ. Ράλλης.

10. Ἐδόθη ζάχαρις διὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ, πλοιάρια ἀφίχθησαν εἰς Καστέλλιον μετὰ σιτηρῶν.

12. Ὁ Πασσαδάκης ὁμιλεῖ πάλιν ὑπὲρ γερμανῶν. Οἱ γερμανοὶ λαμβάνουν πάλιν βιαίως πρόβατα καὶ ἄλλα ζῶα.

27 Ἰουν. Ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ ἐπαναστάται ἐν Ἑλλάδι δροῦν νικηφόρως.

6 Ἰουλ. Οἱ γερμ. ἐτουφέκισαν πάλιν εἰς Ἀγιάν 18 καὶ Ἡράκλειον 38. Βομβαρδισμοὶ ἀπρόσεκτοι ἐφόνευσαν Κρήτας μετὰ γερμανῶν.

10. Εἰς Ἀποκόρωνα ἐστάλησαν εἰς ἀγγαρείαν 100 Κισσαμίται. Πλὴν τῶν τουφεκισθέντων ὡς ἀνωτέρω 50, ἐτουφεκίσθησαν καὶ εἰς τοὺς Ἀνατ. Νομοὺς 150 Κρήτες.

ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΑΝΑΤΟΛ. ΚΙΣΣΑΜΟΥ

20 Ἰουλ, Σήμερον μετέβημεν πολλοὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς πανηγύρεως τοῦ Προφήτου Ἡλία εἰς Ἐπισκοπὴν πλείστοι ἐκ τῆς Ἀνατολ. Κισσάμου πρὸς σύσκεψιν περὶ στάσεως τῆς ἐπαρχίας ἐν περιστάσει ἀποβιβάσεως Ἀγγλῶν. Μεταξὺ τῶν συνελθόντων εἰς οἰκίαν Γεώργ. Στ. Νι-

κηφοράκη (ἔνθα ὠρκίσθησαν πολλοί) ἦτο ὁ Ἑγούμενος Ἰωακείμ, Θεοχ. Πλατανιανάκης, Χ. Λαγουδάκης, Γεώργ. Χατζηδάκης ὕρχος, Ε. Φραντζεσκάκης ὕρχος, Στ. Πατεράκης, Βαρθ. Παπαδοκωνσταντάκης, ὁ διδάσκαλος Μελησουργοῦ, Μπογιαντζάκης, Ἄντ. Στυλιανουδάκης, Ἄντ. Δ. Πολυχρονίδης, Ι. Στ. Μαλανδράκης, Νικηφοράκηδες ἐκ Ντελιανῶν Πανεθύμου, Νικ. Κνιθάκης ὁ ὑποφαινόμενος καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὧν τὰ ὀνόματα μοῦ διαφεύγουν ὡς ὁ ἐκ Ζυμβραγοῦ Ἄλέξ. Καλογεράκης ἐν ἄπ. Μοίραρχος Χωροφ.

Κατὰ τὴν σύσκεψιν ἐλέχθησαν πολλὰ. Πρῶτον ἀπεκλείσαμεν πᾶσαν συνεργασίαν ὑπὸ πνεῦμα κομμουνιστικόν, ὅτι θὰ δεχθῶμεν συνεργασίαν μετ' αὐτῶν ἐάν ἀποδεχθῶσι τὸ ἐθνικόν μας πρόγραμμα. Δεύτερον ὅτι μόνον ὅταν ἴδωμεν ἄγγλικά στρατεύματα ν' ἀποβιβάζονται καὶ στόλον ἄγγλικόν καὶ νὰ μᾶς προσφερθῶσιν ὄπλα καὶ πολεμοφόδια τότε μόνον θὰ ἀγωνισθῶμεν με' ὅλας τὰς δυνάμεις, μᾶς με' αὐταπάρνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν, θὰ σπεύσωμεν ὅλοι νέοι καὶ γέροντες ἀκόμη πρὸς ἐκδίωξιν τῶν αἰμοβόρων καὶ ἀπαισίων οὐνογερμανῶν.

Ἀπεκλείσαμεν πᾶσαν σύμπραξιν μετὰ κομμουνιστῶν με' μορφήν ταξικὴν, καθὼς καὶ στελέχη κομμουνιστικά, ὀρίσαντες μόνον ἐθνικόφρονα καθαρῶς ἀγῶνα.

Εἰς τὰς ληφθείσας ἀποφάσεις ὠρίσαμεν ὅτι τὰ γυναὶκόπαιδα θὰ σταλῶσιν εἰς Ἀκρωτήρι Ροδωποῦ καὶ τὰ ὀρεινὰ μετὰ τῶν ἀναγκαίων τροφίμων.

Ἄντετάχθημεν, καὶ ἐτόνισα ἰδιαιτέρως ἐγὼ τοῦτο, μετὰ πάντων σχεδὸν τῶν συνελθόντων ὅτι ἐάν δὲν ἔλθωσιν Ἄγγλικά καὶ συμμαχικά ἄλλα στρατ. δυνάμεις δὲν θὰ κινήθωμεν, διότι θὰ συντελέσωμεν με' τὴν ἐξέγερσίν μας **εἰς τὰ πεδινὰ μας μέρη**, ὅπου εἴμεθα, εἰς τὴν πλήρη σφαγὴν καὶ ἐξόντωσιν τοῦ πληθυσμοῦ ὑπὸ τῶν οὐνῶν καὶ αἰμοδιψῶν γερμανῶν τῶρα μάλιστα ὅπου ἤρχισαν νὰ ἡττῶνται, καὶ θὰ ἔχουν ὅσοι ἐπιζήσουν τὰς ἀράς τῶν μεταγενεστέρων.

26.7. Ἡ ἀνωτέρω σύσκεψις εἶπεν ἀρίστην ἐντύπωσιν καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Κίσσημον καὶ ἦδη εἰς ὅλα τὰ χωρία ἀνταλλάσσονται συνεννοήσεις καὶ καθορίζονται λεπτομέρειαι τῆς δράσεως ἐπὶ κεφαλῆς, πάντοτε ἔχοντες τὴν Ἑλληνηκὴν Ἑθνικὴν Κυβέρνησιν Ἀλεξανδρείας.

28.7. Οἱ γερμανοὶ εἰς τὰ χωρία μας συχνότατα ἐνεργοῦν ἐρεῦνας δι' ἀνακάλυψιν ἄγγλων κατασκόπων ὄπλων

καὶ ἄλλων πολεμικῶν εἰδῶν.

19) 12.8. Σήμερον οἱ γερμανοὶ ἐπέβαλον πρόστιμον εἰς τὴν Σηπλιῶν καὶ Δρακόνᾳ 1.500 ἑκατομ. διότι εὐρέθησαν κομένα τηλεφωνικὰ καλώδια (σαμποτάζ) ἔδειραν ἀρκετοὺς καὶ ἐφυλάκισαν καὶ ἐκ τῶν δύο χωρίων. Εἰσέπραξαν 100 χιλ. δραχ. καὶ 10 πρόβατα προκαταβολικῶς.

13.7. Ὅμοίως ἐπέβαλον πρόστιμον εἰς Βουτάν Σελίνου 10 ἑκατ. διὰ τὸν φόνον ἑνὸς γερμανοῦ εἰς Τεμένια. Συνέλαβον πολλοὺς καὶ τοὺς μετέφερον εἰς φυλακὰς.

7.12.1943. Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἔστειλε προκηρῦξις δι' ὧν συνιστᾷ εἰς τὸν Ἕλληνα λαὸν σύνεσιν καὶ ἀποφυγὴν φόνων ἢ ἄλλων κακοποιήσεων ἢ σαμποτάζ κατὰ τῶν γερμανῶν διὰ τὰ μὴ ἐπισύρωμεν τουφεκισμοὺς καὶ ἄλλας καταστροφὰς κατὰ ἀθῶων καὶ γυναικοπαίδων ὡς καὶ ἐμπρησμοὺς χωρίων.

ΣΥΝΘΗΚΟΛΟΓΗΣΙΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

20) 9 Σεβρίου. Ἀρκετὰ εὐχάριστος εἶδησις μᾶς ἦλθεν, ὅτι ἡ Ἰταλία ἐσυνθηκολόγησεν. Προσίμιον βέβαιον τῆς ἡττης τοῦ Ἀξονος.

14η Γνωστοποίησις τοῦ Γερμ. Διοικητοῦ ἀναγγέλλει ὅτι ἐπειδὴ καταρτίζονται πανταχοῦ τῆς Κρήτης ἐπαναστατικὰ σώματα, φονεῦνται καὶ ἀπάγονται Γερμανοὶ, γίνονται σαμποτάζ κλπ. πολλαὶ πράξεις ἀντιδραστικαὶ κατὰ τῶν γερμανῶν, διέταξε καὶ ἐτουφεκίσθησαν ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν ὑποπτοὶ καὶ θά τουφεκισθοῦν καὶ ἄλλοι. Ἔως πότε θὰ κακουργοῦν οἱ ἀπαίσιοι Κυρίαρχοί μας; Δὲν βλέπουν ὅτι ἤρχισεν ἡ κατάρρευσις τῶν; Ἄλλ' ἡμεῖς πῶς θ' ἀνθέξωμεν εἰς τισαύτας σφαγὰς, κακουργίαις ἐναντίον μας καὶ μάλιστα ὅλως ἀθῶων;

17η Διαταγαὶ ἐδόθησαν ὑπὸ γερμ. ὅπως τὴν 24 τρέχοντος ἅπαντες οἱ κάτοικοι τῆς Ἀνατ. Κισσάμου ἔχωσιν ἔτοιμον ὄρισμένον ἀριθμὸν αἰγοπροβάτων ἕκαστον χωρίον πρὸς παραλαβὴν ὑπ' αὐτῶν. Τὰ ἐντόσθια καὶ κεφαλόποδα θὰ ἀφήσουν εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας τῶν!!

Ἦλθεν εἶδησις ὅτι εἰς Βιάννον Κρήτης ὀλόκληρα χωρία κατεστράφησαν τελείως συνεπεῖα φόνου ἑνὸς γερμανοῦ.

27η Πλοῖον γερμ. μετέφερον εἰς Σούδα ἀλίγους ναυαγούς, γερμ. πλοίου βυθισθέντος ὑπὸ ἀγγλικῶν ἀεροπλάνων.

5 ὀβρίου. Συνεπεῖα φόνων γερμανῶν ὑπὸ ἐπαναστατῶν εἰς Σούγιαν Σελίνου οἱ γερμανοὶ προέβησαν εἰς φοβερὰ ἀντι-

ποινα, ὅτι 20 περίπου Σεληνιώται καὶ λοιποὶ ἐπαναστάται ἐ-
φονεύθησαν, ὅτι 15 γερμανοὶ ἔπεσαν, καὶ 4 χωρία κατερειπώ-
θησαν.

ΣΥΛΛΗΨΙΣ ΜΟΥΛΕΤΙΑΝΩΝ

19. 11. 1943. Οἱ γερμανοὶ προέβησαν εἰς τὴν σύλληψιν 28 ἀνδρῶν καὶ 4 γυναικῶν εἰς Μούλετε Κισσάμου, ὡς φαίνεται ἐπληροφορήθησαν ὅτι γερμ. ἀλεξιπτωτισταὶ εἶχον φονευθεῖ εἰς Μούλετε, ἀπήχθησαν οἱ συλληφθέντες εἰς φυλακὰς Ἀγυῖας καὶ ἤρχισαν ἀνακρίσεις σήμερον (27ην), τοὺς δέρουν, βασανίζουν διὰ τὰ ὁμολογήσων διὰ τοὺς φόνους τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Ὁ Γεώργιος Π. Καπετανάκης ἐπρόδωσε τοὺς φονεῖς καὶ ὁ ἴδιος συνεργαζόμενος μετὰ τῶν βασανιστῶν δέρει καὶ αὐτός. Συνεπεία τῶν βασανισμῶν 2—3 γυναῖκες ὡμολόγησαν, ἀλλ' ὅτι ἐφονεύθησαν ὑπὸ στρατιωτῶν. Εἶπον ὅτι θὰ ἐπαναλάβουν τὰς ἀνακρίσεις τῶν.

Ὡς ἔμαθον, ὀλίγον ἄργά, ὅτι καὶ εἰς τὰ Σφακιά συνεπεία φόνων γερμανῶν, προέβησαν εἰς Καλλικράτην εἰς σύλληψιν 30 ἀνδρῶν καὶ 2 γυναικῶν οὓς καὶ ἐτουφέκισαν, ὡς φαίνεται συνεπεία προγενεστέρας συμπλοκῆς ἐφονεύθησαν οἱ γερμανοὶ.

17)11)1943 Συνεπεία τρικυμίας ἐν ἰστιοφόρον πλήρες ἐλαίου καὶ σταφίδος κατεβυθίσθη αὐτανδρον εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Κρήτης, λέγεται ὅτι ἦτο τοῦ Πετρόχειλου.

1)12)43 Εἰς προκηρύξεις ριφθείσας ὑπὸ Ἀγγλικῶν ἀεροπλάνων ἑλληνιστὶ περιλαμβάνονται αἱ ἀποφάσεις τῆς Τεχεράνης τῶν τριῶν Ἠγητόρων ἐνθα διαφαίνεται ἡ σταθερὰ ἀπόφασις τῶν νὰ καταστρέψωσιν ἐντελῶς τὰς Δυνάμεις τοῦ Ἄξονος.

Ὁ ἐπίλογος εἶναι, (ἔχω τὰς προκηρύξεις ἐν τῷ ἡμερολογίῳ μου). «Οὐδεμία ἐπὶ τῆς γῆς Δύναμις δύναται νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ καταστρέψωμεν τὰς Γερμανικὰς στρατιάς εἰς τὴν ξηρὰν, τὰ Γερμανικὰ ὑποβρύχια εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὰς ἐγκαταστάσεις τῶν ἀπὸ ἀέρος. (Παραλείπω τὰ πολλά).

ΕΚΤΕΛΕΣΙΣ 3 ΜΟΥΛΕΤΙΑΝΩΝ

21 14)12 Σήμερον οἱ Γερμανοὶ ἐξετέλεσαν τρεῖς Μουλετιανούς, εἰς τὸ Ν.Δ. μέρος τοῦ χωρίου, ἐκ τῶν κρατουμένων εἰς τὰς φυλακὰς Μουλετιανῶν διὰ τὸν φόνον 3 ἀλεξιπτωτιστῶν (ὁ εἷς ἦτο ἀξιωματικός).

Οἱ φονευθέντες Μουλετιανοί, ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, εἶναι Βαρδῆς Γ. Κουριδάκης, Δημήτριος Ἄνδρ. Κουριδάκης καὶ Νικόλαος Κ. Κουριδάκης (Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Μούλετε). Ἐξετοπίσθησαν καὶ ἕτεροι 2 ἐξ ὧ μόνον ἡ νεάνις τοῦ Κυρ. Γλυμιδάκη ἐσώθη ἐπιστρέψασα μετὰ Ζετίαν. Οἱ βασανισμοὶ καὶ αἱ τυραννίαι, τὸ κόψιμον κρεάτων, σουβλισμοὶ καὶ μαστιγώσεις ἐχρσιμοποιήθησαν κατὰ Μουλετιανῶν διὰ νά μαρτυρήσουν, ἐπίσης καὶ κατὰ τῶν τουφεκισθέντων μεγαλειτέρας ἐτι τεμαχισμοὺς μετεχειρίσθησαν. Ἐν λεπτομερεῖα περιγράψω ἐν τῷ ἐκτεταμένῳ ἡμερολογίῳ μου. Ἐδῶ περιγράψω περιλήψεις μόνον, καθὼς καὶ περὶ ὄλων ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ.

23 Σήμερον διὰ διαταγῆς τοῦ ὁ Γεν. Διοικητῆς Φρουρίου Κρήτης ἀπένειμεν χάριτας εἰς πολλοὺς ὑποδίκους καὶ καταδίκους, κρατουμένους εἰς Ἁγιάν, ἀποφυλακισθέντας. Λέγεται ὅτι ἀνέρχονται εἰς 250.

Ἐπὶ τῇ ἀπονομῇ τῆς χάριτος ὁ Ἐπίσκοπος Χανίων καὶ ἄλλοι μετέβησαν εἰς Ἁγιάν, ἀνέγνωσε τὴν διαταγὴν καὶ ὡμίλησεν ἐν ἐκτάσει εὐχαριστήσας ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἀπονομὴν καὶ συστήσας φρόνησιν πειθαρχίαν καὶ νομιμοφροσύνην (σωστά ἀλλὰ καὶ ἡμποροῦσε νά μὴ ὀμιλήσῃ). Αἱ συλλήψεις ὁμῶς ἀλλαχοῦ συνεχίζονται καὶ οἱ Γερμανοὶ στρατιῶται βασανίζουν καὶ βαιοπραγοῦν.

ΔΑΡΜΟΙ ΚΑΙ ΒΑΣΑΝΙΣΜΟΙ ΕΙΣ ΒΟΥΒΑΙΣ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Κατὰ τὴν 15 Δεκεμβρίου 1943 Γερμανικὸν ἀπόσπασμα μετὰ βάν εἰς Βούβαις ἐπολιόρκησεν ὅλας τὰς συνοικίας, εἶτα προέβη εἰς συλλήψεις. Τὸν Μιχ. Ν. Γιανναδάκη ἐτῶν 25 ἀφοῦ ἔδειραν καὶ ἐβασάνισαν ποικιλοτρόπως καὶ σκληρότατα ἐπὶ ὥρας τὸν ἐτουφέκισαν πέραν πρὸς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, κατόπιν τὸν ἐπέταξαν εἰς τὸν ρύακα. Ἦτον νέος ὠραῖος καὶ ἐργατικώτατος. Τὸν Στυλ. Π. Ἀθιτάκη, γυναῖκας καὶ κοράσια συλλαβόντες ἔδειραν, ἐμαστίγωσαν ἐπιζητούντες ποῦ εἶναι ὁ Γεωρ. Ντιγριντάκης νά εἴπωσιν. Τὸν ἐθεώρουν πυρῆνα ἐπαναστατικόν. Ὅλοι οἱ κάτοικοι ἦσαν εἰς τοὺς δρόμους γυναῖκες, παιδιά κλαίοντα καὶ γέροντες μόλις κινούμενοι. Ὅλοι ἐφοβοῦντο τὰς συλλήψεις, ραβδισμοὺς καὶ τουφεκισμοὺς.

Μεταξὺ τῶν Γερμανῶν ἦσαν καὶ Κρήτες ἐξ Ἡρακλείου, καταταχθέντες εἰς τὰ σώματα αὐτά, πάντως τῇ προτροπῇ τοῦ πολλοῦ Ι. Πασσαδάκη Γεν. Διοικητοῦ, ὅστις δὲν κάμνει τίποτε

ἄλλο παρά ὀμίλιας ἀπὸ ραδιοφῶνων καὶ ἐγκυκλίους ὅπως συνεργασθῶμεν, οἱ Κρητες, μετὰ τῶν Γερμανῶν, κυρίων τῆς νέας καταστάσεως ἐν τῷ κόσμῳ τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ νέου πολιτισμοῦ. Τὸν Μιχ. Γιανναδάκην ἐτουφέκισαν τῇ προδοσίᾳ τοῦ Γ. Καπετανάκη ὅστις ἐπεπλήχθη ὑπὸ τοῦ Γιανναδάκη διὰ τὰς προδοσίας του.

Μανθάνομεν ἐκ ραδιοφῶνου ὅτι ἠσθένησεν ὁ Τσώρτσιλ, ὁ Θεὸς νὰ τὸν σώσῃ διότι ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς διασώσεως τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐλευθερίας τοῦ κόσμου.

18)12)1943 Μανθάνομεν ὅτι πλοίαριον τοῦ Πετρόχειλου μετὰ 8 Γερμανῶν καὶ 12 Κρητῶν ἐβυθίσθη ὑπὸ Ἀγγλικῶν ἀεροπλάνων. Ἐντὸς ἦτο καὶ ὁ ἐπιπλοποιὸς Μαρσέλος, ἔθεωρήθη Γερμανικόν τὸ πλοῖον, ὁ Μαρσέλος ἦτο ἐγκριτος πατριώτης.

Ἐτουφέκισαν εἰς Κεφάλαν, Ἡλ. Μπομπολάκη, ἕνα Μπενάκη καὶ δύο ἄλλους ὡς ἀντιδραστικούς.

21)12)1943 Ἀποσπάσματα μεταβάνα εἰς Ἐπισκοπὴν ἐζήτησαν τὸν Ἰωάν. Νικηφοράκη, εὐτυχῶς δὲν τὸν εὔρον, λέγουν ὅτι ἐγένετο εἰς τὴν οἰκίαν του πρό μηνῶν μεγάλη σύσκεψις, ὅτι ὠμίλησαν περὶ ἀντιστάσεως κατὰ τῶν Γερμανῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ἀνταρτῶν.

Τὰ ἀποσπάσματα αὐτὰ ἐπιστρέφοντα ἐσταμάτησαν εἰς Σπηλιᾶν καὶ ἐζήτησαν 5—6 πρόσωπα πρὸς ἀνάκρισιν διὰ συμμετοχὴν τῶν εἰς τὰς συσκέψεις Ἐπισκοπῆς 20 Ἰουλίου. Εὐτυχῶς δὲν εὔρον, ἄλλοι τοὺς διαβεβαίωσαν ὅτι ὡς πάντοτε εἰς τὰς πονηγύρεις πηγαίνουν πολλοὶ καὶ φιλοξενοῦνται ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν πανηγυριζόντων.

22)12 Ὁ Ἐπίσκοπος Χανίων καὶ ἄλλοι τινες ἐγκριτοὶ τῆς πόλεως ἐπεσκέφθησαν τὸν Διοικητὴν Φρουρίου πρὸς παροχὴν πληροφοριῶν περὶ νομιμοφροσύνης τῶν κατοίκων καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ διατάξῃ τὴν παῦσιν τῶν διωγμῶν καὶ ἀπηνῶν καταδιώξεων.

Δύο πλοίαρια μὲ ἐμπορεύματα καὶ ἔλαιον ἐβυθίσθησαν ὑπὸ συμμάχων φεύγοντα ἐκ Καστελλίου, τὸ ἓν τοῦ ἐμπόρου Στ. Ξηρουχάκη τὸ ἕτερον ἐπίτακτον ἐνὸς Σαμιώτου, μὲ γερμανοὺς στρατιώτας, θεωρηθέντα ἐχθρικά καὶ τὰ δύο, τὸ τελευταῖον εἶχε καὶ γερμ. σημαίαν ἀνηρημένην.

26. 12ου. Μεταβάς εἰς Καστέλλιον πρὸς ἀγορὰν σίτου, διότι εἰς τὴν Ἀνατ. Κίτσαμον στερούμεθα τοιούτου καὶ τρώγομεν βίκον ρόβι καὶ βρώμην ὁμοῦ ἀλεθόμενα, εἰς τὸ Καστέλλιον λοιπὸν παρετήρησα μετ' εὐχαριστήσεώς μου ὅτι διεξήγετο ἐμπόριον τίμιον, μὲ 10—15)ο μόνον κέρδος καὶ τοῦτο διότι

πολλά πλοίαρια Ιστιοφόρα ἐπηγαινοεἰρχοντο εἰς Πελοπόννησον. Τοὺς συνεχάρη διὰ τὴν μὴ ἐκμετάλλευσιν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων τῶν ἀνθρώπων, εὔγε των. Ἐκεῖ εἶδον καὶ τὸν φίλον μου Κ. Σπυριδάκη Γυμνασιάρχην, Ἐγκυκλοπαιδικώτατον, ἐπιμελέστατον, ἐθνικοφρονέστατον καὶ λίαν εὐγενὴν, ὑπέφερε καὶ αὐτὸς πολὺ ἄλλ' εἶχεν ὑπομονὴν συνιστῶν ἐθνικοφροσύνην σύνεσιν καὶ ἀποχὴν ἀπὸ προκλήσεις πρὸς τοὺς γερμανοὺς διότι εἶναι ἀπαίσιοι καὶ αἰμοδιψεῖς.

ΦΙΛἈΝΘΡΩΠΙΑ

23. 12. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων ἡ φιλανθρωπία ἔπραξεν τὸ καθήκον της, οἱ Σύλλογοι, τὰ Σωματεία, ὁ Δῆμος, ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς καὶ πλοῦσοι προσέφερον ὅ,τι ἦτο δυνατόν πρὸς τοὺς ἀπόρους πτωχοὺς καὶ πεινῶντας διὰ τὴν ἀνακούφισιν ἐκ τῶν στερήσεών των.

ΔΕΙΠΝΟΝ ΕΝ Τῇ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚῇ ΛΕΣΧῇ ΧΑΝΙΩΝ

29.12 1943 Τὸ ἑσπέρας τῆς σήμερον ἡ Γερμ. Διοίκησις προσέφερε δεῖπνον εἰς τὴν Λέσχην Χανίων, εἰς αὐτὴν προσεκληθέντες ἐκάθησαν ἐκ τῶν Κρητῶν ὁ Γεν. Διοικητὴς Ι. Πασσαδάκης, ὁ Ἐπίσκοπος Χανίων, ὁ Νομάρχης Γαλάνης, ὁ Διτὴς Χωροφυλακῆς Ἰερωνυμάκης, ὁ Διευθυνταὶ Τραπεζῶν, ἐπισημόνες τινες ἔμποροι κλπ. Ἐκ τῶν γερμανῶν ὁ Διοικητὴς καὶ πάντες οἱ ἀνώτεροι ἀξίωματικοὶ των. Εἰς τὸ τέλος ἐγένοντο προπώσεις ἀμφοτέρωθεν ὑπὲρ τῆς Κοινῆς συνεργασίας πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ποθουμένων καὶ τὴν νίκην κατὰ τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἐπίσκοπος κλπ. Κρήτες καὶ παρὰ τὴν ἐνδόμυχον εὐχὴν των παρέκάθησαν εἰς τὸν δεῖπνον.

Πληροφορίαι μᾶς ἔρχονται ὅτι οἱ γερμανοὶ ὀπισθοχωροῦν ἐν Ρωσσίᾳ πανταχοῦ, οἱ ἐδῶ φαίνονται καταφανῶς στενοχωρεμένοι.

ΔΗΛΩΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΤΙΚῆ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Χαρακτηριστικώτατον καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀπαισίας ἐποχῆς τῶν μαῦρων ἡμερῶν τῆς κατοχῆς εἶναι τὸ ἑξῆς: Ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ὀργάνωσαν, διετήρουν, καὶ σιωπηλῶς καὶ ἀθορύβως, ἐντὸς τῶν πόλεων, ἢ καὶ εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ Κέντρα τὴν Ἀντίστασιν καὶ ἐπανάστασιν κατὰ τῶν σκληρῶν τυράννων μας, ἡ-

ναγκάζοντο πολλάκις δι' έπιταγών νά στέλνουν πρὸς τὸν λαὸν συστάσεις ἢ συμβουλὰς ὅπως παύσωσι ν' ἀγαποῦν οἱ Κρήτες τοὺς Συμμάχους Ἀγγλοαμερικανούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἠττημένοι ἤδη, ἀλλὰ τοὺς Γερμανούς οἱ ὁποῖοι θὰ ἀπελευθερώσουν τὴν Εὐρώπην, εἶναι νικηταὶ καὶ ἀγαπῶσι τοὺς Ἑλληνας καὶ παρόμοια. Πόσον ἠπατώντο οἱ ἐχθροὶ μας. Οἱ Ἐπίσκοποι οἱ Πολιτευόμενοι, Ἐπιστήμονες, Διανοούμενοι καὶ λοιποὶ ἡγέται τοῦ λαοῦ, ἐνῶ ἐξεβιάζοντο νά θέτωσι τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐπ' ἀπειλῇ φυλακίσεως ἢ ἐξορίας, εἰς ἐντύπους συστάσεις ἢ καὶ τοὺς ὑποχρεώνουν καὶ νά ὁμιλῶσι πρὸς τὸν λαὸν, αὐτοὶ ἐνήργουν ἐράνους ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων, ἀπέστελνον τροφίμα, ἀλληλογραφουσαν, διετήρουν ραδιόφωνα, πομποὺς καὶ ἦσαν εἰς ἄμεσον καὶ διαρκῆν ἐπαφὴν καὶ συνεννόησι μὲ τὸ Κάϊρον τὴν Ἡπειρώτικὴ ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἀγγλους ἀξιωματικοὺς τῆς ὀργανώσεως, ὥστε εἰς τοὺς οὕτω ἐργασθέντας ὀφείλεται ὑπὸ τοῦ Συνόλου πραγματικὴ εὐγνωμοσύνη.

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΡΟΥΣΒΕΛΤ

Ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς ἐδήλωσεν ὅτι 5 ἑκατομ. Ἀμερικ. στρατοῦ εἶναι ἔτοιμον ν' ἀποβιβασθῇ εἰς Εὐρώπην πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδουλωθέντων ἐλευθέρων λαῶν, καὶ ὅτι οἱ Σύμμαχοι δὲν ἐπιδιώκουν νά ὑποδουλώσουν λαοὺς ἀλλὰ νά τοὺς ἐλευθερώσουν.

ΑΦΙΞΙΣ ΣΙΤΟΥ ΕΙΣ ΧΑΝΙΑ

30)12 Χθὲς ἀφίκετο εἰς Χανιά σιτοφορτίον ἐκ 55 χιλ. τόννων. Κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς ἐδόθησαν εἰς μὴ εὐπόρους ἐπαρχιώτας καὶ πολίτας ἀνά 100 δράμ. φασόλια, μισὴ ὄκα νήματα καὶ 2 καρπούλια.

1944

24) 2)1)1944 Σήμερον προσεκληθήσαν εἰς Βουκολιὰς ἐξ ὄλων τῶν χωρίων ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Ἱερεῖς, Πρόεδροι Κοινοτήτων καὶ ἄλλοι πρόκριτοι. Εἰς Γερμανὸς Ἀντισυνταγματάρχης ἀνελθὼν ἐπὶ τινος ὑψώματος ἐξ ὀνόματος τοῦ Γερμ. Διοικητοῦ ἀπὸ χειρογράφου, μεταφράζοντος τοῦ διερμηνεύς εἶπε τὰ ἑξῆς: Ζητοῦμεν συνεννόησιν καὶ συνεργασίαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ μεγίστου κινδύνου τοῦ ἐπικειμένου ὑπὸ τῶν κομμουνιστῶν τοὺς ὁποίους ἐνισχύουν οἱ ἀγγλοαμερικανοὶ καὶ ἐνισχύονται οἱ πλουτακράται οὕτω.

Ὅτι καὶ ἄλλοτε ἢ Ἑλλάς ἔσωσε τὸν εὐρωπ. πολιτισμὸν ἀντι-
ταχθεῖσα κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ Περσῶν, καὶ πάλιν καὶ τώρα
παρέχεται εὐκαιρία πρὸς διάσωσιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.
Θέτω πρὸ ὑμῶν τὸ ζήτημα καὶ νὰ ἐκλέξετε, διότι ἡμεῖς μαχό-
μεθα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ νίκη μας
εἶναι ἐξασφαλισμένη, ἀλλ' ἐν περιπτώσει νίκης τῶν συμμάχων
ἢ ἐλευθερία κινδυνεύει καὶ ὁ πολιτισμὸς, καὶ θὰ ἐπικρατήσῃ ἡ
κεφαλαιοκρατία. Κανεῖς δὲν ἔχειροκρότησεν οὔτε ἐζητωκραύ-
γασεν. Παρατηροῦμεν. Ἐπαυσεν ὁ τόνος τῶν ἀπειλῶν καὶ τοῦ
ἐξημμένου ἐγώϊσμοῦ. Τώρα ζητοῦν συνεργασίαν ἡμῶν. Εἶπε
προσέτι ὅτι ἡ Γερμανία θὰ θέσῃ προσεχῶς πολὺ καταστρεπτικὰ
ἔπλα καὶ θὰ καταστρέψῃ καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ρωσσίαν
καὶ θὰ ἐκπλήξῃ διὰ τούτων ὅλον τὸν κόσμον, συνεπῶς θὰ νι-
κήσῃ ἡ Γερμανία.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Ἡ Διοίκησις μετὰ τῆς Γερμ. Ἀρχῆς κατήρτησαν ἀπο-
σπάσματα μικτὰ ἐκ γερμανῶν καὶ Κρητῶν. Διωρίσθησαν με-
ρικοὶ ἐξ Ἑρακλείου, τῇ προτροπῇ φαίνεται τοῦ Γεν. Διοικη-
τοῦ Ἰ. Πασσαδάκη. Ταῦτα περιφέρονται ἀνά τὰ χωρία. Οἱ
Κρήτες οὔτε τῶν ὁμιλοῦν οὔτε τοὺς προσέχουν οὔτε τοὺς
χαίροτον, ἂν καὶ ἡ δημοσία τάξις ἔχει διασαλευθεῖ σοβαρῶς.
Μόνον τοὺς χωροφύλακας τοὺς ὑπάρχοντας λογαριάζει ὁ λαὸς
τῶν ἐθνικοφρόνων. Καὶ εἶναι οἱ πλεῖστοι.

Τὰ μεταβατικά ὡς ἀνωτέρω σώματα, διανυκτερεύουν εἰς
τὰ χωρία καὶ οἱ Κοινοτάρχαι τοὺς δίδουν φαγητὸν καὶ τόπον
διανυκτερεύσεως. Αὐτοὶ τοιχοκολλοῦν τὰς κατωτέρω:

3.1 1944. Ἑλληνικὴ Πληθυσμὲ τῆς Κρήτης.

«Αἱ συμμορίαὶ σας ὡς ἐκ τοῦ χειμῶνος διελύθησαν, κατῆλ-
θον εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς οἰκίας σας καὶ κρύπτονται. Τοὺς πε-
ριποιεῖσθε καὶ τοὺς συνδράμετε. Εἶναι ἐπόμενον ὅτι γίνεσθε
συνυπεύθυνοι, καὶ οἱ γερμ. ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἐπόμενον ὅτι
θὰ σὰς καταδιώξουν, θὰ καταστρέψουν τὰς οἰκίας σας καὶ θὰ
παραλάβουν τὰ ζῶα σας δι' ἀντίποινα τῶν συμμοριακῶν
πράξεων.

Πλανᾶσθε ἂν νομίζετε ὅτι μὲ τὰς συμμορίας θὰ κυ-
ριαρχήσετε καὶ πολεμάτε ἐναντίον μας διὰ ν' ἀπαλλαχθῆτε
ἀπὸ τὴν ξένην κυριαρχίαν. Ἡμεῖς δὲν ἐνοχλοῦμεν τὸν φιλή-
συχον πληθυσμὸν, θέλομεν ν' ἀσχολῆτε εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ
τὰ ἔργα του. Ἀγγλία καὶ Ἀμερικὴ οὐδέποτε θὰ νικῆσουν, εἰ-

ναι γελοῖον νά τὸ νομίζουν κ.λ.π.

Οἱ Ἄγγλοι σὰς στέλνουν μπροστά καὶ αὐτοὶ μένουں ὀπίσω σεῖς οἱ Κρήτες ποὺ τοὺς πιστεύετε πληρώνετε πάντοτε.

10.1.1944 Εἰς τρία Ἀλώνια συνεπεία συμπλοκῆς κλεπτῶν μετὰ χωροφυλάκων ἐφονεύθη ὁ Σαρτζετάκης ἐκ τῶν χωροφυλάκων ὅστις ἦτο ἐκ τῶν καλυτέρων τοῦ Σελίνου καὶ ἐθνικόφρων. Ζωοκλοπαὶ καὶ ῥήξεις οἰκιῶν παρατηροῦνται. Δυστυχῶς ἅμα ἐκλείψη ὁ Νόμος καὶ ὁ φόβος του, ἀμέσως ἐπικρατοῦν τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα, καὶ οἱ φιλήσυχοι ἐπιθυμοῦν τὴν ἡσυχίαν καὶ τάξιν.

Εἰδήσεις μᾶς ἦλθον ἐξ Αἰγύπτου ὅτι ἐπῆλθε συνεννόησις μετὰξὺ ΕΑΜ καὶ Ἑλλάς καὶ ἀντιπροσώπου τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Μέσ. Ἀνατολῆς. Κανονίζονται αἱ σχέσεις ἀνταρτῶν Κρήτης, Στρατιωτικῶν Ἀρχηγῶν συμμοριῶν ὡς καὶ τῶν τῆς Ἑλλάδος τῆς Ἡπείρου. Σύμπραξις ἀλληλοβοήθεια καταπολέμησις γερμανῶν καὶ προδοτῶν. Συνιστάται ἡ χρηματικὴ ἐνίσχυσις τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων κλπ. καὶ ἐμμονὴ εἰς τὰς πατριωτικὰς ἀρχὰς τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, μάχεσθε ὑπὲρ Πατρίδος.

11.1. Δὲν γίνεται λόγος περὶ Βασιλέως Γεωργίου, οὔτε τοῦ Τσουδεροῦ καὶ ταξικῶν κομμάτων, ἐν τούτοις ἐγὼ τὰ θεωρῶ ὅλα τὰ ἀνωτέρω **ὑπόπτου προελεύσεως Κομμουνιστικῆς Προπαγάνδας**

ΥΨΩΣΙΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

25. Συνεχίζεται ἡ ὕψωσις τῶν τροφίμων. Πατάτα 110 χιλ. ἄλας 100 χιλ. φασολία 80 χιλ. κριθὴ 53 χιλ. σίτος 85 χιλ. ψωμὶ 60 χιλ. Πλήρης ἀπελπισία ἡ λίρα ἦτο καὶ εἶναι 1000—1200 ἡ Ἀγγλική).

ΑΡΝΗΣΙΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ Δ. ΧΑΪΔΕΜΕΝΟΥ ΝΑ ΔΕΧΘΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΝ

Παρέλειψα εἰς προηγουμένης σελίδας ν' ἀναφέρω, ἐν σπουδαιότατον γεγονός πατριωτικῆς ἐξάρσεως καὶ ἐνδείξεως ἀληθῶν ἐθνικῶν ἀντιλήψεων. Ὁ Διοικητὴς γερμ. φρουρίου προσεκάλεσεν τὸν Στρατηγὸν Δ. Χαΐδεμένον διὰ τοῦ Γεν. Διοικητοῦ Κρήτης ὅπως τοῦ ἀναθέσῃ ἀνωτάτην στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ Νομῷ Χανίων καὶ εἰς ὅλην τὴν Κρήτην πρὸς συνεργασίαν, διὰ τὴν εἰρήνευσιν καὶ ἐπαναφορὰν τῆς νομιμοφροσύνης ἐν τῇ Νήσῳ, ὁ Στρατηγὸς ἠρνήθη νά δεχθῆ. Καὶ ἦτο ἐπόμενονον ἀνὴρ φορτωμένος μὲ παράσημα, βραβεῖα καὶ

άνωτάτας τιμὰς διὰ τὰς ἐνδόξους νίκας τῶν Ἑλληνικῶν Στρατ. Δυνάμεων ἅς διώκει κατὰ τοὺς πολέμους τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων ἐπὶ δεκαετίαν καὶ πλεόν, εἰς ἓκ τῶν σπουδαίων παραγόντων τῶν νικῶν τῆς Ἑλλάδος, ἦτο ἐπόμενον λέγω ὅτι μετὰ περιφρονήσεως θ' ἀπέρριπτε τοιαύτην ταπεινωτικὴν πρότασιν. Ἡ πρότασις τοῦ ἐγένετο τὴν 11.1.1944.

Σημειῶνω ἐπίσης ὅτι συνεπεῖα τῆς ὑπερβολικῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν τῶν διαφόρων τροφίμων πολλοὶ πεινόντες καὶ πτωχοὶ, ὠθούμενοι ἴσως καὶ ἀπὸ προπαγανδιστάς, προέβησαν εἰς τὴν λεηλασίαν πολλῶν παντοπωλείων ἐν Χανίοις, μεταξὺ τῶν λεηλαθέντων καὶ ὑποστάντων ἀρπαγὰς καὶ πολλὰς ζημίας ἦτο καὶ τῶν Χάλαρη καὶ Κωστάκη.

30) Μεταξὺ τῶν ἄλλων λόγων τοῦ Τσώρτσιλ, ὅπου εἶπεν, εἰς ἀπάντησιν, τρόπον τινα πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Χίτλερ λεχθέντα ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἀνόδου τοῦ Ἐθνικοσοσιαλισμοῦ εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ ἄλλων κομπορημοσυνῶν του ὅτι, ὁ πόλεμος θὰ λήξῃ κατὰ τὸ 1944, ὅτι οἱ σύμμαχοι θὰ εἶναι ὀριστικῶς οἱ νικηταί, καὶ ὅτι ἐν Ἑλλάδι θὰ κυβερνοῦν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος μετὰ τοῦ Τσουδεροῦ μέχρις οὗ ὁ Ἕλληνας λαὸς ἀποφανθῇ περὶ τοῦ πολιτεύματός του, καὶ νὰ μὴ φοβοῦνται ὅτι ὁ κομμουνισμὸς θὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Πρέπει νὰ σημειώσω ἐπίσης ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐξ Ἑλλάδος στρατιωτῶν, φυγάδων ἐκ τῆς γερμ. αἰχμαλωσίας καὶ ἄλλων ἐλευθέρων, διερχόμενοι δια πολλῶν χωρίων, ἔμμενον εἰς Ροδωποῦ μέχρις ὅτου εὐρωσι ἰστιοφόρα πρὸς ἀναχώρησιν, εὕρισκον περιθάλψιν μεγίστην, διατροφήν καὶ στέγασιν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐνίοτε. Πολλάκις δι' ἐράνων τοὺς ἀπέστελλον δι' ἰστιοφόρων εἰς Πελοπόννησον. Τὸ βεβαίως καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως. Καὶ ἀσθενεῖς ἐτι ἐνοσήλευσαν πολλοὺς.

22.12.1943 Σήμερον ἐδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ γερμ. στρατοδικοῦ κείου ἀθωοθέντες καὶ οἱ λοιποὶ Μουλεττιανοί, ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐκράτηθησαν εἰς Ἀγυῖαν φυλακισμένοι, δερόμενοι καὶ βασανιζόμενοι ποικιλοτρόπως. Σημειωτέον ὅτι ἔχου' τουφεκισθεῖ 4 προτέρον Μουλεττιανοί, διὰ τοὺς φόνους τῶν γερμ. ἀλεξιπτωτιστῶν ἀφοῦ τοὺς ἐτυράνησαν κόπτοντας τὰς σάρκας τῶν, καίοντας τοὺς πόδας καὶ χεῖρας τῶν καὶ ἀφαιροῦντας τοὺς ὀνυχὰς τῶν.

21. Ἰαν. 1944. Ὁ Γεν. Διοικητὴς Κρήτης Ἰ. Πασσαδάκης μεταβάς εἰς Ρέθυμνον, ἐκάλεσε τὸν Νομάρχην, Δήμαρχον καὶ διανοσούμενους πόλεως καὶ ἐπαρχιῶν εἰς οὓς εἶπεν καὶ ἐπανελάβεν ὅσα δεκάκις ὡς τῶρα ὑπὲρ τῶν γερμανῶν, νομιμοφρο-

σύνης και πειθαρχίας κλπ. Καταρτίσωσιν σώματα ασφαλείας και αντίταχθούσιν κατά τών Μπολσεβίκων.

25.1.1944 Διεδόθη ή εύχάριστος είδησις ότι ή Ρώμη ήλώθη. 'Ανεξακρίβωτων.

31) 'Εμάθομεν ότι 'Αγγλοαμερικανικά βομβαρδιστικά έβρομβάρδισαν τόν Πειραιά, οικήματα, παραλίαν, μέγαρα οίκοδομικά, πλοία έν τῷ λιμένι, ότι τά θύματα, μάλλον όλων ήμετέρων, άνέρχονται εις πλείονα τών 250, ότι ύπέρ τός 25 χιλ. έκ Πειραιώς άνήλθον εις 'Αθήνας και ότι ή Κυβέρνησις Ράλη διεμαρτυρήθη έντονώτατα πρός τούς Συμμάχους. Είναι βεβαίως φρικιαστικοί οί βομβαρδισμοί, οί άμελέτητοι και άπρόσεκτοι και τά θύματα κατά πολλάς εκατοντάδας νά είναι έλληνες. Και όλόκληρον Παρθεναγωγείον μετά 80 μαθητριών και τής διδασκαλίσης έτάφησαν ύπό τά έρείπια.

1.8.12 Ειδήσεις μάς έρχονται, ότι οί γερμανοί έν Ρωσία ύποχωρούν διαρκώς και ότι οί 10 γερμ. Μεραρχίαι ύπερφαλαγγίσθησαν εις Νικοπόλ.

23.2 'Ο Τσώρτσιλ όμιλών páλι συνέστησεν εις τούς έλληνας νά μήν άλληλοτρώνονται, άλλ' άπό κοινοϋ έν συνεργασία νά μάχωνται κατά τών γερμ. "Ας λάβουν παράδειγμα τήν Σερβίαν.

Συνεχίζεται ή ύψωσις τών τροφίμων, πώς νά ζήσουν οί άνθρωποι; Τ' άμπέλια δυσκόλως θά καλλιεργηθούσιν άνευ τροφίμων. Αί κλοπαί και άλλαι έγκληματικά πράξεις έπληθύνθησαν.

—Διαρκώς ήμέραν και νύκτα άκούονται άεροπλάνα ρίπτοντα και όβίδας συχνάκις κατά τών γερμ. καταυλισμών, ήρχισαν νά έρχωνται και άεροπλάνα με έλληνας πιλότους. 'Ρίπτουν προκηρύξεις συχνάκις οί γερμανοί, οί άγγλοι και έλληνες. Πολλάς έξ αύτών διαφυλάττω.

'Ο άρτος 200 χιλ. δρχ. τά όσπρια 300 χιλ. δρχ. ή όκά.

Γερμανοί δι' άεροπλάνων φεύγουν άρκετοί δι' Ούκρανίαν.

Δι' άγγαρειών οί γερμ. κάμνουν όχυρώματα εις διάφορα μέρη.

'Ο «Παρατηρητής» Χανίων γράφει ότι πολλά τρόφιμα άφίχθησαν έκ Πειραιά στελλομένα ύπό 'Ερυθρών Σταυρών.

Εις Κακόπετρον γερμανός έφόνευσε πολίτην διότι δέν τοϋ έδιδεν αύγά καθώς και μία γυναίκα. 'Ιδού οί πολιτισμένοι.

ΟΜΙΛΙΑΙ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΠΑΛΙΝ Ι. ΠΑΣΣΑΔΑΚΗΝ

Ὁ Γεν. Διοικητὴς Ι. Πασσαδάκης προχθὲς μεταβάς εἰς Ρέθυμνον καὶ καλέσας πολλοὺς τῶν διανοουμένων τοὺς συνέστησεν (ὡς καὶ Νομάρχην καὶ Δήμαρχον) ὅσα μυριάκις ἕως τώρα ἔχει ἀναπτύξει. Συνέστησεν ὅπως ὀργανωθῶσιν καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Κρήτην, καταρτίσωσι σώματα ἀσφαλείας καὶ οὕτω προστατεύσωσι τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν καὶ συνάμα καταδιώξωσι τοὺς κακοποιούς, συμμορίτας κ.λ.π. χάριν τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ Κ. Γοβατζηδάκης Δήμαρχος ἀπαντῶν εἶπεν ὅτι θὰ πράξῃ τὸ καθήκον του πρὸς καταδίωξιν κακοποιῶν καὶ κομμουνιστῶν.

ΥΨΩΣΙΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

22.1. Τὰ τρόφιμα σπανίζουν καὶ ἡ τιμὴ των ὡς ἐκ τούτου ὑψοῦται διαρκῶς. Εὐτυχῶς ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς μᾶς ἀποστέλνει ἕστω καὶ ἀπ' ὀλίγα καὶ οὕτω θάνατοι ἐκ πείνης ἐδῶ θὰ εἶναι ὀλίγοι.

24. Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ πολλοὶ ἐκ Καστελλίου, Κολυμβαρίου, Σπηλιᾶς καὶ ἄλλων μερῶν φεύγουν διὰ Γερμανίαν.

Ἐμάθομεν ὅτι 5—6 γερμ. στρατιῶται ἀπῆλθον αὐτομόλυσαντες εἰς Ἀφρικὴν, (Ἀλεξάνδρειαν) δι' ἀγγλ. ὑποβρυχίου.

Τὸν Ἰωάν. Νικηφοράκη ἕνα ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων ἐπαρχιωτῶν μας, ἠπειλήσαν ἄγνωστοι δι' ἐπιστολῆς ὅτι ἐὰν δὲν τῶν δώσῃ ἢ στείλῃ 150 ἐκ. θὰ τὸν καταστρέψουν. Ὁ ἀπειληθεὶς κατόπιν ἀδείας τῶν γερμ. ἐπρομηθεύθη μερικὰ ὄπλα πρὸς φύλαξιν ἑαυτοῦ καὶ οἰκογενείας δι' ἰδικῶν του ἀνθρώπων. Ἴσως ἦτο οἱ ἀπειλήσαντες κομμουνισταί.

26. Μανθάνομεν ὅτι οἱ σύμμαχοι προχωροῦν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

26) 27.—Συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Εἰρηνοδίκου Κολυμβαρίου Πρωτοπαπαδάκη εἶπομεν περὶ αὐξήσεως τῶν ζωκλοπῶν καὶ ἄλλων ἀρπαγῶν καὶ ἐγκλημάτων ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κατὰ συμπατριωτῶν μας φιλησύχων. Ὁ Εἰρηνοδίκης ἀνέπτυξε τὴν γνώμην, ὅπως γίνουσι σώματα ἐκ χωροφυλακῆς καλῆς τάξεως μεταβατικά καὶ αὐτὰ νὰ

προστατεύσουν τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν. Ἐμείναμεν σύμφωνοι ὅτι ὁ σκοπὸς ἅγιος ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ σώματα αὐτὰ πάντως θὰ ἐξαρτῶνται καὶ θὰ ἐπηρεάζονται λίγο πολὺ ἀπὸ τοὺς γερμανοὺς ν' ἀπόσχωμεν ἀπὸ τοιαύτας ἐνεργείας μήπως χαρακτηρισθῶμεν καὶ ὡς κρυφοὶ συνεργάται τῶν γερμανῶν καὶ ἅς ἔχωμεν ὑπομονὴν διότι ὁ ἥλιος τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας ἀσφαλῶς ἤρχισε ν' ἀναφαίνεται.

28. Ἐρευνα ἐνεργηθεῖσα εἰς Δαρμαροχῶρι εἰς οἰκίαν Ἐμμ. Βαβινάκη εὐρέθησαν κατόπιν αὐτῆς δύο ὄπλα ἐντὸς βαρελίου. Ὁ Βαβινάκης συλληφθεὶς ἀπήχθη δερόμενος εἰς Ἀγυιάν, ἐκεῖθεν ἐξωρίσθη εἰς Γερμανίαν, ἐξ ἧς ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐπανέλθῃ.

ΔΙΑΙΤΑ ΚΑΙ ΥΨΩΣΙΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

Εἶναι ἀφάνταστος ὁ ὑψωμὸς τῶν τροφίμων καὶ ὅσοι ἐπιζήσουν τῆς μαύρης καὶ κακῆς αὐτῆς ἐποχῆς καὶ διηγούνται τὸν ὑψωμὸν αὐτὸν θὰ θεωροῦνται ὑπὸ τῶν νεωτέρων πολὺ ὑπερβολικοὶ καὶ ψεῦσται. Τὸ ψωμί 110 χιλ. ὄρχ. αἱ φασόλαι 200 χιλ. ἢ ὀκά, τὸ ἀλάτι 160 χιλ., τὰ ὄσπρια 160—180 χιλ., παπούτσια καὶ ροῦχα δύσκολον νὰ εὑρεθοῦν καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ εὐποροὶ ἀκόμη φοροῦν παλιόρουχα παλαιοπάπουτσα κ.λ.π. πολὺ δὲ καὶ ἀνυπόδητοι.

3 Φεβρ. Ἀεροπλάνα 6 ἱπτάμενα καὶ βομβαρδίζοντα τὰς Γερμανικὰς ἐγκαταστάσεις εἰς Σούδαν, ἐπυροβολήθησαν καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν κατέπεσεν· οἱ πιλότοι δι' ἀλεξιπτώτων ἐσώθησαν.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ ΑΝΔΡΩΝ ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΤΑΞΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΝ

27) 7 Ἡ Γεν. Διοίκησιν προσεκάλεσεν ὀνομαστικῶς μέσῳ χωροφυλακῆς πολλοὺς ὅπως καταταχθῶσι χάριν τηρήσεως τῆς τάξεως μὲ μισθὸν 5 ἑκατομ. μηνιαίως, τροφὴν, ρουχισμὸν καὶ ὑπόδησιν. Πολλοὶ φρονοῦν ὅτι οἱ ἄνδρες αὐτοὶ, ὅλως ἀνεξάρτητοι τῆς ἐπιρροῆς τῶν Γερμανῶν, θὰ ὠφελήσουν. Δὲν ἔχω καὶ ἐγὼ ἀντίρρησην, ἐὰν δὲν ἐπηρεάζονται.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΕΦΕΔΡΙΚΩΝ ΚΤΗΜΑΤΩΝ

6—8 Φεβρ. Εἰς Κυδωνίαν Μουρνοπέρβολα κεθῶς καὶ εἰς τινὰ χωρία τῆς Κισσάμου πολλοὶ ἄποροι προέβησαν εἰς τὴν κατάληψιν καὶ καλλιέργειαν τῶν Ἐφεδρικῶν κτημάτων. Τὰ κτήματα αὐτὰ ἐνοικιάζοντο ἄλλ' ὡς ἐκ τῆς πολεμικῆς ἐποχῆς ἔληξεν ἡ ἐνοικίασις καὶ ἄποροι καὶ τινες κτηματῖαι προέβησαν εἰς τὴν κατάληψιν καὶ δενδροφύτευσιν εἴτε ἀμπέλων εἴτε καὶ ἔλαιοδένδρων.

10 Φεβρ. Οἱ Γερμανοὶ προέβησαν πάλιν εἰς συλλήψεις εἰς Χανιά καὶ Φουρνὲ πολλῶν ἐν οἷς καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ Νικολοῦδη, τοῦ Παρασκογεώργη καὶ ἄλλων. Ἐπολιόρκησαν τὸν Φουρνὲ κατὰ τὰ ξημερώματα καὶ τὴν πρωΐαν προέβησαν εἰς συλλήψεις. Λέγεται ὅτι ἐτουφέκισαν 2 χωρικούς.

11 Φεβρ. Ἐμάθομεν ὅτι ὑπὲρ τοὺς 250 πάλιν συνέλαβον οἱ Γερμανοὶ εἰς Μεσκλᾶ, Λάκκουσ καὶ Σέλινον. Ὡς ἀφορμὴ ἀναφέρεται ἡ δραπέτευσις Ἐγγλοῦ ἀλεξιπτωτιστοῦ αἰχμαλωτισθέντος, μετὰ 2 Γερμανῶν αὐτομολυσάντων. Ὅσοι εἴμεθα στενοχωρημένοι καὶ ἀπελπισμένοι μετὰς τὰς μαζικὰς αὐτὰς καὶ ἀθρόας συλλήψεις, τουφεκισμοὺς καὶ ἐξορίας.

Ἐμάθαμεν ἐπίσης ὅτι πολλοὶ Κρήτες ἐκτοπιζόμενοι καὶ μεταφερόμενοι δι' Ἰταλικοῦ πλοίου, τορπιλλισθέντος ὑπὸ Ἀγγλικοῦ ὑποβρυχίου καὶ μετὰ τοῦ βυθισθέντος ἐπνίγησαν καὶ πλεῖστοι ἐκτοπιζόμενοι Κρήτες.

Ἡ Σταφιδικὴ Ἐνωσις συνεννοηθεῖσα περὶ προμηθείας θείου μετὰ τῆς Γεν. Διοικήσεως, τῆς ὑπεδείχθη ὅπως προμηθευθῆ τοιοῦτον ἐξ Ἰταλῶν προμηθευτῶν τῆς Νιούρα Συνεχίζει τὰς ἐνεργείας τῆς ὅπως εὐρῆ Ἰταλικὸν, Κατάνης καλύτερον.

5 Μαρτ. Σήμερον ἐτοιχοκόλλησαν οἱ γερμ. εἰδοποιήσεις διὰ τῶν ὁποίων συνιστοῦν νὰ μὴ ἀκούουν οἱ Κρήτες τῶν Ἀγγλων οἱ ὁποῖοι ὠθοῦν τὰ μικρὰ Κράτη εἰς πολέμους καὶ καταστρέφονται.

28) Ὡθησαν τὴν Πολωνίαν καὶ τώρα αὕτη ὑπετάχθη εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ ὅτι ὁ Μπολσεβικισμὸς εἶναι ὁ ἐχθρὸς τοῦ πολιτισμοῦ.

6. — Ὁ «Παρατηρητῆς» γράφει ὅτι ὁ Ι. Πασσαδάκης ἀνεκοίνωσεν ὅτι δύο πλοῖα ἔρχονται μετὰ τροφίμα, 6 χιλ. τόννους σίτου καὶ ὀσπρίων εἰς Κρήτην καὶ ὅτι θεῖον καὶ ἄλλας

θὰ ἔλθουν ἐκ Μήλου καὶ ὅτι οἱ Ἑρ. Σταυροὶ θὰ προμηθεύουν τακτικὰ τρῶφιμα καὶ ὅτι τῆ ἐνεργείᾳ του γίνονται αὐταὶ αἱ προμήθειαι.

8. Ὁ Ταγμ. τῆς χωροφ. Παπαγιαννάκης ἔλαβε συγχαρητήρια παρὰ τοῦ Γεν. Διοικητοῦ Ι. Πασσαδάκη διὰ τὸν περιορισμὸν τῶν κακοποιῶν στοιχείων καὶ καταδίωξιν τῶν ζωοκλεπτῶν.

11. Οἱ γερμ. Καστελλίου ἐξεκένωσαν τὸ γυμνάσιον καὶ ὅλας τὰς οἰκίας ἃς κατεῖχον παραλαβόντες καὶ τὰς ἀποσκευὰς των καταφυγόντες ὅπου ἦτο ἄλλοτε τὸ φρούριον.

Τὸ ἀφιχθέντα τρῶφιμα καὶ σίτος παρελήφθησαν ὑπὸ τῶν γερμανῶν διότι εἶχον δώσει, ὡς δάνειον πρότερον, εἰς τὴν Γεν. Διοίκησιν καὶ διένειμεν εἰς τὸν πληθυσμὸν.

21. Σήμερον Κυριακὴν ἐτελέσθη μνημόσυνον εἰς τὴν Μονὴν Γωνιάς ὑπὲρ τοῦ φονευθέντος ἐν Τριπόλει ὕψαρχου Ἑλ. Πατεράκη. Ἦτο 24 ἐτῶν, ἀριστοῦχος τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων, ὠραιότατος καὶ ὕψηλός καὶ μὲ ἐξαιρέτα προσόντα καὶ πατριωτικὰ αἰσθήματα.

24. Ὁ Γεν. Διοικητὴς τοῦ φρουρίου Κρήτης διέταξεν ὅπως εἰς ὅλην τὴν Κρήτην ἐορτασθῆ μεγαλοπρεπῶς ἡ 25ῃ Μαρτίου ἐθνικὴ ἐορτὴ πρὸς διατήρησιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ πατριωτικῶν αἰσθημάτων μας. (κολακεία διότι ἡττῶνται ὀριστικῶς)

25. Ὁ γερμ. Γεν. Διοικητὴς ἀπονέμει χάριν, εἰς πάντας τοὺς ἐγκληματίας φυγοδίκους καὶ φυλακισμένους, ὄχι ὅμως πρὸς τοὺς ἐνοχλήσαντας ἢ πολεμοῦντας ὅπως δῆποτε τοὺς γερμανοὺς.

Παρέχει 1 δισεκ. δρχ. πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς Κρήτας καὶ ἐξαιρεῖ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Παρόμοια ἐκoinοποιεῖ καὶ ὁ Μαχμοῦτ πασσᾶς καὶ Σακὴρ Πασσᾶς κατὰ τὸ 1889—91 παρέχοντες ἀμνηστειὰν καὶ χάριν καὶ κατατάσσοντες κακοποιούς καὶ ἐγκληματίας εἰς τὴν χωροφυλακὴν, ἀλλὰ καὶ ἐπαναστάτας διορίζοντες ἀποσπασματάρχας πρὸς καταδίωξιν τῶν ἀρματολῶν καὶ ἀνταρτῶν.

27. Σήμερον ἀπεστάλησαν δι' ἀεροπλάνων ἀρκετοὶ Κρήτες ὄμηροι εἰς Γερμανίαν, ὅπως καὶ πρὸ δύο ἡμερῶν. Ὁμοῦ ἐστάλησαν καὶ Μουλετιανοὶ Μαρία καὶ Βασιλικὴ Γλύμιδάκη καθὼς καὶ ὁ Ἑμμ. Βαβινάκης ἀπὸ Δαρμαροχωρίου.

30 Μαρτ. 1944. Οί γερμ. έτοιχοκόλλησαν εικόνας, παριστώσας Ρώσων κρατούντα μαστίγιον και δέροντα Έλληνα Ιερέα και γυναικόπαιδα και γραφούσας ότι εάν επικρατήσουν οι Άγγλοι αυτή θα είναι η θέσις των Έλλήνων. Πρόκειται περί προπαγάνδας.

Διαρκώς έρχονται άγγλ. άεροπλάνα και βομβαρδίζουν τας γερμ. κατασκηνώσεις παντού εν τῷ Νομῷ μας, ὄλην τήν νύκτα και ήμέραν ακόμη άκούομεν τούς βόμβους των.

Είς Καστέλλιον άφίχθησαν και πάλιν Ιστιοφόρα με σίτον. Οί έμποροι δίδουν 1 ὀκάν σίτου άντι μιᾶς και μισῆς ελάιου. Ο πλοίαρχος εἶπεν ότι και έτερα δύο πλοίαρια πλήρη σίτου έβυθίσθησαν εις Κύθηρα βομβαρδισθέντα. Κρίμα, ενῶ οί άνθρωποι οί πλείστοι τρέφονται με χόρτα, κοχλίας και άκνίδες ὡς εκ τῆς έλλείψεως έπαρκῶν τροφῶν και ὀσπρίων.

6 Άπριλ. Ὑπό Ἄγγλων εις Κύθηρα έβυθίσθησαν 3 Ιστιοφόρα με τρόφιμα ὑπό ὑποβρυχίων άφοῦ προηγουμένως ειδοποίησαν και έξήλθον οί άνθρωποι. Τρομερά σφάλματά, εντός ενός των πλοίων εύρισκόμενος και ὁ υἱός μου Στέφανος φοιτητής, διεσώθη έξελθών κολυμβῶν, αλλά άπωλέσας ὅτι ειχεν.

7. Ο Πρωθυπουργός παρητήθη συνεπεία αντιδράσεων έσωκυβερνητικῶν και τῆς δράσεως των επαναστατῶν.

32) Ὁμοίως έπληροφορήθημεν ότι παρητήθη και ὁ Ἐμμ. Τσουδερός τῆς εν Καίρῳ Ἑλλ. Κυβερνήσεως, λέγεται ότι άνετέθη η Κυβέρνησις εις τὸν Ρουσον. Ο Σοφ. Βενιζέλος προσκληθείς άπεποιήθη. Κρίσις κυβερνητική εν Ἀθήναις, κρίσις κυβερνητική εν Καίρῳ και Κυβέρνησις Κομμουνιστῶν. Ὅποια διαίρεσις!! Πόσα δαινά δέν έφερεν ὁ πόλεμος αὐτός!!

11. Ἐμάθομεν ότι κατελήφθη ὑπό των Ρώσων η Ὀδησός.

12. Ὁμοίως οί Ρώσοι βαδίζουν πρὸς τὸ Βουκουρέστιον και Κέρς, εν Καίρῳ άνεσχημάτισε Κυβέρνησιν πάλιν ὁ Τσουδερός.

—Οί Γερμανοί δια τοιχοκολλήσεων και των ραδιῶν διαρκώς προπαγανδίζουν, συνιστῶντες εις ημάς μακράν από τούς Ἄγγλους και Ρώσους, διότι αὐτοί θα μᾶς ὀ-

ποδουλώσουν και καταστρέφουν τὸν πολιτισμὸν τελείως καὶ αὐτοὶ μόνον δηλ. οἱ γερμ. μάχονται ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ. Τοὺς ἐμάθομεν, τοὺς ἐγνωρίσαμεν καὶ δὲν πιστεύομεν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῶν θηρίων αὐτῶν.

Ὁ ναυαγῆσας συνεπεῖα τορπιλλίσεως τῶν πλοιαρίων εἰς Κύθηρα υἱὸς μου Στέφανος ἀφίχθη μὲ μόνον τὰ ρούχα ὅπου ἐφόρει, διασωθεὶς κολυμβῶν ἐπὶ πολὺ.

Ο ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΑΡΝΕΙΤΑΙ ΝΑ ΣΧΗΜΑΤΙΣΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

14.4.1944. Ὁ Βασιλεὺς ἀναθέσας εἰς τὸν Σοφ. Βενιζέλον τὴν σχηματῆσιν Κυβέρνησιν δὲν ἐδέχθη καὶ πάλιν εἰπὼν, ὅτι πρῶτον πρέπει νὰ συμφωνήσουν ὅλα τὰ κόμματα ἐν Καίρῳ.

Οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν εἶναι βέβαιος ὅτι αὐριον ἢ μεθαύριον δὲν θὰ συλληφθῆ καὶ ἐκτοπισθῆ ἢ εἰς Ἀγυιάν ἢ Γερμανίαν.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ

29) 1944. Ἐμάθομεν ὅτι συγκρούσεις λαμβάνουν χώραν εὐχιστικῶς εἰς Σέλινον καὶ Σφακιά, ὅτι οἱ γερμανοὶ δι' Ἀγίας Ρουμέλης προχωροῦν ν' ἀνέλθουν εἰς Ὀμαλὸν καὶ προσβάλλουν τοὺς ἀντάρτας καὶ ὅτι ἀεροπλάνα Ἀγγλικὰ ρίπτουν ὄπλα, φυσίγγια καὶ ἄλλερα εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Οἱ γερμανοὶ ὑπόσχονται εἰς ὅποιον παρουσίασῃ ἐν ὄπλοπολυβόλον θ' ἀφήνουν αὐτοὶ 10 ὁμήρους, ὅστις παραδώσῃ ἐν ὄπλον θὰ τοὺς παραδίδουν 1 ὁμηρον καὶ ὅστις παραδώσῃ ἐν μεγάλῳ ὄπλοπολυβόλον θὰ τοῦ παραδίδουν 20 ὁμήρους. Ἀνεξακρίβωτον.

18 Ἀπριλ. Σήμερον διήλθεν ἐκ Σπηλιᾶς μεταβαίνον εἰς Δελιανὰ ἐν ἀπόσπασμα σώματος ἀσφαλείας. Οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὸ εἶναι ὅλοι ἀμνηστευθέντες φυγόμενοι καὶ ταραξίαι. Ὡς ἐκ τῆς προελεύσεως αὐτῶν ἀμφιβάλλομεν ἐάν θὰ ὠφελήσῃ.

Τὸ ἀπόσπασμα συναντήσαν ἕνα νέον Σωλανάκην 22 ἐτῶν, ἐκ Σελίνου, εἰς Δελιανὰ καὶ εἰς τὴν πρόσκλησιν μὴ σταματήσαντα, τὸν ἐπυρεβόλησαν, τὸν συνέλαβον ὡς ἐκ τούτου καὶ ἀφοῦ τὸν μετέφερον εἰς Δρακῶνα τὸν ἐτουφέκισαν.

Συνεπεῖα τῶν πολλῶν βροχῶν οἱ ἄνθρωποι τρεφόμενοι ὅπως οἱ πρωτόγονοί μας μὲ χόρτα σχεδὸν μόνον, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ συλλέγωσιν ὑποφέρουσι, καὶ εἶναι ἄνθρω-

ποι πού δὲν ἔφαγον 2 καὶ 3 ἡμέρας πού δὲν ἔφαγον τίποτε. οὔτε χόρτα.

Βροχή, πείνα, καταδιωγμοὶ, συλλήψεις καὶ ἀνύψωσις εἰς τὰ δυσθεώρητα τῶν ἐλαχίστων τροφῶν μᾶς ἔφεραν εἰς σημεῖον τελείας ἀπελπισίας, κυρίως τὰ μικρὰ παιδιὰ εἶναι ἀξιολύπητα, χωρὶς φαγητόν, ψωμί, ρούχα, παπουτσάκια καὶ κρύο πολὺ. Κλαίει ἡ καρδιά κανενός ὅσον σκληρὰ καὶ ἂν εἶναι νὰ βλέπῃ καὶ νὰ σκέπτεται πού ἐφθάσαμεν, τί ἐμέλετο τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Αἰωνίως ἡ φυλή μας καὶ τὸ Ἔθνος μας θὰ ὑφίσταται τὰς τρομερωτέρας περιπετείας καὶ καταστροφάς.

Ἄλλὰ πάλιν ἄς ἔχωμεν θάρρος ὁ θεὸς τῆς Ἑλλάδος πολλάκις τὴν διέσωσε ἐκ τῆς ἐξαφανίσεως.

16 Ἀπρ. 1944. Τέταρτον Πάσχα ὑπὸ δουλείαν γερμανικὴν, ἐν ἀθλιότητι ταλαιπωρία στερήσεσιν καὶ καταδιωγμῶν. Αἱ στερήσεις μας τὰς ἀγίας αὐτὰς ἡμέρας γίνονται καταφανέστεραι. Πού ἢ ἄλλοτε χαρὰ, εὐφροσύνη; πού τὰ ἐορτάσιμα φορέματα; ὑποδήματα πλούσια καὶ ἀρκετὰ τρόφιμα; Δυστυχία μόνον! ῥάκη, ξυπολυσιὰ, πού καὶ πού ἄρβυλα μόνον.

—Πάλιν ὁ Πασσαδάκης ὡς Γεν. Διοικητῆς μᾶς εὐχεται καλὸν Πάσχα καὶ συστάσεις ν' ἀνταπεξέλθωμεν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, Ρώσων καὶ Μπολσεβίκων.

17. Εἰς Κολυμβάριον ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐξεβράσθησαν σάκκοι ἀλεύρων κιβώτια καὶ ἄλλα εἶδη γερμανικά. Ἀφαιλῶς πρόκειται περὶ τορπιλλισμοῦ ἢ ναυαγοῦ γερμ.

23 Ἀπρ. Σήμερον ἐγένετο μνημόσυνον τοῦ δολοφονηθέντος ὑπὸ κομμουνιστῶν ἐν Παλαιᾷ Ἑλλάδι ὑπ(ρ)αρχοῦ Π. Μαρκετάκη.

27. Εἰς Πειραιᾶ ἀφίκετο πλοῖον Ἐρυθροῦ Σταυροῦ μὲ φορτίον σίτου τόνν. 4.900, ἰχθύων 1950 καὶ παστῶν 100 τόνν. Οὕτω δι' ὀλίγας ἡμέρας ὁ ἑλλ. λαὸς θὰ εὐφρανθῇ ἀπὸ τροφίας.

Ἡ ὑψώσεις τῶν τιμῶν ὅμως εἶναι φοβερὰ ἔλαιον 700 χιλ. ἢ ὀκτ., ὄσπρια 600 χιλ., οἶνος 120 χιλ., τὰ παπούτσια 15—20—25 ἑκατομ.!! τὸ θεῖον 25 ἑκατ., τῆς Ἰταλίας, τῆς Μήλου 1200 ἑκατ.

33) Ὁ μαυραγορητισμὸς ὀργιάζει. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι σκελετώδεις.

ΣΤΑΣΙΣ ΠΛΗΡΩΜΑΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

30. 4. Ἐπληροφορήθημεν μετὰ συντριβῆς καρδίας ὅτι τὰ πληρώματα τριῶν ἑλλ. πλοίων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, διότι κατὰ τὸν σχηματισμὸν ἑλλ. Κυβερνήσεως ἐκεῖ, δὲν συμπεριελήφθησαν καὶ ὑπουργοὶ κομμουνισταὶ ἐστασίασαν. Τὰ συμμαχικὰ πλοῖα κατόπιν ἀπειλῆς καταβυθίσσεως τῶν στασιασάντων ὑπέκυψαν οἱ δὲ στασιασταὶ ἐφυλακίσθησαν. Ἐὰν δὲν ἐπενέβαινεν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος οἱ σύμμαχοι θὰ τὰ ἐβύθιζον. Ὀφείλομεν ὡς ἐκ τούτου μεγίστην εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Βασιλιά μας. Αἰωνίως ἡ καταραμένη ἑλληνικὴ φιλοδοξία καὶ ἀντεθνικὸς κομμουνισμὸς.

ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΚΡΑΥΠΕ

22.4.1944 Ἐμάθομεν ὅτι ἐπαναστάται ἡχημαλώτισαν τὸν γερμ. Στρατηγὸν Κράυπε εἰς τι χωρίον τοῦ Ν. Ἡρακλείου. Ὁ γερμ. Διοικητὴς εἰδοποίησε τοὺς κατοίκους ὅτι ἐὰν δὲν τὸν ἀπολύσουν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, εἰς ἀντίποινα θὰ καταρειπώσῃ τὰ περίξ χωρία. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐὰν δὲν ἐλευθερωθῇ πράγματι θὰ προβῇ εἰς τρομακτικὰς ἀντεκδικήσεις, θὰ μάθομεν ἀργότερα.

2. 5. Ὁ Διοικητὴς Κρήτης Ι. Πασσαδάκης δι' ἐγκυκλίου του συνιστᾷ καὶ πάλιν, κατόπιν τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ γερμανοῦ Στρατηγοῦ, νὰ εἶναι πειθαρχικοὶ νομιμόφρονες, νὰ μὴ ἀκούουν τὰς συμβουλὰς τοῦ Ἀγγλοαμερικανοῦ καὶ δέον νὰ ἀπολυθῇ ὁ Στρατηγὸς διότι οἱ γερμανοὶ θὰ προβοῦν, εἰς συλλήψεις κατερειπώσεις, τουφεκισμοὺς καὶ ἄλλας καταστροφὰς, ἐνῶ ὁ κρητικὸς λαὸς δὲν θὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς συλλήψεως τίποτε.

—Εἰς Ἑλλάδα οἱ Μπακιρτζῆς, Μάντακας, Τσιριμῶκος καὶ ἄλλοι κατήρτισαν ἐπαναστ. ἀπελευθερωτικὴν Ἐπιτροπὴν κ.λ.π. Μυρίζει κομμουνισμὸν ἢ ταξικὴ αὐτὴ ἐνέργεια. Εἰλικρινὴς ἀπολύτως δὲν εἶναι.

—Εἰς τὸν Σοφ. Βενιζέλον ἀνετέθη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, ὅπως σχηματίσῃ Κυβέρνησιν, ἀλλ' ἠρνήθη ὡς ἀνέφερον.

3. 5. Οἱ πρόκριτοι Ἡρακλείου συνιστοῦν εἰς τὸν λαὸν τοῦ Νομοῦ πειθαρχίαν καὶ ἀποδοκιμάζουν τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ στρατηγοῦ ὡς καὶ ἐνεργείας ἐπαναστατῶν. Ἐπίσης συνιστοῦν εἰς πάντα γνωρίζοντα τίποτε περὶ

δραστῶν νά καταγγείλῃ εἰς τὰς κρητ. ἑλλ. ἀρχάς.

34) 4. Ὑπὸ Ἐγγλων ἐβomβαρδίσθη τὸ ἀεροδρόμιον μὲ μεγάλας ζημίας τῶν γερμ. ἀεροπλάνων καὶ ἐμπρησμοὺς τῶν.

5 Μαΐου Οἱ γερμ. πραγματοποιοῦντες τὰς ἀπειλάς τῶν κατερείπωσαν 4 χωρία καὶ ἐνέπρησαν ταῦτα, Καμάρες, Λοχριά, Μαγαρικάρι καὶ Σαχτούρια, ἀφοῦ προηγουμένως συνέλαβον τὸν ἄρρενα πληθυσμὸν καὶ ἀπεμάκρυναν τὰ γυναικόπαιδα.

ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

6. Τὴν 12 Μαΐου 11 π. μ. ἐπιτροπὴ πολιτῶν ἀποτελουμένη ἀπὸ πολλῶν διανοουμένων, ἐγκρίτων καὶ καλῆς τάξεως ἀνθρώπων, πρωτοστατούντος τοῦ Ἐπισκόπου Χανίων, προσκαλεῖ τὸν λαὸν εἰς πάνδημον συλλαλητήριον ὅπως διακηρύξῃ ὅτι ἡ θέλησίς του, καθὼς καὶ ὅλου τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ εἶναι, ἵνα διατηρηθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ δημ. τάξις, καὶ ἡ ἡσυχία τοῦ τόπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ πλήρης νομιμοφροσύνη τοῦ λαοῦ ἔναντι τῶν στρατευμάτων τῆς Κατοχῆς.

Ἡ Λαϊκὴ Ἐπιτροπὴ

Ἔπονται τὰ ὀνόματα. Ἔχω τὴν ἔντυπον πρόσκληση

ΣΗΜ. Τ' ἀνωτέρω βεβαίωτα ἐγένοντο τῇ ὑποδείξει τοῦ Πασαδάκη καὶ κατ' ἀνάγκην ὑπερτάτην.

Ὅμοίως ἐτοιχοκολλήθη εἰς ὅλα τὰ χωρία τοῦ Νομοῦ εἰδοποιήσις τῶν γερμανῶν πρὸς τὸν Κρητικὸν λαόν, ὅτι θὰ τιμωρηθῶσι σκληρῶς πάντες οἱ ὑποθάλπτοντες ἐπαναστάτας ἢ κομμουνιστάς, ἢ ταραχοποιούς ἢ ἄλλους ἀντιδρώντας εἰς τὰς Γερμανικὰς καὶ Ἑλληνικὰς Ἀρχάς.

Τὸ ἀναγγελθὲν Συλλαλητήριον τῶν κατοίκων Χανίων ἐγένετο ἐν τῇ πλατεῖᾳ Δικαστηρίων, τὰ μαγαζιά ὑποχρεωτικῶς τὰ ἔκλεισαν, ἀνθρώποι προσῆλθον πολλοὶ (ὄχι ὅμως καὶ κοσμοσυρροή). Ὑπὸ παλαιοῦ πολιτευομένου (ὑποχρεωθέντος ἐννοεῖται) ἀνεγνώσθη ψήφισμα ἀποδοκιμάζον τὰς ἐνεργείας Ἐπαναστατῶν καὶ κομμουνιστῶν, συνιστῶν νομιμοφροσύνην καὶ πειθαρχίαν χάριν τῶν συμφερόντων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ.

Εἰς τὰ καταστραφέντα χωρία Ἡρακλείου, οἱ γερμανοὶ ἤρπσαν τὰ σκευὴ καὶ ρουχισμὸν, ἀρπάζουν δὲ σφάζουν καὶ τρώγουν τοὺς βόας καὶ αἰγοπρόβατά των.

Εἰς τὸ Συλλαλητήριον Χανίων μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ψηφίσματος καὶ διὰ βοῆς ἐγκρίσεώς του, ὁ Πασσαδάκης ὠμίλησε πάλιν διὰ μακρῶν τὰ ἐννοούμενα.

15ου. Νέοι βομβαρδισμοὶ ἄγγλων ἄστοχοι εἰς Παθιακιανὰ εἰς Δραπανιά ἐφονεύθησαν ὡς ἐκ τούτων 6 Δραπανιανοὶ πάλιν, κατήντησαν ἀνοικονόμητοι οἱ ἄγγλοι. Τοὺς Κρητὰς πολεμοῦν ἢ τοὺς γερμανοὺς; Στραβοὶ εἶναι; ἢ θέλουν νὰ βομβαρδίζουσι ὅπουδῆποτε καὶ οἴουσδῆποτε;

Εἰς Ἀποκόρωνα εἰς πολλὰ χωρία οἱ γερμ. ρίπτουν βόμβας, συλλαμβάνουσι πολλοὺς ὡς συνεργοὺς ἐπαναστατῶν καὶ κατερεῖπυσαν οἰκίας ἐν Φρὲ, καὶ εἰς Κάμπους.

Φοβεραὶ καὶ σπαρακτικαὶ εἰδήσεις μᾶς ἔρχονται πανταχόθεν ὡς ἐκ τῶν συνεχιζομένων τουφεκισμῶν Κρητῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐμάθομεν ὅτι εἰς Μολάους ἐτουφέκισαν 100 Ἑλληνας δι' ἀντύποινα φόνου 1 γερμ. ἀξιωματικοῦ καὶ 2 στρατιωτῶν.

Ὁ «Παρατηρητής» (ἐφημερίς) λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῶν συνεχῶς βομβαρδίζοντων ἀόπλους πληθυσμοὺς εἰς χωρία, ἀγγλικῶν ἀεροπλάνων, ἐπιτίθεται δριμύτατα κατ' αὐτῶν τοὺς καυτηριάζει, τοὺς κακολογεῖ τούτῳ ὀνομάζει σκληροὺς καὶ ἀπανθρώπους, καὶ ὅτι διεξάγουσι ἀγῶνα κατὰ ἀθῶων γυναικοπαίδων φονεύοντες συνεχῶς πληθυσμοὺς Κρητῶν.

Δημητριακὰ ἀφίχθησαν ἀρκετὰ καὶ θεῖου ἐν τούτοις ὁ τιμὰριθμος ἀνέρχεται διαρκῶς. Διαταγὴ τοῦ Ἐπάρχου καταρτίζονται κατάλογοι ὑπὸ ἐπιτροπῶν ἀνὰ τὰ χωρία πρὸς εἴσπραξιν ἐράνων πρὸς διανομὴν εἰς ἀπόρους γυμνοὺς καὶ πεινόντας. Εὐχαρίστως βλέπομεν τὰς χριστιανικὰς, ἀληθῶς αὐτὰς ἐνεργείας.

ΦΟΝΕΥΘΕΝΤΕΣ ΕΙΣ ΔΡΑΠΑΝΙΑ ΕΚ ΤΩΝ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΩΝ

Ἐκ τῶν πρὸ 8 ἡμερῶν βομβαρδισμῶν εἰς Δραπανιά ἐφονεύθησαν οἱ κάτωθι Μιχ. Στ. Σκουλάκης, Ν. Κ. Σταγκουράκης, Σοφία Γ. Ἀρχοντάκη, Ἐκτωρ Ἀνδριώτης, Στυλ. Γ. Ἀρχοντάκης, ἐτραυματίσθησαν δὲ οἱ Ν. Γ. Ἀρχοντάκης, Αἰκ. Γ. Ἀρχοντάκη, Γεώργ. Στεφανάκης, Ν. Γ. Κουλάκης, Κ. Α. Κοκοτσάκης, Ι. Παπουτσάκης, Ἄνδρ. Σκουλάκης, Ι. Α. Πιτσιγαυδάκης καὶ Ἀλεξία Ι. Μπουπουράκη.

Τρίτη ἢ τετάρτη φορὰ εἶναι τώρα ὅπου ὁ Δραπανιάς

πληρώνει φόρον αίματος, μέ πλείστους φονευμένους και τραυματίας, δυστυχώς ό τελευταίος βομβαρδισμός έγένετο υπό τυφλών και στραβών Άγγλων.

16.4.1944. Έκ τών φυλακών Άγυιās άπελύθησαν 200, κατόπιν πολλών έξετάσεων, μη ένοχοποιουμένων, άλλ' άθώων, τήν έπομένην 17ην άπελύθησαν έτεροι 100.

Κατά τās τελευταίās άπολύσεις παρέστη ό Διοικητής του φρουρίου, ό Γεν. Διοικητής Πασσαδάκης, ό Νομάρχης και πολλοί άλλοι οί όποιοι ώμίλησαν συνιστώντες εις τούς άπολυομένους και Κρητ. λαόν νομιμοφροσύνην, καταφερόμενοι συνάμα κατά τών κομμουνιστών.

18. Οί κάτοικοι Φουρνέ ύπεχρεώθησαν νά ύπογράψουν και στείλουν εις τόν Διοικ. του φρουρίου ψήφισμα διά του όποιού: 1) Άποκηρύττουν τούς κομμουνιστάς, 2) άποκηρύττουν πάντα κακοποιόν και άντάρτην και 3) πάντα διά λόγου ή έργου αντιδρώντα κατά τών γερμανών.

20.5 Έμάθομεν σήμεραν ότι έβομβάρδισαν άγγλικά άεροπλάνα γερμανικά στρατ. έγκαταστάσεις εις Κουρφαλώνα και Καστέλλιον, λέγεται ότι έβλήθησαν 9 πυροβολαρχεία τών γερμ. και έφονεύθησαν εις Καστέλλι 2 πολίται.

—Έν Χανίοις συνελήφθησαν όλοι οί Έβραίοι και έξετοπίσθησαν. Είμαι τρομερός και άπάνθρωπος ό διωγμός της φυλής ταύτης υπό τών γερμανών Κύριος οίδεν τι θ' άπογίνου.

ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΝ ΗΡΑΚΛΕΙΩ

21.4. Καί έν Ήρακλείω ύπεχρεώθησαν οί πολίται νά κλείσουν τά μαγαζιά των και νά έγκρίνουν ψήφισμα διά βοής όπως και έν Χανίοις, κατά τών έπαναστατών, τών κομμουνιστών και τών αντιδρώντων κατά τών γερμ. εις τήν γερμ. Διοίκησιν.

—Καταφθάνουν (τῆ ύποδείξει και έπιβολῆ) εκ πλείστων χωρίων και Κοινοτήτων ψηφίσματα δι' των άποδοκιμάζονται αι ένέργεια τών έπαναστατών και κατά τών γερμανών διάφοροι αντιδράσεις και όμιλία.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ ΣΥΜΜΑΧΩΝ ΠΡΟΣ ΤΙΝΑΣ ΑΝΤΙΠΑΛΟΥΣ

26.5 Οί σύμμαχοι στέλνουν τηλεσίγραφον πρὸς Φιλανδίαν, Ουγγαρίαν, Ρουμανίαν καὶ Βουλγαρίαν νὰ σπεύσουν νὰ κλείσουν εἰρήνην ἵνα μὴ ὑποστοῦν ὕστερον βαρυτάτας συνεπείας.

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΤΣΩΡΤΣΙΑ

36) Ὁ Τσώρτιλ ἐδήλωσεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ὅτι, ἐν Ἀλεξανδεῖα πλοῖα τινὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου καὶ 1 Ταξιαρχία ἐστάσιασαν κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου. Ὁ Ἀγγλικὸς Στόλος καὶ στρατὸς τοὺς κατέβαλεν. 30 Ἕλληνες ἐφονεύθησαν καὶ 1 Ἀγγλος ἀξιωματικὸς· θὰ ἐνθυμούμεθα τοῦτο. Ἀσφαλῶς οἱ **στασιασταὶ δὲ ἦσαν Κομμουνισταὶ** ἀντεθνικοί.

3.6. Βομβαρδιστικὰ ἀγγλικά ἐβύθισαν ἐν τῷ λιμένι Ἡρακλείου πλοῖα γερμανικά. Οἰκίαι τινὲς ἐρειπώθησαν καὶ τινες πολῖται ἐφονεύθησαν. Εἰς Ἅγιον Νικόλαον Σουηδικὸν πλοῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἔφερε τροφίμα.

4.6. Ἀπελπισία κατέχει τὸν πληθυσμὸν, πλὴν τῶν μαυραγορητῶν, ἐκ τῆς ὑψώσεως τῶν τροφίμων. Χάρην τῆς ἱστορίας, τὸ ψωμὶ 1-2.5 ἑκατομ. ἢ ὀκτῶ πατάτες 1,5 ἐκ., κολοκύθια 1 ἐκ., σκόρδα 1,5 ἐκ., σίτος 2.400 ἐκ., κρέας 3—4 ἐκ., ἰχθεῖς 3—4 ἐκ., τὸ εἰσιτήριο αὐτοκινήτου διὰ Χανιά 1 ἐκ., τὸ ἔλαιον 4 ἐκ. Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ ἐκμηδενισμοῦ τῆς δραχμῆς τελείας.

Ἀγγλικά ἀεροπλάνα ἐβύθισαν πάλιν 1 σιτοφορτίον ἔξωθεν Πελοποννήσου, τοῦ Σκαμνῆ. Αὐτοὶ οἱ Ἀγγλοὶ!! Εἶναι τελείως ἀδικοιολόγητοι.

Οἱ Γερμανοὶ πάλιν ἐπήραν τὸ ἔλαιον πλοιαρίου φεύγοντος ἐκ Καστελλίου.

Ὡς ἐξηκριβώθη, ὁ βομβαρδισμὸς τῆς 3 Ἰουνίου τοῦ λιμένος Ἡρακλείου ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν, ἐπέφερε τὸν θάνατον 200, ὡς λέγουν, Γερμανῶν. Δύο πλοῖα τῶν ἀνετινάχθησαν καὶ πλεῖστα πυρομαχικὰ ἀναφλεγέντα ἐφόνευσαι πολλοὺς Γερμανοὺς.

4.6 Ἐπληροφορήθη ὅτι πολλοὺς ἐκ τῶν φυλακισμένων εἰς Ἁγιάν Κρήτας ἐπεβίβασαν ἐκ Σούδας εἰς πλοῖον πρὸς ἐκτοπισμὸν. Δυστυχῶς, ἔξωθεν καὶ Β. τῆς Κρήτης, Ἀγγλικὸν ἀεροπλάνον τὸ ἐβύθισεν καὶ οἱ πλεόν τῶν 150

Κρητῶν ἐπνίγησαν. Ἡ μόρα καὶ ἡ εἰμαρμένη ἀπαισιῶς διώκει τοὺς Κρήτας.

8.6. Ἐμάθομεν ὅτι Ἀγγλοαμερικανικὰ στρατεύματα ἀπεβιβάσθησαν εἰς Νορμανδίαν τῆς Γαλλίας.

9.6. Χθὲς 9 π.μ. ἐνῶ ὁ Γεν. Διοικητὴς καὶ ὁ Νομάρχης Γαλάνης εὐρίσκοντο ἐπ' αὐτοκινήτου. ἄγνωστος ἔρριψεν χειροβομβίδα ἐνιὸς τοῦ αὐτοκινήτου. Ὁ Γαλάνης τολμηρὸς καὶ ψυχραίμος, λαβὼν τὴν χειροβομβίδα τὴν ἐπέταξε ἔξω ἥτις ἐκραγεῖσα ἐφόνησε καὶ ἐτραυμάτισε 5—6 πολίτας ἀθώους.

10.6. Χθὲς ἐστάλη καὶ ἐκ Βαφῆ ἔγγραφον πρὸς τὴν Γεν. Διοίκησιν δι' οὗ ἐκδηλοῦται ἡ νομιμοφροσύνη τῶν κατόικων. Εἶναι περιττὸν νὰ σημειώσω ὅτι κατόπιν πιέσεως στέλλονται ταῦτα.

Σήμερον χοροστατοῦντος τοῦ Ἐπισκόπου καὶ ὄλων τῶν ἱερέων ἐψάλη δοξολογία διὰ τὴν διάσωσιν ἐκ τῆς χειροβομβίδος τοῦ Διοικητοῦ καὶ τοῦ Νομάρχου Γαλάνη. Ὁ Διοικητὴς δὲν ἐζήτησε νὰ γίνουν συλλήψεις παρὰ μόνον δραστῶν ἐὰν ἀνακαλυφθοῦν.

Μετὰ τὸ πέρασ τῆς δοξολογίας ἐξεφωνήθη λόγος.

17.6. Νέας πάλιν προκηρύξεις γερματιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ διεσκόρπισαν τὰ γερμανικὰ ἀεροπλάνα, ἀναγράφουσαι ὅτι οἱ ἄγγλοι γρήγορα μετ' ἀμερικανῶν καὶ κομμουνιστῶν θὰ μᾶς ὑποδουλώσουν.

ΛΙΒΑΝΟΣ

37) Εἰς τὸν Λίβανον συνεδρίασαν καὶ συνεσκέφθησαν ἀντιπρόσωποι καὶ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλληνικῶν Πολιτικῶν κομμάτων. Ἐπῆλθε κάποια συμφωνία. Νὰ ἴδωμεν ἂν τηρηθῇ.

Ἔλα τὰ λεχθέντα ἔχω γράψει εἰς τὸ Ἡμερολόγιόν μου, ἔχω δὲ καὶ προκηρύξεις, ἀλλ' ἐδῶ γράφω μόνον περιλήψεις.

ΤΟΥΦΕΚΙΣΜΟΣ ΚΤΙΣΤΑΚΗ

18.6. Πρὸ δύο ἡμερῶν κατόπιν ἐκδικάσεως ὑπὸ τοῦ Γερμαν. Στρατοδικείου, ὁ Εὐάγγελος Κτιστάκης, νέος ἐγγράμμος, μορφωμένος, ἐγκυκλοπαιδικώτατος σπουδᾶσας ἐν Γερμανίᾳ, κοινωνιολογικὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας, κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐτουφεκίσθη, συλληφθεὶς εἰς

μίαν οίκίαν ἐνῶ προσεπάθει νὰ φύγη. Τὸν εἶχον γνωρίσει, πρὸ ἐτῶν, ἦτο μειλίχιος, λεπτοφυής, σοβαρὸς καὶ ἰδεολόγος, κομμουνιστῆς ὄχι τῶν ἄκρων, ἀλλ' εἰσηγητῆς καὶ καθοδηγητῆς μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀναγκαίων, πάντως μετριοπαθῆς κοινωνιολόγος.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ ΡΑΛΛΗ

27.6. Ὅμιλῶν ἀπέβλεπε κυρίως νὰ ἱστορήσῃ τοὺς σκοποὺς τοῦ κομμουνισμοῦ, καὶ τὴν ὑπόταξιν τοῦ κόσμου ὑπ' αὐτόν.

Ὁ Δημοσιογράφος Βάρβογλης ἐδολοφονήθη ἐν Ἑρακλείῳ ὑπὸ κομμουνιστῶν ὡς λέγεται, διότι ἔγραφεν κατ' αὐτῶν.

28.6. Εἰς Κακόπετρον καὶ ἄλλας ὄρεινὰς θέσεις οἱ γερμανοὶ δι' ἀγγαρειῶν τῶν δυστυχῶν κατοίκων ἀνεγείρουσιν ὄχυράματα, φοβούμενοι τοὺς εἰς τὰ πέριξ ἐπαναστάτας, ἐτοιμάζοντες καὶ πυροβολεῖα ἐντὸς ὀπῶν βράχων.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΙΣ ΤΕΜΕΝΙΑΝΩΝ

Πρὸ 5 ἡμερῶν ἐπεφυλάκισαν οἱ γερμανοὶ 34 Τεμενιανούς οὓς εἶχον πρὸ μηνὸς φυλακίσει ὡς συνενόχους διὰ τὸν φόνον 2 γερμανῶν.

29.6. Ὁ γερμανὸς Διοικητῆς τοῦ Φρουρίου ἀνακληθεὶς φεύγει ἐκ Κρήτης. Δι' ἐγκυκλίου του ἀπεχαιρέτησε τοὺς Κρήτας διὰ κολακευτικῶν λόγων, λέγων, ὅτι παρὰ τὰ ἐλαττώματά των ἔχουν καὶ πολλὰ προτερήματα κλπ. Ἐγὼ γνωρίζω ὅτι κατὰ τὴν διαμονὴν του ἐν Κρήτῃ ἐτουφέκισε πολλὰς ἑκατοντάδας Κρητῶν. Κατὰ τὸν τελευταῖον μῆνα μόνον ἐκ Κάμπων ἐτουφέκισεν 30.

Ὁ Διάδοχος τοῦ ἀναχωροῦντος χαιρετᾷ τὸν Κρητικὸν λαόν, ὃν ἐγνώρισε καλῶς ἀπὸ διετίας εἰπὼν ὅτι θὰ περάσουν καλά.

4.7. Σήμερον οἱ γερμανοὶ ἐτοιχοκόλλησαν πανταχοῦ καὶ εἰς ὅλα τὰ χωρία εἰκόνας δι' ὧν παριστάνει τοὺς Κρητας σκελετώδεις ἐκ τῆς πείνης κλπ.

6.7. Μεγίστη στενότης χρήματος ὁ πληθωρισμὸς ἐξογκοῦται καὶ οἱ μισθοσυντήρητοι καὶ λοιποὶ ἐργαζόμενοι ὑποφέρουν πάρα πολὺ ἐκ τῆς ἐκμηδενίσεως τῆς δραχμῆς.

Σεισμικὴ δόνησις μεγάλης διαρκείας 3"

14 7. Εἰς τὸν «Παρατηρητὴν» τῆς 5 Ἰουλ. ἀνέγνωσα ὅτι 5 ἄτομα πάλιν ἐφονεύθησαν ἐξ ὧν 2 γυναῖκες· καὶ εἰς φοιτητῆς Δημήτριος Λιονάκης καταδιωχθέντες ὡς κομμουνισταί. Οἱ γερμανοὶ κάνουν τακτικῶς γυμνάσια δι' ὄλων τῶν ὄπλων τῶν, ἐρρίφθησαν γνωστοποιήσεις ἐλληνιστὶ βεβαίως ὑπὸ γερμ. δι' οὗ ἐκθέτουν καὶ ἐξιστοροῦν τὰ ὄργανα καὶ παντοειδῆ κακουργήματα ὅπου πράττουν οἱ κομμουνισταί συνεργαζόμενοι μετὰ βουλγάρων κλπ.

ΦΟΝΟΣ ΠΙΜΠΛΗ

38) 18 Ἰουλ. Σήμερον ἐδολοφονήθη ὁ λαμπρὸς νέος Ὑ)χαγὸς Πιμπλῆς υἱὸς τοῦ ἐγκρίτου Κισσαμίτου Νικ. Πιμπλῆ τέως Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως.

Ἦτο ὑπερπατριώτης ἐνθουσιώδης καὶ ἐκήρυττε τὴν συνεργασίαν ὄλων κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Πατρίδος. Ἡ δολοφονία του μᾶς καταλύπησεν εἰλικρινῶς πάντας διότι ἀπωλέσαμεν ἓνα νέον ὑπερεθνικόφρονα, ἄριστον στρατιωτικὸν λῖαν μορφωμένον, καὶ μὲ μέλλον λαμπρόν.

ΔΙΑΤΑΓΗ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗ ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΟΥ

Ἐξέδωκε διαταγὴ—γνωστοποίησιν ἦν ἀνέγνωσα εἰς τὸν «Παρατηρητὴν» δι' ἧς γνωρίζει πρὸς τὸν λαὸν ὅτι αὐτὸς καταδιώκει κακοποιούς ζωοκλέπτας καὶ κομμουνιστάς καὶ δὲν ἔχει καμίαν σχέσι ἢ ἐπαφὴν μὲ τὸ ΕΑΜ, δικαιολογεῖται ἐν ἐκτάσει κατὰ κατηγοριῶν ἀποδιδομένων. Ἐγὼ τὸν θεωρῶ ἐθνικόφρονα!

ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΠΑΣΣΑΔΑΚΗ

19 Ἰουλ. Ὁ Διοικητὴς Πασσαδάκης ἐπανῆλθεν ἐξ Ἀθηνῶν ἀφοῦ ἔμεινε ἐκεῖ ἐπὶ 15 ἡμέρον, ὁμιλήσας πολλάκις ἀπ' ῥαδιοφώνου κατὰ τῶν κομμουνιστῶν καὶ ὑπὲρ τῶν γερμανῶν.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΖΑΝΑΚΑΚΗ

(Ἐπουργοῦ Στρατιωτικῶν Ἐποστρατήγου)

20 Ἰουλ. Λυπηρὰ εἶδησις ἐκ Καΐρου ἐστενοχώρησε πάντας ὁ θάνατος τοῦ ἐνδόξου τετιμημένου ἐξόχου πατριώτου καὶ ἐκλεκτοῦ τέκνου τῆς Κισσάμου Ἐμμ. Τζανακάκη

Πολλοί ξφεδροι καὶ γνώριμοί του ἐκλαυσαν. Ἄλλὰ δὲν ἀπέθανε, ζεῖ εἰς τὰς καρδίας πάντων, εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Πατρίδος μας διότι ἀφήνει παράδειγμα ἕξοχον τὴν ἀξίαν τῆς πατριωτικῆς δράσεως του. Αἰωνία του ἡ Μνήμη.

22 Ἰουλ. Σήμερον ἐμάθομεν τὴν ἀπόπειραν δολοφονίας κατὰ τοῦ Χίτλερ, τοῦ αἱματοκυλίσαντος τὸν κόσμον καὶ καταστρέψαντος πλὴν τῶν ἄλλων ἐθνικοτήτων καὶ τὴν πατρίδα του. Τοῦλάχιστον ἐὰν ἐφονεύετο...

ΕΜΠΡΗΣΜΟΣ ΒΕΝΖΙΝΩΝ ΕΙΣ ΒΟΥΚΟΛΙΑΙΣ

39) 24. Οἱ γερμανοὶ προέβησαν εἰς συλλήψεις 15 προσώπων ἐκ Ρουμάτων καὶ Ζυμβραγοῦ ὡς συνεργῶν ἐπαναστατῶν.

Ἐμάθομεν ὅτι ἄγνωστοι ἐνέπρησαν ἀποθήκην βενζίνης τῶν γερμανῶν, ὡς ἐκ τούτου συνελήφθησαν πλείστοι ἐκ Βουκολιῶν καὶ περιχώρων. Ἐπὶ δίωρον ἐκαίοντο αἱ βενζίναι.

ΒΥΘΙΣΙΣ ΠΛΟΙΑΡΙΩΝ ΥΠΟ ΑΓΓΛΩΝ ΒΟΡΕΙΩΣ ΚΡΗΤΗΣ

27. Πέντε πλοιάρια ἀναχωρήσαντα μὲ φορτίον ἐλαίου ἐκ Χανίων ἐβυθίσθησαν ὑπὸ Ἄγγλων. Τρία ἐξ αὐτῶν ἐβυθίσθησαν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐπνίγησαν.

Εἶναι ἐντελῶς ἀδικοιολόγητοι οἱ καλοὶ μας αὐτοὶ σύμμαχοι, μας φονεύουν ἀπὸ στραβομάρα ὅπως καὶ οἱ γερμανοὶ. Αὐτοὶ εὐχαριστοῦνται φονεύοντες ἕστῳ καὶ συμμάχους καὶ φίλους.

ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣ ΝΤΕΛΙΑΝΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΞ

29. Εἰς Ντελιανὰ, Πανέθυμον καὶ Πρόδρομον οἱ γερμ. συνέλαβον ὑπὲρ τὰ 59 ἄτομα ὡς συνεργαζόμενα μὲ τοὺς ἐπαναστάτας καθὼς καὶ διὰ τὸν φόνον τοῦ Ν. Σαρτζέτη.

Κάποιος κύριος Γιαννακόπουλος μᾶς ἤλθεν σήμερον ἐν Σπηλιᾷ καὶ μᾶς ἐκάλεσεν εἰς τὴν πλατείαν τοῦ χωρίου ὅπου θὰ ὠμιλοῦσεν. Μετέβημεν. Πάντα τὰ λεχθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἦσαν ἀντικομμουνιστικά, ὅτι ἔφυγεν πρὸ τοῦ πολέμου δραπετεύσας ἐκ Ρωσσίας καὶ περιγράφει, τὰς τυραννίας, βάσανα καὶ πείναν τῶν κατοίκων καὶ ὅτι ἀποβλέπουν εἰς τὸ νὰ ὑποδουλώσουν τὸν κόσμον ὅλον κ.λ.π.

Εἰς ὅλα ὅσα εἶπεν πιστεύομεν, ἀλλὰ οὔτε κατ' ἴδιαν μυστικά δὲν μᾶς εἶπε δὲν ἐξεστόμισε τίποτε κατὰ τῶν γερμανῶν ἢ Χίτλερ. Ἀσφαλῶς εἶδος προπαγάνδας γερμανικῆς ἤσκησεν, ἄν καὶ συμφωνοῦμεν εἰς ἀντικομμουνισμόν.

ΦΟΝΟΙ ΚΑΙ ΜΑΧΗ ΕΙΣ ΘΕΡΙΣΟΝ

4 Αὐγ. 1944. Χθὲς ἀπόσπασμα γερμ. μεταβάν εἰς Θέρισον ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μετ' ἐπαναστάτας, λέγεται ὅτι πλείονες τῶν 30 γερμ. ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν καὶ ὅτι ἡ γερμ. Διοίκησις στέλνει ἐνισχύσεις ἐκεῖ.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΡΥΑΣ ΒΡΥΣΗΣ ΥΠΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΩΝ

5 Αὐγ. Τὸ χωρίον Κρύα Βρύση ἐπολιόρκησαν χθὲς ὑπὲρ 150 ἐπαναστάται ζητοῦντες νὰ φονεύσουν τὸν Ταγματάρχην, ἀλλὰ δὲν τὸν εὔρον (Παπαγιαννάκη) συνέλαβον κάποιον ὄρχον καὶ 20 χωροφύλακας. Ἐπίσης ἠθέλησαν νὰ καύσουν καὶ τὸ ἐλαιοπιεστήριον τῆς οἰκογενείας Παπαγιαννάκη, ἀλλ' ὁ ἱερεὺς Λουπασάκης εὐρεθείς, ἔπεισε τοὺς ἐπαναστάτας νὰ μὴ τὸ καύσουν διότι αὐτὸ ἐξυπηρετεῖ τὸ κοινόν, τὸν λαόν. Δὲν τὸ ἔκαυσαν. Ἡ πρᾶξις τοῦ ἱερέως εἶναι λίαν ἀξιέπαινος.

ΟΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΑΙ ΔΕΝ ΔΙΕΠΡΑΞΑΝ ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΑΙ

9.8. Οἱ ἐπαναστάται μεταβάντες εἰς Δραπανιὰν ἤρπασαν τοὺς συλλεγέντας φόρους καὶ τοὺς διένειμαν εἰς τοὺς ἀπόρους Δραπανιανούς.

Ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ ΖΩΗΡΟΤΕΡΑ

Ἡ δρᾶσις τῶν ἐπαναστατῶν ὡς πληροφοροῦμεθα αὐξάνει πολὺ. Ἐξ ὄλων σχεδὸν τῶν χωρίων νέοι φεύγοντες μεταβαίνουν καὶ ἐνώνονται μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἔρανοι γίνονται καὶ ἀποστέλονται χρήματα εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, ὅπως καὶ τὸν χειμῶνα ἐκ τῶν ἐργοστασίων συνελέγεται ἔλαιον καὶ ἐστέλλετο πρὸς διατήρησιν τῶν ἐπαναστατῶν ἐκ πολλῶν χωρίων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

40) Μοῦ ἐστάλησαν δύο ἐπιστολαὶ δακτυλογραφημέ-
ναι τοῦ κ. Σοφοκλῆ Βενιζέλου παλαιότεραι μὲν, τοῦ Ἰου-
νίου, ἀλλὰ πρέπει νὰ περιλάβω ἐδῶ τὸ περιεχόμενον των.
Ὁμιλεῖ ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ καλοῦ, συνιστᾷ ὁμόνοιαν καὶ
συνένωσιν πρὸς ἐξυτηρέτησιν τῶν ἀληθῶν συμφερόντων
τῆς χειμαζομένης Πατρίδος μας καὶ συνιστᾷ: 1) Ἀποφυ-
γὴν συνεργασίας μετὰ προσώπων συνεργαζομένων μετὰ
τῶν Γερμανῶν. 2) Συνεργασίαν μετὰ παντός καλοῦ πατρι-
ώτου. 3) Νὰ προσπαθῶμεν νὰ διαλύωμεν πᾶσαν μεταξὺ
πατριωτῶν καὶ συναγωνιστῶν παρεξήγησιν. 4) Νὰ μὴ ἐπι-
βάλλειε ἀντίποινα παρὰ μόνον κατόπιν περιπτώσεων ὀρι-
ζομένων ὑπὸ τοῦ Στρατηγείου τῆς Μ. Ἀνατολῆς. 5) Νὰ
μᾶς πληροφορῆτε περὶ παντός ἐργαζομένου διὰ κομματι-
κοῦ σκοποῦ καὶ ταξικὰς συσκέψεις καὶ ὅτι ἡ Κυβέρνησις
Καίρου καὶ οἱ σύμμαχοι θὰ στρέφονται κατ' αὐτῶν. 6) Ὅ-
τι οἱ προδόται, κλέπται καὶ μαυραγορῆται θὰ ἔλθῃ ἡμέρα
ὅπου θὰ τιμωρηθῶσι σκληρῶς.

ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΓΕΦΥΡΑΣ

128. Οἱ ἐπαναστάται ἀνέτρεψαν μίαν γέφυραν Ν.
Ρεθύμνης. Ἐπισκευάζεται ἀμέσως.

Σήμερον ἐπαναστάται ἐνεδρεύοντες εἰς Σήραγγα Το-
πολίων ἐπετέθησαν κατὰ Γερμανικοῦ ἀποσπάσματος ἐξ οὗ
ἐφόρευσαν δύο καὶ ἐτραυματίσθησαν 5. Οἱ Γερμανοὶ ἀπέ-
στειλαν ἀμέσως 15 αὐτοκίνητα μὲ στρατὸν καὶ τάνκς. Προ-
έβησαν εἰς συλλήψεις τινάς. Ἔτερα ἀγνοοῦμεν.

Οἱ Γερμανοὶ προβαίνουν εἰς ἀρπαγὴν τροφίμων, στα-
φυλῶν, οὐκῶν, κηπουρικῶν καὶ παντός φαγωσίμου εἴδους.

Συνέλαβον Γερμανοὺς εἰς τὴν σταφίδα κόπτοντες αὐ-
τὴν καὶ γερίζοντες καλὰ θοῦς καὶ κοφάκια. Ὅταν τοὺς εἴ-
πον, νὰ φάγουν ὅσα θέλουν ἀλλὰ νὰ μοῦ ἀφήσουν καὶ ἐμὲ
καὶ διὰ τὴν οἰκογένειάν μου, τότε μοῦ ἔδωσαν ἓνα δυὸ
μπατοίσματα, μοῦ ἔτριψαν τὰ σταφύλια εἰς τὸ πρόσωπον,
μοῦ ἔθηκαν τὸ ὄπλον εἰς τὸ στήθος καὶ μοῦ ἔδωσαν νὰ κα-
ταλάβω **ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι τῶν γερμανῶν.** Ἐγὼ, ἐννοεῖται,
δὲν εἶπον τίποτε πλέον εἰς κανένα.

ΒΑΝΔΑΛΙΣΜΟΙ ΦΟΝΟΙ ΚΑΙ ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣ ΒΟΥΚΟΛΙΑΙΣ

44) 14.8. Οί γερμανοί σήμερον παραμονήν μεγάλης εορτῆς ἀπὸ τῆς πρώτης συνέλεξαν ὅλον τὸν ἄρρενα πληθυσμὸν τῶν Βουκολιῶν καθὼς καὶ πάντας τοὺς ἐρχομένους εἰς τὴν ἐμποροπανήγυριν. Ὁμοίως συνέλεξαν καὶ συνέκέντρωσαν καὶ τοὺς ἐκ τῶν χωρίων Γαβαλομουρίου, Συριλίου, Ζουνακίου, Λίμνης καὶ Νέου Χωρίου. Ἀπαντας τοὺς ἐκράτησαν εἰς τὴν πλατείαν ὑπὸ τὸν ἥλιον καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἀφοῦ ἐξήτασαν τὰς ταυτότητας πάντων, ἠλευθέρωσαν 8 γέροντας οὓς ἀπέστειλαν εἰς τὰς οἰκίας των μετὴν συμβουλήν 2 γερμανῶν ἀξιωματικῶν νὰ εἶναι ἡσυχοὶ καὶ ν' ἀσχολοῦνται μόνον μετὰς γεωργικὰς ἐργασίας των.

Ὁ ἐκ Γαβαλοχωρίου Ἄνδρ Παπουτσάκης ἐπειγόμενος ν' ἀποπατήσῃ ἐξῆλθεν τοῦ ἀποκλεισμοῦ, δι' αὐτὸ καὶ τὸν ἐφόνευσαν διὰ ριπῆς πολυβόλου ἀμέσως. Τὸν νεκρὸν μόνον μετὰ 5ωρον διαμονήν εἰς τὸν ἥλιον ἐπέτρεψαν νὰ τὸν παραλάβουν πρὸς ἐνταφιασμὸν. Περί τὴν 4 μ. μ. εἰσήγαγον ἄρκετοὺς νέους εἰς αὐτοκίνητα καὶ τοὺς ἀπέστειλαν εἰς Ἄγυιᾶ. Τὰ πωλούμενα κρέατα ἐπιτάξαντες παρέλαβον.

Περί τοὺς 1500 ἄνθρωποι ἐγκλειστοὶ εἰς τὰ συρματοπλέγματα διενυκτέρευον ἐκεῖ διατί; Ἄγνωστον. Ἴσως πρὸς τρομοκράτην. Διεδόθει ὅτι 8 γερμανοὺς εἰς Κεφάλαν ἐφόνευσαν οἱ ἐπαναστάται.

Κατὰ πληροφορίας ἀνεξακριβώτους εἰς Καλάθηναις καὶ Κούνενι οἱ γερμανοὶ ἐφόνευσαν 10 πολίτας καὶ ὅτι κατέστρεψαν καὶ κατερείπωσαν τὸ χωρίον Λίμνη καὶ οἰκίας τινὰς εἰς Κούνενι.

Εἶδομεν γερμανοὺς ἐπιστρέφοντας ἐξ Ἐννέα Χωρίων νὰ ἔχωσιν εἰς τὰ αὐτοκίνητά των πλῆθος πατανιῶν καὶ ζῶων ληφθέντα ἐκ τῶν Ἐννέα Χωρίων ἐκ τῶν κατοίκων.

Εἶναι νύκτωρ καὶ εἰδοποιοῦμαι νὰ ἐξέλθω. Ἐξεληθῶν εἶδον πρὸς τὰ Ν. Δ. ἀνταυγείας μεγάλας πυρῶν, ὡς φαίνεται οἱ γερμανοὶ πρὸς τὰ Φλώρια καὶ Σάσαλον ἐνέπρησαν τὰ πάντα.

Ἐμαθον ἀσφαλῶς ὅτι εἰς τοὺς συλληφθέντας ἐν Βουκολιαῖς, ἔδωκαν ἐκ τοῦ ἐπιταχθέντος κρέατος ὀλίγον τι καὶ ἔφαγον

Ἀφοῦ ἐξήτασαν τὰς ταυτότητάς των καλῶς, τοὺς ἐκ τῶν πεδινῶν χωρίων τοὺς πλείστους ἀπέλυσαν. Τοὺς πε-

ρισσοτέρους ὅμως ἐκ τῶν ὄρεινῶν χωρίων καὶ μάλιστα τοὺς νεωτέρους ἀπέστειλαν εἰς τὰς φυλακὰς Ἀγυιᾶς, θεωροῦντες τοῦτους ὡς ἐπαναστάτας. Ὅμοιως ἔστειλαν περὶ τοὺς 40 εἰς Ἀγυιᾶν ἀπὸ Κακόπετρον καὶ Ζυμβραγοῦ.

Ὁ γερμανὸς Σ)ρχης, μετὰ τὴν λήξιν τοῦ ἐλέγχου μεταφράζοντος τοῦ διερμηνέως Σταυρακάκη εἶπεν. «Εἶχομεν τὴν πληροφορίαν ὅτι σήμερον θὰ προεβαινέτε εἰς ἀιφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν γερμανῶν. Τώρα πού ἐξηλέγξαμε τὰς ταυτότητάς σας καὶ ἐβεβαιώθημεν ὅτι εἴσθε φιλήσυχοι σὰς ἀπώλυομεν μὲ τὴν παραγγελίαν νὰ εἴσθε νομοταγεῖς.

Οἱ ἀποκλεισμοί, συλλήψεις καὶ καταδιωγοὶ δὲν περιορίσθησαν μόνον εἰς Βουκολιαῖς ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα χωριά, ὡς Βούβαις, Γαβαλομοῦρι, Παλ. Ρούματα κ.λ.π.

Δύο υἱοὺς τοῦ Βασιλ. Παναγιωτάκη καὶ τὸν γάμβρόν του συνέλαβον. Ἄλλοι καταφυγόντες εἰς τὰ δάση πρὸς ἀπόκρυψιν καὶ διαφυγὴν ἐκ τῶν ἐνόχων, ἐνέπεπτον ἐξ ἐνέδρας τῶν γερμ. καὶ ἐφονεύθησαν. Πτώματα οὕτω φονευθέντων ἀνευρέθησαν εἰς τὰ δάση.

Ἐπὲρ τοὺς 25 φόνοι ἀναφέρονται ὅτι ἔλαβον χώραν Κρητῶν κατὰ τὴν ἐξόρμησιν αὐτὴν τῶν γερμανῶν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΟΣ ΣΠΗΛΙΑΝΟΥΣ

42) 17. 1944. Ὁ φρούραρχος Σπηλιᾶς προσκαλέσας εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Βρύσης ὅλους τοὺς κατοίκους τοὺς ὠμίλησε ἐξ ὀνόματος τοῦ Σ)ρχου Βουκολιῶν. Ὅτι αὐτοὶ ἀγαποῦν καὶ σπουδάζουν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων, καὶ δι' αὐτὸ μόλις ἦλθον εἰς Ἑλλάδα ἠλευθέρωσαν τοὺς αἰχμαλώτους. Καὶ ἐν Κρήτῃ ἀρχικῶς ἐπέρασσαν καλὰ. Ἐσχάτως ὅμως ἐφάνησαν ἐπαναστάται καὶ ἐμάθετε βεβαίως πὺς οἱ γερμ. ἀντεκδικοῦνται ὅπως εἰς Φλώρια, Ἐννέα Χωριά καὶ ἄλλαχοῦ, φονεύουν, καίουν καὶ καταρριπνοῦν. Ἐδῶ ἕως τώρα ἐπεράσαμεν καλὰ. Ἦρχισαν ὅμως ἀπὸ τινος νὰ σαμποτάρουν, νὰ σπάζουν ἀποθήκας καὶ νὰ κλέπτουν γερμαν. εἶδη. Προσέξτε καλῶς διότι θὰ συλλάβωμεν, θὰ φονεύσωμεν, θὰ καύσωμεν οἰκίας καὶ θὰ τιμωρήσωμεν σκληρότατα. Ἐπὶ τέλους ἐνῶ οἱ Σπηλιανοὶ ἐλέγομεν ὅτι καταδιώκομεν πάντα κακοποιὸν καὶ ὅτι οἱ Σπηλιανοὶ εἶναι νομοταγεῖς, αὐτὸς θυμωμένος καὶ φεύγων εἶπεν, ὅτι θὰ μεταχειρισθῶμεν ἀντίποι-

να ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, μάχαιρα ἀντὶ μαχαίρας καὶ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, διότι **εἶσθε ὑποπτοὶ καὶ πονηροὶ.**

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΦΟΝΩΝ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ

Δυστυχῶς πανταχοῦ ἐπραγματοποίησαν τὸ πρόγραμμα καὶ ἀπειλὰς τῶν οἱ γερμ. Ἐὰν οἱ Κρήτες ἐφρονεύσαμεν 300—400 γερμανοὺς αὐτοὶ ἀντεκδικούμενοι ἐφόνευσαν 3—4 χιλ. τοὺς καλυτέρους καὶ μᾶλλον ἐκλεκτοὺς καὶ μορφωμένους. Οἱ γερμανοὶ ἠττῶνται εἰς Εὐρώπην. Αἱ νύκται ἐκεῖ τῶν συμμάχων θὰ ἐλευθερώσουν καὶ ἡμᾶς ἄς εἴμεθα ὑπερβέβαιοι.

ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ

Εἰς Καστέλλι Κισσάμου καὶ Χαιρετιανὰ οἱ Γερμανοὶ συνέλαβον περὶ τοὺς 60 καὶ πλέον, ἐν οἷς καὶ τοὺς ἰατροὺς Μαργαρίτην καὶ Θεοδωράκην. Λέγουν ὅτι εἰς Χαιρετιανὰ σήμερον ἐτουφέκισαν 4. Φόβος καὶ τρόμος κατέχει τοὺς ἀνθρώπους, αἰφνιδιαστικῶς νὰ συλλαμβάνουν ἀνθρώπους ἀναιτίως, ἄθώους καὶ νὰ τουφεκίζουν τινὰς ἐκ τούτων φρίκη!

ΤΟΥΦΕΚΙΣΜΟΣ 74 ΜΑΛΑΘΥΡΙΑΝΩΝ

29.8.1944 Χθὲς πρῶταν Γερμανικὸς στρατὸς μεταβάς εἰς Μαλάθυρον περιεκύκλωσε τὸ χωρίον καὶ συνέλαβεν ἀμέσως πάντας τοὺς ἄρρενας ἀπὸ 15 ἐτῶν καὶ ἄνω. Μετ' ὀλίγον ἀφοῦ τοὺς μετέφερον εἰς τινὰ πλαγιάδα τοῦ Βουλγάρου, τοὺς ἐτουφέκισαν καὶ τοὺς ἐφόνευσαν ὅλους, ἐξαιρουμένου τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου, τοῦ γέροντος Συμαντηράκη καὶ τοῦ Ἀλεξ. Κουτουλάκη δημοδιδασκάλου Σπηλιᾶς, εὐρεθέντος τυχαίως ἐν Μαλαθύρῳ. Πολλοί, ἐκ τῶν πολλῶν σφαιρῶν, μετεβλήθησαν εἰς μάζας σαρκῶν καὶ τεμάχια κρεάτων. Εἰς μόνον ἐπέζησεν ἐκλαβόντες τοῦτον οἱ φονεῖς ὡς θανόντα. Τὴν ἐπομένην παραλαβόντες πλείστα ζῶα οἱ Γερμανοὶ μετέβησαν εἰς Μαλάθυρον καὶ ἀρπάσαντες ροῦχα, ἐπιπλα, σκευὴ, ζῶα, ἔλαιον καὶ ὅτι κινητὸν εἶχε κάποια ἀξίαν τὸ μετέφερον εἰς τοὺς διαφόρους καταυλισμοὺς τῶν.

Πρωτάκουσται καὶ θηριώδεις πράξεις καὶ κακουργίαι. Μόνον οἱ οὖνοι Βάνδαλοι καὶ οἱ Κοῦρδοι διέπραττον τοι-

αύτας ἀπανθρώπους πράξεις. Θὰ πληρώσουν καὶ πολὺ γρήγορα. Ἀλλὰ βεβαίως ὄχι οὕτως, διότι ἡμεῖς καὶ οἱ σύμμαχοί μας ἔχομεν τὸν πολιτισμὸν, ὄχι τῶν Οὐνῶν ἀλλὰ τῶν προγόνων μας Ἑλλήνων.

30.8. Τὰ Γερμανικὰ ἀποσπάσματα εὐρίσκονται εἰς τὰ ὄρεινά χωριὰ τῆς Δ. Κισσάμου καὶ τουφεκισμοὶ ἀκούονται διαρκῶς νύκτα καὶ ἡμέραν. Ὡς φαίνεται οἱ Οὐνοὶ αὐτοὶ περιφερόμενοι καὶ φονεύουν καὶ τουφεκίζουν οἰονδήποτε συναντήσουν, καίουν δὲ καὶ πυρπολοῦν οἰκίας δένδρα καὶ ρουχισμοὺς. Λέγεται ὅτι ὑπὲρ τοῦς 10 Τοπολιανοὺς ἔχουν φονεῦσει οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὸν Αὐγουστον.

Ὁ Γερμανὸς Διοικητὴς τοῦ Φρουρίου προέβη εἰς δηλώσεις ὅτι θὰ τουφεκίξῃ καὶ θὰ καίῃ οἰκίας καὶ χωριὰ εἰς ἀντίποινα ἐφόσον οἱ Κρήτες φονεύουν Γερμανοὺς.

Εἶναι ἀληθέστατον τὸ τοιοῦτον καὶ ἐπιβάλλεται φρόνησις καὶ προσοχή, ἐκ μέρους μας.

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΩΝ ΑΓΙΩΑΣ

6. Σ)βρίου 1944. Αἱ γερμ. ἀρχαὶ ἀπληθεύεωσαν χθὲς ἐκ τῶν φυλακῶν τῆς Ἀγιώας 25. Τὴν προηγουμένην 60 καὶ σήμερον τὸ βράδυ ἄλλους 100, μετὰξὺ τῶν ὁποίων τὸν ἱατρὸν Μαργαρίτην ἐκ Καστελλίου καὶ ἄλλους ἐκ Λουσακιανῶν καὶ Καστελλίου. Μερικοὺς ἐκ τῶν συλλαμβανομένων οἱ γερμ. σημαδεύουν εἰς τὸ μέτωπον μὲ ἀνεξίτηλους χημικὰς οὐσίας.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΣΤΑΥΡΑΚΑΚΗΣ

Ἐβεβαίωθην ὅτι ὁ Ἐλευθ. Σταυρακάκης ὡς διερμηνεὺς τῶν γερμανῶν ὁσάκις εὕρισκεν εὐκαιρίαν, ἢ συνήντα κανέναν Γερμανὸν **ἄνθρωπον**, ἀξιωματικὸν ἢ ἔχοντα ἐξουσίαν καὶ ἐπιρροήν, κατέβαλλε πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν ν' ἀμβλύνη τὴν ὀργὴν καὶ τὸ μένος τῶν γερμανῶν καὶ τὰς ἀπαισίας διαθέσεις των διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀντιποίνων. Ἠργάσθη πάντοτε ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῶν συλλαμβανομένων καὶ μετριάσμων τῆς ποινῆς των.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑΝ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

1944. 8. Σ)βρίου. Ὁ Χανίων ἐπὶ κεφαλῆς ἐπιτροπῆς ἐγκρίτων πολιτῶν μεταβάσα παρὰ τῷ Γερμ. Διοικητῇ τοῦ

ἐξέθηκεν ὅτι πολλοὶ ἐτουφεκίσθησαν ὅλως ἄθῳοι, κάποτε δὲν ἔχουν ἀντίρρησην νὰ τημωροῦνται οἱ κακοποιοὶ καὶ οἱ ἐνοχλοῦντες τοὺς γερμ ἄλλ' ὄχι ἐντελῶς ἄθῳοι ἄνθρωποι καὶ οἰκογενειάρχαι. Τοὺς ἀπήντησεν ὅτι τὸ γνωρίζει ἀλλὰ μόνον δι' αὐτοῦτοῦ τρόπου θὰ παύσουν αἱ περιθάλψεις καὶ ἐπιθέσεις καὶ φόνοι κατὰ τῶν γερμ. Ὅλοι οἱ Κρήτες εἶναι **συνυπεύθυνοι.**

9.10.1944. Πανταχόθεν ἀγγέλλονται νίκαι μεγάλαι τῶν Συμμάχων καὶ ἀπελευθερώσεις λαῶν. Πότε θὰ ἔλθῃ ἡ σειρὰ μας;

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ

14.10.44. Καὶ πάλιν διὰ δηλώσεων του γνωστοποιεῖ ὅτι ἐνῶ ἠτοίμαζε παροχὴν ἀμνηστίας καὶ χαρίτων οἱ ἐπαναστάται προσέβαλον τοὺς Γερμανούς. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι θὰ ἐφαρμόζω ἀντίποινα σκληρὰ ἐν ὅσῳ πυροβολοῦν καὶ ἐνοχλοῦν τοὺς γερμανούς.

Τουφεκισμοὶ τουφεκισμοὶ συνεχεῖς θηριωδίαι γερμανῶν.

18. Σ)βρίου. Χθὲς πάλιν ἐτουφέκισαν εἰς Ἄγυιαν 60 Κρήτας, εἰς Ρέθυμνον δε καὶ Ἡράκλειον καθὼς ἐμάθαμε 240. Φρίκη φρίκη τερατώδεις πράξεις, τί κάμνουν αὐτοὶ οἱ καμουφλαρισμένοι πολιτισμένοι γερμανοί, δὲν ἦσαν τοιοῦτοι.

Εἰς Σφακιά Ἀσκύφου ἐφονεύθη εἰς Γερμ. ἀξιωματικὸς καὶ οἱ γερμανοὶ εἰς ἀντίποινα ἔχουν φονεύσει ὑπὲρ τοὺς 25 εἰς διαφόρους ἐπαρχίας.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΑΣ ΚΑΙ ΝΟΥΘΕΣΙΑΙ

44) Ἡ ὑπὸ τὸν Ἐπίσκοπον Χανίων Συμβουλευτικὴ Ἐπιτροπὴ μεταβάσα εἰς ὄρεινὰ χωριά, εὔρα τοὺς ἡγέτας τοῦ ἀγῶνος καὶ τοὺς συνέστησεν ὅπως παύσουν νὰ φονεύουν Γερμανούς, διότι ὡς ἐκ τούτου οἱ ἄθῳοι πληθυσμοὶ διατρέχουν μυρίους κινδύνους, συλλαμβάνουν οἱ Γερμανοὶ ἄθῳους, φυλακίζουν, τυραννοῦν καὶ τουφεκίζουν. Τοιαῦτα γίνονται συχνότατα εἰς ἀντίποινα τῶν φόνων Γερμανῶν. Οἱ ἡγέται τῶν ἐπαναστατῶν ἀνεγνώρισαν τὴν ὀρθότητα τῶν παρατηρήσεων καὶ ὑπεσχέθησαν ἐπὶ λόγῳ τιμῆς ὅτι, δὲν θὰ φονεύσουν εἴτε πυροβολήσουν πλέον κανένα γερμανὸν ἐὰν αὐτοὶ πρῶτοι δὲν τοὺς ἐπιτεθοῦν. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι περιτρομοὶ καὶ ἀπελπισμένοι ὡς ἐκ τῶν ἀδίκων

συλλήψεων και τουφεκισμών.

Λέγεται ότι και διά πελέκεων ακόμη οι γερμανοί έξετέλεσαν Κρήτας άθώους.

Τι να γίνη ό κόσμος; Τι να μεταχειρισθῆ; 'Επειδή οι γερμανοί αγαπούν τό καλό φαγητό. ήρχισαν οι άνθρωποι εις τινα μέρη να τους καλοπιάνουν με τό φαγοπότι όπου τους προσφέρουν, πρὸς άποφυγήν καταδιωγμών, έγώ λέγω, ότι τόν άράπι σαπουνίζεις μόνον τό σαποῦνι χάνεις, και τά φαγητά μας, οι άχρειοι και αίμοδιψείς, κατατρώγουν και εις πρώτην εύκαιρίαν θά μας τουφεκίσουν.

'Ετέθησαν εις κυκλοφορίαν χαρτονομίσματα τών 200 έκατ. και 500 έκατομ. φαντασθήτε τόν έξευτελισμόν τῆς δραχμῆς. Αί πολεμικαί ειδήσεις πάντοτε εύχάρισται. Οι σύμμαχοι πανταχοῦ νικούν και καταδιώκουν τους οὔνους γερμανούς.

Σήμερον ή θάλασσα έξέβρασεν 20 πτώματα γερμανῶν εις 'Αφράτα, Κολυμβάρι και Πλατανιά, φαίνεται ότι βομβαρδιστικόν άγγλικόν έβύθισεν γερμανικόν πλοίον με στρατόν.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

'Ο Γεν. Διοικητής Κρήτης φαίνεται ότι έξεφράσθη εις τόν έπίσκοπον Χανίων ότι προσεχῶς αυτός φεύγει ως και οι γερμανοί και πρέπει από τοῦδε να σκέπτονται περι άντικαταστάσεώς του μη τυχόν ή Κρήτη μείνη άδιόικητος. Τό θηρίον πλησιάζει να έκπνεύση. Διαρκῶς φεύγουν γερμανικά στρατεύματα και γρήγορα θά ιδώμεν τήν πατρίδα μας έλευθέραν. 'Αλλά τό θηρίον και μόλις άναπνέον κακουργεί και διαπράττει τά άπαισιώτερα κακά.

'Ο Πασσαδάκης λέγεται ότι φεύγει αύριον τό πρωτ. Ποίος θά αναλάβη μέχρις ότου αναλάβη ή κυβέρνησις Καίρου; Οι επαναστάται Κισσάμου κατήλθον πρὸς Τοπόλια και Κρύαν Βρύσην.

Οί φεύγοντες γερμανοί εις τινα χωρία διένειμον τ' άποφόρια, παλαιά άρβυλα και τινα σκευή. Εις Χανιά όχι ακόμη.

'Ο Πασσαδάκης φεύγων άφήκε άνανακοίνωσιν πρὸς τους Προέδρους τών Κοινοτήτων όπως προβῶσιν εις καταρτισμόν φρουρῶν έξ έντίμων πολιτῶν με επί κεφαλῆς αξιωματικούς χωροφυλακῆς μέχρι γενικωτέρας τακτοποιήσεως.

ΑΝΑΛΗΨΙΣ ΑΡΧΗΣ ΥΠΟ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

23 Σ)βρίου. 1944 Ἐβεβαιώθημεν ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Χανίων ἀνέλαβεν τὴν Γεν. Διοίκησιν Κρήτης μέχρι ἐλεύσεως τῆς Κυβερνήσεως Καΐρου. Οἱ γερμανοὶ φεύγοντας ἀνέτρεψαν μέρος τῆς ὁδοῦ μεταξύ Μεσογείων καὶ Καστελλίου, καθὼς καὶ τὸν προβλήτα Καστελλίου, ἔργον πολυδάπανον καὶ χρησιμότατον εἰς τὴν φόρτωσι καὶ ἐκφόρτωσιν πλοίων, κατὰ τὴν ἔλευσιν ἀναχώρησίν των ἐκ τῆς Δυτ. Κισσάμου.

ΠΡΩΤΟΝ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΝ ῬΑΔΙΟΦΩΝΗΜΑ

26 8)βρίου 1944. Τὸ Σάββατον τὸ ἑσπέρας ἠκούσθη τὸ πρῶτον ραδιοφώνημα ἐξ Ἀθηνῶν, ἕλληνες προσοχὴ προσοχὴ, εἴμεθα τώρα ἐλεύθεροι, σὰς ὀμιλοῦμεν ἀπὸ τὸν Ραδιοφωνικὸν Σταθμὸν Ἀθηνῶν μὲ χαράν.

Ζήτω τὸ ἔθνος. Ζήτω ἡ Ἑλλάς.

᾽Ωσαύτως ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν «Παρατηρητὴν» τρίτον ραδιοφώνημα τῆς ἑλλ. κυβερνήσεως ἐκ Νεαπόλεως ὑπὸ Παπανδρέου ὑπογεγραμμένον καὶ ἄλλων συνυπουργῶν, πρὸς τὸν ἑλλην. λαὸν συγχαίρων αὐτὸν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του καὶ συνιστῶν τήρησιν τῆς τάξεως, νὰ παραμείνουν δὲ εἰς τὴν θέσιν των οἱ ὑπάλληλοι καὶ ἡ ἀστυνομία νὰ ἐκτελῇ τὸ καθήκον της.

27. Πανταχοῦ οἱ φεύγοντες γερμανοὶ καίουν τὰ πυρομαχικά των. Ὁ Πασσαδάκης φεύγων στέλνει διάγγελμά πρὸς τὸν Κρητικὸν λαὸν λέγων ὅτι ἔκαμε τὸ καθήκον του, συνιστῶν πάντοτε ὅτι ἦτο συντελεστικὸν διὰ νὰ μετριάζονται τὰ δεινὰ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ τὰς μαύρας; ἐκείνας ἡμέρας.

30. Πρὸ δύο ἡμερῶν πλείστοι φυλακισμένοι ἐν Ἀγιοῦ ἄπεφυλακίσθησαν ὑπὸ τῶν γερμανῶν τῇ παρακλήσει τοῦ Γεν. Διοικητοῦ ἐπισκόπου Χανίων.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΟΓΙΑΝΝΗΣ

3. 8)βρίου. Ὁ ἐκ Γρημβηλιανῶν Γεώρ. Σπυριδογιάννης ἀρχηγὸς Μακεδονομάχων διαπρέψας εἰς τοὺς κατὰ τῶν τούρκων ἀγῶνας, κατόπιν ἐπισκέψεώς του εἰς Παναγιᾶν Κεραμειῶν καὶ συναντήσεώς του μετὰ τῶν ἀρχηγῶν Νικολούδη καὶ Σκουλαῖ, ἐκπροσωποῦντων τὴν Φ.Ο.Κ. κατήλθεν εἰς τὰ χωρία τῆς περιφερείας Κολυμβαρίου, καὶ συνιστᾷ εἰς

τούς ανθρώπους ἐπὶ τούτῳ καλουμένους, ὅπως συνεννοούμενοι καταρτίσουν φρουράς εἰς ἐκάστην Κοινότητα πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως καὶ ἡσυχίας καὶ ἅμα ἀναχωρήσουν οἱ γερμανοὶ προβῶσιν εἰς γενικωτέραν σύσκεψιν καὶ ἐνισχύσουν καὶ τὴν Χωροφυλακὴν. Εἶπεν ὅτι ὁ Γεώργ. Ντιγριντῆς μεταβάς εἰς Κεραμειά ἐλαβεν τὰς αὐτὰς ὁδηγίας. Καὶ οἱ συνετώτεροι τῶν κατοίκων δὲν ἔπαυσαν τοῦ νὰ συνιστοῦν πρὸ πολλοῦ τ' αὐτὰ δηλ. ὁμόνοιαν καὶ τήρησιν τῆς τάξεως, διὰ καταλλήλων ἀνδρῶν.

Προὔπηρχεν ἡ σκέψις συστάσεως φρουρᾶς, ἀλλ' ὄπλα δὲν ἔχομεν. Σημειώτεον ὅτι ὡς ἐκ τῶν συγκρούσεων πρὸς τοὺς γερμανοὺς καὶ μαχῶν πλεῖστοι νέοι, οἱ ὁποῖοι λαθραίως μετέβησαν εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ πεδία εἶναι ἐαμίται, καὶ αὐτοὶ ὑποπεύονται ὅτι ἡ ἐνέργεια πρὸς σύστασιν φρουρῶν προέρχεται ἐκ τῆς ΕΟΚ πρὸς κατάληψιν τῆς ἀρχῆς, ἐγὼ καὶ Βαρθ. Παπαδαντωνάκης, ὡς καὶ ἄλλοι ἀνεπτύξαμεν τὸ ζήτημα καὶ λέγομεν ὅτι ἡμεῖς θέλομεν διοργάνωσιν ἠνωμένης Στρατ. Δυνάμεως πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐλληνικῶν ἀπόψεων οὐχὶ ταξικὰ ἢ κομματικὰ σχέδια οἱ τοῦ ΕΑΜ, ὑποπεύονται ὅτι ὀπισθεν τοῦ ΕΟΚ εἶναι βασιλόφρονες οἱ τοῦ ΕΟΚ πάλιν ὑποπεύονται ὅτι ὀπισθεν τοῦ ΕΑΜ εἶναι οἱ καιροφυλακτοῦντες κομμουνισταί. Καὶ ὀρθῶς οἱ κομμουνισταὶ ἀποβλέπουν εἰς τὸ πῶς νὰ ὑπερισχύσουν. Ἡμεῖς ἐννοοῦμεν πειθαρχίαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν Καίρου.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΕΝ ΜΑΛΑΘΥΡῶ

7. 8)βρίου. Σήμερον ἐτελέσθη 40ήμερον μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν 74 τουφεκισθέντων Μαλαθυριανῶν. 12 ἱερεῖς παρέστησαν. Πλήθος κατὰ χιλιάδας ἄνθρωποι ἐξ ὅλης τῆς ἐπαρχίας ἦλθον. Πολλοὶ λόγοι ἐξεφωνήθησαν, μεταξὺ τῶν ἐκφωνησάντων ἦμουν καὶ ἐγὼ καυτηριάσας τὴν ἀπάνθρωπον πράξιν τῶν θηρίων κλπ. Ἦτο σπαρακτικὸν τὸ θέαμα 500 γυναικῶν παίδων μαυροφορουσῶν καὶ ὀδυρομένων.

29. Ὁ Παπανδρέου ὡς Πρωθυπουργὸς στέλνει προκήρυξιν (28 Σ)βρίου) ἣν ἔχω ἐντυπον μακροσκελεστάτην.

11. 8)βρίου 1944, Εἰς Παναγίαν γίνεται σύσκεψις παριστάμενου τοῦ ἐπισκόπου Χανίων τῶν ἡγετῶν τοῦ ΕΑΜ καὶ ΕΟΚ, ὑπὲρ ὀργάνωσεως στρατιωτικοπολιτικῶς τῆς Κρήτης. Τὸ ΕΑΜ, κατηγορεῖ τὸ ΕΟΚ ὡς βασιλόφρον τὸ ΕΟΚ τὴν ΕΑΜ ὡς κομμουνιστικὴν. Τοῦ Διοικητοῦ Κελαΐδῃ παραιτηθέντος διωρίζεται Διοικητὴς ὁ Παπαδάκης Σ)ρχης.

13. Αί Ἀθήναι καταλαμβάνονται ὑπό τῶν συμμάχων. Οἱ Βούλγαροι ἐκκενώνουν τὰ ἑλληνικά ἐδάφη.

Οἱ Γερμανοὶ ἀποσύρονται εἰς Χανιά ἐκ τῆς ὑπαίθρου ἣν κατεῖχον ἔτι.

ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΕΑΜ ΚΑΙ ΕΟΚ

46) 14 10. Ἀμφότεραι αἱ παρατάξεις ἐργάζονται δραστηρίως ὑπὲρ ἀποκτήσεως περισσοτέρων φίλων. Χθὲς εἰδοποίησαν φίλοι τοῦ ΕΑΜ ὅπως γίνῃ σύσκεψις εἰς τὸ σχολεῖον Σπηλιάς πρὸς καταρτισμὸν τοπικῶν ἀρχῶν. Ἀνεγνώσθη ὑπὸ τινος ἐγκύκλιος **Διάγγελμα** τοῦ Μεράρχου Κοντεκά, πρὸς τὸν κρητ. λαόν. Ἀνεφέρθησαν ὑπὸ τῶν ἑαμιτῶν αἱ ὑπηρεσίαι τῶν καὶ ἀγῶνες πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν ἐράνους ὑπὲρ τῶν ἀνταρτῶν καὶ τῶν θυμάτων τῶν γερμανῶν.

Ἐγὼ καὶ ὁ Βαρθολομαῖος ἀνεπτύξαμεν ὅτι εἰς τὸν κατὰ τῶν γερμανῶν ἀγῶνα ἔλαβον μέρος ἐξ ἀληθῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων πάντες καὶ τοῦ ΕΟΚ καὶ ΕΑΜ. Καὶ σήμερον πρέπει νὰ σκεφθῶμεν πῶς θὰ ἐργασθῶμεν πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως μέχρις ἐλευσεως τῶν ἀρχῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Κυβερνήσεως καὶ ὅτι ὁ ἑλλην. λαὸς βραδύτερον θ' ἀποφανθῆ ποῖον πολίτευμα δι' ἐκλογῶν θὰ προτιμήσῃ καὶ ὄχι ἀπὸ τοῦδε νὰ θέλωμεν **ταξικὴν Ἀρχὴν**.

Οἱ τοῦ ΕΑΜ κομμουνίζοντες διὰ βοῆς ἀπεδοκιμάσθησαν.

ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΕΙΣ ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΝ

21 8)βρίου 1944. Εἰς Καστέλλι Κισσάμου ἐγένετο κατόπιν προσκλήσεως ἐξ ὅλης τῆς ἐπαρχίας σύσκεψις περὶ ὀργανώσεως. Ὁμίλησαν πολλοὶ ἐν οἷς καὶ εἰς Μαρῆς ἐκ Χανίων καὶ Κισσαμίται. Τὸ πνεῦμα, ἡ ἐνέργεια καὶ διοργανώσεις ἦτο ἑαμικὴ. Αἱ ἐνέργειαι τῶν δὲν ἐπραγματοποιήθησαν. Ὁ Γ. Ντιγριντῆς ἐκ τῆς ἀνατ. Κισσάμου μετὰ πολλῶν ἐνόπλων τῆς ΕΟΚ, δὲν προσῆλθε καίτοι ἐν Καστελλίῳ, ἀλλ' ἀντέδρασε καθὼς καὶ ἄλλοι ἐκλεκτοὶ τῆς παρατάξεως ΕΟΚ.

Εἰς Ἀθήνας συνελήφθη ὁ Ράλλης καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκ τῶν φίλων τῶν γερμανῶν καὶ ἐφυλακίσθησαν.

21—22. Ὁ ἀρχηγὸς Γεώργ. Σπυριδογιάννης φέρων τὸ σπαθὶ καὶ ὄπλισμὸν τοῦ ἐκ Κολυμβαρίου μετ' ἄλλων μεταβαίνει εἰς Καστέλλιον, συνιστῶν ὀργανώσιν, διατήρησιν τάξεως καὶ ἡσυχίας καὶ ὄχι ταξικῆς ἐνεργείας. Ὁμιλεῖ κατὰ τῶν κομμουνιστῶν.

ΠΡΟΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ ΠΡΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΝ

30. Ὁ ἐπίσκοπος Χανίων προτείνει εἰς τοὺς γερμανοὺς ὅπως παραδοθῶσιν ἀφοῦ εἶδον πλέον τὴν ἡττὴν τῶν καὶ ὅτι θ' ἀσφαλισθῆ ἡ ζωὴ τῶν. Ἐρνήθησαν θυμωθέντες.

8—9 Ν)βριου. Πλοιάρια τοῦ Ἐρ. Σταυροῦ ἀνεχώρησαν ἐκ Χανίων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ ἐνέργειαν τοῦ Χαρ. Ἰ. Πολυχρονίδη διὰ Πειραιᾶ, πρὸς προμήθειαν τροφίμων, ἐλλείψει τούτων. Τὰ χρήματα χαρτονομίσματα τελείως ἐξεμηδενίσθησαν. Πᾶσα συναλλαγὴ γίνεται δι' ἀνταλλαγῆς εἰδῶν, τροφίμων κλπ.

Εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Χανίων εὐρίσκονται κατὰ σωροὺς πεταγμένα καὶ ξεσχισμένα χαρτονομίσματα, ἑκατομμυρίων κλπ.

Εἰς τὸ παρὸν ὡς σύντομον καὶ περιληπτικόν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σημειώσω πλείστας ἐγκυκλίους, διαταγὰς, ἀκοινώσεις κλπ., Κυβερνήσεως ἢ Συμμάχων ἢ τῶν παρατάξεων. Ἀρχικῶς ἐκράτουν ἐντύπους ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τῶν γερμανῶν ἄς καὶ ἔχω.

Συγκρούσεις γίνονται εἰς διάφορα μέρη μεταξὺ γερμανῶν καὶ ἐπαναστατῶν, καίτοι οἱ γερμανοὶ γνωρίζουν τὴν τύχην τῶν. Φόνος εἰς Περβολάκια. Συγκρούσεις ἐγένοντο εἰς κορυφογραμὴν Κεραμειῶν.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΣΟΦ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

12—13. Σήμερον ἐκυκλοφόρησε δημοσίευμα τοῦ Σοφοκλῆ Βενιζέλου περὶ ἐπανόδου του εἰς Ἀθήνας μετ' ἀπουσίας ἐπτὰ ἐτῶν συνεπεία τῆς δικτατορίας Μεταξᾶ καὶ κατοχῆς τῶν γερμανῶν. Χαιρετίζει τοὺς συμπατριώτας του Κρήτας, τὸν ἑλληνικὸν καὶ ἀθηναϊκὸν λαὸν ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει κατόπιν τῶν τοσοῦτων σφαγῶν, τουφεκισμῶν, βιοπραγιῶν κλπ.

Περιγράφει τὴν μέλλουσαν διοίκησιν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῷ φιλελευθερώτερον καὶ ἄλλα πολλὰ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τὸ φιλοσυμμαχικόν.

ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΝ ΚΑΣΤΕΛΛΙῳ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Σήμερον ἐγένετο κατόπιν προσκλήσεως συλλαλητήριον ἐν Καστελλίῳ εἶχον προσέλθει πλείστοι καὶ ἐκ τῆς ΕΟΚ καὶ ΕΑΜ. Εἰς τὸ γυμνάσιον ὤμίλησαν πολὺ ὥρατα 2 καθηγηταί, εἶπον αὐτοὶ καὶ ἄλλοι, ὅτι γίνεταί μάχη εἰς Κεραμειὰ μεταξὺ ἐπαναστατῶν καὶ γερμανῶν καὶ ὅτι πρέπει νὰ σπεύσουν ὅσοι

ἔχουν ὄπλα εἰς βοήθειαν τῶν ἀγωνιζομένων, εἴτε ἐάν ἀδυνατοῦν νὰ τὰ εἰσάγουν εἰς νεωνέρους ὅπως σπεύσουν ἐκεῖ. Πάντες ἐν ἀγαστῇ ὁμονοίᾳ ἐδέχθησαν καὶ πολλοὶ ἐδήλωσαν ὅτι θὰ μεταβοῦν. Ἕτεροι ἐνήργησαν ἐράνους ὑπὲρ τῶν μαχομένων. Πλείστοι μετ' εὐχαριστήσεως προσέφερον εἰς τούτους.

ΑΜΦΥΛΙΟΣ ΡΥΞΙΣ ΕΠΗΛΘΕΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΜΕΤΑΞΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΦΡΟΝΩΝ

47) 5 Δ)βρίου 1944. Οἱ κομμουνισταὶ θέλοντες νὰ καταλάβουν τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησαν κυβερνητικὴν κρίσιν καὶ εἴτα ἔνοπλον ἐπιδρομὴν κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Τὰ ἐγκλήματα τῶν σφαγαί, φόνοι, διαρπαγαί, ληλασίαι εἶναι ἀνώτεροι τῶν γερμανῶν.

Παραλείπονται τὰ λοιπὰ, ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἱστορίαν

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΗΣ

10.10.1944 Ὁ Ἀντ. Πολυχρονίδης ἐξελθὼν ἐκ Χανίων μᾶς συνιστᾷ νὰ στέλνωμεν ἄνδρας ἐνόπλους εἰς Παναγιάν ἕνθα εἶναι τὸ κέντρον τῶν ἐπαναστατῶν ὅπως οἱ ἐκεῖ Κισσαμίται περισσεύσουν. Ἀπήντησα ὅτι σήμερον ἀνεχώρησαν 10 Σηλιανοὶ διὰ Παναγιάν καὶ 12 ἄλλοι προερχόμενοι ἐκ Γρημβηλιανῶν καὶ ἄλλων ἀπ' ἐκεῖ χωρίων. Ὁ ἴδιος μοῦ εἶπεν ὅτι κατηρτίσθη ἐπιμελητεία ἐν Χανίοις πρὸς συλλογὴν ἐράνων καὶ ἄλλων ἐφοδίων πρὸς ἀποστολὴν των εἰς στρατόπεδον πρὸς συντήρησιν τῶν ἀνδρῶν.

13.10. Ὅλοι οἱ Γερμανοὶ ἐξ Ἡρακλείου καὶ Ρεθύμνης συσφωρεύθησαν εἰς Χανιά. Ἡ φυγὴ τῶν γερμανῶν συνεχίζεται.

16.10. Ἀπὸ χθὲς ἤρχισαν εἰς Περβόλια συμπλοκαὶ μεταξὺ ἐπαναστατῶν καὶ γερμανῶν.

17.6. Σήμερον εἰδοποιήθη ἐκ Δελιανῶν ὅπως εἰδοποιήσω τοὺς ἔχοντας ὄπλα ὅπως μεταβῶσιν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἐπραξά τὸ καθήκον μου μετὰ τοῦ Βαρθ. Παπαδοκωσταντάκη. Δυστυχῶς ὄπλα ἐδῶ κάτω δὲν ἔχομεν.

Ὁ Παπαδάκης διωρίσθη Στρατ. Διοικητὴς Κρήτης, ὁ δὲ Βαρδουλάκης ἀρχηγὸς τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς. Τὰ διάφορα χωρία τῆς Κισσαμίου συνδράμουν μετὰ ζήλου πρὸς καταρτισμὸν τῆς Κρητικῆς Πολιτοφυλακῆς.

22.10. Οἱ Γερμανοὶ προσεκάλεσαν ὄλους τοὺς χωροφύλακας εἰς τὸ πεδῖον τοῦ Ἄρεως, ἀφοῦ τοὺς ἀφόπλισαν τοὺς εἰπον νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς οἰκίας των. Ἀμέσως πολιτοφύλα-

κες ανέλαβον τὴν τήρησιν τῆς τάξεως ἐν Χανίοις.

23.10. Σήμερον 9 π. μ. οἱ Γερμανοὶ ἐν Χανίοις εἰδοποίησαν ὅπως μέχρι τῆς 12ης ἅπαντες οἱ ἐκ τῶν χωρίων ἐξέλθωσιν τῆς πόλεως. Τὸν λόγον ἀγνοοῦμεν. Ἀργότερον προέβησαν εἰς τὴν σύλληψιν 100 ἀτόμων ἐν οἷς καὶ Κ. Μητσotάκη, Μαουσακή καὶ ἄλλων.

Ὁ φρούραρχος Σπυριδογιάννης ἐκ Κολυμβαρίου μεταβαίνει εἰς διάφορα χωρία συνιστῶν τήρησιν τῆς τάξεως. Καὶ εἰς τὰ κενωθέντα χωρία ὑπὸ γερμανῶν τηρεῖται τάξις.

28.10. Οἱ Γερμανοὶ ἐφόνευσαν εἰς Συρίλι 2 πολίτας φέροντας κάστανα. **Οἱ κακούργοι ἐκπνέουν ἤδη**, ἐν τούτοις κακουργοῦν ἔτι.

Πρὸ 2 ἡμερῶν ἐκ Σπηλιᾶς ἐδραπέτευσαν 2 Ἴταλοὶ παραληφθέντες ὑπὸ ἀνταρτῶν καὶ ὀδηγηθέντες εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ στρατόπεδα.

Ο ΟΥΓΛΣΩΝ, ΗΝΤΕΝ ΚΑΙ ΚΑΝΤΑ ΗΛΘΟΝ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ

26. 10. 1944. Μεγάλη ὑποδοχὴ τῶν ἐγένετο. Οἱ σύμμαχοι ὑπόσχονται πλεῖστα δι' ἀμοιβὴν πατριωτισμοῦ καὶ ἀγῶνων ἑλλήνων. "Αραγε θὰ ἐνθυμοῦνται τὰς ὑποσχέσεις αὐτὰς κατόπιν;

28. 10. Ὁ Γεν. Διοικητῆς καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Χανίων εἰδοποίησαν πάντας τοὺς εὐρισκομένους εἰς Κεραμεῖα ὅπως μέχρι τῆς 31ης ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν.

5. 11. 1944. Εἰς Συρίλι ἐγένοντο ἐνέργειαι εἰς οἰκίαν Νικ. Μαυρογέννη ὅπως λιποτακτῆσουν γερμ. εἰς ἐκ τούτων ἐλιποτάκτησε, ἕτερος ὅμως προσποιηθεὶς παραδοχὴν μετέβη καὶ κατέδωκεν εἰς τὸν σταθμὸν τῶν γερμανῶν τοὺς προτρέποντας. Οἱ γερμ. στήσαντες ἐνέδραν συνέλαβον ἡμετέρους καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐκακοποίησαν δεινῶς τοὺς ἀπέστειλεν εἰς φυλακὰς, ἐλεηλάτησαν δὲ καὶ ἤρπασαν τὴν προῖκαν τῆς μεγάλης κόρης.

—Ὁ Γεν. Διοικητῆς Κρήτης Ι. Πασσαδάκης παρέλαβε γραμματέα του τὸν Παπαδογιάννην, μένει ἐν Ρεθύμνῃ καὶ ἐξήτησαν ἐξ Ἀθηνῶν τρόφιμα καὶ ρουχισμὸν.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΧΑΝΙΩΝ

48) 9. 11. Ἐπιτροπὴ ἐξεχόντων προσώπων δι' ἐντύπων γνωστοποιεῖ, ὅτι ὅπως ἡ ἐποχὴ Περικλέους τῆς Ἀθηναϊκῆς Δη-

μοκρατίας, παρέμεινε ως σταθμός της ανθρωπότητας και του πολιτισμού της Ελλάδος και ώνομάσθη ο χρυσοῦς Αἰὼν. Οὕτω καὶ πρὸ ἐτῶν ἡ ἱκανὴ καὶ θαυμασιὰ Διοίκησις τοῦ Βενιζέλου, ὅστις ἐτριπλασίασε τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐδόξασε καὶ ἐμεγένθυσε διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ώνομάσθη καλὴ καὶ χρηστὴ. Ὁ ἄνθρωπος ἀπέθανεν ἀλλ' ἀφήκεν υἷόν τὸν Σοφ. Βενιζέλον ἀντάξιον τοῦ πατρὸς του εἰς σύνοιαι, κρίσιν, πολιτικὴν καὶ ἐξέχουσαν ἱκανότητα. Εἶδοποιοῦνται ὅθεν οἱ φιλελεύθεροι ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῶν φιλελευθέρων μὲ τὰς ἐξειλιγμένας ἀρχὰς τὰς μεταπολεμικὰς θὰ συνεχίσῃ τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς εὐημερίας ἀνασυγκροτήσεως καὶ χρηστῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος.

Καλοῦνται ἐπομένως ἅπαντες οἱ φιλελεύθεροι ὅπως συσπειρωθῶσιν περὶ τοῦ ἀρχηγοῦ Σοφ. Βενιζέλου διὰ τὴν μέλ-louσα σῶφρονα Διοίκησιν τῆς Ἑλλάδος.

15. 11. Νοτίως τῶν Χανίων μάχαι συνάπτονται πεισματῶδεις. Οἱ ἐπαναστάται ἐξαναγκάζουν τοὺς γερμ. νὰ ὑποχωρήσουν εἰς Μουρνιαῖς. Αἱ ἀπώλειαι τῶν γερμ. πολλαί.

20. 11. Προσκληθεὶς καὶ μεταβάς εἰς Καστέλλιον εἰς τὴν κοινὴν σύσκεψιν ΕΑΜ ΕΟΚ. Παρετήρησα πλείστους ἄνω τῶν 1000 ἐνόπλων Κισσαμιτῶν, ἀπὸ Κωλένι Καμάρρα ἕως Καστέλλι διότι εἶχεν διαδοθεῖ ὅτι οἱ γερμ. ἐκ Πλακαλῶνων ὅπου ἀπεσύρθησαν θὰ ἐπετίθεντο.

Δὲν ἦτο ἀληθές. Ἡ σύσκεψις ἀπέβλεπε τὴν συνεργασίαν καὶ τῶν δύο.

14.12.1944 Σήμερον περὶ τὴν 11 π.μ. μετεφέρθησαν ὑπὲρ τοὺς 500 Ἴταλοι ἐκ διαφόρων καταυλισμῶν, εἰς γήπεδον φουτμπῶλ τῆς Σπηλιᾶς. Ἀνώτερος ἀξιωματικὸς, ἐν παρουσίᾳ ἱερέος καθολικοῦ, ὡμίλησεν ἐπὶ πολὺ πρὸς τοὺς στρατιώτας, ζητήσας ἀπ' αὐτοὺς ὅπως ὀρκισθῶσιν ὅτι θὰ πολεμήσωσιν καὶ θὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμον μέχρι νίκης, ὑπὲρ τοῦ Μουσολίνι καὶ Χίτλερ. Πολλοὶ δὲν ὠρκίσθησαν, λέγεται ὅτι θὰ τοὺς φυλακίσουν.

16. Συσκέψεις σοβαραὶ ἐν Ἀθήναις μεταξὺ Δαμασκηνοῦ Ἀντιβασιλέως, Σοφούλη καὶ Ἀγγλου στρατηγοῦ Σκόμπυ πρὸς ἐξεύρεσιν συμβιβαστικῆς λύσεως, ἐμφυλίου πολέμου.

Γερμανοὶ καὶ Ἴταλοι μᾶς λέγουν ὅτι οἱ κομμουνισταὶ σᾶς ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐν Ἀθήναις, ἐνῶ ἐν ὄσφ ἐμέναμεν ἡμεῖς δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ τὸ πράξουν.

Πάντες συζητοῦμεν περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις, Ἡπειρῶ καὶ Θεσσαλονικῆ διαδραματιζομένων, περὶ τῆς τραγικῆς καταστά-

σεως, φόνων, έμπρισμών λεηλασιών κλπ. κακουργήματα τών κομμουνιστών. Ό Θεός νά τούς φωτίση έκατέρωθεν πρὸς παύσιν τοῦ ἀδελφικοῦ πολέμου καί ἀφοσίωσιν μόνον πρὸς τὸ ἔθνικόν συμφέρον.

29. Ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τών Χριστουγέννων πλεῖστοι ἀπεφυλακίσθησαν.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑ ΠΡΟΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

49) 5.1.1945. Ὁ Ἄντιβασιλεὺς Δαμασκηνὸς ἀνέθεσεν εἰς τὸν Πλαστήραν τὸν σχηματισμὸν ἑλλ. Κυβερνήσεως. Ζητήσας οὗτος νά σχηματήσῃ κυβέρνησιν Οἰκουμενικὴν, ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τὸν λαὸν ἐκθέτων τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας του καὶ ὅτι δὲν εἶναι κεφαλαιοκράτης κλπ.

7. Φαίνεται ὅτι ἐπέρχεται συνεννόησις ἀπερχομένων τών κομμουνιστικῶν δυνάμεων μακρὰν τών Ἀθηνῶν.

9. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς παρατάξεως ΕΟΚ Ἄγγλος ἀξιωματικὸς ζητῆ ὅπως οἱ Κοινοτάρχει κάμουν καταλόγους τών ἐχόντων ἀνάγκην τροφίμων, τών ἐντὸς ζώνης κατοχῆς.

10. Τρομοκρατικαὶ καὶ ἀνατριχιαστικαὶ αἱ πληροφορίαι τὰς ὁποίας μανθάνομεν ὡς ἐκ τών σφαγῶν καὶ ἄλλων ἀπαισίων κακουργημάτων, τὰ ὁποῖα διέπριξαν φεύγοντες οἱ κομμουνισταί, διαδίδοντες ὅτι ἐξεδικήθησαν τοὺς πλουσίους καὶ κεφαλαιοκράτας. Ὡ! πόση ἀναίδεια καὶ ἀντιπατριωτισμός.

14. 1. Ἐπῆλθεν πλήρης συμφωνία ἐν Ἀθήναις μεταξὺ τών ἐμπολέμων Ἀμφιβάλλει ὁ φρόνιμος κόσμος ἐάν οἱ κομμουνισταί περιωρισθῶσι καὶ δὲν ἐπαναλάβωσι τὰς βιοπραγίας των μὲ τὸν σκοπὸν πάντοτε νά καταλάβουν τὴν **Διοίκησιν τῆς Ἑλλάδος**.

26. Εἰς Χανιά διένειμαν εἰς ὄλους ἀνεξαρτήτως 1 ὀκά ἀλεύρου 30 δράμια ρίζι καὶ 25 δράμια ζάχαρι.

30. Οἱ Προέδροι τών Κοινοτήτων ἐξ ὄλων τών χωρίων στέλλουν εἰς Χανιά καὶ παραλαμβάνουν δι' ὄλους τὰ ἀνωτέρω εἶδη.

31. 1. 1945. Εἰς Καστέλλι Κισσάμου ἐπῆλθε σύγκρουσις μεταξὺ τών δύο παρατάξεων τῆς ΕΟΚ καὶ ΕΑΜ καὶ κατέλαβον οἱ μὲν τὸν Παρθενῶνα οἱ δὲ τὸν Πύργον πρὸς ἔνοπλον ῥῆξιν. Εὐτυχῶς φρόνιμοι ἄνθρωποι ἐπεμβάντες προέλαβον τὸν σπαραγμὸν.

ΦΟΝΟΣ ΠΟΛΙΟΥΔΟΒΑΡΔΑ ΤΑΓ' Α. ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ

3. 2. Χθές έφονεύθη έν Χανίοις ό Ταγμ. τής Χωροφυλακής Πολιουδόβαρδας έκ καλής και ήρωϊκής οικογενείας καταγόμενος, υπό άγνώστου νέου 25—28 έτών. Ασφαλώς, όπως όλοι συμπεραίνουν, ό Πολιουδόβαρδας άκραιφνής πατριώτης ών, κατεδίωκε τους άντιπατριώτας βουλγαρόφιλους κομμουνιστάς και διά τούτο οί διοικοϋντες τούτους διέταξαν τήν δολοφονία του.

ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΤΑΓΜ. ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ

50) 4. 2. Δι' έντύπου έγκυκλίου του ό Ταγμ. Παπαγιαννάκης συμβουλεύει τους συνεπαρχιώτας του έαμίτας νά έγκαταλείψουν πάσαν συνδρομήν ή υποστήριξιν των ίδεων των κομμουνιστών και νά γίνουν έθνικόφρονες και πατριώται καλοί, ότι αυτός πρό έτους όπου ανέλαβε τήν υπηρεσίαν του έξεκαθάρισε τά πλεϊστα μέρη τής υπαίθρου έκ των ζωοκλοπών και άλλων κακοποιών στοιχείων και θά συνεχίση τό έργον τής προστασίας τής τάξεως και ήσυχίας.

Τους είδοποιεί ότι μέχρι 10 Φεβρ. τους όρίζει προθεσίαν όπως οί άντιφρονούντες και κομμουνιστάι δηλώσωσι μετανοιαν, δι' έπιστολής των πρός αυτόν εις Κρύα Βρύσην. Πέραν τής άνωτέρω προθεσμίας οί μη μεταμελούμενοι θά διωχθώσιν και θά τιμωρηθώσιν άυστηρώς.

Αυτός δύναται ν' άπαλλάξη τής καταδιώξεως πάντα μετανοούντα.

Δι' έτέρου δακτυλογραφημένου έγγράφου κατηγορεί τους κομμουνιστάς έαμίτας, τουρκοβουλγάρους, ρωμανοβουλγάρους, σλαύους ψηλημένους εις τους έχθρούς του έλληνισμού κλπ. οί όποιοι έσφαξαν γυναίκας, παιδιά, ιερείς κλπ. έγκλήματα άπαίσια διαπράξαντες.

6. 2. Γερμανοί φοροϋντες ροϋχα πολιτικά, έλθόντες εις Δρομόνερον με αυτοκίνητον, έξελθόντες τούτου έπυροβόλησαν και έφόνευσαν 4 άνδρας, 1 γυναίκα και 1 παιδί, ή πράξις των οϋνων αυτή έκαμε γενική κατάπληξιν. Βδελυροί δολοφόνοι!!

12. 2. Συντεπεία συγκρούσεως έφονεύθη εις Καστέλλι εις έαμίτης Μπιτζανάκης έκ Ρουμάτων και εις έοκίτης Πάτερος υπό τινος Πέρου.

Τή έπεμβάσει φρονίμων άπεσοβήθησαν μεγαλύτερα κακά.

19. 2. Ματαίως περιμένεται επί ήμέρας τώρα τό άγγελ-

θέν φορτίον τροφίμων ἐκ Καναδά. Οἱ ἄνθρωποι πεινοῦν, ἔχουν ἐξαντληθεῖ, ἔγιναν σκελετοὶ καὶ τὰ μικρὰ προπάντων εἶναι ἀξιολύπητα νὰ κλαίουσιν καὶ ζητοῦσιν ψωμί μαμά, ψωμί μαμά.

27.2.1945 Οἱ Γερμανοὶ ἐδημοσίευσαν προκήρυξιν δι' ἧς καλοῦνται οἱ ἐν Χανίοις γεννηθέντες τὸ 1916—1918 νὰ παρουσιαζῶνται κάθε Τρίτην καὶ Πέμπτην εἰς τὴν Γερμανικὴν Ἀστυνομίαν. Αὐτὸ ἐγένετο διὰ ν' ἀνακαλύπτουν ποιοὶ φεύγουν εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ στρατόπεδα. Περιμένομεν ὅτι τὴν διαταγὴν αὐτὴν θὰ ἐπεκτείνουν ὅπου κυριαρχοῦν.

ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΑΠΟΚΟΡΩΝΟΥ ΤΕΛΕΙΑ ΓΥΜΝΩΣΙΣ

1.3. Εἰς Νέον Χωριὸν Ἀποκορώνου, ἐπειδὴ ἐφόνευσαν δύο Γερμανοὺς, οὗτοι διέταξαν πάντας τοὺς κατοίκους νὰ φύγωσιν ἀμέσως. Μετὰ τὴν φυγὴν τῶν, εἰσελθόντες οἱ Γερμανοὶ, τὸ ἐλεηλάτησαν παρέλαβον οἶνον, ἔλαιον, ροῦχα, κασσέλας, πρόβατα, ἡμίονους, βόας, ὄρνιθας, Ἰνδιάνους καὶ πᾶν ὅτι κινήτῶν εὔρον. Οἱ κάτοικοι μὴ παραλαβόντες εἰμὴ ὅτι ἐφόρουν, περιπλανώμενοι ἀνά τὰ ὄρη, γυμνοὶ καὶ πεινασμένοι, κλαίουσιν καὶ δόδύρωνται.

ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

3.3.1945 Ὁ Διοικητὴς Ἐπίσκοπος ἐπανελθὼν χθὲς μέσῳ Ἑρακλείου, ἀεροπορικῶς, ἐγνωστοποίησεν ὅτι ἐφρόντισεν περὶ ὄλων τῶν ἀναγκῶν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ὡς περὶ θεοῦ, χρημάτων δι' ὑπαλλήλους, σπόρου γαιομήλων, τροφίμων καὶ ὄλων ἐν γένει τῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ.

ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΙΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΩΝ

Αὕτη βαίνει καλῶς, τῶν ἀνδρῶν μεταβαινόντων εἰς Παλαιώχωραν πρὸς ἔνδυσιν, ὑπόδησιν καὶ ὄπλισμόν.

Θὰ ἰδρυθῶσι τρία Τάγματα, 2 ἐν Κισσάμῳ καὶ 1 ἐν Σελίνῳ. Τὸ ἐν θὰ ἐδρεύη εἰς Δελιανά, τὸ ἄλλο εἰς Δραπανιάν καὶ τὸ τοῦ Σελίνου εἰς Παλαιώχωραν. Εἰς Δραπανιάν θὰ Ταγματάρχῃ ὁ Γ. Ντιγριντής. Ὁ Ἀντ. Παπαδάκης ἐκ Δραπανιά, θὰ ἐποπτεύῃ Ταξίαρχος ὢν.

ΑΦΙΕΙΣ ΠΛΟΙΟΥ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

Τὸ ἀναμενόμενον πλοῖον ἀφίκετο μὲ 2 χιλ. τόννους σίτου, 150 τόννους ρεβύθια, 150 τόννους ρίζι, 150 τόννους φασόλια καὶ ἄλλα τινά.

Οἱ Ἴταλοι ἐξακολουθοῦν νὰ λιποτακτοῦν. 30 ἐλιποτάκτησαν ἐξ Ἐποκορώνου· πεινοῦν καὶ φεύγουν.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΙΤΑΛΟΥΣ

12.3. Δι' ἀερόπλάνων ἐρρίφθησαν προκηρύξεις προτρέπουσαι τοὺς Ἴταλοὺς νὰ λιποτακτῆσουν. Τί περιμένουν διὰ νὰ φύγουν διὰ τὴν Πατρίδα των;

ΕΛΕΓΧΟΣ ΥΠΟ ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ

15.3. Οἱ Γερμανοὶ προέβησαν εἰς ἔλεγχον τῶν κατοίκων εἰς Καμησιανὰ καὶ Σκουτελώνα διότι ἐβεβαιώθησαν ὅτι νέοι μετέβησαν εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ στρατόπεδα. Ἐνὸς Ἀνδρεάδακη ἀφήρσαν 800 ὄκ., οἴνου, ἐπίσης καὶ ἐν Σκουτελώνα ἄλλων διότι ἐγένοντο ἐπαναστάται.

16.3 1945 Αἱ συναλλαγαὶ ἤρχισαν πάλιν νὰ γίνωνται διὰ χρημάτων.

Ὁ λαὸς ἠσθάνθη μεγάλην ἀνακούφισιν ὡς ἐκ τῆς διανομῆς τροφίμων· κατ' ἄτομον 6 ὄκ., σίτου, 1 ὄκα φασολίων καὶ μισῆς ὄκας ὀρύζης. Μετὰ 15θήμερον βεβαιοῦται ὅτι θὰ διανεμηθῶσι καὶ ἄλλα. Μεγίστη εὐγνωμοσύνη ὀφειλομένη ἅπαντες εἰς τὸν Διεθνή Ἐρυθρὸν Σταυρὸν

ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΠΕΡΙ ΕΙΡΗΝΗΣ

23.3. Σήμερον ἐμάθομεν ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐζήτησαν εἰρήνην παρὰ τῶν συμμάχων μέσῳ τοῦ Πάπα.

ΛΙΠΟΤΑΞΙΑ ΙΤΑΛΩΝ ΕΚ ΣΠΗΛΙΑΣ

52) 28.3.1945 Σήμερον περὶ τὴν 12 μ.μ. οἱ Ἴταλοι Σπηλιάς, Δρακόνας, Ἐπισκοπῆς, Κολυμβαρίου καὶ Πλακαλώνων, κατόπιν συνεννοήσεώς των μετ' ἐπαναστατῶν, ἐλιποτάκτησαν διευθυθέντες εἰς Ραβδούχα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Καστέλλι. Οἱ Γερμανοὶ εἰδοποιηθέντες ἔσπευσαν πρὸς καταδίωξιν των ἀλλὰ ματαίως.

Οί Γερμανοί δι' αὐτοκινήτων τρέχοντες πρὸς Δρακόναν, πυροβολίσαντες, ἐφόνευσαν τὸν Ἰωάν. Σ. Φανδριδίην ὄπλαρχηγὸν καὶ ἐθνικόφρονα φανατικόν.

Οί Γερμανοί προχωρήσαντες ἐφθασαν μέχρι Ραβδούχα ἔνθα εὔρον τὸ αὐτοκίνητο τῶν Ἰταλῶν, αὐτοὺς δέ, εἶχον παραλάβει πλοιάρια ἐλθόντα ἐπὶ τούτῳ ἐκ Καστελλίου, καὶ τοὺς διέσωσαν ἐκεῖ.

Προχωροῦντες ἔτι περισσότερον πρὸς Ἀστρικαν, Καρρὲς καὶ Ἀνώσχηλην, προέβησαν εἰς τὸν φόνον δύο παιδῶν, εἰς Ἀστρικαν, 12—14 ἐτῶν. Εὐρόντες ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἐκεῖ ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ ἐπαναστατῶν ὑπὸ τοὺς Ἐμμ. Μαυρομάτην Ἐφεδρῶν ὑπολογὸν καὶ ὑπολογὸν Μαρκουλάκη, φονευθέντα. Οί Γερμανοί ὑποχρεώθησαν νὰ ὀπισθοχωρήσουν ἀφοῦ εἶχον ἀπώλειαν ὑπὲρ τοὺς 30. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἡμέτεροι, καίτοι νικηταί, εἶχον ἀρκετὰς ἀπώλειαν.

ΣΥΓΚΡΟΥΣΙΣ ΕΑΜ ΚΑΙ ΕΟΚ

4.4. Εἰς Ἀποκόρωνα ἐπῆλθεν σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων μὲ θύματα ἐκατέρωθεν. Ἐξ Ἡρακλείου ὑπὸ τῆς ἐλευθέρας Κυβερνήσεως, ὡς καὶ ἐκ Ρεθύμνης, ἐστάλησαν ἐνισχύσεις πρὸς τοὺς Ἐοκίτας, αἱ ὁποῖαι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ Συν)χου Π. Γύπαρη καταδιώξαντες τοὺς Ἐαμίτας τοὺς διέλυσαν.

8.4. Ὁ Πλαστήρας ἐμάθομεν ὅτι παρητήθη.

12.4 Ἠγγέλθη τὸ λυπηρὸν ἄγγελμα ὅτι ὁ Ροῦσβελτ ὁ μεγάλος φίλος τῆς Ἑλλάδος ἀπέθανεν.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΕΜΜ. ΤΖΑΝΑΚΑΚΗ

15.4.1945 Σήμερον ἡ Κοινότης Καστελλίου ἐτέλεσεν μνημόσυνον ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ ἐξόχου Κισσαμίτου Ἐμμ. Τζανακάκη Στρατηγοῦ ὑπουργοῦ κ.λ.π. ἀποθανόντος ἐν Καῖρφ πρὸ ἑνὸς ἔτους. Ὑπὲρ τὰς 3 χιλ. εἶχον ἔλθει ἐξ ὅλης τῆς Κισσάμου, Χανίων καὶ ἄλλων μερῶν. Ὁ Γυμνασιάρχης Σπυριδάκης ὠμίλησε πλέξας τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἐξόχου ἀνδρός, πατριώτου καὶ τετιμημένου ἀγωνιστοῦ.

ΠΝΙΓΜΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΦΟΥΡΝΑΡΑΚΗ

23.4. Λυτηράν ειδήσιν ἐμάθομεν σήμερον. Τὸν πνιγμὸν ἑνὸς ἀρίστου Κισσαμίτου, τοῦ Ἑλευθερίου Γ. Φουρναράκη ἐκ Σπηλιάς πτυχιούχου τῆς Ἀνωτάτης Ἐμπορικῆς καὶ Ἐφόρου Πειραιῶς. Νέος λαμπρὸς, μορφωμένος, ἀνθρώπος τέλειος, εὐγενῆς καὶ ἐθνικόφρων τὰ αἰσθήματα ἐπὶ νίγη ἔξωθεν τοῦ ἀκρωτηρίου Ροδωποῦ. Τὸ ἰδιαίτερόν του χωρίον ὡς καὶ πάντες οἱ γνωρίζοντες τὸν αἰμνηστον, κατελυπήθησαν διὰ τὴν ἀπώλειαν τοιοῦτου χρησίου ἀνδρός.

2.5. Μεσίσιος ἡ Γερμανικὴ σημαία ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Χίτλερ.

3.5.1945. Τὸ Βερολῖνον παρεδόθη.

17.5. Σήμερον ἀνεχώρησαν οἱ Γερμανοὶ ἐκ Μούλυτε καὶ περιχώρων παραλαβόντες πᾶν ὅ,τι εἶχον, ἀφοῦ ἔμειναν ἐπὶ 22 μῆνας ἐκεῖ καὶ διέπραξαν τόσους φόνους. Διὰ δυναμίτιδος κατέστρεψαν 4 τηλεβόλα. Ὅλα τὰ ἐπιπλα, σκευὴ, παληοντενεκέδες ἀκόμη παρέλαβον, ἢ ἄλλα ἔκαιον καὶ ἄλλα κατέστρεφον.

ΝΑΡΚΑΙ

22—30 Μαΐου Οἱ Γερμανοὶ φεύγοντες ἐγκατέλειψαν πολλὰ ναρκοπέδια, καὶ καθ' ἑκάστην μανθάνομεν ὅτι ἀνθρώποι ἐργαζόμενοι εἰς τὰ κτήματά των ἠζῶα διαβαίνοντα, προσκρούουν ἐπὶ συρμάτων ἐκ ναρκῶν, ἢ ἐβάδισαν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐκρηγνυόμενοι πολλοὺς ἐφόνευσαν. Δυστυχῶς πολλὰ ἔτη οἱ γερμανοὶ διὰ τῶν ἐγκαταλειφθεισῶν ναρκῶν θά ἐξακολουθοῦν νὰ φονεύουν Ἕλληνας.

31.5. 1945. Οἱ Γερμανοὶ φεύγουν ἐκ Κρήτης.

Ἐκκενοῦται τελείως ἡ Κρήτη ἐκ τῶν Γερμανῶν.

Ο ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

8. 10. Τὴν 2 Ἰουνίου ἐξῆλθεν εἰς Γωνιᾶν ὁ Ἐπίσκοπος Κισσάμου κ. Εὐδόκιμος ἀφοῦ ἐπὶ 4ετίαν ὄλην ἐδιώκετο καὶ ἦτο ἐξόριστος μετὰ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Παπαδάκη, Στρατ. Διοικητοῦ Φουντουλάκη καὶ τινῶν ἄλλων ἡγετῶν μετ' Ἀγγλων ἀξι-

ωματικῶν. Μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ὠμίλησεν δοξάσας τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Πατρίδος ἐκφράσας τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς συμμάχους καὶ εὐχηθεὶς ὑπὲρ ὁμονοίας καὶ προόδου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Μὴ θέλων νὰ ἐπεκταθῶ περισσότερο, σημειῶνῶ μόνον ἐδῶ ὅτι ὁ πόλεμος ἔληξεν διὰ τῆς ὑπογραφῆς ἀνακωχῆς μεταξὺ Συμμάχων καὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Χίτλερ, ἄνευ ὄρων.

Οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν εἰς ὄλα τὰ χωρία κρούονται διὰ τὸ Μέγιστον ἀγαθὸν τὴν ὑπογραφὴν ἀνακωχῆς τὴν 3ην Μαΐου, τὸ Βερολῖνον παρεδόθη εἰς τοὺς Ρώσους.

Ὁ Γεν. Διοικητὴς Κρήτης Μαν. Βολουδάκης περιμένεται ἐκ Ρεθύμνης. Ὁ τέως Γεν. Διοικητὴς ἐπίσκοπος Χανίων τοῦ ἀπέστειλε τὸ αὐτοκίνητό του πρὸς ἔλευσιν. Ὑπὸ ποίους ὄρους παρεδόθησαν οἱ γερμανοὶ τῆς Κρήτης δὲν ἔμαθον, ἀργότερα θὰ ἐξακριβώσω.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΚΡΗΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΡΗΤΑΣ

Δι' αὐτῆς τονίζει ὅτι πολλάκις εἶπεν, ὅτι οἱ γερμανοὶ ἦλθον εἰς Κρήτην καὶ Ἑλλάδα ὄχι πρὸς ὑποταγὴν τῆς ἀλλὰ πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἄγγλων, ὅτι ὁ Χίτλερ ἔπεσε μαχόμενος τὴν 1 Μαΐου (ψευδὲς ἠὺτοκτόνησεν βλέπων τὴν καταντίαν τῆς πολιτικῆς του καὶ Γερμανίας.) Ὅτι εἶναι γερμ. Στρατηγός, ἀλλὰ προπάντων στρατιώτης τοῦ καθήκοντος, ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι δυστυχία, θάνατος καὶ δεινά. Ἐν Κρήτῃ ὑπέφερον ὁ λαὸς πολλὰ, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ μεταχειρισθῶ βίαια μέσα, σκληρὰ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν δολιῶν καὶ ὑπόυλων ἐπιθέσεων, ἐλειεῖν ἔχθρων, τῶν μπολσεβίκων. Ἐν γερμανία τὰ δεινὰ ὅπου ἔπαθον εἶναι πολὺ περισσότερα. Σᾶς εὐχομαι ὅπως ἐπιδοθῆτε εἰς τὰ ἔργα σας καὶ ἐξυπηρετήσητε μόνον τὸν Ἑλληνισμόν. Αὐτὸς θὰ παλαίῃ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει καὶ εἰς μόνον γερμανὸς κατὰ τῶν μπολσεβίκων τῆς πανώλους αὐτῆς τῆς Ἀσίας. Ὁ Χίτλερ ἔπεσεν ἀλλ' αἱ συμβουλαὶ του θὰ μένουν καὶ μίαν ἡμέραν χάριν τοῦ πολιτισμοῦ θὰ ὑπερσχύσουν.

Σᾶς εὐχομαι καλὸν Πάσχα καὶ ἡμεῖς πάντοτε θ' ἀγωνιζόμεθα ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν τοῦ Χίτλερ.

Ζήτω ὁ Χίτλερ.

Οἱ Γερμανοὶ φεύγουν αἰχμάλωτοι πολέμου, ἀφοῦ ἔμειναν ἐν Κρήτῃ ἐπὶ πέντε ἔτη καὶ διέπραξαν τὰ φρικωδιέ-

στερα καὶ ἀπανθρωπότερα ἐγκλήματα, οὐδέποτε ὁ Κρητικὸς λαὸς ὡς καὶ ὁ Ἑλληνικὸς θὰ λημονήσωσιν τὰ κακουργήματά των ὅπως δὲν ἐλησμόνησαν καὶ τῶν Σαρακηνῶν (τοῦ 821—950). ὅπου εἰσέτι ὁ λαὸς λέγει Σαρακηνὸς παρμένει εἰς τὰ ἐρείπια πρὸς ἐκφοβισμόν τῶν παιδίων.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ

Δίκαιον καὶ καθῆκον μου ἐπιβεβλημένον θεωρῶ ὅπως παραθέσω, ἐν τῷ ἱστορικῷ μου ἡμερολογίῳ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, οἵτινες ἐκ τῶν πρώτων ἔλαβον μέρος, εἰργάσθησαν δροστηρίως μετὰ ζήλου, πατριωτισμοῦ καὶ ψυχραιμίας φυλακισθέντων πολλῶν ἢ τουφεκισθέντων ἀκόμη, ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως τῆς ὀργανώσεως τῆς Ἐπισημοῦ, κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τοῦ ἀνταρτικοῦ ἀγῶνος κατόπιν ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ἀπὸ τῆς κατασκοπεύσεως ἀρχικῶς τῶν ἐχθρῶν, σαμποτάζ, διάπρξιν φόνων κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τελειωτικῶς ὀργανώσεως στρατοῦ, διοικουμένου ὑπὸ ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν, πεπειρομένων, γενναίων καὶ τολμηροτάτων μέχρι κατωτέρων, καὶ ἐμφανίσεως εἰς τὴν πολεμικὴν σκηνὴν νεαρῶν Καπετάνιων, ἐφάμιλλων τῶν παλαιῶν Καπετάνιων τῶν ἐπαναστάσεων.

Εἶναι δύσκολος ἡ πλήρης ἐξακρίβωσις ἀπάντων, καὶ λόγῳ ἄμελείας παροχῆς ἐνίοτε πληροφοριῶν καὶ ἐκ μετριοφροσύνης πολλῶν μὴ θελώντων νὰ διαφημίζωσι τοὺς ἀγῶνας των.

Τὸ ἀνωτέρω ἀφοροῦν εἰδικῶς τὴν Κίσσημον μᾶλλον, μὴ δυνάμενος νὰ ἐξακριβώσω εἰμὴ ὀλίγα ἐκ τῶν ἄλλων Ἐπαρχιῶν.

ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΙΔΡΥΤΩΝ

Γεώργ. Ντιγρινιτῆς Ταγματ., Α. Πολυχρονίδης δημοδ. ἐφ. ὕψος. Ἄντ. Στυλιανουδάκης ὀμαδάρχης, Στυλ. Ἀθιτάκης ἐφ. ὕψος, Μαν. Κουριδάκης, Π. Νταράκης ὕψος, Ἰωάν. Γεωργακάκης (Πηγαδιανός), Ἰωάν. Νικηφοράκης ὕψος, Γ. Σπυριδογιάννης ἀρχηγός καὶ φρούραρχος Καστελλίου, Μαλανδράκης ἀνὸς, Μπογιαντζάκης δημοδ., Χαρίλ. Ραϊσιόκης δημοδ., Θεοφ. Χατζηδάκης δημοδ., Ἡλίας Μαργαρίτης ἱατρὸς (ἀρχίατρος) πλείστους τραυματίας θεραπεύσας, Στ. Ξηρουχάκης, Γ. Ψαρουδάκης ἀθόρυβος συνεργάτης, Σπ. Μαρής, Ἰωάν. Μπαντουράκης, Γ. Χούδαλης, Κ. Ξανθουδάκης, Ἐμμ. Περιστερᾶς, Γ. Χ. Μαρκαντώνης, Ἐμμ. Πανανάκης, Δημ. Κορνάρáκης, Ἐμμ. Κουκουράκης δημοδ., Παπᾶ Σπύρος Λίμνη, Ζαχ. Παπαδάκης δημοδ., Κυρ. Καμῆλος, Μιχ.

Καμήλος, Δημ. Πατεράκης Παλαιόκαστρον, Ἐμμ. Σγουρομάλης. Ἄντ. Παπαδάκης Ταξιάρχος Διοικητής, Θεόδ. Ραϊσάκης Διοικ. ἀνεξαρτ. τάγματος, Ἐμμ. Λυκοβαρδής ἀρχ. ὀμάδος, Ἄνικ. Κουκουλάς ὀμαδάρχης (τραυματισθεὶς ὡς καὶ τὰ δύο τοῦ παιδιᾶ), Κωνστ. Πατηνιώτης ἑφ. λοχαγὸς ἐκ Σφακοπηγαδίου, Γ. Σκευάκης τρχης ἐκ Τριῶν Ἀλωνίων, Σταῦρος Τσιλιμιγκάκης καὶ Κωνστ. Τσιλιμιγκάκης (φρουρᾶς Καστελλίου), Στυλ. Μ. Ἀναστασάκης (ἐπιμελητείας καταδιωχθεὶς), Γ. Κ. Χατζηδάκης Πλακαλώνων, Ἐμμ. Κουτουλάκης Νοχιῶν φονευθεὶς, Ἄντων. Κοκοτσάκης ὀμαδ. Δραπανιά γενναῖος πολεμιστῆς τραυματισθεὶς, Ν. Ἡλιάκης Ἐννέα Χωριά ὀμαδάρχης, Δ. Ἡλιάκης Στροβλῆς, φονευθεὶς ἐν τῇ μάχῃ Πλακαλώνων, Στ. Καμηλάκης Ἐννέα Χωριά, Ἐμμ. Μπρεδάκης ἀν. γός, Κωνστ. Μπερτίος παλαιὸς ὀπλαρχηγὸς ἐπιδείξας γενναϊότητα παραδειγματικῆν, Μιχ. Λιγοφυχάκης ἐκ Καστελλίου γενναῖος ὀμαδ. φονευθεὶς ἐν τῇ μάχῃ, Ἄντ. Βερικάκης καὶ Ἰωάν. Κουριτάκης ὀμαδάρχαι ἐκ Λουσακιῶν, Μιχ. Κορναράκης ἐκ Δραπανιά γενναῖος ὀμαδάρχης φονευθεὶς πολεμῶν, Στυλ. Μπονᾶτος ὀμαδ. ἐκ Δραπανιά, Γ. Ἀνδρεαδάκης ὀμαδ. ἐκ Καμησιανῶν, Ἰάκ. Σταματάκης καὶ δύο τοῦ υἱοῦ ὀμαδάρχης, Ἐμμ. Μαρκουλάκης, Κ. Λουλαδάκης, Ἐμμ. Φραντζεσκάκης ὄρχος, Ἐμμ. Χατζηδάκης ὄρχος, Ἰωάκ. Λατινάκης Ἠγούμενος ἐκ τῶν πρώτων ὀργανωτῶν, Ν. Χριστοδουλάκης ὄργ. Βαρθ. Παπαδοκωνσταντάκης ἐκ τῶν πρώτων ὀργανωτῶν. σύνδεσμος καὶ κοθοδηγητής, Θεοχ. Πλατανιανάκης ἐκ Κολυμβαρίου, Στ. Μαραγκουδάκης (ἐκ Καμάρας), Μιχ. Ἀναστασάκης ἱατρός ἐκ τῶν πρώτων ὀργανωτῶν καὶ μεμυμένων, δραστηρίως, καίτοι γέρον ἔργαζόμενος, Γ. Τσιλιμιγκάκης ἔργασθεὶς εἰς τὸ ζήτημα συλλογῆς τροφίμων μετ' ἄλλων, Ἐμμ. Λαγουδάκης, Γεώργ. Κοτσιφάκης Πρόεδρος, Χριστοδουλάκης ἑξ Ἀφράτων, Μανωλακάκης ἐκ Καμησιανῶν καὶ ἀδελφοὶ Χατζηδάκη ἑξ Ἐπισκοπῆς.

Η ΜΑΧΗ ΚΑΜΙΣΙΑΝΩΝ—ΤΑΥΡΩΝΙΤΗ ΚΑΙ ΤΑ ΔΕΙΝΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΕΠΙ ΚΑΤΟΧΗΣ

Ὅλον τὸ τμήμα τῆς βορείου παραλίας Γωνιᾶς τῆς Κρήτης, ἀπὸ Κολυμβάρι ἕως Ταυρωνίτη, εἶχεν ἐκκενωθεῖ ἀπὸ στρατιώτας, εἶχον συμπτυχθῆ ἀνατολικῶς τοῦ ἀεροδρομίου Μάλεμε καὶ μόνον μικρὰ δύναιμις φρουρᾶς εἶχε μείνει διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἀεροδρομίου. Ἐξημέρωσε ἡ 20ῃ Μαΐου ὁπότε ἤρχισε σφοδρὸς βομβαρδισμὸς εἰς τὰ πέριξ τοῦ ἀεροδρομίου χωρία, δηλαδὴ Σκουτελώνα, Ραπανιανᾶ, Καμισιανᾶ, Πολεμάρχι, Βλαχερωνίτισσα ἕως Μάλεμε. Σχεδὸν ἀνενόηλοι ἐβομβάρδιζον οἱ γερμανοὶ διότι ἀεροπλάνα ἀγγλικά δὲν ὑπῆρχον τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Μάλεμε.

Περὶ ὥραν 8ην πρωϊνὴν τῆς 20ῆς Μαΐου ἡμέραν Τρίτην, ἤρχισεν ἡ πτώσις τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν εἰς τὸ τελείως

ἀοπλον διαμέρισμα τῆς Κρήτης. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν οἵτινες ἔρριφθησαν τὴν πρώτην ἡμέραν ἀπὸ Κολυμβάρι ἕως Καμισιανὰ καὶ εἰς βάθος τριῶν χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν παραλίαν ὑπολογίζονται εἰς δύο χιλιάδας. Μόνον περίξ τοῦ χωρίου Καμισιανὰ ἔπεσαν χωρὶς ὑπερβολὴν ἄνω τῶν 300 ἀλεξιπτωτιστῶν, καθ' ἣν στιγμὴν οἱ κατοικοῦντες εἰς τὸ χωρίον τοῦτο εὐρίσκοντο ἐντὸς τῶν καταφυγίων.

Ἄλλαλάζοντες οἱ Οὐνοὶ καὶ πυροβολοῦντες περιήρχοντο τοὺς δρόμους τοῦ χωρίου καὶ ἄν συνήντων κανένα ἐξερχόμενον τοῦ καταφυγίου τὸν συνελάμβανον καὶ τὸν ᾧδήγουν εἰς τινὰ πλατείαν ὅπου περιέμενεν ἐκεῖ κάποιος ἀξιωματικὸς.

Ἐντὸς 15 λεπτῶν τῆς ὥρας ὅλοι οἱ κάτοικοι ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιὰ ἦσαν αἰχμάλωτοι. Μετὰ ἤρχισεν ἡ ἐπιλογή. Τοὺς νέους τοὺς ἔρριψαν ἀμέσως εἰς ἀγγαρίαν συλλέγοντες τὰ διάφορα πολεμοφόδια ποῦ εἶχον πέσει ἐκ τῶν ἀεροπλάνων καὶ τὰ μετέφερον εἰς τὴν γραμμὴν ποῦ ἐχάραξαν ἀπὸ παραλίαν Πλάκας, Ταυρωνίτη, Δέμπλα. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ εἰς τ' ἄλλα περίξ χωρία.

Ἀπέναντι εἰς τὴν γέφυραν Ταυρωνίτη, εἶχε τοποθετηθῆ ἡ ἀγγλικὴ φρουρὰ ἡ ὁποία ἀντέστη ὅλην τὴν ἡμέραν ὑποστηρίζουσα τὸ ἀεροδρόμιον. Τὴν δευτέραν ἡμέραν τὸ ἀεροδρόμιον κατόπιν ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως περιήλθεν εἰς τὴν κυριότητα τῶν ἐπιδρομέων, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὴν κατοχὴν των διότι πυροβόλα ἐκ Πλατανιᾶ—Γαλατᾶ καὶ Ἀγίου Λουκᾶ Χανίων ἔβαλον διαρκῶς κατὰ τοῦ ἀεροδρομίου ἕως ὅτου καὶ αὐτὰ ἐσίγησαν, κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ μάχη περίξ τοῦ ἀεροδρομίου, Μάλεμε, διεξήχθη μεταξὺ γερμανῶν, ἀγγλων, ζηλανδῶν καὶ ὑπὸ τινῶν ἐλευθέρων σκοπευτῶν οἵτινες ἐκλεφτοπολέμουν καθ' ὅλην τὴν πρώτην ἡμέραν. Τὴν δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν ἐκομίσθησαν καὶ ἄλλαι ἐνισχύσεις τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Αἱ ἐνισχύσεις ὑπολογίζονται εἰς διπλασίους τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν τῆς πρώτης ἡμέρας.

Τὴν τρίτην ἡμέραν ἔγινεν ἐκστρατεία τῶν γερμανῶν πρὸς τὰ Νότια. Καθ' ὅδον παρουσιάσθησαν ομάδες ἀνταρτῶν, ἐνίστε σταματῶντες τοὺς γερμανοὺς, ἐνίστε ὀπισθοχωροῦντες αὐτοὺς, ἕως ὅτου τῇ συμπράξει καὶ τῆς ἀεροπορίας οἱ πεζοὶ κατόπιν ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως εἰς Φλώρια οἱ γερμανοὶ ἐπροχώρησαν ἐντὸς τῆς Ἐπαρχίας Σελίνου.

“Όταν οί γερμανοί διά τῶν συχνῶν καί ἀδιαλείπτων βομβαρδισμῶν ἐξεμηδένισαν τήν ἀγγλικήν ἀεροπορίαν τότε πλέον ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ ἐπιχειρήσις τῆς καταλήψεως θά ἐπετύγχανεν. Μὲ ὅλην τήν γενναιότητα καί ἀνδρείαν πού ἐπέδειξαν οἱ τε Βρεττανοί Ζηλανδοί καί Ἑλληνες στρατιῶται ὡς καί οἱ ἐλεύθεροι σκοπευταί, ἡ ἐπικράτησις τῶν γερμανῶν συνετελέσθη ἐντὸς μιᾶς ἐβδομάδος.

Ἡ πρώτη μάχη πού ἔδωσαν οἱ γερμανοί ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Δυτικῆς Κρήτης ἦτο ἡ μάχη Ταυρωνίτη.

Κατὰ τήν μάχην ταύτην ἔπεσαν ἡρωϊκῶς τήν πρώτην ἡμέραν τῶν ἐπιχειρήσεων ὁ Μανωλακάκης Κωνῆνος τραυματίας τοῦ Ἀλβανικοῦ μετώπου ἐκ Καμισιανῶν ὡς καί ἕτεροι δέκα πέντε.

“Όσοι γερμανοί ἐσταμάτησαν ἐντὸς τῶν πέριξ τοῦ ἀεροδρομίου Μάλεμε χωρίων εὐρίσκοντο ἀενάως οὐχί ἐν ἐπιφυλακῇ ἀλλὰ εἰς μάχην πρὸς ἐλευθέρους σκοπευτάς. Οἱ γερμανοί διά λακτισμάτων ἔθραυον τὰς θύρας διὰ τὰ μένουσαν ἀνοικταί ὥστε νά εἰσέρχωνται αἰφνηδιαστικῶς πρὸς διαρπαγὴν, λεηλασίαν καί φόνους. Τόσον εἶχον τρομοκρατηθῆ οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων ὥστε δὲν ἐγνώριζον ἐάν θά ἔζων τήν ἐπομένην.

Αὐτὰ συνέβαινον ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας καί καθ’ ὅλην τήν Κρήτην ἤρχισαν τὰ μαρτύρια, αἱ τραγωδίαί καί οἱ θρῆνοι ὡς ἐκ τῆς ἀντιστάσεως ἦν εὖρον καί ἤρχισαν ἀμέσως τήν ἐκδίκησιν. Μεμονωμένους ἐτουφέκιζον, ὁμαδικῶς ἐξετέλουν διὰ κάποιαν βέβαια αἰτίαν. Ἐπὶ παραδείγματι εἰς τήν περιφέρειαν Ραπανιανῶν, Καμισιανῶν καί Ταυρωνίτη ἐτυφέκισαν ὁμαδικῶς δώδεκα τήν τρίτην Ἰουλίου 1941 εἰς θέσιν Πλάκα. Οἱ γερμανοί ἀφοῦ ἐκύκλωσαν κατὰ τήν αὐγὴν τῆς 3ης Ἰουλίου αἰφνηδιαστικῶς τὰ τρία χωρία συνέλαβον περὶ τοὺς 40 καί τοὺς ὠδήγησαν εἰς Πλάκαν εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου. Ἐκεῖ μετὰ πρόχειρον ἀνάκρισιν ἐξετέλεσαν 15 τοὺς ὁποίους ἔκριναν ἐκτελεστέους διὰ τήν πληρωμὴν τοῦ αἵματος τῶν δύο ἀεροπόρων. Ἐτυφεκίσθησαν δὲ εἰς Ἁγιαν διὰ σαμποτάζ οἱ Φραγκιουδάκης Χαράλαμπος ἐκ Ταυρωνίτου καί ὁ Καλογεράκης Κωνῆνος καί Κοκολινάκης Ἐμμανουήλ ἐκ Πολεμαρχίου. Ἀπὸ βομβαρδισμοῦ ἐβρονεύθησαν ἕξ (6) εἰς ἀεροδρόμιον.

Καταστροφαὶ κινητῶν καί ἀκινήτων ἐπὶ κατοχῆς ἐν Καμησιανᾷ. Συνελαμβάνοντο συχνάκις ἄνδρες, γυναῖκες,

παιδιά και μετά τὰς ἀνακρίσεις ἐξέλεγον τοὺς ζωηροτέρους νέους και τοὺς ἔστελλον εἰς τὰς φυλακὰς Ἀγυῖας, τὸ δὲ χωρίον ὀλόκληρον ἐπλήρωνεν ἕνα βαρὺ πρόστιμον εἰς εἶδος π.χ. 1000 ὀκάδες κρασί, 20 ἀρνιά ἢ 50 ὄρνιθες και 1000 αὐγά.

Ὅλοι ἔπαθον πολλὰς βασάνους και καταστροφὰς ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς ἀλλὰ περισσότερον ἔπαθον αἱ πλησίον τοῦ ἀεροδρομίου Κοινότητες Καμησιανῶν, Πολεμαρχίου και Ταυρωνίτη. Ὅσαι ἐπιδρομαὶ βομβαρδιστικῶν ἀεροπλάνων ἐγένοντο κατὰ τοῦ ἀεροδρομίου εἰς ὄλους ἐπλήρωναν κάτι αἱ πλησίον εὐρισκόμεναι Κοινότητες, π.χ. ἐφονεύοντο ἄνθρωποι, ζῶα ἢ κατεστρέφοντο οἰκίαι και δένδρα ἡμερα και καρποφόρα. Τίποτε δὲν ὠρίζεν ὁ γερμανοκρατούμενος ἔλλην. Ἐὰν ἐτόλμα νὰ καταγγείλῃ κανεὶς, εἰς ἀξιωματικόν, γερμανὸν στρατιώτην, ὅτι τοῦ ἔκλεψε ἢ διήρπασεν κάτι, ἐλάμβανε τὴν συνειθισμένην ἀπάντησιν ἀπὸ τὸν ἀξιωματικόν. «Οἱ γερμανοὶ στρατιῶται εἶναι καλοὶ διότι και ὡς πολῖται εἶναι ὁ καλλίτερος λαὸς τῆς Εὐρώπης». Ἀπεπέμπετο σκαιῶς ἢ ἐκρατεῖτο ἐπὶ τινὰς ὥρας πρὸς χλευασμὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Πρέπει νὰ τὸ ξέρουν ὅλοι ὅτι ὅσοι γερμανοὶ στρατιῶται προωρίζοντο διὰ τὴν Ἀφρικὴν ἐπέρασαν ἀπὸ τὰ Καμησιανὰ και ἐκάθησαν 2—5 ἡμέρας, ἕως ὅτου ταξιδεύσουν, ἀρπάζοντες και καταστρέφοντες τὰ ζῶα και τὰ κτήματα τῶν κατοίκων. Ἄνω τῶν 300 χιλιάδων ὑπολογίζονται οἱ εἰς Ἀφρικὴν ἀεροπορικῶς μεταφερθέντες γερμανοὶ στρατιῶται ἐκ τοῦ ἀεροδρομίου Μάλεμε.

ΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΩΤΩΝ

Ἐνῶ οἱ γερμανοὶ ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν πατριωτῶν Κρητῶν, ρίπτοντες αὐτοὺς εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα, νηστικούς και γυμνοὺς, οἱ ζωηρότεροι ἐξ αὐτῶν κατάρθωναν νὰ τοὺς ἀνατρέπουν τὰ σατανικά τους σχέδια και ἰδοὺ πῶς. Ἄλλοι τοὺς ἐκλεπτον πᾶν εἶδος τὸ ὅποιον ἐχρησιμοποιοῦν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ, ἄλλοι κατέστρεφον ὅτι δὲν κατάρθωναν νὰ κλέψουν και ἄλλοι ἐφυγάδευον γερμανοῖταλους στρατιώτας μὲ ὄλην τους τὴν ἐξάρτησιν και τοὺς μετέφερον εἰς τὰ ἀγγλικά ἢ ἑλληνικά φυλάκια, πράξεις λίαν ἐπικίνδυναι.

Διὰ τὴν τοιαύτην δρᾶσιν εἰς παντοειδεῖς καταστροφὰς, πολλοὶ νέοι ἐκ τῶν Κοινοτήτων, Καμησιανῶν, Ταυ-

ρωνίτου και Πολεμαρχίου συλληφθέντες έθανατώθησαν, όπως ο Φραγκιουδάκης Χαράλαμπ. εκ Ταυρωνίτου και ο Καλογεράκης Κων. εκ Πολεμαρχίου και οι οποίοι έξετελέστησαν ο μόν πρώτος εις Άγυιάν ο δέ δεύτερος έντός του άεροδρομίου Μάλεμε.

(Έκ των δοθεισών πληροφοριών υπό προκρίτων Καμισιανών και του δημοδιδασκάλου Ι. Σμυρλάκη).

Η ΜΑΧΗ ΜΟΥΛΕΤΕ—ΚΟΥΛΟΥΚΟΥΘΙΑΝΩΝ-ΒΟΥΚΟΛΙΩΝ

Την 20ην Μοΐου 1941 και περί την 10ην πρωϊνήν εκ των καταπεσόντων άλεξιπτωτιστών τέσσαρες έξ ών ο εις άξιωματικός εισήλθον εις τό χωρίον Μούλετε Κισσάμου με πλήρη όπλισμόν, άτομικά πολυβόλα και χειροβομβίδας. Εισηλθον εις τόν περίβολον της έκκλησίας και όπισθεν του Ιεροϋ ήπλωσαν την έρυθράν γερμανικήν σημαίαν, συγχρόνως συνεννοούμενοι διά σημάτων μετα των άεροπλάνων, ότι τό χωρίον κατελήφθη άμαχητί.

Οι Μουλετιανοί δέν ειχον όπλα διότι τά ειχον παραδώσει διά τό μέτωπον Άλβανίας. Τηλεφωνήσαντες εις Βουκολιές εις τόν σταθμόν Χωρικής κατέφθασαν μετ' όλιγην ώραν εις τό χωρίον χωροφύλακες υπό τόν Ένωμοτάρχη Μάρκον Στ. Περράκην και τους άντάρτας, οι Άνδρ. Αρχοντάκη, Σταύρ. Χαράλαμπάκη, Έμμ. Βαγιωνάκη, Νικόλ. Μαραγκουδάκη, Νικ. Φωτεινίδην και διαφόρων άλλων Μουλετιανών Ηλία Μαλανδράκη, Ιωάννη Καπετανάκη, Μανούσσην Κουριδάκη, Γεώργ. Μελετάκη, έφόνευσαν και τους τέσσαρας γερμανούς άλεξιπτωτιστάς μετ' άπειρα άντίστασιν δι' όπλων και χειροβομβίδων, έτραυμάτισαν σοβαρώς εις την κεφαλήν τόν Ηλίαν Μαλανδράκη, όστις έφόνευσε ένα εκ των άλεξιπτωτιστών. Όμοίως έτερον έφόνευσεν ο Νικ. Έμμ. Μαραγκουδάκης άγροφύλαξ.

Ο γερμανός άξιωματικός γίγας τό σώμα συναντήσας τόν Βασίλειον Κυρ. Γλυμιδάκην 20ετή νέον άοπλον του έκαμνε άνάκρισιν διά τόν φόνον των 3 γερμανών και ήτο έτοιμος νά τόν τουφεκίση, ότε ή άδελφή του Μαρία σπεύσασα ήρχισάν μίαν φοβεράν πάλιν μετα του γερμανού άξιωματικού όστις δις έπυροβόλησε κατ' αυτών διά πιστολίου, τραυμάτισας τόν Βασίλην εις την παλάμη. Η Μαρία μη πτοηθείσα απέσπασε τό άτομικόν πολυβόλον του γερμαν.

ἀξιοματικοῦ καὶ δι' αὐτοῦ κτυπήσασα εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦτον τὸν παρέλυσεν. Εὐθὺς ἀμέσως καὶ ἐνῶ ἀκόμη συνεκρατεῖτο, ὁ γερμανὸς, προσέτρεξεν ὁ ἐλευθέρως σκοπευτῆς Νικόλαος Φωτεινίδης ἐξ Ἐπάνω—Κεφάλας Κισσάμου ὅστου τὸν ἐμαχαίρωσε ἐπὶ τῆς ὤμοπλάτης. Γιαρ' ὄλην τὴν αἱμορραγίαν ὁ γερμανὸς Γολιάθ ἀνθίστατο ὅποτε καταφθάσας ὁ ἐκ Μούλετε Μανουῖσος Λ. Κουριδάκης διὰ ὄπλου γκρά, τὸν ἐφόνευσε βοηθήσαντος καὶ τοῦ Γεωργ. Κ. Μελετάκη.

Ἄτεροι 3—4 γερμανοὶ ἐφονεύθησαν εἰς τὸ χωρίον Σφενδουλιάνα εἰς τὰ ἐλαιόδενδρα ποῦ ἐκάθηντο ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος Νικολ. Κ. Κουριδάκη ἢ Νταλιάνη καὶ ἄλλων ἐλευθέρων σκοπευτῶν ἐκ Παλ. Ρουμάτων καὶ ἀλλαχοῦ Μπμπολάκιδων, Μπιτζάνιδων, Φωτεινιδίδων κλπ.

Τὴν 21 Μαΐου δεκάς μοτοσυκλετιστῶν ἐφθασε εἰς συνοικισμὸν Κουλουκουθιανὰ Μούλετε, ὅπου καὶ συνεκρούσθησαν πρὸς Κρήτας. Εἰς τὴν σύγκρουσιν αὐτὴν ἔλαβον μέρος ὁ Ἄγγελῆς Μενεγάκης ἐκ Γαβαλομουρίου ὅστις καὶ ἐφονεύθη, καὶ οἱ Γεώργιος Παπαδάκης 70εις, Ἐμμ. Κουβεδάκης, Γεώργ. Δαμουλάκης καὶ Εὐστράτιος Τσόντος, ἐπιδείξας κατὰ τὴν μάχην τόλμην καὶ πρωτοβουλίαν φονεύσας διὰ τοῦ κυνηγετικοῦ δικάνου, ἔλλειπει πολεμικοῦ ἕνα ἀλεξιπτωτιστὴν. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἐφόνευσαν οἱ καταφθάσαντες εἰς ἀρκετὸν ἀριθμὸν γερμανοὶ ἀλεξιπτωτισταὶ τὸν γέροντα ὄχι πολεμιστὴν ἐκ Μούλετε Μιχ. Ν. Ἄγγελάκη καὶ δύο ἀδελφοὺς Δερμιτζάκη ἐκ Χανίων, ἐκ Βουκολιῶν καὶ ἄλλων χωρίων σπεύσαντες καὶ ἄλλοι διάφοροι ἐλευθέροι σκοπευταὶ πρὸς τοὺς πυροβολισμοὺς εἰς Κουλουκουθιανὰ ἔδραμον πρὸς βοήθειαν τῶν ἡμετέρων ἐν οἷς καὶ ὁ ἐκ Σελίνου λοχίας πεζ. Ἰωάννης Λαζόπουλος ὅστις μετ' ἄλλων Γαβαλομουριανῶν ἐκ τοῦ νερόμυλου τῶν Κουλουκουθιανῶν, ἐπολέμησιν γενναίως, πρὸς παρεμπόδισιν τῆς πορείας τῶν γερμανῶν πρὸς Βουκολιαῖς καὶ ἐτραυμάτισαν σοβαρῶς ἕνα γερμανόν, ἀλλὰ πλαγιοβληθεὶς ἐκ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ Ταυρωνίτου ἐφονεύθη.

Εἰς Νέμπρος πάλιν ἀνεχαιτίσθησαν ἐπ' ὀλίγον οἱ μοτοσυκλετισταὶ ὑπὸ ἐλευθέρων σκοπευτῶν ἀλλὰ διελθόντες διὰ Βουκολιῶν κατηθύνθησαν εἰς Σέλινον. Εἰς τὴν μάχην Μούλετε—Κουλουκουθιανῶν—Νέμπρους ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς 12 γερμανοὶ ἀλεξιπτωτισταί. Ἐν Βουκολιαῖς ἐφονεύ-

θησαν ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁ Γεώργιος Γουλιέλμος, Ἰωαν. Ζω-
γραφάκης καὶ ἕτερος νέος ἀπὸ Δελιανὰ πολεμοῦντες.

ΜΑΧΑΙ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΔΡΟΜΟΝΕΡΟΥ—ΚΑΚΟΠΕΤΡΟΥ

Προχωρήσαντες μ.μ. τῆς 21 Μαΐου οἱ γερμανοὶ πρὸς τὸ Δρομόνερον—Φωτακάδο καὶ Κακόπετρον εἶδον ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν ἐκ τῶν πέριξ χωρίων δραμόντων ἐκεῖ, ἔνθα γενομένης μάχης, ἔπασαν ὁ γερμανοὶ καὶ ἐτραυματίσθησαν 8, ἐξαναγκασθέντες ν' ἀνακόψουν τὴν πορείαν των, ἀλλ' ἐνισχυθέντες ἐπροχώρησαν βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν βομβαρδιστικῶν. Καταλαβόντες τὸν συνοικισμόν τοῦ Δρομονέρου ἐπυρπόλησαν ἀμέσως 6 οἰκίας, φονεύσαντες 6 ἄνδρας, παιδιὰ καὶ γυναῖκας.

Φθάσαντες εἰς Κακόπετρον, κατόπιν πεισματώδους ἀντιστάσεως πρὸς τοὺς Κρήτας, βοηθούμενοι πάντοτε ὑπὸ τῶν βομβαρδιστικῶν, ἔκαυσαν οἰκίας καὶ προέβησαν εἰς φόνους γερόντων, γυναικῶν καὶ τραυματισμοὺς ἔτι.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω συγκρούσεις ἐφονεύθησαν 18 ἐκ τῶν ἡμετέρων οἵτινες ἀναφέρονται ἐν τῷ γενικῷ καταλόγῳ ἀλλαχοῦ.

Πλὴν τῶν ἐν Δρομονέρῳ πεσόντων ἐχθρῶν ἐτέθησαν ἐκτὸς μάχης καὶ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Κακοπέτρου ἕτεροι 18 γερμανοὶ. Γενόμενοι τῶν θέσεων αὐτῶν, οἱ γερμανοὶ, κύριοι, κατόπιν τόσων ἀπωλειῶν των, ἐπροχώρησαν, μοτοσυκλετιστοὶ καὶ πεζοί, πρὸς τὸ Σέλινον ἐνισχυθέντες ἔτι καὶ ὑπὸ νέων ἀλεξιπτωτιστῶν.

Ὡς ἐκ τῆς ἀναπτυχθείσης μεγαλυτέρας δράσεως τῶν ἐπαναστατῶν οἱ γερμανοὶ κατὰ μῆνα Αὐγούστον 1944 προέβησαν εἰς ἐξορμήσεις πρὸς διαφόρους τομεῖς πρὸς καταδίωξιν, σύλληψιν καὶ ἐκμηδένισιν τῶν ἐπαναστατῶν. Εἰς ἐξορμησιν λοιπὸν, μὲ τάνκς, πολυβόλα, ὄλμους καὶ πυροβολικὸν πρὸς τὸ Κακόπετρον καὶ Π. Ρούματα τὴν 28ην Αὐγούστου 1944 ἐφονεύθησαν ἐν τῇ μάχῃ ἢ ἐτουφεκίσθησαν ὡς ἄμηροι ἔπειτα, ἀφοῦ ἀνδρείως ἐπολέμησαν, ὑπὲρ τοῦς 50 ὑπὲρ τῆς Πατρίδος καὶ Ἐλευθερίας, ὧν τὰ ὀνόματα ἀναφέρω ἐν τῷ Γεν. Καταλόγῳ.

Εἶναι δὲ καὶ γνωστὸν ἐκ τῆς Ἱστορίας, ὅτι τὸ ἐπίλεκτον ἐκεῖνον διαμέρισμα τῆς Κισσάμου, τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν Τούρκων, κατὰ τὰς ἐπα-

ναστάσεις 1821—1866—78, 1896—97 καὶ 1912—1921 καὶ 1941' ἐντὸς τῆς Κρήτης, εἰς δὲ τὰ πεδία τῶν μαχῶν, καὶ εἰς Μακεδονίαν, Ἀλβανίαν κλπ. Ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ σεμνοί, μετριόφρονες ἀλλ' ἀληθεῖς ἥρωες Κισσαμίται (προσφέροντες ὡς ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μέγαν ἀριθμὸν πολεμιστῶν) οἱ ἀντισταθέντες λοιπὸν κάτοικοι αὐτοῦ εἰς τὰ προαύλια τῶν ἀγρῶν καὶ οἰκιῶν τῶν, πολεμοῦντες γενναίως καὶ μαχόμενοι κατὰ πολὺ ὑπερέτερον, ἐτίμησαν ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἱστορίαν, διότι ἂν καὶ ἐδεκατίσθησαν, ἂν καὶ ἔπιπτον πρὸ τῶν τέκνων καὶ οἰκείων τῶν καὶ ἐβλεπον καὶ τὰς οἰκίας τῶν πυρπολουμένας δὲν ὑπεχώρουν. Οἱ ἐχθροὶ ἐξηγόρασαν ἀκριβώτατα τὴν νίκην, ὅπως ὁ Πύρος ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἂν καὶ νικηταὶ παραλαβόντες τοὺς φονευθέντας καὶ τραυματίας τῶν ἄνω τῶν 26, ἐπέστρεψαν εἰς τὰς βάσεις τῶν εἰς τὰ Πεδινὰ χωρία.

ΜΑΧΗ ΦΛΩΡΙΩΝ

Κατὰ τὴν 23ην καὶ 24ην Μαΐου 1941 οἱ Γερμανοὶ ἐξορμήσαντες μετὰ τριῶν αὐτοκινήτων, ὑπὲρ τοὺς 80 μετὰ ὄλων, βαρέων πολυβόλων καὶ αὐτομάτων, ἐπολιόρησαν τὸ χωρίον, ἄλλοι δὲ προχωρήσαντες διὰ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ συνεκρούσθησαν κατὰ τὴν 20ην Μαΐου πρὸς ὀλίγους Φλωριανοὺς εὐρεθέντας ἐκεῖ, ἐνῶ δὲ ἡ μάχη διήρκει οἱ ἐχθροὶ πύλιαριθμότεροι εἶχον καύσει ἄρκετὰς οἰκίας τῶν Νταμουλάκιδων, Κατσιφαράκιδων, Μωραϊτάκιδων, Γεωργιλάκη καὶ τὸ Δημοτ. Σχολεῖον καὶ εἶχον φονευθεῖ ἄρκετοὶ ἐκατέρωθεν κατέφθασαν ἐνισχύσεις ἐκ Παλαιῶν Ρουμάτων ὑπὲρ τοὺς 30, ἐκ Σασάλου δὲ καὶ Ἐννέα Χωρίων ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι καὶ ἐκ Σελίνου ὑπὲρ τοὺς δέκα πέντε.

Δυστυχῶς εἰς τὴν σύγκρουσιν αὐτὴν, δὲν ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς οὐδεὶς σοβαρὸς καπετάνιος τῶν χωρικῶν. Ἡ σύγκρουσις ἐπεξετάθη μέχρι θέσεως Ἀναβος Σελίνου ἐνθα οἱ ἐπαναστάται ἔκαυσαν ἓνα αὐτοκίνητον, ὅπως ἐκάη καὶ ἕτερον εἰς τὰ Φλώρια ἐξῶθεν τῆς οἰκίας τῶν ἀδελφῶν Γεωργιαδάκηδων. Κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἐφονεύθησαν 8 γερμανοὶ ἠχημαλωτίσθησαν δὲ ἑπτὰ (7) οὓς παρέλαβον οἱ **Σασσαλιῶται καὶ Ἐννεαχωριανοί**. Ἐγένοντο αἰτία αὐτοὶ νὰ σωθῶσιν τοῦ τουφεκισμοῦ. Ἐννεαχωριανοὶ κατόπιν συνεπέειχα τῆς διασώσεως τῶν γερμανῶν ὡς ἀνωτέρω αἰχημαλώτων. Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐφονεύθησαν Κ. Καστάνης, ἐκ Συ-

ρικαρίου Κισσάμου, Έμμ. Ποντικάκης από Δρύς, Μαθιουδάκης εκ Σπίνας (τραυματίας), Λιονάκης εκ Φλωρίων, Κ. Μπιτζανάκης εκ Π. Ρουμάτων, Δ. Καντανολέων εκ Δρομονέρου, Ι. Λουφαρδάκης εκ Π. Ρουμάτων, Β. Σγουράκης, Γ. Στρατουδάκης και Εύτυχ. Παπουτσάκης εκ Ρουμάτων.

Είς την μάχην ταύτην καθ' ἣν ἔλαβον μέρος Κισσαμίται ὑπὲρ τοὺς 50, Σελινιώται 15, Σασσαλιώται καὶ Ἐννεαχωριανοὶ 40 ἔδειξαν μεγάλην γενναϊότητα ἅπαντες. Ἐσταμάτησαν τοὺς γερμανοὺς, καὶ μόνον κατόπιν ἐνισχύσεώς των, ἠδυνήθησαν νὰ προχωρήσουν πρὸς τὸ Σέλιον, ἔνθα ἔδειξαν πάλιν τὴν ἀγριότητα καὶ κακοῦργα ἐνστικτὰ των καύσαντες 15 οἰκίας καὶ φονεύσαντες γυναῖκας καὶ παιδιὰ, ἐνῶ οἱ ἡμέτεροι διέσωσαν 7 γερμανοὺς αἰχμαλώτους.

Μετὰ τὴν κατάληψιν καὶ τῶν Φλωρίων, προχωρήσαντες οἱ γερμ. ἔφθασαν πρὸ τῆς Κανδάνου τὴν ὁποίαν κατόπιν ἀντιστάσεως ἰσχυρᾶς τὴν 24 καὶ 25 Μαΐου κατέλαβον, πεσόντων ἑκατέρωθεν ἀρκετῶν, καταστρέψαντες ἐντελῶς καὶ πυρπολήσαντες αὐτήν.

Μεταβαίνων τις ἐκ Δρομονέρου εἰς Σέλιον θὰ συναντήσῃ εἰς πολλὰ μέρη πλάκας καὶ σταυροὺς, δηλωτικoὺς τῶν σημείων ἐφ' ὧν ἔπεσαν καὶ ἐνεταφιάσθησαν, γενναῖοι μαχηταί. Τοιοῦτους τάφους συναντῶμεν ὀλίγον ἄνω τοῦ Κακοπέτρου, ἐφ' οὗ ἀπαγχονισθεῖς, ἐτουφεκίσθη ἅμα ὁ Γερωνυμάκης εκ Καλαμίου Κισσάμου, ὡς ἐπικίνδυνος κατὰ σκοπὸν καὶ ἑτέρους συναντῶμεν εἰς Φλώρια, Ἄναβον καὶ Κάνδανον. Τὴν ὥραιαν καὶ ἱστορικὴν ταύτην κωμῶπολιν ἐπυρπόλησαν καὶ κατερείπωσαν τελείως οἱ γερμ. εἰς ἀντίποινα ὡς ἐκ τῆς γενναίας καὶ ἠρωϊκῆς ἀντιστάσεως ἦν εἶδρον εἰς Ἄναβον καὶ Φλώρια ὡς καὶ πρὸ τῆς Κανδάνου ἐκ τῶν κατοίκων τῆς, κατὰ τοῦ 1941, τὸν Μάϊον καὶ Ἰούνιον σπευσάντων ἐκεῖ. Οἱ γερμανοὶ ἐτουφέκισαν ὕστερον ἐκδικούμενοι 21 Κανδανιώτας. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐχθρότης των, ὡς ἐκ τῶν ἀντισταθέντων ἐλευθέρων σκοπευτῶν εἰς Φλώρια, Ἄναβον καὶ Κάνδανον, ὥστε ἔστησαν ἐν τῇ πλατεῖᾳ καὶ πλάκαν ἀναμνηστικὴν λέγουσα γερμανιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ ὅτι «ἐδῶ ἔκειτο ἡ Κάνδανος ἀλλ' οὐδέποτε πλέον θ' ἀνοικοδομηθῆ».

Ἡ πλάξ αὕτη εἶναι λίαν τιμητικὴ καὶ ἀνεκτιμήτου ἱστορικῆς σημασίας διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἀγῶνας τῶν Σελινιωτῶν καὶ ἄλλων συναγωνιστῶν των.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κανδάνου οἱ γερμανοὶ προχωρήσαντες κατέλαβον ὁλόκληρον τὸ Σέλινον, (κατ' ἀξιολογίαν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ ἐφ' οὗ ὕψους ἐκ Φωτακάδου Μ. Λαγουδάκη λαβόντος μέρος καὶ εἰς τὰς μάχας καὶ καθ' ὅλα ἀρίστου πατριώτου καθ' ὅλους τοὺς ὑπὲρ Πατρίδος Ἀγῶνας) ἀρχικῶς συναντῶντες ὄχι σοβαρὰν ἀντίστασιν, ἀλλὰ μεμονωμένας μάλλον ἀνταρτικὰς ἐπιθέσεις, ἐξ ὧν εἶχον ἀρκετὰς ἀπωλείας ἀμφότερα τὰ μέρη.

Εἰς τὴν Μαδάρα «Λευκὰ Ὅρη» καὶ εἰς τὸ πλησίον χωρίον, Κουστογέρακο ἐγένοντο συχνὰ συμπλοκαὶ μεγαλύτεραι, τὰς ὁποίας ἐνίσχυον ποικιλοτρόπως ἐκεῖ, ἀποβιβασόμενοι ἄγγλοι μετὰ τὴν κατάληψιν. Λόγω δὲ τῶν συχνῶν ἀπωλειῶν τῶν οἱ γερμανοὶ, ὡς ἐκ τῶν συχνῶν συγκρούσεων μὲ τοὺς ἀντάρτας, καὶ τοῦ φόνου τοῦ γερμανοῦ ἀξιωματικοῦ Χάντς εἰς Τεμένια, οἱ ἐχθροὶ ἀντεκδικούμενοι, ἐλεηλάτησαν καὶ κατερείπωσαν καὶ ἄλλα χωρία τοῦ Σελίνου, ὡς τὸ Κουστογέρακο, Λειβαδὰ καὶ Μοῖνην καὶ ἄλλα πρὸς τὰ Ἀνατ. τοῦ Σελίνου τῶν ὁποίων τὰ πάντα διήρπασαν κινητὰ ρουχισμὸν καὶ κτήνη.

ΜΑΧΗ ΝΩΠΗΓΕΙΩΝ—ΔΡΑΠΑΝΙΑ ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Οἱ γερμανοὶ ἀλεξιπτωτισταὶ κατελθόντες εἰς τὴν πεδιάδα Κολυμβαρίου—Ταυρωνίτη τὴν 8.30' π.μ. 20ης Μαΐου 1941 ἐκυριάρχησαν ἐν τοῖς πεδινοῖς αὐτοῖς μέρεσιν, μὴ εὐρόντες δὲ ἢ μικρὰν ἀντίστασιν, **ἐλλείψει ἀνδρῶν καὶ ὀπλῶν προπάντων**. Ἐκατοντάδες μόνον τουφεκισμοὶ ἐρρίφθησαν ἀπὸ τοὺς Εὐέλπιδας φονευθέντων καὶ 4 ἐκ τῶν ἀντισταθέντων, εἰς τὰ ὑψώματα Γωνιάς καὶ Κολυμβαρίου, τὰ ὅπλα τῶν πυρομαχικά, τρόφιμα καὶ αὐτὰς τὰς ἀποσκευὰς τῶν ἀφήσαντες θέσεις ὄχυράς, ἔνθα οἱ Κρήτες εἰς τὰ 1821 ἐπολέμησαν γενναίως μὲ τὰ ὀπισθογεμῆ ὅπλα τῶν καὶ μὲ τὰ ραβδιά, κατὰ Τουρκοαἰγυπτιακῶν στρατευμάτων ἀναχαιτῆσαντες ἐπὶ ἡμέρας τὸν ἐχθρόν. Εἰς πολίτην ὁ Νικ. Μαρκοῦλάκης ἀπὸ Γρημβηλιανὰ μὲ κυνηγετικὸν ὄπλον μετὰ 3—4 ἄλλων ἐνόπλων τρέχοντες νὰ καταλάβωσι θέσεις πρὸς ἀναχαίτησιν τῶν γερμανῶν, ἐφονεύθησαν ὡς καὶ δύο γυναῖκες, αἱ Ζερβουδάκη καὶ Δεσποτάκη.

Εἰς Καμησιανὰ ἐλάχιστα τουφεκιστὰς ἐρρίφθησαν ἐλ-

λείπει ὄπλων, φονευθέντος τοῦ τελειοφοίτου Οἴκον. Ἐπισημῶν Κων. Χ. Μανωλακάκη λαμπροῦ νέου καὶ μὲ μέλλον εὐρύ, καὶ ἄλλων. Εἰς Σηλιάν ἐκτύπησαν μὲ λίθους 2 γερμανούς, ἐρρίφθησαν δὲ καὶ ὀλίγοι πυροβολισμοὶ ἐλλείπει ὄπλων, ὡς ἐκ τούτου τὸ χωρίον ἀμέσως ἐβomberδίσθη ἐρειπωθεισῶν πλείστων οἰκιῶν, καὶ πολλῶν ἐκτάσεων περίξ ἀξιοποιημένων καταστραφεισῶν.

Ἐνῶ οἱ πρῶτοι ἀλεξιπτωτισταὶ φθάσαντες εἰς Ταυρωλίτην συνεπλάκησαν μὲ τοὺς ἄγγλους, κρατοῦντας τὸ ἀεροδρόμιον καὶ τὰς ἀντιπέραν τῆς γεφύρας τοῦ ποταμοῦ λοφοσειράς, τὰ ἐπιβατικά ἀεροπλάνα συνεχῶς κατεβίβαζον ἄνδρας καὶ ἡ μάχη ἐσυνεχίζετο, ὁμὰς ἐπὶ ποδηλάτων καὶ μοτοσυκλετῶν ἐστράφη πρὸς δυσμάς, διὰ Καμάρας—Πλακαλώνων, πρὸς τὸ τμήμα Καστελλίου πολυβολούσα. Ὁ παπᾶ Ἀντώνιος Πρωτογεράκης μὲ 4 ἄλλους κρατοῦντες ράβδους καὶ ὄπλα παλαιά, σπεύδοντες εἰς θέσιν Βένι, πρὸς τοὺς πολυβολοῦντας γερμανούς, δι' ἀντίστασιν, ἐν ἄκαρρῳ ἐφονεύθησαν.

Πληροφορηθέντες οἱ γερμανοὶ ὅτι εἰς Δραπανιὰν καὶ Καστέλλι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ πολῖται μάχονται γενναίως ἐκμηδενίσαντες τελείως τοὺς ἀλεξιπτωτιστάς ἔστειλαν δυνάμεις ἰσχυράς πρὸς ἐνίσχυσιν, αἱ ὁποῖα ὁμῶς εὐρον γενναίαν ἀντίστασιν εἰς Πλακαλώνα καὶ Κουκουναράν.

Οἱ Κρήτες, τῶν περίξ χωρίων, μόλις οἱ ἐχθροὶ ἐφθάναν εἰς μέρη κάπως φυσικῶς ὄχυρά, καίτοι ἄοπλοι ἐκ τῶν ἐνόντων ἀνθίσταντο. Ἐδῶ κοντὰ πρῶτον καὶ εἰς Δραπανιά ἤρχισεν ἡ μάχη τῆς Κρήτης. Ὅμὰς 35—40 ἐκ Πλακαλώνων καὶ Λυριδιανῶν καὶ ἰσάριθμοι ἐκ Δραπανιά, Ρόκας, Περβολάκια καὶ ἄλλων περιχώρων κρατοῦντες θέσεις ἀνεχαίτησαν τοὺς προχωροῦντας ἐχθροὺς φονεύσαντες ὑπὲρ τοὺς δέκα καὶ δώσαντες καιρὸν εἰς τὰ γυναικόπαιδα νὰ διασωθοῦν. Ἡ ἐπίθεσις ἐπαναληφθεῖσα τὴν ἐπομένην 21ην Μαΐου ἐπέτυχε διὰ δυνάμεως 500 ἀνδρῶν νὰ ἀπωθήσουν τοὺς ἡμετέρους, ἐξ ὧν ἐφονεύθησαν οἱ Στ. Σταυρουλάκης Τζανῆς Φανδρίδης, Π. Πετράκης καὶ ἄλλοι, ἐκ δὲ τῶν γερμανῶν ἄνω τῶν δέκα πέντε.

Οἱ γερμανοὶ τὴν πρώτην ἡμέραν εἰς Δραπανιά καὶ δυτικῶς πρὸς τὸ Καστέλλι εὐρόντες ἰσχυροτάτην καὶ γενναίαν ἀντίστασιν τελείως ἐξεμυδενίσθησαν φονευθέντων περισσότερων τῶν 70. Ἐκ τῶν ἡμετέρων δὲ οἱ Πατεράκης Δ. εἰς μάχην Κουκουναράς. Εἰς συμπλοκὰς Νοπη

γείων, Κωλένη Καμάρα, Πλατανάκι και πεδιάδα Ἰαρθάνου (Νωπηγειανοῦ) οἱ κάτωθι γενναίως μαχόμενοι 24, ὧν τὰ ὀνόματα σημειοῦνται ἐν τῷ καταλόγῳ φονευθέντων Κισσαμιτῶν φονεύοντες ἐχθροῦς καίτοι τελειότερον ἐξωπλισμένους.

Οἱ ἀνωτέρω μαχόμενοι σῶμα πρὸς σῶμα, καίτοι γέροντες οἱ πλείστοι καὶ μὲ ἀτελέστατον ὄπλισμόν κατὰ νεαρῶν εὐρώστων καὶ τελειότατα ἐξωπλισμένων ἐχθρῶν, εἶναι οἱ πρῶτοι ἥρωες τῆς μάχης τῆς Κρήτης, ἀπὸ Κουκουναρά, Κωλένη Καμάρας, Νωπήγεια, ἐντὸς τοῦ χωρίου πεδιάδαν Ἰαρθάνου ποταμοῦ μέχρι Κωμυπόλεως Καστελλίου εἰς θέσιν Ἁγίου Ἀντώνιον, ὅπου ἐνωθέντες μετ' ἄλλων προσκόπων μαχητῶν καὶ τοῦ γέροντος ἀλλὰ γενναίου παλαιοῦ ὄπλαρχηγοῦ Κωνστ. Μπερτίου δείξαντος πρωτοβουλίαν καὶ ἀνδρείαν ἀξιοθαύμαστον, ἐκ Καστελλίου, Παλαιοκάστρου, Λουσακιῶν, Χαρχαλιανῶν, Βουλγάρω, Ποταμίδος καὶ στρατιωτῶν Κρητῶν καὶ ἐξ Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἐπολέμησαν ἀνδρείοτατα καὶ μόνον εἰς τοὺς ἐκ τῶν ἀναριθμητῶν ἀεροπλάνων βομβαρδισμοὺς καὶ τὴν ἔλλειψιν φυσιογῶν ὑποκόψαντες.

Ἐπειδὴ ἡ ἀντίστασις κατὰ πρῶτον ἐνεφανίσθη εἰς Κουκουναρὰν καὶ περιφέρειαν Δραπανιά μέχρι Καστελλίου Κισσάμου, οἱ γερμανοὶ ἐξεδήλωσαν ὅλα τὰ θηριώδη καὶ ἀπάνθρωπα ἐνστικτὰ των, κατὰ τῶν χωρίων καὶ τῶν κατοίκων κατακρημίσαντες 70 οἰκίας, καὶ διαρπάσαντες σκευὴ ἐπιπλα, ῥουχισμόν, ἔλαιον πολλῶν χιλιάδων λιρῶν ὡς καὶ πλείστα ἐμπορεύματα Κατερείπωσαν ὀλόκληρον τὸν συνοικισμόν Πατινιώτῃ μετὰ 14 οἰκιῶν ὡς ἀνηκουσθῶν εἰς τὸν Δραπανιά· διότι ἀπ' ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἤρχισεν ἡ συντριπτικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς οἱ Δραπανιανοὶ καὶ Καστελλιανοὶ ἀπεφάσισαν ὡς κεντρικώτερον μέρος ν' ἀνεγείρουν στήλην ἀξίαν λόγου εἰς ἀνάμνησιν τῆς 1ης νίκης τῶν Κρητῶν κατὰ τῶν Γερμανῶν. Τὴν ξυλείαν, λίθους καὶ κεράμους παραλαβόντες μετέφερον οἱ κατακτηταὶ εἰς ἄλλα μέρη ὅπου ἀνήγειραν οἰκήματα διὰ στρατιωτικὸς λόγους. Οἱ κάτοικοι ἀνεχώρησαν εἰς ὑψηλότερα χωριά, γυναῖκας δὲ ἀρκετὰς ἐξεβίβασαν καὶ ἐκασκοποίησαν πολυειδῶς ὡς καὶ τὰς συζύγους Ἐμμ. Κοκοτάκη, Ἐμμ. Πιτσιγαδάκη καὶ ἄλλας καὶ ἐνώπιον τῶν λοιπῶν μελῶν τῶν οἰκογενειῶν των. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀχαρακτηρίστους καὶ βανδαλικὰς

πράξεις ἀλλὰ καὶ διαρκῶς προέβαινον εἰς ἐπιτάξεις βοῶν, προβάτων, χοίρων, ὀρνίθων, ὠῶν, πατατῶν καὶ ἄλλων παντοειδῶν τροφίμων, τὸ χωρίον ἦτο πάντοτε καὶ καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς κατοχῆς, κάρφος εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των, ὡς καὶ τὸ Καστέλλι. Ἄνω τῶν 50 βοῶν ἐπίταξαν ἐκ τῶν δύο αὐτῶν μερῶν, 400 πρόβατα, 40 χοίρους, 25 χιλ. ὀκάδας ἐλαίου, 200 χιλ. ὀκάδων οἴνου, ἄνω τῶν 40 ἑκατομ. προστίμων, κατέκοψαν ἡμερα καὶ ἄγρια δένδρα, ἐλαιόδενδρα καὶ ἄλλα ἄνω τῶν δύο χιλιάδων, καθ' ἑκάστην δὲ εὐρισκόμενοι εἰς τὰς οἰκίας των ἐζήτουν τρόφιμα καὶ μικροέπιπλα καὶ σκεύη ὑποχρεώνοντες καὶ τὰς γυναῖκας νὰ τῶν παρσκευάζουν μαγειρεύουν τροφάς, τρώγοντες, πίνοντες μεθύοντες καὶ ἐνοχλοῦντες πολυειδῶς τοὺς δυστυχεῖς καὶ πολυπαθεῖς κατοίκους. Οἱ βομβαρδισμοὶ ἐπεξετείνοντο πρὸς ὅλα τὰ χωρία τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς κατοχῆς, τὰ πλεῖστα αἰκήματα ἔξωθεν τοῦ Καστελλίου καθὼς καὶ ἐντὸς κατερειπώθησαν ὑπὸ τῶν ὀβίδων, τὸ δὲ λαμπρὸν ἐλαιοπιεστήριον τοῦ Χ. Κοκολάκη μόλις διακρίνεται τὸ μέρος ὅπου εὐρίσκεται

Αἱ ζημίαι τῶν ἀνωτέρω περιφερειῶν εἶναι τεράστιαι ἀνερχόμεναι εἰς πολλὰ δισεκατομμύρια δραχμῶν ἢ 250 χιλ. χρυσῶν λιρῶν. Εἰς ὅλην τὴν παραλίαν ἀπὸ Νωπήγεια μέχρι Καστελλίου, εἰς τὰ μέρη ὅπου εὐρίσκονται οἱ γονιμώτεροι ἀγροί, ἐνέσπειραν νάρκας καὶ οἱ ἰδιοκτῆται ἔχοντες ἀνάγκην νὰ καλλιεργήσουν τοὺς ἀγρούς των, ἐπιπτον ἐπὶ τῶν παγίδων, καὶ πλεῖσται δεκάδες, ἄνω τῶν 40 ἀτόμων, εἶδον τὸν θάτατον καὶ τὸν διαμελισμὸν ὡς καὶ κτήνη των πλεῖστα.

Τ' ἀναφερόμενα ὀνόματα φονευθέντων ἐν ταῖς μάχαις Δραπανιᾶ καὶ Καστελλίου ἐν τῷ γενικῷ καταλόγῳ, κατέχουν ἐξαιρετικὴν θέσιν, διότι πρῶτοι οἱ ἥρωες αὐτοί, γέροντες οἱ πλεῖστοι καὶ κακῶς ὤπλισμένοι, ἀληθεῖς ἥρωες καὶ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821—1897 ὡς καὶ Δρομονέρου καὶ Βουκολιδῶν, σπεύσαντες ἀναχαίτησαν τὸν νικητὴν ὅλης τῆς Εὐρώπης ἐχθρόν, τὸν ἐξεμηδένησαν, τὸν ἀφώπλισαν καὶ ἀπέδειξαν εἰς τὸν κόσμον καὶ μαχομένους συμμάχους τὰς τραγικὰς ἐκείνας ἡμέρας, ὅτι δὲν εἶναι ἀήττητος, ἀλλὰ ὅτι ἡ ἠθικὴ δύναμις καὶ τὸ ψυχικὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος σθένος, εἶναι ἀνώτερα τῆς ὕλικῆς δυνάμεως καὶ τέλος αἱ πολλαπλαῖ ἐλπίδες

τῆς καταβολῆς τοῦ ἐχθροῦ πραγματοποιούμεναι ἀσφαλῶς προέλεγον καὶ ἐχάρασσον τὴν ἐρχομένην νίκην.

Ἐποὺ ἐβρομβάρδισαν σχεδὸν ἅπαντα τὰ χωρία, κατεκρήμνισαν τὰς οἰκίας, τῶν κατοίκων ἀπελθόντων πρὸς τὰ ὄρη, σπήλαια καὶ φαράγγια ἐγένοντο κύριοι, κατόπιν πλείστων ἑκατοντάδων νεκρῶν καὶ δεκαπλάσιον τραυματιῶν καὶ τῆς Ἐπαρχίας Κισσάμου.

Ἡ Σπηλιά, Ρούματα, Δρομόνερο, Κακόπετρο, Σάσαλος, Τοπόλια, Καστέλλι, Παληόκαστρο, Λουσακιές, Συρικάρι, Λίμνη, Κούνεσι, κλπ, βουβαρδίζονται καὶ τινὰ κατεριποῦνται. Οἱ ἐχθροὶ μένεα πνέοντες ὡς ἐκ τῆς ἀπροσδοκῆτος ἠρωϊκῆς ἀντιστάσεως, εἰς Δραπανιά, Καστέλλι, Πλακάλωνα, Μούλετε, Ρούματα, Φλώρια, Τοπόλια καὶ Ἐννέα Χωρία εἰσερχόμενοι εἰς τὰ κενὰ χωρία χύνουσιν τὸ ἔλαιον, τὸν οἶνον, φονεύουσιν τὰ κτήνη καὶ λεηλατοῦν τὰς οἰκίας, ἀρπάζουσιν πᾶν κινητὸν πολύτιμον ἢ καὶ εὐτελές.

Ἐδῶ τίποτε ἄλλο δὲν ἐπέτυχεν ὁ Ναζισμὸς μὲ τὸν Χίτλερ παρὰ νὰ φέρουν δυστυχίαν πρωτοφανῆ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ φρικιαστικὰς συνεπείας, διὰ μίαν 15ετίαν, ἀπώλειαν 300 τοῦλάχιστον ἑκατομμυρίων ὑπάρξεων, στασιμότητα τοῦ ταχὺ βήματι ἐξελισσομένου πολιτισμοῦ, ὑπόδουλώσιν, καὶ καταστροφὰς μεγίστας (ἰδιαιτέρως εἰς τὸ Γερμανικὸν Ἔθνος μὲ ἀπώλειαν 15 τοῦλάχιστον ἑκατομμ. ἀνθρώπων, ἱλιγγιώδεις οἰκονομικὰς ζημίας, καὶ τὸ τελευταῖον διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Χίτλερ ἰσχυρίζετο ὅτι ἐμάχετο τὴν ἀποτροπὴν τοῦ κομμουνισμοῦ, τούναντίον ἐπονῶθη καὶ ἐγχαντῶθη οὗτος.

Εἰς τὴν μάχην Καστελλίου Ἄγ. Ἀντωνίου ἔσπευσαν ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀναφέρω καὶ ἐκ τῶν ὀρεινότερων χωρίων. Διὰ τηλεφωνημάτων εἰδοποιηθέντες καὶ οἱ Λουσακιανοὶ, ὡς καὶ ἄλλοι, ἔσπευσαν ἀρκετοὶ ἔνοπλοι καὶ ἀοπλοὶ ὑπὸ τὸν (Ἀν. Βερικάκη, ἀδελφὸν τοῦ γνωστοῦ Μοιράρχου καὶ ἱκανωτάτου Μαν. Βερικάκη, πρὸς δὲ οἱ Μιχ. Κεκάκις, Ἰω. Χατζουκῆς, Μ. Βερικάκης καὶ ἄλλοι Λουσακιανοὶ, συνέπραξαν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἦταν τῶν γερμανῶν. Ἐνταῦθα ἐπολέμησαν γεναίως καὶ οἱ Σπυρ. Βλαχάκης, Ἐμ. Γελεσάκης καὶ Στ. Βερικάκης. (Ὁ Ἄντ. Βερικάκης, ἐκλείσθη συλληφθεὶς ὕστερον, ὡς καὶ ἄλλοι πολλοὶ εἰς Ἄγιαν ἐπὶ τρίμηνον), ὡς φονεύσαντες ἀλεξιπτωτιστὰς ἄλλὰ συλληφθέντες

ὕστερον ἐτουφεκίσθησαν πολλοί.

Ὁ γνωστός Γεώργιος Μαζοκοπάκης τότε (21 Μαΐου) ζητήσας τηλεφωνικῶς ἀπὸ τὸν Κουρφαλῶνα, ἐνίσχυσιν, ἀπὸ τὸν Συναγῆν, ἠρνήθη, ἰσχυρισθεὶς ὅτι θὰ φυλάξῃ τὸ Καστέλλι. Ἄλλὰ «Κύριε Συναγματάρχᾳ ὅταν πέσουν αἱ κορυφαὶ ἄνωθεν τῶν Μεσογείων δὲν θὰ ἀνθέξουν πλέον οὔτε Καστέλλι οὔτε κανὲν ἄλλο ὕψωμα». Αὐτὸ καὶ συνέβη, ἐνίσχυσις δὲν ἐστάλη, τὰ ὑψώματα Νωπηγείων ἔπεσαν καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐγένεντο πάντων κύριοι, ἐνῶ τὴν προηγουμένην εἶχον ἐκμηδενισθεὶ καὶ αἰχμαλωτισθεὶ. Ἡ ἀντίστασις καίτοι ἰσχυρὰ καὶ γενναία ἐκ τοῦ Ἁγ. Ἀντωνίου δὲν ἰσχυσεν εἰς τίποτε ἐκ σφάλματος τοῦ Συναγῆ. Οἱ στρατιῶται ἔφευγον πλέον πρὸς τὰ ὄρεϊνά καὶ πολλοὶ πολῖται τῶν ἠρπάζον τὰ ὄπλα ὅπως συνέβη εἰς τὸν δεκανέαν Ἰ. Κουρτάκιν τοῦ ὁποίου πολῖται τοῦ ἠρπασαν τὸ ὄπλοπολυβόλον.

Ὁ λοχαγὸς Πουλημένος φεύγων μὲ στρατιώτας ἐφιλοξευήθη ἐν Λουσακίᾳ ὑπὸ Ἀντ. Βερικᾶκη, ὅστις μετ' ἄλλων Καπετανέων ἐπαναστατῶν ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν ἀξιωματικὸν δυνάμεις ὅπως ὁμοῦ στρατὸς καὶ πολῖται ἠνωμένοι ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν γερμανῶν εἰς Καστέλλι καὶ τὸ ἀνακτῆσωσι. Δυστυχῶς ὁμως, ἂν καὶ συνεκεντρώθησαν ἐκεῖ ὑπὲρ τοὺς 500 μετὰ τῶν στρατιωτῶν, στενοχωρημένοι, περιλυτοὶ καὶ ὑβρίζοντες τοὺς ἀξιωματικούς διότι ἐκ τῶν κακῶν σχεδίων τῶν ἔπεσαν τὰ Νωπήγεια, Δραπανιάς καὶ Καστέλλι καὶ θὰ πέσῃ καὶ ὀλόκληρος ἡ Δ. Κίσαμος, ἔστρεψαν δὲ τὰ ὄπλα κατὰ τῶν ἐπίσης στενοχωρημένων ἀξιωματικῶν, κλαίωντων καὶ αὐτῶν διὰ τὴν συμφορὰν. Τῇ ἐπεμβάσει δὲ φρονίμων Κρητῶν ἐκόπασεν ὁ ἀναβρασμὸς καὶ ἀφῆκαν τὸν λοχαγὸν κλπ. νὰ ἀπολογηθοῦν: «Γενναῖοι Κρήτες, καὶ ἡμεῖς λυπούμεθα διότι χθὲς εἴμεθα νικηταὶ καὶ σήμερον ἠττημένοι. Σχεδὸν ὄλα τὰ φυσιγγία μας ἐξηντλήθησαν, ἔαν μετεβαίναμεν εἰς Νωπήγεια χωρὶς φυσιγγία θὰ ἠττώμεθα καὶ θὰ ἠχμαλωτιζόμεθα, ἐδῶ εἰμῖναμεν εἰς Ἁγίον Ἀντωνίον, μὲ ὀλίγιστα πυρομαχικά, καὶ ὡς ἐκ τούτου, πολλοὶ στρατιῶται ἔφευγον ὡς θὰ εἶδετε καὶ οἱ ἴδιοι, ἀφοῦ ἐκάμαμεν ὅσον εἰμπορούσαμεν τὸ καθῆκον μας, συνεπύχθημεν πρὸς τὰ ὑψηλότερα, ἴσως παραπάνω ἔαν ἔλθουν καὶ συμμαχικὰ ἀεροπλάνα νὰ δυνήθωμεν ν' ἀντισταθῶμε ἀποτελεσματικώτερον. Λάβετε ὑπ' ὄψιν σας παιδιὰ καὶ τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα ποὺ βομβαρδίζουν χωριά, οἰκίας, ὅπου ἰδοῦν καὶ ἓνα μόνον ἄνθρωπον, τώρα ὅτι

θέλετε κάμειτε εἰς ἀπόπειρα ἀνακαταλήψεως τοῦ καστελλίου εἶναι πλήρης ἀσκεψία, ἔλλειψις στρτ. γνώσεων καὶ αὐτοκτονία. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ κλπ. ἀκούσαντες τ' ἀνωτέρω μετεπίσθησαν καὶ ἠσύχασαν ὀλίγον, ἐλπίζοντες εἰς τὴν συμμαχικὴν βοήθειαν τὴν ταχείαν καὶ νέαν ἐξόρμησιν καὶ ἀνακατάληψιν Καστελλίου Δραπανιά κλπ. Σημειῶνω ἐδῶ τὴν ἐξαιρετικὴν δρῶσιν τῶν ἐκ Νωπηγείου Διδασκάλου Χαριλάου Ραϊσάκη, παλαιοῦ Μακεδονομάχου ὅστις ἐπεδείξατο μετ' ἄλλων συγχωριανῶν του ψυχραιμίαν μεγάλην πολεμήσας κατὰ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ γενόμενος ὁ καθοδηγητὴς καὶ ἐμψυχωτὴς τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῶν εἰσβολῶν.

Πλείστοι τῶν λοβόντων μέρος εἰς τὰς μάχας ἐκ τῶν Κισσαμιτῶν ἐπειδὴ τὴν πρώτην ἡμέραν ὅλοι οἱ ἀλεξιπτωτισταὶ γερμανοὶ ἐξοντώθησαν, πνέοντες μένεα μετὰ τὴν πλήρη κυριαρχίαν των, συνελάμβανον τοὺς μαχιτάς καὶ τοὺς ἐτουφέκιζαν, τοὺς ἔστελνον εἰς Ἄγυιαν καὶ Ὀμηρίαν καὶ οὕτω ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων ὑπερβαίνει τοὺς 350 πλὴν τῶν ἀχρηστευθέντων ἀνερχομένων εἰς χιλιάδας.

Εἰς ἐξόρμησιν των οἱ Γερμανοὶ πρὸς τὰ ὄρεινά τῶν Λουσακιῶν συνέλαβον πολλοὺς ὡς τὸν Γ. Κοκκινάκη φονευθέντα εἰς Μάλεμε καὶ τὴν Δ. Βερικᾶκη δαρεῖσα ἀνηλεῶς καὶ θανοῦσα ὡς ἐκ τούτου μετ' ὀλίγον. Ἐφόνευσαν τὸν Ἄρ. Πετράκη καὶ Ἐμμ. Ζαχαράκη, ἐπυρπόλησαν περὶ τὰς 10 οἰκίας εἰς Λουσακιῆς καὶ Πατεριανά ἀπαγαγόντες καὶ 40 πρόβατα τοῦ Γ. Κατάκη. Συνεχιζομένης τῆς προόδου καὶ προωθήσεως τῶν γερμανῶν πρὸς κατάκτησιν ὀλοκλήρου τῆς Δυτικῆς Κισσάμου καὶ ἐπειδὴ εὑρισκόν πανταχοῦ ἀντίστασιν καὶ μόνον κατόπιν σκληρᾶς ἀντιστάσεως καὶ ἀπωλειῶν ἐκατέρωθεν πολλῶν καὶ αἱματηροτάτων, ὡς ἐν Τοπολίοις, Κατσοματόδῳ, Ἐννέα Χωρίοις, Συρικᾶρι καὶ Μεσόγεια κατόρθωσαν νὰ γίνουσι κύριοι, ἐκδικούμενοι κατόπιν, κατὰ τὸ σύστημα τὸ προδιαγεγραμμένον ὑπ' αὐτῶν, τουφεκισμῶν, ἐκτοπισμῶν, Ὀμηριῶν, λεηλασιῶν, ἀρπαγῶν, χύσεων αἴνων καὶ ἐλαίου, φόνου ζώων καὶ ἀρπαγῆς προβάτων καὶ βοῶν. Οὕτω διὰ πρωτακούστου θηριωδίας ὑπέταξαν τὴν ἡρωϊκὴν Κίσαμον.

ΔΡΑΣΙΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΩΝ ΕΝ ΑΣΤΡΙΚΩ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Ἡ προδιάθεσις πρὸς ἐπανάστασιν φανερά πλέον ἐμφανίζεται κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1942 ἐν Κισσάμῳ. Προηγουμένως περιωρίζετο εἰς πράξεις σαμποτάζ μόνον καὶ κατασκοπεῖαν δι' Αὐστριακῶν, ὑπῆρχε τοιοῦτος καὶ ἐν Σπηλιᾷ (πλησίον μου) ἐν τῇ οἰκίᾳ μου καὶ μετάδοσιν πληροφοριῶν πρὸς ἡμᾶς καὶ τοὺς Ἄγγλους ὀργανωτὰς τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσιν.

Τῶν συμμάχων αἱ νίκαι ἐν Ἰφρικῇ, ἐθεωρήθησαν καιρὸς δράσεως πλέον. Ἐν Κισσάμῳ ὀργανοῦνται ἐπαναστατικὰ σώματα καὶ λόχοι ὑπὸ ἐφέδρου; ἀξιωματικούς. Εἰς Δελιανὰ κέντρο τῆς ἀνατολικῆς Κισσάμου, ὀργανοῦντο ὑπὸ τὸν ἔφεδρον Ἄνθ)γὸν Ἐμμ. Μαυροματάκην καὶ ἄλλους ἀξιωματικούς ἐργασθέντας δραστηρίως, ὡς καὶ εἰς Ἑννέα Χωριά ἐκινοῦντο ζωηρῶς διὰ τὴν ἐπαναστατικὴν ὀργάνωσιν μετεχόντων καὶ τῶν Ἄλεξ. Πρωῖμου ὑπομ)ρχου Κων. Θωμῆ Ἀκρωτηριανάκη, Δημ. Κ. Μηνιωτάκη καὶ Νικ. Ι. Ἰερωνυμάκη.

Μετὰ τῶν ἀνωτέρω ἔλαβον μέρος καὶ οἱ Στ. Ν. Παπουτσάκης, Καλατζάκης ἐφ. ὑπολ)γός ἐκ Προδρόμου, Στ. Μηνιωτάκης, Ἄνδρ. Μαρκαντωνάκης, Π. Μπερτσουλάκης, Ἐμμ. Ἀναγνωστάκης ἐφ. ἀνθ)γός, Θρ. Μαθιουδάκης καὶ Τάκης Χαλαμπάκης φοιτητῆς ἱατρικῆς. Τὸ ἐπαναστατικὸν Συμβούλιον συνειργάζετο μετὰ τῶν ἀγγλικῶν φυλακίων διὰ τοῦ μονίμου λοχαγοῦ πεζικοῦ Μαρ. Σπανουδάκη. Χρῆθ' ἐξουσιῶν ἐξετέλουν οἱ Στ. Ν. Παπουτσάκης καὶ Γ. Σ. Μηνιωτάκης.

Οὕτω συνεκροτήθησαν τρεῖς λόχοι τῶν ἐθνικῶν ὁμάδων τοῦ 1944. Οἱ ἀνωτέρω κατόπιν συνεδριάσεως ἐν Πισκοπῇ τὸν Ἰούλιον 1943 εἰς οἰκίαν Γ. Νικηφοράκη, μετὰ τῶν ἐκ τῶν πεδινῶν χωρίων πρὸ πολλοῦ μεμυημένων, συμπεριλαμβανομένου καὶ ἐκ τῶν πρωτοστατούντων, τοῦ γέροντος καὶ γνωστοῦ παλαιοῦ ἀκραιφνοῦς ἀγωνιστοῦ, ὑπαρχηγοῦ τῶν κατὰ τῆς Τουρκίας ἐπαναστάσεων 1896—97, Ἀνατ. Κισσάμου καὶ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐθελοντικοῦ σώματος Κισσαμιτῶν ἐν Μακεδονίᾳ τὸ 1912 Μιχ. Ν. Ἀναστασιάκη ἱατροῦ, τοῦ Ἰωακείμ Ἠγουμένου Μονῆς Γωνιάς, Θ. Πλατανιανάκη, Ἐμμ. Χατζιδάκη ἀ)ρχου, Χαρ. Λαγουδάκη, Βαρθολ. Παταδοκωνσταντάκη Συμβολαιογράφου καὶ συνδέσμου μετὰ τῶν πεδινῶν καὶ ὄρεινῶν, Μπογιαντζάκη δι)λου Μελισσουριοῦ, Ἐμμ. Φραντζεσκάκη ἐφ. ὄ)ρχου, Στ. Πατεράκη, Γ. Ἀνδρεδάκη Ἄν. Στυλιανουδάκη καὶ Ἄν. Πολυχρονίδου κατήρτισαν τὸ πρόγραμμα τῆς ἐπαναστατικῆς δράσεως.

Ἡ μῆσις ἐπεξετάθη πανταχοῦ διὰ προσλήψεως καὶ ἄλ-

λων Ισχυόντων και πιστών παραγόντων ὡς πατῆρ Ἀντωνίου Κνιβᾶκη Μαραγκουδάκηδων και ἄλλων ἐκ Ραβδούχα και Καμάρας, Χατζηδάκη ἐκ Πλακαλώνων, Μ. Λαγουδάκη ἐκ Φωτακάδου, Τσιχλάκηδων, Δεσποτάκηδων, Κορτσωνάκηδων και ὄλων τῶν ὄρεινῶν Κακοπετριανῶν, Μαλαθυριανῶν, Ζυμβραγιανῶν, Ρουματιανῶν, Μπομπολάκηδων, Μπιτζανάκηδων, Φωτάκηδων, Παναγιωτάκηδων, Μαρκουλάκηδων, Τσιλιμιγκάκηδων και Στυλ. Μ. Ἀνοοσασάκη ἐκ Σπηλιᾶς φοιτητοῦ χρησιμεύσαντος ὡς σύνδεσμος μεταξὺ πεδινῶν και ὄρεινῶν και καταδιωχθέντος ἐπὶ 5μηνον ὑπὸ γερμανῶν και ἰταλῶν ἐπὶ διεικίαν σχεδόν, ἐνεργούοντας δὲ και ἐράνους μετὰ τῶν Γ. Τσιλιμιγκάκη, Στυλ. Πατερᾶκη πρὸς συντήρησιν τῶν ἐπαναστατῶν.

Ὀλόκληρος ὁ Λαὸς κατὰ τὰ ἔτη 1943—1944 τῆς Κισσάητο μεμυημένος εἰς τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν κατόπιν δραστηρίας καθοδηγήσεως τῶν ἀρχηγῶν και πρὸ πάντων τῶν ἐφέδρ. και μονίμων ἀξιωματικῶν, εὕρισκομένων εἰς ἄμεσον συνεννόησιν μετὰ τῶν ἄγγλων ἀξιωματικῶν, εἰς κρυσφύγετα ἀσφαλῆ, και ἐχόντων, πομποὺς, ραδιόφωνα, ἀλληλογραφίαν ῥίπτομένην ἐξ ἀλεξιπτῶτων και χρηματικὴν ἐνίσχυσιν, διὰ τὸν ἱερὸν σκοπὸν, ἀδιάφορον ὅτι πολλοὶ ἐπιτήδειοι τὰ διδόμενα χρήματα και κομιζόμενα ἄλευρα, κατὰ τὸ σῆνηθες, τὰ διέθεσαν ἀδικαιολογήτως και μᾶλλον ὑπὲρ ἑαυτῶν και ὄχι τῶν πολλῶν ἐνόπλων ἐν τοῖς ὄρεσι και στερουμένων.

Μεταξὺ τῶν ἐργασθέντων ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἦτο ὡς προανέφερον Γεωργ. Ντιγριντῆς ἐφ. Λοχαγὸς και Στυλ. Ἀθητάκης ἐκ Βουβῶν ἐφ. Ἀν)γὸς, Ἀν. Στυλιανουδάκης Μαρκετάκης, Τσαπατάκης παρευρεθέντες και εἰς τινὰς μάχας. Εἶναι πολὺ δύσκολον ν' ἀναφέρῃ τις ὄλα τὰ ὄνόματα τῶν ἐργασθέντων ὑπὲρ τοῦ ἱ. ἀγῶνος ὡς και ὑπερταξικῆς Κομμουνιστικῆς παρατάξεως, ἐκμεταλλευθείσης σατανικῶς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τοῦ κομμουνισμοῦ και ἐξηπατήσασα και ἀρκετοὺς ἐν Κισσάμῳ τῶν πλεῖστων παραμεινάτων εἰς τὴν Ἐθνικὴν παράταξιν.

Τὰ Συμβούλια εἶχον ἀποφασίσει ἐν περιπτώσει ἐπεκτάσεως τοῦ ἀγῶνος εἰς τὰ πεδινὰ ποὺ θὰ συνεγκεντρῶνοντο, ὁ ἄμαχος πληθυσμὸς. Ἡ ἄνευ ὄρων συνθηκολόγησις και ἀνακωχὴ τοῦ Παγκ. Πολέμου, ἐγένετο ἄνευ ὄρων και ἐν Κρήτῃ.

Εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τὴν εἰρήνευσιν ἐν τῷ Ν. Χανίων.

Οἱ γερμανοὶ τὸ 1944 εἶχον περιορισθεῖ ἀπὸ Βουκολιαῖς, Ἀστρικον μέχρι Πλακαλώνων, Κολυμβαρίου, Ταυρωνίτη,

Μάλεμε, Βλαχερωνίτισσαν ὡς πρὸς τὴν Κίσσαμον, ἀνάλογον δὲ ζώνην μικρὰν κατεῖχον καὶ εἰς Ἐποκόρωναν ὡς καὶ περίξ Χανίων.

Εἰς ὄλα δὲ τὰ σημεῖα τῆς ἐπαφῆς συνέβαινον πρὸ τῆς ἀνακωχῆς συγκρούσεις συχνάκις πολύνεκροι, οἱ γερμανοὶ δὲ πάντοτε προέβαινον εἰς βομβαρδισμοὺς, ἐμπρησμοὺς, κατεριπώσεις τῶν χωρίων καὶ φόνους ἀόπλων.

Κίσσαμιται ἐπαναστάται τῆς περιφερείας Ἀστρίκου, Ντελιανῶν, Πανεθύμου, ἀποτελούμενοι ἐξ ἀνδρῶν πλείστων χωρίων, εὐρισκόμενοι εἰς Ἀστρικὸν παρεκίνησαν τοὺς Ἰταλοὺς στρατιώτας Ἐπισκοπῆς καὶ Βασιλόπουλου ὅπως αὐτομολήσουν διὰ τοῦ φίλου τῶν Ἐμμ. Παπαδογεωργάκη, διότι οἱ πλείστοι ἔταλαντεύοντο. Οὗτος ἦλθεν εἰς ἐξηγήσεις μετὰ τὸν Ἰταλὸν ἀντιφασίσταν ἀξιωματικόν, ὅστις πάλιν συνεννοήθη μετὰ τοῦ ἀγγλοῦ ἀξιωματικοῦ Στεφάνου καὶ Ἰταλοῦ ταγματάρχου. Ἡ σύσκεψις ἐγένετο εἰς τὸ περβόλι τοῦ Παπαδάκη εἰς Ἀστρικόν. Ὁρίσθη ἡ ὥρα 11 μ.μ. τῆς 28 Μαρτίου 1944. Ἡ ἀναχώρησις 400 Ἰταλῶν μετὰ τοῦ ὀπλισμοῦ τῶν, 3 αὐτοκινήτων καὶ 1 βαρέως πολυβόλου ὑπεβοηθήθη ὑπὸ 15 ἀνδρῶν τοῦ 6ου λόχου τοῦ 3ου συγκροτήματος ἔθν. ἀνταρτῶν ἀπὸ τὰ φυλάκιά τῶν, θὰ παρελαμβάνοντο δὲ ὑπὸ 15 ἐτέρων ἀνδρῶν τοῦ 3ου λόχου προκαλύψεως (60 τάγμ.) εἰς τὴν εἴσοδον Ντελιανῶν.

Μόλις ἤρχισεν ἡ ἀναχώρησις οἱ γερμ. ἐνοήσαντες τὴν αὐτομόλυσιν ἐξώρμησαν εἰς καταδίωξιν τῶν. Ὁ Ἰταλὸς ἀντιφασίστας ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ ἐν Ἀγ. Ἀντωνίου ἀρχιφύλακος γερμανοῦ τὸν ἠχμαλώτισεν πρὶν προλάβῃ νὰ τηλεφωνήσῃ ἀλλοχοῦ. Ἐκ τῶν ἀπελθόντων Ἰταλῶν 127 ἔφθασαν μόνον εἰς Ντελιανὰ, οἱ δὲ λοιποὶ φοβηθέντες τὴν καταδίωξιν τῶν γερμανῶν διεσκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη. Οἱ γερμανοὶ ἐπανάελαβον τὴν ἐπίθεσιν πρὸς σύλληψιν τῶν Ἰταλῶν καὶ τιμωρίαν τῶν Κρητῶν διὰ τὴν ἀντίστασιν τῶν τὴν 3 μ.μ. τῆς 29 Μαρτίου μετὰ μεγαλυτέρων δυνάμεων τάνκς ὄλμων καὶ πολυβόλων. Οἱ Ἰταλοὶ καὶ οἱ ἐπαναστάται παραταχθέντες εἰς Μουριζιανὰ εἰς τοὺς χάνδακας πρὸς τὸν ρύακα καὶ τὴν Δ. ὁδόν, ἠμύνοντο γενναίως κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων, μετὰ τοσοῦτων δυνάμεων γερμανῶν βοηθημένων καὶ ὑπὸ πυροβολικοῦ, ἐξ Ἐπισκοπῆς καὶ Καυκάλαις—Μάλεμε σταλέντος. Πρὸς ἀποφυγὴν κυκλώσεως οἱ ἡμέτεροι συνεπτόχθησαν.

Οἱ ἐχθροὶ προήλασαν δι' ἀλμάτων διηυθυνόμενοι πρὸς τὸν λόφον πρὸς τὰ δεξιὰ, τὸ ὁποῖον κατεῖχεν ὁ 2ος λόχος τοῦ 60 τάγμ. μετὰ λοχαγὸν τὸν μακαρίτην Μιχ. Μαρκουλάκη. Ἐν τῷ

μετ' ἐξ ἄρικοτο ἐνίσχυσις, ἡμέτερα, φόβῳ ὄμως ὑπερφαλαγγίσεως ἡμῶν, ὁ λόχος μετετοπίσθη ἀριστερὰ εἰς θέσιν συνεχομένην μὲ τὸ φυλάκιον «Χαλέπας» διαιρεθεὶς εἰς δύο τμήματα τὸ μὲν ὑπὸ τὸν ὑπ' ἄγ. Ε. Καλατζάκη τὸ δὲ ὑπὸ τὸν ἐφεδρον ὑπ' ἄγ. Ἐμ. Μαυροματάκην δημοδιδάσκαλον καὶ ἄλλων γενναίων ἀνδρῶν. Ἡ θέσις αὕτη ἦτο πολλαχῶς ἀσφαλεστέρα. Ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ἔβαλον οἱ ἡμέτεροι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ὅστις εἶχε ἤδη καταλάβει τὰς προτέρας θέσεις τῶν κινουμένων πρὸς τὰ Δελιανὰ καθ' ὧν ἔρριπτον ὀβίδας, βληθέντος καὶ τοῦ δημοτ. σχολείου.

Ὁ ἐχθρὸς καὶ ὅπιν ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως, μας ἠναγκάσθη νὰ στραφῆ πρὸς τὰ δεξιὰ κατὰ τοῦ 3ου λόχου προκαλύψεως ὑπὸ τὸν ἀειμνηστον ἄν' ἄγ. Μ. Μαρκουλάκη. Ὁ λόφος ἐβάλλετο σφοδρότατα διὰ πυροβολικοῦ, ὄλων καὶ πολυβόλων. Οἱ ἄνδρες τοῦ λόχου ὑπὸ ἰσχυρὰν πίεσιν τοῦ ἐχθροῦ μετετοπίσθησαν καὶ τὸ δεξιὸν τῶν ἡμετέρων ἔμενεν ἀκάλυπτον.

Οἱ ἐχθροὶ πολυπληθέστεροὶ καὶ θερίζοντες τὰ πάντα διὰ τῶν πολυβόλων, ἐφόνευσαν τὸν Μαρκουλάκη καὶ Σχοινοπλοκάκη ἀφοῦ ἔπαθαν πολλὰς ἀπωλείας εἰς ἄνδρας, ὡς ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τῶν πεσόντων, μέχρι ἐξαντλήσεως τῶν φυσιγγίων τῶν. Οἱ ἐχθροὶ ἀνεχαιτίσθησαν εἰς Κρύαν Βρύσην ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐπανῆλθον δὲ εἰς τὰ ἴδια ἀποκομιζόντες ὑπὲρ τοῦς τριάκοντα τραυματίας καὶ νεκροῦς. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἔλαβον μέρος καὶ ἕτεροι ἐκ τῶν πέριξ, ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἐτραυματίσθησαν ἐκ τῶν ἡμετέρων 6.

Ἡ Μεραρχία Κρήτης δι' ἡμερησίας διαταγῆς τῆς 2ας 4ου 1945 λέγει... Ὡσαύτως ἐπαινῶ καὶ συγχαίρω τὸν βὸν λόχον Δελιανῶν τοῦ 3 συγκροτήματος ἀνταρτῶν διότι δεχθεὶς αὐτομόλους Ἰταλοὺς ἐδέχθησαν συγχρόνως καὶ τὴν ἐπίθεσιν τμήματος γερμανῶν ὑπερέτερου, ἦν καὶ ἀπέκρουσε συντελέσας εἰς τὴν παρεμπόδησιν τῆς προόδου τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατάληψιν τῶν θέσεών μας.

Διὰ τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν

Ὁ ὑποδ. τοῦ λόχου ἔφ. ὑ' ἄγ. Ἐμ. Μαυροματάκης. Οἱ αὐτομολήσαντες Ἰταλοὶ ἐκ Σπηλιᾶς περὶ τὴν 12 μ.μ. τὴν 28ην Μαρτίου 1945 ἀπῆλθον ὀδηγούμενοι ὑπὸ Κωνστ. καὶ Σταθρ. Τσιλιμιγκάκη καὶ ἄλλων πρὸς τὴν Ραβδούχα ἔνθα τοὺς ἐδέχθησαν οἱ Πλατσάκης, Διγαλάκης, Βαβουράκης, Τυροθρουλάκης καὶ ἄλλοι Ραβδουχιανοὶ ἐκεῖθεν διὰ πλοιαρίων κατέφυγον εἰς Καστέλλιον διασωθέντες.

Ἐτέρους Ἰταλοὺς οἱ γερμανοὶ διὰ Πλακακίων τὸς ἀφῆ-

καν ἐλευθέρους ὅπως διὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ φύγωσιν πρὸς τὸν Δραπανιά. Ἄλλ' ἐδῶ ἐφάνησαν πάλιν αἱ ἀπάνθρωποι διαθέσεις των. Ἄμα ἐπροχώρησαν περὶ τὰ 500 μέτρα ἤρχισαν νὰ τοὺς πυροβολοῦν.

Εἰδόντες καὶ οἱ ἀνδρῆται οἱ ὅποιοι κατέχοντες τὰς περὶ τὰ Νωπήγεια θέσεις καὶ ἐπειδὴ ἐπιπτον καὶ πρὸς αὐτοὺς σφαῖραι νομίσαντες τοὺς Ἴταλοὺς ὡς πρωτοπορίαν γερμανικὴν ἤρχισαν καὶ αὐτοὶ νὰ τοὺς πυροβολοῦν. Οἱ δυστυχεῖς τεθέντες μεταξύ δύο πυρῶν ἀπεδεκατήθησαν φονευθέντων καὶ τραυματισθέντων ὑπὲρ τοὺς 30 ἕως ὅτου ἠννοήθη ἡ παρεξήγησις. Οἱ τραυματῆται μετεκομισθέντες εἰς Καστέλλι ἐθεραπεύθησαν ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἰατρῶν τῶν ἐπαναστατῶν Μοργαρίτη καὶ Λυγιδάκη πλείστους τραυματίας νοσηλεύσαντες κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαρκείας τῆς ἀνταρσίας. Διὰ τὴν πατριωτικὴν δὲ καὶ φιλόανθρωπον αὐτῆ πολύτιμον ὑπηρεσίαν των ἡ Πατρίς τοὺς εὐγνωμονεῖ.

Τὴν 29 Μαρτίου ἡμέραν τῆς ἀποδράσεως τῶν Ἰταλῶν καὶ ἐκ Σηληϊᾶς, οἱ γερμανοὶ σπεύσαντες εἰς καταδίωξιν των, προέβησαν μένεα πνέοντες, εἰς β νδαλισμοὺς, ραβδισμοὺς τῶν κατοίκων καὶ ἀρπαγὰς ζῶων, ἐλαίου, οἴνου καὶ ἄλλων πραγμάτων, προβάντες εἰς κατ' οἶκον ἐρεύνας εἰς Σηληϊάν, Δρακόνα, Πισκοπὴν, Νοχιὰ, Βοῦβες φονεύσαντες καὶ τὸν Πρόεδρον Κοινότητος Δρακόνας Ι. Φανδρίδην καὶ τὸν ἐκ Σηληϊᾶς Ἐμμ. Καλητσουνάκην. Τοὺς συλληφθέντας καὶ κακοποιηθέντας μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέλυσαν.

ΤΟΥΦΕΚΙΣΘΕΝΤΕΣ Ή ΕΚ ΒΟΜΒΩΝ ΦΟΝΕΥΘΕΝΤΕΣ
ΚΙΣΣΑΜΙΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΝ ΚΑΤΟΧΗΝ

1941—1945

Ταυρωνίτης. 1) 'Αλέξ. Φαραντάκης έφονεύθη 16.7.1941, 2) 'Έλευθ. Δασκαλάκης, έφον. 16.7.1941, 3) Στυλ. Βερναδάκης, έφον. 16.7.1941, 4) 'Αρτ. Καβελάκης, έφον. 3.7.1941, 5) Χαρίλ. Μπιριτάκης, έφον. 3.7.1941. 6) Νικ. Μπιριτάκης, έφον. 3.7.1941, 7) Ζαχ. Μαρολαχάκης, έφον. 3.7.41. 8) Χαρ. Φονιάδης, έφον. 11.11.1944, 9) Κων. Μπιριτάκης έφον. 24.8.1944.

Βουλγάρο. 10) 'Επιμ. Μαραγκουδάκης, έφον. 2.6.1942, 11) Δημητ. Χουδαλάκης, έφον. 3.8.1944, 12) Βαρ. Βρουμάκης, έφον. 29.8.1944.

Καμέρα Κουρούι. 13) 'Αντ. Λιουδάκης, Ιερέυς, έφον. 25.5.1941, 14) Στυλ. Λιουδάκης, έφον. 27.5.41, 15) 'Εμμ. Χατζηδάκ ς, έφον. 27.5.41, 16) Γεώρ. Κριτάκης, έφον. 27.5.41.

Καράϊς. 17) Στ. Κολομβάκης, έφον. 20.5.41, 18) Παναγ. Τσιλιμιγκάκης, έφον. 1.7.41.

Περβολάκια. 19) 'Ιωάν. Μπουνατάκης, έφον. 28.8.1944.

Κουκουναρά. 20) Διον. 'Αναγνωστάκης, έφον. 22.5.41, 21) Νικ. Γεωργιλάκης, έφον. τό 1943, 22) Νικ. Αλεξανδράκης, έφον. τό 1942, 23) 'Ιω. Πατεράκης έφον. 29.8.44, 24) Νικ. Πατεράκης έφον. 29.8.45, 25) 'Ιωάν. 'Αναγνωστάκης έφον. 20.8.44.

Κακόπετρος. 26) Γεώρ. Μαρκάκης, 27) Μιχ. Μαθιουδάκης, 28) Παυλ. Καρμπαδάκης, 29) Δημητ. Ρ. Τσιχλάκης, 30) 'Ιωάν. Γ. Τσιχλάκης, 31) 'Επιμ. Ι. Τσιχλάκης, 32) Νικ. Ι. Τσιχλάκης, 33) Κωνστ. Γ. Τσιχλάκης 34) Γεώρ. Κ. Τσιχλάκης, 35) Εύστ. Κ. Μαλανδράκης, 36) Μιχ. Κ. Μαλανδράκης, 37) 'Αναστ. Ν. Μαλανδράκης, 38) 'Εμμ. Κ. Δεσποτάκης, 39) 'Αναστ. Κ. Δεσποτάκης, 40) Σπυρ. Κ. Δεσποτάκης, 41) Χαρ. Κ. Δεσποτάκης, 42) Γεώρ. Η. Δεσποτάκης, 43) Γεώργ. 'Εμ. Δεσποτάκης, 44) Αίκ. Α. Δεσποτάκη, 45) 'Αντ. 'Ι. Λουφαρδάκης, 46) 'Ιωάννα Α. Λουφαρδάκη, 47) Γεώρ. Β. Περάκης, 48) 'Αντ. Ε. Κουτουλάκης. άπαντες έφονεύθησαν την 20.8.1944.

Αμυγδαλοκεφάλ. 49) 'Αθ. Ι. Κορδάκης, 50) Γεωρ. Γ. Χορευτάκης, 51) Στυλ. Ι. Χορευτάκης, έφονεύθησαν την 29.8.1944.

Ρόκα. 52) 'Αντ. Ε. Καστανάκης, 53) 'Ιωάν. Μ. Πατεράκης, έφονεύθησαν την 15.10.1943.

Ραβδόχας. 54) 'Εμμ. Βαβουράκης, 55) Νικ. Ε. Διγαλάκης 56) 'Ελ. Β. Κρομμυδάκης έφονεύθησαν διά βόμβας τό 1940.

Δελιανά. 57) Νικ. Ι. 'Ιερωνυμάκης, 58) Σπυρ. Ι. Τσιχλάκης έφονεύθησαν τό 1944.

Σφακοπηγάδι. 59) Πιν. Κορναράκης, 60) 'Ανδ. Μαριανάκης, έφονεύθησαν τό 1943.

Παλαιόκαστρον. 61) 'Ιωάν. 'Αβρονιδάκης έφονεύθη 28.8.44.

Λουσακιάϊς. 62) 'Αριστ. 'Ι. Πετράκης, 63) 'Εμμ. Ε. Ζαχαράκης, 64) Γεωργ. Κ. Κατάκης, 65) Γεώρ. Ν. Κοκκινάκης, 66) Μαρία Ν. Βερικάκη, 67) Γεώρ. Ε. Τζανακάκης, 68) 'Ανδρ. Ι. Σπανουδάκης, 69) Κωνστ. Ν. Γαλανάκης, 70) 'Ιωάν. Σ. Σαριδάκης, 71) Αίκ. Σ. Σαριδάκη, άπαντες φονευθέντες την 15.3.1944.

Μούλετες. 72) Νικ. Κ. Κουριδάκης, 73) Βαρδής Κ. Κουριδάκης, 74) Δημ. Α. Κουριδάκης, 75) Μιχ. Ν. 'Αγγελάκης, 76) 'Εμμ. Κ. Κουριδάκης,

77) Ρουβίνη Κ. Κουριδάκη, 78) Αικ. Κ. Κουριδάκη, 79) Μαρία Κ. Κουριδάκη, άπαντες έφονεύθησαν την 10.11.1944.

Γλώσσα. 80) Εμμ. Κ. Στεφανάκης, έφον. 26.5.41, 81) Νικολ. Ντιγριντάκης έφον. 26.5.41, 82) Μάρκ. Κ. Γουμενάκης έφον. 1.11.44, 83) Μιχ. Ι. Κουντουράκης, έφον. τό 1943, 84) Άντ. Ι. Φουράκης έφον. τό 1944.

Α. Ώσχαλη. 85) Χρ. Ν. Φρονιμάκης, έφον. 25.5.1941, 86) Ίωάν. Ν. Κοκολογιαννάκης, έφον. 22.5.1941, 87) Γεωρ. Α. Γουλιελμάκης, 88) Έπαμ. Μ. Μενεγάκης, έφονεύθησαν 22.5.43

Βούβαις. 89) Μιχ. Ν. Γιανναδάκης, 90) Άντ. Ι. Ποντικάκης, 91) Άλ. Β. Βλαχάκης, 92) Λεω. Γ. Τσαπατάκης, 93) Σπ. Ά. Βλαχάκης, 94) Έμμ. Α. Καπνισάκης, 95) Άντ. Δερμιτζάκης, 95) Αϊκατ. Δ. Ποντικάκη, άπαντες έφονεύθησαν 22.5.1941.

Κολυμβάρι. 97) Ν. Μαρκουλάκης, 98) Αϊκ. Κ. Ζερβουδάκη, 99) Μαρία Κ. Δεσποτάκη, έφονεύθησαν την 20.5.1941.

Τοπλία. 100) Νικ. Γ. Μανινάκης, έφον. 2.3.43, 101) Ίωάν. Μ. Σηφοδασκαλάκης, έφον. 18.6.43, 102) Ίωάν. Β. Μοτάκης, έφον. 10.8.44, 103) Όδυσ Μοτάκης, 104) Νικ. Π. Περάκης, 105) Κωνσ. Γ. Μπριντάκης, 106) Έμμ. Γ. Γσουρουνάκης, 107) Νικ. Γ. Τσουρουνάκης, 108) Γεώρ. Κ. Τσουρουνάκης, 109) Γεώρ. Π. Τσουρουνάκης, 110) Ίωάν. Ά. Τσανακάκης, 110) Έμ. Β. Πολιμετάκης, 112) Γεώργ. Ν. Κουτρούλης έφονεύθησαν την 29.8.1944.

Πλατανιάς. 113) Στεφ. Μ. Άπστολίδης, 114) Έμμ. Ν. Πατσουράκης, 115) Στ. Α. Ταλικουνάκης, 116) Γρ. Θ. Προγούλης, 117) Ίωσ. Ι. Βαρουζάκης, 118) Θρ. Γ. Κάλαφάτης, έφονεύθησαν την 29.8.1944.

Γραμβούσα. 119) Δ. Χ. Ρημαντιωνάκης, 120) Κυρ. Β. Βεβελάκης, 121) Αϊκ. Γ. Βενέρα, έφονεύθησαν την 26.5. 1941, 122) Στ Β. Ρεβικάκης, έφονεύθη την 25.9.1941.

Άμπος Κισσάμου. 123) Άρ. Α. Λιποδάκης, έφον. 12.7.42, 124) Άρ. Β. Στιμαντοράκης, έφον. 22.5.44, 125) Έμμ. Β. Βεστιάκης, έφον. 22.5.44, 125) Άντ. Κουριδάκης έφον. 29.8.44.

Πλάτανος Μεσογειών. 127) Ν. Β. Κεραντσιμπασάκης, 128) Νικ. Δοσταάκης, 129) Ίω. Δ. Άνδρεαδάκης, 130) Μαρναπολάκης, 131) Κ. Γιορταμηλάκης, 132) Ίω. Σ. Κωσταριδάκη, 133) Νικ. Κ. Κωσταριδάκης, 134) Ίωάν. Δ. Φουράκης, έφονεύθησαν την 3.7.1941.

Ροδωπού. 135) Άνδρ. Χ. Καραντωνάκης, έφον. 23.8.1944.

Φαλαλιανά. 136) Περικλ. Ί. Πατεράκης έφον. 18.10.1943.

Κοτσιανά. 137) Έμμ. Π. Σκανδαλάκης, έφον. 21.5.1941, 133) Λεων. Φ. Τζουτζουνάκης, έφον. 21.5.41, 139) Έμμ. Ν. Πετράκης έφον. 19.1.1942.

Καστέλλι. 140) Μιχ. Ι. Λιποψυχάκης, 141) Θωμ. Τσιγκουνάκης, έφονεύθησαν την 20.5.41, 142) Νικ. Σπινάκης, 143) Άναστ. Λιονάκης, 144) Νικ. Πετίρης, έφονεύθησαν 25.5.41, 145) Άργ. Κοντοπυράκης, 146) Άνασ. Τσαγκεας, 147) Έμμ. Ραϊσάκης, 148) Έμμ. Κουφάκης, έφονεύθησαν την 20.5.41, 149) Έμμ. Φλεσάκης έφον. 2.9.41.

Φωτακάδο. 150) Κυρ. Κ. Λαγουδάκης έφον. 1942, 151) Σταμ. Β. Φαβκάρης εις Ίκαρία 1942.

Γαβαλομούρι. 152) Άνδρ. Ρ. Πιχουτσάκης, έφον. 14.8.44.

Βουκολιαίς. 153) Άρτ. Β. Χαραβάκης, έφον. 9.1.45 154) Έλευθ. Βουτάκης, έφον. τό 1944.

Νέμβρος. 155) Νικ. Ι. Μπομπόλης έφον. 8.10.41.

Μουρι. 156) Μιχ. Μ. Κορναράκης έφον. 23.4.42.

Δραπανιάς. 157) 'Ηρ. Γ. Χαλκιαδόκης, έφον. 23.10.41, 158) Δ. Δ. Πατεράκης, έφον. 21.5.41, 159) Ροϋσ. Δ. 'Αρχοντάκης, 160) Στέφ. Γ. Κοκοτσάκης, 161) Μιχ. 'Ι. 'Αρχοντάκης, 162) 'Ιω. Γ. Μετζηδάκης, έφονεύθησαν τήν 23.5.41, 163) Στυλ. Πατεράκης, 164) Νικόλ. Γ. Μπουβουτάκης, 165) Δημητ. Ν. Κορακάκης, 166) 'Αρτ. Ν. Τσιγκάκης, έφονεύθησαν τήν 24.5.1941, 167) Εϋστ. Σ. Σκουλάκης, 168) 'Εμμ. Ν. Νικολακάκης, 169) Δ. Γ. Γοναλάκης, έφονεύθησαν τήν 23.5.41, 170) 'Εμμ. Ε. Βουτσαδάκης, έφον. 17.2.42, 171) Παλ. Δ. Μαργιακάκης, έφον. 30.5.41, 172) 'Εμμ. Α. Παπαδάκης, έφον. 30.5.41, 173) 'Ιωάν. Κ. Μανεμιανάκης, έφον. 3.6.41, 174) Μιχ. Σ. Σκουλάκης, 175) 'Εκτωρ Κ. 'Αδριάκης, 176) Νικ. Σ. Ζαγουράκης, 177) Σοφία Γ. 'Αρχοντάκη, 178) Στυλ. Γ. 'Αρχοντάκη, έφονεύθησαν τήν 8.5.44 διά βομβαρδισμού, 179) Νικήτας Α. Λουβιτάκης 180) Νικ. Α. Λουβιτάκης, 181) Κυρ. Α. Παντελάκης, απέθανον ως δμιοι εν Γερμανία 27.8.44.

Μαλάθυρος. 182) 'Αποστ. Κορονωτάκης, έφον. 27.8.1944, 183) Δημ. Α. Μπονατάκης, 184) Κωνστ. Φωτεινάκης εν Γερμανία 6.10.1944, 185) 'Ιωάν. 'Αναστασάκης, 186) Παναγ. 'Αναστασάκης, 187) 'Αντ. 'Αναστασάκης, 188) Κων. 'Αρτεμάκης, 189) 'Εμμ. Γναφάκης, 190) Κ. Νταράκης, 191) Στ. Καρτσωνάκης, 192) Γεώρ. Καρτσωνάκης, 193) 'Εμμ. Κουμάκης, 194) 'Επαμ. Κουμάκης, 195) Δημ. Κουμάκης, 196) Δημ. Καρτσονάκη, 197) Γεώρ. Καρτσονάκης, 198) Νικ. Καρτσονάκης, 199) Γεωρ. Σ. Καρτσονάκης, 200) 'Αντ. Καρτσονάκης, 201) Κωνστ. Καρτσονάκης, 202) Μιχ. Καρτσονάκης, 203) 'Αντ. Καρτσονάκης, 204) Γε. Λουπασάκης, 205) Κωνστ. Λουβιτάκης, 206) 'Ιωάν. Μπαμπουνάκης, 207) Μιχ. Μπαμπουνάκης, 208) 'Εμμ. Μπαμπουνάκης, 209) 'Αντ. Μπαμπουνάκης, 210) Δημ. Μπαμπουνάκης 211) Ν. Μπαμπουνάκης, 212) Μήνωσ Μπαμπουνάκης, 213) Μιχ. Μπαχαντάκης, 214) 'Εμμ. Μπαχαντάκης, 215) Δημ. Μπαχαδάκης, 216) Στ. Ξενικάκης, 217) 'Ιωάν. Ξενικάκης, 218) Γε. Πατεράκης, 219) Στ. Παπαδάκης, 220) 'Ιωάν. Παπαδάκης, 221) Στ. Σημαντηράκης, 222) Μενέλ. Σημαντηράκης, 223) 'Εμμ. Σημαντηράκης, 224) Γεώρ. Σημαντηράκης, 225) Σταυρ. Σκανδαλάκης, 226) Έτυλ. Σκανδαλάκης, 227) Γεώρ. Σκανδαλάκης, 228) Θεοχ. Σκανδαλάκης, 229) Νικολ. Σκανδαλάκης, 230) Γεώρ. Σκανδαλάκης, 231) Γεώρ. Σηφοδασκαλάκης, 232) 'Απ. Στεφανουδάκης, 233) 'Ιωάν. Στεφανουδάκης, 234) 'Εμμ. Στεφανουδάκης, 235) Στ. Τζανακάκης, 236) Νικ. Τζωρτζάκης, 237) 'Ιωάν. Τζωρτζάκης, 238) Χαρ. Τζωρτζάκης, 239) 'Αδρ. Ψαράκης, 240) 'Αντ. Δαιουλάκης, 241) 'Ανασ. Λουβιτάκης, 242) 'Εμμαν. Σκανδαλάκης, έφονεύθησαν τήν 28.8.1944.

Παλαιά Ρούμενα. 243) 'Αν. Χαλακατεβάκης, έφον. 1.9.1941, 244) Κυρ. Μπικάκης, έφον. 6.6.41, 245) Νικ. Γναφάκης, έφον. 3.9.41, 246) 'Ηλ. Ε. 'Απομπολάκης, έφον. 15.8.43, 247) 'Εμμ. Γναφάκης, έφον. 30.8.44, 248) Γεωρ. Γναφάκης, έφον. 2.9.44, 249) Βασ. Γουβεράκης, 250) 'Ελένη Δημητριάδου, 251) Παν. Κουμάκης, 252) Σπ. Λιονάκης, 253) 'Ιω. Λουφαδάκης, 254) Νικ. Κ. Λουφαδάκης, 155) 'Εμμ. Δ. Μπιτζανάκης, 256) 'Αγγελής Παναγιωτάκης, 257) 'Ιωάν. Παναγιωτάκης, 258) 'Αντ. Παναγιωτάκης, 259) Γρ. Παναγιωτάκης, 260) Γεωρ. Σταυρουλάκης, 261) 'Εμμ. Σταυρουλάκης έφονεύθησαν τήν 15.8.1944.

Πανέδυμος. 262) Γεωρ. Τοιχλάκης, 263) Νικ. Παναγίδης, έφονεύθησαν τήν 28.8.1944.

Πλακάλωνα. 264) Στ. Σταυρουλάκης, 265) Π. Πετράκης, 266) Τζα- νής Φανδρίδης, 267) 'Εμμ. Κουτουλάκης, έφονεύθησαν τήν 20.5.1941.

Νοχιά. 268) Γε. Ι. Παπουτσάκης έφον. 20.5.1941.

Πολεμάρχι. 269) Κ. Καλογεράκης 270) 'Ελ. Μανιαδάκης έφονεύθησαν τήν 18.6.41.

Βλάτος. 271) Στ. Σιφοδασκαλάκης, 272) Δ. Σκραταί, έφονεύθησαν τήν 28.8.44.

Καλόθινες. 273) 'Εμμ. Μ. Λεφάκης, 274) 'Ιωαν. Ν. Δασκαλάκης, 275) 'Εύτ. Α. Δασκαλάκης, 276) Νικ. Λεφάκης, 277) Χαρ. Ι. Παπατζανής, 278) 'Εύθ. Λυραντωνάκης, 279) Στ. Λυραντωνάκης, 280) Πολ. Μωραϊτάκης, 281) Ν. Σ. Σγουρομάλης, 282) 'Εμμ. Δ. Σγουρομάλης, έφονεύθησαν τήν 28.8.44.

Κουveni. 283) Στ. Γ. Τοκάκης, έφον. 19.8.44, 284) Γ. Τοκάκης, 285) Μιχ.Β. Κογγυλάκης, 286) Νικ. Ι. Στεφανάκης, 287) Γ. Ι. Χατζηγιαννάκης, 288) 'Αντ. Μ. Βοϊδομαρκάκης, 285) Σπ. Γ. Βασιλειάδης, έφονεύθησαν τήν 11.1.44, 290) 'Ιωάν. Βαρελάς, 291) 'Ελ. Σκαλιδάκης, έφονεύθησαν τήν 29.8.44, 29) 'Εμμ. Κοντοπυράκης, 293) 'Εμμ. Ν. Βαρδάκης, 294) 'Ιω. Γ. Σταυρουλάκης, 295) Καλλιόπη Γ. Σταυρουλάκη έφονεύθησαν τήν 22.2.43

Ίέσσαλος. 296) Π. Ντοξάκης, 297) Στ. Ντοξάκης, 298) 'Εμμ. Ντακουνάκης, έφονεύθησαν τήν 3.6.41, 299) Θεοδ. Μ. Χατζιδάκης, 20.3.41.

Δρακόνα. 300) 'Αντ. Νικολουζάκης, έφον. 14.11.44, 301) 'Ιωάν. Φανδρίδης έφον. 29.3.45.

Σπηλιό. 302) Μιχ. 'Αναστασάκης, 29.12.1940, 303) Στυλ. 'Αναστασάκης, 24.12.1940, 304) 'Ιωάν. Ι. Βολάνης 18.2.1941 και 305) Πολ. Φουρνάρης, 10.1.1941, έφονεύθησαν έν 'Αλβανία. 306) 'Εμμ. Καλητσουσάκης, έφον. 10.1.1945, 307) 'Ιωάν. Δαρμαράκης, έφον. 6.3.1945, 308) Μιχ. Α. Σαρρής έφον. 18.10.1942, 309) 'Εμμ. Γ. Μιχαηλίδης, έφον. 20.3.1943, 310) 'Εμμ. Βαβινάκης, έφον. 15.2.1944.

Ταυρωνίτης. 311) Νικ. Μουριζάκης, 312) Κωνστ. Σκορδύλης, 313) 'Ιω. Μαθιουδάκης, 314) 'Ιω. Δρακάκης, έφονεύθησαν τό 1941.

Καμισιανά. 315) Ι. 'Ανδρεδάκης, 316) Μ. Μαρκουλάκης, 317) Νικ. Μπατάκης έφονεύθησαν τό 1941.

Ραπανιανά. 318) Γιωνταμηλάκης, 319) Ι. Φουτάκης, 320) Ι. Κωσταριδάκης, έφονεύθησαν τό 1941.

Πολυρρηγιά. 321) Δ. Κακαουνάκης, 322) Βασ. Συνιζουλάκης, έφονεύθησαν τό 1944.

Γραμβούσα 323) Δημ. Ρημαντωνάκης, 324) Κωνσ. Ρεβελάκης, 325) Αϊκ. Σαμιοϋ, 326) Στυλ. Βερυκάκης, έφονεύθησαν τό 1941, 327) Ι. Καρεφυλάκης, έφον. τό 1942.

'Επισκοπή. 328) 'Εμμ. Κουκουνάκης, 329) Ν. Μαυρομιχελάκης, 330) 'Ελένη Ροδουσάκη, 331) 'Ελένη Λεβεντάκη, έφονεύθησαν τό 1941, 332) 'Αρ. Παπαδογιωργάκης, έφον τό 1943, 333) Ε. 'Ανδρουλάκης, 334) Χρ. Τσόλης, 335) Δημ. Κυδωνάκης, 336) Ι. Σχοινοπλοκάκης, 337) Κυρ. Μιχελάκης, 338) Στ. Καστρινάκης, 339) 'Εμμ. Μαλανδράκης, 340) Γ. 'Αλατσεράκης, έφονεύθησαν τό 1944.

Συρικόρι. 341) 'Εμμ. Κατσικουλάκης, 342) Στ. Κ. Βεστάκης, 243) Ι. Σ. Σταθάκης έφονεύθησαν τό 1941.

Κεφάλι. 344) 'Επ. Πιμπλής, 345) 'Αρ. Φτυλιτάκης, 346) Δημοσ. Πιμπλής, 346) Γεωρ. Σκυλουράκης, 348) 'Ιω. Τωμαδάκης έφον. τό 1944.

'Ελος. 349) 'Εμμ. Μαραγκουδάκης, 350) 'Εμμ. Μασοκάκης 351) 'Αντ. Μετζηδάκης, έφον. τό 1941, 352) Θεοδ. Χαλκιάδάκης, 353) Μιχ. Παντουράκης, έφονεύθησαν τό 1943.

Ζυμβραγοϋ. 354) Γεωρ. Μαρκετάκης, 355) Τιμ. Κοκοτσάκης, 356)

Μαρ. Καλογεράκης, 357) Νικ. Καραβεράκης, 353) Δημ. Καντανολέων, έφονεύθησαν τὸ 1941.

Ἐκτὸς τῶν ἀποθανόντων εἰς ὁμοίριαν εἰς Γερμανίαν ἀνερχόμενοι καὶ οὗτοι εἰς 37, ἦτοι ἐν ὄλῳ 396 Κισσαμίται ἐφονεύθησαν κατὰ τὰ ἔτη τῆς Γερμανικῆς Κατοχῆς.

ΟΝΟΜΑΤΑ ΕΠΙΖΟΝΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

Παράλειψιν πραγματικὴν καὶ ἀδικίαν θὰ διέπραττον εἰάν δὲν ἀνέγραφοι εἰς τὸ παρὸν βιβλίον μου «Αἱ ἀξίαι τῆς Κισσάμου» τὰ ὀνόματα τινῶν ἐκ τῶν ἐπιζόντων λειψάνων τῶν ἀπελευθερωτικῶν Ἀγώνων ἢ τῶν χηρῶν αὐτῶν.

Μιχ. Σταγκουράκης Δραπανιά, Εὐστ. Καραπατάκης Βούβαις, Μιχ. Ζαχαριουδάκης Ἀστράτηγος, Ἰωάν. Ἀνδρ. Κωνσταντουδάκης Μαραθοκεφάλαι, Γεω. Δ. Ναξάκης Σπηλιά, Σπύρ. Α. Ῥοσμαρῆς Ροδωποῦ, Γεώρ. Ν. Λεμενιτάκης Καμάρα, Γε. Ε. Χατζιδάκης Ἐπισκοπή, Ἀριστέα Ε. Ζωγράφου Ροδωποῦ, Βασ. Γ. Περαιτσοῦ Σκουτελῶνα, Μιχ. Κανδαράκης Σέλινον, Δημ. Μ. Σπανουδάκης Σκουτελῶνα, Ἀντ. Μαρ. Κολατζάκης Μελισσουργό, Νικ. Ι. Μεβάκης Κούρα, Ἐμ. Ἀρχάκης Χανιά, Γεωρ. Ε. Ξηράκης Νερνανιά, Κων. Α. Καρτσωνάκης ἢ Παπαδάκης Καστέλλι, Ἰωάν. Ν. Ἀγγελάκης Μελισσουργό, Στυλ. Μιπολιουτζάκης Μελισσουργό, Νικ. Κυρ. Τερεζάκης Κολυμβάρι, Κωστ. Γεωργιακάκης Ροδωποῦ, Παναγ. Φουταδάκης Ροδωποῦ, Παναγ. Χρυσάφης Σπηλιά, Μιχ. Ἀρσ. Παπουτσοῦ Ἀφράτα, Ἐμ. Καλογεράκης Ζυμβραγοῦ, Ἀντ. Διακουλάκης Βουκολιαῖς, Ξεν. Κουλάκης Χανιά—Λυρθηδιανιά, Ἄλεξ. Μ. Μαραγκάκης Κολυμβάρι, Ἰω. Σπαθαράκης Σπηλιά, Ἰω. Μαρινάκης (χήρα) Σπηλιά, Στυλ. Ἄλ. Μαρινάκης Σπηλιά, Μαρκ. Κ. Γεωργιακάκης Ροδωποῦ, Μιχ. Παπακαρδαμάκης (χήρα) Σπηλιά, Γεωρ. Ι. Ἀνδρεδάκης Κυπάρισσος, Ἐμ. Μ. Κοκκινάκης Πύργος Ψηλόνερος, Μιχ. Κυρ. Μυλωνάκης (χήρα) Σπηλιά, Ἰω. Κυρ. Μυλωνάκης (χήρα) Σπηλιά, Ἐμμ. Α. Λιουδάκης Καμάρα, Μπογιαντζάκης διδ. Μελισσουργό, Στυλ. Α. Λιουδάκης Καμάρα, Νικ. Ρενιέρης Παλ. Ρούματα, Κωνστ. Μαναράκης Ροδωποῦ, Νικ. Μπασάκης (χήρα) Δρακόνα, Γεωρ. Ε. Καλογεράκης Ζυμβραγοῦ, Κωνστ. Καρτάκης Νογιά, Ἀνδρ. Καλογεράκης Ζυμβραγοῦ, Ξεν. Μακράκης Κομοῦλι, Ἰω. Στυλιανουδάκης Βούβαις, Ἰωάν. Φανδράκης (θυγάτηρ) Σπηλιά, Ἰωάν. Καλαϊτζάκης Παλταινιά, Ἰω. Σωλωνάκης (χήρα) Παλ. Ρούματα, Ἰω. Λυραντωνάκης Ἐλος, Βασίλ. Κορκιδικῆς Μουρί, Στυλ. Ν. Ἀρχοντάκης (χήρα) Καμησιανιά, Κυρ. Κ. Μαυρομάτης Καμησιανιά, Δημ. Ἀνθουσάκης Καμησιανιά, Ἐμ. Ἀναστασάκης Σπηλιά, Ἀρ. Ἀναστασάκης Σπηλιά, Στεφ. Ναξάκης Ροδωποῦ, Στυλ. Γ. Μανουσάκης Πρόδρομος, Ἐμ. Κατσαναϊβάκης ἢ Παλπαδομανολάκης Βουκολιαῖς, Ἰω. Λαμπρινάκης Μελισσουργό, Γε. Ν. Χατζηδάκης (χήρα) Σπηλιά, Βασ. Συμαντηράκης Γρημβυλιανιά, Σταυρ. Γερσουδάκης (χήρα) Κολυμβάρι, Ἀντ. Λαμπρινάκης (χήρα) Μελισσουργό, Ἐμ. Μαρονικολάκης Σάσαλος, Μιχ. Κερανετζάκης (χήρα) Σπηλιά, Ἀπο. Ἐμ. Καλογεράκης Ζυμβραγοῦ, Νικ. Ι. Μαλανδράκης (χήρα) Γρημβυλιανιά, Δημ. Ν. Παπρουτσοῦ Βούβαις, Γε. Γ. Κορναράκης Μουρί Βασίλ. Φουντουλάκης Πανέθυμος, Νικ. Σφακιωτάκης Κολυμβάρι, Ἀντ. Λα. Ντουσάκης Γρημβυλιανιά, Γε. Ἐμ. Περαιτσοῦ Σκουτελῶνα, Ἰω. Γ. Παπαδοκωσταντάκης (χήρα) Σπη-

λιά, Ἄπ. Μαστορακῆς (χήρα) Νοχιά, Στυλ. Ν. Πρωϊμάκης Ζυμβραγοῦ
 Μιχ. Ι. Πρωϊμάκης (χήρα) Ζυμβραγοῦ, Ν. φραντζεσκάκης Καμάρα, Δημ.
 Δ. Ἄντωνιουδάκης Δραπανιά, Μιχ. Ι. Λανθοάκης Δραπανιά, Ἄντ. Ν.
 Φουντουλάκης Χανι, Κωνστ. Μαρονικολάκης Σάσαλος, Εὔστρ. Φουντου-
 λάκης Κακοδίκη, Βασιλ. Σφακιωτάκης Ντελιανά, Νικ. Καραντωνάκης
 Ροδωποῦ, Ἄντ. Ποντικάκης Ποντικιανά, Νικ. Ζ. Καραντωνάκης Ροδω-
 ποῦ, Ἐμ. Στ. Ἀναγνωστάκης, (χήρα) Ροδωποῦ, Γεω. Ι. Ἀναστασάκης
 Συρίλι, Στυλ. Π. Παναγιωτάκης Π. Ρούματα, Μιχ. Χρυσάφης Σηπλιά-
 Κωστ. Ζερβουβάκης Γρημβηλιανά, Ἄντ. Κανδαράκης (χήρα) Δαρμαροχ.,
 Ἄντ. Ποτετισιανάκης Πρόδρομος. Μιχ. Περακάκης, (χήρα) Μούλετε,
 Λεων. Βουτσαδάκης Ροδωποῦ, Στυλ. Κακουλιδάκης (χήρα) Ταυρωνίτη,
 Ευρ. Καραντωνάκης Ροδωποῦ. Γε. Στ. Καραντωνάκης Ροδωποῦ, Ἄντ.
 Δ. Ἀγοραστάκης (χήρα) Ντελιανά, Ἰωαν. Ε. Ἀγοραστάκης Ντελιανά,
 Στυλ. Στ. Σφουγκτάκης Βούβαις, Σοφ. Ε. Σταματάκης Πολεμάρχι,
 Ἄντ. Ε. Σταματάκης Ταυρωνίτη, Ἄνδ. Γε. Καραπατάκης Ταυρωνίτη, Γε.
 Δ. Ἀποστολόκης Ἄσπρα Νερά, Ἰωαν. Κουρκουνάκης Μελισσοῦργό,
 Ἰωαν. Ἀρχοντάκης Δραπανιά, Χαρ. Ραϊσάκης Δραπανιά, Γ. Ι. Ἀρχοντά-
 κης Δραπανιά, Ἰω. Κατσικανταράκης Συρικάρι, Ἰωαν. Ν. Κατσικαντα-
 ράκης Συρικάρι, Ἄντ. Ε. Τζωρτζάκης Συρικάρι Στυλ. Ε. Ἀποστολάκης
 Συρικάρι, Ἄντ. Τσιχλάκης (ὄπλαρχηγός) Συρικάρι, Ἰωαν. Ε. Κατσικαν-
 ταράκης Συρικάρι, Στυλ. Γ. Χατζάκης Δέμπλα, Γε. Ἐμ. Νεράκης Σηπ-
 λιά, Γε. Δ. Σκανδάλης Μαλάθυρο, Στεφ. Π. Κακαβελάκης Κομοῦλι,
 Ἄντ. Δ. Ἀποστολόκης Ἄσπρα Νερά, Νικόλ. Μανικάκης Τοπόλια, Κων.
 Ν. Πρωϊμάκης Ζυμβραγοῦ, Χρ. Ν. Μακράκης Κομοῦλι, Δημ. Ζ. Καστρι-
 νάκης Πρόδρομος, Στυλ. Κ. Κεραμιανάκης (χήρα) Σηπλιά, Γε. Σπανου-
 δάκης Γερακιανά, Ἐμ. Σπανουδάκης Γερακιανά, Στυλ. Ἐμ. Μπριτσου-
 λῆς Πρόδρομος, Στυλ. Ἄν. Λουπασάκης Κρύα Βρύση, Δημ. Πρασιανά-
 κης (χήρα) Σηπλιά Κωστ. Ε. Μαρκουλάκης Πανεθυμο, Στρατ. Ε. Κρομ-
 μιάδης Ραβδόχα, Περ. Σκούλακης Δραπανιά, Ἄνδρ. Μπουπουρά-
 κης Δραπανιά, Ἄλεξ. Θε. Στρατουδάκης Χανιά, Ἰωαν. Μ. Στρατουδά-
 κης Χανιά, Χαρ. Ι. Παπαδάκης Δραπανιά, Στυλ. Α. Ἄγιομενάκης Ρο-
 δωποῦ, Ἰω. Δ. Τσερκάκης Ροδωποῦ, Γεωρ. Στ. Τσερκάκης Ροδωποῦ,
 Κωστ. Κωνσταντακῆς Καμισιανά, Γεωρ. Μαρ. Μπλεμπλιδάκης Χανιά,
 Δημ. Βρουβάκης (χήρα) Γρημβηλιανά, Γεωρ. Ε. Καλοεράκης Ἄσπρα
 Νερά, Ἄντ. Σχετιάκης Καστέλλι, Γεωρ. Κω. Παπαδάκης Ροδωποῦ, Ἐμ.
 Κορναράκης Γισκοπή, Παν. Κ. Παπαδάκης Ροδωποῦ, Ἰω. Στ. Νικηφο-
 ράκης Πισκοπή, Γεωρ. Στ. Νικηφοράκης Πισκοπή, Δημ. Κων. Παπαδά-
 κης Ροδωποῦ, Ἄνδρ. Στ. Δασκαλάκης Πρόδρομος, Σταυρ. Ε. Περο-
 γιαννάκης Πρόδρομος, Γεωρ. Δ. Παπουτσάκης Πρόδρομος. Νικ. Χρισ-
 τοδάκης Κουρφαλώνα, Γεωρ. Μαντζοκοπάκης Κουρφαλώνα, Ἐμ. Εὔστ.
 Γαλιάτσος Δελιανά, Χαρ. Μανωλακάκης (σωματάρχης) Καμησιανά,
 Δημ. Ἄν. Χαμηλάκης Δελιανά, Γε. Γεωργιανάκης Δελιανά, Κων. Μπρι-
 τζανάκης Π. Ρούματα, Γεωρ. Ἄντ. Μπαμπουνάκης Μαλάθυρο, Νικ. Ἄ-
 δαμπῆς Ποταμίδα, Ἄνδ. Ἄντ. Καρδαμάκης Ποντικιανά, Γεωρ. Στ. Βε-
 ριβάκης Γρημβηλιανά, Μιχ. Ε. Διγενάκης Μαρινιανά, Δημ. Ι. Βουτσαδά-
 κης Ροδωποῦ, Ἰωαν. Ἐμ. Μυλωνάκης Ροδωποῦ, Δημ. Ζαχαράκης Ἄσ-
 τράτης, Γεωρ. Ι. Μιχαλογιαννάκης Ράκα, Ἰακ. Ι. Γερεουδάκης
 Σφενδυλιάνου, Νικόλαος Ι. Γερεουδάκης Σφενδυλιανά, Στυλιανός
 Γερεουδάκης Σφενδυλιάνου, Γεώργιος Γ. Μυλωνάκης Ροδωποῦ,
 Νικόλ. Λαγουδάκης Πισκοπή, Κυρ. Ν. Γλυμιδάκης Μούλετε, Ἄντ. Λου-

κάκης Νταμηλιανιά, Στυλ. Β. Κατσικανταράκης Συρικάρη, Στυλ. Ἄρχον-
 τάκης Νταμηλιανιά, Κωνστ. Ε. Καρτάκης Νοχιά, Γεωρ. Μ. Χαλκιαδάκης
 Λίμνη, Παναγ. Ἄν. Ἀγιασμενάκης Γρημβιλιάνα, Ι. Ν. Ι. Ἀναστασάκη
 (θυγ.) Κολυμβάρι, Ἄναστ. Γ. Λουφαρδάκη Παλ. Ρούματ, Στυλ. Γ.
 Φρουδάκης Γρημβιλιάνα, Μιχ. Γ. Πλευράκης Ἄστρικας, Γεωρ. Σ. Δα-
 σκαλόκης Πρόδρομος, Δημ. Ἄνδρ. Χαμηλάκης, Πρόδρομος, Στυλ. Μα-
 θιουλάκης Μοθιανά, Ἐμμ. Γεωργουδάκης Γλῶσσα, Χρήστος Μιχελά-
 κης Μοθιανά, Στυλ. Στραβουδάκης Μοθιανά, Βασ. Παπουτσάκης Ἄφ-
 ράτα, Ἰωάν. Καλυτεράκης Χανιά, Στυλ. Μ. Κοκολινάκης Πολεμάρχη,
 Ἰωάν. Ἄρ. Φανουριάκης Βουλγάρο, Ἄποστ. Φρ. Ἀποστολάκης Ποτα-
 μίδα, Περ. Ἄπ. Μαρκουλάκης Δελιανά, Νικ. Ρεθεμιωτάκης Τοπόλια,
 Ἐμμ. Κατσούλης Δελιανά, Βοντουράκης Τοπόλια, Ἐμμ. Ξηρουδάκης
 Λυριδιανά, Ἐμμ. Μπαμπούνακης Μαλάθυρος, Ἐμμ. Μπαμπούνακης
 Μαλάθυρος, Κυρ. Μουφαρδάκης Παλ. Ρούματ, Κυρ. Μαρκουλάκης
 Γλῶσσα, Χαρ. Ι. Μαθιουδάκης Βούβαι, Μιχ. Μ. Καρτάκης Λυρδιανά,
 Νικ. Γ. Διγαλάκης Ραβδόχα, Κωνστ. Χ. Λαγουδάκης (χήρα) Πισκοπή,
 Ἄντ. Στ. Κουντουράκης (χήρα) Σπηλιᾶ, Κωνστ. Ν. Σκευάκης Σκευγιαν-
 νά, Γεωρ. Ἐμμ. Φρουδάκης (χήρα) Σπηλιᾶ, Κυρ. Ι. Τριποδάκης (χήρα)
 Σπηλιᾶ, Νικ. Ἄνδρ. Χαϊδευμενάκης Γαβαλομούρι, Βασ. Ι. Φουράκης
 Δραπάνια, Δημ. Γ. Μαυρομάτης Γρημβηλιανά, Ξεν. Δ. Τσερκάκης Κολ-
 υμβάρι, Κωνστ. Σημαντηράκης Μαλάθυρος, Ἰωάν. Π. Σπανουδάκης
 Καλάμι, Ἰωάν. Μαθιουδάκης Βούβαι, Γ. Ι. Δερμιτζάκης Ροδωποῦ,
 Γεωρ. Στυλιανουδάκης Βούβαι, Δημ. Ζωϊδάκης Βούβαι, Γεωρ. Ι. Μαρ-
 νιεράκης Ἄφράτα, Περ. Μ. Λουκάκης Πισκοπή, Στυλ. Καρδαμάκης Γε-
 ρακιανά, Γεωρ. Ἄν. Κυδωνάκης Κολυμβάρι, Ἐμμ. Κυδωνάκης Σπηλιᾶ,
 Ἰωάν. Κυδωνάκης Σπηλιᾶ, Κακαβελάκης Σάσολον, Ἄντ. Τυροβρουλά-
 κης Ραβδόχα, Μ. Ε. Μυτιλάκης Ραβδόχα, Γεωρ. Γ. Χαλκιαδάκης
 Λίμνη, Ἰωάν. Κ. Γιανναδάκης Ποντικιανά, Κωνστ. Κ. Γιακουμάκης
 Ποντικιανά, Ἐμμ. Ε. Μαθιουλάκης Βούβαι, Ἐμμ. Ε. Σφακιανάκης Ρα-
 βδόχα, Κωνστ. Κ. Στηβανάκης Ἄσ. Νερά, Νικ. Ν. Τζεπαπαδάκης Κο-
 λυμβάρι, Κωνστ. Ν. Μηνωτάκης Πρόεδρος Ντελιανῶν, Γ. Ε. Μυλωνά-
 κης, Ροδωποῦ, Μιχ. Κ. Μπαχαδάκης Μαλάθυρος, Θεοχ. Δαρμαράκης
 (χήρα) Δαρμαριανά, Μιχ. Ἀν. Ρενιέρης Ἀρμενοχωριό, Νικ. Ἀναστασά-
 κης Ἀρμενοχωριό, Γεωρ. Κ. Μανιουδάκης Ἀνώγειλη, Εὔστρ. Θ. Μπo-
 νάτος Περβολάκια, Δημ. Π. Β. Τσιργωτάκης Μούλετε, Νικ. Στ. Πατη-
 νιώτης Σφακοπηγάδι, Νικ. Μαρινάκης Χανιά, Γεώρ. Ἄν. Παπαδάκης
 Περβ. Ἰναχωριαν, Γεωρ. Δ. Σπανουδάκης Μαλάθυρος, Ἐμμ. Ἄν. Σκου-
 νάκης, Φαλεριανά Βασ. Ν. Κατερινάκης, Σφακοπηγάδι, Νικ. Εὔτ. Μπo-
 νατάκης, Περβόλια, Γεωρ. Β. Παπαδοπεράκης Περβόλια, Ἐμμ. Θεοδώ-
 ράκης Γρημβηλιανά, Γαβριήλ Μαρινάκης Ἱερομόναχος Σπηλιᾶ, Κωνστ.
 Π. Τσιριγωτάκης Βούβαι, Ἐμμ. Στ. Ἀγδρουλάκης Λούχι, Ἄντ. Π. Τυ-
 ροβρουλάκης Ραβδόχα, Γε. Γ. Σταματάκης Καμψιανά, Νικ. Ἀδαμά-
 κης Βούβαι, Παναγ. Σταματάκης Καμψιανά, Εὔστρ. Κ. Βαβουράκης
 Ραβδόχα, Γεώρ. Κωνσταντουδάκης Πανέθυμος, Ἰωάν. Στ. Πατηνιώ-
 τής Χανιά, Μιχ. Ντιγριντάκης Γλῶσσα, Ἐμ. Γ. Βερναδάκης Γρημβηλιαν-
 νά, Ἄνδρ. Κουκούλας Περβολάκια, Ἰωάν. Κ. Μυλωνάκης, Ραβδόχα,
 Στέφ. Γ. Σφακιανάκης Ραβδόχα, Νικ. Ἐμ. Μυλωνάκης Ροδωποῦ, Ἰωά.
 Ν. Κοτσιφάκης Γεράνι, Ἄνδρ. Φουλάκης (χήρ) Γρημβηλιανά, Νικολ.
 Γε. Σταματάκης, Καμψιανά, Νικολ. Ἄν. Λουπασάκης, Κρύα Βρύση,
 Γεώργ. Μ. Κουριδάκης Ραβδόχα, Κωνστ. Γ. Νταντινάκης Δραπάνια,
 Ἐμμ. Ἰ. Ποντικάκης Βούβαι, Γεώρ. Μπλαζάκης Βούβαι, Γεράσ. Ἰ.

Δαρμαράκης Βούβαις, Ίω. Ν. Κατσιφράκης Δρακόνα, Κ. Βασιλάκης Νοχιά, Κωνσ. Ί. Βουτσογιαννάκη (χήρα) Σπηλιά, Μιχ. Γ. Φαρδαμής (χήρα) Έν. Χωριά, Ίω. Ζαχχαριουδίκη (χήρα) Δρακόνα, Άντ. Θ. Ψαράκης Μακρίονα, Ίωάν. Γιαννιχάκης Μούλετε, Εύστρ. Πιπαδοπεράκης Ρόκα, Μιχ. Ξ. Τσιλιμιγκάκης (χήρα) Σπηλιά, Άντ. Ξ. Τσιλιμιγκάκης (χήρα) Σπηλιά, Γεώρ. Γ. Σκαλίδης Κεφάλι, Άντ. Β. Φαλαγκάρης Παπαδιανά, Ίωάν. Ν. Νταντουδάκης Σφενδιλιάνα, Νικολ. Π. Πενταράκης Άστράτηγος, Παναγ. Ε. Μυλωνάκης Ροδοπού, Παναγ. Ήλ. Βεργιοράκης Σάσαλο, Νικόλ. Γ. Παπαδάκης Δρακόνα, Ίωάν. Παθιακάκης Βούβαις, Μιχ. Γ. Τζανακάκης Καστέλλι, Μιχ. Μαρτσάκης Δραπανιά, Σπ. Ί. Ξηρογιαννάκης Π. Ρούματα, Χρ. Χ. Μιχελιουδάκης Έπισκοπή, Έμμ. Γ. Λαγουδάκης Έπισκοπή, Ίω. Π. Τσιλιμιγκάκης Καρθιανά, Νικ. Μιχ. Μακράκης Γρημβλιανά, Χρηστ. Ν. Κωνσταντουδάκης Μούλετε, Κωνστ. Κουντουράκης Σπηλιά, Στυλ. Παπαδάκης ή Δαρατσιδ. Σπηλιά, Γεώρ. Κυρ. Παπαντωνάκης Σάσαλο, Ίωάν. Γ. Κατσιφαράκης Κακόπετρο, Γε. Δ. Πανεθυμητάκης Κλαδουριανά, Μάρ. Π. Μπιτζανάκης Π. Ρούματα, Γεωρ. Έμ. Κουριδάκης Π. Ρούματα, Κωνστ. Μ. Κυριτσάκης Έλλος, Μιχ. Πετράκης Γρημβλιανά, Γεώρ. Ι. Μ. ραγκουδάκης Έλος, Σταμ. Γ. Σαρής Κολυμβάρι, Μ. Μαλανδράκης Π. Ρούματα, Κων. Κουντουράκης Έπισκοπή, Παν. Κατσιφαράκης Δρακόνα, Έμ. Ι. Γεωργουδάκης Βούβαις, Έμμ. Γ. Κατσιφαράκης Σάσαλος, Έμμ. Κ. Καμηλάκης Σάσαλος, Έμμ. Μ. Χαλκιαδάκης Λίμνη, Ίσκ. Μ. Χαλκιαδάκης Λίμνη, Γεράσ. Ι. Μαροニコλάκης Σάσαλος, Γεώρ. Δ. Παπαδάκης Μουρί, Νικ. Ι. Σκευδάκης Τρία Άλώνια, Κωνσ. Μ. Άρχοντάκης Φωτακάδο, Δημητ. Ι. Κωνσταντουλάκης Καστέλλι, Γε. Άν. Μαλανδράκης Π. Ρούματα, Μάρ. Άντ. Μαλανδράκης Π. Ρούματα, Νικ. Χρ. Γιαννιχάκης Μούλετε, Παντ. Γε. Πισσογιάννης Μούλετε, Παν. Γ. Μπαντουράκης Λίμνη, Βασ. Παν. Κυριτσάκης Έλος, Νικ. Στ. Προεστάκης Συρίλι, Έμ. Ίσκ. Νταουντάκης Κούνενι, Γεωρ. Άν. Ζυμπλάκης Δραπανιάνα, Ίω. Μαυροματάκης Γρημβλιανά, Παν. Γ. Χατζηδάκης Ζυμβραγού, Ίω. Ν. Γεωργακάκης Κολυμβάρι, Έμμ. Δεσποτάκης Κολυμβάρι, Δημ. Ίάκ. Περκάλης Καλάμι, Ίω. Κ. Τζενιαδωράκης Έλος, Χαρ. Μ. Μαραγκουδάκης Φαλιενιά, Βασιλ. Κ. Κνιθάκης Μελήσι, Νικ. Ί. Παπατζανάκης Φωτακάδο, Μιχ. Μ. Χαλκιαδάκης Σάσαλος, Ίωάν. Ν. Δεσποτάκης Κακόπετρο, Γεώρ. Ίσκ. Τσουρουνάκης Σάσαλο, Άντ. Κ. Μπαχαδάκης Μαλάθουρο, Θεοδ. Μπουνατάκης Περβόλια, Γεω. Ε. Μαραγκουδάκης Χανιά, Γε. Ε. Τζανακάκης Έλος Κυρ. Έ Γακουμάκης, Κακόπετρο, Κωνσ. Ν. Δεσποτάκης Κακόπετρο, Νικ. Στ. Δεντάρης Ξαμουδοχώρι, Άναρ. Στ. Παπαδάκης Δρακόνα, Γεώρ. Γ. Παπαδάκης Δρακόνα, Ίωάν. Κονσολάκης Δρακόνα, Νικ. Μ. Λιονάκης Π. Ρούματα, Ν. Γ. Ντουλτσιανάκης Λυρθιάνα Κωνσταντ. Γρ. Μανωλακάκης Άνωσχηλη, Κυριάκος Κ. Βουτσάκης Δρακόνα, Γεωρ. Π. Τσιοκάκης Φαλιενιά, Κωντ. Άλγηζάκης Σπηλιά, Γεωρ. Θ. Θεοδωρίδης Π. Ρούματα, Στυλ. Βλοντζάκης Δρακόνα, Χαρ. Ξ. Τσιλιμιγκάκης Σπηλιά, Άρτ. Κακαβελάκης Ταυρωνίης, Άποσ. Ν. Τριποδάκης Σπηλιά, Σταμ. Συντζανάκης Σπηλιά, Νικ. Γκογκολάκης Σπηλιά, Έμ. Ν. Καραγιαννάκης Σπηλιά, Στ. Παπαδομανώλης Σπηλιά, Ίωσήφ Παπαδάκης Κολυμβάρι, Γεωρ. Γ. Κωσταριδάκης Ραπανιάνα, Νικ. Έμ. Καντζωνάκης Ραπανιάνα, Γεωρ. Σκ. Φραγκιαδάκης Μούλεται, Γε. Κω. Καρτσωνάκης Μαλάθουρο, Γεωρ. Τζανακάκης Ποταμίδα, Άνδρ. Ι. Μαρολαχάκης Πολεμάρχι, Στυλ. Έμ. Κουμάκης Πολεμάρχι, Κυρ. Έμμ. Κουμάκης Πολεμάρχι, Κωνστ. Ι. Περογιαννάκης ή Περογιάννης Κακόπε

τρο, Έμ. Ι. Κοκολάκης Καρεφιλιάνα, Νικ. Ι. Βακάκης Στροβιές Σπ. Γε. Δαράκης Μαλάθυρος, Θεοδ. Άντ. Μπαμπουνάκης Μαλάθυρος Ίω. Άρτ. Τερεζάκης, Πλάτανος Μεσογειών, Μανούσ. Έ. Ψαράκης Μαλάθυρος, Εύστ. Γ. Φοβάκης Άγ. Άντώνιος Άρτ. Στραβουδάκης, Πλακάλωνα, Στυλ. Βλοντάκης, Δρακόνα, Τσιχλάκης Άϊ Κυρ Γιάννη, Άντ. Ν. Σαρής Σπηλιά, Ίωάν. Ποντικάκης Βούβαις Άλέξ. Παπαδεράκης Άφράτα, Γεώρ. Γεώρ. Κεραμιανάκης Σπηλιά, Έλευθ. Κατσικουλάκης, Καμησιανά Σωματάρχης, Άντ. Δ. Κορναράκης Μαλάθυρος, Άντ. Στ. Παπαδάκης Μαλάθυρος, Κωνστ. Άντ. Στεφανουδάκης Μαλάθυρος, Στυλ. Άντ. Ξενικάκης Μαλάθυρος, Κων. Κ. Καρτωνάκης Μαλάθυρος, Ίωάν. Στ. Μιχελάκης Καρδιανά. Ίω. Βολάνης Σπηλιά, Χρηστ. Γε. Μπερμπατάκης, Δραπανιά, Άρτ. Μ. Τζιγκάκης Δραπανιά, Κωνστ. Δ. Χλωράκης Σκουτελώνα, Άντ. Ε. Μαρνελάκης, Π. Ρούματα, Έμμ. Τζαγκαράκης Χανιά Κολυμβάρι, Έμ. Ι. Καλογεράκη, Ζυμβραγού, Γεώρ. Ν. Δεσποτάκη Κακόπετρον, Μιχ. Άνδ. Τζιμπλάκης Δραπανιά, Στέφ. Ί. Άναγνωστάκης Ροδοθά. Ίωάν. Κακογιαννάκης Πολεμαρχίου, Ίων. Έμ. Ίεράκης Λίμνη, Χρ. Β. Μπαντουράκης Έλος, Βασ. Δημ. Μαστοράκης Έλος, Νικολ. Κουκουλάς Περβολάκια, Ίωάν. Κουκουλάκης Περβολάκια, Άντ. Ν. Φουράκης Δραπανιά, Μιχ. Ε. Ναξάκι (χήρα) Σπηλιά, Ίωάν. Π. Βολάνης, Μελησουργιό, Π. Γιαννουδάκης Άνώσχηλη, Ίω. Ν. Άγγελάκης Χανιά, Βασ. Κ. Σκουνάκης Φαλενιανά, Ίωάν. Γ. Μελάκης Χανιά, Βασ. Π. Παναγιωτάκης Π. Ρούματα, Μιχ. Δ. Χατζηδάκης Νοχιά, Τζανής Ν. Μπαχαδάκης Μαλάθυρος Ίωάν. Σκορδύλης, Ταυρωνίτης Πέτρ. Πολυχρονάκης Βούβαις, Έμμ. Ροσмарής (χήρα) Κολυμβάρι, Γεώρ. Γρηγ. Ξυνολάκης Γαβολομουρι.

ΑΡΚΑΔΙ—ΜΟΝΗ ΓΩΝΙΑΣ

Εἶναι δύο ὀνόματα καὶ δύο λέξεις εἰς τὸ ἄκουσμα καὶ ἀνάγνωσιν τῶν ὁποίων κάθε καρδιά πατριωτικῆ σκιρτᾶ καὶ κάθε σκέψις καὶ διάνοια προσηλοῦται εἰς τὸ ἄκουσμα τῶν ἐντυπωσιακῶν αὐτῶν λέξεων. Οὐδεις Κρῆς καὶ Ἑλλην ἀκόμη, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν γεροντοτέρων μένει ἀσυγκίνητος, ἀδιάφορος ἢ ἀπαθής.

Ἀμφότεραι αἱ Μοναὶ Ἀρκαδίου καὶ Γωνιάς, ἦσαν καὶ ἀπετέλουν τὰς βάσεις καὶ ἀνεφοδιασμοὺς τῶν Στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Ἐπαναστατῶν τοῦ 1866 καὶ προγενεστέρων, καὶ τῶν τελευταίων ἔτι ἐξεγέρσεων κατὰ τοῦ κυριάρχου, τοῦ Τμήματος Ἀμαρίου Μυλοποτάμου Ρεθύμνης καὶ τῶν Ἐπαρχιῶν Κισσάμου καὶ Κυδωνίας.

Καὶ τοῦ μὲν Ἀρκαδίου ἡ συμβολὴ εἰς τοὺς ἀγῶνας, ὡς ἐκ τῶν τραγικῶν γεγονότων, τῆς ἀντιστάσεως τῶν ἐντὸς τῆς Μονῆς, τῆς ἡρωϊκῆς καὶ ἐνδόξου, ἀγωνισθέντων καὶ τῆς ὀλοκαυτώσεως ὅπως τοῦ Μεσολογγίου, εἶναι γνωστὴ εἰς ὅλο τὸ Πανελλήνιον καὶ πέραν ἀκόμη. Οἱ γενναῖοι καὶ ἀείμνηστοι ὑπερασπισταὶ τῆς Μονῆς πολιορκηθέντες ἀπὸ πολυαρίθμου στρατοῦ μετὰ πυροβολικοῦ τουρκικοῦ, καὶ μὴ λαμβόντες ἔξωθεν παρὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ Κορωναίου καὶ ἄλλων Κρητῶν ἀρχηγῶν οὐδεμία ἐνίσχυσιν ὡς ἐκ τῆς συνεχοῦς βροχῆς καὶ μεγίστης κακοκαιρίας ἀνετίναξαν τὴν Μονὴν διὰ νὰ μὴ παραδοθῶσιν, ἀλλ' ἀφῆκαν ὑπερένδοξον μῆμην καὶ ἀθάνατον παράδειγμα αὐτοθυσίας διὰ τὸν πατριωτισμὸν τῶν. Τῆς Γωνιάς ὅμως αἱ πατριωτικαὶ καὶ ἔξοχα συμβολαί, δὲν εἶναι τόσον γνωσταὶ εἰς πολλοὺς καὶ δι' αὐτοὺς γράφω τὰ κατωτέρω:

Ἡ Μονὴ Γωνιάς εὐρίσκεται ἐν Κισσάμῳ καὶ ὀλίγον ὑψηλότερον τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου Κολυμβαρίου, ἀπέχουσα περὶ τὰ 25 χιλιόμετρα Δ. τῶν Χανίων. Κατέχει ὑπέροχον θέσιν ἐξ ἧς φαίνεται ὅλος ὁ κόλπος Χανίων ἢ Ἐπαρχία ὅλη τῆς Κυδωνίας καὶ τὸ Ἀκρωτήριο μὲ τὸν τάφον τοῦ Ἐθνάρχου Βενιζέλου καὶ τὸ ἀγαλμα τῆς Ἐλευθερίας.

Κάρφος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Μουσταφᾶ Πασσᾶ καὶ τῶν Τούρκων καὶ βραχνᾶς καὶ ἐφιάλτης διαρκῆς ἦτο δι' αὐτοὺς ἡ Μονὴ τῆς Γωνιάς. Ἐγνώριζεν ἀκριβῶς ὅτι ἡ Γωνιά ἦτο ἐστία καὶ κέντρον, ἔνθα ἐλάμβανον χώραν αἱ σκέψεις καὶ τὰ διαβούλια τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἡ Γωνιά ἦτο βᾶσις ἀνεφοδιασμοῦ εἰς τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια τῶν ἀνταρτῶν. Ἀπὸ τὴν Γωνιάν ἐξῆλθον οἱ Ἀρχηγοὶ

καὶ Ἀρχιεπαναστάται καὶ ἐκεῖθεν ἔλαβον τὰ μαθήματα τῆς Ἐλευθερίας. Μιχαὴλ ὕστερον γενόμενος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, γεννηθεὶς εἰς Μελισσουργίῳ Κισσάμου. Παρθένιος Περίδης Πρόεδρος τῆς Ἐπαν. Συνελεύσεως 1866, Ἀναγν. Σκαλίδης Γεν. Ἀρχηγὸς Κισσάμου, Ἀρχηγοὶ Ἀναγν. Μαρκουλάκης, Νικ. Ἀναστασάκης, Μαλανδρῆς, Ἀγοραστάκης, Κανίτσος, Χατζ, Μιχάλης Καρτόνης, Παρθένιος Κελαϊδῆς Ἱερομόναχος καὶ αὐτὸς τῆς Ι. Γ. Μονῆς καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ἡ Τουρκικὴ Διοίκησις καταστρέψασα τὸ Ἀρκάδι, ἐκαιροφυλάκει νὰ ἐρημώσῃ καὶ τὸ ἄλλο Ἐπαναστατικὸν Κέντρον, τὴν Γωνίαν.

Τὴν 15ην Ἰουλίου 1866, δύο πολεμικὰ πλοῖα Τουρκικὰ ἐκπλεύσαντα ἐκ Σούδας, κατηθύνθησαν πρὸς τὸν κόλπον Κολυμβαρίου. Τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ τὴν 10 Ἰουλίου εἶχεν πρὸ ὀλίγου εἰσβάλει εἰς τὴν Ἀνατ. Κίτσαμον. Ὁ Στρατάρχης Ὀμὲρ Πασσάς ἐλθὼν εἰς Κρήτην ἀπέστειλεν 10 χιλ. στρατοῦ εἰς Τμήμα Ρεθύμνης πρὸς ὑποταγὴν καὶ καταδίωξιν Κόρωναιου, Τσουδεροῦ, Σκουλαῖ καὶ ἄλλων ἀρχιεπαναστατῶν ἐκεῖ, 10 χιλ. πρὸς τὰ Σφακιά, ὅστις κατόπιν ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως διὰ Κράπηος εἰσηλθὲν εἰς Σφακιά καὶ 10 χιλ. μετὸν Σαρχῶ Πασσᾶν εἰς Κυδωνίαν καὶ Κίτσαμον πρὸς ὑποταγὴν καὶ τούτων καὶ καταδίωξιν τῶν ἀρχηγῶν των.

Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς εἰσελθὼν εἰς Κίτσαμον εἶχε καταλάβει καὶ ἐρημώσει Δέμπλα, Πολεμάρχι Βούβες, Σπηλιά, Μαραθοκεφάλαια, Ἐπισκοπὴ προχωρῶν πρὸς τὸ Μουρί, Τοπόλια καὶ Περβολάκια καὶ ὁ μὲν Τουρκικὸς στρατὸς μετὸν Σαρχῶ Πασσᾶ κατελάμβανεν ἤδη μετὰ σκληροῦς ἀγῶνας, ἰσχυρωτάτην ἄμυναν καὶ ἠρωϊκὴν ἀντίστασιν τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ διάφορα στρατιωτικὰ ὄχυρά τῆς Κισσάμου, κατόπιν αἱματηροτάτων θυσιών.

Ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω τὰ Ὀθωμανικὰ πλοῖα ἐφθασαν ἐξωθεν τῆς Μονῆς Γωνιάς Ἀν. ἐν τῷ κόλπῳ. Κατὰ τὴν 10ην περὶπου ὥραν ἤρχισαν ἀμφοτέρω τὰ πολεμικὰ νὰ κανονιοβολοῦν κατὰ τοῦ Μοναστηρίου καὶ περίξ πρὸς τοὺς ὕψηλους λόφους καὶ κορυφάς, βροχηδὸν δ' ἐπιπτον τὰ βόλια πλησίον τοῦ Ἀστρατήγου, Ἀσπρῶν Νερῶν, Κουμουλίου, Καμάρας, Ροδωποῦ καὶ Ραβδούχα.

Εὐτυχῶς ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας, Χριστιανοὶ Μουτῆδες, ἐκ τῶν ὑπηρετούντων τὴν Διοίκησιν, (ἐνδομύχως σκεπτόμενοι ὅτι εἶναι Κρήτες καὶ Ἑλληγες), εἶχον εἰδοποιήσει μυστικῶς τὸ Ἀρχηγεῖον τῶν Κισσαμιτῶν εἰς Μαλάθυρον, ὅπου ἔμενον τὸ Στρατόπεδόν των, ὅτι τὴν ἐπομένην θὰ ἐστέλ-

λετο ὁ στόλος πρὸς βομβαρδισμόν τῆς Γωνιάς καὶ καταστροφὴν τῆς ὄπως ἐγένετο εἰς τὸ Ἄρκάδι τὴν 8 11.1866. Τὸ ἐν Μαλαθύρῳ Ἀρχηγεῖον ἐσπευσμένως εἰδοποίησε πάντας τοὺς ἀρχηγούς καὶ σωματάρχας μετὰ τῶν ἀνδρῶν των ὄπως σπεύσουν πρὸς τὴν ἀπειλουμένην Γωνίαν.

Οἱ στρατιωτικοὶ συνεισφέρθησαν. Τὰ πλοῖα μετὰ σφοδρὸν κανονιοβολισμόν ἐνήργησαν ἀπόβασιν διὰ πολλῶν λέμβων μεγάλων καὶ οἱ πεζοναῦται καταλαβόντες τὴν Μονὴν ἐσφαξαν ἀμέσως 4—5 καλογήρους οὓς εὔρον μὴ διαφυγόντας, ἐπυρπόλησαν τὰ κελλιὰ ὅλα τῶν καλογήρων, ἤρπασαν πᾶν κινητόν, ἄμφια, ρούχα, ἀργυροῦν Εὐαγγέλιον, μετέφερον εἰς τὰ πλοῖα των 8—10 βόας, περὶ τοὺς 30 χοίρους οὓς ἔτρεφεν ἡ Μονὴς, ὅσο ἔλαιον δὲν ἔλαβον ὅλο τὸ ἔχυσαν καὶ τὸν οἶνον τῆς Μονῆς πυροβολοῦντες τὰ οἰνοβάρελα.

Ὁ Στρατὸς ἀρχικῶς προχωρήσας μέχρι βορειῶν καὶ Ἀσστρατήγου, εὔρεν ἰσχυρωτάτην ἀντίστασιν εἰς τὰ ὄχυρά ἔνθα εἶχον ταμπουρωθῆ οἱ προφθάσαντες ἐπαναστάται. Μὲ ταῖς λαζαρίνες τὰ καρσοφίλια καὶ κουμπούρια ἀκόμη ἀποκρούοντας οἱ ἡμέτεροι, τοὺς ἐσταμάτησαν τοὺς ἀνέτρεψαν καὶ διώκοντες αὐτοὺς ἐκ τῶν κορυφῶν φονεύοντες καὶ τραυματίζοντες τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῆς βραχάδους παραλίας. Κυκλοτερῶς ἐκ τῆς Τρυπητῆς, Γρημβηλιανῶν, Ἀσστρατήγου, Μηνοθιανῶν καὶ Κλαδουργιανῶν ἐπιτιθέμενοι ἀπώθησαν μετὰ σκληροῦς ἀγῶνας τοὺς Τούρκους ἐκυριεύθη μιά σημαία των ὑπὸ τοῦ Λεβεντάκη καὶ τοὺς ἠνάγκασαν παραλαβόντες τοὺς φονευμένους καὶ τραυματίας των νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὰ πλοῖα των.

Ἡ μάχη ἦτο ἀξιομνημόνευτος καὶ μιά ἐκ τῶν ἀποτελεσματικωτέρων πού ἐκέρδισαν οἱ Χριστιανοὶ τὸ 1866.

Ἐποχρέωσιν ἐπιβαλλομένην θεωρῶ ν' ἀναφέρω τὰ ὀνόματα τῶν ἡγετῶν πού ἔλαβον μέρος μετὰ τῶν ἀνδρῶν των εἰς εἰς τὴν περιώνυμον αὐτὴν μάχην. Ὡς πάντοτε πρόθυμοι τρέξαντες ἔδειξεν γενναιότητα οἱ Ἄν. Μαρκουλάκης, Χ. Καρτσώνης, Μαλανδρῆς Ν., Κνιθάλης, Ἐμ. Ζωγράφος, Ἀναστασάκης, Ἰω. καὶ Νικ., Μπατάκης, Μπαλαντῖνος, Καρδαμάκης, Ν. Αντουδάκης, Νικηφοράκης, Καπετανάκης, Γιαννουδοβαρδῆς καὶ ἄλλοι. Ὁ ἀρχηγὸς Σκαλίδης προφθάσας μετ' ἀρκετῶν ἀνδρῶν του συνέβαλε πολὺ εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν νίκην. Καὶ ἐκ Κυθωνίας οἱ Σωματάρχαι Τσεπέτης, Ποντικᾶκης καὶ Μαυρογέννης προλάβοντες συμμετέσχον εἰς τὴν Μάχην.

Αἱ ἀπώλεια τῶν ἡμετέρων ἦσαν 5 καλόγηροι τῆς Μονῆς καὶ 10 ἄλλοι τραυματῆαι καὶ φονευμένοι πρὸς δὲ καὶ 2 ἡμίονοι.

Τῶν τούρκων ὅμως ἀνεβίβαζον οἱ χριστιανοὶ Χανίων εἰς ἄνω τῶν 70. Ἐβλεπον δὲ καὶ ἡμέτεροι τοιοῦτους ὅταν τοὺς παρελάμβανον καὶ τοὺς μετέφερον διὰ τῶν λέμβων εἰς τὰ πλοῖα. Αἱ ἐπελθοῦσαι καταστροφαὶ ἐμπρησμοὶ οἰκημάτων, ἀρπαγὴ κτηνῶν, αἰγοπροβάτων χύσιμον ἐλαίου καὶ οἴνου, λεηλασίαι πολυτίμων ρούχων ἅτινα εἶχον μεταφέρει ἐκ τῶν πλησίον χωρίων οἱ κάτοικοι, εἰς ἀσφαλέστερον μέρος ἀνεβίβαζον, οἱ μεμετρημένοι πληροφοριοδοταὶ εἰς 10 χιλ. λίρας. Ἡ μάχη καὶ νίκη αὕτη ἐκ τῶν ὀλίγων τῆς Ἐπαν. ἐκείνης ἐτίμησεν ἐξόχως τοὺς Κισσαμίτας, οἱ ὅποιοι ἀκούοντες τὰς διαταγὰς, τῶν ἀρχηγῶν τῶν, ἔσπευσαν καὶ καίτοι εἶναι μετριόφρονες δικαίως πρέπει, διὰ ταύτην καὶ ἄλλας ἀκόμη, νὰ εἶναι ὑπερήφανοὶ καὶ νὰ καυχῶνται.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἀρκαδίου θὰ ἐπανελαμβάνετο ἀσφαλῶς καὶ ἐν Γωνιᾷ ἀλλ' ἢ ἔγκαιρος σπουδὴ (διότι ἦτο θέρος) ἐθελουσία καὶ γενναιότης τῶν Κισσαμιτῶν τὴν διέσωσε τιμῆσα σα καὶ τὰ Κρητικὰ ὄπλα.

Τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν καὶ ἐξέλιξιν τῆς μάχης ἀνέγραψα, ὅπως τὴν ἀκουσα ἀπὸ γέροντας ἀξιοπιστοὺς καὶ σοβαροὺς ἀνδρας καὶ ἀγωνισθέντας ἐκεῖ, ὅπως τὸν Μαρκουλάκην, Γιαννουδοβαρδὴν, Σκαλίδην, Ἀναστασάκην καὶ ἄλλους καὶ πρέπει οἱ νεώτεροι καὶ μάλιστα οἱ συνεπαρχιώται μου νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν τῶν καὶ νὰ σεμνύωνται δικαίως.

ΑΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΠΥΡΓΩΝ ΚΙΣΣΑΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ 1821

Εὐθὺς ὡς ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Τουρκίας οἱ Κισσαμίται ὑπὸ τοὺς μεμνημένους Ἡγέτας αὐτῶν ἔσπευσαν νὰ πολιορκήσωσι τοὺς Τουρκικοὺς Πύργους τοὺς ὁποίους εἶχον οἱ Τοῦρκοι ὡς ἐρείσματά των εἰς ὄλας τὰς Ἐπαρχίας. Καί πρῶτον κατ' ἐντολὴν τοῦ ἀρχηγοῦ Γ. Δρακονιανοῦ, πολιορκήσαντες τὸν Πύργον Ἀφρατῶν, οἱ σωματάρχαι Κανίτσος, Μαληκούτσης Παπαδερὸς καὶ Σκάρως ἐκυρίευσαν τοῦτον, καὶ τὰς μὲν γυναῖκας μετέφερεν ὁ Μαληκούτσης εἰς Καστέλλι πρὸς ἀνταλλαγὴν χριστιανῶν, τοὺς δὲ ἄνδρας 10—12 ἀπέστειλαν εἰς τὴν Ὑδραν εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν Ἐπιτροπὴν,

Ὁ Πύργος σώζεται ἀκόμη διότι εἶναι στερεὸν κτίριον καὶ τὸν κατέχει ἡ οἰκογένεια τῶν Χριστοδουλάκηδων.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Πύργου Ἀφρατῶν ἐπετέθησαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὸν Πύργον Γρημβηλιανῶν κείμενον εἰς τὴν Ἀν. ἄκραν τοῦ χωρίου. Οἱ ἐντὸς τοῦρκοι μὴ παραδιδόμενοι, ἤμυνοντο γενναίως ἀντιπροβολοῦντες τοὺς πολιορκητάς. Οἱ ἡμέτεροι πλησιάσαντες νύκτωρ εἰς τὰ θεμέλια, ἔθηκον ἓνα βαρέλιον πυρίτιδα καὶ διὰ τῆς ἐκκρήξεως ταύτης ἀνετράπη μία πλευρά του. Οἱ πολιορκούμενοι βλέποντες τὸν κίνδυνον ἐξώρμησαν πρὸς τὰ κάτω ὅπως σωθῶσιν. Οἱ χριστιανοὶ πυροβολοῦντες καὶ καταδιώκοντες αὐτοὺς συνέλαβον 4—5 ζῶντας οὓς ἀπέστειλαν εἰς Ὑδραν, τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἐπιτροπῆς τοὺς ἑτέρους δὲ 10 ἐφόνευσαν. Οἱ λαβόντες μέρος εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Πύργου ἦσαν ὁ σωματάρχης Πατσιμίδης, ὁ Κοτσιφογιάννης ἀπὸ Νοχιῶ, ὁ Κανίτσος, ὁ Διαγαλῆς, ὁ Σταμάτης καὶ ὁ Νικ. Φανδρίδης μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῶν καὶ τῶν περιχώρων.

Οἱ ἐπαναστάται συνεχίζοντες τὰς ἐπιθέσεις των ἐπολιόρκησαν καὶ τὸν Πύργον Μαραθοκεφάλας, μετρίου μεγέθους, ἔχοντος καὶ τούτου σμαγδάλια (πολεμίστρας) ὑδροδεξαμενὰς μετὰ μιᾶς ὀροφῆς τὸν κατέλαβον. Οὗτος μεταβληθεὶς εἰς οἰκίαν κατοικεῖται ὑπὸ τῶν Ἀλγηζάκηδων τώρα. Οἱ τοῦρκοι ὀλίγοι τῶν ἀριθμὸν παρεδόθησαν ἄνευ μεγάλης ἀντιστάσεως, τούτους δὲ ἀπέστειλεν εἰς Δραπανά εἰς τὸν Καπετὰν Γ. Μορτιμιανὸν ὅστις ἐν συννενοήσει μετὰ τοῦ ὑπαρχηγοῦ Κισσάμου Καρεκλά τοὺς ἀντήλλαξε μὲ ἀίχμαλώτους χριστιανοὺς ἐν Καστελλίῳ.

Τέταρτος Πύργος ἦτο ὁ τῆς Σπηλιᾶς, ὄχι πολὺ μεγάλος. Τοῦτον ἐγκαίρως ἢ φρουρά του τὸν ἐξεκένωσεν διαφυγοῦσα εἰς Βουκολιαῖς, κέντρον ἀνέκαθεν τῶν τούρκων.

Πέμπτος Πύργος ἦτο εἰς Ἅγιον Ἀντώνιον κενωθεὶς καὶ οὗτος ἐγκαίρως ὑπὸ τῶν τούρκων. Μεταβληθεὶς εἰς οἰκίαν κατοικεῖται ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν Τσοντάκηδων.

Ἔτεροι τρεῖς, ὁ εἰς εἰς χωρίον Πύργον Ἰτελιανῶν, ὁ ἕτερος σωζόμενος εἰς Χαρβάτα καὶ ἕτερος εἰς Ζυμβραγοῦ ἐξεκενώθησαν ἐγκαίρως καταληφθέντες ὑπὸ τῶν ἡμετέρων μὴ χρησιμοποιηθέντων πλέον ὑπὸ Τούρκων.

Καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Κίσαμον ὑπῆρχον τουρκικοὶ Πύργοι καταληφθέντες ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἅμα τῇ ἐκκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς ἦτο τῆς Κουνουπίτσας ἔξωθεν καὶ Ν.Α. τοῦ Καστελλίου ἐπὶ λόφου καὶ στρατηγικῆς θέσεως. Ὁ Καρεκλᾶς μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν Μαρτιμανάκη, Χούδαλη, Φαδραμῆ, Κυρίτση καὶ ἀδελφοὶ Γεωρ. καὶ Κωνστ. Γεωργιλᾶδων, ἐπιδραμόντες καὶ πολυορκήσαντες τὴν Κουνουπίτσαν ὡς καὶ τὸν Πύργον Μεσόγειων ὑποχρέωσαν τοὺς φρουροὺς τούρκους νύκτωρ νὰ τοὺς κενώσωσιν. Ἐπὶ τῶν θεμελιῶν καὶ ἐριπέλων τῶν Πύργων αὐτῶν οἱ τούρκοι κατὰ τὰ ἔτη 1889—90 ἀνήγειραν νέους ἰσχυροὺς Πύργους, οὓς καὶ κατερείπωσαν καὶ κατεδάφησαν οἱ ἐπαναστάται κατὰ ἔτη 1896—1897.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀνήγειρε Πύργους κατὰ διαστήματα 10—20 χιλιόμε. τοὺς ὁποίους ὠχύρωναν καλῶς καὶ ἐγκαθίστα φρουρὰς ἐκ 40—50 ἀνδρῶν, εἰς ὅλας τὰς Ἐπαρχίας, λέγεται μάλιστα ὅτι πάρα πολὺ διηκόλυνε τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων τὸ ὀχυρωματικὸν αὐτὸ σύστημα.

Ὅπουδῆποτε ἦσαν Πύργοι, οἱ δεσπότες αὐτοῦ Μπαῖρακαγασῆδες, εἶχον ἰδίαν φρουρὰς καὶ σώματοφύλακας ἀσκοῦντες καὶ ἐξουσίαν Κυβερνητικῶν, λέγεται ὅτι καὶ τὰ περίεργα τσιφλίκια καὶ Μετόχια μεγάλα καὶ παραγωγικώτατα εἶχον δοθεῖ εἰς τοὺς ἀγάδες αὐτοῦς, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἀγῶνων τῶν κατὰ τῶν Ἐνετῶν ὅταν κατέλαβον παρ' αὐτῶν τὴν Κρήτην. Παρατηροῦμεν πράγματι ὅτι οἱ τούρκοι ἐγκαθίσταντο εἰς τὰ πλουσιώτερα μέρη καὶ εὐφορώτερα τῆς Κρήτης, εἰς ὅλην δὲ τὴν Κρήτην συνέβαινε τοῦτο.

ΟΙΝΟΠΟΙΗΤΙΚΑΙ ΕΝΩΣΕΙΣ ΚΙΣΣΑΜΟΥ

Ὡς εἶδομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις οἱ Κισσαμίται ἐν καιρῷ ἐπαναστάσεων ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς ἔτι Ἑνετοκρατίας 1202 δὲν ἔπουσαν νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ ἐπολέμουν (1252) χάριν τοῦ μεγαλειτέρου ἀγαθοῦ αὐτοῦ, τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν καιρῷ δὲ εἰρήνης κατεγίνοντο εἰς τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς των, δειδροφυτεῖαν, σιτοπαραγωγὴν, ποραγωγὴν ἐλαίου, οἴνου, μετάξης ἐσπεριδοειδῶν, καστα-
νῶν χαρουπίων καὶ παντὸς εἶδους καλλιιεργείας, ὡς καὶ τῆς κτηνοτροφίας. Συνεπεία τῆς μεγάλης παραγωγῆς οἴ-
νων, ἐπῆλθε κρίσις ἐμπορικὴ αὐτῶν καὶ ἡ κατανάλωσις ἐμειώθη ἀπὸ πολλοῦ. Ἡ Κυβέρνησις τῶν Φιλελευθέρων, κατὰ τὸ ἔτος 1928, βλέπουσα τὴν συνεχιζομένην ἐκμηδένι-
σιν τοῦ προϊόντος αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας καὶ τῆ συνδρομῆ τῆς Ἀγροτικῆς Τρα-
πέζης ἱδρυσεν τὰς Οἰνοποιητικὰς Ἑνώσεις ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς παρασκευὴν ἐπιστημονικῶν οἴνων, διαφόρων τύπων, δυναμένων νὰ ἐξοδεύωνται ἐσωτερικῶς ἀλλὰ καὶ νὰ γίνεταί καὶ ἐξαγωγή αὐτῶν εἰς ξένας χώρας.

Πρὸς τοῦτο ἰδρύθησιν ἐγκαταστάσεις τελειοποιούμε-
ναι καὶ συγχρονιζόμεναι διαρκῶς μετὰ τῶν Οἰνοδεξαμε-
νῶν, ἐτοποθετήθησαν μηχανήματα τελειότατα κοπῆς, πιέ-
σεως καὶ ἐκχειλίσεως τῶν σταφυλῶν εἰς πολλὰ κέντρα καὶ εἰς τὰ διάφορα ἢ καὶ ὅλας τὰς Κοινότητας ἐγένοντο Οἰνοποιητικοὶ Συνεταιρισμοί.

Οἱ κατὰ Κοινότητας Συνεταιρισμοὶ παραλαμβάνουν τὰς σταφυλάς τῶν παραγωγῶν, τοποθετοῦν προσωρινῶς ἐπὶ χώρων καταλλήλων, τῶν πατητήρων, καὶ ἐκεῖθεν μετα-
φερόμεναι δι' αὐτοκινήτων εἰς τὰς Ἑνώσεις, ἔνθα διὰ τῶν εἰρημένων μηχανημάτων κατεργάζονται μεταβαλλόμεναι εἰς γλεῦκος καὶ οἴνου διαφόρων τύπων.

Εἰς τὴν Ἑνωσιν Κολυμβαρίου προσκομίζονται αἱ στα-
φυλαὶ 22 Οἰνοποιητικῶν Συνεταιρισμῶν καὶ 2437 Συνεταί-
ρων 2 δ' ἔτι Συν)σμοὶ Οἰνοπ. Κισσάμου στέλνουν τὰς στα-
φυλάς των πρὸς οἰνοποίησιν εἰς τὴν Ἑνωσιν Μάλεμε, διότι αὕτη εἶχεν ὀλιγωτέρους Κοινοτικούς Οἰνοποιητικούς Συνε-
ταιρισμούς.

Ποσότης σταφυλῶν προσκομίζεται εἰς Ἑνωσιν Κολυμ-
βαρίου ἑτησίως 3—3,5 ἑκατομ. ὀκάδων.

Ἐχει οἰνοδεξαμενάς περὶ τὰς 55, ἐλαιοδεξαμενάς δὲ

3 ἄς κατεσκεύασεν πρὸ διετίας ἐπὶ φιλελευθέρας Κυβερνήσεως.

Τὸ προσωπικὸν τῆς Ἐνώσεως εἶναι 8 ἄνθρωποι διαρκῶς ἐργαζόμενοι μὲ Διευθυντὴν, Ταμίαν κ.λ.π. καὶ Μηχανικὸν μόνον ὅταν γίνεταί ἡ παραλαβὴ τῶν σταφυλῶν καὶ τὸ θέρος, διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ἀλωνιστικῆς καὶ χορτοδετικῆς μηχανῆς.

Ἡ Ἐνωσις ἔχει Διοικητικὸν Συμβούλιον. Ἐκλέγει Πρόεδρον κατὰ 4ετίαν καὶ νῦν εἶναι ὁ Ἄντ. Πολυχρονίδης ἐκ Ροδωποῦ.

Παρομοία ἐργασία, διοίκησης, παραλαβῆς τῶν σταφυλῶν, λειτουργία μηχανημάτων γίνεται καὶ εἰς τὴν Ἐνωσιν Καστελλίου, ἔχουσαν ἰσαριθμοὺς δεξαμενάς κ.λ.π.

Ἡ διάθεσις τοῦ οἴνου γίνεταί καὶ εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν καὶ Ἐξωτερικόν.

Παρασκευάζεται καὶ ρητινήτης οἴνος, ἀπεφασίσθη δὲ ὅπως λίαν προσεχῶς γίνουσι καὶ ἄλλοι τύποι οἴνων. Ἐχει μόνιμον οἰνολόγον ἐπιστήμονα. Ἡ Ἐνωσις ἔχει καὶ πρᾶτῆριον πλούσιον πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν Συνεταίρων παντὸς εἴδους.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Ἐξ ὄσων πληροφοριῶν μᾶς ἐδόθησαν ἐκ τῶν Κοινοτήτων Κισσάμου (πλὴν ἐλαχίστων) ἡ ἐτήσια παραγωγή τῶν Γεωργικῶν προϊόντων της, ἀνέρχεται εἰς τοὺς κατωτέρω ἀριθμούς.

Ἐλαίου εἰς ὀκάδας	4.229.714.
Οἴνου εἰς ὀκάδ.	5.920.000.
Σιτηρῶν εἰς ὀκάδ.	1.918.000.
Σταφίδος εἰς ὀκάδ.	195.000.
Ἐσπεριδοειδῆ ὀκάδ.	557.500.
Καστάνων εἰς ὀκάδ.	828.000.
Χαρουπίων εἰς ὀκάδ.	303.000.
Ἀμυγδάλων εἰς ὀκ.	325.500.
Τριφυλλίου εἰς ὀκ.	220.000.
Κηπουρικὴν, θερινῶν καὶ χειμερινῶν ὀκάδ.	1.161.000.

Προσέτι

Ἐλαιόδενδρα ἔχει	1.117.000,
Δημοτικὰ Σχολεῖα	50.
Γυμνάσια: 1 Δημόσιον καὶ 2 ἰδιωτικά.	
Συνεταιρισμοὺς: Γεωργικοὺς, (Οἶνοπ. Ἐλαιουρ. 52)	
Συνεταιροὺς περίπου	4.000.
Υδραυλικά Ἐλαιοπιεστήρια	52.
Ἴπποκίνητα παλαιὰ ἐλαιοπιεστήρια (φάμπρικαις)	100 (εἰς ὅσπεντρα χωρία).
Μαθητὰς Δημ. Σχολείων	2.650.
Οἱ Προϋπολογισμοὶ Κοινοτήτων Κισσάμου ἀνέρχονται 1953—1954 περί τὰ	2.600.000.000.
Ἀριθ. αἰγοπροβάτων	23.000.
Ἀριθ. κτηνῶν	3.100.

Ἡ συγκοινωνία τῶν διαφόρων χωρίων εἶναι ἀμαξητή, δυστυχῶς οὐχὶ ἀσφαλτοστρωμένη. Ἡ Δημοσία ὁδὸς ὡς καὶ ἐπαρχιακαὶ τοιαῦται εἶναι βεβλαμμέναι εἰς πολλὰ σημεῖα καὶ ἔχουν ἀνάγκη ἐπισκευῆς καὶ ἀσφαλτοστρώσεως, δι-

ὅτι ἡ συγκοινωνία ἐκτελεῖται μετὰ δυσχερείας.

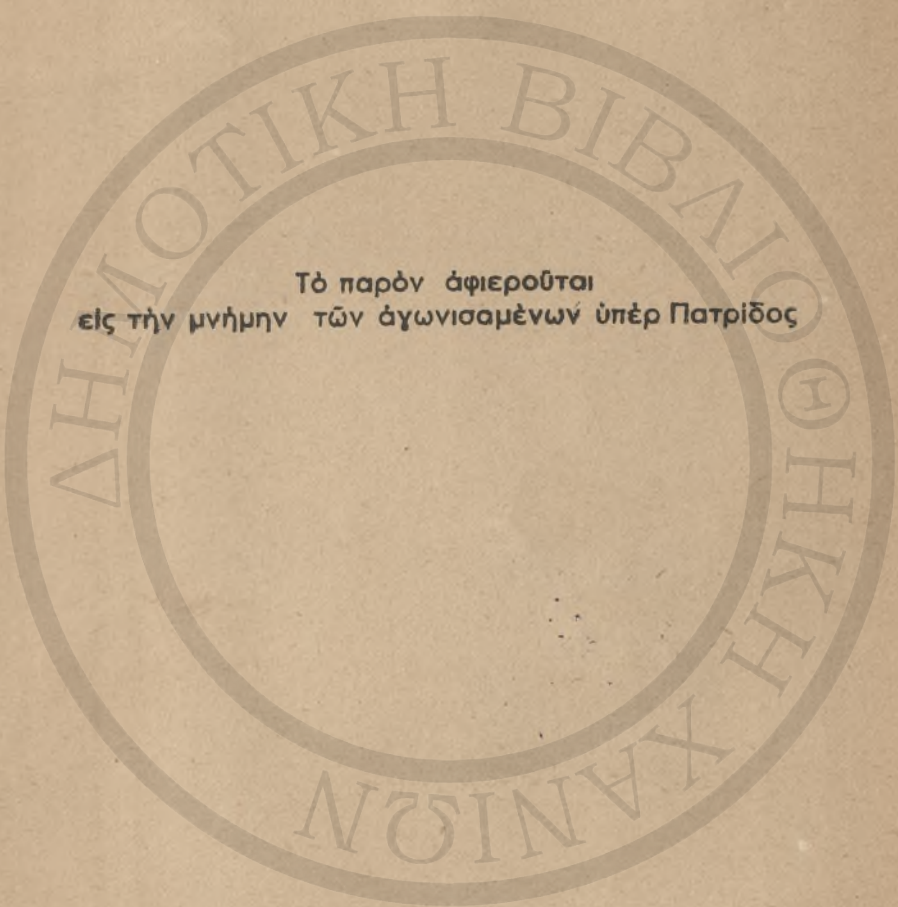
Γενικῶς ἅπαντες ἐπιζητοῦν τὸν ἐξηλεκτρισμὸν καὶ φωτισμὸν τῶν χωρίων τῶν.

Διερμηνεύων ἐνταῦθα γενικά παράπονα τῶν Κισσαμιτῶν, πραγματικά καὶ οὐχὶ ἀπαιτήσεις ἀναληθεῖς καὶ ἐπιπολαίας, κατὰ τῶν Ἀρμοδίων ὁμολογῶ ὅτι, καίτοι ἡ Ἐπαρχία εἶναι μία τῶν μεγαλυτέρων καὶ παραγωγικωτέρων δὲν ἔχει τὴν προσήκουσαν συγκοινωνίαν ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας μικροτέρας, καὶ ὀλιγώτερον παραγωγικὰς αἰτίνας ἐξυπηρετοῦνται περισσότερον.

Δὲν λέγω διατὶ ἐκτελοῦνται ἀλλαχοῦ περισσότερα ἔργα εἰς μικροτέρας ἐπαρχίας, ἀλλὰ διατὶ εἰς τὴν Κίσσαμον καθυστεροῦνται τὸσον.

Τ Ε Λ Ο Σ

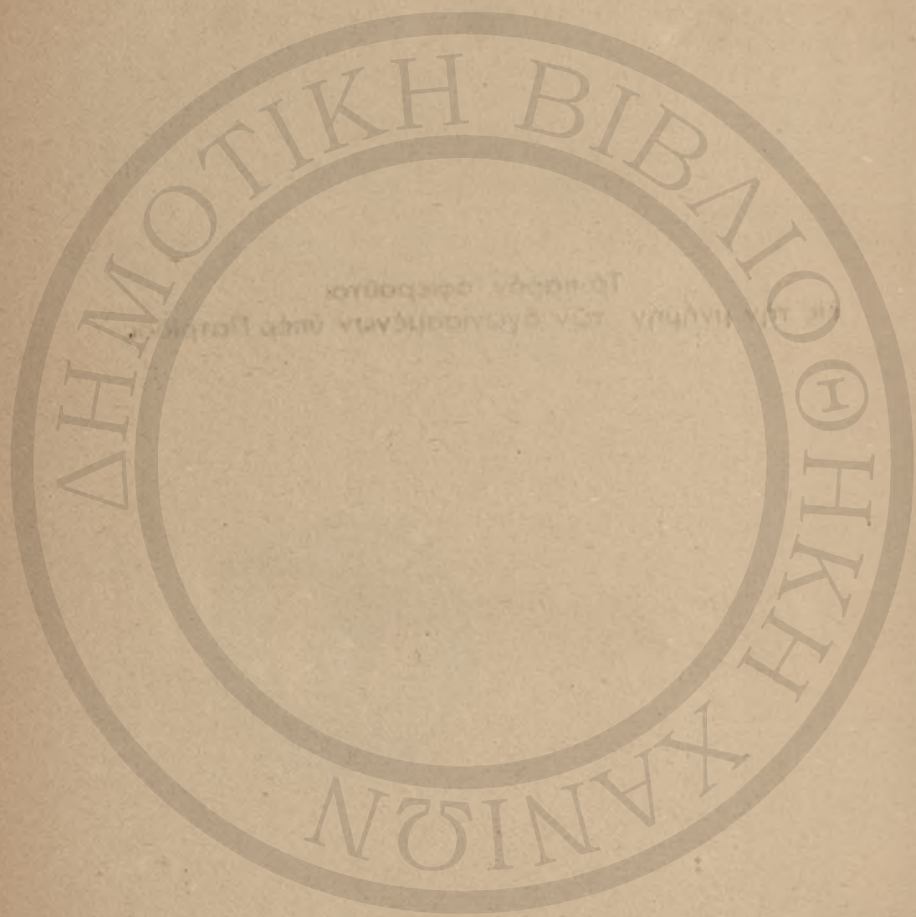
Τὸ παρὸν ἀφιερῶται
εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀγωνισαμένων ὑπὲρ Πατρίδος

Παρά τὰς προσπάθειάς μου διὰ τὰ εἰσχωρήσαντα λάθη ζητῶ πα-
ρά τῶν ἀναγνωστῶν μου συγγνώμην.

415
1212
22/4

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΜΗ ΣΧΟΛΗ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΧΕΡΙ
ΤΗΛ. 96890 - ΧΑΝΙΑ
ΒΙΒΛ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

